

Tuþarã Majaroka

Tanimuca-Retuarã New Testament portions

This Bible is copyrighted by BibleLeague International (BibleLeague.org) and translation was provided by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org). This Bible is printed with permission and produced at cost by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible

San Marcos	4
Los Hechos	34
1 Corintios.....	74
2 Corintios.....	93
Filipenses	107
1 Tesalonicenses	112
2 Tesalonicenses	116
Santiago	119
1 San Juan	124
Apocalipsis.....	129

San Marcos

Rupuko'a jūjerimaji, Juan imaekaki, ƀo'imajare wārōekaki

(Mt 3.1-12; Lc 3.1-9,15-17; Jn 1.19-28)

1 Ikupaka sime Jesús, Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki majaroka. Tuparā Maki kime. Ā'mitirikōrī je'e: jiiatakaja ima sime kimajaroka. ² Ikupakaja simaroyireka're āriwa'ri Tuparāro'si bojañjirimaji Isaías wāmeiki imaekakite o'oeaka, Tuparāte Kimakire jaika mirāka:

“Mirupubaji apika yirika bojarimajire yipūatarāñu. Supa imarī meyarūki ruƀu yirika bojaweirimaji kimarāñu, ba'iaja nabaaike naja'ataokaro'si.

³ ƀo'imajamatorā kimarāñurō'ōrā kire ā'mitirirī etarāñurāte jājirokapi ikupaka kērīrāñu: ‘Imatikaja, supabatirā jia ƀupajoaekaja mija imabe, Maiƀamakire ikuparō'ōƀiji etarāka simamaka. Ba'iaja baabekaja jia oyiaja ƀupajoabaraka mija imabe', kērīrāñu, Tuparāte ārika”, āriwa'ri Isaías imaroyirekakite o'oeaka.

Juanre baarūkia ƀupajoaweibaraka i'supaka Isaías imaroyikakite o'oeaka.

⁴ I'supaka kio'oeaka be'erō'ō, ñoaka sajaritika'ā Juanre etaekaka ƀo'imajare imaberikarō'ōrā. Supa imarī, ƀo'imajare rupuko'a jūjebarakaka, ikupaka nare kijaika: “Ba'iaja mija baaika ja'atirā Tuparārika bojariroka āñu upakaja mija baabe. I'supaka mija baamaka űawa'ri, ba'iaja mija baakoƀekareka ye'kariabaraka Tuparāte mijare wayuñarāñu. I'supaka mija baarāka be'erō'ōƀi rupuko'a mija jūjerūjebe”, Juanre nare ārika. ⁵ Rīkimarāja Judeakarā, supabatirā Jerusalénkarāoka ƀo'imajare kipō'irā etarijarika kire ā'mitiyaokaro'si. I'supaka neta-maka ritaja ƀo'imajare imaekaka wājitāji, “Ikupaka ba'iaja baaiki ñime”, āriwa'ri Tuparāte nabojaroyika be'erō'ōƀi Jordán wāmeiriarā Juanre nare rupuko'a jūjeroyika.

⁶ Rupuko'a nare jūjerimaji camello ƀoyapi kīkeka jariroiki kimaekaka. Supabatirā wa'ibikirāwēko ajeakaka kiwa'eyoka imaekaka. I'supakajaoka ēorā ñimia, mu-miokoapitiyika ba'arijayuka kimaekaka.

⁷ —Yibe'erō'ōƀi ƀuri apika etarāki. Yi'i ƀuri, i'supakamarīka ñime. Yire tērīwa'ribaji ōñuka kimamaka, yi'i ƀuri marākā'ā baatirā kiū'puko'a kuterā yurupaberijiki ñime. Tuparāte mija ā'mitiripēamaka űawa'ri, okoapitakaja mijare rupuko'a yijūjeyu. Yibe'erō'ōƀi etarāki ƀuri Espiritu Santo mijare ña'ajāāriki. I'supaka mijare kibaarāka simamaka, Tuparāte yapaika upakaja jia baarijayurā mija imarāñu,— āƀarakaka Juanre nare wārōroyika.

Juan ƀō'irā eyatirā “Rupuko'a yire mijūjebe”, Jesúre āri-ka

(Mt 3.13-17; Lc 3.21-22)

⁹ I'sia ƀoto Galilea ka'iaƀi Nazaret wāmeika imaekarō'ōrā Jesúre a'rika. Topi a'ririari Juan ƀō'irā keyaekaka. Torā keyaekaka ƀoto Jordán wāmeiriarā rupuko'a Juanre kire jūjeka. ¹⁰ Riakapi Jesúre marīrikaekarō'ōjite wejeƀemarā yu'awa'ri, kīaekaka ƀoto, wejeƀema wiritaekaka. I'supaka sabaaekaka ƀoto okoipakoa upaka imaekarā ña'rījāitirā Espiritu Santore kireka ña'rīro'ika. ¹¹ I'supaka sabaaekaka be'erō'ōjite wejeƀemarō'ōƀi, ikupaka Tuparāte ārika:

—Mi'i imaki Yimaki wātaka ñoñuka. Jia jījimaka ñime mika,— kire kērīka.

Satanāre korikopeka Jesúre ba'iaja baarika űaokaro'si

(Mt 4.1-11; Lc 4.1-13)

¹² Topi mae ƀo'imajamatorā Jesúre ke'ewa'rika Espiritu Santo. ¹³ I'supaka kire kibaekaka ƀoto űƀarā ƀo'imajarakarīmi Jesúre torā imatapaekaka. Torā kimaekaka ƀoto, “űYaje ritaitaka Tuparāte takaja yi'yuka kime?”, āriwa'ri kire korirī Satanāre kipō'irā ƀemakotowirika. I'supaka kire kibaako'omakaja ba'iaja baaberikaki Jesús. Supabatirāoka ƀo'imajamato imaekarō'ō simamaka, werika wa'iro'sitakaja imaekarō'ō simako'omakaja ángelrākare kire űarīrīroyika.

Galilea ka'iarā mamarītaka Jesúre wārōū'mueka

(Mt 4.12-17; Lc 4.14-15)

¹⁴ Juanre wēkomaka imariwi'iarā Herodete tarūjeka be'erō'ō Galilearā Jesúre a'rika. Torā keyaekaka ƀoto, “Ikupaka Tuparārika bojariroka ima”, āriwa'ri ƀo'imajare kiwārōekaka. ¹⁵ Torājīrā mae,

—Mae sarā seyarūkia, koyiaja sajariwa'yu, mamarokapi Tuparāte ƀo'imajare jā'meū'murūkia. I'supaka simamaka ba'iaja mija baaika i'yopiparaka saja'atirā, Tuparārika bojariroka takaja mija ā'mitiripēabe kirirā mija imaokaro'si,— āriwa'ri nare kiwārōekaka.

Wa'ibaarimaja imaekarāte Jesúre akaekaka kika wārūrimaja nimaokaro'si

(Mt 4.18-22; Lc 5.1-11)

¹⁶ I'tojīrā mae, Galilea ƀa'warijepi a'ririƀarakaka, Simón, supabatirā kibe'erō'ōkaki Andrés wa'ibaarimaja imaekarāte Jesúre űatōƀoekaka. I'supakaja ƀa'warā

wāpua taabaraka nimaekarō'ōrā napō'irā keyaeka.

¹⁷ Napō'irā eyatirā,

—Dajoa yika. Wa'ibaarimaja imaripotojo, mae pūri yire ā'mitiripēawa'ri, pō'imajare yiro'si rēarimaja mijare űimarūjerāñu,— nare kērīka.

¹⁸ I'supaka nare kērīka potojo sarāja nawāpua yi- atarirā kika na'rika.

¹⁹ Topi ate sa'riwa'ribaji a'ririjaparaka, Santiago, kibe'erō'ōkaki Juanka nimaeka poto Jesúre nare űatōpoeaka. Ī'rā ĩ'parā nimaeka Zebedeo makarā. Kū- muarā wāpua jiebaraka nimaeka. ²⁰ I'supaka imaekarāte űatōpotirā nare kiakaeka. I'supaka nare kēpakā'ā kika na'rika naro'si mae. I'supaka simamaka nakūmuarā napaki Zebedeore tuika, kire jeyobaarima- japitiyika.

Satanárika ima űa'rĳĳaikakite Jesúre jieka

(Lc 4.31-37)

²¹ Galilea pa'warō'ōpi a'ritirā Capernaúm wejearā kika wārūrimajapitiyika Jesúre eyaeka. Judiotatarāte jērĳ- taroyikarĳmi simaeka poto narērĳriwi'iarā Jesúre kākae- ka. Torā kākatarā mae pō'imajare kiwārō'ū'mueka.

²² Tuparāte kire ā'rĳrijayu upakaja jia nare kiwārōeka ā'mitiritirā, “Kiwārōika upaka wārōirāte ā'mitiriko- ribeyurā yija ime. Jia wājitāji pūpajoaiki imarĳ tērĳtaka wārōrimaji kime”, narĳpūpajoaeka. ²³ I'supaka ni- maekarō'ōrā ĩ'rĳka Satanárika ima űa'rĳĳaikakite imae- ka.

—Jesús, Nazaretkaki, űdakoaka oka mika yijareka ima- maka, yijare mijo'ayu? űKopakaja yijare riatatiyarĳji mi'tayu bai je'e? Mire űiawārūyu, Tuparāte pūataekaki mima imarĳ, ba'iaja baakoribeyuka mime,— Jesúre kērĳka akaserebaraka.

²⁵ I'supaka kēpakā'ā,

—Mijaia'si. Kire mija'atabe,— Jesúre kire ārĳka.

²⁶ I'tojĳte mae pō'imajare taratatirā jājia akasererikapi ikipi Satanárika kireka ima pōrika. ²⁷ I'supaka ima űako- riberikarā imarĳ, ritaja torā imaekarāte marākā'ā baawārūberijĳka najarika. I'supaka imawa'ri, natiyiaja ikupaka narĳbu'aeka:

—űMarākā'ā kibaayu? Mamaka wārōrimiji simarĳjiyu. I'supakajaoka kijā'meika upakaja Satanárika ima pōriji kire yi'yua,— pō'imajare ārĳka.

²⁸ I'supaka kibaekarō'ōjĳte ritaja Galilea ka'iakarāre sōrĳpataeka.

Pedro mañeko wāmarĳa imaekakote Jesúre tāāeka

(Mt 8.14-15; Lc 4.38-39)

²⁹ I'supaka baaweatirā Jesúre pōriwa'rika narērĳri- wi'iareka kimaekarō'ōpi. Santiago, Juan Jesúka a'rikarā Simón, Andréka ĩ'parārika wi'iarā. ³⁰ Torā neyaeka poto ikupaka Jesúre narĳka:

—Simón mañeko wāmarĳtaka imako. Supa imarĳ kopeyurūkiareka takaja pēyuko koime,— narĳka.

³¹ Topi kopō'irā eyatirā kopitakarā űi'atirā kore kibai- mi'mataeka. I'supaka kore kibaeka potojo wāmarĳa

koimakopēka koreka o'rika. I'supaka jariwa'ri, nare ba'arĳĳabaraka koimaeka mae.

Rĳkimarāja risirika nareka imamaka wāmarĳa imaekarāte Jesúre jieka

(Mt 8.16-17; Lc 4.40-41)

³² I'sirĳmi aiyate ka'raeka be'erō'ō rĳkimarāja jĳñurā, Satanárika ima űa'rĳĳaikarāteoka Jesús pō'irā ne'eeyae- ka. ³³ Nimaupatĳji i'sia wejekarā rērĳkarā kimaeka wi'ikoperekarā. ³⁴ I'supaka nabaamaka, ritajakaka risirika nareka imaekarāte kijieka. Supabatirāoka Sa- tanárika ima űa'rĳĳaikarāte jiebaraka, “Tuparā Maki mime”, kire ā'rĳwārūrĳkirā nimako'omakaja, sakĳjairĳje- berika.

Galilea ka'iarā tuparaka, judĳorākare rērĳriwi'iarā Jesúre wārōroyika

(Lc 4.42-44)

³⁵ Topi ate, bikitojo űamiji pō'imajamatorā Jesúre a'ri- ka, Tuparāka jairĳ. ³⁶ I'supaka baarĳ ke'rika be'erō'ō kimabepakā'ā űawa'ri, Simón kĳjeyomarāpĳitiyika kire mo'arĳ na'rika. ³⁷ Supa imarĳ, kimaekarō'ōrā eyatirā, —Ritaja pō'imajare mire mo'ayuma,— kire narĳeyae- ka.

³⁸ I'supaka kire narĳko'omakaja ikupaka nare kiyi'rika: —Dajoa, apewejearā Tuparārika mabojataparĳ, i'supakaro'sĳji yi'taeka simamaka,— nare kērĳka.

³⁹ I'supaka nare kērĳka be'erō'ōpi Galileaka'ia ritatojo kĳjeyomarāpĳitiyika kĳturitapaeka mae. I'supaka tupara- ka torā narērĳriwi'ia imaekarō'ōrā rakakaja kiwārōroyi- ka. I'supaka baatapabaraka Satanárika ima űa'rĳĳaikarāteoka kijieka.

Kĳpō'iarā kāmia pō'ijĳrikakite Jesúre jieka

(Mt 8.1-14; Lc 5.12-16)

⁴⁰ I'supaka turitapabaraka kimaeka poto kĳpō'iarā kāmia pō'ijĳrikakite † Jesús pō'irā etaeka. Kĳpō'irā etatirā, kiwājitāji kiñukurupaeka kire jĳyĳpūpayeewa'ri. I'supaka baatirā ikupaka kire kērĳka:

—Yire mijĳerĳyapaye'e, yire mijĳebe.—

⁴¹ I'supaka kēpakā'ā, Jesúre kire wayūaeka mae. Supa imarĳ kire rabetirā ikupaka kire kērĳka:

—Ā'ā yiyapaika sime. I'supaka simamaka jia mijape mae,— kire kērĳka.

⁴² I'supaka kire kērĳkarō'ōjĳteje kāmia kireka imakopē- ka yayaeka. ⁴³ I'supaka imakopēkakite a'rirā baeaka ruᳵu ikupaka Jesúre kire ārĳka:

—Mia'mitipe. Mire yibayaika majaroka ritaja pō'ima- jare bojapibabekaja, wārūaja a'ritirā miᳵo'ia mibeape kurarākakakite. Kire samibeawarāka poto Moisés imaekakite nare jā'meroyika upakaja mibaabe.

I'supakajaoka jia miᳵo'ia jayua imarĳ, jĳjimaka imawa'ri ĩ'parā wĳñaka wēkoakaka Tuparāro'si kurare joējĳirā kire mijibe. I'supaka kibaarāka be'erō'ōpi, “Kāmika

† Leproso

rataki imakopero yirapakiji jia kipo'ia jayu mae",
po'imajare mireka arīwārūrānu,— kire kērīka.

⁴⁵ I'supaka kire kērīko'omakaja ritaja po'imajare saki-
bojapibapataeka. I'supaka kēñua ā'mitiritirā, Jesús
pō'irā rīkimarāja po'imajare rērīka kire ūarika yapawa'ri.
I'supaka nimaeka simamaka, wejeñe'metājirā puri ki-
turiberiroyika. I'supaka simako'omakaja rīkimarā
po'imajare imabeyurō'ōrā puri kituritaparoyika. I'supa-
ka kimaroyika simako'omakaja ritaja wejeakarā rīki-
marāja po'imajare kipo'irā etaeka.

**Ritaja kipo'ia rī'mepatabeyuka imariḡotojo oñia
imaekakite Jesúre jieka**

(Mt 9.1-8; Lc 5.17-26)

2 I'supaka ñoapañaka kimatapaeka be'erō'ō, Capernaúm wejearā Jesúre pe'rietaeka ate. I'supaka
simamaka ā'mitiritirā, rīkimarāja po'imajare kipo'irā
rērīka mae. I'supaka baawa'ri wi'ia purutērībakarāja ni-
maeka. I'supakajaoka simaeka pētepe'rōtopioka
kopereka wā'ta. I'supaka nimamaka nare kiwārōeka
mae. ³ I'supaka baabaraka kimaeka poto botaraka-
marāre kipo'irā etaeka. Ritaja kipo'ia
rī'mepatabeyukate † kipeyurūki pemapi ne'era'aeka.
⁴ Rīkimarāja po'imajare imaeka imarī marākā'ā baatirā
kākawārūberiwari, wi'ipema ūrātiji imaekarō'ōrā kire
ne'emirīwari. Topi mae, Jesúre imaeka ko'apito
wi'irupututua napoaeaka. I'supaka baatirā kipeyurūki-
api Jesús pō'irā kire naja'aruetaeka. ⁵ "Jia yire yi'riwari,
i'supaka nabaayu", nareka kērīpupajoaeka. I'supaka
pupajoabaraka,

—Yijeyomaki, mae ba'iaja mibaaikareka mireka sayi-
jeyu,— ritaja kipo'ia rī'mepatabeyukate kērīka.

⁶ I'supaka kire kērīka poto, ikupaka pupajoabaraka
Moiséte jā'meka wārōrimajare rupajiyeka: "¿Dako
baaerā i'supakataka ūre jaiyu je'e? I'supaka āparaka
'Tuparā upakatakaja ñime', kiōrīkopye ruku bai je'e.
Tuparā ūrīkaja imaki ba'iaja mabaaika jūjewārūrimaji",
narīpupajoaeka. ⁸ I'supaka pupajoabaraka nimaeka
Jesúre o'irwārūeka.

—¿Dako baaerā supa mija pupajoayu? ⁹ ¿Diroka kire
ñarījīkareka jia mija puparijīñu ruku? "Ba'iaja
mibaaikareka jia mijayu mae", kire ñarījīka, "¿Yaje rita
kire kērītiyayu?", ni'ioka arīwārūberijīka sime. "Mi'mi-
tirā, mipeyurūkia me'ewa'pe", kire ñarījīka puri ñañu
upakaja simamaka ūatirā "Rita kēñu", yireka mija
arīrāñu. Po'imaja Ma'mi ñimamaka, Tuparāte yire
pūataeka ika ka'iareka ba'iaja po'imajare baaika yijū-
jeokaro'si. Supa imarī "Rita, i'supaka kibaakaro'si
Tuparāja kire jā'meki", yireka mija arīwārūerā, ikupaka
mijare yibeaerā baayu,— nare kērīka.

Torājirā mae, ritaja kipo'ia rī'mepatabeyuka
imaekakite ikupaka kērīka:

¹¹ —Mi'mirīkatirā mipeyurūkia me'epe'riwape mi-
wi'iarā,— kire kērīka.

† Parálitico

¹² Supa kērīka potojo kimi'mirīkaeka. Po'imajare rīki-
marāja ūaeka wājītāji mi'mirīkatirā, kipeyurūkiapitiyika
kiporiwari. I'supaka nare kibaabeamaka ūatirā ritaja
torā imaekarā po'imajare jīimaka jarika. Supa imarī
Tuparāreka jia pupajoawa'ri ikupaka narīka:

—Jiitakaja Tuparāte baaika maekaka puri samaiyu.
Ikupaka kibaaika ūakoribeyurā maimaroyirape ruḡu,—
narīka.

Levíre, "Dajoa yika wārūrimaji mimaerā", Jesúre arīka
(Mt 9.9-13; Lc 5.27-32)

¹³ Torājirā ate, Jesúre pa'warierā a'rika. Rīkimarāja
po'imajare kipo'irā etamaka, Tuparārika nare kiwārōe-
ka. ¹⁴ Supa nare baaweatirā, topi o'riwari'rikōrī Leví,
Alfeo makire kīatōpoeaka. Romatatarā ūparimarāro'si
niñerū †† jēñeñirūkirō'ōrā rupaki. Naro'si i'supaka baari-
maji imarī, ritaja po'imajare impuesto kījirūjerijarika.
Kire ūatōpotirā ikupaka Jesúre arīka:

—Dajoa yika.—

I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, Levíre Jesúka a'rika
mae.

¹⁵ Kika ke'rika simamaka kiwi'iarā eyatirā Jesúre kika
ba'aeka. I'supakajaoka rīkimarāja Romawejeakarā
ūparimarāro'si nañu upakaja wapa jēñeñirimajare,
supabatirā aḡerā "Ba'iaja baarimaja nime", po'imajare
arīroyikarā pariiji Jesúka ba'aeakarā. I'supaka nabaaka
kire ā'mitiripēairā jariwari. Supabatirā kika wārūrima-
jaoka imaekarā naka. ¹⁶ Jesúre i'supaka baabaraka
imaeka poto fariseokaka pupajoairā imariḡotojo,
Moiséte jā'meka wārōrimajare nare ūaeka. Nare ūatirā,
ba'iaja baarimajaka imarika yapabeyurā imarī, Jesúka
wārūrimajare ikupaka narīka:

—¿Dako baaerā ba'iratarāka mijare wārōrimajire
ba'ayu?— narīka.

¹⁷ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre nare
yi'rika:

—Jia dako risiriji'yumarāja imarā puri ūkobaarimajire
yapabeyurā. Wāmarā imarā puri ūkobaarimajire nare
ūkobaarika yapairā. I'supakaoka sime yiro'si. "Ba'iaja
baabeyurā yija ime", añurāte jeyobaaokaro'simarā
yi'taeka. "Ba'iaja yija baarijayuareka i'yoa yija ime",
añurāte ba'iaja baaika naja'ataokaro'si yi'taeka. I'supa-
ka simamaka naka ñimarijayu,— nare kērīka.

**"¿Marākā'ā simamaka, ba'abekaja imatirā Tuparāka
jairika sime?", arīwari Jesúre najērīaeka**

(Mt 9.14-17; Lc 5.33-39)

¹⁸ ūrākuri, Juan rupuko'a jūjerimajika wārūrimaja,
supabatirā fariseokaka pupajoairā ūrārīmi Tuparāte
takaja pupajoabaraka ba'abekaja imaroyikarā. I'supaka
nimarijayua ūairā imarī, ikupaka Jesúre najērīaeka
ūrārimarā:

—Juanre wārūekarā Tuparāte takaja pupajoabaraka
nimarīmi ba'abeyurā. I'supakajaoka fariseokaka pupa-

†† Impuestos

joairäte ime. ¿Dako baaerä mika wärüirä þuri i'supaka baabeyurä je'e?— kire naríka.

¹⁹ I'supaka napakä'ä ikupaka nare këríka:

—Ikupaka sime. Napitañi'aika niaerä no'yibojairä þuri sîawa'ri jîjimaka imarä. Kika nimarð'ðjíte takaja jîjimakapi kika naba'ayu ruðu. I'supakajaoka imarä nime yika wärürimaja. Yika wärübaraka nima þototakaja jîjimaka ba'abaraka nime ruðu. ²⁰ Yire nañi'arñurími þuri, yika nimabesaräka simamaka, ba'iaja þupayurä nima imarí, ba'abekaja nimaräñu.

²¹ Aþeroka ä'mitirikörí je'e: Saya bikijakaka, mamakapi maþäijí'aberijíka. Mamaþäipi samapäijí'ajíka, samajújeika þoto, baie'ewa'ri bikijakato beriwa'ri já'ríþaji sajarijíka simamaka. Ikupaka ä'rírikopakaja sime saya bikijakakapi mijare yibojawärðika: Mamakukukaka majaroka mijare yiwärðika mamarí imara'aekakuku þitiyika mija þupajoarukea'si. ²² Ä'mitirikörí je'e: Iyaokoa mamaka ima wa'ibikiräwëko ajea bikijaka baaeka wajorä maþaaberijíka. Bikijaka wajorä samapaamaka berijíka simamaka. † I'supaka simako'omakaja i'supakaräja samapaajíka, saräja saririjíñu. I'supaka simamaka, mamaka ima iyaokoa wa'ibikiräwëko ajeakaka baaeka mamawajorä samapaajíkareka jia simajíñu. Ä'mitirikörí je'e: mamakukukaka majaroka mijare yiwärðika ä'mitiripëatirä, bikija mamarí mija baaroyika upakatakaja baabekaja mija imabe,— nare këríka.

Jërítarirími simako'omakaja Jesúka wärürimajare trigo rika e'etirä ba'aeka

(Mt 12.1-8; Lc 6.1-5)

²³ Judíotataräte jërítaroyikarími rioa imaekarð'ðpi Jesúre tërío'rika kika imaekaräka. Torä a'ririþaparaka kika wärürimajare ðterikia e'etirä naba'aeka. ²⁴ I'supaka sanaba'amaka íatirä, fariseokaka þupajoairä ikupaka Jesúre najëríäka:

—Yaje. Jërítarirími ba'iraberika imabeyua. Mika wärürimaja ðterikia e'etirä naba'aika, ba'irabeirä upaka nabaayu. Irími i'supaka baarika jájika maro'si sime,— fariseokaka þupajoairäte ärika.

²⁵ I'supaka kire naríko'omakaja ikupaka nare kiyi'rika:

—Davidka imaroyikarä ba'arika naro'si imabepakä'ä kësia imawa'ri, maräkä'ä nabaeka ¿yaje mija ðñu je'e? ²⁶ Ä'mitirikörí je'e: Tuþaräte jiyiþupaka ðríríwi'ia ajeakaka baaeka imaroyika þoto, kuraräka íþamakí imatiyaiki Abiata wämeiki kimaeka. Kësirabawa'ri Tuþaräte jiyiþupaka ðríríwi'iarä kãkatirä þan imatiyaika Tuþaräte jia baawa'ri napäãroyikakaka Davidre ba'aeka. Moisés imaroyikaki kuraräka imarätakaja "Sanaba'arü", këríka simako'omakaja i'supaka kibaeka. Sakiba'aeka þoto kijeyomaräteoka Davidre saji'aeka. I'supaka nare kiruputamaka íatirä, Tuþaräte kire boebariberika,— nare këríka.

† *En el proceso de fermentación, vino nuevo hace inflar la bolsa de cuero. Si el cuero de la bolsa es viejo y no flexible, puede reventarse.*

²⁷ I'supaka nare ä'ríweatirä, ikupaka Jesúre nare ärika ate:

—Jia þo'imajaro'si simaerä Tuþaräte jërítarirími baaeka. "Jërítarirími nimarükíakaka takaja yi'þaraka þo'imagare imaräñu", äriwa'rimarí Tuþaräte nare þo'ijiaeka.

²⁸ Suþa imarí Po'imaja Ma'mi ñimamaka, jërítarirími imarikakaka Tuþaräte yire já'mewärürüjeka. I'supaka ñima simamaka, "Ikupaka irími mija baabe, ika þuri jia-marí ima", äriwärüiki ñime,— nare këríka.

Kipitaka baikökotaeka imaekakite Jesúre jieka

(Mt 12.9-14; Lc 6.6-11)

3 I'sia be'erð'ð narëríwi'iarä Jesúre kãkaeka ate. Torä írika kipitaka baikökotaekakite imaeka.

² Jesúre torä kãkamaka íatirä ikupaka fariseokaka þupajoairäte ikupaka þupajoaeka: "Jërítarirími ba'irabebeyurä maima simako'omakaja, ¿kipitaka baikökotaekakite Jesúre jieräñu ruku?", kireka naríþupajoaeka. "I'sirími i'supaka kibaaräkareka, kire mokabaaräñu. 'Tuþaräte Moisés imaekakite o'orüjeka yi'riberíwa'ri ba'iaja kibaayu', maríäñu", naríþupajoaeka. ³ I'supaka napupajoako'omakaja ikupaka Jesúre ärika kipitaka baikökotaekakite:

—Po'imaja wäjítäji mimi'miríkabe.—

⁴ I'supaka kire ä'ríweatirä, ikupaka Jesúre ärika torä imaekaräte:

—¿Maräkä'ä jërítarirími nimaríjarirü äriwa'ri Tuþaräte i'sirími maro'si þo'ijiaeka je'e? ¿Jía, ba'ia, supabatirä þo'imajare täärika, nare jáärika, diba'i jiiþaji ima je'e?— nare këríka.

I'supaka nare këríko'omakaja okamaríaja kire na'mitirika. ⁵ I'supaka nimamaka boebakapi nare íabaraka, ba'iaja kipuparika simaupakaja kipitaka baikökotaekakite nawayuñabepakä'ä. I'supaka imariþotojo mae ikupaka kire këríka:

—Mipitaka mitíþatabe.—

I'supaka kire këríka þotojo kipitaka tíþatatirä jia kjarika mae. ⁶ I'sia kibaamaka íatirä fariseokaka þupajoairäte þoriwa'rika Herodes þo'imajapitiyika jaiokaro'si. "¿Maräkä'ä baatirä Jesúre majäãjíñu?", äríokaika naka najaibu'aeka.

Ríkímaräja þa'waríjerä Jesúre imaekarð'ðrã þo'imajare kipð'irã etaeka

⁷ I'sia be'erð'ð kimaekarð'ðpi þoriwa'ritirä Galilea þa'waríjerä Jesúre a'rika kika wärürimajapitiyika. Torä ke'rika þoto tokarä þariji ríkímaräja þo'imajare kika a'rika. ⁸ Toräjírä mae, "Jiitaka Jesúre baabearíjaju", þo'imajare äþakä'ä ä'mitiriwa'ri, ríkímaräja þo'imajare kipð'irã etaeka. Judea, Jerusalén, Idumea, Jordánria i'sipërðtorä, Tiro supabatirä Sidónkarä nimaeka. I'siaraka wejekarä ñoakurirä imarä imariþotojo kire íarí netaeka. ⁹ I'supaka netaeka imarí, ríkímaräja jíñuräte tääríjayuka kimamaka, "Kire yija rabejíkareka, jia yija jarijíñu", äriþupajoawa'ri kire naraberiyapaeka. I'supa-

ka simamaka kika wārūrimajare ikupakā'ā kērīka: “Kū-mua mija mo'abe, ɸo'imajare rīkimarāja yire rabe-wā'imarīrjitoika simamaka. Yire natērītajīkareka kū-muarā yijāijīñu”, nare kērīka.

¹¹ Supabatirā Jesúre ɤatirā Satanárika ima ña'rjāikarā ɤrīka upakaja kiwājītāji ñukurupatirā ikupaka nakasereroyika:

—Tuparā Makitakiji mime,— kire narīka.

¹² I'supaka napakā'ā,

—Po'imajare samija bojaɸiba'si,— jājirokapi nare kērīroyika.

**Ī'ɸoū'ɸuarāe'earirakamarā kika wārūbaraka
imarūkirāte Jesúre wā'maeka**

(Mt 10.1-4; Lc 6.12-16)

¹³ I'sia be'erō'ō ĩmimapeamarā mirīwa'rirā kibaaeka ɸoto, kire jiyuekarakamakire kiakaeka. ĩmimapeamarā kika neyaeka ɸoto ĩ'ɸoū'ɸuarāe'earirakamarāe ki-wā'maeka kijeyomarāro'si. I'supaka nare baatirā, “Yirika ɸo'imajare wārōtapaarī mijare yipūatarāñu. Supabatirā Satanárika ima ña'rjāirāte ɸo'imajareka ‘Mija ɸope’, mija ārīrāka upakaja naɸorirāñu”, nare kērīka.

¹⁶ Ī'ɸoū'ɸuarāe'earirakamarā kiwā'maekarā ikupaka nawāmea imaeka: Simón wāmeikiteje ĩɸaroka wāmeiki kimarika yaɸawa'ri, Pedro Jesúre kire wāmejī'aeka.

¹⁷ Aɸerā kijeyomarā wāmea ikupaka imaeka: Santiago, kibe'erō'ōkaki Juanɸitiyika, Zebedeo makarā nimaeka. Ī'rā ĩɸarāte Boanerges Jesúre wāmeyeeka. Nokapi samarījīkareka, “Wīɸo makarā”, ārīrika simaeka.

¹⁸ Aɸerā imaekarā: Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Alfeo maki Santiago, Tadeo, supabatirā imaekaki, Simón, Celotekaka ɸupajoaeka mirāki.

¹⁹ Supabatirā Judas Iscariote. Iki imaerā baaekaki Jesúre bojajāārimaji.

**“Satanárikapi Jesúre ba'irabeyu”, ārīwa'ri kire nok-
abaaeka**

(Mt 12.22-32; Lc 11.14-23)

²⁰ Nare e'eweatarā, kika wārūrimajaka wi'iarā ate Jesúre ɸe'rika. Torā neyaeka ɸoto rīkimarāja ɸo'imajare napō'irā rērīka ate. Supa imarī no'ojīteoka ma-ba'awārūberijīka naro'si simaeka. ²¹ I'supaka kire nabaaika ā'mitiriwa'ri, “Jiamarīa ɸupajoaiki kime je'e mae”, kirīrāre kireka ārīka. Supa imarī kire akarī netaekawawi'iarā kire e'ewa'yaokaro'si.

²² Moiséte jā'meka wārōrimaja Jerusalénɸi etaekarā ikupaka Jesúreka ārīkarā:

—Satanárika ima ĩɸamaki Beelzebú kipupakarā ña'rjāikaki kime. Supa imarī Beelzeburiakapi ba'iaja nareka ña'rjāikarāte kiɸoatayu,— ārīwa'ri ba'iaja kireka najaika.

²³ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, “I'supakamarā sime”, ārīwa'ri nare bojaokaro'si Jesúre nare akaeka:

—¿Yaje ikupaka kirikaja Satanáre baajīñu ruku? “Po'imajire ba'iaja jūaerā kireka miña'rjāibe”, ārīripotojo ¿marākā'ā baatirā “Kireka miɸope”, ārīwa'ri kirikaja

kērīwārūjīñu ruku? I'supakamarā sime. ²⁴ Ikupaka sime aɸea: Ī'rātata imaripotojo najāāribu'atirā, jia ĩ'rāti-ji ɸuparitiirā nimawārūberijīñu. ²⁵ I'supakajaoka simajīñu ĩ'rāwi'irekaja imarāro'si. ²⁶ I'supakajaoka simajīñu Satanáro'si. Kirika imaka kijīrjīka jājimarīka jariwa'ri dakoa kibaawārūberijīñu,— Jesúre nare ārīka.

²⁷ Ikupaka aɸeroka nare kibojaeaka ate:

—Ī'rīka o'yioakaki wi'iarā kiba'irjīa ē'marī eyajīkire, “Āja'a, miro'si simarū”, ārīwa'ri kire ĩjiberijīki. I'supaka baabeyuka kimamaka, o'yioakire werika baatirā, kire kipi'ɸejīka be'erō'ōɸi ɸuri kiba'irjīa kē'majīñu. I'supakajaoka sime yiro'si. Satanáre tērīwa'ribaji imaki imarī, Satanárika ima ña'rjāikarāreka yipootarijayu. I'supaka baawa'ri kijā'mekopeirāte kiro'si yikūmuriarijayu. Supa imarī i'supaka yibaaokaro'si yire jeyobaabeyuka kime Satanás,— Jesúre nare ārīka.

²⁸ Ikupaka nare kibojañujuka:

—Rita mijare ñañu. Po'imajare ritaja ba'iaja baarijayu, supabatirā ritaja ba'iaja Tuparāreka najaika, i'yopi'riwa'ri kire sanaye'kariarūjemaka, ye'kariawārūiki kime Tuparā. ²⁹ I'supaka simako'omakaja Espiritu Santorikapi Satanárika ima ña'rjāikarāre yijiemaka ɤatirā, “Beelzeburiakapi nare kijieyu”, āñurāte, ba'iaja nabaaike ye'kariaberijīki kime Tuparā,— Jesúre nare ārīka.

³⁰ “Beelzebú kipupakarā ña'rjāikaki imarī, i'supaka Jesúre baawārūyu”, kireka ĩ'rārimakire ārīka ā'mitiritirā, i'supaka Jesúre nare ārīka.

**“Ikupaka imarā nime yibe'erō'ōkarā, supabatirā
yipakoarā”, Jesúre ārīka**

(Mt 12.46-50; Lc 8.19-21)

³¹ Torā ɸo'imajaka jaibaraka Jesúre imaeka ɸoto kipakore etaeka, kibe'erō'ōkarāɸitiyika. Torā eyatirā ɸēterāja natuika. Pētepi imatirā kire nakarūjeka.

³² I'supaka napakā'ā Jesús wā'tarā rupataekarāte ikupaka kire ārīka:

—Miɸako, mibe'erō'ōkarāɸitiyika ɸēterā imarā. Mire niariyapayu nañu,— kire narīka.

³³ I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērīka:

—¿Mako koime yipako? ¿Nirā nime yibe'erō'ōkarā? Mae mijare yibojaerā baayu.—

³⁴ Supa nare ārītirā kipō'irā rupaeekarāte ĩabaraka ikupaka kērīka:

—Yibe'erō'ōkarā, supabatirā yipakoarājaoka mija ime yika imarā. ³⁵ Mia je'e, ikupaka sime: Tuparāte yapaika upaka yiyurā imarā yibe'erō'ōkarā, supabatirā yipakoarā,— nare kērīka.

**Ōterikia ōterimajire ōteika ɸupajoatirā Jesúre nare bo-
jawārōeka**

(Mt 13.1-23; Lc 8.4-15)

4 I'sia be'erō'ō Galilea ɸa'warijerā Jesúre wārōeka ate. Torā rīkimarāja ɸo'imajare kipō'irā etaeka. I'supaka nimamaka ĩawa'ri kūmuarā kijāirupaeka. Po'imaja ɸuri nimaupatiji ɸa'warije ka'iareka oyiaja

imaekarā. ² I'supaka nimamaka ĩrāba'ikakamarāpi bojawārōbaraka ikupaka nare kērīka:

³ —Āmitirikōrī je'e: Ōterimaji ōterikiyapea ōterī ke'rika. Sakiōterūkīrō'ōrā eyatirā sakitaaeka poto ĩrāri'o ma'arā jūjika wī'ñaka ba'aeka. Apea ña'rīka āta watopekarā kūpajī ka'ia imarō'ōrā. Torā ña'rīka wārūja pūrīripotojo aiyapeka sajoemaka jia rīkoariberiwa'ri sajīrīka. Apea ña'rīka wi'siwatopekarā. I'supaka imaekarō'ōrā ña'rīka pūrī pūrīripotojo jia jājiberiwa'ri saruiberika. Apea jia ka'ia imaekarō'ōrā ña'rīka. I'suparō'ōrā ña'rīka pūrī jia jājītirā pūrīka. Supa imarī ĩrārijūki treinta rakao sarikarika, aperiūki sesenta rakao, aperiūki pūrī cien rakao rikarika,— āriwa'ri nare kibojaeka.

⁹ I'supaka simamaka ikupaka nare kērīka mae:

—I'tojīrāja sime sakaka majaroka. Samija ā'mitirīwārūye'e jia samija pūpajoabe pūrī,— nare kērīka.

¿Marākā'ā simamaka bojawārōrikakakapi pō'imajare miwārōyu? āriwa'ri Jesúre najērīaeka

(Mt 13.10-17; Lc 8.9-10)

¹⁰ I'sia be'erō'ō Jesúre ĩrīkaja imaeka poto kipō'irā imaekarā supabatirā kika wārūrimajapitiyika rērītīrā ikupaka kire narīka:

—¿Marākā'ā ārīrika mibojawārōyu?—

¹¹ I'supaka napakā'ā, ikupaka nare kērīka:

—Bikija pō'imajare sōrīberika simako'omakaja maekaka pūrī ritaja kirirāte jā'mebaraka jia mija imaerā Tuparāte mijare sōrīrūjerijayu. Aperāte pūrī kire ā'mitirīpēabeyurā nimamaka bojawārōrikakakapi yibojarijayu. ¹² Ā'mitirikōrī je'e, bikija Tuparā majaropūñurā no'oeka ikupaka āñua: "Sanīaika simako'omakaja ūabeyurā upakaja nimarijayu. I'supakajaoka yibojaika ā'mitirītiyaripotojo ā'mitirīpēabeyurā upakajaoka nimarijayu. I'supaka imabekaja, kire takaja ā'mitirīpēairā imawa'ri, 'Ba'iaja yibaika miye'kariabe', āriwa'ri Tuparāte jēñeirā nimajāāeka. I'supaka āñurā nīmarikareka sareka nare kiwayuñā-jāāeka",— Jesúre nare ārīka.

"Ikupaka ārīrika sime ōterikia ōterimajire sōteika majaroka", āriwa'ri Jesúre nare sabojawapū'ataeka

(Mt 13.18-23; Lc 8.11-15)

¹³ Supabatirā mae ikupaka Jesúre nare ārīka ate:

—¿Yaje ōterikia ōterimaji majaroka mija ōrīwārūbeyu bai je'e? I'supaka mijare yimajarobojako'a mija ōrīpūabesarākareka, apea mijare yibojakoperākaoka mija ōrīpūabesarāñu je'e,— nare kērīka.

¹⁴ I'supaka ārītīrā ikupaka nare sakibojajīika:

—Ōterikia ōterimaji āriwa'ri mijare yibojako'a Tuparārika bojatarimaji upakaja sime. Supa imarī Tuparā majaroupakaja sime ōterikiyapea. ¹⁵ ĩrārimarā pō'imaja imarā ma'arā ōterikiyapea ña'ataeka upaka imarā. I'supaka imarā nimamaka Tuparārika na'mitirīkōpeika be'erō'ō Satanāre nareka saye'kariayu, kūpajī sanorīkōpeikareka. ¹⁶ Aperā pō'imaja imarā,

āta watopekarā kūpajī ka'ia imarō'ōrā ōterikiyapea ña'rīka upaka imarā. Tuparārika ā'mitirītirā jījimaka nimakōpeyu. ¹⁷ I'supaka nimako'omakaja Tuparārika jia nare ña'rījāibeyurā imarī, nayi'yuapi āriwa'ri oka nare imamaka, supabatirā sapareaoaka aperāte nare ĩarīpe'yomaka, ñojimarīji Tuparārika na'mitirīkōpeika najatayu. ¹⁸ Aperā pō'imaja imarā wi'siwatopekarā ōterikiyapea ña'rīka upaka imarā. Tuparārika ā'mitirīripotojo napupakarāja jītaka oyīaja imarika jitoirā nime. I'supakajaoka "Rīkimakaja niñerū yija rikarāka jia yija imarāñu", āparaka wapūju napupaka nare pakiyu. I'supaka imawa'ri, sareka takaja pūparibaraka imarijaurā imarī, Tuparārika naye'kariyu. Supa imarī saye'kariyurā imarī kiyapaika upakaja baabeyurā nime. ²⁰ Aperā pūrī Tuparārika jījimakapi ā'mitirīrijayurā. Ikupaka nime: Jia ka'ikīrō'ōrā ōterikiyapea ña'rīka jia jājia pūrīriwa'ri rīkimakaja saruika. ĩrārijūki treinta rakao sarikarika, aperiūki sesenta rakao, aperiūki pūrī cien rakao rikarika. I'sia rikarika upaka imarā nime Tuparārika jia ā'mitirīpēairā. Jia kire yi'yurā imarī, kiyapaika upaka oyīaja baairā nime,— nare kērīka.

Peria yaaboika upaka pūpajoatirā, Jesúre nare bojawārōeka

(Lc 8.16-18)

²¹ Ikupaka nare kērīka ate:

—Peria mawāāyu, jia yaaboairō'ō imarika yapawa'ri. I'supaka simamaka jotorokarā mu'apāārūkimarīa sime. ²² I'supakajaoka sime ika mijare yibojaika jia pō'imajare ōrīpūabeyua simako'omakaja Tuparāja "Ikupaka sime", kērīrāka poto sanorīrāñu. ²³ Mijare yibojaika jia mija ōrīwārūriyapaye'e, jia samija pūpajoabe pūrī,— nare kērīka.

²⁴ I'supakajaoka nare kērīka:

—Mijare ñañua mija ā'mitirīpēabe. Samija ā'mitirīpēaika ko'apitorāja, "Ikupaka simekā'ā", mija ārīwārūokaro'si Tuparāte mijare jeyobaarāñu. I'supaka pēmawa'ribaji kibaarāñu jītakarāja mijare jeyobaarūki-ka imarī. ²⁵ I'supakajaoka jībaji ōrīrika yapawa'ri sā'mitīyukate sapēmawa'ribaji sakiōñaokaro'si Tuparāte kire jeyobaarāñu. Sā'mitirīpēariyapabeyukate pūrī kūpajī kiōrīkōpeika, Tuparāte kireka saye'kariarāñu,— nare kērīka.

²⁶ I'supaka pūpajoatirā ikupakaoka Jesúre nare ārīka:

—Maipamaki Tuparārirā jīkuku kio'arūjerūkiakaka mijare yibojaerā baayu mae. Ōterikiyapea jia pūrīyu upaka nime. ĩakōrī je'e: Ōterimajire ōterikia ōteika be'erō'ō ñamiareka, ĩmiarekaoka, kikāñu poto, kārībeyuka kima potooka sakipūrīrūjemakamarīa pūrītīrā, sapūrīweiyu. I'supaka sime "Sōñu upakaja sapūrīyu ikupaka sime", kērīberiko'omakaja. ²⁸ Jia ka'ia imawa'ri, sōñu upakaja jājia sajayurō'ōrāja pūrīrijayua sime ōterikia. Mamarī sapūrīyu poto ritabijīkaja sime. I'supaka sima be'erō'ō jo'babajijūki jariwa'ri sapūñuayu. Torājīrā kopakaja saruiyu mae. ²⁹ Ōterikia bopakā'ā ĩatīrā, "Saye'eye'e", ārīpūpajoatirā saba'ipite

se'erī a'yu. Ōterikia pu'ririjayu upakajaoka sime Tuṗarārīrāro'si. "I'supaka sime", narīwārūberiko'omakaja, Tuṗarāte yapaika upaka jia baairā nare kijarirūjerijayu,— nare kērīka.

"Ōterikia mostaza wāmeijūki yape upaka sime", āpara-ka Tuṗarāte jā'merūkiakaka Jesúre wārōeka
(Mt 13.31-32; Lc 13.18-19)

³⁰ Aṗeroka ikupaka nare kibojaeka ate:

—Tuṗarāte ritaja kirirā imarāte jā'merūkiakaka jibaji mija ōñaokaro'si, ikupaka majaroka mijare yiwārōerā baayu. ³¹ Ōterikia mostaza yapea moteika upaka nime Tuṗarārīrā. Ritaja aṗea ōteriki yapea kūṗajībajirījiaka sime mostaza yapea. ³² I'supaka simako'omakaja saṗi pu'riritā aṗea ōteriki tērīwa'ribaji īmirā saṗu'riweiyu. I'supaka imawa'ri rīkimakaja űoaka sarīṗia imamaka iija jājia yaaika ṗoto wī'ñaka sarā ru'yu. Ā'mitirikōrī, i'supakajaoka nime Tuṗarārīrā naro'si. Mama'ri rīkimamarīrāja kire ā'mitiripeairāte imako'omakaja, sabe'erō'ōbaji ṗuri rīkimarāja kire ā'mitiripeairāte imarījarirāñu,— nare kērīka.

³³ Norīwapu'ataekarō'ōjīrā, i'supaka rīkimaka majarobojarikapi ṗo'imajare kibojawārōroyika.

³⁴ I'supakapi oyiaja ṗo'imajare kiwārōroyika. Supa simako'omakaja īrīkaja kika wārūrimajapitiyika kimaroyika ṗoto ṗuri, bojawārōrirokakaka jia nare kibojawapu'ataroyika.

Werika wejea nare baaeka Jesúre o'ataeka

(Mt 8.23-27; Lc 8.22-25)

³⁵ I'sirīmiji na'irā simaeka ṗoto ikupaka kika wārūrimajare Jesúre ārīka:

—Dajoa, ṗa'wa mawaata'riwa'rirā.—

³⁶ I'supaka kēṗakā'ā, ṗo'imajare a'ribojaweatirā, Jesúre jāmaeka kūmurā najāika. Supa imarī saṗi naka ke'rika mae. Aṗea kūmuareka imaekarāoka nabe'erō'ō tērīwa'rikarā. ³⁷ Torā natērīrijarika ṗoto jājia wīrōa baeū'mueka. Sabaemaka jājia ṗakuwa'ri kūmuarā jimarīa okoa jāika. Supa imarī kūmuarā okoa ṗurueka mae. ³⁸ I'supaka simako'omakaja kirupuko'a űu'takarā ṗeatatirā kūmui'toṗearā Jesúre kārījāmaeka. I'supaka kimamaka ītatirā, kika wārūrimajare kire tōrōeka.

—Mia'mitiṗe wārōrimaji. Maña'mirā baayu. ¿Jia bai miro'si sime je'e?— kire narīka.

³⁹ I'supaka naṗakā'ā ā'mitiriwa'ri, mi'mirīkatirā ikupaka kērīka:

—Mibaea'si wīrōa, i'supakajaoka ṗakuri,— sakēṗakā'ā so'rika mae.

Wīrōa baetiyyika, supabatirā okoa ṗakurimarīa jarika ⁴⁰ Torājīrā mae,

—¿Dako baaerā mija kīkiko'o je'e? ¿Jia yire yi'riberīwa'ri "Yijare īarīrīwārūiki kime", yireka ārībeyukajirā mija ime bai?— nare kērīka.

⁴¹ I'supaka kērīko'omakaja jimarīa ṗupatawa'ri, "¿Maki kime ruku īī? Wīrōa, okoa ṗariji kire yi'yua", āṗaraka najērīabu'aeka.

Gerasa ka'iareka Satanárīka ima űa'rījāikakiki majaroka
(Mt 8.28-34; Lc 8.26-39)

⁵ I'supaka simaeka be'erō'ō Jesúre kika imaekarāṗi-tiyika Gerasa ka'iarā tērīyaeaka. ² Tērīyatirā Jesúre marīwa'rika ṗoto īrīka Satanárīka ima űa'rījāikakite kire torika. Majaka āta wi'iarā nataroyikarō'ōṗi Jesús ṗō'irā ketaeka. ³ Torā kimaeka wejabiritika upaka oyiaja imaroyikaki imarī. Ṕerumijī-ṗi kire naṗi'ṗeroyika simako'omakaja űojimarīji ṗi'ṗeberikaki upaka kijariroyika. ⁴ Īrākurimarīa kiāñaraka, kipitakaoka kire naṗi'ṗeko'omakaja sakitūrūtataroyika. I'supaka kimamaka ṗo'imajare marākā'ā kire baawārūberiroyika. ⁵ I'supaka imaki imarī, īmi, űamio-ka, īmima watoṗekarā, majaka nataroyikarō'ōrā akaseretapabaraka kituritaparoyika. I'supaka imatapabaraka tīmarīji āṗapi kiṗo'ia kiwa'etaparoyika.

⁶ I'supaka kimaekarō'ōṗi Jesúre ītatirā kiṗō'irā kirīrīra'aeka. Kiṗō'irā eyatirā kiwājītāji kiñukuruṗaeka, "Marākā'ā yibaaberījīki kime", kiṗupaka kire ārīka simamaka. ⁷ I'supaka kimamaka, ikupaka Jesúre kire ārīka: —Mia'mitiṗe Satanárīka ima. Īīre kiṗupakareka mi-marō'ōṗi miṗoṗe,— kire kērīka.

I'supaka kēṗakā'ā,

—Jesús, Tuṗarā tērīrikaja imatiyaiki Maki mime.

¿Marākā'ā yire mibaaerā baayu mae je'e? Tuṗarāte īaika wājītāji, " 'Ba'iaja mibaaika ṗarea ba'iaja mire baabesarāki yi'i mae', yire meṗe",— akasererikapi Satanárīka ima űa'rījāikakite ārīka Jesúre.

⁹ I'supaka kēṗakā'ā ikupaka Jesúre kire ārīka:

—¿Marākā'ā miwāmea?—

I'supaka kire kēṗakā'ā,

—Legiōn űime, rīkimarā ba'irā yija ima simamaka.—

¹⁰ Supabatirā "Ika ka'iaṗi yijare miṗoata'si", jimarī Jesúre kērīrijarika. ¹¹ I'supaka simaeka ṗoto nakoyikurirā rīkimakaja ba'abaraka jējewēkoa ṗa'itae-ka īmimajā'āreka. ¹² I'supaka simamaka ikupaka Satanárīka ima kire ārīka:

—Kireka yijare miṗoataye'e, "Jējewēko ṗupakarā mija űa'rījāibe", yijare meṗe,— āṗaraka kire najēñeka.

¹³ I'supaka naṗakā'ā,

—Torā mija a'ṗe,— nare kērīka.

ṗopi mae īmirījireka űa'rījāitiirā imakoṗekarāre ṗorika, jējewēkoa imaekarā űa'rījāiokaro'si. Supa imarī jējewēkoa dos mil rakamaki imaekarā Satanárīka ima nare űa'rījāimaka jājia narīrīwa'rika. Rīrīwa'ritirā ṗusipemará eyatirā ṗopi naña'rīka ṗa'warā. I'supaka baawa'ri nimaupatiji naña'miṗataeka.

¹⁴ I'supaka sabaamaka sīarīrīrimaja rīrīwa'ritirā, wejearā, wejematorāoka ṗo'imajare sanabojaeka. ṗopi mae "¿Dako supa baaika?", ārīwa'ri ṗo'imajare īarī a'rika. ¹⁵ Jesúre imaekarō'ōrā eyatirā, ikupaka Satanárīka ima kireka űa'rījāika imakoṗeroyikakite imamaka niaeka: "Jarīroaka jāāekaki, i'supakajaoka kimaroyika upakamarīaja, jia kiṗupaka jaṗakā'ā, űa'rīyaaekaja rupaki kime mae", ṗo'imajare ārīṗupajoaeyaeka.

I'supaka kimamaka itatirā, jimarīa Jesúre nakikika "Tēriritakiji kime", āriwa'ri. ¹⁶ Supabatirā Satanárika ima kireka Jesúre pōataekakaka, supabatirāoka jējewēkoa baaekakaka itēkarāte bojaeka apherāte. ¹⁷ I'supaka kibaaika ā'mitiritirā Gerasakarā Jesúre kikiwa'ri nawejeapi kipe'rika nayapaeka.

¹⁸ I'supaka nimamaka topi pē'rira'aerā kūmuarā kijāika poto ikupaka Satanárika ima kireka poritapaekakite kire ārika:

—Mika a'rika yapatiyarīji yiyapayu yi'ioka,— kire kērīkopeka.

¹⁹ I'supaka kērīko'omakaja ikupaka Jesúre kire ārika: —Yika a'pekaja, miwi'iarā mi'pē'riwa'pē. "Yire wayuīaiki imarī, jia Maipamakire yire baayu", āriwa'ri mirīrāre mibojaokaro'si,— kire kērīka.

²⁰ I'supaka kērīka yi'riwa'ri kipe'rika. Pē'riwa'ritirā Decápolireka imaeka wejearā Jesúre kire baaeka majaroka kibojatapaeka. I'supaka kibaaeka ā'mitiritirā marākā'ā pō'imajare āriwārūberika, i'supaka ima ā'mitirikoriberikarā imarī.

Jairo makore Jesúre tāāeka

(Mt 9.18-26; Lc 8.40-56)

²¹ Torājirā kūmua ke'rikapiji Jesúre pē'rira'aeka ate. Sapi pē'rietatirā pā'warierā kirīkamarika poto, rīkimarāja pō'imajare kipō'irā rērīka. ²² I'supaka nimaeka poto judíorākare rērīriwi'i ipamaki, Jairo wāmeikite Jesús pō'irā etaeka. Supabatirā kiwājītāji kiñukurupaeka. ²³ Supabatirā ikupaka kire kērīka:

—Yimakore pūparirirā baayu. Mi'pitaka ko'pō'iarā mi'ja'apērika yiyapatiyayu kojājiokaro'si,— kire kērīka.

²⁴ I'supaka kire kēpakā'ā, Jesúre kika a'rika mae. Topi kopakaja rīkimarāja kīrika pō'imajare kika a'rika.

²⁵ Na'rika nawatōpekapi irāko wāmarīa imaekakote torā imaeka. I'pōū'puarāe'earirakakuri wejejērāka koeyawa'rika pū'uriweoko jīsia ka'wisijūabaraka.

²⁶ Irīkaremarīa ikobaarimajare kore nikobaarūjekoperoyika. I'supaka nabaika wapa koniñerū imakopeka ritaja nare kōjipataroyika. I'supaka baaripotojo jā'rībaji kōjaririjarika. ²⁷ I'supaka baabaraka koimaeka poto "Wāmarīa imarāte jimarīa Jesúre bayayu", ārika koā'mitiroyika. I'supaka simamaka koimaeka wā'tarā Jesúre etamaka itatirā, rīkimarāja pō'imajare imaeka watōpekapi kipēterō'ōrā koeyaka.

²⁸ Jesúre imaekarō'ōrā eyatirā "Kijariroaka yiraberākareka jia yijarirāñu", kōrīpūpajoeka kopūparō'ōpi. I'supaka pūpajoawa'ri kijariroaka korabeka mae. ²⁹ I'supaka kobaaeka potojo koreka so'rika mae. "Risirika yireka imakopeika o'yua mae", kōrīwārūeka. ³⁰ Kijariroaka korabeka be'erō'ō, "Tērīrika ñimapi irīkate tāāñu", kipūpakapi Jesúre āritika. Supa imarī jorowa'ritirā ikupaka pō'imajare kērīka:

—¿Maki yijariroaka rabeko'oka?—

³¹ I'supaka kēpakā'ā kika wārūrimajare ikupaka ārika: —Mi'pō'irā rīkimarāja imarā mire rabeirā. ¿Marākā'ā simamaka "¿Maki yijariroaka rabeko'oka?", meñu?—

³² I'supaka kire narīka simako'omakaja pō'imajare itabaotabaraka kire rabekakite kimo'aririjarika. ³³ I'supaka kimaeka poto "Yi'i, risirika ñima yire o'yaokaro'si mire rabeko'oko", āri'pūpajoawa'ri kipō'irā koeyaka. I'supaka kopūpaka imako'omakaja kire kikiwa'ri tararipotojo kiwājītāji koñukurupaeka. I'supaka baatirā kobaaeka upakaja kire kobojaka. ³⁴ I'supaka kōpakā'ā, wayuīarimaji imarī, ikupaka kore kērīka:

—Mae mia'mitipe yiwāyuīaiko. Yire yi'riwa'ri, jia mi'jayu mae. "Yirisirika yire o'yua", āriwa'ri jījimaka mi'pē'riwa'pē mae,— kore kērīka.

³⁵ I'supaka kore kērīka poto judíorākare rērīriwi'i ipamaki Jairo wi'iakarāre etaeka. Torā eyatirā ikupaka Jairote narīka:

—Mimako pūpaririko'oko. "Yimakore mibayape", wārūrimajare merīa'si mae,— kire narīka.

³⁶ I'supaka narīko'omakaja,

—Ba'iaja pūparibekaja, yire miyi'pē,— Jesúre kire ārika.

³⁷ Pedro, Santiago, supabatirā Santiago rī'Juan maekarakamarā tarāreje Jesúre akawa'rika. ³⁸ Naka a'ritirā, rērīriwi'i ipamaki wi'iarā jimarīa o'paraka nimaekarō'ōrā keyaeka. ³⁹ I'supaka nimamaka, ikupaka nare kērīyaeka:

—¿Dako baaerā mija oyu? Pūparibeyuko me'rōre ime. Kārīkako koime,— kērīka o'paraka imaekarāte.

⁴⁰ "Kopakaja pūpariritiyaekako koime", āriwa'ri Jesúre neeka. I'supaka nimamaka itatirā, nare kiporirūjeka. Supabatirā pūparirikakote imaeka kurarakarā kopakiarā, supabatirā kika imaekarā maekarakamarāpitiyika kikākaeka. ⁴¹ Naka kākaturā kopitakarā kore ñi'atirā ikupaka kore kērīka:

—Talitá cum,— kore kērīka. (Mokarokapi marī'jīkareka, "Me'rō, mimi'mibe, mire ñañu", ārika sime i'siroka).

⁴² I'supaka kērīka potojīji mi'mirīkatirā, kōjarīkawa'rika. I'pōū'puarāe'earirakakuri wejejērāka eyawa'yuko koimaeka. Ōña kōjarīpē'pakā'ā itawa'ri, marākā'āoka āriwārūberījika najarika kika imaekarā, i'supaka ima itakoriberikarā imarī. ⁴³ I'tōjite,

—Apherāte samija boja'si,— nare kērīka.

Supabatirā ba'arika koro'si nare ke'era'arūjeka.

Nazaretwejearā Jesúre a'rika

(Mt 13.53-58; Lc 4.16-30)

6 Torājirā mae, kika wārūrimajapitiyika Jesúre a'rika, kime'rārī kimaeka wejearā. ² Torā eyatirā jērītarirīmi simaeka poto pō'imajare kiwārōū'mueka judíorākare rērīriwi'iarā. Kire ā'mitiritirā, "Jitakaja ōñuka kime", āriwa'ri marākā'ā narīwārūberika, i'supaka jaikite ā'mitirikoriberikarā imarī. I'supaka kibaamaka ikupaka pō'imajare kireka ārika:

—¿Marākā'ā baatirā jītakaja itre ōrīpūayu? ¿Maki kire wārōekaki ruku? Maikoribeyua parīji ritaja baabeaiki kime,— narīka.

³ Supabatirā ikupaka narīka a'pēa:

—María maki, ð'ðrā yaþua yi'yerimaji kime. Supa-batirā Santiago, José, Judas, Simónþitiyika nama'miji kimema. Iki kima simamaka kibe'erððkarā rōmijāoka ð'ðrā makaja imarā,— torā imaekarāte ārika.

I'supaka simamaka “Yija upakaja imaki imarī imatiyabeyuka kime”, āriwa'ri kire na'mitir-
ipēariyapaberika. ⁴ I'supaka napupajoamaka, ikupaka nare kērika:

—Tuparāro'si bojañirimajire “Jiitaka mare kibojayu”, ritaja þo'imajare kireka āñuka kime. I'supaka simako'omakaja kiþo'ijirika wejeareka, kitā'omajataka þuri i'supaka āribeyurā,— kērika.

⁵ Supa imarī jia kire nayi'ribepakā'ā, maikoribeyua nare kibeawārūberika. I'supaka imariþotojo ð'rāri-marāre takaja kiþitaka ja'apeatirā wāmarīa nimaeka nareka kijieka. ⁶ Kitā'omajare kire ā'mitiripēabepakā'ā marākā'ā āriwārūberijika Jesúre jarika. I'supaka imariþotojo aþea wejearā þo'imajare wārðtapaarī ke'rika mae.

**Jesúre kika wārūrimajare Tuparārika nawārð-
tapaokaro'si mamarī kiþūataū'mueka**
(Mt 10.5-15; Lc 9.1-6)

⁷ I'þoū'þuarāe'earirakamarā kika wārūrimaja imaekarāte Jesúre akaeka. Supabatirā kirika nare ja'ajiyetirā,

—Satanārika ima þo'imajareka ña'rñjāikarāte mija þoatabe mijaro'sioka,— nare kērika.

I'supaka nare āriweatirā ð'parimaki oyiaja Jesúre nare þūataeka aþea wejeareka imaekarāte wārð-tapaokaro'si.

⁸ —Torā mija a'rirāka þoto þan, yaipi'ia, niñerūoka mija e'ewa'ria'si. I'supaka simako'omakaja mija tu'ua takaja mija e'ewa'þe. ⁹ Supabatirāoka ũ'þuko'a, jariroa-ka mija jāika takapiji mija a'þe,— nare kērika.

¹⁰ Ikuþakaoka ate nare kērika:

—Wejearā yirika bojarī mija eyaū'murāñu, wi'itakarā-ja mija imabe, aþe wi'i, aþe wi'irā baabekaja. Aþea wejearā mija a'rirāka þoto takaja toþi mija þoþe. ¹¹ Mija eyarijarirāka wejerakakaja mijare e'etoriberiwa'ri, Tuparārika ā'mitiripēarika nayapabesarākareka, jājiapi nare jaika ka'wisijūabekaja nare mija ja'atabe. Toþi a'rirāka þoto, ikupaka mija baabe: Mija ũ'þuko'arā ka'ia uyua eika mija þajepatebe “Yijare mija ā'mitir-
ipēabeyua simamaka, Tuparāte mijare ba'iaja mijare baarāñu”,— āriwa'ri kika wārūekarāte kērika.

¹² I'supaka nare kērika be'erðð þo'imajare wārðrī na'rika mae. Supa imarī napð'irā eyatirā ikupaka nare narīka: “Ba'iaja mija baaika ja'atatirā Tuparāte mija ā'mitiripēabe”, neyaekarððrā imaekarāte nabojarijari-ka. ¹³ I'supakajaoka Satanārika ima ña'rñjāika imaekarāte nareka sanajieroyika. I'supakajaoka rīki-marāja wāmarīa imaekarāte iyebakapi yo'yebarka, narisirika nareka ima no'ataroyika.

Ikuþaka sime Juanre reyaekakaka

(Mt 14.1-12; Lc 9.7-9)

¹⁴ Ritaja maikoribeyua Jesúre baabearoyika ā'mitiri-tirā þo'imajare saboþapibaeka. Þo'imajare i'supaka āñua ði Herodesoka sōrikaki. I'supaka þo'imajare āñua ā'mitiritirā ikupaka ð'rārimarāre ārika:

—Juan, þo'imajare ruþuko'a jūjerimajiji kime je'e aþe-yari. Reyariþotojo ate ðñia jarijiki imarī, maikoribeyua kibeayu je'e aþeyari,— narīka.

¹⁵ Aþerā ikupaka ārikarā:

—Tuparāro'si bojañirimaji imaroyikaki Elías kime je'e aþeyari,— narīka.

I'supaka narīko'omakaja aþerimarā þuri ikupaka ārikarā:

—Bikija Tuparāro'si bojañirimaja imaroyikarā upaka kime je'e aþeyari,— narīka.

¹⁶ I'supaka najaimaka ā'mitiritirā, ikupaka Herodete ārika kiro'si:

—Juan bikija kiruþuko'a yita'terūjekaki imariþotojo ðñia jariþe'ritirā i'supaka kibaabearijayu je'e aþeyari ate,— kērika.

¹⁷ I'supaka kēpakā'ā, Juanre najāerā baaeka ruþu, kiññ Felipe rūmu Herodías wāmeikore ē'matirā Herodete koka imaeka. I'supaka kibaamaka, ikupaka Juanre kire ārika:

—Herodías miññ rūmure me'maeka ba'iaja mibaayu, Tuparāte jā'meika yi'riberiwa'ri,— āriwa'ri kire kibo-jakoþeroyika.

I'supaka kēpakā'ā, koka jia imarika yaþawa'ri Herodete kire ñi'arūjeka kisurararākare. Kire ñi'atirā þerumijapi þi'þetirā, wēkomaka imariwi'iarā kire natarika.

¹⁹ “I'supaka kijaika waþa kire jārika sime”, āriþupa-joekako imarī, Herodiare kire jāñrūjerika yaþaeka. I'supaka koþupajoako'omakaja, Herodes þuri “Tuparāte yaþaika upakaja jia wājia baaiki Juanre ime”, āriwa'ri jia jiyiþupaka kireka ðrikaki. Supa imarī Juanre kojāñrūjeriyapako'omakaja kiyapaberikoþeka.

I'supakajaoka Juanre bojaroyika jñjimakaþi ā'mitirikaki imariþotojo “Kibojaika upakaja yiyi'riye'e”, āriþotojo, sareka ña'rñyaarī kimawārūberika. ²¹ I'supaka Juanka kimako'omakaja “Ikuþaka yibaajikareka, yiþupajoaika kitā'tewārūberijññu je'e”, Herodíasre āriþupajoekaarīmi seyaeka. I'supaka kōriþupajoekaarīmi Herodete þo'ijirika wejeþ'rāka sarākutorika. Supa imarī kiro'si ba'irabeñirimaja ð'parimarāre, supabatirā surararāka ð'parimarāreoka, Galilea ka'iakarā imatiyarimajareoka kiakaeka, “Mabayaarirā”, āriwa'ri. ²² Ritaja kiakaekarāte rērikarððrā kākaturā Herodías makore nare bay-atāābeaeka jñjimaka nimaokaro'si. “Jiitaka mare kobaabeayu”, Herodes kijeyomarāþitiyika āriþupa-joekaarā. I'supaka imawa'ri ikupaka kore kērika:

—¿Dakoa mire ñijirika miyaþayu maekaka jiitakaja mibaaika waþa? Miyapaikaja mire ðjirā i'supaka ñañu. ²³ Mire þakibeyuka yi'i, ika ka'iakaki ði imarī, ritaja yi-

ba'irĩjia wapaǰá'rĩakaka ñe'metájiró'ójĩrã mire ijĩjĩki imarĩ supa mire ñańu,— Herodías makore kėrĩka.

²⁴ I'supaka kore kėpakã'ã, kopakore jėrĩarĩ ko'rĩka mae.

—¿Dakoa kire yijėnerãńu ruku, ma'i?— kore kėrĩka.

I'supaka kėpakã'ã,

—“Juan ƀo'imajare ruƀuko'a jũjerimaji ruƀuko'a yiyapayuu”, kire meƀe,— kore kėrĩka.

²⁵ I'supaka kore kėpakã'ã, jajuaja a'ritirã koĩƀamaki Herodes ƀo'irã koeyaeka. Kĩƀo'irã eyatirã ikupaka kire kėrĩka:

—Juan ruƀuko'a yiyapayuu. I'supaka simamaka kimaró'orã a'ritirã, sata'tetirã, seroarã saƀeatatirã yire samijibe maekakaja,— kire kėrĩka.

²⁶ I'supaka kėpakã'ã jimarĩa Herodete ba'iaja ƀuparĩka. Juanre jããrika yapaberirĩƀotojo, mamarĩji kore kėrĩka kijaita'ariyapaberika. ƀo'imajare ã'mitirika wãjĩtãji, “Miyapaikaja mire ñijirãńu”, kėrĩtika simamaka, kojėñeikaja kore kĩjirã baaeka. ²⁷ I'supaka simamaka ñojimariji ĩrĩka kisurarate Juan ruƀuko'a ta'terĩ kĩƀũataeka.

²⁸ Torã eyatirã Juan ruƀuko'a ta'tetirã, seroƀemarã saƀeatatirã sake'era'aeka. I'supaka baarĩ ke'rikaró'oƀi ƀe'rietatirã Herodías makore sakĩjika. Supa imarĩ iko mae kopakore sĩjikako.

²⁹ I'supaka Juanre nabaaka ã'mitiritirã, kika wãrũeka mirãrãte kĩƀo'imĩrãka e'erĩ etaeka sayayeokaro'si.

Cinco mil rakamarã imaekarãte Jesũre jia'eka

(Mt 14.13-21; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)

³⁰ I'supaka simaeka be'eró'ó Jesũka wãrũrimaja kirika bojatapaarĩ turikarãte ƀe'rietaeka. Supa imarĩ kĩƀo'irã etatirã nawãrótapaeka majaroka kire nabojaeka.

³¹ I'supaka simaeka ƀoto torã rĩkimarãja ƀo'imaja i'tarijajurã, ƀe'rĩrijajurãoka imaekarã. I'supaka simamaka kika wãrũrimajaka no'ojĩteoka maba'awãrũberijĩka Jesũro'si simaeka. Supa imarĩ ikupaka kika imaekarãte kėrĩka:

—Dajoa, ƀo'imajamatorã kũƀajĩ majėrĩtaerã,— nare kėrĩka.

³² I'supaka nare kėrĩka be'eró'ó, kũmuapĩ ƀo'imajamatorã naka ke'rika mae. ³³ Na'rĩrã baaeka ruƀu rĩkimarãja ĩawãrũekarã. I'supaka nabaamaka ĩatirã, ritaja wejeakarãre rĩrĩwa'rika Jesũre a'rikaró'orã. I'supaka baaekarã imarĩ, kijeyomarãƀitĩyika torã keyabeyukajiji torã neyaweitika jãjia rĩrĩwa'rikarã imarĩ. ³⁴ I'supaka nabaaka simamaka waata'riyatirã marĩwa'rikorĩ rĩkimarãja ƀo'imajare imamaka Jesũre ĩaeka. Torã eyatirã, ovejawėkoa nare ĩarĩrĩrimajire imabeyurã upaka ƀo'imajare imamaka kĩaeka. I'supaka nimaeka Tuparãrika nare wãrũrimajire imaberika simamaka. I'supaka imaekarã nimamaka “Jia órĩwãrũbeyurã nime. Supa imarĩ marãkã'ã baawãrũberijĩńurã nime”, ãrĩwa'ri wayuĩaekaki imarĩ, ritajakaka nare kiwãrũũ'mueka mae. ³⁵ Aiyate ka'rawa'rĩrã baaeka ƀoto kika wãrũrimajare kika jairĩ etaeka. Ikupaka kire narĩka:

—Na'irã sajaritiyu mae. ƀo'imamato sime ó'ó. Supa imarĩ ba'arika imabeyua. ³⁶ Supa imarĩ wejekoyikurirã ba'arika waruaparaka ƀo'imajare imaró'orã sawapaĩjiba'arĩ na'rĩrũ,— kire narĩka.

³⁷ I'supaka napakã'ã ikupaka nare kėrĩka:

—Mijaja ba'arika nare mija ji'abe.—

I'supaka kėpakã'ã ikupaka kire narĩka:

—¿ƀan yija wapaĩjirãńu bai je'e wapaǰá'rĩtaka simako'omakaja? Rĩkimarãja ƀo'imajare imamaka, do-sciento rakato denario sawaƀa simarãńu,— kire narĩka.

³⁸ I'supaka napakã'ã ã'mitiritirã, ikupaka nare kėrĩka: —¿No'ojĩrãrakato ƀan mija rikayu je'e? Mija ĩabe ruƀu.—

I'supaka kėpakã'ã,

—Ĩrãƀitarakatojĩkaja sime. Supabatirã wa'iaoka ĩƀarãjĩkaja ima,— kire narĩka.

³⁹ I'supaka napakã'ã ikupaka nare kėrĩka:

—“Ritario'ro jia taya imaró'orã mija ruƀabe”, ƀo'imajare mija ãƀe.—

⁴⁰ I'supaka kėpakã'ã, kėrĩka upakaja ƀo'imajare nabaarũjeka. Supa imarĩ nare najã'meka upakaja nimaekaró'orã ĩrão'roreka cincuenta, aƀerio'roreka cien rakamarã nimaeka. ⁴¹ Supa imarĩ ƀan ĩrãƀitarakato imaeka, wa'ia ĩƀarã imaekaoka Jesũre e'erikaeka. Supabatirã wejeƀemarã yu'ayoitirã, “Jia mibaayu a'bi”, ãrĩweatirã, ƀan kiña'kata'ruika mae. Supabatirã “ƀo'imajare samija ƀibabe”, ãrĩwa'ri kika wãrũrimajare sakĩjika mae. I'supakajaoka kibaaeka ĩƀarã wa'ia imae-ka ritaja ƀo'imajaka sanapibaba'aerã. ⁴² I'supaka kibaa-ka ritaja ƀo'imajare ba'aeka, jia ña'ƀirika narĩjarikaró'ójĩrã. ⁴³ Sabe'eró'ó, ĩƀoũ'ƀuarãe'earirakapĩ'i ƀururika kika wãrũrimajare rėaeka naña'ƀika ƀiyia. ⁴⁴ Cinco mil rakamarã ĩmirĩja nimaeka saba'aekarã. †

Okopemapi Jesũre turika

(Mt 14.22-27; Jn 6.15-21)

⁴⁵ I'supaka baaweatirã kika wãrũrimajare ikupaka Jesũre ãrĩka:

—Kũmuarã jãitirã i'sipė'rótorã mija waata'riwa'ƀe. Supabatirã Betsaida wejearã yire mija ta'abe.—

Kika wãrũrimajare waata'riwa'rika ƀoto ƀo'imajare a'yaokaro'si kimajaroka bojabaraka kimaeka ruƀu.

⁴⁶ I'supaka baaweatirã, ĩmimakarã kimarĩwa'rika, Tuparãka jairĩ. ⁴⁷ Aiyate ka'raeka be'eró'ó Galilea ƀa'wa ñe'metájirãja kũmua eyawa'rika, sarijepĩ rĩkamaritirã Jesũre ĩamaka. ⁴⁸ Wĩrõa jãjia baemaka jãjia nawė'ãko'omakaja sa'ribepakã'ã kĩaeka. Supa imarĩ bikitojo ñamiji okopemapi turitirã nakoyikurirã keyaeka. Nare kio'riwa'rĩrã baatĩkarã kire niatóƀoeka.

⁴⁹ Okopemapi kitupakã'ã ĩatirã, jimarĩa nakasereka, “ƀo'imaja oƀirekoa sime je'e”, ãrĩƀupajoawa'ri. I'supaka nimaeka jėrãko'atirã, ikupaka nare kėrĩka:

† *Tal vez la cifra fuera mucho más que cinco mil que comieron, si hubiera contado las mujeres y los niños.*

—Rikitubaka mija jape, kīkibekaja. Yi'iji ñime,— kērīka.

⁵¹ Supa nare ārtirā naḗ'i kūmuarā kijāika mae. Sarā kijāika poto wīrōa o'rika mae. Supa imarī i'supaka kibaamaka ūatirā marākā'ā ārwārūberijīka najarika, i'supaka ūakoriberikarā imarī. ⁵² Saruḗubaji, ŗan kūpaŷi imako'api ŗo'imajare Jesure ji'amaka ūako'omakaja, "Tērīwa'ribaji imaki Jesure ime", ārbeyukajirā nimaeka, ōrīwārūberikarā imarī.

Genesaretka'ikarā jīñurāte Jesure tāāeka

(Mt 14.34-36)

⁵³ Pa'wa waata'riwa'ritirā Genesaret wāmeika ka'iarā neyaeka. ⁵⁴ Waata'rieyatirā nakūmua ji'apāātirā namarīwa'rika potojīteje torā imaekarāte Jesure ūawārūeka. ⁵⁵ Kire ūatirā jajuaja na'rika aḗerāte bojarī. Sā'mitiritirā wāmarīa imaekarāte naḗeyurūkiapi ne'era'aeka kīḗō'irā. ⁵⁶ Ke'riroyikarō'ōrāja kūpaŷiŕiwejerā, jo'bariwejerā, wi'imatorāoka, kīḗō'irā neyaroyika. Supabatirā rīkimarāja ba'irīja ūjibaraka ŗo'imajare imaekarō'ōrā, jīñurāte naḗājiyeroyika nare kitāāokaro'si. Kijariroaka kūpaŷiji nare kiraberūjerika yaḗawa'ri jimarīa jīñurāte kire akaeka. Kijariroaka rabekarakamarāreje narisirika o'ripataeka mae.

"Mañekiarāte baaroyika upakaja yi'yurā imarī, Tuḗarāte jā'meka yi'ribeyurā nime", ārīwa'ri Jesure bojaeka

7 Fariseokaka ḗuḗajoairā, supabatirā judīotatarāte jā'meka wārōrimajaoka Jesús ḗō'irā etaekarā, Jerusalénrō'ōpi i'tatirā. ² Kīḗō'irā eyatirā ūrārīmarā kika wārūrimajare ḗitajūjebekaja ba'amaka niaeka. I'supaka nabaamaka ūatirā "Mañekiarā ḗitajūjetirā oyiaja mare ba'arūjekarā. Kika wārūrimaja ḗuri ba'iaja baawa'ri ḗitajūjebekaja ba'airā", narīḗuḗajoaeka. ³ (Ikuḗaka nime, fariseokaka ḗuḗajoairā, supabatirā aḗerā natā'omaja judīorākaoka: Nañekiarāte baaroyika upakaja yi'yurā imarī, "Tuḗarāte jia yijare ūa-jiyurūkiaro'si sime", ārīwa'ri naba'aerā baaika ruḗu naḗuriakaja ḗitajūjerioyiaja nabaayu. I'supakajaoka nabaarījayu ba'rika waḗaŷiḗe'rietatirā. Supabatirā ko'a, jotoa, seroa ḗeruakaka baaeka najūjerījayu. † I'supakajaoka nabaayu naba'awearījayu rakakaja ūrātīji naruḗarikūmua jia najūjerījayu. "Mañekiarāte yijare wārōeka yija yi'riberirika yaḗabeyuka Tuḗarā. Supa imarī kīaika wājītāji ba'iaja baairā yija imakoreka nawārōeka upakaja yija baayu", ārīḗuḗajoawa'ri, i'supaka nabaakoḗeyu). ⁵ Supa imarī Jesūka wārūirāte ḗitajūjebekaja ba'amaka ūatirā,

† Marcos explica que según las tradiciones de sus antepasados, si algo o alguien no aceptable a Dios, hubiera tocado el objeto, el objeto se quedaría mal frente a los ojos de Dios. Así que cualquier persona que utilizaría el objeto después también se pondría mal en los ojos de Dios. Entonces, lavaban todos los artículos para evitar la posibilidad de ser mal (o impuro) en los ojos de Dios.

—¿Dako baaerā mika wārūrimaja ḗuri mañekiarāte jā'meka yi'ribeyurā? Miabe, ḗitajūjebekaja naba'ayu,— kire narīka fariseokaka ḗuḗajoairā, supabatirā judīorākare jā'meka wārōrimajaoka.

⁶ Sā'mitiritirā ikuḗaka Jesure nare ārīka:

—"Tuḗarāte yaḗaika upakaja jia baairā yija ime", ārīḗipotojo mija ḗuḗajoaika upakamarīa mija ime. I'supaka mija imakaka ḗuḗajoaweibaraka, Tuḗarāro'si bojaŷiokaro'si Isaías imaekakite o'oeka:

"Ikuḗaka ika ŗo'imajareka Tuḗarāte āñu: 'Yire jiy-iḗuḗaka ōñurā upaka najaiko'omakaja, naḗuḗarō'ōpi yire jiyiḗuḗayeebeyurā nime.

⁷ Supabatirā ḗo'imajare jā'meka upakaja nawārōikakakaja "Tuḗarāte jā'meka sime", narīrijayu. Supa imarī dakoa waḗamarīaja yire najiyiḗuḗayeekeḗeyu", kio'oeka,— nare kērīka.

⁸ Topi mae, ikuḗaka Jesure nare ārīka ate:

—Tuḗarāte jā'meka ā'mitirīḗabeyurā imarī, mañekiarāte mijare wārōeka ḗuri jia mija ā'mitirīḗeyu,— nare kērīka.

⁹ I'supakajaoka ikuḗaka nare kērīka:

—Mañekiarāte wārōeka takaja ā'mitirīḗaokaro'si, Tuḗarāte jā'meka ja'atarika ḗuri jītakaja ōñurā mija imema. ¹⁰ Ikuḗaka Moiséte ārīka mija ūabe: "Mīpakire, mīpakoreoka yi'riwa'ri jia nare mibaabe", ārīwa'ri kio'oeka. I'supakajaoka, "ūrīka kīpakire, kīpakoreoka ba'iaja baarījayukate majāākoḗejīñu", ārīwa'ri kio'oeka.

¹¹ Mija ḗuri "Mañekiarāte ikuḗaka mare wārōeka", ārīwa'ri sayi'yurā imarī, ikuḗakakakapi jā'merījayurā: "Yīpakire, yīpakoreoka jeyobaaberījīki yi'i. Ritaja yirikai-ka Tuḗarāro'si oyiaja ima. Iki ūrīkateje saḗi yijey-obaarāñu", āñurāteje, "Jia nabaayu", mija āñu.

¹² "I'supaka ḗuḗajoairāro'si, kīpakiarāte kīarīḗberikoḗejīka marā imabeyua", mija ārīrijayu. ¹³ I'supaka mija jaiyu, mañekiarāte baaroyiroka yi'yurā imarī, Tuḗarāri-ka yi'ribeyurā mija jayu. Supabatirāoka aḗea rīkimakaja ima i'supaka mija baarījayua,— nare kērīka.

¹⁴ I'supaka nare ārtirā ḗo'imajare kiakaeka ikuḗaka nare āñāokaro'si:

—Mae mija imauḗatiji yire ā'mitiritirā mija ōrīḗūabe. Ba'rika mija ba'aikamarīa sime ba'iaja mijare baarūjei-ka Tuḗarā ñakoareka. Mija ḗuḗakapi "Ikuḗaka yibaaye'e", ārīḗuḗajoatirā ba'iaja mija baarīḗarea Tuḗarāte mijare ūariḗeyoyu,— nare kērīka.

¹⁷ I'supaka nare ārīweatirā wi'itōsiarā kika wārūrima-japītiyika Jesure nare kākatapawa'rika mae. Wi'itōsiarā kika kākatirā,

—ḗo'imajare miwārōko'akaka yijare mibojajiibe,— kika wārūrimajare kire ārīka.

¹⁸ I'supaka naḗakā'ā ikuḗaka nare kērīka:

—¿Yiwārōko'a jia mija ā'mitirīwārūberiko'o bai je'e mijaro'sioka? "ḗo'imajare ba'aikamarīa ba'iaja nare baarūjeika Tuḗarā ñakoareka", ñarīko'ojīkaja ḗmija ōrīwārūberiko'o bai je'e? ¹⁹ Maba'aika maḗuḗaka ñarījāibeyua. Maba'aika mañe'mearā takaja ñarījāirī-

jayua. Supabatirãoka mapo'iapei þorirũkiaja sime,— nare kërĩka.

(Supa imarĩ “Ritaja maba'aika jãjibaarimajimarĩka Tuparãte ime”, ãrĩwa'ri i'supaka nare kërĩka).

^{†20} Ikuþakajaoka nare kibojajiika ate:

—Ba'iaja þupajoairã imarã ba'iaja baarijayurã. I'supaka imarã nimamaka, Tuparã ñakoareka ba'iaja nare sabaarũjerijayu. ²¹ I'supaka imarã imarĩ, ba'iaja þupajoairã najayu. Supabatirã “Yirũmumarĩko iko, yitĩmimarĩka itĩ”, ãrĩrimarĩaja ba'iaja naka nabaawã'imarĩri-jayu. Supabatirã karee'erimaja, jããrimaja, rãmikirã imariþotojo aþerã rãmijãka ba'iaja baarijayurã, rãmijã tĩmiairã imakoþeirãoka i'supakaja baarijayurã naro'si. ²² I'supakajaoka aþikate ba'irĩjia rikaika oakiyurã, ritaja dika jariwa'ririmarĩaja ba'iaja baarijayurã, þakirimaja, supabatirã nayapaika upakaja i'yoþipekaja ba'iaja baarijayurã, aþerã jia kiro'si imarijayurãte ã'mijãirã imarã. Supabatirã aþerãte ba'iaja jaijairibiyaokaro'si þakirika nareka jairijayurã, “Aþerãte tẽrĩwa'ribaji imatiyairã yija ime”, ãñurã, i'supakajaoka Tuparãte yapaikakaka þupajoabekaja, waþuju naþupaka nare ãñu upakaja baarijayurã nime. ²³ Naþuþarõ'õþi ba'iaja þupajoairã imarĩ, i'supaka ritaja nabaarijayu. I'supaka imarã nimamaka Tuparã ñakoareka ba'iaja nimari-jayu,— nare kërĩka.

Judiotatamarĩko imariþotojo Jesũre ã'mitiripãekako
(Mt 15.21-28)

²⁴ I'supaka kibojaka be'erõ'õ a'ritirã Tiro ^{††} wãmeika wejewã'tarã Jesũre eyaeka. Torã keyaeka þoto kareaja wi'iarã keyariyapaokopeka. I'supaka kiþupajoaeka imako'omakaja þo'imajare sõritika. ²⁵ I'supaka simamaka sã'mitiritirã ikuþarõ'õþiji itĩrãkote kiþõ'irã etaeka. Satanãrika ima ña'rĩjãikako þako koimaeka. I'supaka komakore imamaka, kore kiwayũnarika yapaawa'ri ki-wãjitãji koñukurupaeka. ²⁶ Sirofeniciaka'iakako, judiotatamarĩko koimaeka. Toþi mae ikuþaka kire kõrĩka:

—Yire mijeyobaabe. Yimako Satanãrika ima ña'rĩjãikako koime. I'supaka simamaka koþupakareka simakoþeika miþoatarika yiyapayu mae,— kire kõrĩka.

²⁷ I'supaka kõþakã'ã ikuþaka kore kërĩka:

—Mae judiotatarã, yika wãrũrimajaka takaja ñimarãñu ruþu. Supa imarĩ mimakore jierĩ nare ya'ritapajĩka, jiamarĩa naro'si simajĩñu. Itãkõrĩ je'e: I'supaka mire yibaajĩkareka þuri me'rãka ña'þibeyukajirã ba'arika ã'matirã nayaiwẽkorĩjãka [‡] yiji'aika upaka nare yibaajĩñu,— kore kërĩka.

²⁸ I'supaka kõþakã'ã, ikuþaka kire koyi'rika:

—Rita meñu, ñiþamaki. I'supaka simako'omakaja ba'arika þeatarũkia rokarã me'rãka ba'aña'ruika saba'ayu yaiwẽkorĩjãka,— kõrĩka. (Ikuþaka ãrĩrika i'supaka kire kõrĩka: “Mika wãrũrimajare wãrõbaraka mi-

[†] Esta frase es una explicación o comentario de Marcos, el escritor. ^{††} Una región de gente no judío [‡] Los judíos nombraron a los no judíos perros. En una manera más tierna, a ellos Jesús les refirió como perritos en este ejemplo.

mako'omakaja, kũþajĩ yire mijeyobaarãka jia yiro'si simarãñu”). ^{††}

²⁹ I'supaka kõþakã'ã ikuþaka kore kërĩka:

—Jia miþupajoaika simamaka, i'supaka yire miyi'yu. I'supaka simamaka Satanãrika imakoþeika þoyua mimakoreka mae. Supa imarĩ miwi'iarã miþe'riwa'þe,— kore kërĩka.

³⁰ Kowi'iarã þe'rieyatirã koþeyurũkipemarã jia jãjiko komakore þeyumaka kõieyaeka. Koþakaja Satanãrika ima koreka þorikako.

Ã'mitiribeyuka imarĩ jaiwãrũbeyukate Jesũre jieka

³¹ I'tojĩrã ate Tirowejeaþi Jesũre o'rika. Toþi o'riwa'ritirã Sidón wãmeika wejearã keyaeka. Toþi ke'rika, Decãpolisþi kio'rika. Supabatirã toþi o'ritirã Galilea þa'warã keyaeka. ³² Torã kimaeka þoto ã'mitiribeyuka, jaiwãrũbeyuka kiþõ'irã þo'imajare e'eeyaeka. Kire e'eeyatirã “Miþitaka kiþo'iarã mija'aþeabe kijiokaro'si”, kire narĩka. ³³ I'tojĩte ã'mitiribeyukate kire takaja aþerõ'õrã ke'ewa'rika. Torã mae kika takaja kimaekarõ'õrã ã'mitiribeyuka ã'mukoþea itĩpapẽ'rõ-towã'tarãja kipitawãjoa kikãkataeka. Supabatirã kipitawãjoaþi rijo'kaka e'etirã kirẽrõkakarã kirabeka. ³⁴ Supabatirã wejepemarã yoimiatatirã, kire wayuñawa'ri Jesũre yiataeka. I'supaka baatirã ikuþaka kire kërĩka mae:

—Epatã,— kire kërĩka. (Kiokapi þuri “Sawiritarũ”, ãrĩrika simaeka).

³⁵ I'supaka kërĩka þotojo ã'mitiribeyuka imakoþekakite ã'mitiyuka jarika. I'supakajaoka jia jaiwãrũbeyuka kimakoþekareka jia jaiki kijarika mae.

³⁶ I'supaka kire baaweatirã, þo'imaja þõ'irã etatirã ikuþaka Jesũre nare ãrĩka:

—Aþerãte samija bojapiba'si.—

I'supaka nare kërĩrijarika simako'omakaja, jãjibaji aþerãte sanabojarijariroyika. ³⁷ I'supaka kibaamaka jiji-maka imawa'ri, ikuþaka narĩka:

—Ã'mitiribeyurã, jaiwãrũbeyurãte þariji jieiki kime. I'supaka simamaka ritaja kibaaika jiiatakaja sime,— narĩka.

Cuatro mil rakamarã imaekarã þo'imajare Jesũre jia'e-ka
(Mt 15.32-39)

8 Torãjĩrã ate rĩkimarãja þo'imajare kiþõ'irã rẽrĩka. Kika nimekã'ãja naba'arika þurika mae. I'supaka simamaka kika wãrũrimajare akatirã ikuþaka nare kërĩka:

² —Itãre wayuoka ñoñu, maekarakarĩmi sajaritiyu yika nima. Supa imarĩ naba'arika þuyua mae. ³ Naba'arika þuyua simamaka, “Mija þe'þe”, nare ñarĩjĩkareka, ma'a ñe'metãjĩrãja nakẽsirabaña'rĩjĩñu yoþi i'taekarã þariji nima simamaka. I'supaka simamaka nare yi-

^{††} Esta frase es información añadida para ayudar a los lectores entender la respuesta de ella.

ji'ariyapayuru, ba'aweaitirā nape'yaokaro'si,— kika wārūrimajare kērīka.

⁴ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire narīka:

—Po'imajare imabeyurō'ō simamaka, marākā'ā baatirā ba'arika nare maji'awārūberijīka sime,— kire narīka.

⁵ I'supaka napakā'ā ikupaka kērīka:

—¿No'ojirā ba'arika mija rikayu je'e?—

I'supaka kēpakā'ā,

—Ī'potēñarirakato sime pan,— narīka.

⁶ Topi mae po'imajare ka'iarā kiruparūjeka. Pan e'erikatirā ikupaka kērīka: "Jia mibaayu Tuparā", kire kērīka. Supabatirā pan ña'kata'ruitirā kika wārūrimajare sakijīka. Īrā ritaja po'imajare sapibaekarā mae.

⁷ Supabatirāoka wa'imakarāka kūpajī imaeka. Wa'ia e'erikatirā, "Jia mibaayu Tuparā", kērīka ate. Supabatirā kika wārūrimajare sakipibarūjeka. ⁸ Nimaeka upatiji po'imajare ba'aeka, jia ña'pirika najarikarō'ōjirā. Sabe'erō'ō, ĩ'potēñarirakapi'i pururika kika wārūrimajare rēaeka naña'pika piyia. ⁹ Cuatro mil rakamarā eyaerā baakōrī nimaeka saba'aekarā. Naba'aweakea be'erō'ō nare ke'ribojaka. ¹⁰ I'sia be'erō'ō kika wārūrimajaka kūmuarā kijāika ate. Sapi Dalmanutaka'iarā na'rika.

"Maikoribeyua yijare mibaabeabe", Jesúre narīkopekaka

(Mt 16.1-4; Lc 12.54-56)

¹¹ Torā keyaeka poto kire korirā kipō'irā fariseokaka pūpajoairāte eyaeka. "Majēñerāka upakaja kibaawārūbesarākareka 'Tuparāte pūataekakimarīka kime marīye'e", narīka. I'supaka simamaka ikupaka kire narīka:

—"Tuparāte pūataekaki kime", mireka yija ārīrā, yija ĩakoribeyua yijare mibearika yija yapayu,— kire narīka.

¹² I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, ba'iaja pūpariwa'ri jājia kiyiataeka kire yi'riberikarā nimamaka. I'supaka imawa'ri ikupaka nare kērīka:

—¿Dako baaerā maikoribeyua nare yibearika maekukukarāte yapayu je'e? Ritama sime, mija ĩakoribeyua mijare beabesarāki yi'i,— nare kērīka.

¹³ Supabatirā Galilea pa'wa i'sipē'rōtorā kika wārūrimajapitiyika nare kiwaata'ritapawa'rika.

Levadura upaka sime fariseokaka pūpajoarika

(Mt 16.5-12)

¹⁴ Torā Jesúka a'rikōrī wārūrimajare naba'arika ye'karirika. Supa imarī ĩrātojikaja pan narikaeka kūmuarā. ¹⁵ I'supaka simamaka mae ikupaka Jesúre nare ārīka:

—Fariseokaka pūpajoarika levadura upaka sime. Supa imarī samija rakajebe. I'supakajaoka Herodere imakakaoka mija rakajebe,— kika wārūrimajare kērīka.

¹⁶ I'supaka nare kērīka, norīwārūberika. I'supaka kēpakā'ā natiyiaja jaibu'abarakā ikupaka narīka:

—Pan marikabepakā'ā, supa kēñu,— narīka.

¹⁷ I'supaka najaike Jesúre ōrīka. Sōrītirā ikupaka nare kērīka:

—¿Dako baaerā, "Pan imabeyuakaka", mija jaiyu? ¿Yire ōrībeyukajirā mija ime ruku bai je'e? I'supakajao-ka, ¿pūpajoarika ōrīpūaberitiyairāja mija ime bai? ¹⁸ Mija ñakoa imako'omakaja mija ĩawārūbeyu. Supabatirā ā'mukoŕea mijareka imako'omakaja mija ā'mitiriwārūbeyu. ¿Ī'rāpitarakato pan cinco mil rakamarā imarā po'imajare yiji'arapakakaka mija ye'kariritiyu bai je'e? ¿Naba'arapakā be'erō'ō, piyia dikarakapi'i sajariwa'rapaka mija rēarape je'e?— nare kērīka.

I'supaka kēpakā'ā, ikupaka narīka:

—Ī'pou'puarāe'earirakapi'i yija porotarape.—

²⁰ —Ī'potēñarirakato pan, cuatro mil rakamarā po'imajare yipibarapakā, naba'arape piyia saro'si, ¿dikarakapi'i sajariwa'rape je'e?— nare kērīka.

—Ī'potēñarirakapi'i sapiyia yija porotarape,— kire narīka.

²¹ I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērīka ate:

—I'supaka yi'riwārūirā imariŕotojo, ¿dako baaerā "Pan marikabeyuakaka mare kibojabeyu", ārīwārūbeyurā mija ime ruŕu bai je'e?— nare kērīka.

Betsaidawejakaki ñakoātimarīka imaekakite Jesúre jjeke

²² I'sia be'erō'ō kika wārūrimajaka Betsaida wejearā Jesúre eyaeka. Torā neyaeka poto ñakoātimarīkate po'imajare e'eetaeka kipō'irā. Torā kire e'eeyatirā kire kijierika yapatiyawa'ri "Kire mirabebe", āparaka kire najēñeka. ²³ I'supaka napakā'ā Jesúre kire tītiwa'rika weje a'riwa'ri pañakarā. Torā kire e'eeyatirā, rijo'kakapi kiñakoa wi'etirā, kipitaka kire kija'apeaeka. Supabatirā ikupaka kire kērīka:

—¿Yaje miyoiyu?—

²⁴ I'supaka kērīka be'erō'ō kūpajī kīaū'mueka. Supa imarī ikupaka kiyi'rika mae:

—Mae puritaka kūpajī yiyoiwa'tawa'yu. I'supaka simako'omakaja po'imajare ñiakopemaka, yapua rī'meika upaka oyiaya simamaka ñiayu,— kērīka.

²⁵ I'supaka kire kēpakā'ā kiñakoarā Jesúre kipitaka ja'apeaeka ate. I'supaka kire kibaape'aeka be'erō'ōpi puri, ĩrākō'rīmatorāja ñakoaparaka jia warioyiaja sōipataeka kiro'si mae. ²⁶ I'supaka kijapakā'ā ikupaka Jesúre kire ārīka:

—Miwi'iarā miŕe'riwa'pe, wejeapi o'pekaja puri,— kire kērīka.

"Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki mime", Pedrote ārīka

(Mt 16.13-20; Lc 9.18-21)

²⁷ I'sia be'erō'ō Jesús kika wārūrimajapitiyika a'riri-jarikōrī, Cesarea de Filipō wāmeika wejeyokurirā ne-yarijarika. Torā ma'api na'riri-jarika poto, kika wārūrimajare ikupaka kijērīka:

—Yireka p̄upajoatirā, “¿Maki kime”, p̄o'imajare yireka āñu?— nare kērīka.

²⁸ Topi,

—Ikupaka p̄o'imajare mireka āñu: “Juan p̄o'imajare rupuko'a jūjerimaji kime”, aṗerā p̄uri, “Elías imaekaki kime”, āñurā. Aṗerā imarā, “Bikija ĩrīka Tuṗarāro'si bojañjirimaji imaekaki kime”, mireka nañu,— narīka.

I'supaka napakā'ā ikupaka nare kijērīka:

²⁹ —Mija je'e, “¿Maki kime”, yireka mija āñu?—

Topiji ikupaka Pedrote kire yi'rīka:

—Mi'iji mime jā'merūkika Tuṗarāte wā'maekaki,— kire kērīka.

³⁰ I'supaka kire kēpakā'ā,

—I'supaka aṗerāte mija bojaṗiba'si ruṗu,— nare kērīka.

“Najāārūkikaro'siji ñime”, Jesúre ārīka

(Mt 16.21-28; Lc 9.22-27)

³¹ I'tojīte ikupaka Jesúre nare wārōū'mueka:

—Yi'iji imaki Po'imaja Ma'mi. Bikija i'supakaja yireka Tuṗarāte p̄upajoatika simamaka, ba'itakaja jūarūkikaro'si ñime. I'supaka simamaka kurarāka ĩṗarimarā, Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabatirā judforāka ĩṗarimarāte yire ĩariṗe'yotirā yire najāārūjerāñu. Supa yire nabaako'omakaja maekarakarīmi be'erō'ōjo ōñia yijariṗe'rirāñu,— nare kērīka.

³² I'supaka nare sakibojaeka jia sanoñaokaro'si.

I'supaka Jesúre āpakā'ā ā'mitiritirā, aṗerō'ōrā Pedrote kire e'ewa'rika. Torā mae,

—“I'supaka simarāñu”, yijare meñua mibojarika yaṗabeyuka yi'i,— Pedrote kire ārīkokeka.

³³ I'supaka kēpakā'ā, jorowa'ri kika wārūrimajare Jesúre ĩaeka. I'supaka nare ĩatirā ikupaka Pedrote kērīka:

—Yika wārūrimaji mima simamaka, yibe'erō'ōrā imarūkika mime. I'supaka simamaka, marākā'ā baatirā yire jā'merimajimarīka mime. Supa imarī, Satanāre jai-ka upakaja mijaiyu. Tuṗarāte yaṗaika upaka p̄upajoarikopakaja w̄upuju p̄o'imajare yaṗaika upakaja p̄upajoaiki mime,— Pedrote kērīka.

³⁴ I'supaka kire ārīweatirā aṗerā kika wārūrimajare, supabatirā ritaja aṗerā torā imaekarāte kiakaeka. Nare rērākū'atirā, ikupaka kērīka:

—Īrīka yiriki imarika yaṗarākiro'si, kiyapaikakaka, supabatirā kirikarākakaka p̄upajoabekaja yire yi'ririṗareaja ba'iaja kijūarāñu. Ikupaka sime: Ba'iaja jūabaraka yaṗua tetaeka kōkeiki kiyapaika upakaja baawārūbeyuka. I'sirokapi p̄upajoaiki imarī, yika a'rirūkika kime. ³⁵ Ba'iaja jūabaraka reyarika yaṗaberiwa'ri “Jesúre yaṗaika upakaja baabesarāki yi'i”, āñuka ōñia imajiparika tōpobesarāki. Yire ā'mitiriṗeai-ki imawa'ri, yirika bojariroka kibojaika ā'mitiriṗe'yowa'ri najāārāki p̄uri ōñia imajiparika tōṗorāki. ³⁶ Īrīka ōñia kima poto ba'irījiareka takaja p̄upariwa'ri ritaja tōṗoiki p̄uri, kireyarāka poto ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirāki. Ritaja ba'irījia tōṗokeka mirāki imariṗotojo,

dakoa imabeyua ṣapi ōñia imajiparika kiwapañjirūkia. Supa imarī ba'irījia kitōṗokokeka, dako wapaṗarīaja kiro'si sajarirāñu. ³⁸ Ikupaka sime ĩakōrī je'e: Maekaka p̄o'imaja ba'iaja baarijayurā nima simamaka, Tuṗarāte ja'atairā nime. Mia, i'supaka imarāte ĩaika wājītāji, yire yaṗaberiwa'ri “Jesúrikimarīka ñime, supabatirā ki-wārōikaoka ā'mitiririyaṗabeyuka ñime”, āñurāte p̄uri yipe'rietarāñurīmi i'supakajaoka naka ñimarāñu yiro'sioka. I'supaka naka ñimarāka simamaka “Yirirāmarīrā mija ime”, nare ñarīrāñu yiro'sioka. I'sia poto Po'imaja Ma'mi imarī, Yipaki Tuṗarārika yaaboarikapi yipe'rietarāñu. Supabatirāoka jiiirā ángelrāka yika etarāñurā,— Jesúre ārīka.

9 Ate ikupaka Jesúre nare ārīka:

—Rita sime, tērīwa'ribaji kirikapi Tuṗarāte jā'merūkia eyarāñu. I'supaka simamaka ōñia nimañu-juju, ĩrārimarā ō'ōrā yika imarāte sīarāñu,— nare kērīka.

Kika wārūrimajare ĩaeka wājītāji aṗeaja ĩoika Jesúre jarika

(Mt 17.1-13; Lc 9.28-36)

² Īrōtēñarirakarīmi be'erō'ō Pedro, Santiago, Juan maekarakamarāre Jesúre p̄usipemarā akawa'rika. Torā neyaeka poto aṗeaja ĩoika Jesúre japakā'ā niaeka. ³ Kijarirooka boitakaja ya'tarika sajarika, samajūjekoke-makaoka p̄emawa'ribaji boiya'tarika sajarika. ⁴ I'supaka Jesúre jarika poto, torā Elías, Moisés imaroyikarā kipō'irā p̄emakotowirikarā. I'supaka baatirā kika najaimaka maekarakamarā kiakawa'rikarāte sīaeka.

⁵ I'supaka sima ĩatirā napupataeka. I'supaka simamaka p̄upatawa'ri, marākā'ā ārīwārūberiwariji ikupaka Pedrote ārīka:

—Mia'mitipe wārōrimaji, ō'ōrā maimajīka jiiitaka sime. Mijaro'si maekarakawi'i ṗesiwī'ia yija baarāñu. Miriwi'i, Moisériwi'i, supabatirā Elfariwi'loka yija baarāñu,— kire kērīka.

⁷ I'supaka kimaeka poto oko ūmakaka upaka ruirā'atirā nare sarubu'ataeka. I'supaka baatirā ikupaka nare sajaika sawatopekapi:

—Īrī, kime Yimaki. Yiwātaikiji kime. Supa imarī jia kire mija ā'mitiriṗeabe,— sārīka.

⁸ I'supaka nare sārīka be'erō'ō, ĩabaotaerā baakōrī ĩrīkaja Jesúre rīkakamaṗakā'ā niaeka mae.

⁹ Īmimapaemarā nimaekarō'ōpi kika torā a'rīkarāṗitiyika Jesúre tu'ara'aeka ate. Natu'arījarika poto ikupaka nare kērīka:

—Mija ĩako'a aṗerāte mija boja'si. Yi'i, Po'imaja Ma'mire reyarāka simako'omakaja ōñia yijariṗe'rirāka be'erō'ō aṗerāte samija bojarāñu,— nare kērīka.

¹⁰ I'supaka kērīka jia yi'rīkarā imarī, aṗerāte sanabojaberika. I'supaka simako'omakaja natiyija p̄uri ikupaka narību'aeka:

—¿Marākā'ā ārīwa'ri “Reyaripotojo ate ōñia yijariṗe'rirāñu”, kērīko'o ruku?— narīka.

¹¹ I'supaka ārīkarā imarī ikupaka kire najērīka:

—¿Dako baaerä, “Po'imajare jä'merükika † Tuparäte pūātaerä baaräka ruþu Elías imaki mamarī etaū'murāki”, Moiséte jä'meka wārōrimajare āñu?— narīka.

¹² I'supaka napakā'ā,

—Rita sime supa nañua. Elías imaekakite baaeka upaka baarimaji etarāki mamarī. Etatirā, ritaja imatika ja nimaokaro'si ikupaka po'imajare kērīrāñu: “Koyiaja sajariwa'yu Tuparäte pūatarākire etarūkia. I'supaka simamaka Tuparäte yapaika upakaja baabaraka, kire ta'atikaja mija imabe.” Ikuþaka ñañua ōrīriþotojo “Ketarāka þotorā jia kire mabaaye'e”, po'imajare ārīþupa-joakoþeyu. I'supaka napupajoaika simako'omakaja, ikupaka kijūarāñu ārīwa'ri Tuparārika bikija o'ora'aekarāte yireka ārīka: “Po'imaja Ma'mire ba'iaja ā'mika jūarāñu. Supabatirā 'Tuparäte pūataekakimarīka mime', āþaraka po'imajare kire þe'yorāñu.” ¹³ Rita sime. Elías imaekaki upaka baarimaji etatirapaki mae. I'supaka simamaka nayapaika upakaja ba'iaja po'imajare kire baarape. I'supaka kijūarūkia upakaja āñua Tuparārika no'oka pūñurā,— nare kērīka.

Me'rī þupakareka Satanārika ima ña'rījāikakite Jesúre þoataeka

(Mt 17.14-21; Lc 9.37-43)

¹⁴ Torājīrā mae aþerā kika wārūrimaja þō'irā Jesúre þe'rieyaeka ate. Torā keyaeka þoto kika wārūrimaja þō'irā rīkimarāja po'imajare imaeka. Supabatirā Moiséte jä'meka wārōrimajare kika wārūrimajaka okaboþibu'abaraka nimamaka kīaeyaeka. ¹⁵ “Ikuþarō'ōþiji Jesúre etarāñu je'e”, ārīþupaþoabekaja imaekarā imarī, ketamaka űawa'ri, jījimaitakaja po'imajare jarika. Jījima-ka jariwa'ri kiþō'irā narīrīwa'rika kire jēñarī. ¹⁶ I'supaka po'imajare imaekarō'ōrā eyatirā ikupaka kika wārūrimajare kijērīaeka:

—¿Dakoakaka naka mija okaboþiko'o?— nare kērīka.

¹⁷ I'supaka kēþakā'ā, ikupaka rīrīkate po'imaja watoþekapi kire yi'rika:

—Mia'mitiþe wārōrimaji. Yimaki kiþupakarā Satanārika ima kireka ña'rījāika imaki, supabatirāoka okamarīka kime. I'supaka imaki kimamaka, miþō'irā kire ye'era'ako'o. ¹⁸ Ikuþaka kire sabaarijaju: Yimakire ba'iaja sabaaike rakakaja jājia kire saña'atarijaju. I'supaka kire sabaaike þoto kirijeapi jōþotakaja þoririjaju. Supabatirāoka kiopia kā'rīþaatabaraka ritikaja kijiyirijaju. I'supaka kimamaka “Yimaki þupakarā Satanārika ima ña'rījāikakite mija þoatabe”, ñarīkoþeko'o mika wārūrimajare. Supa ñarīko'omakaja sanapoatawārūberiko'o,— kire kērīka.

¹⁹ I'supaka kēþakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre ārīka po'imajare:

—Yika ñoaka yibaarijajua űaririjayurā imariþotojo, “¿Yaje rita Tuparārikapi yijare kijeyobaatiyajīñu ruku?”, āñurā mija ime bai je'e ruþu. I'supaka imarā imarī, yire mija ā'mitiripēaokaro'si ¿no'ojīrā takaja mijare yi-

† *Mesías*

wārōrāñu je'e? Mae, yiþō'irā me'rīre mija e'era'abe,— nare kērīka.

²⁰ I'supaka kēþakā'ā Jesúse þō'irā kire ne'ewa'rika. Jesúre űawa'ri, ikuparō'ōþiji me'rīreka imaekakire kire tarataeka. I'supaka kire sabaamaka, jīrīña'rītirā kitūrūeka. I'supaka baabaraka jōþoaja kirijokoþea jarika. ²¹ I'supaka kibaamaka űatirā ikupaka kiþakire kijērīaeka:

—¿Dikarakakuri wejejē'rāka mimakire eyawa'yu i'supaka kima?— kire kērīka.

I'supaka kēþakā'ā, ikupaka kiyi'rika:

—Kūþajīka kimaeka þotorāja i'supaka yimakire imaū'mueka. ²² Ī'rākurimarīa þekaō'toarā Satanārika ima kire ña'atarape, supabatirā okoarāoka kire saña'ataroyirape kire riatariyapawa'ri. I'supaka simamaka sakaka jiewārūiki mimaye'e, yijare miwayūarākareka yijaro'si kire mijieþe,— kire kērīka.

²³ I'supaka kēþakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka kire kērīka:

—¿Dako baaerā, “Jiewārūiki mimaye'e”, yire meñu je'e? Yire ā'mitiripēaiki mimarākareka, “Dakoa ka'wisika imabeyua miro'si”, yire merīrāñu,— kire kērīka.

²⁴ I'supaka kēþakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka kiþakire ārīka:

—“Yimakire kijiejīñu je'e aþeyari”, ārīwa'ri mire ña'mitiripēayu. Supa imarī jīibaji mire ña'mitiripēaokaro'si yire mijeyobaabe,— akasererikapi kire kērīka.

²⁵ I'supaka jaibaraka Jesúre imaeka þoto rīkimabaji po'imajare napō'irā rīrīra'amaka kīaeka. Rīkimarāja ni'tamaka kīaekarāre kiþō'irā etabeyukaji ikupaka Satanārika ima kērīka:

—Mia'mitiþe, po'imajare okamarīa imaerā, ā'mitiribeyurā nimaokaro'sioka nare imarūjeiki mimamaka me'rī þupakareka mire yiþorirūjeyu. Supabatirā aþeku-rioka kireka miña'rījāibesarāñu,— sakērīka.

²⁶ I'supaka kēþakā'ā ā'mitiriwa'ri tīmarīji akasererikapi, tararikapitiyika kire sariaña'taeka. Supa kire baatirā kiþupakareka ña'rījāikakite þorika mae. Kiþoritapaeka be'erō'ō þuparirikaki upaka me'rīte jarika. Toþi kire űatirā, “Kopakaja jīrīka kimajaka ime”, po'imajare ārīka. ²⁷ I'supaka narīko'omakaja kiþitakapi kire ñi'atirā Jesúre kire baimi'mataeka. Ikuþaka kire kibaaeka þotojo jia rīkamañuka kijarika mae.

²⁸ I'sia be'erō'ō wi'iarā Jesúre kākawa'rika. Torā kika wārūrimajaka takaja kimaeka þoto ikupaka kire narīka:

—¿Dako baaerā yija þuri Satanārika ima þoatawārūberiko'orā je'e?— kire narīka.

²⁹ Toþi ikupaka nare kiyi'rika:

—Tuparäte takaja jēñetirā, i'supaka ima mija þoatawārūrāñu. Ikiþi takaja sime i'supaka baawārūrika, dakoa imabeyua aþea,— nare kērīka.

“Najāārūkika ñime”, ārīwa'ri Jesúre nare bojaeka ate
(Mt 17.22-23; Lc 9.43-45)

³⁰ Toþi no'rika þoto Galilea ka'iarā a'ririþaraka kiwārūrimajare kiwārōrijarika. Nare wārōbaraka ki-

maekarō'ō ɸo'imajare őririka kiyapaberika. Ikuɸaka nare kiwārōeka:

—Īrīka imaki yire bojajāārūkika ɸo'imajare yire űi'aokaro'si. ɸo'imaja Ma'mire űi'atirā, najāārāñu. Suɸa yire nabaako'omakaja maekarakarīmi be'erō'ō ōñia yijaripe'rirāñu,— nare kērīka.

³² I'suɸaka nare kijaibojarijarika kika wārūrimajare őrīwārūberika. Sōrīwārūberiripotojo, “ Ōrīpūawārūbeyurā mija ime ruɸu bai je'e', mare kērīñu aɸeyari”, ārīɸuɸajoawa'ri kire sanajērīaberika.

“¿Maki imaki makaki maro'si imatiyarūkika?”, āɸaraka natiyiaja Jesúka wārūrimajare jaibu'aeka
(Mt 18.1-5; Lc 9.46-48)

³³ Topi no'riwa'rika Capernaúm wejearā neyaeka. Torā eyatirā wi'iarā nakākaeka. Wi'itōsuarā nimaeka ɸoto, ikuɸaka nare kijērīaeka:

—Ma'api mai'tarijariko'o ɸoto ¿dakoakaka mija jaibu'arijariko'o?— nare kērīka.

³⁴ I'suɸaka kērīko'omakaja, kire nayi'riberika. “¿Maki imaki ruku imatiyaiki?”, ārīwa'ri ma'api i'tarijaparaka najaibu'arijarika kire nabojaribi'aeka. ³⁵ Kire nayi'ribepākā'ā, yurupatirā kika wārūrimajare kiakae-ka.

—Īrīkate imatiyaiki imariyapārāka, “Yipemawa'ribaji imarā aɸerā”, ārīwa'ri dako okamirāmarāja ritaja ɸo'imajaro'si ba'irabejirimaji kimarāñu,— nare kērīka.

³⁶ Suɸa imarī nawatopekarā imaekaki me'rīre e'erikatirā ikuɸaka nare kērīka:

³⁷ —Īrī me'rī imatiyaikimarīka kime. I'suɸaka kima'omakaja, yire yi'riwa'ri ĩrīkate jia kire baajīka, jia yire baarika kopakaja i'suɸaka kire kibaayu. Suɸabaawa'ri yire ɸūataekakiteoka i'suɸakaja baaiki kime,— nare kērīka.

“Ba'iaja maka imabeyuka ɸuri majeyomaki kime”, Jesúre ārīka
(Mt 10.42; Lc 9.49-50)

³⁸ Ikuɸaka Juanre kire bojaeka:

—Wārōrimaji, miwāmeapi Satanārīka ima ɸoatarapakire yija ĩarape. Maka imakoribeyuka kimarape. Satanārīka ima ɸoatarika mijā'meberikaki kima'omakaja, “I'suɸaka mibaa'si”, kire yija ārāpe,— Juanre kire ārīka.

³⁹ Suɸa kire kēpakā'ā, ikuɸaka kiyi'rika:

—Jia kibaarape. I'suɸaka baaikite mija jājibaa'si. Īrīka yire ā'mitiripēawa'ri maikoribeyua kibaabeaika be'erō'ō ba'iaja yire jaiyuebeyuka kime. ⁴⁰ Ba'iaja mare baabeyuka imarī, maka imatikaki upakaja kime. ⁴¹ Rita mijare yibojayu. Yirirā mija imamaka ĩawa'ri mijare jey-obaikika jia jījimaka Tuɸarāte imarāñu. Okoa kūɸajī kisīarāka ārīwa'ri ɸarīji “Jiika kime”, Tuɸarāte kireka ārīrāñu. I'suɸaka kibaaika wapa jia Tuɸarāte kire jey-obaarāñu,— nare kērīka.

“Ba'iaja baarika rakajekaja mija imabe”, ārīwa'ri Jesúre nare wārōeka
(Mt 18.6-9; Lc 17.1-2)

⁴² Me'rīre ĩatirā ikuɸaka nare kērīka:

—Me'rārījaka ima upaka yire yi'yurāte imarijaju.

Suɸa simamaka, ba'iaja nare baarūjekite jimarā ba'iaja Tuɸarāte kire baarāñu. I'suɸaka kijūakoreka apikate ba'iaja kibaarūki ruɸubaji, āta jo'baka kiwāmuarā jī'abaatirā kire naña'metarikareka jia simajāāeka kiro'si. ⁴³ Ba'iaja baarika mija ja'atabe. Īakōrī je'e: Mija ɸitakapi ba'iaja mija baarijariye'e samija toata'tabe saɸi ba'iaja mija baakoreka. Mija ɸitaka ĩrāpē'rōto imabepākā'ā jiamarā mijaro'si simakoɸeko'omakaja Tuɸarā ɸō'irā mija a'rirāñu. Īpāpē'rōto ɸitaka mijareka imamaka, ba'iaja mija baaika, tērīwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia. ɸeka jū'rēika yaribeyua ima torā. ⁴⁵ Mija ū'ɸuapi ba'iaja mija baarijariye'e ĩrāpē'rōto mija toata'tabe. Mija ū'ɸua ĩrāpē'rōto imabepākā'ā jiamarā mijaro'si simakoɸeko'omakaja Tuɸarā ɸō'irā mija a'rirāñu. Īpāpē'rōto mija ū'ɸua imamaka, ba'iaja mija baaika tērīwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia. ⁴⁷ Mija űakoapi ba'iaja mija baarijarirākarekaoka samija e'etabe. Mija űakoa ĩrāpē'rōto imabepākā'ā jiamarā mijaro'si simakoɸeko'omakaja Tuɸarā ɸō'irā mija a'rirūkīrā mija jarirāñu. Īpāpē'rōto mija űakoa imamaka, ba'iaja mija baaika tērīwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia. ⁴⁸ ɸeka jū'rēika yaribeyua ima torā. Suɸa imarī jimarā naɸo'ia bekoa ba'arijarirāka.

⁴⁹ Mae imarā ɸo'imaja ba'iaja jūapatarūkīrā nime. “ɸekapi mooika be'erō'ō rakajekaja maimaye'e”, ārīwārūirā mija ime. I'suɸakajaoka ba'iaja jūakoritirā, ba'iaja baarika mija ja'atarāñu, jībaji Tuɸarāte ā'mitiripēaokaro'si. ⁵⁰ Mija ĩabe. Ba'arika yukiraika simamaka jia sajayu. I'suɸaka simako'omakaja okaka sima sawayu ɸoto ɸuri, marākā'ā baatirāoka okaka samabaawārūbeyu ate. † I'suɸaka simamaka sataarikaja sime i'tojīrā. Yukira ɸuɸajoatirā, yukira majāāmaka jia maba'arika jayu upaka jia mija baabu'aikapi ārīwa'ri jīibaji imarā mija jarirāñu. Suɸa imarī Tuɸarāte yapaika upakaja baarija'atabekaja mija imarijape dakoa okamirāmarāja mija imaokaro'si,— nare kērīka.

“Mija rōmia taabekaja”, ārīwa'ri Jesúre nare wārōeka
(Mt 19.1-12; Lc 16.18)

10 Capernaúm wejeapi imatirā Judea ka'iarā Jesúre a'rika. A'ririjarikōrī, torā eyatirā Jordán wāmeiria kiwaata'rika. Aɸepē'rōtorā keyaeka ɸoto, rīkimarāja ɸo'imajare kīpō'irā rērīka ate. Neyairō'ōrāja, nare kiwārōrijariroyika upakaja nare kiwārōeka. ² ɸo'imajare

† *Frecuentemente, la sal de la región no era pura, sino que fue mezclada con otros minerales. Si la sal se derretiría por la humedad, los minerales sin sabor que se quedarían, no servían para la comida.*

wārōbaraka kimaeka poto fariseokaka pūpajoairāte kipō'irā etaeka. “Jia kiyi'riwārūberirū”, āriwa'ri ikupaka kire najērīaeka:

—Ķīmirīji kirūmure kija'ataika, ba'iaja baarika sime bai?— kire narīka.

³ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā ikupaka nare kiyi'rika: —ĶMarākā'ā Moiséte mijare jā'meka je'e?—

⁴ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka kire nayi'rika: —Ikupaka simaeka Moisés imaroyikakite bojaeka: ‘Īrīkate kirūmure taarika yapaĵika, papera kio'ojīñu. ‘Mire yitaaerā baayu’, āriwa'ri papera o'oeka kore ĵi-weatirā naja'atabu'ajīñu”, Moisés imaekakite ārika,— fariseokaka pūpajoairāte ārika.

⁵ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka nare kērīka: —Tuparāte ā'mitiripēarika yapaberikarā mija űekiarāte imamaka i'supaka Moiséte naro'si so'oeka. I'supakajaoka sime mijaro'si. ⁶ I'supaka kibaeka simako'omakaja po'imajare kipo'ijiaeka potoraĵa ‘Īmirīji supabatirā rōmoreoka Tuparāte po'ijiaeka. Supa imarī rōmie'etirā kiro'siji ĵimiriĵite imarāñu koka. I'supaka simamaka kipakiarāre kōrōtapatirā kipupa-yariĵi kimarāñu koka mae. ⁸ I'supaka imaki imarī kirū-muka pūri rakakaja pūpajoabeyurā najayu mae. Īparā imariĵotoĵo ĩrīka upakaja sime napupaka”, āriwa'ri sabojayu Tuparārika o'oeka papera pūñurā. ⁹ “I'supaka nimarū”, Tuparāte āñua simamaka, mija rōmia taabekaja mija imabe,— nare kērīka.

¹⁰ Wi'iarā kākawa'ritirā kijaikakaka kika wārūrimajare kire jērīaeka. ¹¹ I'supaka napakā'ā ikupaka nare kiyi'rika:

—Mamarī kirūmu imaekakote ja'atatirā apeko ke'ekopeiko kirūmumarīko koime Tuparā űakoareka. Kirūmumarīkoteje kiwā'imañua mamarīkako kirūmutakore ba'iuĵakaja baawa'ri i'supaka kibaayu.

¹² I'supakajaoka sime rōmo kotīmite ja'atatirā apikaka kotīmiarikopeiki kotīmimarīka kime Tuparā űakoareka. Kotīmitakimarīkaka kowā'imañua simamaka mamarīkaki kotīmitakire ba'iuĵakaja baawa'ri i'supaka kobaayu,— Jesúre nare ārika.

“Me'rāka yipō'irā i'tairāte mija jājibaa'si”, Jesúre ārika
(Mt 19.13-15; Lc 18.15-17)

¹³ Jesús pō'irā me'rāka po'imajare e'era'aeka. “Nare rabebaraka ‘Jia nare mibaabe, Tuparā’, āparaka naro'si kijēñerū”, āriĵupajoawa'ri kipō'irā me'rāka ne'ewa'rika. I'supaka nabaamaka ĵatirā, ikupaka Jesúka wārūrimajare nare ārika:

—Jesúre najo'akoreka, kipō'irā nare mija e'era'a'si,— po'imajare narīka.

¹⁴ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā Jesúre boebarika. I'supaka imawa'ri kika wārūrimajare ikupaka kibojaeka:

—Yipō'irā me'rāka etarika mija jājibaa'si. Jiipuparāte jia ā'mitiripēairā nime me'rāka. Nimaupaka yire ā'mitiripēairāte jia Tuparāte imaruputarāñu. ¹⁵ Rita mijare yibojayu. Me'rārīĵaka jia yiyuakaka pūpajoatirā Tuparāte

jia mija yiririjariĵīñu. I'supaka yiribeyurāte pūri Tuparāte e'etoribesarāñu kijā'merūkirāro'si imarāñurāte,— kika wārūrimajare kērīka.

¹⁶ I'supaka nare āriweatirā me'rīre ke'erikaeka. Ke'erikaeka rakamarāre narupuko'arā kipitaka ja'apeatirā ikupaka kērīka: “Jia nare mibaabe”, āparaka Tuparāte naro'si kijēñeka.

Īrīka niñerū ba'ipite Jesúka jairī eyaeka
(Mt 19.16-30; Lc 18.18-30)

¹⁷ Topi Jesúre a'rirā baaeka poto kipō'irā ĩrīka ĵimiriĵite rīrīyaeka. Jesús wāĵitāĵi űukurupatirā ikupaka kire kērīka:

—Ĵiitaki mime wārōrimaji. Tuparāka oñia űima-ĵipariyapayu. I'supaka imaokaro'si Ķmarākā'ā yibaajīñu ruku?— kire kērīka.

¹⁸ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka kire kērīka: —ĶDako baaerā, “Ĵiitaki mime”, yire meñu je'e? Tuparā ĩrīkaja imaki ĵiika. ¹⁹ Tuparāka oñia imajiparika miyaparākareka kijā'meika upakaja miyi'ririĵape. Ā'mitirikōrī je'e: “Po'imaja jāābekaja. Rōmika imako'omakaja, apekoka wā'imarībekaja. Karee'erimarā sime. ‘Ba'iaja kibaarape’, āparaka wapuĵu aĵerāte bojapak-ibekaja. Po'imajare ba'iaĵiĵi pakitirā naniñerū mija ē'ma'si. Miĵaki, miĵakoreoka jia mija ā'mitiripēabe”, āparaka sabojayu Tuparā majaropūñurā o'oeka. I'sia oñuka mime,— kire kērīka.

²⁰ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupakā'ā kire kērīka: —Mia'mitipe wārōrimaji. Tuparāte jā'meika oñiwa'ri yime'rārīrāĵa jia sayi'ririĵarikaki űime,— kire kērīka.

²¹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, Jesúre kire wayuāe-ka mae. Supa imarī ikupaka kire kērīka:

—Īrāba'ikaka mibaarika jariwa'yua ruĵu. Miba'irīĵa aĵerāte mijipatabe sawapa tōpoerā. Supabatirā wayuoka baairāte samijibe. Supa mibaarākareka Tuparā pō'irā eyatirā rīkimabaji sawapa mitōporāñu. Supa imarī űañu upakaja miyi'rirāka be'erō'opi yika wārūrimaji imaokaro'si mi'tabe,— kire kērīka.

²² I'supaka kire kēpakā'ā ā'mitiritirā, rīkimakaja ba'irīĵika imaki imarī, ba'iaja kipupariwa'rika.

²³ Ke'rika be'erō'ō kika wārūrimajare ĵatirā ikupaka Jesúre ārika:

—Rīkimakaja ba'irīĵia rikairāro'si “Tuparāte takaja yiriwa'ri kiyapaika upakaja yibaarāñu”, āriĵupajoarika ka'wisika sime,— nare kērīka.

²⁴ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, marākā'ā marīwārūberijīka naro'si simaeka. I'supaka nimamaka ikupaka nare kibojaeka ate:

—Mija ā'mitipe yijeyomarā. “Ritaja Tuparāte yapaika upakaja yibaaye'e”, āritirā kirirā najayaokaro'si ka'wisitaka sime po'imajaro'si. Ā'mitirikōrī je'e: Camello jo'ba-ki imarī, pērupota kopea kiwapu'ribeyu. I'supakajaoka “űipamaki kimamaka, Tuparāte takaja yapaika upaka yibaarāñu”, rīkimaka ba'irīĵia rikairāte āriwārūbe-sarāñu,— kērīka.

²⁶ I'supaka kēpakā'ā ā'mitirikoriberikarā imarī, natiyi-
aja jaibu'abaraka ikupaka narīka:

—I'supaka simarākareka maki Tuparāka ōñia ima-
jiparūkika imabeyuka mirākiyu,— narīka.

²⁷ I'supaka nimamaka ūatirā ikupaka Jesúre nare bo-
jaeka:

—Napupayariji tārībeyurā ō'imaja. I'supaka
simako'omakaja kire yi'yurāte Tuparā ō'irā a'rirūkia,
ritaja baawārūiki kimamaka,— nare kērīka.

²⁸ Supa kēpakā'ā, ikupaka Pedrote kire yi'rika:

—Jia mia'mitiŋe. Yija ba'irījia ja'ataraparā imarī, mika
yija imarijaju,— kire kērīka.

²⁹ Topi ikupaka kire kiyi'rika:

—Rita mijare yibojayu. Aŋerāte Tuparārika bojarī
a'yurā, narīrāre ja'atawa'rirāñū. Nabe'erō'ōkarā,
napaki, napako, namakarā, nawi'ia supabatirā nar-
ioaoka naja'atawa'ririjarirāñū, yirika bojariroka bojarī
na'ririjarirāka ōto. Yirirā imarī yirika bojaokaro'si
narīrāre ja'atawa'yurāte, jia Tuparāte baarāñū. Maeka-
ka ritaja rikabaraka nima rīkimabaji Tuparāte nare
ŋirāñū. Wi'ia, rioa, nabe'erō'ōkarā, napakoarā supā-
batirā rīkimarāja makarāritiirā nimaerā Tuparāte nare
ja'atarāñū. I'supaka simako'omakaja yire na'mitiripēai-
ka simamaka ba'iaja aŋerāte nare baarāñū. I'supaka
naro'si simarāka simako'omakaja ōñia imajiparika
Tuparāte nare ja'atarāñū. ³¹ Rīkimarāja maekaka imati-
yarimaja imakoŋeirā, Tuparā ō'irā neyarāka ōto
imatiyabeyurā najarirāñū. Aŋerā rīkimarājaoka maeka-
ka imatiyarimajamarīrā imarā, Tuparā ō'irā neyarāka
ōto imatiyairā najarirāñū,— nare kērīka.

“Najāārūkika ŋime”, āriwa'ri Jesúre nare bojaeka ate

(Mt 20.17-19; Lc 18.31-34)

³² I'supaka nare kērīka be'erō'ō Jerusalénrā eyairō'ōrā
imaeka ma'api na'rika. Torā a'ririjaparaka kika wārūri-
majare kiruputawa'rika. Kibe'erō'ōŋi a'paraka ikupaka
najaibu'arijariika: “ŋDako baaerā kirupu wayuŋi'ribekaja
Jerusalénrā ke'yu?”, narīka. Kibe'erō'ōŋi i'tarijarikarā
ŋo'imaja ŋuri jimarā ba'iaja ŋuparikopekarā. I'supaka
nimamaka ūatirā, kika wārūrimajaka takaja jaiokaro'si,
ŋo'imajamatorā nare ke'ewa'rika. Torā eyatirā “Ikupaka
simarāñū”, āriwa'ri nare kibojaka ba'iaja kire nabaari-
wā'imarīrā baaekakaka.

³³ —Jia mija ā'mitiŋe. Jerusalénrā ma'rirā baayu. Torā
ŋrīka imaki ŋo'imaja Ma'mire bojajāārūkika. I'supaka
kibaamaka kurarāka ŋparimarā ō'irā, supabatirā
Moiséte jā'meka wārōrimaja ō'irāoka yire
ne'ewa'rirāñū. Supa imarī yire ne'etorirāka ōto “Ma-
jāārūkika kimarū”, yireka narīrāñū. Supabatirā “Āja'a,
kire mija jāābe”, āriwa'ri judfotatamarīrāte yire ni-
jirāñū. ³⁴ Supabatirā ba'iaja yire napo'imajirāñū.
I'supakajaoka yire narijo'kapaterāñū. Ajeaŋi yire napa-
jerāka be'erō'ō yire najāārāñū. I'supaka
nabaako'omakaja, maekarakarāmi be'erō'ō ōñia yijar-
ipe'rirāñū,— nare kērīka.

**Santiago Juanŋitiyika “Ikupaka yija yaŋayu”, āriwa'ri
Jesúre najēñeka**

(Mt 20.20-28)

³⁵ Topi Zebedeo makarā Santiago, Juanŋitiyika Jesús
ŋō'irā eyatirā, ikupaka kire narīka:

—Mia'mitiŋe wārōrimaji. Mire yija jēñeika miyi'ririka
yija yaŋayu,— kire narīka.

³⁶ I'supaka kire napakā'ā, ikupaka kiyi'rika:

—ŋMarākā'ā mijaro'si yibaarika mija yaŋayu?—

³⁷ I'supaka kēpakā'ā ikupaka kire narīka:

—ŋemawa'ribaji wejeareka ritaja ŋo'imajare mi-
jā'merāñūrīmi seyarāka ŋoto ikupaka yijare mibaarika
yija yaŋayu: Īrīkate ritapē'rōto, apikate kākopē'rōtoŋi
yijare miruparūjebe mire jeyobaabaraka yija
imaokaro'si,— kire narīka.

³⁸ I'supaka napakā'ā, ikupaka nare kērīka:

—Yire mija jēñekopeikakaka jia ŋrīwārūbeyurā mija
ime. Ba'iaja ŋo'imajare yire jūarūjerāñū. Yijūarāka
upakaja jūaokaro'si ŋyaje mija rakajepāāwārūjīñū je'e
mijaro'sioka?— nare kērīka.

³⁹ —Ā'ā, rakajepāāwārūjīñūrā yija,— kire narīka.

I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērīka:

—Rita mijare yibojayu. Ba'iaja yijūarāka upakaja
ba'iaja mija jūarāñū mijaro'sioka. ⁴⁰ I'supaka
simako'omakaja mija yaŋaika upaka mijare ŋimarūjew-
ārūbeyu. Ritapē'rōto, kākopē'rōtorā yika ruparūkirāte
Yipaki Tuparāte wā'marāñū,— nare kērīka.

⁴¹ I'supaka kire narīka, aŋerā Jesúka wārūrimaja
ŋŋapitarakamarā imaekarāte ā'mitirika. Supa imarī
Santiago, Juanre ā'mitiritirā, “ Aŋerāte tērīwa'ribaji yija
ime', noñu ruku”, āriwa'ri naboobarika. ⁴² I'supaka ni-
mamaka ūatirā, nare akatirā ikupaka Jesúre nare ārīka:

—Ritaja wejeakarā ŋparimarā napo'imajare jājiapi
jā'merijayurā, nayapaika upakaja nare baawā'imapara-
ka. I'supaka nare nabaaika ōñūrā mija ime. ⁴³ Mija ŋuri,
nupaka imabekaja. Yirirā imarāro'si ikupaka sime: Mija
watopekarā ŋŋi imariyaŋaiki, “Ikupaka ŋo'imajare
yaŋayu”, āriwa'ri nayapaika upakaja aŋerāte jia kiba-
jīkareka jia sime. ⁴⁴ Imatiyarimaji imarika yaŋaiki ŋuri,
aŋerāte kijeyobaajīkareka jia sime. I'supaka imawa'ri
naro'si ba'irabeŋjirimaji upakaja kiba'iraberijarijīkareka
jia sime. ⁴⁵ I'supaka simamaka, ŋo'imaja Ma'mi ŋi-
mako'omakaja “Yiro'si ŋo'imajare ba'irabeŋjirū”,
āriwa'rimarā ō'ōrā yi'taeka. I'supaka imabekaja
ŋo'imajare jeyobaarimaji imaokaro'si ō'ōrā yi'taeka.
Supa imarī ba'iaja nabaaika wapa naro'si reyarī ō'ōrā
yi'taeka,— nare kērīka.

Bartimeo ŋakoa Jesúre jieka

(Mt 20.29-34; Lc 18.35-43)

⁴⁶ Jesús kika wārūrimajapitiyika Jericó wejearā nima-
ka be'erō'ō, topi na'rika rīkimarāja aŋerāŋitiyika. Naka
ke'rika ma'arierā ŋabeyuka Timeomaki, Bartimeore
rupaeka. Wayuoka baaike imarī, niñerū aŋerāte ki-

jēñeroyika. ⁴⁷ “Jesús Nazaretkaki o'yuka”, napakā'ā ā'mitiritirā jājia akasererikapi ūabeyukate kire akaeka.

—Mia'mitipe Jesús. Īpi David imaekaki riparāmi mime. Ritaja pō'imajare mijā'meokaro'si Tuparāte wā'maekaki, yire miwayuŭabe,— ūabeyukate kire āriŭka.

⁴⁸ I'supaka kiakaseremaka ā'mitiriwa'ri, rīkimarāja pō'imajare kire wapeka “Miakaserea'si”, āparaka. I'supaka narīkoŭeko'omakaja jājibaji kiakasereka.

—Mia'mitipe David riparāmi. Yire miwayuŭabe,— kire kēriŭka.

⁴⁹ I'supaka kiakasereka ā'mitiritirā, Jesúre tuiŕikaeka mae.

—Kire mija akabe yipō'irā ki'taokaro'si,— pō'imajare kēriŭka.

Supa kēpakā'ā ūabeyukate nakaeka.

—Okajājia mijape. Supabatirā mimi'miriŕkabe. Jesúre mire akayu,— pō'imajare kire āriŭka.

⁵⁰ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, pemakato kijariroaka e'etaturā, mi'maari űojimarīji Jesús pō'irā ke'rika.

⁵¹ Kipō'irā keyaeka poto, ikupaka Jesúre kire āriŭka:

—¿Marākā'ā mire yibaarika miyapayu?—

—Mia'mitipe wārōrimaji. Jia űaiki yire mijaripe'rirūjeri-ka yiyapayu ate,— kire kēriŭka.

⁵² I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire kiyi'rika:

—Yire ā'mitiriŕēawa'ri “Jesúre yire jierāñu”,

merīpupajoamaka, mire yijieyu mae,— kire kēriŭka.

I'supaka kēriŭka potojo ūabeyukate yoiki jarika mae.

Supa imarī,

—Mipe'ririyaŕaye'e, mipe'pe mae,— Jesúre kire āriŭka.

I'supaka kēriŭko'omakaja Jesús be'erō'ō ūabeyuka imakoŕekakite a'rika.

Jerusalénrā Jesúre eyaeka

(Mt 21.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

11 Jerusalén i'tara'arī Olivos wāmeika űmimakarā neyaeka. Torā űpaweje wejea imaeka. Betagé, Betania wāmeika simaeka. Jerusalén koyikurirā eyaturā, ikupaka kika wārūrimaja űparāte kēriŭka:

—Marupurō'ōrā imawejearā mija a'pe. Torā burrowēko makarāka űriŭka jī'apāāeka mija tōporāñu. Ni'i űriŭkaoka pō'imajire marīpeikoribeyuka kime ruŕu. Kire kuteturā, kire mija e'era'abe. ³ Aŕerāte mijare jērīfama-ka: “¿Dako baaerā kire mija e'ewa'yu?”, narīrāka, ikupaka mija yī'pe: “Maipamakire kire yapayu. Supa imarī sayija e'ewa'yu. űojimarīji sakipe'atarāñu ate”, āriwa'ri nare mija bojabe,— nare kēriŭka.

⁴ I'supaka kēriŭka ā'mitiritirā, na'rika. Torā eyaturā ma'arā burrowēko makarāka niatōŕoeka. Koŕereka wā'tarā naji'apāāekaki kimaeka. Kire tōŕotirā kire nakuteka. I'supaka nabaamaka űaturā torā imaekarāre ikupaka nare jērīaeka:

—¿Dako baaerā burrowēko makarāka mija kuteyu?— narīka.

⁶ I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, Jesúre nare āriŕūjeka upakaja nare nayi'rika. Supa imarī “Jee, samija e'ewa'pe”, narīka burrowēko ba'iparā. ⁷ Supa imarī

Jesús pō'irā sane'ewarika. Supabatirā sayapāia nacamisa pamarā natapiaekapi burrowēko makarā pamarā napa'aeka. Sapa'aweaturā ne'eyaeaka potojo sapamarā kimarīro'ika. ⁸ Rīkimarāja pō'imaja sayapāia pemakato e'etaturā ke'rika wājitatī sanajitapāpeka. “Yija űpamaki mime”, āriwa'ri i'supaka nabaeka jiyipupaka kire űriwa'ri. Aŕerā wejeripūñua e'etaturā ja'apāpekarā ke'rika wājitatī. ⁹ Supa imarī Jesúre ruŕutaekarā, kibe'erō'ō imaekarāoka jimarī najiwararika jījimaka imawa'ri.

—“Jīitaki kime Tuparā!”, pō'imajare āriŕū. űMare kijā'meokaro'si Maipamakite pūataekakire etayu! Jia Tuparāte kire baarū āriwa'ri. ¹⁰ Mañeki David imaekaki riparāmite etayu mae. Supa imarī jia maro'si sime Tuparāte maro'si pūataekakipi āriwa'ri. I'supaka kibaa-maka “Tuparā, mabo'ikakuripi imaki, tērīwa'ribaji jīika mime”, nimaupatiji pō'imajare āriŕū,— āriwa'ri najaika jījimaka imawa'ri.

¹¹ I'supaka nañuju Jerusalén wejearā Jesúre eyaeka. Torā eyaturā Tuparāte jiyipupaka űriŕiwi'iarā kikākaeka. Torā kākaturā ritaja kīapibataeka. I'sia be'erō'ō sarā'irā baamaka, Betaniarā kipe'riwa'rika, űpōū'puarāe'eari-rakamarā kika wārūrimajapitiyika.

Rikamarījūki simariŕareaja Jesúre higuera kumupurika

(Mt 21.18-19)

¹² Aŕerīmi Betaniawejeapi no'riwa'rika. O'riwa'ritirā na'ririŕarika poto Jesúre kēsirabaeka. ¹³ Yoepi higuera wāmeika űteriki ritajūkia űimaka kīaeka. Jia pūñuijūki sōimaka “Rīkimakaja rikaika sime je'e”, kēriŕupajoaeka. [†] I'supaka simako'omakaja sawā'tarā eyaturā sapūñutakaja simamaka kīaeka. Rikamarīa simaeka, sarikayu jērāmarīa simaeka imarī. ¹⁴ Rikamarījūki simamaka űaturā, ikupaka sakēriŭka:

—Aŕekurioka mirika pō'imajare ba'arūkimarīa mimarāñu,— āriwa'ri sakikumupurika. I'supaka kijaika kika wārūirāte ā'mitirika.

Tuparāte jiyipupaka űriŕiwi'iaŕi waruarimaja supabatirā wapaűirimajare Jesúre ŕoataeka

(Mt 21.12-17; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Ate Jerusalénwejearā eyaturā Tuparāte jiyipupaka űriŕiwi'ipēte imaekarō'ōrā kikākaeka kika wārūrimajapitiyika. Torā kākaturā waruaparaka, wapaűibaraka imaekarāte kīaeka. Supabatirā aŕetatarārika niñerū o'ae'ebaraka imaekarāte űaturāoka nare kīpoataeka. Niñerū o'arimajare naniñerū peatarūkirō'ō kituriña'rupateka. Supabatirāoka niñerū e'eokaro'si okoiŕakoa ^{††} űjirimaja ruŕarikūmua kituriña'rūeka. ¹⁶ I'supakajaoka, “Tuparāte jiyipupaka űriŕiwi'ipēteŕi koyikuriji sime”, āriwa'ri ba'irījia ne'ewa'rioyikarō'ōpi nare sake'ewa'rirūjeberika. ¹⁷ Supabatirā ikupaka pō'imajare kiwārōeka:

† La apariencia de muchas hojas señala que la higuera carga frutos no maduros, pero comestibles. †† Ellos vendieron palomas para los sacrificios.

—Kimajaropũñurā o'oeakarā ikupaka Tuparāte bo-
jaju: “Ritaja tatarāte yika jaiokaro'si narērīrūkiwi'i
simarāñu yiwi'ia”, āriwa'ri sabojaju Tuparārika o'oeaka.
Supa imarī torā ba'irīja ijtirā niñerū e'ebaraka mija
ima kareba'arimaja wi'i upaka samija baayu,— nare
kērīka.

¹⁸ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, “¿Marākā'ā baatirā
kire majāññu?” kurarāka i'parimarāre āri'pupajoaka,
Moiséte jā'meka wārōrimajaoka. “Jitaka kiwārōika”,
āriwa'ri ritaja pō'imajare jaimaka ā'mitiritirā Jesúre
nakīkika. ¹⁹ Na'irā sajakā'ā Jerusalénrō'ōpi kika
wārūrimajapitiyika Jesúre pē'rika.

Rikamarījūki higuera jīrīka

(Mt 21.20-22)

²⁰ A'perīmi bikitojo na'rika poto higuerajūki rikamarīa
imaeka wā'tarā neyaeka. Torā eyatirā sarīkoa pitiyika
ritaja jīrīpataeka simamaka niaeka. ²¹ Topi mae Jesúre
jaika mirāka Pedrote pupajoatōpoeaka.

—Miabe wārōrimaji. Samikumupurapaka be'erō'ō
sajīrīka ime mae,— kire kērīka.

²² I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre bojae-
ka kika wārūrimajare:

—Tuparāte mija ā'mitiripēabe. “Kire yija jēñerāka
kiyi'rirāñu”, āri'pupajoairā mija imabe. ²³ Rita mijare
ñañu. Tuparāte ā'mitiripēaiki imarī, “Imimaka riakarā
ka'rañā'rīrū”, kēñu upakaja kiro'si sabaarāñu. I'supaka
“Tuparāte yiro'si baabesarāñu je'e”, āri'pupajoabekaja
mija jēñebe. “Yijēñeika upakaja kiyi'rirāñu”, āri'pupa-
joabaraka kire mija jēñebe. I'supaka mija pupa-
joarākareka mija yapaika upakaja simarāñu. ²⁴ Supa
imarī Tuparāte jēñetirā, “Yijēñeika kiyi'ritiyayu”, mija
āri'pupajoabe mija pupakapi. I'supaka mija baarākare-
ka “Tuparāte yirirāñu”, āriwa'ri mijare yibojayu.

²⁵ Tuparāte jai'barakaja, mamarī ba'iaja a'perāte mijare
baaika mija ye'karipe. I'supaka mija baabe, Mapaki
mabo'ikakurirā imakioka ba'iaja mija baaika mijareka
kiye'kariaokaro'si. I'supaka simako'omakaja a'perāte
ba'iaja baaika mija ye'kaririberijīka, Mapaki
mabo'ikakurirā imakioka ba'iaja mija baaika ye'kari-
aberijīki kiro'si,— nare kērīka.

¿Makire mire jā'memaka i'supaka mibaayu? āriwa'ri Jesúre najērīka

(Mt 21.23-27; Lc 20.1-8)

²⁷ I'sia be'erō'ō Jerusalén wejearā ke'rika ate kika
wārūrimajapitiyika. Torā eyatirā Tuparāte jiyipupaka
ōrīriwi'iarā kikākaeka poto kurarāka i'parimarāre
kipō'irā eyarīkaeka, Moiséte jā'meka wārōrimaja, supa-
batirā judiorāka i'parimarāoka. ²⁸ Torā eyatirā ikupaka
kire najērīka:

—¿Dako baaerā Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia'pi
pō'imajare mipōatarape? Supabatirā ¿makire
jā'meikapi i'supaka mibaarape?— kire narīka.

²⁹ I'supaka napakā'ā, ikupaka nare kiyi'rika:

—Yi'ioaka i'rāba'ikaka mijare jērīariyapaiki. Yire mija
yi'pakā'ā ā'mitiritirā, yire jā'meiki wāmea mijare yibo-
jarāñu. Ikupaka mijare yijērīariyapayu: ³⁰ ¿Juanre
pō'imajare rupuko'a jūjeokaro'si maki kire jā'mekaki?
¿Tuparā kire jā'mekakikā'ā? ¿Pō'imajaja kire jā'mekarā
bai? Yire mija yi'pe,— nare kērīka.

³¹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, natiyaja najaiika.

—¿Marākā'ā kire mayi'rījñu ruku? “Juanre pō'imajare
rupuko'a jūjerā Tuparāte kire pūataeka”, marījīka,
“¿Dako baaerā Juanre bojarapaka mija yi'riberape?”,
mare kērīrāñu. ³² I'supaka simako'omakaja, “Pō'imajaja
Juanre jā'mekarā”, marījīka, pō'imajare mare boe-
barirāñu. “Tuparā Juanre pūataekaki kiro'si boja'jirimaji
kimaokaro'si”, pō'imajare āri'pupajoaika simamaka,
¿marākā'ā Jesúre mayi'rirāñu ruku?— natiyaja na-
jaibu'aeka. ³³ Supa imarī,

—Ōrībeyurā yija,— kire narīka.

I'supaka napakā'ā,

—Jee, yire jā'mekaki wāmea mijare bojabesarāki
yi'ioaka,— nare kērīka.

“Yire mija yi'ribesarākareka, 'A'perāte Yimakire yi'rirū', Tuparāte ārīrāñu”, Jesúre nare ārīka

(Mt 21.33-46; Lc 20.9-19)

12 Bojawārōrikapi ikupaka pō'imajare ki-
wārōū'mueka ate.

—Īakōrī je'e: Īrīka iyarioa ōterimajire imaeka.

Sōteweatirā sakiwaeta'teka. Supabatirā iyaka muk-
erūkia kibaaeka iyaokoa e'eokaro'si. I'supaka
baaweatirā imipañakarā wi'ia kibaaeka sīarīparaka ni-
marūkirō'ō. I'supaka baaweatirā a'perāte ikupaka kērī-
ka: “Yirioa mija tuerākareka iyaka mija e'erākakaka mi-
jare nījirāñu.” Supabatirā turitaparī nare ke'ritapaeka
mae. ² Iyaka rērīka poto i'rīka kiro'si ba'irabējirimajire
kipūataeka iyaka kiro'si imaeka ke'eokaro'si. ³ Iyarioarā
keyaeka poto kire nī'atirā rioa tuerimajare kire pajeka,
kire iyaka jīriyapaberiwari. Topi mae “Me'pe”, kire
narīka. Supa imarī dakomarīaja kipe'rieyaka kire
jā'mepūataekaki pō'irā. ⁴ Iyaka ke'eetabepakā'ā i'atirā,
apika ba'iraberimajire kipūataeka iyaka kire e'erūje-
baraka. Iyarioarā keyaeka poto, kirupuko'arā kire
napajeta'ruika. I'supaka kire baatirā tīmarīji kire na-
jairiwā'imarīka. ⁵ I'supaka kire nabaamaka i'atirā,
apikate ate rioba'ipite pūataeka. Torā keyamaka, rioa
tuerimajare kire jāātorika mae. I'supaka nare
nabaawā'imapakā'ā i'awa'ri rīkimarāre rioba'ipite
pūataeka. I'supaka nare kipūatako'omakaja i'rāri-
marāre jājia napajeka, a'perāte puri najāāeka.

⁶ Supa imarī kimaki i'rīkaja jariwa'rikaki mae. Jimarīa
kiwātaki kimaeka. “Yimakire puri 'Rioba'ipi maki kime',
āriwa'ri kire nayi'rirāñu je'e”, kērīpupajoaeka. I'supaka
pupajoawa'ri kimakire piyia kipūataeka mae. ⁷ I'supaka
kipupajoaeka simako'omakaja rioba'ipi makire eyama-
ka i'atirā, ikupaka rioa tuerimajare jaibu'aeka: “Ika rio-
ba'ipi maki kime. Kipakire reyarāka be'erō'ō kiro'si jari-
wa'rirūkia sime ika rioa. Kire majāāerā ika rioa maro'si

sajariwa'yaokaro'si", narika. ⁸ I'supaka p̄upajoawa'ri kire ñi'atirã kire najãæka. Supabatirã kipo'ia riorijerã nataaeka. I'tojirãja sime ika majaroka,— Jesúre nare arika.

⁹ I'supaka nare bojaweatirã, ikupaka p̄o'imajare ki-jërãeka:

—¿I'supaka kiro'si ba'iraberimajare baaekarãte marãkãã rioba'ipite nare baarãñu ruku? Ikuþaka nare kibaarãñu: Rioa tuerimajare jãarĩ ke'rirãñu. Supabatirã aþerãte rioa kiarĩrĩrũjerãñu.

¹⁰ Mija ã'mitipe. Tuþarã majaropũñu ã'ãkõ'rĩmato ikupaka bojaika ¿yaje mija ãakoyu je'e? Ikuþaka Tuþarãro'si bojaĩjirimajare o'oeka:

"Wi'ia baarimajare ãta ãrõ taaeka. I'supaka simako'omakaja, apika i'sio ãtapi wi'ia kibaamaka apõ ãta tẽriwa'ribaji imatiyao sajarika. Nayapaberikao imako'omakaja, i'sioþi arĩwa'riji maipamaki Tuþarãte jia jiyia wi'ia baaeka. I'supaka baaiki kimamaka, 'jiitaka sime', jĩjimakapi marĩp̄upajoayu", arĩwa'ri kibojaeka Tuþarãrika o'bekaki.— †

¹² I'supaka Jesúre apakãã ã'mitiritirã, judiotata ãparimarãre kire ñi'ariyapaeka. " 'Rioa ba'iraberimaja upaka nime', mareka arĩwa'ri i'supaka majaroka Jesúre mare bojako'o", narĩp̄upajoaeka. I'supaka simako'omakaja p̄o'imajare kikiwa'ri kire nañi'aberika. Supa imarĩ toþi narika mae.

"¿Yaje Romawejea ãpamakire impuesto mawapaĩji-jĩñu?", arĩwa'ri Jesúre najërãeka
(Mt 22.15-22; Lc 20.20-26)

¹³ ãrãrimaki fariseokaka p̄upajoairã, Herodes jey-omarãoka Jesús p̄o'irã eyaekarã, nipamarãre nare p̄ũtaeka simamaka. "Jesúre jia yijare yi'riwãrũbesarãkareka, kire yija okabaarãñu", arĩwa'ri kipõ'irã neyaeka. ¹⁴ Kipõ'irã eyatirã ikupaka narika:

—Mia'mitipe wãrõrimaji. Rita oyiaja bojaiki mime. P̄o'imajare mire jaiyuyekopeika dakoa jo'abeyua mire. Imatiyairã, imatiyabeyurãro'sioka kíkibekaja Tuþarãrikakaka wãrõiki mime. Supa imarĩ ikupaka mire yija jërãayu: ¿Yaje Romawejeakaki ãpire jã'meika upakaja impuestos kire yija wapaĩjijĩñu ruku? Kire yija wapaĩjijikareka ¿Moisés imaekakite jã'meka ba'iaja baairã yija jarijĩñu bai?—

¹⁵ I'supaka jiap̄i kire nariko'omakaja kire pakirika napakatarikopeka Jesúre õrika. Supa imarĩ ikupaka nare kiyi'rika:

—¿Dako baaerã mijare yiyi'yua ã'mitiritirã yire mija okabaariyapayu? ãrãto niñerũ †† yiro'si mija e'era'abe ñiaokaro'si,— nare kërĩka.

¹⁶ I'supaka kẽpakãã ã'mitiritirã, ãrãto niñerũ kiro'si ne'era'aeka. Siatirã ikupaka nare kërĩka:

—¿Maki p̄ema sime samija ãamaka? Supabatirã, ¿ma-ki wãmea sareka o'oeka sime?— nare kërĩka.

I'supaka kẽpakãã ikupaka kire nayi'rika:

—Ëþi César p̄ema upaka sime,— kire narika.

¹⁷ I'supaka napakãã ã'mitiritirã, ikupaka nare kërĩka:

—Ëþi César rika ima kire samija ãjibe. I'supakajaoka Tuþarãrika ima kireje samija ãjibe,— nare kërĩka. ‡ I'supaka Jesúre apakãã ã'mitiritirã okamarãja najarika õrĩtiyaiki kime arĩwa'ri.

¿Reyaripotojo õña p̄o'imajare jariþe'rirãñu ruku? arĩwa'ri Jesúre najërãeka
(Mt 22.23-33; Lc 20.27-40)

¹⁸ Supa imarĩ ãrãrimaki saduceokaka p̄upajoairãte eyaeka Jesúka jairĩ. "P̄o'imajare reyarãka be'erõõ õña jariþe'ririka imabeyua", añurã nimaeka. Supa imarĩ Jesúre sakaka jërãokaro'si kipõ'irã neyaeka.

¹⁹ —Mia'mitipe wãrõrimaji. Ikuþaka maro'si Moisés imaekakite o'oeka: "Kima'mi makarãmarãja rũmure kireyatapaĩka, kima'mi rũmu mirãkote kibe'erõõkakire e'ejka marã imabeyua kika komakarãrirã", arĩwa'ri Moisés imaekakite o'oeka,— kire narika.

Supabatirã ikupaka narika ate:

²⁰ —Ëkõrĩ je'e: Bikija ãrĩkate imaeka. ãrõtẽñarirakamarã kibe'erõõkarãre imaeka. Mamarĩ kirõmie'eũ'mueka nama'mi. Makarãmarãja kirũmure kireyatapaeka. ²¹ Supa imarĩ kotĩmite reyatapamaka kibe'erõõkakite kore e'eka ate. I'supakajaoka makarãmarãja kireyaeka kiro'si. Supa imarĩ kibe'erõõjitekaki koka imaekaki. Nupakajaoka kireyaeka. ²² I'supakaja oyiaja kirĩrãre ritaja koka imakoripatakopeka. Koka makarãririmarãja nareyapataeka. Nareyapataeka be'erõõ koreyaeka narũmu imakoperoyikako.

²³ "P̄o'imaja reyaripotojo õña jariþe'rirãñurã", añuka mime. Karemarã rita bojaiki mimarãkareka, ¿ritaja narũmu koimaeka simamaka, ni'ika kotĩmiaritiyarãñu ruku õña kojariþe'rirãka poto?— saduceokaka p̄upajoairãte arika Jesúre.

²⁴ I'supaka kire napakãã, ikupaka kiyi'rika:

—Tuþarã majaropũñurã o'oeka õrĩbeyurã mija ime. Supabatirã "Ritaja baawãrũiki kime Tuþarã", arĩwãrũbeyurã mija. I'supaka imarã imarĩ, rukubaka p̄upajoairã mija ime. Õña najariþe'rirãka poto rõmie'ebesarãñurã p̄o'imaja. I'supakajaoka simarãñu rõmijãro'si. Tuþarãte imarõõkarã ángelrãka upaka p̄o'imajare imarãñu. ²⁶ Mae reyaripotojo õña p̄o'imajare jariþe'rirũkiakaka mijare yibojaerã baayu. ¿Moisés imaekakite o'bekakaka ãakoribeyurã mija bai je'e? Yapumakarãka jũ'rẽika watoþekapi Tuþarãte ikupaka arika Moisés imaekakite: "Mija ñeki Abraham imaekaki jia yire baarijayuka. I'supakajaoka Isaac supabatirã Jacob imaekarã jia yire baarijayurã", Tuþarãte kire arika. ²⁷ ãrã maekarakamarã jia yire baabaraka imarijayurã", Tuþarãte arika, õña nimamaka. Tuþarã p̄o'irã nime,

† Salmo 118.22-23. Estos versículos refieren a Jesús. Así quiere decir: Aunque Jesús fue despreciado por los líderes religiosos de Israel, Dios le hizo la persona más importante; el que salvará a su gente. †† Denario

‡ Denle entonces al rey lo que es debido a un rey. Y denle a Dios lo que es de Dios: servirle a Él con todo.

reyaekarā imariḗotojo naririberika simamaka. Supa imarī “Ōña ḗo'imajare jariḗe'ribesarāñu”, āñurā imarī, tēřirikaja rukubaka ḗupajoairā mija ime,— saduceoka-ka ḗupajoairāte kēřika.

Imatiyairokakaka Tuḗarāte jā'meika Jesúre bojaeka
(Mt 22.34-40)

²⁸ Topi mae saduceokaka ḗupajoairāte Jesúka jaika ḗoto Moiséte jā'meka wārōrimajire sā'mitiritirā, “Jia Jesúre nare yi'yu”, kēřḗupajoaeka. Supa āřiwa'ri Jesús ḗō'irā ke'rika kire jēřiaokaro'si.

—¿Dika sime Tuḗarāte jā'meika imatiyaika?— āřiwa'ri Jesúre kijēřaeka.

²⁹ Supa imarī ikupaka kire kiyi'rika:

—Tuḗarāte jā'meika imatiyaikakaka ikupaka sabo-
jayu: “Mija ā'mitiḗe Israelka'iakarā. Tuḗarā řřikaja ima-
ki Maiḗamaki. Aḗerāte mawayuřaika tēřiwa'ribaji jia
maiḗamaki Tuḗarāte mayi'ririjarijñu. I'supakajaoka ri-
taja řřiripupakirā maimaḗitiyika jia Tuḗarāte mayi'ri-
jñu. Supabatirā řřāmijipiji ḗupajoatirā jia kire mabaari-
jarijñu”, āřiwa'ri sabojayu imatiyaika Tuḗarāte jā'meika.
³¹ I'sia rokajitekaka ikupaka bojaika: “Maḗo'ia
mawātaika upakajaoka aḗerāte mawātajñu.” Dika
aḗea ika řřakurikaka Tuḗarāte jā'meika tēřiwa'ribaji
imatiyaika imabeyua,— Moiséte jā'meka wārōrimajire
kēřika.

³² Supa kēḗakā'ā ikupaka Jesúre kiyi'rika:

—Rita meñu wārōrimaji. řřikaja kime Tuḗarā. Maki
aḗika imabeyuka kiupaka imaki. I'supaka meñua rita
sime. ³³ “Aḗerāte mawātaika tēřiwa'ribaji jia Tuḗarāte
mayi'ririjarijñu. Ritaja řřiripupakirā maimaḗitiyika jia
Tuḗarāte mayi'rijñu. Supabatirā řřāmijipiji ḗupajoatirā
jia kire mabaarijarijñu. I'supakajaoka maḗo'ia mawā-
taika upakaja aḗerāteoka mawātajñu”, āřiwa'ri mibo-
jaika imatiyaika sime. Moisés imaekakite jā'meka
upakaja Tuḗarāte jia baawa'ri wa'iro'si ri'ia kiro'si ma-
joeřiyu. I'supaka mabaaika jia ima simako'omakaja
Tuḗarāte mayi'ririjayua, supabatirā aḗerāte mawātari-
jayuaoka, tēřirikaja imatiyaika sime,— kire kēřika.

³⁴ Jia kiyi'ḗakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre kire āřika:

—Yire meñua ña'mitiyuareka, “Tuḗarā, miyapaika
upakatakaja yibaarāñu”, āřiwārūrükika mime. Kirikitaki
mimatiyarika kḗḗajiji mire jariwa'yua je'e,— kire kēřika.
I'supaka Jesúre āḗakā'ā ā'mitiritirā, ni'i řřikaoka kire
jēřiberikaki mae, “Mare tēřiwa'ribaji oñuka kime”,
āřḗupajoawa'ri.

**“¿Maki riḗarāmi kime ruku Jā'merükika Tuḗarāte
wā'maekaki mijareka?”, āřiwa'ri Jesúre nare jēřaeka**
(Mt 22.41-46; Lc 20.41-44)

³⁵ Tuḗarāte jiyiḗupaka řřiriwi'iarā wārōbaraka ki-
maekarōḗpi ikupaka ḗo'imajare kēřika:

—“Jā'merükika Tuḗarāte wā'maekaki † David imaeka-
ki riḗarāmi kimarāñu”, nañu Moiséte jā'meka wārōri-

maja. ¿Yaje rita nañu ruku jee? ¿Yaje kiriparāmitakioka
kimarāñu je'e mijareka? ³⁶ I'supaka naḗupajoaika
simako'omakaja, kiriparāmirēka řři Davidre jaika ḗoto,
“Ñiḗamaki mime”, kireka kēřika. I'supaka simamaka,
David imaekaki Espiritu Santore kire jeyobaaekapi
ikupaka kio'oeka:

“Ñiḗamakire ikupaka Tuḗarāte āřika: ‘Ritaja ḗo'ima-
jare jā'merimaji mimarāñu. Supa imarī yiritapē'rōtorā
mirupabe. I'supaka mimarāka simamaka mimaja-
marāre yitēřirāñu mire nayi'yaokaro'si', Tuḗarāte kire
āřika”, āřiwa'ri David imaekakire o'oeka.

³⁷ “Ñiḗamaki mime”, řři Davidre kire āḗakā'ā, ¿yaje
ruku kiriparāmitakiji kime je'e? Davidre tēřiwa'ribaji
kimema,— nare kēřika.

Jia nare kiwārōmaka ā'mitiritirā, řřikimarāja torā
imaekarāte jijimaka jarika.

**“Moiséte jā'meka wārōrimaja ikupaka ba'iaja baari-
jayurā”, Jesúre āřika**

(Mt 23.1-36; Lc 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Ikupaka ḗo'imajare kiwārōeka ate:

—Moiséte jā'meka wārōrimajare baarijayu upaka mi-
ja baakoreka jia mija ḗupajoabe. Mija řabe, ikupaka
nabaarijayu. “Imatiyairā yija ime”, āřḗupajoairā imarī,
jariroaka jia jāātirā ḗo'imajare řaika wājitāji naturiri-
jayu. Supabatirā wejeñe'metāji na'ririjayua ḗoto jiaḗi
aḗerāte nare jēñerika nayapayua. ³⁹ Rēřiriwi'iarā
nakākaika ḗoto imatiyarimajare ruḗarō'ōrā oyiaja
narupariyaparijayu. Baya nabaarijayu ḗoto i'supaka-
jaoka imarika nayapayua. ⁴⁰ “Jia baairā maima”, āřiriḗo-
tojo, nañu upakaja baabeyurā nime. Natīmiarāte rey-
atapaeekarāte ḗakitirā, naba'irřija, nawi'iaoka nareka
ne'marijayu. I'supaka wayuoka baairāte wayuřabeyurā
imaripotojo ḗo'imajare řaika wājitāji, ñoaka Tuḗarāka
najaiyu. “Tuḗarāte yapaika upakaja jia baairā nime”,
ḗo'imajare āřḗupajoarū āřiwa'ri i'supaka kika najairi-
jayu. I'supaka nabaakoḗeika jiamarā sime. I'supaka
ba'iaja nabaaika wapa, wapařijibaraka jimarā ba'iaja
najūarāñu. Nuḗaka mija baa'si jia mija ḗupajoabe,—
Jesúre āřika ritaja ḗo'imajare.

**Tīmite reyatapaeekako wayuoka baaike imariḗotojo
niñerū řřikako majaroka**

(Lc 21.1-4)

⁴¹ Tuḗarāte jiyiḗupaka řřiriwi'iarā niñerū jāārükia
wā'tarā Jesúre ruḗaeka. ḗo'imajare niñerū jāiika křari-
jarika. Řřikimaka ba'irřija rikairā řřikimakaja niñerū i'siko-
torā jāāekarā. ⁴² I'supaka nabaairō'ōrā wayuoka
baaikote eyaeka. Kotīmite reyatapaeekako koimaeka.
řḗato niñerū yabiriřiaka i'sikotorā kojāāeka. Cobrekaka
simaeka imarī, wapařā'řimarā simaeka koniñerūřika.
⁴³ Supa imarī kika wārōrimajare akatirā ikupaka nare
kēřika:

—Jia mija ā'mitiḗe. Wayuoka baaike imariḗotojo jia
Tuḗarāro'si i'kore řřiyu. Řřikimaka ba'irřijirā ḗemajirā řřiko
koime. ⁴⁴ Řřikimakaja ba'irřijirā ḗuri řřikimaka niñerū

† El Mesías

rikairä. Sakaka nijika simako'omakaja ríkimakaja sajari-wa'yu narika ruþu. I'ko þuri wayuoka baaiko imariþotojo korikaikajïka simaupatiji ijipataiko. Ba'arika kowapañirükia imakoþeikaja Tuparäte köjipatayu,— kika wärürimajare kërïka.

Tuparäte jiyipupaka õririwi'ia nakuyepateräñu äriwa'ri Jesúre bojaeka
(Mt 24.1-2; Lc 21.5-6)

13 Tuparäte jiyipupaka õririwi'ia kimaekarö'õpi kiporika þoto ikupaka ïrïka kika wärürimajire kire ärika:

—Miabe wärörimaji. Jiitaka sime i'sia wi'ia. Jia jo'bari'o ätakaka baaeka sime,— Jesúre kërïka.

² I'supaka këpakä'ä ä'mitiriwa'ri, ikupaka Jesúre kire yi'rika:

—Maekaka jiiwi'i samija ïaika simako'omakaja, ñama-ji þo'imajare kuyepaterükia sime. Supa imarï ika wi'iakaka äta ïþari'o tuapeþeka þeyubesaräka, sariripataräka simamaka,— nare kërïka.

“Ritatojo wejea ririrä baaräka ruþu ikupaka simaräñu”, Jesúre ärika
(Mt 24.3-28; Lc 21.7-24; 17.22-24)

³ I'sia be'erö'ö Olivos wämeika ïmimaþemarä eyatirä Jesúre ruþaeka. I'sia ïmima wäjitäji ñoakuri þañakarä Tuparäte jiyipupaka õririwi'ia imaeka. Pedro, Santiago, Juan, Andrépitiyika Jesús þö'irä na'rika naro'siji kire jërtaokaro'si.

⁴ —Mibojaika, çmaräþate i'supaka simaräñu? I'supaka simarüki ruþu, çdako a yija ïaü'muräñu ruku?— kire narïka.

⁵ I'supaka napakä'ä, ikupaka nare kiyi'rika:

—Jia mija þupajoabe aþeräte mijare þakikoreka. ⁶ Mija ïabe. “Þo'imajare yijä'meokaro'si Tuparäte þüataekaki ñime”, äþaraka ríkimaräja þakirimajare eyaräñu. I'supaka baawa'ri ríkimaräja þo'imajare napakiräñu.

⁷ Mija koyukurirä imaräñuräte jïrïräka ä'mitiritirä, mija kïkia'si. Aþewejeakaräre pitä'mua jë'räta'aräka ä'mitiritirä, mija kïkia'sioka. I'supaka simarijariräka imariþotojo ñojimarïtaka riribesaräka ritatojo wejea ruþu. ⁸ ïrätata jïrïräñurä aþetataka. Supabatirä ïräka'ireka imarä, aþeka'ireka imaräþitiyika jïrïräñurä. ïrärïkö'rïmatorä ka'ia iyiräka. Supabatirä ba'arika þupakä'ä, ba'arimarïa þo'imajare jariräñu. I'supaka jüairä imariþotojo satërïwa'ribaji najüarijariräñu ruþu.

⁹ Rakajekaja mija imabe. Mijare ñi'atirä ïþarimarä þö'irä mijare ne'ewa'riräñu. Supabatirä rërïriwi'itösiarä mijare napajeriwä'imarïräñu. Yire ä'mitiripëairä mija imamaka, ïþarimarä wäjitäji mijare narïkamarirüjeräñu. Na'mitiriräka wäjitäji yirika nare bojabaraka, “Jesúre ä'mitiripëairä yija ime”, mija äriäräñu. ¹⁰ Ritatojo wejea ririrä baaräka ruþu ritaja þo'imajare yirika bojapatarükia simaräñu. ¹¹ Mijare ñi'atirä ïþarimarä wäjitäji mijare ne'ewa'pakä'ä, kïkiwa'ri “çMaräkä'ä nare mayi'riräñu?”, äriþupajoabekaja mija imabe. Mija

äriürükirö'õjite eyaräka þoto “Ikupaka nare yija äriäräñu”, äriþupajoairä mija imaokaro'si Espiritu Santore mijare jeyobaaräñu. I'supaka mijare kijeyobaaräka simamaka, ikipi äriwa'ri jia nare mija yi'riwäüräñu, mija õñu upakaja mija þupajoikapimarïa,— nare kërïka.

¹² Ate nare kërïka:

—Yire yi'yuräte ikupaka nabaaräñu. ïrïka makarä imariþotojo yire yi'riþarea ïrïkate nañi'arüjeräñu kire najääokaro'si. Supabatirä yire yi'yurä nimamaka napakiji kimakaräte jäärüjeräki. I'supakajaoka yire yi'yuräte ä'mijïawa'ri napakiarä majamarä jaritirä namakaräja nare jäärüjeräñurä. ¹³ Yire ä'mitiripëairä mija imamaka ïawa'ri, ritaja þo'imajare mijare ä'mijïaräñu. I'supaka simako'omakaja yire yi'ririya'atabeyuräte takaja ba'iaja imarika tiyibeyurö'örä a'rirükirä ni-makoþeikareka Tuparäte nare wayuäräñu.

¹⁴ Tuparäte bojañirimaji imaekakite o'oeka upakaja “ïrärïmi Tuparäte jiyipupaka õririwi'iarä ïrïka ba'iaja baarimaji kimarükimatoräja kimaräka mija ïaräñu.” (Yi'i Marcos ika þapera yo'oika ïaräñurä, jia samija õriwäürübe). [†] Tuparäte yapaberitiyaika kibaaräka þoto Tuparäte jiyipupaka õririwi'ia ba'iaja kijarirüjeräñu. I'supaka simaräka ïawa'ri, ñojimarïji Judea ka'iarä imaräte þusiarä ru'rimirïräkareka jia naro'si simaräñu.

¹⁵ Kiwi'i þemarä imaräki toþi ruitirä, kiba'irïjia e'erï kiwi'iarä käkabekaja ñojimarïji kiru'rirü. ¹⁶ Rioja ba'irabebarakaja imaräkioka, wi'iarä ima kïcamisa þemaþi kijäärïjayuto e'erï kipe'riberijïñu. ¹⁷ Römiyã yata imaräñuräro'si ka'wisika simaräñu naru'yaokaro'si. Üþubaka me'räka rikaräñuräro'sioka i'supakaja simaräñu. ¹⁸ Þu'ejë'räka simaräka þoto i'supaka simakoreka Tuparäte mija jëñebe. ¹⁹ I'supaka simaräka þoto ba'itakaja ritaja þo'imajare jüaräñu. Tuparäte wejea þo'ijiaekaräja ba'iaja najüarijarika þemawa'ribaji ba'iaja þo'imajare jüaräñu i'sia þoto. I'supaka simaräka be'erö'õpi þuri aþekurioka i'supaka imarükïaro'si marïa simaräñu mae. ²⁰ I'supaka simako'omakaja “Ñoaitakaja i'supaka jüabarakaja nima'si, i'toñrãja simarü”, Tuparäte äriürükimarïa simarikareka ritaja, ïrïkaoka jariwa'riri-marïaja þo'imajare þurijääeka. I'supaka imarükia simako'omakaja kiwä'maekaräte wayuäwa'ri ñoaitakamarïaja i'supaka kimarüjeräñu.

²¹ “Mija ïabe ö'örä Cristore ime”, ïrïka mijare äriþakikoperäkite mija ä'mitiripëa'si. Aþika ärikkaki, “Mija ïabe ö'örä kime Mesías, jã'merükika Tuparäte wä'maekaki kime”, mijare äriäräkiteoka mija yi'ria'si.

²² Ríkimaräja þakirimajare eyaräñu. ïrärïmarä “Yi'i imaki jã'merükika Tuparäte wä'maekaki”, äriäräñurä. Aþerä imaräñurä “Yi'i imaki Tuparäro'si bojañirimajji”, äñurä. Supabatirä þo'imajare þakiokaro'si niakoribeyua nare baabearäñurä. Tuparäte wä'maekarä þariji nare ä'mitiripëarika yapawa'ri, i'supaka nabaakoperäñu. ²³ Jia õriwäürütirä, “I'supaka simaräka”, mija õrïrä ikupaka mijare ñañu. Supa imarï rakajekaja mija imabe.

[†] Esta advertencia es del escritor, Marcos. No es lo que dijo Jesús.

Po'imaja Ma'mire pe'rietarũkiakaka

(Mt 24.29-35,42-44; Lc 21.25-36)

²⁴ Ba'iaja po'imajare jũarãka be'erõ'õ aiyate ñamita-rirãñu. Ñamikakioka yaaboabesarãki. ²⁵ Tã'pia ña'rĩrãka. Ritaja wejepemareka ima Tuparãte rĩ'merũ-
jerãñu. ²⁶ I'supaka simarãka potojĩ ritaja Po'imaja Ma'mire niarãñu ate. Oko ũmakaka watopekapi jia yaaboaike, supabatarã tẽrĩwa'ribaji yirikapi yi'tarãñu. ²⁷ Tuparãte imarõ'õkarã ángelrãkare yipũatarãñu yiwã'maekarãte narẽaokaro'si. I'supaka nare yijã'memaka ritatojo wejeareka po'imaja ima upatataja rẽarĩ napibirãñu.

²⁸ Higuera wãmeika òterikiakaka pupajoabaraka mijare yiwãrõerã baayu mae. Higuera ritajũkia sapũñua so'aika ãtirã, "Kũpajĩ sajariwa'yu ijijẽ'rãka seyarũkia", marĩwãrũyu. ²⁹ Supa imarĩ yibojaika upakaja simaũ'murãka poto, "Kũpajĩ sajariwa'yu Po'imaja Ma'mire etarũkia", mija arĩwãrũrãñu mae. ³⁰ Rita sime ika mijare yibojaika. Yibojaika upakaja simarãka poto ĩrãrimarã maekaka imarãte õña imarãñu ruðu. ³¹ Ika ka'ia, wejepemaoka ririrũki oyiaja sime. I'supaka simako'omakaja yirika † puri ririrũkimarĩa sime.

³² Maki õrĩbeyuka yetarũkirĩmikaka. Mabo'ikakurirã imarã ángelrãkaoka õrĩbeyurã. Yi'i, Tuparã Maki imaripotojo ñorĩbeyuoka yi'i. Mapaki Tuparã ĩrĩkaja õñuka yetarũkirĩmikaka.

³³ I'supaka simamaka õrĩweitikaja mija imabe. Sõrĩbeyurã imarĩ, rakajekaja mija imarijape. ³⁴ Jia mija ã'mitipe, ika bojawãrõrikapi mijare yibojaerã baaika: ĩrĩka wi'iba'ipi imaekaki. Turitaparĩ ke'rĩka poto, kiro'si ba'irabejirimajare wi'ia kĩarĩrĩrũjeka. Ke'rĩrã baaeka ruðu "Ika mija ba'iraberika imarãka", nare kẽrĩka. Kopereka tuerimaji "Yire ta'abaraka, õ'õrãja wi'ia ĩarĩparaka mimabe", kire kẽrĩka. ³⁵ Kiupakaja ya'rĩrãñu yiro'sioka. Supa imarĩ jia yire ta'abaraka mija imabe, yi'tarũkia mija õrĩbeyua simamaka. "Na'irã, ñami ñe'metãji, karaka akarãka potojĩ, wãrĩrika ru'ara'arãka poto, i'tojĩte ki'tarãñu", yireka arĩwãrũbeyurã mija ime. ³⁶ Ikuþarõ'õþiji etatirã, "¿Dako baaerã mija kãñu, yiyapaika upaka baabekaja?", mijare ñarĩkoreka, raka-jekaja mija imarijape. ³⁷ Mijaro'sitakamarĩa ikupaka yibojaweyu ritaja po'imajaro'si. Jia imatikaja yire ta'atikaja mija imarijape,— nare kẽrĩka.

**"¿Marãkã'ã marĩjkareka Jesũre majãrũjejĩñu ruku?",
ãparaka najabu'aeka**

(Mt 26.1-5; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)

14 Topi mae, ĩparĩmi sajariwa'rika Pascua baya ruðu. Levadura rukeberika pan naba'aribaya simaeka. I'sia poto po'imajare õrĩbeyuju Jesũre ñi'arika kurarãka ĩparimarãre pakatarikopeka, Moiséte jã'meka wãrõrimajapitiyika. "¿Dikapi kire okabaatirã kire ma-

† El mensaje de Jesús

jãrũjejĩñu?", ãparaka najabu'aeka. ² Ikupaka ĩrãri-makire arĩka:

—Pascua baya simarãka poto Jesũre mañi'ajĩkareka, jimarĩa po'imajare boebarijĩñu. Boebariwa'ri ba'iaja nabaajĩkareka, marãkã'ã baatirã nare moka-jãwãrũberijĩñu. Supa imarĩ Pascua baya simarãka poto, kire mañi'aberijĩñu ruðu,— narĩka.

**Rõmore Jesús ruþuko'a þemarã ruþuko'awearũkia
yo'yekako**

(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

³ I'sia ruþubaji pañaka Betania wejearã kimaeka potojĩ, Simón kãmia rabaeka mirãki wi'iarã Jesũre imae-ka. Torã ba'abaraka nimaeka poto ĩrãko rõmore napõ'irã eyaeka, ãta alabastro wãmeikakaka jotoa baaeka rikatirã. Satõsiareka nardo wãmeika iyebaka imae-ka jia jiiĩsiakaka. Supabatarĩoka wapajã'rĩtakakaka simaeka. Alabastrojotoku'rea þeparu'atatarã Jesũs ruþuko'arã iyebaka koyo'yeka kire jiyiþupayeewa'ri. ⁴ I'supaka kire kobaamaka ãtirã, jimarĩa ĩrãrimarãre kore boebarika. I'supaka imawa'ri,

—¿Dako baaerã kiruþuko'arã iyebaka koyo'yeyu? Wapuju sakowe'wepateyu. ⁵ I'sia iyebaka trescientos denario rõ'õjĩrã wapajã'rĩa sime. Sawapa tõpotirã wayuoka baairãte kojĩrĩ imakoþeyu,— ãparaka ĩrãrimarãre jaibu'aeka natiyiaja.

I'supaka ãparaka kore najaiyuyeka.

⁶ I'supaka napakã'ã, ikupaka Jesũre nare arĩka:

—Koimaparũ. Jia yire baawa'ri i'supaka kobaayu.

⁷ Mija watopekarã imajiparũkirã nime wayuoka baairã. Supa imarĩ mija yaparãka potojo nare mija jeyobaari-jarijĩñu. Yi'i puri mijaka imajipabesarãki. ⁸ Iko puri kopupaka kore jiyuika upakaja jia yire baaiko. Yireyarũki ruðu iyebaka jia jiiĩsia yire koyo'yeyu. Yire nayayerũkia pupajoaweiko upaka i'supaka yire kobaayu. ⁹ Rita ika mijare yibojayu. Ritaja wejeareka Tuparãrika wãrõbaraka, jia yire kobaaeka mirãka po'imajare bo-jarijarirãñu. Supa imarĩ jia kobaaeka pupajoabaraka, kore naye'kariribesarãñu,— nare kẽrĩka.

Jesũre nañi'aokaro'si karerõ'õþi Judare kire bojajãeka

(Mt 26.14-16; Lc 22.3-6)

¹⁰ Torãjĩrã mae kurarãka ĩparimarãka jairĩ Judas Iscariotere a'rika. Jesũka wãrũrimaja ĩ'þoũ'þuarãe'earirakamarãkaki imaki kimaeka. "Jesũre mija ñi'aokaro'si, kimarõ'õrã mijare ye'ewa'rĩrãñu", nare kẽrĩka. ¹¹ I'supaka nare kibojamaka ã'mitiritirã, jĩjimaka najarika. I'supaka jariwa'ri,

—Niñerũ mire yija ĩjirãñu,— kire narĩka.

Supa imarĩ "Po'imajamatorã Jesũre nañi'aerã, ¿marãkã'ã nare yibaarũjerãñu ruku?", Judare arĩþupa-joaũ'mueka.

Jesúre piyia ba'aekakaka

(Mt 26.17-29; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1 Co 11.23-26)

¹² Pascua baya ũ'muroyikarĩmi levadura rukeberika pan naba'aribaya seyaeka. I'sirĩmi oveja makarāka jãätirā naba'aroyika. Egiptoka'iarā nañekiarāte imaeka poto Tuparāte nare tãäeka p̄upajoabaraka i'supaka nabaaroyika. Supa imarĩ kika wārūrimajare ikupaka kire jērĩaeka:

—¿No'orā ba'arika baaweirĩ yija a'ririka miyap̄ayu, Pascua baya poto maba'arũkia?— kire narĩka.

¹³ Topi ĩ'parā kika wārūrimajare p̄utaweibaraka ikupaka nare kērĩka:

—Wejearā mija eyarāka poto torā ĩ'rĩka jotoap̄i okoa kōkewa'yukate mija ĩatōporāñu. Kibe'erō'ō mija a'p̄e.

¹⁴ Kibe'erō'ō a'ritirā, wi'iarā kikākaraññurō'ō ĩatirā, ikupaka āparaka saba'ip̄ite mija jērĩabe: “Yijare wārōrimaji ikupaka ārĩko'oka: ‘¿No'orā sime yika wārūrimajaka, Pascua baya poto ba'arũkia nabaaweirũkirō'ō?’, kērĩko'o”, mija āp̄e. ¹⁵ I'supaka mija āpakā'ā ā'mitiritirā, ĩmip̄e'rōtorā ima kuraraka jo'barō'ōj̄ite mijare kibearāñu. Kopakaja najietikarō'ō simarāñu. Supa imarĩ ĩ'sia kurarakarā maba'arũkia mija baaweibe,— nare kērĩka.

¹⁶ I'supaka nare kērĩka be'erō'ō, torā na'rika. Torā eyatirā Jesúre nare bojaeka upakaja simamaka niaeka. Torā Pascua bayarĩmi naba'arũkia nabaäeka mae.

¹⁷ Rā'iwa'ri neip̄upurō'ō sajarika poto Jesúre torā eyaeka kika wārūrimaja, ĩ'p̄oũ'p̄uarāe'earirakamarā kika imaroyikarāp̄itiyika. ¹⁸ Naka ba'abaraka ikupaka nare kibojaka:

—Mija ā'mitip̄e. Rita mijare yibojayu mae. Mawatopekara ĩ'rĩka imaki maka ba'arip̄otojo, yimajāmarāre yire ñi'aokaro'si yire bojajāārũkika,— nare kērĩka.

¹⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ba'iaja nap̄uparika. Topi mae nimirakamakiji ikupaka kire āparaka najērĩa'ũmueka:

—¿Yi'imarĩka i'supaka baarāki ruku?— āparaka kire najērĩaeka.

²⁰ Topi mae ikupaka nare kiyi'rika:

—ĩ'p̄oũ'p̄uarāe'earirakamaki seroarā yika pan ñu'aba'airākaki kime. ²¹ Tuparā majarop̄ũñurā sabojai-ka upakaja simaerā baayu yiro'si. P̄o'imaja Ma'mi ñime. Yire ñi'atirā p̄o'imajare yire jãärāñu. “Aperāte kire ñi'arũ”, ārĩwa'ri yire bojajāārāki p̄uri, jimarĩ ba'iaja jūarāki. I'supaka simamaka imaberiri kimakopeka,— nare kērĩka.

²² Ba'abaraka nimekā'āja pan Jesúre e'eka. Sarikatirā, “Jia mibaayu Tuparā”, kērĩka. I'supaka ārĩtirā sañakatarutirā nare sakĩjika.

—Āja'a, samija ba'abe. Ika pan kopakaja yip̄o'ia sime,— nare kērĩka.

²³ Topi ate ko'a ke'eka. Sarikatirā, “Jia mibaayu Tuparā”, kērĩka. I'supaka ārĩtirā nare sakĩjika. Supa imarĩ nimirakamakiji sanukueka be'erō'ō ikupaka nare kērĩka:

—Ika iyaokoa kopakaja yiriwea sime. Riweajurubara-ka yireyarākapi ārĩwa'ri rĩkimarāre Tuparāte tãärāñu. I'supaka yireyamaka ĩatirā, “Ba'iaja nabaäka yijũ-jerāñu”, Tuparāte ārĩka upakaja kibaarāñu mae. ²⁵ Rita mijare ñañu mae, Tuparāte yire jā'merũjerũkia seyabeyukaji iyaokoa mijaka ukuokaro'simarĩa ñime. Yijā'meũ'murāñurĩmi seyarāka poto p̄uri, ap̄eupaka, mamaka iyaokoa yukurāñu mae,— nare kērĩka.

“ Jesúre õrĩbeyuka yi'i, yireka merĩrāñu”, Pedrote kērĩka

(Mt 26.30-35; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁶ Supa imarĩ Tuparā baya koyaweitirā Olivos wāmei-ka p̄usiarā na'rika. ²⁷ Torā na'rika poto ikupaka nare kērĩka:

—Yire ā'mitirip̄eairā imarip̄otojo yire mija ja'atarāñu. Supa imarĩ yire ja'atawa'ri rakakaja mija p̄ibip̄aterāñu. Tuparā majarop̄ũñurā āñu upakaja simarāñu. Ā'mitirikōrĩ je'e: “Oveja ĩarĩrĩrimajire yijãärāñu. I'supaka yibaamaka kioveja ru'rip̄atarāka”, ārĩwa'ri sabojayu.

²⁸ Supa imarĩ yire najãäko'omakaja õñia yijaripe'rĩrāñu. I'supaka imatirā mija ruḗubaji Galileaka'iarā yeyarāñu. Supabatirā torā mijare ye'etorirāñu,— nare kērĩka.

²⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Pedrote kire ārĩka:

—Aperā p̄uri nimirakamakiji mire ja'atarāñurā je'e. Yi'i p̄uri mire ja'atabesarāki,— kire kērĩka.

³⁰ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre kire ārĩka:

—Rita mire ñañu. Ire ñamiji karaka ĩ'pakuri akaerā baarāka ruḗubaji, maekarakakuri, “Jesúre õrĩbeyuka yi'i”, nare merĩrāñu,— Pedrote kērĩka.

³¹ I'supaka Jesúre kire ārĩko'omakaja, ikupaka Pedrote kire ārĩka:

—Jēno'otaka, “Mire ñorĩbeyu”, ārĩbesarāki yi'i. Mikaja reyarũkika p̄ariji ñima simamaka, “Jesúre õrĩbeyuka yi'i”, ñarĩbesarāñu,— Pedrote kire ārĩka.

Pedrote ārĩka upaka oyiaja ĩ'rĩka upakaja narĩka ap̄erāoka.

Getsemaní wāmeirō'õrā Tuparāka jairĩ Jesúre a'rika

(Mt 26.36-46; Lc 22.39-46)

³² Topi mae Getsemaní wāmeirō'õrā na'rika. Torā eyatirā kika imaekarāre ikupaka kērĩka:

—I'torā Tuparāka jairĩ ya'yu. Ō'õrāja mija ruḗube ruḗu,— nare kērĩka.

³³ Torājĩrā Pedro, Santiago supabatirā Juanre, kika ke'ewa'rika. Torā na'ririjayukā'āja jimarĩ ki-wayup̄i'riũ'mueka. ³⁴ I'supaka imawa'ri ikupaka nare kērĩka:

—Yip̄upakapi yiwayup̄i'ritiyayu “Reyatiyaerā yibaayu”, āñurō'õjĩrā. Ō'õrā mija tuibe ruḗu. Kāpekaja yire mija ta'abe,— nare kērĩka.

³⁵ Supabatirā ñoakurip̄añakarā ke'rika. Torā eyatirā ka'iarā mo'ip̄añatirā, Tuparāka kijaika ba'iaja ā'mika

jūarika yaḡaberikoḡewa'ri. ³⁶ Kika jaibaraka ikupaka kire kērika:

—A'bi, ritaja baawārūiki mime. Supa imarī yire na-jāākoreka, yire mijeyobaarika yiyapayu. I'supaka mire yijēñeko'omakaja yiyapaika upakamarīa mibaakoḡe-jīkaoka marā imabeyua. Miyapaika upakaja simarū,— Tuparāte kērika.

³⁷ Tuparāka jaiweatirā kipe'riwa'rika maekaraka-marāte imaekarō'ōrā. Kārīrikarekaja nosika ḡotojī naḡō'irā keyaeka. I'supaka nimamaka īatirā, ikupaka Pedrore kērika:

—¿Simón, dako baaerā mikāñu? ¿Ī'rākuri aiyajērā rō'ōjīrājīkaja kāḡekaja imaberijīka mime bai je'e?

³⁸ Rakajekaja Tuparāte jēñebaraka mija imabe, ba'iaja mija baakoreka. “Tuparāte yapaika upakaja yija baarāñu”, āñurā imariḡotojo, mija ḡo'iaḡi ḡuri samija rakajepāāwārūbeyu. Supa imarī Tuparāte yapaika upakaja mija baawārūbeyu,— nare kērika.

³⁹ I'supaka nare ārīweatirā Tuparāka jairī ke'rika ate. Mamarī kire kijēñeka upakajaoka kire kērika ate.

⁴⁰ I'supaka baaweatirā kijeyomarā ḡō'irā kipe'riwa'rika. Jimarīa ḡōmaka nare baaeka simamaka kārīkarā ni-maeka. I'supaka nimaekarō'ōrā naḡō'irā keyamaka, tūrūtirā kiruḡu ni'yōḡi'rika. Supa imarī marākā'ā kire ārīwārūberijīñurā nimaeka. ⁴¹ Supa nimekā'āja Tuparāka jairī ke'rika ate. I'sia be'erō'ō naḡō'irā etatirā,

—¿I'supakaja kāḡarakaja mija imañuju ruḡu? Koḡakaja yire nañi'arijērāka seyayu mae. ḡo'imaja Ma'mite nañi'aokaro'si bojajāārimajire koḡakaja etayu-ju mae. Ba'iaja baarimajare yire kiñi'arūjerā baayu.

⁴² Mija mi'mibe. Dajoa kire matoyari,— kika wārūrima-jare kērika.

Jesúre nañi'aeka majaroka

(Mt 26.47-56; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

⁴³ I'supaka Jesúre jaiyuju Judare etaeka. Jesúka wārūrimaji ĩḡoū'ḡuarāe'earirakamarākaki Judare imaeka. Rīkimarāja ḡo'imajare i'taeka kika. Sara, yaḡua rikabaraka Jesúre ñi'arī ni'taeka. Kurarāka ĩḡarimarā, Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabatirā judiorāka ĩḡarimarāre ḡūataekarā nimaeka. ⁴⁴ “Ikupaka kire yibaarāñu”, ārīwa'ri Judare nare bojatikarā nimaeka.

—Jesúre mija ĩawārūokaro'si u'surikaḡi kire yijēñerāñu. I'supaka yibaarāka be'erō'ō kire ñi'atirā jia kire mija ĩarīrīwa'ḡe,— nare kērika.

⁴⁵ I'supaka nare kēriweaeka be'erō'ō Jesús ḡō'irā ey-atirā ikupaka kire kērika:

—¿Yaje mime wārōrimaji?—

I'supaka kire ārītirā kire kiu'sueka. ⁴⁶ I'supaka kibaa-maka ĩatirā, Jesúre nañi'aeka.

⁴⁷ I'supaka kire nabaamaka ĩatirā, Jesús wā'tarā rīka-marikaki sara baiwararī ke'etaeka. Saḡi kurarāka ĩḡa-maki imatiyaiki ba'irabejīrimaji ā'mua kitoakōrōtaeka.

⁴⁸ —¿Dako baaerā sara, yaḡuḡitiyika yire ñi'arī mija i'tayu? ¿Karee'erimajire ñi'arirokaḡi yire mija ñi'ar-pakatayu bai? ⁴⁹ Ī'rārīmi jariwa'ririmarāja mija wa-

toḡekarā Tuparāte jiyiḡupaka ḡrīriwi'iareka mijare wārōbaraka ñimaroyi. Torā ñimarijarapaka ḡoto yire ñi'arī mija etaberape ruḡu. Yire mija ñi'aika, Tuparā majarōḡūñurā sabojaika upakaja sime yiro'si,— Jesúre nare ārīka.

⁵⁰ Supa imarī kire nañi'amaka ĩatirā, kika wārūrima-jare nimaḡatiji kire ru'ritapawa'rika. ⁵¹ Kire ne'ewa'rika ḡoto ĩrīka bikirimaji kibe'erō'ōḡi a'ririarikaki. Sayapāijīka takaja wā'ojī'atirā kimaeka. Kibe'erō'ō ke'ririarikaka ḡoto torā imaekarāte kire ñi'ape'rotaeka. ⁵² I'supaka kire baakoḡewa'ri kisayapāitakaja kireka naba'itatama-ka, dakomarāja kiru'riwa'rika.

Judiotatarā ĩḡarimarā imatiyaitata imaekarā, “Oka mireka ima”, Jesúre narīka

(Mt 26.57-68; Lc 22.54-55,63-71; Jn 18.12-14,19-24)

⁵³ Supabatirā kurarāka ĩḡamaki imatiyaiki imaekaki wi'iarā Jesúre ne'ewa'rika. Kire ne'eeyaeka ḡoto kurarāka ĩḡarimarāre nimaḡatiji torā rērīka. Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabatirā judiorāka ĩḡarimarāoka rērīkarā. ⁵⁴ I'supaka nabaeka ḡoto Pedrore ñoakuriḡi a'ririḡaraka kurarāka ĩḡamaki imatiyaiki wi' i ḡēte-ta'teka imaekarō'ōrā keyaeka. Torā kākatirā Tuparāte jiyiḡupaka ḡrīriwi'ia tuerimajaka kiḡekajūrīruḡaeka.

⁵⁵ I'supaka simaeka ḡoto kurarāka ĩḡarimarā, supabatirā judiotatarā ĩḡarimarā imatiyaitataoka “¿Dakoḡi Jesúre majāārūjeñu?”, ārīwa'ri jaibu'abaraka nimaeka. Supa imarī “Ikupaka ba'iaja Jesúre baarape”, ārīwa'ri bojarūkirāte nayapakoḡeka. I'supaka nayapaeka simako'omakaja ba'iaja oka kireka imaeka natōḡoberika. ⁵⁶ “Ika ba'iaja Jesúre baarape”, rīkimarāja narīpakiko'omakaja ĩrīkate bojaeka upakamarīa nabo-jakoḡeka. ⁵⁷ Ī'rārimarā mi'mirīkatirā imabeyuḡiḡi ikupaka āḡaraka kire nokabaaeka:

—“Tuparāte jiyiḡupaka ḡrīriwi'ia ḡo'imajare baaeka yiḡoḡaterāñu. I'supaka simako'omakaja maekarakarīmi be'erō'ōjo ate sayibaarāñu, ḡo'imajare baaekamarā”, Jesúre āḡakā'ā yija ā'mitirape,— narīka.

⁵⁹ I'supaka bojaripotojo ĩrīka upakamarīa rukubaka oyiaja naboḡapakikoḡeka ruḡu.

⁶⁰ Supa imarī kurarāka ĩḡamaki imatiyaiki nimaḡati wājītāji mi'mirīkatirā ikupaka Jesúre kijērīaeka:

—¿Dako baaerā nare miokae'ebertiyayu je'e? ¿Dakoḡi ārīwa'ri i'supaka tīmarītakaja mire nok-abaayu je'e?— kurarāka ĩḡamakire kire ārīka.

⁶¹ I'supaka kērīko'omakaja Jesúre kire okae'ebrika. I'supaka kimekā'āja ikupaka kurarāka ĩḡamakite kire jērīaeka ate:

—¿Mi'iji bai mime Jā'merūkika Kiwā'maekaki, †† Tuparā Maki?— kire kērika.

⁶² I'supaka kire kēḡakā'ā ikupaka Jesúre kire yi'rika mae:

—Āñ, yi'iji ñime. Supabatirā ñamajī Tuparā ḡō'i ri-tapē'rōtorā ḡo'imaja Ma'mite ruḡamaka mija ĩarāñu.

† La Junta Suprema (Sanedrín) de líderes judíos que gobernaba asuntos religiosos. †† Mesías

Supabaturā ĩmipi oko ũmaka watopekapi yiruirā'amakaoka mija ĩarāñu,— kire kēřka.

⁶³ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, boebariwa'ri kiōñu upakaja kijariroaka pemakato kurarāka ĩpamakire baibebataeka. “Tuřarā upakaja ĩme”, kēñu ruku”, āřiwa'ri i'supaka kibaaeka. I'supaka baawa'ri ikupaka apered ĩparimarāre kēřka:

—Dika ba'iaja baaiki kime apered ĩrřrũkia jariwa'ribeyua mae, kopakaja ritaja ba'iaja kēñua morřwārũpatayu. ⁶⁴ Mijaoka ā'mitiriko'orā ba'iaja Tuřarāreka kijaiko'a. Supa imarĩ ĩmarākā'ā kire mabaarāñu je'e mijareka?— āřiwa'ri kijērĩaeka křparimarā jeyomarā imaekarāte.

I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā,

—Oka ba'iaja kiro'si ima simamaka jāřrikaja sime kire,— nimirakamakiji narřpataeka.

⁶⁵ Supabaturā ĩrřrimarā Jesũre rijo'katapatebaraka kiñakoa pi'petatetirā kire napajeka. Kire pajebaraka ikupaka kire najērřaroyika:

—ĩMaki mire pajeiiki? Karemarřa Tuřarāte mire bojarākareka, “ĩki yire pajeko'oka”, merřrāñu,— kire narřwā'imarřka.

Kire e'ewa'paraka Tuřarāte jiyipupaka ōřriwi'ia tuerimajaoka křpema pajerijarimarā.

“Jesũre ōřibeyuka yi'i”, Pedrote āřrikarō'ō

(Mt 26.69-75; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18,25-29)

⁶⁶ I'supaka ba'iaja Jesũre baabaraka wi'itōsuarā nimaeka poto pēterēja Pedrote imaeka ruřu. Torā kimaeka poto kurarāka ĩpamaki imatiyaikiro'si ba'iraberirōmore kiřō'irā etaeka. ⁶⁷ Pedrote pekaō'to wā'tarā jũřrupamaka ĩatirā, ñoaka kire koyoirřkaeka. Topi ikupaka kire kōřka:

—Mi'ioaka Jesũs Nazaretkakika turoyirapaki mime,— kire kōřka.

⁶⁸ I'supaka kire kōpakā'ā, ikupaka kore kiyi'rika:

—I'supaka meñua ōřibeyuka yi'i, mijaikaoka ā'mitirirwārũbeyuka yi'i,— kore kēřka.

I'supaka kore āřiweatirā, kopereka imaekarō'ōpi kiřoriwa'rika poto karaka akaeka. ⁶⁹ Topi ate kire ĩatōpotirā ikupaka torā imaekarāte kōřka:

—ĩř imaki Jesũka wārũrimajakakijioka kime,— nare kōřka.

⁷⁰ I'supaka kōpakā'ā “Kika wārũrimajimarřki yi'i”, Pedrote āřka ate. ũoapañaka imatirā ate torā imaekarāte ikupaka kire āřka:

—Mi'ioaka naka imaekaki, Galileakaki mime je'e aperedari,— kire narřka. †

⁷¹ I'supaka napakā'ā ikupaka nare kiyi'rika:

—ĩI'supaka mija āñukate ōřberitiyaiki're yi'i! Wapuju yipakijřkareka ba'iaja Tuřarāte yire baajřñu,— kēřka.

⁷² I'supaka kēñukā'āja ate karaka akaeka. Sakamaka ā'mitiritirā, Jesũre kire bojaeka kiřupakarā kire ña'řřjairarika, “ĩřakuri karaka akaerā baarāka ruřu

maekarakakuri, ‘Jesũre ōřibeyuka yi'i’, merřrāñu.” I'supaka Jesũre āřka kire ña'řřjairapakā'ā, jimarřa Pedrote orika.

Pilato pō'irā Jesũre ne'eeyaeka

(Mt 27.1-2,11-14; Lc 23.1-5; Jn 18.28-38)

15 Supabaturā aperedimi bikitajo ĩparimarā imatiyari-maja nimaupatiji rēřkarā ate. Kurarāka ĩpamarā, Moiséte jā'meka wārřrimaja, supabaturā judřorāka ĩparimarāoka torā nimaeka. Rēřtirā “ĩkupaka Jesũre mabaajřñu”, āparaka najaiibu'aeka. Topi mae, Jesũs pi-taka pi'petirā Pilato pō'irā kire ne'ewa'rika. ² Kiřō'irā kire ne'eeyaeka poto ikupaka Pilatore kire jērĩaeka:

—ĩMi'i bai judřotatarā ĩpamaki?— kire kēřka.

I'supaka kire kēpakā'ā, ikupaka Jesũre kire āřka:

—Mi'iji āñuka i'supaka,— kire kēřka. ††

³ Supabaturā kurarāka ĩpamarā řřkimaka ba'iaja Pilato wājitāji Jesũre nokabaaeka. ⁴ Supa imarĩ ikupaka Pilatore kire jērĩaeka ate:

—ĩDako baaerā miokae'eberitiyayu je'e? ĩRitaja mire nokabaaika mia'mitiribeyu bai je'e?— kire kēřka.

⁵ I'supaka kire kēřko'omakaja Jesũre okae'eberruřu. Kiokae'ebepakā'ā řawa'ri, i'supaka imaekakite řakoriberiroyikaki imarĩ, marākā'ā āřberijřka Pilatore jarika.

“Jesũre najāřparũ”, narřkakaka

(Mt 27.15-31; Lc 23.13-25; Jn 18.38-19.16)

⁶ ĩřakuri wejeřřrā rakakaja Pascua baya simaroyika poto řřřka wēkomaka imariwi'iarā imakite Pilatore poataroyika. I'supaka kibaaroyika simamaka řřřka sareka imaekakite kiřoatarika po'imajare yapaeka.

⁷ I'supaka nabaaeka poto wēkomaka imariwi'iarā Barrabásre imaeka kika ba'iaja baeekarāpitiyika. Roma ĩpamakire yi'riberiwa'ri tokarā surararākaka jřparaka po'imajare jāřeka mirāki kimaeka. ⁸ Supa imarĩ řřkimarāja eyaekarā ikupaka Pilatore narřka:

—Mibaarijariroyika upakaja, řřřkate miřoatarika yija yapayu,— kire narřka.

⁹ I'supaka kire napakā'ā ikupaka nare kēřka:

—ĩMakire yiřoatarika mija yapayu? ĩYaje judřotatarā ĩpamakire yiřoatarika mija yapayu je'e?— nare kēřka.

¹⁰ “Jesũre ā'mijřairā imarĩ, yiřō'irā kurarāka ĩpamarāre kire e'eetayu”, āřřpupajoekaki imarĩ, kire poatarika yapakopekaki imarĩ, i'supaka kēřka. ¹¹ Jesũre poatarika kiyapakō'omakaja kurarāka ĩparimarā řuri jājřrokapi ikupaka ritaja po'imajare āřkarā:

—“Barrabásre miřoatabe Jesũs ō'toarā”, Pilatore mija āře,— kurarāka ĩpamarāre āřka.

¹² “Barrabásre miřoatabe”, napakā'ā ā'mitiritirā ikupaka Pilatore nare yi'rika:

†† *La respuesta puede entenderse como “Sı, como usted dice”, o “Usted es quien lo dice.” Probablemente Jesũs no afirmo claramente que era rey de los judıos para que Pilato no pensara que el refiere a un rey polıtico como César o Herodes.*

† *Por el acento de Pedro, adivinaron que él era de Galilea. Todos los discıpulos de Jesũs eran de Galilea menos Judas.*

—I'supaka yibaarākareka, “Judiotatarā ĩpamaki”, mija añukate p̄uri ħmarākā'ā yibaarāñu je'e?— nare kērīka.

¹³ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, akasererikapi, —ĭYapua tetaekarā kire miḡatakīarūjeḡabe!— kire narīka.

¹⁴ I'supaka narīko'omakaja, —ĭDakoa ba'iaja kibaaeka je'e?— nare kērīka.

I'supaka kēpakā'ā, jājibaji nakasereka ate, —ĭYapua tetaekarā kire miḡatakīarūjeḡe!— narīka.

¹⁵ Supa imarī ḡo'imajaka jia imarika yapawa'ri Barrabásre kiḡoataeka mae. Jesúre p̄uri, ajeakaka p̄ajerūkia nabaeka imaroyikapi surararākare kiḡajerūjeka. I'supaka kire nabaeka be'erō'ōpi, “Yapua tetaekarā kire patakīarī mija e'ewa'pe”, Pilatore nare ārīka.

¹⁶ I'supaka kijā'meka simamaka toḡi a'ritirā ĩpi Pilato wi'itōsiarā † nakākaeka mae. Supabatirā torā imaekarā surararākare nakaeka nimaupatiji Jesús p̄o'irā narēñao'karosi. ¹⁷ Wi'itōsiarā nimaupatiji rēriḡpatatirā jairopemakato iyayapea upaka ĩoika Jesúre najāwā'imarīka, ĩpire jāāroyikakaka. Supabatirā ḡo-tatākobu'ya baatirā, kirupuko'arā tuatirā ikupaka kire nawaperiwā'imarīka:

—Jia ritaja mire najiyipupayeerū, judiotata ĩpamaki,— kire āparaka, ba'iaja kire najaiwā'imarīka.

¹⁹ Supabatirā yapuapi kirupuko'arā p̄ajerijaparaka kire narijo'kataḡaterijarika. Kiwājītāji ḡukurupatirā eewā'imaḡaraka kire nawapeka. “ĭMi'i imaki ĩpi imatiyaiki bai?”, āparaka kire nawapeka. ²⁰ Kire eewā'imarīweatirā kijairopemakato iyayapea upaka ĩoika e'etirā mamarī kijāāekatojo kire najāāeka ate. Supabatirā yapua tetaekarā patakīarī kire ne'ewa'rika mae.

Yapua tetaekarā Jesúre patakīarī ne'ewa'rika

(Mt 27.32-44; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

²¹ Kire ne'ewa'rika ḡoto Simón, Cirenewejeakakire nap̄o'irā etaeka. Alejandro, Rufopitiyika ĩḡarā p̄aki kimaeka. Jerusalénwejearā eyatirā Jesús wā'tapi Simónre o'riwa'rirā baaeka ḡoto Jesúre nap̄atakīarūkia yapua tetaeka surararākare kire kōkerūjeka.

²² Supabatirā Gólgota wāmeirō'ōrā Jesúre ne'ewa'rika. “Rupuko'a ũ'ā ḡusia”, ārīrika simaeka Gólgota.

²³ Torā eyatirā iyaokoa, mirra ĩkoa rukeka †† kire nasī-maka sakiukuberika. ²⁴ Torājīrā mae Jesúre kijariroaka e'etatirā, yapua tetaekarā kire nap̄atakīaeka. Kijariroaka yapawa'ri ikupaka narīka: “Ni'i kijariroaka e'erika mairā”, āparaka barewā'imarīrikapi surararākare sako-rika. I'supaka barewā'imarīrirokapi kijariroaka ki-jāāekato ne'eka mae.

²⁵ Bikitajo botarakaoteḡarirakakuri aiyajērā eyawa'rika ḡoto kire nap̄atakīaeka mae. ²⁶ Kirupuko'a bo'irā yapupāia o'oea najī'ataeka. “Oka kireka imaeka p̄area-ja i'supaka kijūayu”, narīrū ārīwa'ri i'supaka nabaeka. “ĩĩ kime judiotata ĩpamaki”, ārīwa'ri sarā no'ojīaeka

† Llamado pretorio en latín. †† Un sedante para que no sufra tanto

simaeka. ²⁷ Torā ĩḡarā karee'erimajareoka nap̄atakīaeka. ĩrīka kiritapē'rōtopi, apika kikākopē'rōtorā nimaeka. ²⁸ I'supaka Tuparā majaropūñureka sabojatika simamaka i'supaka kiro'si simaeka. Ā'mitirikōrī je'e: “Ba'iaja baairāḡitiyika kimamaka, ba'iaja baaiki kime kiro'si”, ḡo'imajare kireka ārīrāñu, ārīwa'ri o'oea simaeka.

²⁹ Jesús wā'tapi o'rikarā kire jiyipupayeeberiwari narupuko'a narī'meka. Ikupaka ārīroyikarā:

—ĭYaa! “Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia yip̄oapaterāñu. I'supaka baatirā, maekarakarīmi be'erō'ō sayibaarāñu ate”, merāpe. ³⁰ I'supaka baaiki mimaye'e, mirikapi miōñu upakaja miḡo'ia mitābe. Supabatirāoka yapua tetaekarā mire nap̄atakīaikapioka miruira'abe,— jaiyuyebarakā kire narīka.

³¹ Kurarāka ĩparimarā, Moiséte jā'meka wārōrimajao-ka ikupaka āparaka kire jaiyuyekarā:

—Aperāte tāāekaki imariḡotojo kiōñu upakaja kiḡo'ia p̄uri kitāwārūbeyu. Karemarīa Mesías, Israelka'iaakarā ĩpamakitaki kimarākareka, kiruirāñu. Yapua tetaekapi kiruimaka ĩatirā, “Rita, ikiji mime”, kire marīrāñu,— ḡo'imajare narīka.

Jesús wā'tarā yapua tetaekarā patakīaekarāoka naka ĩrātiji kire jaiyuyekarā.

Jesúre p̄uparirika

(Mt 27.45-56; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30)

³³ Wājītāji aiyate eyawa'rika ḡoto wejea ḡamita'rika. Maekarakakuri aiyajērā be'erō'ōjīrā saborika ate. ³⁴ Saborika ḡoto jājirokapi ikupaka Jesúre jaiwataeka:

—Eloí, Eloí, ĭlama sabactani?— kērīka. (Hebreo okapi ikupaka ārīrika simaeka: “Tuparā, Yip̄aki, ĭdako baaerā yire miarīrīrija'atayu?”, ārīrika simaeka).

³⁵ Kire ā'mitiritirā, ĩrārimarā torā imaekarāte ikupaka ārīka:

—Tuparāte bojaĭjirimaji imaekaki Elíasre kiakakoyu,— narīka.

³⁶ Supa imarī ĩrīka torā imaekaki okoarā samañu'amaka u'rie'eika ‡ e'erī rīrīwa'rikaki. Se'eetatirā iyaokoa kā'marikarā sakiñu'aeka. Supabatirā Jesús rī-jeearā yapuapi sakitaarupakoḡeka sakimi'mirītaokaro'si. I'supaka kire baakoḡetirā ikupaka ḡo'imajare kērīka:

—Jaika ruḡu mija ta'abe. Elías imaekakire kire rueta-maka mairā,— nare kērīka.

³⁷ I'supaka kērīka be'erō'ō jājirokapi akaseretirā Jesúre p̄uparirika mae. ³⁸ Kiḡuparirikarō'ōjīte Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā, sayapāia mo'rīa baata'teka imaeka ĩmipi beriruika ka'iarā eyabaka. ³⁹ Jesúre p̄uparirika ḡoto surararāka ĩpamakire yapua tetaeka wājītāji yoirīkamarīka. Kiḡuparipakā'ā ĩatirā, —Tuparā Makitakiji ĩrē imakoḡeka mirākiyu,— kērīka.

⁴⁰ ũoakuripañakapi rōmijā ĩrārimarāoka kiḡuparipakā'ā kire ĩaekarā. Nawatoḡekarā nimaeka ikaraka-

‡ Esponja

marã aþerã: María Magdalena, supabatirã María, José, kirĩĩ Santiago ĩþarã þako koimaeka María. Supabatirã aþeko Salomé imaekako. ⁴¹ Galileawejeearã Jesúre imatapaeka þoto kire jeyobaaeka mirãrã nimaeka ĩrã rõmijã. Rĩkimarãja rõmitika Jerusalénrã kika eyaekarãoka kipuparipakã'ã ĩaekarã.

Jesúre þuparipakã'ã ĩatirã äta wi'iarã kire ne'ewa'rika
(Mt 27.57-61; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴² Torã apika, José Arimateawejeakakire imaeka. (Judiotatarã ĩþarimarã imatiyaitatakiki kimaeka). Supabatirãoka jiyipupaka þo'imajare kire õñuka kimaeka. "Tuparãte wã'maekaki imarĩ, ritaja þo'imajare jia Jesúre jã'merãñu", ãrĩrikaoka õñuka Josére imaeka. Jesúre þuparirika þoto rã'irikoyiaja sajaritika simamaka, kũþajji sajaririka jẽritarirĩmi ruþu jieweibaraka nimaroyikarĩmi þuririka. Supa imarĩ ñojimarĩji äta wi'iarã Jesús majaka natariyapaeka. Supa simamaka okajãjia jaritirã kíkirimarĩaja Pilato þõ'irã a'ritirã Jesús þo'ia Josére jẽñeka. ⁴⁴ I'supaka kẽþakã'ã ä'mitiritirã, "Yee, ¿kopakaja kipupariritiyu bai?", Pilatore ãrĩþupa-joaeka. Supa imarĩ surara ĩþamakire Pilatore akaeka "¿Yaje rita simatiyayu?", kire ãñaokaro'si. "Rita sime", surararãka ĩþamakire kire ãrĩka ä'mitiritirã, Jesús þo'ia Josére ke'erũjeka. ⁴⁶ I'supaka kẽþakã'ã ä'mitiritirã, Jesúre buteokaro'si ĩrãto sayapãia boia jáakaka Josére wapaĩjika. Supabatirã kipo'ia ruerĩ ke'rika mae. Kire rueweatirã sayapãiaþi Josére kire buteka. I'supaka kire baatirã äta wi'ia þo'imajare baaekarã kire kitaeka. Sarã kire tatirã äta jo'bakapi sakitãteka. ⁴⁷ María Magdalena, María, José þakopitiyika kire kitaekarõ'õ niaeka.

Õñia Jesúre jariþe'rika
(Mt 28.1-10; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

16 Jẽritarirĩmi, aiyate ka'raeka be'erõ'õ María Magdalena, María Santiago þako supabatirã Salomé wãmeikopitiyika maekarakorã ruþuko'a wearũkia jia jiiĩjsia nawapaĩjika, Jesús þo'iarã yo'yeokaro'si.

² Ba'irabeũ'murirĩmi † bikitojo wãrĩrika ña'rĩþataeka þoto na'rika äta wi'iarã. Aiyate warara'aekarõ'õjite torã na'rĩrijarika. ³ Supabatirã natiyiaja ikupaka najaiþu'arjarika:

—Äta jo'bakapi äta wi'ia natãteka, ¿maki maro'si se'etarãki ruku?— narĩbu'arjarika.

Torã neyaeka þoto äta jo'baka aþerõ'õrã satapamaka niaeka. ⁵ Äta aþerõ'õrã tapamaka ĩatirã, sarã nakãkawa'rika. Torã kãkawa'ritirã ĩapũataerã baakõrĩ nakãkawa'rika kopiritapẽ'rõtopi, ĩrĩka bikirimaji saya boia jáaikite ruþamaka niaeka. Kire ĩatirã rõmijãte þupatatiyaeka. ⁶ Napupatamaka ĩawa'ri, ikupaka nare kẽrĩka:

—Mija þupata'si. Jesús Nazaretkaki yapua tetaekarã napatakĩarapakite mo'arĩ mija i'tayu. I'supaka simako'omakaja kimabeyu õ'õrã. Kipuparipakã'ã õ'õrã

† Domingo

kire nayayerapaka be'erõ'õ kopakaja õñia kijariþe'yu. Mia, õ'õrã kire natakoperaparo'õrã karemarĩa kimajĩka. ⁷ Mija a'þe. Kika wãrũrimaja mirãrãte, supabatirã Þe-droreoka ikupaka mija bojape: "Mija ruþubajirã Galilearã eyaokaro'si a'riweitiki Jesús. Mijare kibojatika upakaja torã kire mija ĩatõporãñu", ãrĩwa'ri nare mija bojabe,— nare kẽrĩka.

⁸ I'supaka kẽrĩka ä'mitiritirã, þupatatiyawa'ri tarabaraka rõmijãte ru'rĩþoriwa'rika. I'supaka simaeka ĩatirã napupataeka simamaka, aþerãte samajaroka naboþapibaberika.

Õñia kijariþe'rika be'erõ'õ María Magdalena wãmeika imaekakote Jesúre þemakotowirika
(Jn 20.11-18)

⁹ Najẽritaroyikarĩmi be'erõ'õkarĩmi bikitojo õñia Jesúre jariþe'rika. Bikitojo ñamiji õñia jariþe'ritirã María Magdalena þõ'irã mamarĩtaka Jesúre þemakotowiriũ'mueka. ĩ'þotẽñarirakamaki Satanãrika ima koreka ña'rĩjãikarãte kipoataeka mirãko koimaeka. ¹⁰ Kire ĩatirã, kika turitapaeka mirãrãte bojarĩ ko'rika. Ba'iaja þupariwa'ri oþaraka nimaekarõ'õ napõ'irã eyatirã ikupaka nare kõrĩka: "Õñia Jesúre jayu ate. Kire ñiako'a simamaka ñañu", aþaraka nare kobojakoþeka. I'supaka nare kobojako'omakaja kore nayi'riberika.

Kika wãrũeka mirãrã ĩþarã þõ'irã Jesúre þemakotowirika
(Lc 24.13-35)

¹² I'supaka nare kõrĩkoþeka be'erõ'õ ĩþarã Jesúka wãrũeka mirãrã Jerusalénþi na'rĩrijarika þoto nare kipemakotowirika aþeaja ĩoiki jaritirã. ¹³ Þe'riwa'ritirã aþerã Jesúka wãrũeka mirãrãte sanabojaeka. "Jesúre yija ĩako'o", nare naboþako'omakaja nare nayi'riberika ate.

"Ikupaka yirika þo'imajare mija wãrõrãñu", ãrĩwa'ri Jesúre bojaeka
(Mt 28.16-20; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)

¹⁴ I'sia be'erõ'õ kika wãrũeka mirãrã ĩrõũ'þuarãe'earirakamaki imaekarãre ba'aruþaekarõ'õrã Jesúre þemakotowirika. Napõ'irã þemakotowiritirã, ikupaka nare kẽrĩka:

—Õñia yijariþe'rapaka be'erõ'õ, ¿dako baaerã aþerã yire ĩaraparãte bojarapaka mija yi'rĩriyapaberitiyarape?— ãrĩwa'ri nare kiwapeka.

¹⁵ I'supaka nare ãrĩtirã, ikupaka nare kẽrĩka:

—Ritatojo wejeearã mija a'þe, yirika ritaja þo'imajare õrĩþatarũ, ãrĩwa'ri nare sabojatapaokaro'si. ¹⁶ Yirika ä'mitiripẽawa'ri, "Jesúre yi'yuka ñime mae", ãrĩwa'ri kirupuko'a jũjerũjeiki, ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã a'ribesarãki. I'supaka simako'omakaja yirika ä'mitiripẽabeyukaro'si þuri ba'iaja kibaaika wapa ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã Tuparãte kire þũatarãñu. ¹⁷ Mija ĩabe. Ikupaka yire ä'mitiripẽairãte nabaabearãñu:

Yirirã nimamaka tẽrĩwa'ribaji yirikapi Satanárika ima ña'rĩjãikarãreka p̄oatarijarirãñurã. Supabatirãoka āperã oka norĩbeyua najairãñu. ¹⁸ ãñaka nañi'akoperãka, supabatirã okoa rĩmaka nukukoperãkaoka dakoa nare o'ribesarãñu. P̄o'imaja jĩñurã p̄o'iarã napitaka naja'āpearãka p̄otojo p̄o'imajare jãjirijarirãñu,— nare kẽrĩka.

Mabo'ikakurirã Jesúre a'rika

(Lc 24.50-53)

¹⁹ I'supaka maipamaki Jesúre nare ãrĩka be'erõ'õ Tuparãte mabo'ikakurirã kire e'emiawa'rika. Supa imarĩ

kipõ'irã kiritapẽ'rõtopi Jesúre rupe mae, tẽrĩrikaja jiyipupaka õrĩrũkika imarĩ. ²⁰ Kimirĩwa'rika be'erõ'õ kika wãrũeka mirãrãte kirika bojataparĩ a'rika. I'supaka bojatapabaraka nimaeka p̄oto, niakoribeyua p̄o'imajare nabeaokaro'si Maipamakite nare jeyobaaroyika, "Rita sime nabojaika", p̄o'imajare ãñaokaro'si. I'tojĩrãja sime rupe.

Los Hechos

Espíritu Santore mijare yiña'ajããrãñu, Jesúre ãrĩka

1 ¿Yaje mime Teófilo? Bikija pãpera miro'si yipũataũ'murape. Jesúre imaroyirapaka, supã-batirã kiwãrõroyirapakakaka sapi mire yibojapũarape. Ritaja mire yibojaikareka mabo'ikakurirã Tuparãte kire e'emiaekarõ'õjĩrã miro'si yo'otiyirape. Mabo'ikakurirã Tuparãte kire e'emiaerã baaeka ruðu kirika bojariroka bojarimaja kiwã'maekarãka kimaeka. Espiritu Santore kire jeyobamaka kiyapãeka upakaja nabaarũkiakaka nare kibojaeaka. ³ Reyaripotojo õñia kijaripe'rika be'erõ'õ ĩrãkurimarĩa kimajaroka bojatapãrũkirãte kipemakotowiroyika. ĩ'parã pã'imajarakarĩmi i'supãka nare baabaraka Jesúre imaeka. "I'kitakijioka kime", nañaokaro'si supã kibaaroyika. Supã baabaraka "Ikupaka yire yi'yurãte jã'mebaraka Tuparãte nare imaruputarãñu mae", ãparaka nare kiwãrõrijarika.

⁴ ĩrãkuri naka rẽritirã ba'abaraka kimaeka poto, ikupaka Jesúre nare bojareka're:

—Jerusalénrãja mija imabe ruðu. Mapaki Tuparãte mijare bojaeka upakaja Espiritu Santore mijare kipũatarãñu. Supã imarĩ õ'õrãja kire mija ta'abe. Kopakaja mijare yibojaroyirapaka ã'mitiroyirapãrã mija ime. ⁵ Mamarĩ pãri okoapi takaja ruþuko'a pã'imagare Juanre jũjeka. Maekaka pãri no'ojĩrãmarĩaja Espiritu Santore Tuparãte mijare ña'ajããrãñu kiyapãika upakaja mija imawãrũokaro'si,— kika wãrũekarãte kẽrĩka.

Mabo'ikakurirã Jesúre a'rika

⁶ ĩrãrĩmi ate Jesúka rẽritirã ikupaka kire narĩka:

—Yija ĩpãmaki, "Maekaka pãri Romatatarãte pãotatirã Israel ka'iakarãre yijã'merãñu Tuparãte pũataekaki imarĩ", ¿yaje meñu je'e?— kire narĩka.

⁷ Supã napãkã'ã ikupaka nare kẽrĩka:

—Marãkã'ã baatirã mija õrĩrũkimarĩa sime. Mapaki Tuparã ĩrĩkaja sõñuka. ⁸ I'supãka simako'omakaja Espiritu Santore mijare ña'rĩjãirãka poto, okajãjia mija jarirãñu. I'supãka jariwa'ri aþea wejearã a'ritirã, yika imaekarã imarĩ, yimajaroka nare mija bojarãñu. Jerusalénrã, Judeaka'iarã, Samariaka'iarã, supãbatirã ritatojo wejearekaoka, yimajaroka mija bojarjarirãñu,— nare kẽrĩka.

⁹ I'supãka nare kẽrĩka be'erõ'õ, kire nayoiyukã'ãja, mabo'ikakurirã ke'rika. Oko ũmakakarã keyawa'rika poto kopakaja kiõiberika. ¹⁰ Ke'pãkã'ã wejeþemarãja

nañakoarika. I'supãka nimekã'ãja ikuparõ'õþiji ĩ'parã ángelrãka boia jariroaka jããekarã napõ'irã þemakotowirirĩkaekarã. ¹¹ Topi ikupaka nare narĩka:

—Galileakarã, wejeþemarãja mija ñakoaria'si mae. Mijaka imaroyirapaki mabo'ikakurirã Tuparãte kire e'emiamaka mija ĩaikijioka topi mija pã'irã etarãki ate ke'yu upakajaoka,— nare narĩka.

Judaswãsa õ'torã Matiare ne'eka

¹² Olivos wãmeika þusiarã nimaeka apóstolrãka. I'sia be'erõ'õ Jerusalénrã napã'rika mae, nimaekarõ'õþi koyikuriji simaeka simamaka. ¹³ Wejearã eyatirã wi'iarã neyaeka. ĩmika wi'iareka miĩwa'ritirã, kurarakarã ĩrãkõ'rĩmatorãja neyaeka. Ikupati nimaeka torã eyaekarã: Pedro, Juan, Santiago, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Alfeo maki Santiago. Supãbatirã aþerã imaekarã Simón Celote, supãbatirã Santiago maki Judas. ¹⁴ Jesús be'erõ'õkarã, kipako María, supãbatirã aþerã rãmijãþitiyika ĩrãkõ'rĩmatorãja narẽrĩroyika ĩrĩka upakaja þupajoawa'ri Tuparãka jairã.

¹⁵ I'supãka nabaaroyika poto Jesúre ã'mitiripãarĩ naka narẽrĩroyika, ciento veinte rõ'õjĩrã pã'imaja nimaeka. ĩrãkuri i'sirakamarã watoþekapi mi'mirĩkatirã ikupaka Pedore nare bojaeka:

¹⁶ —Wãtaka ñoñurã, mija ã'mitipe. Bikija mañeki David imaroyikaki Espiritu Santore kire ãpãkã'ã, Jesúre nañi'aerã Judare bojajããrũkiakaka, kio'oeka. ¹⁷ Mia je'e, yijakakiji Judare imakõperoyirape. Jesúka yija imaokaro'si yijare kiwã'maeka upakaja kiwã'maekaki.

¹⁸ (I'supãka imariþotojo niñerũ yapawa'ri Jesúre kibojajããrapãka wãpa mirãka kipe'atarapakapi ka'ia nawaruarape. Sarã mae kirupuko'api ña'rĩtirã, kiñe'mea kijãwatarape kitapisia þoripateribaka. ¹⁹ I'supãka kibaaeka ã'mitiritirã, Acéldama Jerusalénkarãre sawãmejĩaeka i'sia ka'ia. Nokapi, "Riweka'ia", ãrĩrika simaeka). ²⁰ Ikupaka Davidre bikija o'oeaka:

"Baiþarãmarĩa wi'ia jariwa'rirãka sarã imaekakite a'ritapawa'rika simamaka. Apika etatirã sarã imaberijĩki." Topi pãri,

"Apika o'atirã kiba'iraberũ", ãrĩwa'ri David imaroyikakite o'oeaka upakaja Judare baaeka.

²¹ I'supãka kibaaeka simamaka kire o'arika sime mae. Mia, maipãmaki Jesúre mapõ'irã imaroyirapaka poto

† *Probablemente la información en versículos 18 y 19 no fue dicho por Pedro, sino es añadida por Lucas, el escritor para ayudar al lector entender que pasó a Judás.*

makaja imaroyirapakite ma'eye'e. Juanre rupuko'a Jesúre jujemaka ñaekaki, mabo'ikakurirã Jesúre a'rikarõ'õjirã maka imaroyirapaki kimajirã. Supabatirã reyaripotojo õña Jesúre jaripe'rika be'erõ'õ kire ñaekakioka kimarãkareka jia simarãñu,— Pedrote nare ãrika.

²³ Torãjirã mae, ñ'parã torã imaekarãte nawã'maeka. "José, Matiaspitiyika nime jia pupakirã", narika. José Barsabás kiwãmea imako'omakaja apewãme Justo kire narika. ²⁴ Torãjirã mae,

—Yija ñ'amaki Jesús, mi'i imaki ritaja po'imajare pupajoaika õñuka. I'supaka simamaka "Ñ' kime Judas õ'toarã o'arükika mijaka wãrõrimaji", ãriwa'ri yijare miõrürjube. Mia je'e, Judas puri yijare a'ritaparapaki ba'iaja baarika yapawa'ri. Supa imarã maekaka ba'iaja baariwapa tiyibeyurõ'õrã kime,— kire narika.

²⁶ Supa imarã José wãmea ãtarã no'ojiaeka, supabatirã Matias wãmea aporã. Topi mae jotoarã jããtirã, sanajãjeeka mamarã ña'rãñu ñaokaro'si. Siatirã, "Matias kime Tuparãte wã'maiki", narika. Torãjitepi ñ'poũ'puarãearirakamakiro'si kijarika mae.

Espiritu Santore nare ña'rãjãika

2 Pentecostés † bayañmi seyaeka poto Jesúre yi'yurãte nimaupatiji ñ'rãkõ'rãmatorãja narërikũ'ika. ² Ikuparõ'õpiji jãjia wãrõa baeika upaka sokaarika wejepemapi. I'sia wi'iarã rupataekarã nimaupatiji jia sana'mitirika. ³ Supabatirã pekajũ'rëika upaka simamaka niaeka. I'supaka pekajũ'rëikapi pibitirã nimaekarakamakireje saña'rãpeika. ⁴ Sapi Tuparãte pũataekaki Espiritu Santore nare ña'rãjãika. Nareka ña'rãjãitirã aporã oka na'mitiribeyua imakopekikaja nare kijaiwãrürjeka. I'supaka kibaamaka nimaekarakamakiji rakakaja jairã najarika kijã'meka upakaja.

⁵ I'sia poto judiotatarã imaripotojo aporõ'õrã po'ijirikarãoka Jerusalenwejarã imaekarã. I'sirokapi ãriwa'ri rakaka oyiaja jairã nimaeka. I'supaka imaripotojo jia Tuparãte jiyipupayeeirã nimaeka. ⁶ Torãjirã mae wãrõa baeika upaka okaaririka ã'mitiritirã, ñ'rãoka torã rërikarã. Torã eyatirã rakakaja jairã imaripotojo nokarokapi jairãte ã'mitiyurã nimaeka. I'supaka simamaka jimarã napupataeka. Topi natiyiaja ikupaka najaiubaeka:

—Galileakarã nime. ⁸ Tokarã imaripotojo çmarãkãã mija oka, supabatirã yija oka pariñi najaiyuje'e? ⁹ Ñ'rãtatamarã maima. Mija ñabe: Partia, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, Asia, Frigia, Panfilia, Egipto, supabatirã Cirenewejea a'riwa'ri Libia, supabatirã Romakarã maima. Creta, Arabia pi i'taekarãoka imarã maka. Supabatirã Romapi i'taekarã, judiorãka, supabatirã Tuparãte jiyipupayeerijayurãoka imarã naro'si. Supa imaripotojo, tãriwa'ribaji jia

† Fiesta judía que se celebraba cincuenta días después de la Pascua.

Tuparãte baarimajaroka mokapiji maka Galileakarãre jairijiyu,— ãriuba'abarakã nimaeka.

¹² Papatatiyawa'ri, marãkãã ãrãrika imabepakãã ikupaka narika:

—¿Dakoapi ãriwa'ri supa nabaayu?—

¹³ Supabatirã aperimarã puri,

—Nukuwejabiyu,— ãparaka ba'iaja neewã'imarika.

Torã etaekarãte Pedrote bojawãrõeka

¹⁴ I'supaka nañua ã'mitiritirã, Pedro, kijeyomarã ñ'rõũ'puarãearirakamarã pitiyika jia wããrõ'õrã nawirirãkaeka. Torãjirã jãjirokapi ikupaka Pedrote ãrika ritaja torã imaekarãte ã'mitiyaokaro'si:

—Judiorãka aporõ'õpi i'taekarã, supabatirã Jerusalenkarãoka jia mija ã'mitipe ruðu. ¹⁵ "Nukuwejabiyu", yijareka mija ãrãko'omakaja wejabiribeyurã yija. Sajë'rãkamarã simamaka imabeyurã ruðu ukuwejabiyurã. ¹⁶ Ikuupaka simatiyayu. Yijare mija ñaika, "I'supakaja simarãñu", Tuparãrika bojañjirimaji, Joel imaekakite ãrika. Mia je'e:

¹⁷ "Õ'õjitepi ñamajã wejetiyia seyarãñurõ'õjirã Espiritu Santore ritatojo wejeareka imarãte yiña'ajããrãñu. Supa imarã mija makarã yirika bojarimaja nimarãñu. Bikirimajare puri wããrõ'õrãja yibaarükia ñiarũjerãñu. I'supaka simako'omakaja pakiarãte puri nakãrõmarõ'õpi nare sayibearãñu.

¹⁸ Torãjirã mae, Espiritu Santore yiña'ajããrãñu yijã'meika upakaja baarãte. Rõmijãte, ñmirijareoka i'supaka yibaarãñu yirika bojariroka bojarimaja ni maokaro'si.

¹⁹ Mija jërãko'abeyua wejepemarã mijare yibearãñu. Supabatirã ritaja wejeareka i'supaka yibaamaka, Tëriñiki kime Tuparã, po'imajare ãrãrãñu. I'supakajaoka pitã'muapi puyurã, supabatirã peka jũ'rëika ñmakapupakãã niarãñu.

²⁰ Mia je'e, ñmikaki aiyate neiñamita'rimaka, ñamikakioka, riwerõ'õjirã jũ'aka jarirãki. I'supaka simarãka poto wejetiyia seyamaka, jia supabatirã ba'iajaoka po'imajare baaeka ñatirã, sawapa maipamaki Tuparãte nare baarãñu. Imatiyairãmi simarãñu i'supaka kibaarãñurãmi.

²¹ Ñipamaki, ba'iaja baaiki ñime. Ba'iaja yibaaika miye'kariabe', yire ãrãrãñurãte puri, ba'iaja nabaaka wapa Tuparãte nare baabesarãñu", Tuparãro'si Joelre o'oeaka,— ãriwa'ri Pedrote nare bojaeka.

²² Sabe'erõ'õjite ikupaka Pedrote nare ãrika ate:

—Mija ã'mitipe Israelkarã. Jesús Nazaretkaki Tuparãrikapi maikoribeyua mijare baabearoyikaki. I'supaka Tuparãte baaeka simamaka "Kijã'meka upakaja Jesúre baaeka", ãriwãrũirã mija ime. ²³ I'supaka simako'omakaja, Jesúre ã'mijãtaraparã, kire okabaaraparã mija ime. Supabatirã yapua tetaekarã kire mija patakãrũjeka. I'supaka mija baarükia õritikaki Tuparã puri. "Ba'iaja kire nabaarãka imako'omakaja yi'i puri jia pupajoawa'ri Jesúre pũatarãki", Tuparãte ãrika.

²⁴ Ba'itakaja jūabaraka Jesúre reyako'omakaja Tuparā þuri ðñia kire jaripe'rirūjekaki, reyariba'imarīka Jesúre imaeka simamaka. ²⁵ Supa imarī mañeki, David, Jesúre imarākakaka þupajoawa'ri, ikupaka kio'oeka:

“Maipamaki, yikaja yire jeyobaabarakaka mime. Supa imarī wayuþi'ribeyuka yi'i.

²⁶ Supa imarī jījimaka yipupakapi ñime. I'supaka simamaka jījimakapi mika yijaiyu. Supabatirāoka 'Reyaripotojo ðñia yijaripe'rirāñu', āñuka ñime.

²⁷ Maipamaki, miyapamaka, reyairāte nayayeirō'ōrā imarūkimarīka ñime. Supabatirā mirikitaki imawa'ri, miyapaika upakaja baarimaji ñimamaka yipō'ia mirabarūjebesarāñu.

²⁸ Supa imarī ðñia yire mijaripe'rirūjerāñu. Supabatirā jia jījimaka ñimarāñu ate mika imawa'ri", āþaraka David imaekakire o'oeka're.

²⁹ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Mañeki David imaekakite reyamaka ð'ðrāja kire nayayeka supakaja kimajapema ðiñujua ruþu. ³⁰ Supa imarī kiro'si imarūkiakamarā þupajoabaraka supa Davidre ārīka. Ñamajī imarūkiakaka bojarimaji kimaeka. I'supaka imarī, “Ñamajī ĩrīka yiriparāmi kimarāñu Tuparāte þūatarūkika, yupaka-jaoka ĩþi imarūkika”, ārīwa'ri David imaroyikakite þupajoeka, Tuparāte kire ðrīrūjemaka. ³¹ Sōñuka imarī, “Jā'merimaji Tuparāte þūatarāñuka reyaripotojo ðñia jaripe'rirāki. Supabatirā reyaekarāte imarō'ōrā imabesarāki imarī, kiþo'iaoka rababesarāka”, ārīwa'ri kio'oeka're. ³² Jesúre reyarapaka be'erō'ð, kire yija ĩarape ate. Supa imarī “Tuparāja supa kire baarapakī”, yija ārīwārūyu. ³³ Mabo'ikakurirō'ðþi imatirā Tuparāte akaeka Jesúre. Supa imarī Tuparāte imarō'ōrā kiritapē'rōto jiyipupayeerūkirō'ðþi kirupe mae. “Ö'ōrā jā'mebaraka ñima upakaja Espiritu Santore miþūatabe”, Jesúre kērīka. Supa imarī Jesús mae yijare Espiritu Santore ña'ajāāekaki. Mae mija ĩako'a, mija ā'mitiriko'a, Espiritu Santore yijare ña'rījāikakaka sime.

³⁴ Ate David imaekakirika ikupaka mijare yibojayu. “Yi'iji i'supaka ñimarāñu”, ārīwa'rimarīa Davidre so'oeka. Dakoþi ārīwa'ri ritikaja Tuparā þð'irā kiþo'ia mirīwa'riberijīki iki. I'supaka simamaka Jesúre mirīwa'rirūkia simamaka ikupaka Davidre o'oeka:

“Yiritapē'rōto jiyipupayeerūkirō'ðþi mirupabe, ³⁵ mimajamarāre yitērīpatayuju', Tuparāte āñu Ñipamakire”, ārīwa'ri David imaekakite o'oeka.

³⁶ Supa imarī ritaja Israelkarā, ika jia mija ðpe: Yapua tetaekarā mija jāāekakitejeoka Jesúre, Tuparāte þo'imaja ĩpamaki imarūjeka, supabatirā Jā'merūkika kire kiwā'maeka,— ārīwa'ri Pedrote nare bojaeka.

³⁷ I'supaka kēþakā'ā ā'mitiritirā, jimarīa ba'iaja þupariwa'ri ikupaka Pedrorākare narīka:

—¿Yija jeyomarā, marākā'ā yija baarāñu je'e mae?—

³⁸ Toþi ikupaka nare kērīka:

—Ba'iaja mija baaika ja'ataturā jia mija imabe. Supabatirā, rupuko'a mija jūjerūjebe, “Yijare tāārimaji Jesúre ime”, ārīwa'ri. I'supaka mija baamaka, ba'iaja mija baaika ye'kariatirā Espiritu Santore Tuparāte mi-

jare ña'ajāārāñu. ³⁹ Espiritu Santore mijare kiþūatarāñu, supabatirā mija makarā, mija riþarāmerā, supabatirā yoþi i'taekarāteoka. “Yimakarā upakaja mija imarāñu”, kērīka upakaja yi'rirāñu upatireje Espiritu Santo kiñ'a'ajāārāñu,— Pedrote ārīka.

⁴⁰ Torājīrā mae ikupaka nare kiokajāārijarika:

—“Ba'iaja yija baaika yijareka ye'kariatirā, yijare mitāābe”, ārīwa'ri Tuparāte mija jēñebe ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ba'iaja baairā þo'imajapitiyika mija a'ria'si ārīwa'ri,— nare kērīka.

⁴¹ I'supaka kibojaeka jījimaka ā'mitiriwa'ri tres mil rakamaki Jesúre yi'rikarā. I'supaka imawa'ri rupuko'a najūjerūjeka mae. ⁴² Supabatirā apóstolrākare wārōika ā'mitirirā napð'irā narērīroyika. Nawārōika yi'riwa'ri sana'mitiripēarija'ataberika. Supa imarī ĩrīka ta'iarāja þupajoairā najarika mae. I'supaka imawa'ri, ĩrākuri jariwa'ririmarīaja rērīkū'itirā napibaba'aroyika, supabatirā Tuparāka najaika. Supabatirā, “Ika ima Jesús þo'ia upaka ima. Mare tāārimaji kime”, ārīþupajoabaraka þan napibaba'arjarika.

Jesúre yi'yurā ikupaka imaekarā

⁴³ Apóstolrāka rīkimakaja maikoribeyua beaekarā, i'supaka nabaarūkia Tuparāte nare ja'ataeka simamaka. I'supaka nabaaika ĩawa'ri jimarīa ritaja Jerusalénkarāre þupataeka. ⁴⁴ Jesúre yi'yurā þuri ĩrīka ta'iarāja þupajoaekarā. Supa imawa'ri natiyiaja nayapaika upakaja najeyobaabu'aeka. Aþerikuri naba'irījia, naka'iaoka nijika sawapa e'etirā najeyomarāte yapaika ko'apitorāja niñerū nare ĩjirā. ⁴⁵ ĩrārīmi jariwa'ririmarīaja, ĩrīka ta'iarāja þupakirā imarī, Tuparāte jiyipupaka ðrīriwi'i þēterā narērīroyika. Supabatirā najeyomarāre akawa'ritirā nawi'iarā þiyia Jesúre ba'aeka upakaja þan napibaba'aeka kire jiyipupaka ðrīwa'ri. I'supaka baaturā jiiroka þupariturā ba'arika napibaba'aroyika, Tuparāte jiyipupaka ðñurā imawa'ri. I'supaka nabaamaka ĩaturā “Jiitaka baairā nime”, ritaja þo'imajare nareka ārīþupajoaeka. ĩrārīmi upakaja torā rīkimabaji Maipamakire tāāekarāte þubuwa'rika, kire yi'yurā kimarūjekarā imarī.

Bitamajite Pedrote jieka

3 ĩrārīmi upakaja rā'irā Tuparāka jairī judiorākare eyaroyika Tuparāte jiyipupaka ðrīriwi'iarā. Torājīrā mae ĩrārīmi Pedro, Juanþitiyika torā Tuparāka jairī na'rika. ² Torā ĩrīka bitamaji þo'ijirikakite koperekarā ruþaeka. I'supaka kimamaka ĩrārīmi upakaja kijeyomarāre kire kōkewa'riroyika. I'supaka kire baaturā kopereka Jiyurika āñua wāmeika rō'ōrā kire narupataroyika. Torā ruþaturā wayuoka kibaayu ārīwa'ri “Niñerū kūþajī yire mija ĩjibe”, āþaraka kimaeka. ³ Pedrorākare torā kākera baaeka ĩaturā,

—Yire mija wayuūabe kūþajī,— nare kērīka.

⁴ Toþi,

—Ö'ōrā miabe,— Pedrote kire ārīka.

⁵ Supa kēpakā'ā “Mae kūpajī yire nijirāñu je'e”, āriwa'ri jia nare kiyi'rika.

⁶ —Niñerū pūri yire imabeyua. Apeakaka imatiyaika mire yijeyobaarāñu. Jesucristo Nazaretkakire yire jā'mekapī āriwa'ri, “Mi'mirīkatirā jia a'yuka mijape”, mire ñañu,— Pedrote kire ārika.

⁷ I'supaka kire āritirā kipitaka ritapē'rōtopi ñi'atirā Pedrote kire mi'marīkaeka. I'supaka kire kibaamaka kiū'pua, kiāñarakaoka jiika mae. ⁸ Supa imarī kibu'rirīkaeka. Supabatirā Pedrorākāpititika Tuṡarāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā buṡurīkewa'ritirā kikākawa'rika mae. “Jia Tuṡarāte yire baayu, bitamaji upaka ñimareka yire kijieyu”, āriwa'ri jijimaka kimaeka. ⁹ Kituritapamaka torā imaekarāre kire ūaeka. Supabatirāoka “Jiitaka Tuṡarāte yire baayu!”, kēpakā'ā na'mitirika. ¹⁰ Supa imarī kire ūatirā “Niñerū jēñebaraka Jiyurika āñua wāmeika kopereka rō'ōrā ruṡako'okaja kimema. ĶMarākā'ā simamaka i'supaka kijayu je'e?”, narīka.

Tuṡarāte jiyipupaka ōrīriwi'i pēte Salomón wāmeika imaekarō'ōrā ṡo'imajare kibojaeka Pedro

¹¹ Bitamaji imakopekaki, Pedrorākakaja kimajipaeka. Tuṡarā jiyipupaka ōrīriwi'i pēte Salomón wāmeika imaekarō'ōrā i'supaka nimaeka. I'supaka kima ūatirā ṡupatawa'ri, rīrīra'atirā rīkimarāja ṡo'imajare torā etaeka. ¹² Torā netamaka ūatirā, ikupaka Pedrote nare ārika:

—Mija ṡupata'si yitā'omaja Israelka'iakarā. Yijapī āriwa'rimarīa i'supaka kijayu. Supabatirā “Tērīritarā imarī noñu upakaja kire najieko'o”, yijareka mija āriṡupajoa'si. Supabatirā “Aṡerā bo'ibajirā jia Tuṡarāte yi'yurā imawa'ri supa kire nabaako'o”, mija āri'a'sioka. ¹³ Ikupaka simatiyayu: Mañekiarā, Abraham, Isaac, supabatirā Jacobrākare jiyipupaka ōrīkaki Tuṡarāte yapaeka upakaja baaekaki kime Jesús. I'supaka kima-maka ritaja ṡo'imajare jiyipupaka ōrīrūkika Tuṡarāte kire imarūjeka. Kire ūariṡe'yowa'ri ūparimarāre kire mija okabaaeka “Kire mija jāābe”, āriwa'ri. I'supaka mija āriko'omakaja Pilato pūri ba'iaja kire baarika yapaberikopekaki. ¹⁴ Tuṡarāte yapaika upakaja baaike Jesúre ṡoatarikopakaja Barsabás, ṡo'imajare jāārimajiratakiteje Pilatore mija ṡoatarūjeka. ¹⁵ I'supaka baawa'ri ṡo'imajare ōñia imajiparika ja'atarimajire mija jāārūjeka. I'supaka kire mija baako'omakaja, Tuṡarā pūri ōñia kire jariṡe'rirūjekaki. Kire ūaekarā imarī, “Ōñia kime mae”, yija āriwārūyu. ¹⁶ I' bitamaji imakopeyirapakite ōñurā mija ime. Jesúre yi'yurā yija imamaka kiū'pua kire kijieyu. Kire ūatirā “Rita sime, Jesúre kire jieika”, mija āriwārūyu.

¹⁷ Ūoñua sime yijeyomarā, mija ūparimarāpititika ōrīṡūaberīwa'ri Jesúre mija jāārūjeka. ¹⁸ “I'supaka simarāñu”, Tuṡarāte ārika simamaka supa simarape. Mia je'e, bikija ikupaka Tuṡarāro'si bojaṡjirimajare ārika: “Cristore ba'iaja baawā'imarītirā kire najāārāñu”, narīka. ¹⁹ Sōñurā imarī, “Ba'iaja kire yija baarapaka yi-

jareka samiye'kariabe”, Tuṡarāte mija āpe mijare sakiye'kariaokaro'si. I'supaka mija baarākareka mijare kijeyobaaika jia ōñurā mija imarāñu. ²⁰ I'supaka mija imamaka Cristore mija ṡo'irā Tuṡarāte ṡūatarāñu ate. Bikijarāja “Ū' nare Jā'merūkika”, Tuṡarāte āritikaki kime Jesús. ²¹ Maekaka mabo'ikakurirā Jesucristore ime ruṡu. “Mae ritatojo wejea jierī me'pe”, Tuṡarāte kire āriṡāñurīmi ō'ōrā etarūkika kime. Ika yibojaika upakaja Tuṡarāro'si bojaṡjirimajaja bikija kirirā imai'tara'aekarāte ārika. ²² Mia je'e, ikupaka Moisés imaroyikakite bojaeka mañekiarāte: “Maipamaki Tuṡarāro'si bojarimaji ñima upakaja apika kirika bojarimajire kipūatarāñu. I'supaka baarāñuka matataki imarāki, supabatirā ritaja kērīrāka upakaja mija yi'pe. ²³ Kēñu upakaja yi'ribeyurāte pūri topi kire ṡoatatirā, kire kiriatarāñu”, āriwa'ri Moisés imaroyikakite bojaeka.—

²⁴ Apea ikupaka Pedrote ārika:

—Samuel imaroyikaki, supabatirā kibe'erō'ō Tuṡarāro'si bojaṡjirimajajaoka, maekaka imarūkiakaka, simaupakaja bojaekarā naro'si. ²⁵ Bikija, mañekiarāte Tuṡarāte bojatika nabojaeka kiro'si bojaṡjirimajaja. “Moiséte imaeka upaka apika yirika bojaṡjirimajire yipūatarāñu”, āriwa'ri mañekiarāte Tuṡarāte bojatika simamaka, simaupakaja sime maro'si mae. Ikupaka Abraham imaekakite Tuṡarāte bojaeka: “Jia ritaja ṡo'imajare yibaarāñu, miriparāmiṡi āriwa'ri”, Tuṡarāte kire ārika. ²⁶ Mia yijeyomarā Israelkarā, Tuṡarāte yapaika upakaja baarimaji kime Jesús. Ō'ōrā Tuṡarāte kire ṡūataeka ṡoto mamarī maro'si kire kipūataeka jia mare kibaakaro'si. Ba'iaja mabaaika maja'ataokaro'si i'supaka Israelkarāro'si kibaaeka,— Pedrote nare ārika.

4 “Najāāekaki imariṡotojo ōñia Jesúre jariṡe'rika.

I'supaka kibaaeka simamaka mareoka Tuṡarāte ōñia jariṡe'rirūjerāñu”, Pedro Juanṡititika ṡo'imajare bojabaraka imaeka ṡoto napō'irā netaeka kurarāka, saduceokaka ṡupajoa'irā, supabatirā Tuṡarāte jiyipupaka ōrīriwi'ia ūarīrīrimajaja ūpamakioka. Kopakaja na'mitiritika simamaka, jimarīa boebaka nimaeka. ³ Supa nabaamaka Pedro, Juanka ūparāte wēkomaka imariwi'iarā nare ne'ewa'rika. Na'itakarā saṡapakā'ā “Waeroka bikitojo naka majaiye'e”, narīṡupajoaeka. ⁴ I'supaka nare nabaako'omakaja, Jesús majaroka kibojamaka ā'mitiritirā sayi'yurāte rīkimarāja imaeka. Mia je'e, ūmirījatakaja majoaṡjīkareka cinco mil rakamarārō'ōjirā Jesúre yi'yurāte imaeka Jerusalénreka. †

⁵ Topi mae bikitojo Jerusalénrājaoka, judiotatarā ūparimarā, supabatirā Moisére jā'meka wārōrimajaja, supabatirā ṡakiarimarāpititika torā narērika. Kurarāka ūpamaki imatiyaiki Anás, supabatirā Caifás, Juan, Alejandro'rākakaoka imaekarā. Supabatirā Anás tā'ōmajaoka torā imaekarā. ⁷ Supa imarī Pedro, Juanṡititika wēkomaka imariwi'iarā imaekarāte Anáre akarūjeka. Mae kipō'irā eyatirā kiwā'tarā narīkataeka ṡoto, ikupaka nare kijērīaeka:

† Probablemente hubo mucho más creyentes contando las mujeres y niños también.

—¿Maki i'supaka baarika mijare jā'merapaki? Supa-batirā, ¿marākā'ā simamaka bitamajite mija jierape?— nare kērīka.

⁸ I'supaka kēpakā'ā, Espiritu Santore kire jeyobaamaka ikupaka Pedrote yi'rika:

—Yija i'parimarā, pakiarimarāoka, mija ā'mitipe ru'pu. Makire yijare jā'memaka bitamajite wātawa'ri kire yija jierape ā'riwa'ri mijare sayija bojaerā baayu mae. ¹⁰ Mija ā'mitipe Israelkarā. Jesús Nazaretkakite jā'meikapī ā'riwa'ri i'bitamajite yija jierape. I'supaka yijare baarū-jerapakite yapua tetaekarā mija jāārapaka simako'omakaja oñia Tuparāte kire jaripe'rirūjerape.

¹¹ Mija ā'mitipe, bikija David imaekakite ikupaka o'oeka:

“Wi'ia baarimaja, āta i'rō mija taaeka. I'supaka simako'omakaja apika i'sio ātapi wi'ia kibaamaka apō āta tērīwa'ribaji imatiyao sajarika”, ā'riwa'ri David imaroyikakite o'oeka, Tuparāte pūatarūkikate pūpa-joaweibaraka. †

¹² Jesucristo i'rīkaja imaki ritatojo wejeareka pō'ima-jare tāārūkika Tuparāte pūataekaki. Maki apika imabeyuka Jesús upaka baaiki,— Pedrote nare ā'rika.

¹³ Pedro, Juanpitiyika kīkirimarāja najaimaka ā'mitiritirā, i'parimarāre pūpataeka. “Jia pāpera wārūtiberikarā imari'potojo jīitakaja najaiyu, Jesús jeyomarā mirārā imarī”, narīpūpajoaeka. ¹⁴ Bitamajite Pedrorākaka imamaka i'awa'ri, “Ba'iaja mija baayu”, i'parimarāre nare ā'riwārūberika. ¹⁵ Torājīrā mae, pēterā i'parimarāre nare pōrirūjeka. Pēterā na'rika be'erō'o natiyaja ikupaka najaibu'aeka:

—¿Marākā'ā nare mabaarāñu mae? Ritaja Jerusalénkarāre ōrīpatayu bitamajite najieka. Supa imarī “Wapuju pakirimaja nime”, marīwārūberijīka sime. ¹⁷ I'supaka simamaka bitamaji majaroka ā'mitirir-imarīa sime. Supa imarī ikupaka nare marīye'e mae: “Jesúrika pō'imajare mija jaimirīrīkawa'rīrākareka ba'ia-ja mija jūarāñu”, nare marīye'e,— ā'riwa'ri i'parimarāre jaiibu'aeka.

¹⁸ I'supaka baaweatirā nimaekarō'ōrā nare akatirā, ikupaka nare narīka:

—Jesúmajaroka pō'imajare mija wārōa'si mae,— nare narīkopeka.

¹⁹ I'supaka i'parimarāre nare āpakā'ā, ikupaka nare nayi'rika:

—Mija āñua yija yi'rījīkareka, Tuparāte yi'ribeyurā yija jarijīñu. ¿Tuparāte yi'rīrikopakaja, mijare yija yi'rījīñu bai je'e? Tuparāte i'rika wājītāji, ¿dika jībaji imaje'e, mija pūpajoaikareka? ²⁰ Jesúre ā'rika yija ā'mitirika mirāka, kibaaroyika yija i'aeakaoka, bojarija'ataberijīrā yija ime,— narīka.

²¹ I'supaka napakā'ā,

—Samija bojarimirīrīkawa'ria'si. I'supaka mija baarākareka, ba'iaja mija jūarāñu,— i'parimarāre nare ā'rika.

Bitamaji imakopekakire tupakā'ā i'awa'ri, jia pō'ima-jare jiyipupaka Tuparāte ōrīka. Supabatirā najiekaki, i'parā pō'imaja pemawa'ribaji wejejērāka eyawa'yuka kimaeka. I'supaka pō'imajare imamaka kīkiwa'ri ba'iaja Pedrorākare baabekaja i'parimarāre nare pōataeka.

“Jesúrika bojariroka bojabaraka nimarū', ā'riwa'ri, yijare mijeyobaabe”, āparaka Tuparāte najēñeka

²³ Poriwa'ritirā najeyomarā pō'irā Pedrorākare eyaeka. Napō'irā eyatirā kurarāka, supabatirā pakiarimarāre jaika nare nabojaeka. ²⁴ Sā'mitiritirā i'rīka ta'iarāja pūpakirā imarī ikupaka Tuparāte najēñeka:

—Yija i'pamaki, ritaja oñuka mime. Supa imarī mi'ijio-ka imaki wejepema, ka'ia, riapakiaka, supabatirā ritaja sareka imarūkia baaekaki. ²⁵ Bikija, yija ñeki David, miyapaika upakaja baaroyikaki Espiritu Santore kire jeyobaamaka ikupaka kio'oeka:

“¿Dako baaerā judiotatarā, judiotatamarīrāoka Tuparāte boebariwa'ri, ba'iupakaja kire nabaaripūpa-joaeka?

²⁶ Ritatojo wejeareka imarā i'parimarā, supabatirā pō'imajare imaru'putarimajaka rērītirā, imawetikaja ni-maeka ba'iaja mire baaerā. Supabatirā 'Jā'merimaji kimarū', ā'riwa'ri mi'pūataekakiteoka ba'iaja baaokaro'si nimaeka”, ā'riwa'ri kio'oeka.

²⁷ Rita Davidre o'oeka upakaja simarape yija wejearā. I'pi Herodes, supabatirā Pōncio Pilato, apetatarā, supa-batirā Israelka'iakarāoka i'rīka ta'iarāja pūparitiirā ni-maeka. Miyapaika upaka baarimaji mi'pūataekakire ba'iaja baaokaro'si i'supaka napūpajoaeka. ²⁸ Bikijarāja “I'supaka nabaarāñu”, merīka upakaja imawa'ri supa nabaarape. ²⁹ Yija i'pamaki, yijare mia'mitipe. “Ba'iaja mija jūarāñu”, yijare nañua miye'kariria'si. Jia mire yi'yurā yija imamaka yijare mijeyobaabe. Supabatirāoka dako werikimarāja Jesús majaroka yija wārōerā yijare mijeyobaabe. ³⁰ Tērīriki imarī wāmarīa imarāte jiebaraka maikoribeyua mibeabe, “Jesúpi ā'riwa'ri i'supaka sime”, pō'imajare āñaokaro'si,— Tuparāte narīka.

³¹ Tuparāte najaiweaeka poto, nimaekarō'ō ka'ia iyika. I'supaka sabaaeka watopekapi, Espiritu Santore nare ña'rījāika. Sapi ā'riwa'ri dakoa werikimarāja Tuparā majaroka pō'imajare nabojaeka.

Jesúre yi'yurā tiyaja ba'irīja napibabu'aeka

³² Jesúre yi'yurā i'rīka ta'iarāja pūpakirā imaekarā. Supa imarī narikaika, “Yirikatakaja sime”, ā'ribeyurā imarī “Maro'siji sime”, ā'riwa'ri najeyomarāre najeyobaeka. ³³ I'rārimarā naro'siji ka'iareka imarā, supa-batirā wi'ia apērate nijirūkia nareka imarā, sawapa niñerū natōpoika apōstolrākare nijika, wayuoka baairāte najeyobaerā. Supa imarī nakaki i'rīkaoka

† La figura de la piedra quiere decir: Ustedes, los jefes de los judíos rechazaron a Jesús. Aunque ustedes lo hicieron así, él es el único que pueda reconciliar la gente con Dios.

wayuitaka baaikite imaberika. Supabatirā Tuparāte nare jeyobaamaka jiiatakapiji “Maiḡamaki Jesús reyariḡotojo ḡña jariḡe'rikaki”, āriwa'ri aḡostolrākare wārōrija'ataberika. Supa imarī Jesúsre yi'yurā rakamarāja jījimaka nimaokaro'si Tuparāte nare jeyobaaeka. ³⁶ Mia, Jesúsre yi'yurā watoḡekareka José wāmeiki levita imaeka. Chipre wāmeika jūmurikarā ḡo'ijirikaki kimaeka. Aḡostolrāka, Josére Bernabé kiwāmea no'aeka. Griego okaḡi, “Jījimaka aḡerāte imarūjerimaji”, āririka simaeka. ³⁷ Kiro'siji kika'ia kirikaeka José. I'sia aḡikate kījika sawaḡa tōḡotirā aḡostolrākare tījokaro'si, wayuoka baairāte najeyobaaokaro'si.

Ananías kirūmu Safirapitiyika ba'iaja nabaaka

5 Ananías kirūmu Safirapitiyika ḡuri ikupaka nabaaka: Ananías kirūmuḡitiyika narioa tījiritā sawaḡa niḡerū natōḡoeka. ² Īrātiji ḡupakirā imarī ka'iwāḡa imaekakaka kūḡajī naya'eka. Supabatirā saḡiyia aḡostolrākare kījika ḡoto,

—Ō'ḡjirāja yitōḡoko'o,— kērīpakika.

³ I'supaka kēḡakā'ā ikupaka Pedrote kire ārika:

—Ananías, ḡdako baaerā Satanāre miyiyu? Mirioaja sime mijirapaka. ḡSawaḡa mire nawaḡaījika mirikamarīa sime bai je'e? I'supaka simako'omakaja “Simaja riowaḡa mijare ḡijipatayu”, merīpakiyu. I'supaka meḡua yijare takajamarīa miḡakiyu. Tuparāte, supabatirā Espiritu Santoreoka ḡakiwa'ri supa mibaayu,— kire kērīka.

⁵ I'supaka kire kērīkarō'ḡjiteje Ananiare ḡupaririña'rīka. I'supaka ima ā'mitiritirā, jimarīa tokarāre ḡupataeka. ⁶ Toḡi mae ĩrārimarā bikirimaja kire butetirā kire yayerī na'rika.

⁷ Torājīrā mae, maekarakakuri aiyajērā be'erō'ḡ Ananías rūmu mirākote etaeka, i'supaka kibaaka ḡrībekaja. ⁸ Koetaeka ḡoto,

—ḡSimaḡḡatiji bai sime ika riowaḡa mija tōḡorapa-ka?— Pedrote kore ārika.

—Ā'ā, simaḡḡatiji sime,— kōrika.

⁹ I'supaka kōḡakā'ā ikupaka kore kērīka:

—ḡDako baaerā mitīmika ĩrātiji ḡupajoatirā, Tuparāte ḡūataekaki Espiritu Santore miḡakiyu je'e? Pēterā netara'ayu mitīmite yayerī turiko'orā. Mire yayerī na'rirāñu ate,— kore kērīka.

¹⁰ I'supaka kērīka ḡotojo, koḡupaririña'rīka koro'sio-ka. Torā kākatirā, bikirimajare kore ĩatōḡoeka. Toḡi mae kore e'ewa'ritirā koḡimite nayayekarō'ḡrā kore nayayeka. ¹¹ Nimarakamakiji Jesúsre yi'yurā, supabatirā ritaja ḡo'imaja, “I'supaka sime're”, naḡakā'ā ā'mitiritirā jimarīa naḡupataeka.

Aḡostolrāka rīkimakaja maikoribeyu upakakaka nabaaka

¹² I'sia ḡoto Jesúsre yi'yurā ĩrīka jariwa'ririmarīaja ĩrīka ta'iarāja ḡupakirā imarī, Tuparāte jiyiḡupaka ḡrīriwi'i wā'tarā Pórtico de Salomón wāmeirō'ḡrā narērījarika.

Jerusalénkarāre ĩaeka wājitāji Tuparāte kirikaḡi nare ki-jeyobaamaka rīkimakaja maikoribeyu upaka ima aḡostolrākare baabeaeka. ¹³ Jesúsre yi'yurāte jiyiḡupaka ḡrīwa'ri “Jiirā nime Jesúsre yi'yurā”, Jerusalénkarāre āriko'omakaja marā kire yi'yurāka rērīberikarā, “Werika sime je'e”, āriḡupajoawa'ri. ¹⁴ Toḡi rōmijā, ĩmirījaoka rīkimabaji Maiḡamakire yi'yurāte ḡuburijarika.

¹⁵ Maikoribeyua upaka ima Pedrote baabeaeka ā'mitiritirā, wāmarīa imarāte naḡeyurūkiḡi e'era'atirā ma'arikerā nare naḡāājijyeka. I'supaka nabaekarā, Pedrote o'ririka nata'aeka, “Yire kiraberū”, āriwa'ri. “Mare kirabeberikoḡerākaoka, kirārārika mabo'īḡi o'rirākaḡiji matārīrāñu je'e”, āḡaraka kire nata'aeka. ¹⁶ I'supakajao-ka Jerusalén koyikuri imaekarā, wāmarīa imarāte, supabatirā naḡupakareka Satanārika nā'īrījāikarāreoka naḡō'irā ne'ewa'rika. Toḡi mae, i'supaka nimaḡḡatiji jia oyiaja najarika.

Aḡostolrākare ba'iuḡaka nabaaka

¹⁷ I'sia ā'mitiritirā kurarāka ĩḡamaki imatiyaiki, supabatirā kijeyomarā saduceokaka ḡupajoairāoka aḡostolrākare jimarīa ā'mijī'aekarā ba'iaja naka imawa'ri.

¹⁸ I'supaka imawa'ri nare ḡi'arūjetirā Jerusalénrā imae-ka wēkomaka imariwi'iarā, nare natarūjeka. ¹⁹ Torā nimaeka simako'omakaja i'siḡamiji ángel Tuparāte ḡūataekakite naḡō'irā ḡemakotowirika. Supabatirā koḡereka wiwatatirā nare kiḡoataeka. ²⁰ Nare ḡoatatirā,

—Tuparāte jiyiḡupaka ḡrīriwi'iarā mija a'ḡe. Torā eyatirā, Tuparā ḡō'irā ḡña imajiparikakaka ḡo'imajare mija bojabe,— nare kērīka.

²¹ I'supaka kēḡakā'ā bikitojo ḡamiji, Tuparāte jiyiḡupaka ḡrīriwi'iarā ḡo'imajare nawārōeka mae.

I'supaka nare wārōbaraka nimaeka ḡoto, kurarāka ĩḡamaki imatiyaiki, kijeyomarāḡitiyika, Israelka'iakarā ĩḡarimarāre nakaeka, naka rēñaokaro'si. Torājīrā wēkomaka imariwi'iarā surararākare naḡūataeka aḡostolrākare nakayaokaro'si. ²² Wēkomaka imariwi'iarā eyatirā niamaka torā nimaberika. Torā ĩakopetirā, surararākare ḡe'riwa'rika ĩḡarimarāre bojarī.

²³ —Wēkomaka imariwi'ia jia tāteka imarō'ḡrā yija eyako'o. Satuerimajaoka sakoperekarāja imako'orā. I'supaka simako'omakaja koḡereka wiwatatirā, yija ĩa-maka, torā nimaberiko'o,— narīka.

²⁴ Sā'mitiritirā, kurarāka ĩḡamaki supabatirā Tuparāte jiyiḡupaka ḡrīriwi'ia tuerimaja ĩḡamakioka, marākā'ā baaberijīka najūaeka. Supa imarī “ḡMarākā'ātaka ruku simarāñu mae?”, narīka. ²⁵ I'supaka āḡaraka nimaeka ḡoto ĩrīka naḡō'irā eyatirā ikupaka nare āriḡakiki:

—Mia, wēkomaka imariwi'iarā mija takopekarā, Tuparāte jiyiḡupaka ḡrīriwi'iarā ḡo'imajare wārōbaraka imarā maekaka,— nare kērīka.

²⁶ Supa kēḡakā'ā Tuparāte jiyiḡupaka ḡrīriwi'ia tuerimaja ĩḡamaki, kisurararākaka aḡostolrākare e'erī ke'rika. Naḡō'irā eyatirā ba'iuḡakaja nare baabekaja nare

ne'ewa'rika. “Ba'iaja nare mabaamaka, ätaþi þo'ima-jare mare jããrãñu je'e”, naríþupajoaeka kikiwa'ri.

²⁷ Nare e'ewa'ritirã, íþarimarã þó'irã nare ne'eeyaeka. Torã ne'eeyamaka ítirã ikupaka kurarãka íþamakire nare ärika:

²⁸ —Mijare taka þuri “Jesús majaroka mija boja'si”, yija äãrþe're. I'supaka yija äãrþaka simako'omakaja rita-ja Jerusalénkarãre samija wãröyu. Supa imarí ni-maupatiji sanoríþatayu mae. “Naþareareka Jesúre na-jãäeka”, yijareka mija äñu,— kurarãka íþamakire nare ärika.

²⁹ Topi ikupaka apóstolrãkapitivyika Þedrore kire yi'rika:

—Tuparã kime yi'ritiyarükika, þo'imaja bo'ibajirã imaki kimamaka. ³⁰ Jesús yapua tetaekarã mija jããrú-jekakite, Tuparãte öñia jarirújeka. Iki Tuparã imaki, bik-ijarãja mañekiarãte jiyiþupayeera'aekaki.

³¹ Mabo'ikakuripi Tuparãte kire akaeka simamaka kiritapë'röto jiyiþupayeerúkirö'örä Jesúre rupe maekaka. “Po'imaja íþamaki mimabe”, kire këríka. I'supakajaoka þo'imajare ba'iaja baaikareka tããrúkika Tuparãte kire imarújeka. “Mi'ipi äriwa'ri Israel ríparãmerãte ba'iaja baaika naja'ataerã nareka sayiye'kariarãñu”, këríka.

³² Ritaja Jesúre imaroyirapaka íaekarã imarí, þo'imajare sayija bojarijayu. Supabatirãoka “Rita sime nabojarijayu”, þo'imajare äñaokaro'si Espiritu Santore i'supaka baarijayu. Tuparãte já'meika yi'yurã rakakaja, Espiritu Santore yijare kiña'ajããroyirape,— Þedrote nare ärika.

³³ I'supaka këpakã'ä ä'mitiritirã, jimaríã boebariwa'ri nare jããrika nari'kaeka. ³⁴ Napitivyika írika fariseokaka þupajoaiki, Gamalielte imaeka. Moisés imaroyikakite já'meka jítakaja wãrörimaji kimamaka þo'imajare jiyiþupaka kire örika. Aþerã íþarimarãþitivyika jaiokaro'si wiriríkatirã, topi Þedrorãkare kiporirújeka. ³⁵ Supabatirã ikupaka kijeyomarãka kijaika:

—Jia mija ä'mitipe yitã'omaja Israeltarã. Írãre baarika mija yapaikakaka, jia mija þupajoabe. ³⁶ ¿Teudas wãsare baaroyikakaka mija ye'kariritiyu bai je'e? “Imatiyaiki imarí þitã'mua Romakarãka ko'apiritirã nare yiþoatarãñu maka'iaþi”, këríkoþeka be'erö'ö dikarakakuri wejejë'rãkamaríaja seyawa'yu. Sã'mitiritirã, “Rita sime je'e”, äriwa'ri cuatro cientorakamarã Teudare nayi'rika. Simako'omakaja surararãkare kire jãäeka. Supa imarí kika imakoþekarãre nayapayu upaka þibipatemaka, kijã'mekoþekaoka ritaariberika.

³⁷ Sabe'erö'ö “Ísarakamarã þo'imajare ime”, äriwa'ri nawãmea no'oirími seyaeka þoto Galileakaki, Judare ö'örä etaeka. Kireoka kijaika yi'riwa'ri ríkimarãja þo'imajare kika imakoþeka. Teudare nabaaka upakajaoka surararãkare kire baaeka. Supa imarí kika imakoþekarãoka þibipatekarã. ³⁸ I'supaka simaeka öriwa'ri “Ba'iaja baabekaja írãre mija ja'atabe”, mijare ñañu. Wapuju napupaka nare äñu upakaja nabaakareka ritaariberijika sime äriwa'ri ñañu.

³⁹ Ísimajaroka bojarí Tuparãte þúatararã nimajíkare-

ka þuri marãkã'ä nare mija tá'tewãrúbesarãñu. Ba'iaja nare mija baariyaparãkareka jia mija þupajoabe ruþu, Tuparãte yapaika upakamaríã mija baa'si,— Gamalielre nare ärika.

I'supaka nare këpakã'ä,
—Rita meñu,— kire naríka.

⁴⁰ Torãjirã Þedrorãkare nakaeka ate. Napö'irã netae-ka þoto nare þajerújetirã,

—Jesús majaroka mijare bojarika imabeyua mae,— äritirã nare napoataeka.

⁴¹ Topi mae jímimakapi Þedrorãkare þorika íþarimarã þö'ipi. “Jesúre yi'riwa'ri kire ja'atabeyurã imarí ba'iaja þo'imajare mare baamaka, jiyiþupaka Tuparãte mare öñu”, Þedrorãkare ärika. ⁴² “Po'imajare tãäokaro'si Tuparãte þúataekaki kime Jesús”, bojarika íþarimarãre jájibaako'omakaja þo'imajare Tuparãte jiyiþupaka öríri-wi'iarã írãrími upakaja apóstolrãkare sawãröroyika. Supabatirãoka nawi'iarã þo'imajare imarö'örä i'supaka oyiaja nabaaroyika.

Íþotëñarirakamarã nare jeyobaarimajare ne'eka

6 Torãjirã i'sijë'rãreka ríkimabaji Jesúre yi'yurãte imarijarika. Supa imarí griego oka jairã ikupaka ärikarã hebreo oka jairãte:

—Írãrími upakaja ba'arika þibaripotojo, jia írãtíji samija jibeyu. Natímiarãte reyatapækareka hebreo oka jairã römijãte takaja ríkimabaji mija jirijayu,— naríka griego jairã.

² I'supaka najaimaka ä'mitiritirã, Jesúre yi'yurãte nakaeka apóstolrãka. Supabatirã ikupaka nare naríka:

—Yija wãrörijayu ba'arika þibarika þemawa'ribaji imatiyaika sime yijaro'si þuri. I'supaka simamaka ba'arika takaja yija þupajoarikareka yija ima ja'atarimaja yija imajãäeka. ³ I'supaka simamaka yija jeyomarã, íþotëñarirakamarã jia þupajoairã, jiyiþupaka noñurã imawa'ri Espiritu Santore jia yi'yurãte mija wã'mabe, “Ba'arika þibarimaja mija imabe”, nare yija äñaokaro'si. ⁴ Yija þuri, Tuparãte takaja jairimaja, supabatirã kirika bojariroka wãrörimaja imarã,— apóstolrãkare nare ärika.

⁵ I'supaka napakã'ä “Rita sime”, äñurã oyiaja nimaeka Jesúre yi'yurã. Supa imawa'ri “Esteban imaki jia Tuparãte yi'yuka imarí, kiyapaika upakaja baarijayuka Espiritu Santore kire jeyobaamaka”, äriwa'ri kire ne'eka. Supabatirã ne'eka Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Pármenas, supabatirã Antioquíakaki Nicolás, judíorãkamaríka imariþotojo jia nare yi'yukapitivyika nimaeka ba'arika þibarimaja ne'ekarã. ⁶ Supabatirã apóstolrãka þö'irã nare ne'ewa'rika. “Írã nime ba'arika þibarimaja yija wã'mako'orã”, nare naríka. Supabatirã apóstolrãka napitaka narupuko'a þemarã ja'apeatirã, “Miyapaika upakaja nabaakaro'si nare mijeyobaabe”, Tuparãte najëñeka.

⁷ Sapi äriwa'ri Jesúrika bojariroka yi'yurãte bojaeka ä'mitiritirã ríkimabaji sayi'yurãte Jerusalénrã þuburi-

jarika. Supabatirāoka kurarākaoka rīkimarāja kima-jaroka ā'mitiripēaekarā.

Estebanre nañi'aeka

⁸ Tuparāte kire jeyobaamaka jimarā maikoribeyua pō'imajare ĩaeka wājītāji Estebanre baabearoyika. ⁹ I'supaka baabaraka kimaekarō'ōrā judíorākare rēri-ri-wi'iaipi i'taekarāte eyaeka ikupaka kibaarijarika yapaberiwari. "Poyarāre a'ritapaekawi'i", † āriika upaka wāmeirō'ō simaeka. Cirenekarā, Alejandríakarā, Cili-ciakarā, supabatirā Asiaka'iakarāpitiyika nimaeka torā rērikarā. Īrā Estebanka okabojikarā. ¹⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja jia Estebanre nare yi'riwārūeka, Espiritu Santore kire jeyobaamaka. Supa imarī marākā'ā baatirā kire nokatēriwārūberika. ¹¹ Kire okatēriwārūberiwari, aperiāte niñerū nawapaījika, Estebanre nabojajāōokaro'si. Se'ekarā "Tuparāte, supabatirā Moisés imaroyikakiteoka Estebanre jaiyuyerapaka ā'mitiraparā yija ime", āriwa'ri aperiāte napakibojae-ka. ¹² Napakika ā'mitiritirā, jimarā wejeakarā, supabatirā pakiarimarā, Moisés imaroyikakite jā'meka wārōrimajaoka kire boebariwa'ri Estebanre ñi'atirā judíorāka ĩparimarā pō'irā kire ne'ewa'rika. ¹³ ĩparimarā pō'irā kire ne'eyaeaka poto majaroka pakirimajare nakaeka. Niñerū nawapaījimaka ikupaka nabojapakika:

—Īrākurimarā Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ia supabatirā Moiséte jā'mekaoka kijaiyuyemaka yija ā'mitiyu. ¹⁴ Supabatirā "Jesús Nazaretkaki Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ia kuyepaterāki, supabatirā Moisés imaekakite jā'meroyika sapi pupaika maima kio'arāñu", i'supaka Estebanre āpakā'ā yija ā'mitiyu,— āriwa'ri nabojapakika.

¹⁵ Supa imarī torā imaekarāte kire yoirīkaeka. I'supaka kire nabaamaka ángel pema upaka ya'tarika kipe-ma jarika.

"Oka yire imabeyua", Estebanre āriika kurarāka ĩpamakire

7 Torājirā mae ikupaka Estebanre kēriika kurarāka ĩpamaki imatiyaiki:

—¿Yaje rita sime i'supaka nañua?— kire kēriika.

² I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire kēriika:

—Mija ā'mitipe yitā'omaja. Bikija mañeki Abraham imaekakite Mesopotamiaka'iarā kimaeka poto tēriwa'ribaji ōñuka Tuparāte kire pemakotowirika, Haránwejarā ke'ririā baaeka ruḡu. ³ Ikupaka sāñu Tuparā majaropūñurā: "Mimarō'ō miḡoritapabe, supabatirā mirirāreoka topi me'ewa'pe aḡea ka'ia mire yibearāñurō'ōrā", Tuparāte kire āriika. ⁴ I'supaka Tuparāte kire āpakā'ā ā'mitiritirā, Caldearō'opi poritirā Haránwejarā imarī ke'rika. Torā keyaeka be'erō'ō mae kīpaki wāsare kire reyatapaeaka. I'sia be'erō'ō ika ma-ka'iarā Abrahamre imaerā Tuparāte kire pūataeka.

⁵ "Torā mimabe", Tuparāte kire āriko'omakaja, saba'ipi-mariā kimaeka ruḡu. Supa imarī "Yirika sime ika ka'ia", Abrahamre āriwārūberika. Topi mae ikupaka simatiyayu Tuparāte kire āriika: "I'sia ka'ia mire ñi-jirāñu. Mireyarāka be'erō'ō, miriparāmerārika simarāñu", kire kēriika, makarāmarīka kimako'omakaja. ⁶ Topi ikupaka Tuparāte kire āriika ate: "Ñamajī topi poritirā aperiā ka'iarā miriparāmerāte imarāñu. Torā ni-marāka poto cuatro ciento rakakuri wejeje'rakarō'ōjirā nare najā'mewā'imarīrijarirāñu. ⁷ I'supaka simako'omakaja miriparāmerāte ba'iaja nabaarāka wapa ba'iaja nare yibaarāñu yiro'si. Supa yibaamaka topi pe'rira'atirā ika ka'iarā miriparāmerāte etarāñu ate. Torā imatirā ñamajī yire jiyipupaka ōriwa'ri yika najairijarirāñu", Tuparāte āriika mañeki Abraham imaroyikakite. ⁸ Supabatirā ikupaka Abrahamre kēriika ate: "Mire yibojaika ā'mitiripēatirā, I'supaka yibaarāñu', merirākareka, mimakire pō'ijirirāka be'erō'ō circuncisión kire mibaabe. 'Tuparāriki kime', āriwa'ri i'supaka kire mibaarāñu", Abrahamre kēriika. I'supaka Tuparāte kire āriika simamaka, kimaki Isaacre pō'ijirika maekarakatēñarirakarāmi seyawa'rika poto circuncisión Abrahamre kire baaeka. Supabatirāoka Isaac, kimaki Jacobre i'supakajaoka kibaaeka. Jacobooka i'supakaja baaekaki kimakarā mañekiarā ĩpōū'puarāe'earirakamarā imaekarāre.

⁹ Jacob makarā, narīī Josere jimarā na'mijāeka, (napakire wātatiyaekaki kimamaka) ††. Supa imarī Egip-tokarāre kire ĩjiritirā kiwapa nare najēñeka. Supa kire nabaamaka Egip-tokarā naba'iraberimaji upaka ki-maokaro'si kire ne'ewa'rika. I'supaka kire nabaako'omakaja Tuparā pūri jia kika imaekaki. ¹⁰ Egip-torā Josere ba'iaja jūarūkia imakoḡekareka Tuparāte kire tāāeka. I'supaka kire kibaamaka tokaki ĩpi Faraón pō'irā Josere imaeka. I'supaka kimaeka poto jia kiōriwārūrūkia Tuparāte ja'ataeka Josere. Sapi āriwa'ri Faraónte ĩjijimaka Joséka imarijarika. I'supaka kika imawa'ri "Egip-tokarā imaupatireje yiwi'iakarāreoka jā'merimaji mimabe", Faraónre kire āriika.

¹¹ I'sia poto Egip-torā ba'arika pūrika. Supabatirā Canaán ka'iarekaoka i'supakaja sajarika. Supa imarī ba'arika imabepakā'ā kēsirabawa'ri, jimarā ba'iaja najūaeka. I'supaka najūaeka mañekiarā no'orā ba'arika tōḡowārūberiwari. ¹² Supa imarī mañeki Jacob, "Egip-torā trigo nawaruayu're", āriika majaroka ā'mitiriwa'ri, José ma'merāre kīpūataeka "Samija wapaījiape", āriwa'ri. ¹³ Supa imarī torā ba'arika e'erī natuyarika. Sabe'erō'ō torājaoka na'rika ate. I'supaka nabaamaka ikupaka Josere nare āriika: "Yire mija ĩawārūbeyu, mija rīñji ñime", nare kēriika. I'supaka Josere nare āriika ma-jaroka pō'imajare kire bojamaka, "Jee, hebreatotaki kime kā'ā", Faraónre āriika. ¹⁴ Torājirā mae, kiñrā ni-maupatiji kīpakipitiyika setenta y cinco rakamarā imaekarāte Josere akarūjeka Egip-torā nimaokaro'si.

† Sinagoga de Esclavos Libertados

†† Esta frase es información añadida para ayudar a los lectores a entender la envidia de ellos. Véase Génesis 37:3-4

¹⁵ Torājīrā mae, Egiptorā imarī, Jacobre a'rika. Ņoaka torā kimaeka be'erō'ō kireyaeka. Supabatirā kimakarā mañekiarā wāsarōoka torāja reyaekarā. ¹⁶ Nareyaeka rakakaja Siquem wāmeirō'ōrā nare ne'ewa'rika, āta wi'iarā namajaka tarī. Abraham wāsare Hamor makarāte wapaījīkarō'ō simaeka nare nataekarō'ō.

¹⁷ I'supaka simako'omakaja rīkimabaji Egiptorā mañekiarāte imarijarika. I'supaka nimekā'āja, koyia sa-jaririjarika "Mirīparāmerāte ka'ia űijirāñu", āriwa'ri Abrahamre Tuparāte ārika upaka seyarūkia. ¹⁸ I'supaka simarijarika poto Josere imaroyika ōribeyuka, supabatirā mañekiarāte imaroyikaoka jiyīpupaka ōribeyuka Egiptorā mamaka īpire imaeka. ¹⁹ Iki īpi imaekaki pak-ibaraka ba'iaja mañekiarāte baaekaki. I'supaka baabaraka, "Rōmijāre makarāāritirā, īmirīji kimajīkareka kire mija taabe kijīñāokaro'si", nare kijā'meka.

²⁰ I'supaka kijā'meka poto jiyuritakijīka Moiséte po'ijirika. Supa imarī maekarakamaki aiya kire ja'atabekaja kīpakiarāte kire ba'iarika. ²¹ Marākā'ā baatirā wi'iarā kire ya'ewārūberīwa'ri kīpakore kire taaeka, topi Faraón makore kire e'eeka komaki upaka kire ba'iajaokaro'si. Koka kimarijayukā'āja Egiptokarāre pūpajoaikakaka jia Moiséte ōriwārūeka. Supa imarī jia jaiwārūiki, supabatirāoka imatiyaika oyiaja baaiki kimaroyika. I'supaka kimamaka īatirā jia jiyīpupaka kire norīka.

²³ Īparā po'imajarakakuri wejejē'rāka keyaeka poto "Matikuri yitā'omajare īarī ya'riye'e mae", kērīpūpajoaeka. ²⁴ Torā keyaeka poto, kitā'omajire kīpajeka īriika Egiptoka'iakaki. Supa kibaamaka, rūpūwapa'e'erā baakōrī, Moiséte kire jāēeka. ²⁵ "Egiptoka'iakarāte ba'iaja mare baamaka mare e'eru'awa'ririmaji Tuparāte jā'mekaki Moiséte ime', yitā'omajare yire āriūrū", kērīpūpajoaeka. I'supaka kīpūpajoako'omakaja, sayi'ribeyurā upaka nimaeka. ²⁶ Topi mae aperiimi īparā Israelkarā pajairāte kīaeka. Nare īatirā ikupaka nare kērīka: "Mija ā'mitipe. ĶDako baaerā īrātōmaja imariṗotojo mija jīñu?", nare kērīka. ²⁷ I'supaka kēpakā'ā, Moiséte turitatirā ikupaka pajabaraka imaekakite kire āriika: "ĶMaki 'Maiṗamaki mimabe', mire ārāpaki? ²⁸ ĶNo'oka Egiptoka'iakakire mijāārapaka upaka yire jāēerā mibaayukā'ā?", Moiséte kērīka.

²⁹ I'supaka kire kēpakā'ā "Kōpakaja Faraōnte sōrīrā baayu", āriwa'ri Egiptopi Madián ka'irō'ōrā Moiséte ru'riwa'rika. Torā mae rōmie'etirā īparā kimakarārika.

³⁰ Torājīrā īparā po'imajarakakuri wejejē'rā be'erō'ō, īrārīmi Sinaí wāmeika pūsiwāta po'imajamatorā Moiséte imaeka. I'suparō'ōrā imariṗotojo, kiwā'tarā īrābi yapumakarāka jūrēka watopekapi āngelte kire pēmakotowirika. ³¹ Yapumakarāka jūrēika yoitirā, Moiséte pūpataeka. Pūpatariṗotojo jia īatiyaokaro'si sawā'tabajirā ke'rika poto ikupaka Tuparāte kire āriika: "Yi'i imaki Tuparā. Miñekiarā Abraham, Isaac, Jacobrāka jiyīpupaka norīroyikaki", kire kērīka. Sā'mitiritirā kīpūpaka kīkiwa'ri yapumakarāka jūrēka kiyoiberika.

³³ Topi mae ikupaka maiṗamaki Tuparāte kire āriika:

"Ō'ōrāja űima simamaka ba'iaja baarūkimato sime. Supa imarī miū'puko'a e'etatirā yire mijiyīpūpayeebe. ³⁴ Yirirā Israelkarā, Egiptorā ba'iaja najūamaka űiayu. I'supaka imawa'ri ba'iaja najaijoamaka űa'mitiyu. Supa imarī 'Egiptokarā imarā judīorākare ru'rirūrū, āriwa'ri nare jeyobaarī yi'tako'o. Supa imarī Egiptorā mire yīpūatayu mae", Tuparāte āriika Moiséte,— āriwa'ri Estebanre bojaeka īparimarāre.

³⁵ Topi ikupaka kērīka ate:

—Apika marīka Moiséjeoka kime, mañekiarāte kire yi'riberiroyikaki. "Yija īṗamaki marīka mi'i. Supa imarī ba'iaja yija baaika īarīrīrimajimarīka mime", mañekiarāte kire āriika. I'supaka narīka simako'omakaja Tuparāte Egiptorā imaekarāre Moiséte e'ewa'rirūjeka niṗamaki kimaokaro'si. Ika űaűua kūpajīka yapua jūrēka watopekapi kiāngelṗi Tuparāte bojaeka Moiséte. ³⁶ I'sia poto rīkimakaja maikoribeyua baabeabaraka Egiptorā Moiséte imaeka. I'supaka baarika pīkowearitirā mañekiarāte ke'era'aeka mae. Topi i'tarijaparaka, riapakiaka Oko Jū'ayakareka, supabatirāoka po'imajamatorā maikoribeyua Moiséte baabearijarika īparā po'imajarakakuri weje-jē'rākarō'ōjīrā. ³⁷ Ikijioka imaekaki ikupaka mañekiarāte bojaekaki: "Tuparāte yire āriika upakaja kiro'si jaiījirima-jī i'tarāki apika. I'supaka Tuparāro'si baarimaji matā'omajijioka imarāki", Moiséte nare āriika. ³⁸ I'sia bojaekakijioka kimaeka mañekiarāka Sinaí wāmeika pūsiwāta po'imajamatorā rērīroyikaki. I'supaka imabaraka īriikaja pūsiṗemarā marīwa'ritirā āngelka jairī ke'rika. Torā Moiséte eyaeka poto Tuparāte jā'meka āngelte kire bojaeka. Sabe'erō'ō kire kibojaekakaka mañekiarāte bojarimaji kimaeka Moisés. Supa imarī maimajīparūkiakaka kibojaeka upakaja simara'aeka maro'sioka.

³⁹ I'supaka simako'omakaja kibojaeka upaka ima mañekiarāte yi'riberiroyika. I'supaka imawa'ri, Egiptorā pē'ririka nayapaeka ate. ⁴⁰ I'supaka simaeka poto pūsiṗemarā Moiséte imekā'āja, ikupaka kima'mi Aarōnte narīka: "No'orā kime mirīt, Egiptoka'iarā maimarapaka poto mare e'era'arapaki. Torā kime morīberijīki kime mae. Supa imarī, jērāka yija jiyīpūpayeerūkirāte † mibaapo'ijjabe. Mare imaruṗutari-majaka maimajīkareka, jia maro'si simarāñu. I'suparāre imarākareka ma'ririypairō'ōrāja mare na'rirūjerāñu", Aarōnte narīka. ⁴¹ I'supaka pūpajoawa'ri wa'ibikirāwēko makarāka upaka űoika jērāka nabaaka. I'supaka saṗo'ijjitatirā wa'iro'sia sanajoeījiroyika. Supabatirā nabaapo'ijjiaeka jiyīpupaka ōriwa'ri nabayaarika. ⁴² I'supaka nabaamaka Tuparāte nare īarīja'ataeka, "Nayapayu upakaja nabaarū", āriwa'ri. Supa imawa'ri tā'pia, aiyaka, űamikaki aiyateoka jiyīpūpayeebaraka

† Según las costumbres de los judíos, para mostrar reverencia, no se permitía llevar sandalias o zapatos en un lugar sagrado. Véase Josué 5.15 †† Véase Deuteronomio 18.15, 18. Pasaje referido al futuro Mesías (Cristo). ‡ Dioses ídolos

nimaeka. Īakōrī je'e: Tuparāro'si bojañjirimaji imaroyikaki Amós ikupaka ārīkaki:

“Israelkarā, yire mija ā'mitipe ruḡu. Ī'parā ḡo'ima-jarakakuri wejeñ'rāka ḡo'imajamatorā mija imatapae-ka ḡoto yire jiyiḡupayeeberikarā, wa'iro'sia yiro'si mija joeñjiberika.

⁴³ Yire jiyiḡupayeerimarāja mija ḡupaka mijare ārīka upakaja mija baaeka jiyiḡupaka ōñurā mija ime. Īakōrī je'e: Kūḡajīka wi'ia baatirā, sareka Moloc wāmeikite kōketirā mija jiyiḡupayeerijaroyika. I'supakajaoka tā'ḡi upaka mija baaekaki Refān wāmeikiteoka jiyiḡupaka mija ōrīroyika. I'supaka mija baamaka, Babilonia a'riwa'rirā mijare yitaarāñu”, Tuparāte ārīka,— ārīwa'ri Estebanre bojaeka ĩparimarāre.

⁴⁴ Topi ikupaka nare kērīka ate:

—Mañekiarāte ḡo'imajamatorā imaroyireka ḡoto cabra ajeakaka baaeka wi'i wā'tarā imatirā Tuparāte najiyiḡupayeeroyireka. I'sia imaeka “Tuparāte makaja ime”, ārīwa'ri kire najiyiḡupayeerūkīrō'ō. ḡusipemarā Tuparāte kire sabaekaka upakaja ḡo'imajamatorā ruitirā Moiséte sabaarūjeka. ⁴⁵ Topi mae Moiséte reyaeka be'erō'ō Josuére kiō'toarā o'aeka. Kio'aeka be'erō'ō i'sia wi'ia namakarā mirārate e'ewa'rika Canaán wāmeirō'ōrā. Na'rikarō'ō namajamarā ka'ia simako'omakaja, naka jīrīkarāte Tuparāte ḡoataeka. Cabra ajeaḡi wi'ia nabaaroyika imaeka ruḡu Davidre judiotatarāte jā'meyukā'āja. ⁴⁶ Jia jījimaka Tuparāte imaeka mañekiarā ĩḡamaki David imaroyikakika. Supa imarī Tuparāka jījimaka imawa'ri kitā'omajapitiyika Tuparāte jiyiḡupaka kiōñaokaro'si wi'ia kiro'si baarika kīḡupajoakoḡeka. I'supaka simako'omakaja Tuparāte kire sabaarūjeberika. ⁴⁷ David maki Salomón ḡuri Tuparāro'si wi'ia baaekaki mae. ⁴⁸ I'supaka simako'omakaja ḡo'imajare baaeka wi'iarā imabeyuka kime Tuparā, ḡemawa'ribaji imatiyaiki imarī. Mia je'e ikupaka bikija kiro'si bojañjirimajire o'oeka:

⁴⁹ “Ritajakaka ĩḡamaki ñime. Supabatirā yi'iji imaki ritaja ḡo'ijiaekaki. Supa imarī yiro'si wi'ia mija baarāka, ḡyikoyaja simarāñu bai je'e?”, Tuparāte ārīka,— ārīwa'ri Estebanre bojaeka.

⁵¹ I'supaka nare ārīweatirā, ikupaka nare kērīka ate:

—Mija ā'mitipe, Tuparāte yi'ririyaḡabeyurā mija ime. Supabatirāoka kirika ā'mitiririyaḡabeyurā mija ime. I'supaka imawa'ri mañekiarā wāsarā upakaja Espiritu Santore yi'ribeyurā mija ime mijaro'sioka. ⁵² Ritaja Tuparāro'si bojañjirimajare ba'iaja jūarūjerimaja mija ñekiarāte imaeka. Supabatirāoka Tuparāte yaḡaika upakaja yi'ririyaḡayuki etarūkia bojarimajare najāēeka mija ñekiarā. Supa imarī maekakaja ketaeka ḡotojo “Kire najāārū”, ārīwa'ri kire mija okabaaeka. ⁵³ Tuparāte jā'meika mija yi'ribeyu, ángelrākaḡi ārīwa'ri mija ñekiarāre Tuparāte sabojaeka simako'omakaja,— Estebanre ārīka ĩparimarāre.

Estebanre najāēeka

⁵⁴ I'supaka kēḡakā'ā yaiwēkoa boibayua upaka ḡoḡia Estebanre nabeaeka, boebatakaja jariwa'ri. ⁵⁵ I'supaka nabaako'omakaja, Espiritu Santore jia kire jeyobaaikaki imarī, yu'awa'ri ĩaerā baakōrī, yaaboaika Tuparārika kīaeka. Supabatirā Tuparā ritapē'rōtorā Jesúre rīka-marika. ⁵⁶ I'sia ĩatirā, ikupaka ĩparimarāre kērīka:

—ĭAya! Mabo'ikakurirā ñiayu mae. Tuparā ritapē'rō-topi ḡo'imaja Ma'mire rīkamayu,— Estebanre ārīka.

⁵⁷ Torāñjirāja ḡuri koḡakaja kijaika ā'mitiririka yaḡaberiwari, na'mukoḡea natāteka. I'supaka baatirā okajāñirokaḡi akaserebaraka kīḡō'irā narīrīwa'rika.

⁵⁸ Supabatirā weje a'riwa'rirā kire ne'ewa'rika, āḡaḡi kire jāñriataokaro'si. Torā kire e'eeyatirā najariroaka ḡemakato e'etatirā, Saulote sanijika sakīarīñaokaro'si. Sakīarīñukā'āja āḡaḡi Estebanre najāābareū'mueka.

⁵⁹ I'supaka kire nabaayukā'āja, ikupaka Jesúre kērīka:

—Ñiḡamaki Jesús, yire me'etope,— kērīka.

⁶⁰ I'supaka ārīweatirā ñukurupatirā, akaserekapī, —ĭÑiḡamaki, ba'iaja yire nabaaike nareka samiye'kariabe!— Jesúre kērīka.

I'supaka kijaika be'erō'ōjite koḡakaja kīḡuparirika mae.

Jesúre yi'yurāte ba'iaja Saulote baariyaḡaeka

8 Topi mae, jia Tuparāte yi'yurā imaekarā judiotatarā Estebanre nayayeka. I'supaka kire baatirā ñajoabaraka jimarīa kire norika. I'sirīmijioka tokarā Jesúre yi'yurāka jiamarīa imariyaḡurāte ba'iaja nare baaū'mueka. Īakōrī je'e: Saulo, “Estebanre najāāḡarū”, ārīḡupajoekakiki, i'supakaja ba'iaja nare ḡupajoarūjerā baaekaki. Īrāwi'i jariwa'ririmarīaja mo'abaraka Jesúre yi'yurāte tōḡotirā ĩmirīja, rōmijāteoka wēkomaka imariwi'iarā nare kitaroyika. I'supaka simamaka Judea ka'iarā, supabatirā Samaria ka'iarā Jesúre yi'yurāte ru'riwa'rika. I'supaka aḡerāte baaeka imako'omakaja aḡóstolrāka ḡuri Jerusalénrāja tuikarā.

Samaria ka'iarā Jesúrika bojariroka Felipete wārōeka

⁴ Jerusalénrō'ōḡi ru'riwa'rikarā imariḡotojo aḡerō'ōrā eyatirā Jesúrika bojariroka nawārōeka. ⁵ Felipe Jerusalénḡi ru'riwa'ritirā, Samariaka'iarā imawejearā eyaekaki. Torā eyatirā, “ḡo'imajare tāāokaro'si supabatirā nare jā'merimaji kimaokaro'si Tuparāte kire ḡūataeka”, ārīwa'ri Jesúrikakaka Felipe nare bojaeka. ⁶ Torāñjirā mae, rīkimarāja ḡo'imajare kīḡō'irā rērīka kire ā'mitiririyaḡawa'ri. Supabatirā, maikoribeyua kibaabeamakaoka ĩawa'ri kibojaeka jiaḡi na'mitirika. ⁷ I'supaka maikoribeyua baabeabaraka rīkimarā ḡo'imaja ḡupakarā Satanārika ima ña'rīñāikarāreka Felipe ḡoataeka. I'supaka kibaamaka nareka imaekarā akaserebaraka ḡorika. Supabatirāoka rīkimarāja bitamajareoka kijeeka. ⁸ Supa imarī i'sia wejeekarāre jījimaarika.

⁹ I'sia wejearā Simónre imaeka. Ī'rākuri wejejē'rā-marīa ye'oiki imarī, kīpupakapi baabeabaraka ki-maroyika. I'supaka baarijaparaka "Yi'i imaki imatiyaiki", tokarāre kērfroyika. I'supaka nare kibaamaka rīkimarā-ja imatiyairā, imatiyabeyurā pariiji kire nayi'rika.

"Tuṣarāte kire jeyobaamaka tēřitaki kime", āřīwa'ri jiyipupaka noņuka kimaeka. ¹² I'supaka nimako'omakaja Felipe puri Jesucristorika bojariroka nare wārōekaki. "Tuṣarāte pūataekaki kime Jesús. Suṣabatirāoka kire yi'yurā puri jia Tuṣarāte nare imaruṣutarāñu", āřīwa'ri nare kibojaeka. I'sia ā'mitiritirā Jesúre ĩmirīja, rōmijāoka kire nayi'rika. I'supaka imawa'ri Felipete narupuko'a najūjerūjeka "Kopakaja Jesúre yi'yurā yija ime mae", āřīwa'ri. ¹³ Simónoka, ye'oiki imariṣotojo, Jesúrika bojariroka yi'ritirā ruṣuko'a kijūjerūjeka. Torājītepi mae Felipeka kijeyoariū'mueka. Kika imarijaparaka Tuṣarārikapi maikoribeyua Felipete baabeamaka ĩatirā marākā'ā baaberijīkarō'ōjīrā Simónre jarika i'supaka ima ĩakoriberikaki imarī.

¹⁴ Apóstolrāka Jerusalēnpi, "Samariaka'iakarā rīkimarāja Tuṣarārika na'mitiripēayu", āřīrika na'mitirika. I'supaka simamaka Samariarā Pedro suṣabatirā Juan-ka ĩṣarāte naṣūataeka. ¹⁵ Samariaka'iarā eyatirā torā Jesúre ā'mitiripēairā ruṣuko'a jūjekarā imariṣotojo "Tuṣarāte pūataekaki Espiritu Santore nareka imabeyurā nime ruṣu", narīwārūeka. I'supaka nima-maka "Espiritu Santore nare ña'rījāirū", āřīwa'ri Tuṣarāte nare si najēñeka. ¹⁷ Suṣabatirā Jesúre ā'mitiripēairāte ĩřikate jariwa'ririmarīaja narupuko'a narabemaka Espiritu Santore nare ña'rījāika.

¹⁸ Pedrorāka nare narabemaka Espiritu Santore nare ña'rījāimaka Simónre ĩaeka. I'sia ĩatirā niñerū nare ĩjirika yaṣawa'ri ikupaka nare kēřika:

—Mija baaeka upaka yibaamaka Espiritu Santore nare ña'rījāirika yiyapayu yiro'sioka. Suṣa imarī ika sime i'supaka yire mija baarūjerūki waṣa,— nare kēřika.

²⁰ I'supaka kēṣakā'ā, ikupaka Pedrote kire āřika:

—Waṣamarīaja Tuṣarāte ja'ataika, mawaṣaijirūki-marīa sime. I'supaka miṣupajoaika simamaka, miniñerūṣitiyika ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā me'rirū āřīwa'ri. ²¹ Ba'iaja miṣupajoaika oñuka Tuṣarā. Suṣa imarī, yijaka aṣerāte Espiritu Santore ña'ajāārimajimarīka mime. ²² Kopakaja mae ba'iaja miṣupaka mireka ñiawārūyu. Mia, Tuṣarāte tēřirika imakakapi yija baarijayua mioakiyu. Suṣabatirā ba'itakaja baarimajimarī, marākā'ā baatirā aṣe upaka imarimajimarīka mime. Ba'itakaja miṣupajoaika ja'atirā Tuṣarāte mi-jēñebe, "Ba'iaja yipupajoaika yireka miye'kariabe", āřīwa'ri,— Pedrote kire āřika.

²⁴ I'supaka kēṣakā'ā ikupaka Simónre kire āřika:

—Maipamaki Tuṣarāka yiro'si mija jaibe. "I'supaka mijūarāñu", yire meñua jūarika yaṣabeyuka yi'i puri,— Pedrorākare kēřika.

²⁵ I'sia be'erō'ō Jesúre baaroyika niaeka mirāka, suṣabatirā nare kibojaroyikakaka tokarāre nabojaeka.

Po'imajare wārōweatirā, Jerusalēnrā ṣe'riwa'rikōřī Samariaka'iarā wejerakakaja Jesúrika nawārōrijarika.

Etiopíaka'iakakire Felipete ruṣuko'a jūjeka

²⁶ I'sia be'erō'ō Tuṣarā Felipe pō'irā ángelte pūataekaki ikupaka kire kēñao'okaro'si:

—Jerusalēnrā me'ṣe. Torā meyarāka ṣoto, Gaza wāmeika wejearā a'yu ma'arā me'ṣe. Yaṣumatopi o'yu-ma'a sime i'sima'a,— Felipete kēřika.

²⁷ Suṣa imarī kire kēřika upakaja Felipete a'rika mae. Topi a'ririjaparaka Etiopíaka'iakakire kīaeka. Etiopíaka'iakarā ĩṣamakore niñerū ĩarīřirijeyobaarimajimatiyaiki kimaeka. Jerusalēnrā Tuṣarāte jiyipupayeerī turikaki, torājīte kipe'rieyawa'rika. ²⁸ Kawarure kitūrūrūkiapi kire yierijayukā'āja Tuṣarāro'si bojarimajimae Isaiás wāsare o'oekekaka kīarījarika.

²⁹ Torājīrā mae, ikupaka Espiritu Santore āřika Felipete:

—Kire eyatirā, kiwātapiji me'ririjape,— kire kēřika.

³⁰ Suṣa imarī kire rīřeyatirā, Tuṣarāte bojařirimajimae Isaiás o'oekekaka ĩabaraka kijaiṣatemaka, kiā'mitirika. Topi mae,

—Torā mijaiṣateika ṣyaje miōřiwārūyu?— Felipete kire āřika.

³¹ I'supaka kēṣakā'ā,

—"I'supaka sāñu", āřīwārūbeyuka yi'i, maki yire sabo-jabeyua simamaka,— kire kēřika mae.

Topi mae,

—Yipō'irā mimarījaibe yire samiwārōkaro'si,— Etiopíakakire kire āřika.

³² Isaiás Tuṣarārika o'oeka kijaiṣatekarō'ō ikupaka bojaeka:

"Oveja jāōkaro'si ne'ewa'yu upakaja ĩřikate ne'ewa'rirāñu. Kīṣoya nata'amaka oveja akaserebeyua sima upakaja ba'iaja kire nabaako'omakaja kikaserebesarāñu.

³³ Rīkimarāja ṣo'imajare ĩarāka wājītāji ba'iaja kire nabaarāñu. 'Ba'iaja baaiki kime', kireka naṣakā'ā ki'yopi'rirāñu ba'iaja baabesarāki imarī. Suṣabatirā ṣo'imajare kire jāāmaka, kiriparāmerā imabesarāñurā", āřīwa'ri o'oekarō'ō Etiopíakakire jaiṣateka.

³⁴ Suṣa imarī kipō'irā Felipete marījaika.

—Tuṣarāro'si bojařirimajite o'oekekaka ĩatirā yire mi-bojabe. ṣYaje kirikakakaja kio'oeka bai? ṣApikareka ṣupajoawa'ri i'supaka kio'oeka kā'ā?— Felipete kēřika.

³⁵ Topi mae, Isaiás o'oekekaka ā'mitiritirā, ikupaka Felipete kire āřika:

—Isaiás i'supaka o'oekekaki Jesúre ba'iaja jūarūkiakaka ṣupajoawa'ri.—

Suṣabatirā jía Jesúmajaroka kire kibojaeka. ³⁶ A'ririjari ma'arierā ṣa'wa imaekarō'ōrā neyaeka.

—Īakōřī, o'ōrā sime okoa. Maekaka ruṣuko'a yire mijūjebe ñarījika ṣyaje rukuya jia simajīñu?— Etiopíakakire kire āřika.

³⁷ I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire kērīka:
—Yi'ritiyarīji Jesucristore miyi'rijīka, ruḡuko'a mire yi-
jūjerāñu.—

I'supaka kēpakā'ā,
—Ā'ā, Tuḡarā Makiji kime Jesucristo,— Etiopīakakire
ārīka. †

³⁸ Suḡa imarī "Ō'ōrā mituibē", tūrūrūkia tuarimajite
ārītīrā, saḡi merīrīkatīrā ḡa'warā natu'arīkaeka Felīpete
Etiopīakakī ruḡuko'a jūjeokaro'si. ³⁹ Pa'wapi na-
marīrīkaeka ḡoto, ikuparō'ōḡiji Felīpete Espīritu San-
tore e'ewa'rika. Sabe'erō'ō ḡuri Etiopīakakire kire
ḡaberika ate. I'supaka simako'omakaja jījimakaḡi
Etiopīakakire o'rika. ⁴⁰ Apeweḡearā Espīritu Santore kire
e'ewa'rika be'erō'ō, "Azotoweḡearā ḡimekā'ā mae", Fe-
līpete ārīḡupajoaeka. Toḡi o'riwa'rikōrī weḡerakakaja
Jesūrīka wārōrijaparaka Cesareaweḡearā keyaeka.

Saulote yi'riū'mueka Jesúre

(Hch 22.6-16; 26.12-18)

9 Saulo Jesúre yi'yurāte jāñrika ri'kawa'ri ba'iaja
nareka kijairoyika ruḡu. Suḡa imarī "Ba'iaja nare
yibaaerā", ārīwa'ri kurarāka ḡḡamaki imatiyaiki ḡō'irā
ke'rika. ² Ī' Saulo, yiḡūataiki Jesúre ā'mitirīḡeairāte
kiñi'arū", ārīwa'ri ḡaḡera kio'ookaro'si kijēñeka, Damas-
corā judīorākare rērīriwi'ia imaruḡutarimajare
beaokaro'si.

—Ika mijā'meikapi nare ḡiatōḡorāka upakaja ḡimirīja,
rōmijāteoka ḡi'atirā Jerusalénrā nare ye'era'arāñu,—
Saulote kire ārīka.

³ Suḡa imarī ma'api a'ririjari Damasco weḡearā
keyaerā baaekarō'ōjite, ikuparō'ōḡiji mabo'ikakurīḡi
yaaboaike kire jāāta'aeka. ⁴ Toḡi mae marākā'ā
baaberiwa'ri sarāja Saulote ḡa'rīka. Torājīte mae,
ikupaka kire sārīka:

—Saulo, Saulo, ḡdako baaerā ba'iaja yire mibaari-
wā'imañu?— kire sārīka.

⁵ Sā'mitirīrā,

—ḡMaki mime je'e ḡḡamaki?— kērīka.

—Ba'iaja mibaawā'imarīrijayuka Jesús ḡime,— kire
kērīka.

⁶ I'supaka kire ārītīrā,

—I'supaka baarikopakaja, mi'mitirā, Damascorā
me'ḡe. Torā meyarāka ḡoto, "Ikupaka mibaabe",
ḡrīkate mire ārīrāñu,— Saulote kērīka.

⁷ Sauloka a'rikarā, sajaikakite ā'mitirīḡotojo kire ni-
atōḡoberika. ḡupataekarā imarī torā najiyirīkataeka
suḡabatirā jaiberījīkaoka najarika. ⁸ Sabe'erō'ō
mi'mirīkatirā yoibaotaerā kibaakoḡeka. Torājīrā mae
ōibeyua kiñakoa jarika simamaka Damascorā kijey-
omarāre kire ḡitiwa'rika. ⁹ Torā kire ne'eeyaeka be'erō'ō
maekarakarīmi yoibeyuka, ba'abekaja, suḡabatirā
dakooka ukurimarāja Saulote imaeka.

¹⁰ I'sia weḡearā Jesúre yi'yuka, ḡrīka Ananías
wāmeikite imaeka. Makārārūñuroka upakapi kire ḡe-
makotowiritirā,

—ḡYaje mime Ananías?— Jesúre kire ārīka.

—Ā'ā ḡḡamaki, ō'ōrā ḡime,— kire kērīka.

¹¹ —Ā'ā, mae Wājima'a wāmeirō'ōḡi me'ḡe. I'sima'api
a'ririjari Judas wi'iarā meyarāñu. Torā eyatirā "ḡYaje
ō'ōrā Saulo, Tarsoweḡeakakire ime?", kire meḡe. Mia,
i'supaka merīrāñu yire jēñebaraka imaki kimamaka.

¹² Makārārūñuroka upakapi ikupaka kiro'si simako'o:
ḡrīka Ananías wāmeikite kire yibeako'o. Suḡa imarī
kiḡō'irā kākaeyatirā miḡitaka kiḡemarā mija'aḡearāka
ḡoto, ate yoiki kijarirāka, kire yibeako'o,— Ananīare
kērīka

¹³ I'supaka kire kēpakā'ā ikupaka Ananīare ārīka:

—Jimarīa kimajaroka ḡa'mitiyu, Jerusalénkarā mire
yi'yurāte ba'iaja kibaarijayuakaka. ¹⁴ Suḡabatirā kurarā-
ka ḡḡamarāre kire jā'meḡūatamaka, ō'ōrā Saulote etae-
ka. Suḡa imarī mire ā'mitirīḡeairā yija imamaka, wēko-
maka yijare baaokaro'si Jerusalénrā yijare e'ewa'ririma-
ji kime,— Ananīare kire ārīka.

¹⁵ I'supaka kērīko'omakaja ikupaka Jesúre kire bojae-
ka:

—Mire ḡañu upakaja kiḡō'irā me'ḡe. Yimajaroka
ḡo'imajare wārōrimaji kimaerā kire yiwā'maeka. Judío-
tatarā, judīotatamarīrā, suḡabatirā niḡarimarāteoka
sawārōrimaji kimarāñu. ¹⁶ I'supaka baarimaji kimama-
ka "Saḡi ḡrākurimarāja jimarīa ba'iaja mijūarāñu", kire
ḡarīrāñu,— kireka Jesúre ārīka Ananīare.

¹⁷ Torājīrā kiḡō'irā Ananīare a'rika mae. Kimaeka
wi'irā kiḡō'irā eyatirā kiḡitaka Saulo ḡemarā kija'aḡeae-
ka. Suḡabatirā ikupaka kire kērīka:

—Yijeyomaki mia'mitiḡe. Maiḡamaki Jesús, mi'tari-
jarapaka ḡoto mire ḡemakotowirapakiji, yire
ḡūatakoka miñakoa jirū ārīwa'ri. Suḡabatirāoka Es-
pīritu Santore mire ḡa'rījāirū ārīwa'ri ḡariji yire
kiḡūatayu,— kire kērīka.

¹⁸ I'supaka kērīkarō'ōjīteje, wa'itīti upaka ḡoika Saulo
ḡakoapi ḡa'rīka. Torājīrā ḡuri jia kiñakoa jarika. I'suḡa-
ka kire kibaamaka, kimi'mirīkaeka ḡoto Ananīare kire
ruḡuko'a jūjeka. ¹⁹ I'supaka kijarika be'erō'ō ba'atirā
okajīja kijarika. I'supaka jaritirā ḡoapañaka Jesúre
yi'yurāka Damascorā kimaeka.

Damasco weḡeakarāre Jesúrīka bojariroka Saulote bo- jaū'mueka

²⁰ Torājīrā mae judīorākare rērīriwi'iarā kākatirā,
Jesúrīka bojariroka wārōbaraka "Tuḡarā Maki kime
Jesús", Saulote nare ārīka. ²¹ I'supaka kibaamaka,
kopakaja ḡo'imajare ḡupataeka.

—Mia, ḡīji kime Jesúre yi'yurāte ba'iaja baarimaji
Jerusalénrā. Ō'ōrā kime Jesúre yi'yurāte ḡi'atirā, kurarā-
ka ḡḡamarā ḡō'irā nare e'ewa'yaokaro'si,— ḡo'imajare
ārīka.

† La mayoría de las traducciones de la Biblia no incluyen ver-
sículo 37 porque no aparece en las copias de la Biblia más antiguas.

²² I'supaka napupajoako'omakaja Tuparāte kire jey-obaamaka, jibaji Jesúrika bojariroka kibojamiríríkawa'rika. "Rita sime, Já'merúkika Tuparāte wā'maekaki kime Jesús", nare kērīroyika. Jia sakibojamaka, Damascokarā judíorāka tparimarā marākā'ā kire nokatērīwārūberika.

Judíotatarāte kire jāārika ri'kamaka Saulote ru'rika majaroka

²³ Damascorā űoatakaja sawārōbaraka Saulote imamaka, "Kire majāāerā", judíorāka Jesúre yi'ribeyurāte ārīpupajoaeka. ²⁴ Supa imarī űami, űmioka kire napānaroyika wejeapi poriwarírúkirō'ō koperekarā kire jāōkaro'si. I'supaka nabaako'omakaja Saulote sōrīka. ²⁵ Kiōrīka simamaka kibojaka yi'yurāte kire jey-obaaka, kiru'yaokaro'si. Torājīrā mae, űami wejea natak'ekarō'ōpi imatirā pi' i upaka űoikarā kire jāātirā apēpērōtorā kire naruetaka kiru'yaokaro'si.

Jerusalénrā Saulote imaeka mae

²⁶ Topi, ru'riwa'ritirā Jerusalénrā keyaeka mae. Torā Jesúre yi'yurāka jeyoaririka kiyapakopeka. I'supaka kiyapak'o'makaja "Jesúre yi'ribeyuka kime Saulo puri", ārīwa'ri kire nakíkika. ²⁷ I'supaka nimako'omakaja, Bernabé wāmeiki, Saulote jeyobaekaki. "Mi'tabe, apóstolrākaka majairā", kire kērīka. Sauloka napō'irā eyatirā ikupaka Bernabére nare ārīka:

—Saulo kime űī, ma'api ke'ririjayukā'ā maipamaki Jesúre kire pemakotowirika. Supabatirā kika kijaika. I'supaka Jesúre kire baaeka be'erō'ō Damascorā dako werikimarāja pō'imajare Jesúrika bojariroka wārōrapaki kime,— Bernabére nare ārīka.

²⁸ I'supaka nare kēpakā'ā "Maka imarūkika Saulote ime mae", kireka narīka. I'supaka napakā'ā, Jerusalénrā naka kimaeka. Naka imarijari dako werikimarāja tokarāre Jesúrika kibojaka. ²⁹ Judíotatarā imarihotojo griego oka jairāka Saulote jaibaraka imaeka. Tuparā majaropūñu āñua nare bojabaraka, "Sāñu upakaja Já'merúkika Tuparāte wā'maekaki kime Jesús", nare kērīka. I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri kire jāārika nari'kaeka. ³⁰ I'supaka kika nima ā'mitiriwa'ri, Cesarearā kijeyomarāre kire e'ewa'rika. Torā eyatirā Tarsowejearā kire nape'riwa'rirūjeka.

³¹ I'sia poto puri Judea, Samaria, supabatirā Galilea ka'iarāoka ba'iaja Jesúre yi'yurāte jūaberika. Supa simamaka Espiritu Santore nare jeyobaamaka jijimakapi Jesúre jibaji yi'yurā nimamiríríkawa'rika. Supa imarī rīkimabaji Jesúre yi'yurāte imarijarika. Supabatirāoka ritaja jiyipupaka Maipamakire oparaka ni-marijarika.

Bitamajite Pedrote jieka

³² Supa imarī Jesúre yi'yurāte űrāweje jariwa'ririmarāja Pedrote űataparoyika. I'supaka imawa'ri Lida wāmeirō'ōrā napō'irā turirī keyaeka. ³³ Torā eyatirā

Eneas wāmeikite kīaeka. Bitamaji imarī, maekarakaotēnarirakakuri wejejērāka keyawa'rika kikārīrūkirō'ōrāja pēyubaraka. ³⁴ Torājīrā mae, ikupaka Pedrote kire ārīka:

—Eneas, mia'mitipe, Jesucristore mire jeyu mae. Supa imarī mimi'mirīkabe. Supabatirā mikārīrūkia mibupebe,— kire kērīka.

I'supaka kire kērīkarō'ōjiteje, bitamaji imakopekakite mi'mirīkaeka. ³⁵ Rīkimarāja Lidakarā supabatirā Sarónka'iaakarāoka űaekarā supa kibaaeka. Supa imarī ni-maupatiji Jesúre yi'yurā oyiaja najarika.

Reyaekakote Pedrote tāēka

³⁶ űrāko Jope wāmeirō'ōkako Tabitā wāmeikote imae-ka, Jesúre yi'yuko. Griego okapi puri Dorcas wāmeiko koimaeka. Jiiko pō'irōmo imarī wayuoka baairāte jia kojeyobaaroyika. ³⁷ I'supaka imarihotojo ikuparō'ōpiji wāmarāja jariwa'ri koreyaeka mae. Koreyamaka űatirā reyairāte nabaaika upakaja kopō'ia najūjeka korīrā. Supabatirā űmipērōtorā imaeka kurarakarā koro'siji kore nataeka. ³⁸ I'supaka kore baatirā "Lidarā Pedrote ime", pō'imajare āñua Jopekarā Jesúre yi'yurāte ā'mitirika. Sā'mitiritirā űparāte Pedrote akarī napūataeka, koyikurirāja kimaeka simamaka. Kipō'irā eyatirā ikupaka kire narīka:

—Dajoa wārūaja yijaka.—

³⁹ I'supaka napakā'ā ā'mitiriwa'ri, naka Pedrote a'rika Joperā. Torā eyatirā Dorcas majaka nataekarō'ōrā kire ne'ewa'rika. Supa imarī kopō'irā rīkimarāja natīmiarāte reyatapaeakarāre oparaka imamaka kīaeka. Ketamaka kipō'irā narērīka kika jaiokaro'si.

—Dorcate reyaerā baarapaka rupe rīkimakaja saya yijare kopu'añjirape,— āparaka Pedrote sanabeaeka.

⁴⁰ I'supaka kire napakā'ā,

—Mija poriwape rupe,— nare kērīka.

Naporiwari'rika be'erō'ō, űukurupatirā Tuparāka kijai-ka. Kika jaiweatirā, reyaekakote jorowa'ri űatirā,

—Tabitā mimi'mibe,— kore kērīka.

I'supaka kērīka potojo koñakoa wiritaeka. Supa imarī Pedrote űatirā komi'mirupaeaka. ⁴¹ Topi mae, kopitakapi űi'atirā Pedrote kore mi'mataeka. Supabatirā "Mija pōpe rupe", kērīkarāte kiakaeka.

—Kopakaja oñia kojayu. Ate kore mija űarape mae,— Jesúre yi'yurā natīmiarā reyatapaeakarā, supabatirā apērā najeyomarāreoka kērīka.

⁴² I'supaka kōjarika ritaja Jopekarāre ā'mitiripataeka. Sā'mitiritirā rīkimarāja Jesúre nayi'rika. ⁴³ Sabe'erō'ō torā űoaka Pedrote imaeka, wa'iro'si ajea ba'iraberimaji Simón pō'irā.

Cornelio pō'irā Pedrote a'rika

10 Cesareawejearā Cornelio wāmeikite imaeka. Torā rīkimarāja surararāka Italiakarākaki imatirā űrāpitarakamarā pō'imajarakamaki surararāka űpamaki kimaeka. ² Judíorākimarāka imarihotojo Tuparāte jiy-

iþupaka õñuka, kiwi'iareka imarãþitiyika. Judíorãka wayuoka baairãte ríkimakaja niñerũ jeyobaarimaji, supabatirãoka Tuparãte jajijapaki kimaeka. ³ I'supaka kimaekama ãrãrãmi tres rõõjãrã aiyate eyawa'rika þoto makãrãrũñuroka upakapi Tuparãte þũataekaki ángelte kipõ'irã etaeka. Jia Corneliore kire ãtiyaeka. Supabatirã kipõ'irã kãkaeyatirã,

—Cornelio,— ángelte kire ářika.

⁴ Topi mae, kireka ñakoariji,

—Aya, ¿marãkã'ã sime je'e ñipamaki?— þupatawa'ri kire kãřika. I'supaka kãþakã'ã

—Tuparãte mijeñerijayu rakakaja mire kiã'mitiyu.

Supabatirã wayuoka baairãte mijeyobaakarekaoka jjiimaka kime. I'supaka mimamaka mireka þupajoajipaiiki kime. ⁵ Supa imarĩ Joþewejarã imaki Simónre akarĩ a'rirũkirãte miþũatabe. Kiwãmeaoka Pedro. ⁶ Apika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji riapakirijerã imaki þõ'irã kime. Torã Simón Pedrote natõþorãñu miþũatarãñurã,— ángelte kire ářika.

⁷ I'supaka kire áříweatirã ángelte a'rika. Sabe'erõõ ãparã kiba'iraberimaja, supabatirã ãřika surara jia Tuparãte yi'yuka imaekakiteoka kiakaeka. ⁸ Supa imarĩ kipõ'irã netaeka þoto, ángelte kire ářikakaka Corneliore nare bojaeka. Nare sabojaweatirã Joþerã nare ke'rirũjeka.

⁹ I'supaka kãþakã'ã a'ritirã, aþerĩmi wãjitãji aya simaeka þoto Joþe koyikurirã neyaeka. I'tojĩte wi'irupututuarã Pedrote mirĩka Tuparãka jairĩ. ¹⁰ Tuparãka jaibaraka kimaeka þoto kopakaja kikãsirabaeka. I'supaka kimamaka aþerãte ba'arika kiro'si baayukã'ãja ikupaka makãrãrũñuroka upakapi kiro'si simaeka:

¹¹ Mabo'ikakurirã kãkaeka þoto sayapãia jo'bato ãpapẽ'rõto ñi'atirã maja'aruetaika upaka saruirã'aeaka.

¹² Satõsuarã ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwẽkoa þariji imaeka. Wa'ibikirãka upaka tuyua, wiyua, supabatirã yiibaraka tuyuaoka simaeka. ¹³ Supa imarĩ ãmiþi ikupaka Pedrote sajaikorika:

—Pedro mimi'mibe. Samijããba'abe,— kire sãřikorika.

¹⁴ I'sia oka ã'mitiritirã ikupaka kiyi'rika:

—Marãkã'ã baatirã yibaaberijika ñipamaki, Moisés wãsare jãjibaaeka ba'akoribeyuka ñime ruþu.—

¹⁵ Topi ate sajaikorika

—“Jãjika yiro'si sime”, merã'si, Tuparãte ba'arũjeika þuri “Miba'abe”,— mabo'ikakuripi sãřikorika.

¹⁶ Maekarakakuri i'supaka Pedrote sabaeka.

Sabe'erõõpi mae sayapãia Tuparãte e'eka. ¹⁷ I'sia ãawa'ri “¿Dako baaerã supa yire sabaayu jee?”, Pedrote ářipupajoaeka. I'supaka þupajoabaraka kimekã'ãja, “No'orã Simónre ime”, ãþaraka þo'imajare jãřiarijariji, Simón wi'iarã neyaeka Corneliore þũataekarã. ¹⁸ Torã eyatirã ikupaka najãřiaeka:

—¿Õõrã yaje Simón Pedro wãmeikite ime?— narĩka.

¹⁹ Kãkaeka mirãka þupajoabaraka kimekã'ãja, Espiritu Santore kire jaika,

—Mia'mitiþe. Maekarakamaki ãmirĩja mire mo'arĩ etairã. ²⁰ Mae miruiwa'þe, naka me'yaokaro'si “¿Yaje judíorãkamarĩrãka ya'rijĩñu je'e?”, ářipupajoabekaja mimabe. Yiþũatairã nime,— Espiritu Santore kire ářika.

²¹ Supa imarĩ, Corneliore þũataekarã maekarakamaki þõ'irã Pedrote ruiwa'rika.

—Yi'iji ñime mija mo'aiki. ¿Dakoa áříwa'ri mija i'tako'o?— nare kãřika.

²² I'supaka kãþakã'ã ikupaka nayi'rika:

—Yija ãþamaki Cornelio miþõ'irã yijare þũatarapaki.

Jiika þo'imaji kime Cornelio. Supabatirã Tuparãte jiyiþupayeeiki. Ritaja judíotatarãoka kire jiyiþupayeeirã. Supa imarĩ ikupaka ángelte kire ářãþe're: “Mia'mitiþe Cornelio, Simón Pedrote miakapũabe. Supabatirã mire kibojarãka jia mia'mitiþe”, ángelte yija ãþamakire ářãþe,— Simón Pedrote narĩka.

²³ Supa napakã'ã,

—Õõrã kãkara'atirã yiþõ'irã mija kãþe ruþu,— Pedrote nare ářika.

Aþerĩmi þuri naka Pedrote a'rika mae. Joþewejeakarã ãrãrimarã Jesúre yi'yurãoka, naka jeyoariwa'rikarã.

²⁴ Aþerĩmi Cesareawejarã neyaeka. Neyarã baaeka ruþu, kirĩrã supabatirã kijeyomarãþitiyika rãřitirã Corneliore imaeka, “Simón Pedrote bojarãka ma'mitiriye'e”, áříwa'ri nare kioyibojaeka. ²⁵ Torã neyaeka þoto Pedrote e'etoriĩ Corneliore þorika. Supabatirã Corneliore ñukurupaeka kire jiyiþupayeeokaro'si. ²⁶ I'supaka kibaamaka kipitakarã ñi'atirã,

—Mimi'mibe. Miupakaja þo'imaji ñime yiro'sioka,— Pedrote kire ářika.

²⁷ I'supaka kãþakã'ã kimi'mika mae. Supa imarĩ jaibu'arikapiji wi'iarã nakãkaeka mae. Torã kãkawa'ritirã ríkimarãja þo'imaja rãřikarãte Pedrote ãaeka.

²⁸ I'supaka nimamaka ãtatirã, ikupaka Pedrote nare bojaeka:

—Yija judíotatarã aþetatarãþitiyika rukubaka imarika, supabatirã napõ'irã turirikaoka jãjibaairã yija ime. I'siakaka õřiwãrũirã mija ime. I'supaka simako'omakaja Tuparã þuri ikupaka yire bojarapaki: “Jãjibaarimarã sime”, ñañua ‘Jãjibaarika sime’, mija ářã'si”, Tuparãte yire ářãþe. Supa imarĩ “Judíotataki imariþotojo aþetatarãka rukubaka ñima jãjibaarũkimarã sime”, ñarĩwãrũyu maekaka þuri. ²⁹ Supa imarĩ Cornelio majaroka yire nabojarapaka þotojo ñojimarĩji miþõ'irã yi'tarape. Supa imarĩ ¿marãkã'ã áříwa'ri oka yire mija þũatarape?— Pedrote nare ářika.

³⁰ I'supaka kãþakã'ã, ikupaka Corneliore kire ářika:

—Botarakarĩmi sajaritiyu tres rõõjãrã aiyate eyawa'rapaka þoto, Tuparãka jaibaraka ñimarapaka be'erõõ. Ikuparõõpiji ángelte saya yaaboaiika jããtirã yiþõ'irã kipemakotowirape. ³¹ Topi ikupaka yire kãřãþe mae: “Cornelio. Tuparãte mijẽñeika jjiimakapi kiã'mitiyu. Supabatirã wayuoka baairãte mijeyobaaiika jiaoka kiro'si sime. Sapi áříwa'ri jia mire kibaayu. ³² Supa imarĩ

† Fue prohibido en la ley de Moisés comer animales tal como reptiles, culebras, marranos, perros, varios insectos, etc. Véase Levítico 11

Jopewejearä imaki Simón Pedro wāmeikite miakarū-
jebe. Apika Simón wa'iro'si ajea ba'iraberimaji wi'iarä
kime riapakerijerä", ängelte yire äräpe. ³³ I'supaka yire
kibojamaka ä'mitiriwa'ri, ñojimarġi oka mire
yipūatarape. Jia oka mi'tayu ö'örä. Tuparäte ſaika
wājītāji yija rēriko'o kioka simaupatiji öñaokaro'si.
Tuparäte mire bojaika yija ä'mitiririyapayū,— Corne-
liore kire ärika.

Cornelio jeyomaräre kiwāröeka Pedro

³⁴ Sä'mitiritirä, ikupaka Pedrote jaiü'mueka mae:

—“Aperimaräre kiwātaika pemawa'ribaji ĩrätatareje
wātabeyuka kime Tuparä”, ñarġwārūyu mae. ³⁵ Ritatojo
wejeareka po'imajatata imaupatirekaja jiyipupaka kire
öriwa'ri, kiyapaika upakaja baairäka ĳĳimaka kimari-
jayu. ³⁶ Yija tä'omaja Israel wāsa riaparämeräro'si Jesu-
cristo, ritatojo wejeareka imarä ĩpamakite baaekapi
äriwa'ri jia Tuparäka nimarūkiakaka nare kibojaka.
³⁷ Mamarġ Galileaka'iarä, supabatirä ritaja Judea
ka'iareka Jesús Nazaretkakire baaeka öñurä mija ime.
Po'imajare wāröbaraka Juanre narupuko'a jüjeyukä'äja,
mae kirikapi baawärüiki Jesúre kimaü'murüjeka
Tuparä. Supabatirä Espiritu Santore kire kija'ataeka.
I'supaka kibaaekaki imarġ, Galileakaräre supabatirä
Judeaka'iakaräreoka jia kibaaeka. Supa imarġ ritaja Sa-
tanäre ba'iaja jüarüjeroyikaräte kitääroyireka. I'supaka
kibaaroyireka, Tuparäte kika imaeka simamaka. ³⁹ Yija,
apóstolräka, Jerusalenwejearä, supabatirä judiotatarä
ka'iarä ritaja Jesúre baaeka ſaekarä. Sabe'erö'ö
Jerusalenrä judiotatarä ĩparimaräte yapua tetaekarä
kire jäärüjeka. ⁴⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja
maekarakarġmireka, Tuparä puri Jesúre öñaia jarirüjeka-
ki. Supabatirä Jesúre yijare kipemakotowiatäka.
⁴¹ Judiotataräte nimaupatiremarġa Jesúre pemako-
towirirä Tuparäte baaeka. Mamarġtaka kiwä'maekarä
yija imamaka i'supaka kibaaeka, “Öñaia Jesúre ime ate”,
yija äriwārüokaro'si. Ate öñaia Jesúre jaripe'rika be'erö'ö
kika ba'aeakarä yija ime. ⁴² “Öñaia imaräte supabatirä
reyaekaräteoka, ba'iaja nabaaka wapa nare jēñerima-
ji mimabe', äriwa'ri Tuparäte yire jäl'meka äriwa'ri
po'imajare mija bojabe”, Jesúre yijare ärika.
⁴³ Tuparäro'si bojaġjirimaja imaeka rakamakiji Jesúre
imarūkiakaka püpajoawa'ri no'oeka. Supa imarġ Jesúre
yi'yuräte ba'iaja baaeka wapa Tuparäte ye'kariarūki-
akaka no'oeka,— Pedrote nare ärika.

Judiotatamarġräteoka Espiritu Santore ña'rġäika

⁴⁴ I'supaka äparaka Pedrote imekäl'äja Espiritu San-
tore nare ña'rġäika. ⁴⁵ Supa imawa'ri ĩrärökamarġa
po'imaja oka norġbeyuaja jaibaraka nimaeka Tuparäte
jyiyipupayeebaraka. Sätirä “Judioräkamarġräteoka Es-
piritu Santore ña'rġäiyu mae”, äriwa'ri narupataeka
judioräka Pedroka ĩrätiji etaekarä. ⁴⁷ Topi ikupaka
judioräkare Pedrote ärika ate:

—Mija ä'mitipe yijeyomarä. Mupakajaoka Espiritu
Santore nare ña'rġäimaka ö'örä imaräte ĩrikaoka
“Rupuko'a nare mija jüjea'si”, ärika imaberijġü,—
judioräkare kērika.

⁴⁸ Supabatirä,

—“Jesucristore yi'riwa'ri kirirä maime mae”, äriwa'ri
rupuko'a mija jüjerüjebe,— Cornelioräkare kērika.

Supa imarġ narupuko'a najüjeka Pedroka imaekarä.
Sabe'erö'ö,

—Me'ria'si ruðu. Yijaka mimabe ñojimarġi ruðu,—
Pedrote narġka Cornelioka imaekarä.

Jerusalenkarä Jesúre yi'yurä imaekaräte Pedrote ma- jarobojaeka

11 Topi mae, apóstolräka, supabatirä Judea-
ka'iakarä Jesúre ä'mitiripeäekaräoka, “Judiotata-
marġä imariþotojo, Jesúre na'mitiripeäyure”, ärika ma-
jaroka na'mitirika. ² Supa imarġ Jerusalenrä Pedrote
pe'rieyaeka þoto, ikupaka kire narġka:

—¿Dako baaerä judiotatamarġä wi'iarä mikäkarape?
Supabatiräoka ¿maräkäl'ä äriwa'ri naka miba'arape?—
Pedrote narġka.

⁴ I'supaka kire narökäl'ä ikupaka wäjirokapi Pedrote
nare bojajiika:

—Jopewejearä Tuparäte jaibaraka ñimarapaka þoto
ikupaka simarape. Makärärüuroka upakapi ikupaka
yire sapemakotowirape: Mabo'ikakuripi sayapäia jo'ba-
to ĩpapēröto ñi'atirä maja'aruetaika upaka ſoika ima
yipö'irä etarapaka. ⁶ “¿Dako satösiareka ima?”, äriwa'ri
jia sañiatiyarape. Ritajakaka wa'iro'sia, wa'iro'siwēkoa
þariji imarapaka. Wa'ibikiräka upaka tuyua, wiyua,
supabatirä yiibaraka tuyuaoka simarape. ⁷ Sañiawear-
apaka þoto mabo'ikakuripi ikupaka yire särġkorape:
“Pedro mimi'mibe. Jäätirä samiba'abe”, yire särġkorape.
⁸ “Maräkäl'ä baatirä yibaaberijġka ĩpamakiki, Moisés
wāsare jājibaaeka ba'akoribeyuka ñime ruðu”, äriwa'ri
yiyi'rape. ⁹ Supa ñapakäl'ä ikupaka yire särġkorape ate: “
Jäġjika yiro'si sime', merġa'si, Tuparäte ba'arüjeika puri
‘Miba'abe’”, särġkorape. ¹⁰ Maekarakakuri i'supaka yire
säräpe. Sabe'erö'öþi mae Tuparäte sayapäia e'emi-
arape mabo'ikakurirä. ¹¹ Ikuþarö'öþiji i'supaka
simarapaka be'erö'ö maekarakamaki po'imajare ñi-
maraparö'örä eyarape. Cesareaweakaki Cornelio
nare þüatarapaki, yire ne'eayaokaro'si. ¹² “Netaräka þo-
to, ba'iaja püpäribekaja naka me'pe”, Espiritu Santore
yire äpakäl'ä, ya'rape. Supabatirä ĩrötēñarirakamarä
Jesúre ä'mitiripeäirä yika ö'örä imarä yijeyoa turaparä.
Naka mae Cornelio wi'iarä yija kākaraþe. ¹³ Yija kākae-
yarapaka þoto, ikupaka Corneliore yijare bojarape: “Yi-
wi'iareka ñimarapaka þoto ängelte yire pemako-
towirirġkarape. Mia je'e ikupaka yire kērape: Jopewe-
jearä Simónre akarġ a'rirükiräte miþütäbe. Pedroka
kire nañu. ¹⁴ Mija þö'irä eyatirä, “Mire, miwi'iareka
imaräteoka ba'iaja imarika tiyibeyurö'örä mija a'rirükia
imakopeikareka ikupaka Tuparäte mijare tääräñu”,

āriwa'ri mijare kibojarāñu', Corneliore yijare ārāpe", ángelte kire ārika bojabaraka. ¹⁵ I'supaka yire kērāpaka be'erō'ō, yi'i ate nare bojaū'murapaki. Nare yijaiū'murapaka potojo, ikuparō'ōpi Espiritu Santore nare ña'rījāirape, mare mamarī kibaarapaka upakajaoka. ¹⁶ I'supaka simakaka űawa'ri, Maipamakire bojaeka yipupajoatōporape. Mia, ikupaka kērīka: "Bikijarā puri okoapi Juanre rupuko'a mijare jūjeka. Tuparā puri Espiritu Santo mijare ña'ajāārāki, kiyapaika upakaja baawārūirā mija imaokaro'si", i'supakajaoka mamarīrāja Jesúre mare bojatika. ¹⁷ Jesucristore yi'yurā maimamaka, Espiritu Santore Tuparāte mare ña'ajāārāpaka upakaja judiorākamarīrā nimako'omakaja nareoka Espiritu Santore kiña'ajāārāpe. I'supaka Tuparāte nare baamaka "I'supakamarīa sime. Judiorākamarīrā mija puri marākā'ā baatirā yijaka imaberijīrā mija", āriberijīka ñimarape,— Pedrote nare ārika.

¹⁸ I'supaka kēpakā'ā kire najērītiyika. Topi mae ikupaka napupaka no'aeka:

—Jiitakaja baaiki kime Tuparā. Judiorākamarīrāteoka ba'iaja nabaaike naja'atarāka, nare kiye'kariarāñu jia kika nimajiparū,— āriwa'ri narīka.

Antioquíakarā Jesúre nayi'riū'mueka

¹⁹ I'sia rupubaji Jesúre yi'ribeyurā Estebanre jāāekarā. Supabatirā aperi kiupaka imaekarā Jesúre yi'yurāteoka ba'iaja nabaieka. Supa imarī űrārimarā Jesúre yi'yurā Feniciakarā, Chiprejūmurikarā imawejeareka, supabatirā Antioquia wejearāoka naru'riwa'rika. Torā eyatirā, judiorākare takaja Jesúrika bojariroka nabojaeka. ²⁰ Aperi puri, Chiprekarā, Cirenekarā a'ritirā Antioquíarā eyaekarā. Torā eyatirā judiorākamarīrā imaekarāteoka maipamaki Jesúrika nabojaeka. ²¹ "Jia nabojarāwārū", āriwa'ri Tuparāte nare jeyobaaeka. Supa imarī rīkimarāja Jesúrika nabojaeka ā'mitiritirā, mamarī nayi'rikoperoyika naja'ataeka, kire yi'riwa'ri.

²² Antioquíawejeearā Jesúre nayi'yua majaroka, Jerusalénkarā Jesúre yi'yurāte ā'mitirika. Sā'mitiritirā Antioquíarā Bernabére napūataeka. ²³ Supa kire napakā'ā ke'rika. Torā eyatirā, Tuparāte jia nare baaeka kīaeyaeka. I'supaka nimaeka űatirā ikupaka jījimakapi nare kibojaeka:

—Ika mija ima upakaja jibaji Jesúre mija yi'ririmirīkawa'pe,— nare kērīka.

²⁴ Espiritu Santore kire jeyobaaikapi jipupaki kimaeka. Tuparāte yapaika upakaja oyiaja imaki imarī, jia Jesúre yi'yuka Bernabére imaeka. Supa imarī rīkimarāja kibojaeka ā'mitiritirā, Jesúre nayi'rika.

²⁵ I'sia be'erō'ō Tarso wāmeika wejearā Bernabéte a'rika, Saulote mo'arī. ²⁶ Kire tōpotirā, "Dajoa Antioquíarā", kire kērīka. Supa kire kēpakā'ā űparā najeoyariwa'rika torā. űrākuriwejeērāka torā nimaeka, Jesúre yi'ririmajaka. Torā imatirā rīkimarāre Jesúrika nawārōeka. I'sia wejekarā Jesúre yi'yurātejeoka "Cristianorāka nime", po'imajare āriū'mueka. †

²⁷ I'sia potojo Jerusalénkarā, Tuparāro'si bojaijirima-jare eyaeka Antioquíarā, Jesúre yi'yurāte rērītirā imaekarō'ōrā. ²⁸ Torā eyaekarākaki űrīka imaekaki Agabo wāmeiki. Jesúre yi'yurāte rērītirā imaekarō'ōrā eyatirā, Espiritu Santore jeyobaaikapi pūpajoatirā, ikupaka nare kērīka: "Ritotojo ka'iarā nakēsirabarāñu, ba'arika torā pūrirāka simamaka", Agabote nare ārika. (Ñamajībaji ba'arika torā pūrika Romawejea űpamaki Claudiore imaeka poto). Sā'mitiritirā, "Judeakarāre ba'iaja jūaerā baayu're, niñerū nare mapūataye'e", Antioquíakarā Jesúre yi'yurāte ārika. Narīka upakaja, narikaeka ko'apitorāja Saulo, Bernabépitiyika űparāwā'taja nijika, "Judeakarā Jesúre yi'yurāte imaruputarimajare samija űjibe", āriwa'ri.

Santiagore najāāeka, supabatirā wēkomaka imariwi'iaipi Pedrote porika

12 I'sia poto ritaja Jesúre yi'yurā upatireje ba'iaja Herodere kisurararākare baarūjeū'mueka. Supa imarī űrārimarā nare imaruputarimajare wēkomaka imariwi'iarā nataeka. ² Supabatirā, Juan ma'mi Santiagore nañi'apakā'ā, "Kiwāmua mija toata'tabe", nare kērīka. ³ I'supaka kērīka ā'mitiritirā, jījimaka judiorāka űparimarāre jarika. Topi jījimaka nimamaka űawa'ri pan levadura rukeberika naba'aroyikarīmi Pedroteoka kiñi'arūjeka wēkomaka imariwi'iarā kire tayaokaro'si. Pedrote ru'rikoreka jia kisurararākare kīarīrīrūjeka Herodes. Botarakatata imatirā rakaka tatareka botarakarimarā nimaeka. I'sirakamarā imarī, —Botarakamaki oyiaja mija o'arijarirāñu kire tuerikareka,— nare kērīka.

Supabatirā "Pascua baya o'riwa'rirāka poto, po'imajare űarāka wājitāji Pedrote ba'iaja jaiwā'imarītirā, kire yijāārūjerāñu", Herodes pūpaka imaeka. ⁵ Supa imarī űrārimā upakaja jiitakaja Pedrote natueka. I'supaka nima ā'mitiritirā, kijeyomarā Jesúre yi'yurā jimarīa Tuparāte kiro'si jaijīka.

⁶ Torā kimaeka ñami simakopeka Herodete kire jāārūjerūkirīmi. Mia, wēkomaka imariwi'iarā űparā surararāka kire tuerimaja watopekarā űpamiji perumijapi pi'pekaki kikārīpañaeka. űarīrītiyarūkirō'ō simamaka aperi surararāka koperekarā tuekarā. ⁷ Ikuparō'ōpiji, ángelte kipō'irā etaeka. Supabatirā kimaeka kurara yaaboaeka jāja jāta'airō'ō jarika. Topi mae, kārīka imaekaki Pedrote ángelte rabetōrōtaeka. Kitūrūeka poto,

—Wārūaja mimi'mibe,— kire kērīka.

I'supaka kire kērīka potojo perumijapi kipita arikaka napi'pekopeka kutueka. ⁸ I'supaka kijarika poto, —Mijariroaka mijāāū'mube, miū'puko'aoka,— Pedrote kērīka.

Topi ikupaka kire kērīka ate:

—Mijariroaka pemakatooka mijāābe. Supabatirā yibe'erō'ō mi'tabe,— ángelte kire ārika.

† El nombre Cristiano quiere decir "Cristo es nuestro Señor."

⁹ I'supaka kire kēpakā'ā, Pedrote kibe'erō'ō a'rika. I'supaka baari'potojo “Supa sime”, marīwārūberijika simaeka kiro'si. “¿Yaje ritaitaka sime je'e?”, āri'ripotojo “Makārārūñuroka upaka yiro'si sime je'e”, kērīpupajoaeka. ¹⁰ A'ririjariji mamarīkaki surarate tueirō'ō o'ritirā, apikate imarō'ōoka no'rika. Sa'riwa'ri jiyiakaka peruakaka baaeka wejekaraka koperekarā neyaeka poto sōñu upakaja sawiritaeka. Topi poritirā na'riri-jayukā'āja ikuparō'ōpiji ángelte ririwa'rika. I'supaka simamaka ĩrīkaja Pedrote tuika.

¹¹ Topi mae, “Rita sime. Kārārūrībeyuka yi'i. Herodete yire jāākoreka yire kīpōaerā ángelte kīpūatayu Tuparā. I'supaka simamaka judīorāka ĩpamarā ba'iaja yire nabaari'pakatayuareka, yiwapu'yu mae”, Pedrote āri'pupajoaeka.

¹² I'supaka kīpupaka imekā'āja Juan Marcos pako, María wi'iarā ke'rika. Satōsirō'ōrā rīkimarāja Tuparāte jaibaraka po'imajare imaeka. I'supaka nimaekarō'ōrā eyatirā koperekapī,

—¿Yaje mija ime?— nare kērīka.

Sā'mitiritirā ĩrāko torā ba'iraberimajo, Rode, koperekarā eyarīkaritirā, ā'mitirikako, “¿Maki kime?”, āri'wa'ri. ¹⁴ Sakowierā baaeka ru'pu, Pedrote jaika koā'mitiriwārūeka. Sā'mitiriwārūtirā ĩjīmaka jariwa'ri kopereka wiebekaja,

—Pēterā Pedrote imakoyu,— āri'wa'ri torā imaekarāte bojarī ko'rika.

¹⁵ I'supaka nare kōpakā'ā,

—Miwejabiyu je'e,— kore narīka.

Topi,

—Ritama ñañu,— nare kōrīka.

I'supaka nare kōpakā'ā,

—Kire ĩarīrīka mirāki ángel kime je'e apeyari,— kore narīka. †

¹⁶ I'supaka narīko'omakaja,

—¿Yaje mija ime?— pētepi Pedrote āri'rikamarika.

I'supaka simamaka kopereka wiwatatirā kire ĩawa'ri kopakaja napupataeka. ¹⁷ I'supaka nimamaka, kīpitaka kimimataeka “Kareaja mija imabe”, āri'wa'ri. Topi mae, “Wēkomaka imariwi'iarā ñimako'orō'ōpi ikupaka Tuparāte yire baako'o”, nare kērīka. I'supaka nare ārtirā,

—Majeyomarā Jesúre yi'yurāte samija bojabe. Supabaturā i'supakajaoka mija āpe Santiagoreoka,— nare kērīka. ††

I'supaka nare āri'weatirā aperō'ōrā ke'rika.

¹⁸ Kiru'rika ñamibikitojo torā ĩarīrīrimaja imaekarā surararākare jimarā ba'iaja puparika Pedrote imabepakā'ā ĩatirā. “¿Marākā'ā Pedrote baatiyako'o je'e? Ba'itakajama sime”, narīka. ¹⁹ Kimabepakā'ā ĩatirā,

† Algunos judíos creyeron que Dios enviaba ángeles para cuidar su gente. Creyeron que el ángel podía aparecer en una forma similar a la persona que cuidaba. Posiblemente la gente en la casa pensaron que un ángel llegó para avisarles que Pedro ya fue matado. †† Refiere a Santiago, el hermano de Jesús que era un líder de los creyentes en Jerusalén. El otro Santiago (el apóstol) había muerto (véase 12.2)

Herodete kire mo'arūjeka. Kire natōpobepakā'ā Herodete nare jērīapeatiyaeka. I'supaka nare kī-jēpakā'ā marākā'ā nayi'riwārūberijika simaeka naro'si. Supa imarī Herodete nare jāārūjeka mae. I'supaka nare baatirā Judeapi ke'rika Cesarearā imarī.

Tuparā reyarūjekaki Herodete

²⁰ Tirowejeekarā supabatirā Sidónwejeekarāka jia-marā imawa'ri boebaka naka Herodete imaeka. I'supaka tokarāka imawa'ri, niñerū e'eokaro'si ba'arika nare pūatarika kika'iakarāre kijājibaaeka. Herodes ka'ia'ri naba'arika e'etoyurā nimaeka Tirowejeekarā supabatirā Sidónwejeekarāoka. Supa imarī ĩrīka upaka pupajoawa'ri Herodes pō'irā okajerī pō'imajare napūataeka. Herodete najairā baaeka ru'pu, kijeyomaki imatiyaiki, Blastoka najaiika. Jia'ri kire najaiējemaka “Jia mika imariyapairā nime”, āri'wa'ri Blastore kire āri'ka. I'supaka kēpakā'ā, “ĩrārīmi naka yijairāñu ru'pu”, Herodete kire āri'ka. ²¹ Naka kijairā baaekarīmi, ĩpi imarī, jia jariroaka ĩparimarāre jāāroyika upakakaka kī-jāāeka. Supabatirā ĩpire ruparoyikarō'ōrā imatirā, torā rērīkarāre kijaika. ²² Torājīrā mae, sā'mitiritirā,

—Mia, majiyipupayeero'yikite † mare jaiyu, ĩmirīji upakamarā kime,— āparaka jimarā po'imajare akasereka ĩjīmaka imawa'ri.

²³ I'supaka āparaka nimaeka poto, Tuparāte pūataekaki ángel, jimarī ba'iaja Herodete kimarūjeka. “I'supaka yireka āri'bekaja Tuparāte mija jiyipupayeebe”, kērīberirīpareareka, wājua Herodete ba'ariataeka.

²⁴ I'supaka simaeka be'erō'ō Jesúre yi'yurāte kirika bojamaka rīkimabaji sayi'yurāte pūbueka.

²⁵ I'tojītejeoka Bernabé, Saulopitiyika Jerusalénkarāre niñerū ĩjirī na'rika. Nare ĩjiweatirā, Juanre Antioquiarā ne'ewa'rika. Juanrejeoka nawāmeeyeeka Marcos.

Bernabé Saulopitiyika, Jesúrika bojariroka nabo-jatapaeka

13 Antioquiarā Jesúre yi'yurāte rērībaraka imaroyi-ka. ĩrārimarā nakarā jia kirika bojawa'pūatarimaja Tuparāte nare imarūjeka. I'supaka imarā imarīpotojo, “Ikupaka po'imajare mija bojawa'pūatarijape”, āri'wa'ri kiro'si bojaĭjirimaja parīji nimaeka. Mia, Bernabé, Simón (kirejeoka narīka Neika), Lucio Cirenekaki, Menahem Galileakaki (ĩpi Herodespitiyika pakiarikaki), supabatirā Saulooka imaekaki naka. ² Maipamakika jaiokaro'si rērītirā torā nimaeka. Supa imarī Tuparāte pupajoabaraka ba'abekaja kire jaibaraka nimaeka. I'supaka nimaeka poto ikupaka Espiritu Santore nare āri'ka:

—Bernabé, Sauloteoka yiyapaika upakaja baarimaja nimaokaro'si nare ye'erape. Supa imarī yimajaroka wārōtapa'ri nare mija pūatabe nare yijāmetika upakaja,— nare kērīka.

‡ Un dios

³ I'supaka kērīka ā'mitiritirā ba'abekaja Tuparāka jaiabaraka nimaeka ruḅu. Supabatirā, Bernabé'osi, Sauloro'sioka jaijibaraka naḅo'iarā naḅitaka na-ja'aḅeamomeka, Tuparāte nare jeyobaarū āriwa'ri. I'supaka baatirā nare na'rirūjeka.

Chipre wāmeika jūmurikarā na'rika

⁴ Supa imarī Espiritu Santore nare ārika upakaja Se-leuciarā Saulote a'rika, Bernabé'pitiyika. Torā eyatirā waḅurupi na'rika Chipre wāmeika jūmurikarā. ⁵ Torā, Salamina wāmeika wejea imaekarō'ōrā namarīka. Torā eyatirā judiorākare rērīwi'iarā Tuparārika nawārōeka. Juan Marcos naka imaekaki, nare jeyobaarimaji imarī.

⁶ I'sia jūmurikareka turitapabaraka Pafoswejea wāmeirō'ōrā neyaeka. Neyakarō'ōrā judiototaki Bar-jesús wāmeikite imaeka. Elimas wāmeiki kimaeka griego okapi puri. Maikoribeyua beapakibaraka "Tuparāro'si jairimaji nime", ḅo'imajare āririjayuka kimaeka. Jūmurika ṭḅamaki Sergio Pauloka jeyoayuka kimaeka. Sergio Paulo puri jia ḅriwārūrika ḅuḅajoaiki kimaeka. I'supaka imawa'ri Tuparārika ā'mitiritirā Bernabé, Sauloteoka kiakarūjeka. Elimas, maikoribeyua beapakirimaji puri Bernabé, Saulopitiyika naḅuḅajoaika upakamarīa ḅuḅajoaekaki. Supa imarī "Jesucristorika najaika mia'mitiripēa'si", i'sia wejakaki ṭḅire kērījarika. ⁹ Supa imarī Espiritu Santore jeyobaaekapi kire ṭarīkatirā ikupaka Saulote kire ārika (kiwāmeaoka imaeka Pablo):

—Satanare yapaika upakaja baarimaji mime. Supabatirā ritaja jia ima yaḅabeyuka mime. Sapi āriwa'ri pakibaraka ba'iaja ḅo'imajare mibaarijaju. Maiḅamaki Tuparārika bojarirokamarīa miboḅapakiyu. I'supaka mibaaika mija'atabe. ¹¹ I'supaka mibaaika waḅa maekakaja ba'iaja Tuparāte mire jūarūjerā baayu. Supa imarī miñakoa yarirā baaika mae. I'supaka simamaka ṭabeyuka mimatarāñu. Aiyate yaaika pariiji miabesarāñu,— Pablote kire ārika.

I'supaka kērīka ḅotojo kiñakoa ta'sikā'āja ririwa'rika mae. I'supaka imawa'ri kire ṭitirimaji ṭrīkate kiyapakopeka. ¹² I'supaka kijapakā'ā ḅuḅatawa'ri jūmurika ṭḅamaki puri, Jesúre kiā'mitiripēaeka. "Ritaitaka sime nabojaika", āriwa'ri sakiyirika.

Pisidiareka imaeka Antioquíarā Pblorākare eyaeka

¹³ Topi mae, Pablo kijeyomarāpitiyika Pafoswejeapi nakūmujāika Panfilia ka'ia, Perge wāmeirō'ō wejearā a'yaokaro'si. Torā nare maatatirā Juan Marcos puri Jerusalénrā ḅe'rikaki. ¹⁴ Topi mae, Pergepi imatirā Antioquíawejeearā na'rika, Pisidiaka'iwāta imaekarō'ōrā. Topi imatirā jērītarirīmi simaeka ḅoto, judiorākare rērīwi'iarā nakākaeka. ¹⁵ Torā narupayukā'āja Moisés imaekakite jā'mekakaka supabatirā Tuparāro'si bojaṭirimajare o'oekekaka ṭabaraka ṭrīkate sajaiḅateka. Kibojaeka be'erō'ō, judiorāka rērīwi'i ṭparimarā Bernabé, Pablopitiyika ṭḅarāte ikupaka narīḅūaeka:

—Yija jeyomarā, jia majaroka yijareka mija bojarūkia simaye'e, maekaka samija bojabe,— nare narīka.

¹⁶ I'supaka napakā'ā, Pablote mi'mirīkaeka. "Jaipekaja mija ā'mitipe ruḅu", āriwa'ri kipitaka kimimataeka. Torājirā ikupaka nare kērīka:

—Yija jeyomarā Israelkarā, supabatirā judiorākamarīrā imariḅotojo jia Tuparāte yi'yurāoka, jia samija ā'mitipe. ¹⁷ Jiyipupaka kire moñuka Tuparāja, Israel ka'iareka imarā ṭekiarāte wā'maekaki. Nare wā'matirā jia Tuparāte nare baaeka. Egiḅtoka'iarā nimaeka, naka'iarāmarīa nimako'omakaja rīkimabaji nakārīḅoyaokaro'si nare kijeyobaaeka. Narejeoka kirikapi Egiḅtoka'iarā nimaeka ḅoto kiru'rirūjeka. ¹⁸ Topi ru'ritirā, ḅo'imajamatorā ṭḅarā ḅo'imajarakakuri wejejērāka Israeltatarāte imaeka. Torā ṭrākurimarīa kire ā'mitiripēabekaja nimako'omakaja nare ṭarīrīrimaji Tuparāte imaeka. ¹⁹ Canaán wāmeika ka'ia karā ṭḅotēnarirakatatarāte Tuparāte riataeka, naka'ia Israeltatarā ṭekiarāte kījiokaro'si. ²⁰ Supa imarī Egiḅtoka'iarā nimaū'mueka be'erō'ō Canaán ka'ia ne'maekarō'ōjirā cuatrocientos cincuentarakakuri wejejērāka sajarika.

Sabe'erō'ō, Samuel, Tuparāro'si bojaṭirimaji kimaerā baaeka ruḅu, Israeltatarāte ṭarīrīrimaja nimaokaro'si ṭrārimarāre Tuparāte imarūjeka. ²¹ Samuelte nare imaruḅutayukā'āja "ṭrīka yija ṭḅamaki yija yaḅayu", mañekiarāte ārika Tuparāte. I'supaka napakā'ā, Saúl, Quis maki, niḅamaki kimaerā Tuparāte kire wā'maeka. Supa imarī ṭḅarā ḅo'imajarakakuri wejejērāka rō'ōjirā ṭpi kimaeka. Benjamín imaekaki riparāmerā riparāmi kimaeka Saúl. ²² I'tojirā be'erō'ō Saúlre ḅoatatirā Davidre ṭpi Tuparāte imarūjeka. "David, Jesé maki, yipḅuḅajoaika upakaja ḅuḅajoaiki imaki ṭiamaka. I'supaka imaki imarī yiyapaika upakaja kibaarāñu", Tuparāte kireka ārika. ²³ David riparāmerā riparāmi kimaeka Jesús. Bikija Tuparāte bojara'atika upakaja Israel ka'ia karāre kitāōokaro'si Tuparāte kire ḅūataeka. ²⁴ Jesúre etaerā baaeka ruḅubaji Juan, Israelkarāre Tuparārika wārōekaki. Supa imarī ritaja tokarāre ikupaka kērīka: "Ba'iaja mija baaika ja'atatirā ruḅuko'a mija jūjerūjebe", nare kērīka. ²⁵ Supabatirā kireyaerā baaeka ruḅuḅañaka upakaja ikupaka Juanre ārika: "Tuparāte ḅūataekakiji kime", yireka mija ārikoḅeyu. Jēno'o i'supakamarīa sime. No'ojirāmarīaja sajarīwa'yu yire ḅemawa'ribaji imakite etarūkia", Juanre nare ārika'— āriwa'ri Pablote nare bojaeka.

²⁶ —Yijeyomarā Abraham riparāmerā, supabatirā judiorākamarīrā imariḅotojo jia Tuparāte yi'yurāoka, jia mija ā'mitipe. Jesúre yi'riwa'ri ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ma'rirūkia imakoḅekareka Tuparāte mare tāākekakaka mare kiā'mitirirūjeyu. ²⁷ I'supaka simako'omakaja Jerusalénkarā supabatirā niḅarimarāoka, "Mare tāārimaji kime", āriwārūberikarā. Supabatirā jērītarirīmi rakakaja Tuparāro'si bojaṭirimajare o'oeka ṭatirā aḅerāte sabojako'omakaja sanorīwārūberika. I'supaka imawa'ri Jesúre ṭariḅotojo,

“Tuparāte pūataekaki kime”, narīwārūberika. Sapī āriwa'ri Jesúre najāārūjemaka, Tuparāro'si bojaījirimajare o'oeka upakaja sajarika. ²⁸ “Ikapi kipareayu”, āriwārūbeyurā imariṗotojo, “Kire mijāārūjebe”, āriwa'ri Pilatore napakatarika. ²⁹ I'supaka baawa'ri Jesúre najāāma, Tuparāro'si bojaījirimajare o'oeka upakaja sajarika. I'supaka kire nabaaka be'erō'ō yapa tetaekareka kimakoṗekarō'ōpi aṗerāte kire rueka. I'supaka kire baatirā āta wi'iarā kire natarika. ³⁰ I'supaka kire nabaako'omakaja Tuparāte ōñia kire jariṗe'rirūjeka. ³¹ Galileapi Jerusalénrā kika a'rika mirārāte īrākurimarā kiṗemakotowirika. I'supaka nare kibaabeaeka īaeka mirārā nime maekakaoka “Rita sime, ōñia jarikaki Jesús”, āriwa'ri ṗo'imajare bojarimaja.

³² Supa imarī Bernabēpitiyika jā majaroka mijare yi-bojaetayu. “Jia nare yibaarāñu”, āriwa'ri mañekiarāte Tuparāte bojaeka upakaja mare kibaaka nariparāmerā mirārā maimamaka. Mia, Jesúre najāāeka simako'omakaja ōñia kire kijariṗe'rirūjeka. I'supaka Tuparāte baarūkia ṗupajoaweibaraka Salmo segundo wāmeīṗūñurā ikupaka Davidre o'oeka: “Maki, yimakitakiji mima simamaka, mae ritaja ṗo'imajare sañorīrūjeyu”, Tuparāte ārika Jesúreka ṗupajoabaraka.

³⁴ “Kireyako'omakaja ōñia kire yijariṗe'rirūjerāka simamaka reyarūkimarīka kimarāñu mae”, Tuparāte ārika. I'supaka simamaka ikupaka sāñu kimajaropūñurā: “Davidre ñarītika upakaja, jā mijare baarimajiji ñimarāñu”, Tuparāte ārika. ³⁵ Mia aṗea: “Jiyiṗupaka mire ōñuka imarī, miyapaika upakaja baaiki ñime. I'supaka simamaka, yiṗo'ia rabakoreka ōñia yire mijariṗe'rirūjerāñu”, āṗaraka Davidre o'oeka. ³⁶ Ōñia kimaeka ṗoto Tuparāte yapaika upaka baaiki Davidre imaeka. I'sia be'erō'ō kireyaeka. Kireyamaka kiñekiarāte nayayeka wā'tarā kire nataeka. Torā kiṗo'ia rabaeka. Supa imarī aṗikate ṗupajoawa'ri majaroka kio'oeka. ³⁷ Jesús ṗuri rababerekaki Tuparāte ōñia kire jariṗe'rirūjeka simamaka. ³⁸ Mija ā'mitiṗe yijeyomarā, ikupaka mija ōrīrika yija yapa: Moiséte jā'meka ma'mitiripēakopemaka, ba'iaja mabaaiareka mare tāābeyuka Tuparā. I'supaka simako'omakaja Jesúre ā'mitiripēairāte takaja ba'iaja baarikareka Tuparāte ye'kariayu. Supa imarī Jesúre baaekapi āriwa'ri, ba'iaja baakoribeyurā maime Tuparā ñakoareka. ⁴⁰ Rakajekaja mija imabe, bikija Tuparāro'si bojaījirimajare bojaeka upaka mijare sima'si āriwa'ri. Mia je'e, ikupaka sime:

“Jia mija ā'mitiṗe yire eebaraka, yire jaiwā'imañurāoka. Mija ruṗurō'ōrā ima ikuparō'ōpiji mijare ṗupatarāka. I'supaka baawa'ri, mijare sariatarāñu. Mija īarāka wājītāji majērāko'abeyua yibearāñu. Īrīkate mijare sabojarikareka samija ōrīwārūberijāāeka', Tuparāte ārika”, āriwa'ri kirika bojarimajire o'oeka,— āriwa'ri Pablote wārōeka Antioquíakarāre.

⁴² I'supaka jaiweatirā Pablorkare ṗoriwa'rika judíorāka rēriwi'iaṗi. Naporiwa'rika ṗoto,

—Aṗea jērītarikareka ate yijare sawārōrī mija i'tabe,— nare narīka.

⁴³ Topi naporiwa'rika ṗoto rīkimarāja judíorākare Pablo, Bernabēpitiyika nayejariwa'rika. Supabatirā judíorākamarīrā imariṗotojo Moiséte jā'meka yi'riwa'ri judíorākare baaroyika upakaja baarimajaoka naka a'rikarā. I'supaka nabaamaka ikupaka Pablorkare nare bojaeka:

—“Mare wayuñariwa'ri Jesúre reyaekapi āriwa'ri jījima Tuparāte maka ime”, āriwa'ri mijare yija bojako'a mija yi'ririṗa'ata'si,— nare kērīka.

⁴⁴ I'sia be'erō'ō jērītarīrīmi imaekareka, rīkimabaji i'sia wejeakarāre torā rērīka Tuparārika ā'mitiyaokaro'si.

⁴⁵ I'supaka nabaamaka jimarāna simaeka judíotatarā īparimarāro'si. I'sirokapi āriwa'ri Pablote bojamaka ā'mitiritirā aṗerō'ōrā oyiaja nayi'rika. Supabatirā kiwārōeka okae'ebaraka ba'iuapakaja kire najairiwā'imarīka. ⁴⁶ I'supaka nabaamaka, okajājiapi ikupaka Pablorkare nare ārika:

—Judíorāka mija imamaka Tuparārika mijare yibojai'mutirape. I'supaka simako'omakaja samija yi'ribeyuruṗu. I'siapi āriwa'ri, Tuparāka ōñia imajiparika yapabeyurā upakaja mija ime. Mijare yija bojaika yapabeyurā mija imamaka judíorākamarīrāte Tuparārika yija bojaerā baayu mae. ⁴⁷ Mia, ikupaka Tuparāte yijare ārika:

“Judíorākamarīrā ṗō'irāoka mire yiṗūatayu yimajaroka mibojarā. ‘Ritaja ṗo'imajare Tāārūkikate yi'yurāte takaja ōñia kika Tuparāte imajiparūjerāñu’, āṗaraka ritaja ṗo'imajare mibojabe”, āriwa'ri Tuparā majaropūñurā sabojayu,— nare narīka.

⁴⁸ I'supaka napakā'ā judíorākamarīrā imaekarā jījima-ka imawa'ri “Jitaka sime Tuparārika bojariroka”, narīka. I'supaka imawa'ri kika ōñia imajiparūkirāte kire ā'mitiripēaeka. ⁴⁹ Supa imarī Pablo, Bernabēpitiyika nabojae-ka ā'mitiritirā tokarā sakoyikuri imaekarāoka sabojapibaekarā. ⁵⁰ I'supaka simako'omakaja judíorāka īparimarā ṗuri i'sia wejeakarā imatiyairāte supabatirā judíorāka ṗupajoaimiji yi'yurā rōmijā imatiyairāpitiyika najabu'aeka. Bernabé Pablora boebaka imawa'ri, ṗo'imajare naboibataeka. I'supaka baawa'ri topi nare napoataeka. ⁵¹ I'sia wejeapi naporika ṗoto nu'ṗuarā ka'ia eika napajepateka. “Ika wejeakarā Jesúrika bojariroka ā'mitiriripē'yoirā imarī ba'iaja najūarūkiareka wapu'ribeyurā nime”, āriwa'ri i'supaka nabaaka. I'supaka baatirā, Iconio wāmeika wejeearā na'rika. ⁵² I'supaka nabaako'omakaja Antioquíawejeearā nabojaeka yi'rikarā ṗuri jījimaka imaekarā. Supabatirā Espiritu Santore nare jeyobaamaka ritaja Tuparāte yapaeka upakaja nabaarijrika.

Iconiowejeearā imaekarāte Pablorkare wārōeka

14 Iconiowejeearā eyatirā judíorākare rēriwi'irā Pablorkare kākaeka. Supabatirā Jesúrika bojariroka nare nabojae-ka. Sanabojamaka, judíorāka,

judíorākamarīrāoka rīkimarāja sanayi'rika. ² I'supaka simako'omakaja ĩrārimarā judíorāka Jesúre ā'mitiripēaberiwari judíorākamarīrā imaekarā Pablorākare nabobayaokaro'si nare wapuju najaipekirijarika. I'supaka nabaamaka, "Ba'irā nime", nareka narīpupajoeka. ³ I'supaka nare nabaata'ako'omakaja Iconiorā űoaka Pablorākare imatapaeaka. Torā imatapabaraka okajājirā imarī, "Po'imajare wayuīawari jia Cristore mare baaeka", āriwari namajarobotapaeaka. "Ritatakama sime", po'imajare āñao'okaro'si, majērāko'abeyua pariĵi Pablorākare beaerā Tuparāte nare jeyobaaeka. ⁴ I'supaka simako'omakaja tokarāre ĩrīka ta'iarāja pūpajoaberika. Mia je'e: ĩrārimarā judíorāka upaka pūpajoaripotojo aperi Pablorāka upaka pūpajoekarā. ⁵ Supabatirā Pablorākare ba'iaja baaripupajoawari, judíorāka, judíorākamarīrā, ĩparimarākaoka jaitirā, "Ātapi Pablorākare majāāye'e", narīka. ⁶ I'supaka nareka narīka rakajewari, Licaonia ka'iarā Pablorākare ru'riwari. Torā eyatirā tokarāre Jesúrika bojariroka nabojatapaeaka. Litra wāmeirō'ō supabatirā Derbe wāmeika wejearāoka sanawārōtapaeka. I'supakajaoka nabaeka sawā'tarā imaekarāte.

Listrakarā Pablote ātapi najāābareka

⁸ Listrarā ĩrīka bitamaji turīwārūbekaja po'ijirikakite imaeka. Tokarāre Pablote jaimaka kiā'mitirirupaeaka kiro'si. Kire ĩarīkatirā, "Yire jieĵiki Tuparā, āripupajoaiki kime", Pablote kireka āripupajoaeka. ¹⁰ Topi mae,

—Mi'mitirā jia meyarīkape,— Pablote kire ārika.

I'supaka kire kērīka potojo bu'riřīkatirā kituriū'mueka. ¹¹ I'supaka nabaamaka ĩawari,

—Yeeja'a, ĩrā ĩparā majiyipupayeeroirā nime.

Po'imaja po'iupakapi űa'riĵāitirā ĩmipi maō'irā netayu,— āriwari tokarāre akasereka apetomaja okapi.

¹² I'supaka imawari Bernabere Zeus, narīka, supabatirā Pablote Hermes † narīka, "Zeusro'si jia bojawapu'atarimaji kime", āriwari. ¹³ I'sia wejeata'i a'riwari rō'ōrā Zeusre jiyipupayeeriwi'ia imaeka. Tokaki kura upaka naro'si imaekaki Pablorākare jiyipupayeeriyaekaki. Supa imarī wa'ibikirāwēkoarā ō'ōrika ja'apeatirā, wejekararaka koperekarā sake'ewa'rika. Torā eyatirā wa'ibikirāwēkoa jāārika nayapaeka, Pablorākare jiyipupayeekaro'si. ¹⁴ I'supaka naro'si nabaariyapamaka ĩatirā, Pablorākare najariroka baibebaruika. "Jiamarīa mija baariyapayuma", āriwari i'supaka nabaeka. Supabatirā, po'imaja watopekarā jorobaraka jājirokapi ikupaka nare najērāeka:

—¿Dako baaerā i'supaka mija baariyapayu? |Mija upaka po'imajajaoka yija ime! Tuparārika bojariroka mijare bojarī yija i'tayu, mija ōñu upakaja mija baapo'ijaekarāte mija jiyipupayeeriĵa'ataokaro'si. I'supaka simamaka Tuparā ōñia imajipakite mija jiyipupayebe. Mia je'e, iki imaki ka'ia, wejepema, ri-

† Zeus y Hermes eran dioses en la mitología de los griegos. Zeus era el capitán de los dioses y Hermes el mensajero de los dioses.

apakiakaoka, supabatirā ritaja sareka imaoka po'ijiaekaki. ¹⁶ Bikija imaekarā nayapaika upakaja wapuju imaja jiyipupayeera'aeakarā. Sayapaberiko'omakaja, Tuparāte nare saja'atarūjeberika. ¹⁷ Kire najiyipupayeekeriko'omakaja jia nare kibaaeka, "Jia baaiki Tuparāte ime", narīwārūokaro'si. Mia, okoa kijarirūjeyu, jia ba'rika bikio'okaro'si. I'supaka ima ba'atirā űa'pirika maimaerā, supabatirā ĵĵimaka maimaerā mare kijeyobaayu,— Pablorākare nare ārika.

¹⁸ I'supaka narīko'omakaja wa'ibikirāwēkoa po'imajare jāāriyapaeka Pablorākare jiyipupayeekaro'si. I'supaka nabaamaka ĩawari, "Yijare jiyipupayeewari pūri wa'ibikirāwēkoa mija jāā'sima", Pablote po'imajare āritataeka.

¹⁹ Torājirā judíorāka Antioquíakarā supabatirā Iconiokarāoka etaekarā. Torā eyatirā torā imaekarāre kire nokabaaeka Pablote niaripe'yoerā. I'supaka napakā'ā Pablote ātapi najāābareka. Topi "Kopakaja kire mariatayu mae", āriwari weje a'riwari'irā kire nayiewa'rika. ²⁰ I'supaka nabaako'omakaja Jesúre yi'yurāte kipō'irā eyaeka poto Pablote jājika. I'supaka imawari wejearā naka kipe'riwari'rika ate. Aperiimi mae Derbe wāmeirō'ōrā ke'rika Bernabepitiyika.

²¹ Torā eyatirā Jesúrika bojariroka po'imajare nawārōeka. Sanabojamaka ā'mitiritirā rīkimarāja sanayi'rika. Torā imatitirā, Listrarā, Antioquíarā, Iconiorāoka ate nawi'ituririjarika peririjaparaka. ²² Wejerakakaja neyarijariko'ōrā Jesúre ā'mitiripēairāpitiyika najaiika. Sanajaimaka ā'mitiriwari, ĵiibaji Jesúre yi'riwari okajājia tokarāre jarika. "Jesúre mija yi'yua mija ja'ata'si. Tuparāte jā'meirō'ōrā maeyaerā baarāka ruṗu rīkimakaja ba'iaja ĵūarijarirūkirā maima", āparaka nabojarijarika. ²³ Wejerakakaja neyarijarika upakaja Jesúre yi'yurāte imaruṗutarimaja imarūkirāte nawā'maeka. Maipamaki Jesúre jiyipupayeewari ba'abekaja ruṗu ikupaka kire najaiika: "Ō'ōrā mirirāte imaruṗutarimajare jia mijeyobaabe", Pablorākare kire ārika.

Siria ka'iakaka Antioquíarā Pablorākare pe'riwari'rika

²⁴ I'supaka nabaeka be'erō'ō Pīsidiarō'ōpi o'riwari'ritirā Panfiliaka'iarā neyaeka. ²⁵ Perge wāmeika wejearā Jesúrika bojariroka wārōweatirā, Atalía, riapakirijerā imaekarō'ōrā na'rika. ²⁶ Atalíarō'ōpi kūmujāitirā Siria ka'iarā imaeka Antioquíarō'ōrā na'rijarika. Mamarī i'sia wejearā Jesúrika bojariroka nabojatapaeerā baaeka ruṗu, "Mirika ba'iraberika nare mija'ataeka upaka oyiaja nabaawārūerā nare mijeyobaabe", Jesúre ā'mitiripēekarāte ārika Tuparāte. Supa imarī narīka upakaja baatapaweatirā Antioquíarā Pablorākare perietaeaka. ²⁷ Torā perietatirā Jesúre ā'mitiripēekarāte narērūjeka. Supabatirā ritaja Tuparāte nare jeyobaaekakaka tokarāre nabojaeaka. "Jia Tuparāte yijare jeyobaarape. Supa imarī judíorākamarīrā imarāoka Jesúrika bojariroka jia ā'mitiyurā imarī Jesúre nayi'yu", āriwari

nabojaeka. ²⁸ Ñoaka torã Jesúre ä'mitiripëairäka Pabloräkare imaeka.

Jerusalénrã Pabloräkare eyaeka þoto apóstolrãka, imaruþutarimajaka narërika

15 Antioquiarã nimaeka þoto Judeaka'iapi judíorãka Jesúre yi'yurãte etaeka. Torã eyatirã Jesúre yi'rikarãte judíotataräkare baaroyika nare nawãrðeka.

—Bikija Moisés imaekakite jã'meka upaka circuncisión mija baabesaräkareka, Tuparãte mijare tããbesarãñu,— nare naríka.

² I'supaka naríka ä'mitiritirã Pablorãkaro'si jiamaríã simaeka. Supa imarí "Ritamaríã simeje'e nawãrðika", ä'rípupajoawa'ri Jerusalénrã Pablote kijeyomaki Bernabéþitiyika, supabatirã ð'rãrimarã naka imaekarãteoka naríurjeka, apóstolrãka, supabatirãoka Jesúre yi'yurãte imaruþutairãka jaiokaro'si. "Torã eyatirã '¿Dako baaerã circuncisión baarika sime?', ä'ríwa'ri nare mija jëpe", naríka.

³ Topi a'ritirã Fenicia, Samaria ka'iarãoka eyatirã, Jesúre yi'rikarãte ikupaka nabojaeka: "Judíorãkamaríã imariþotojo yija bojaika yi'riwa'ri jiyipupaka noríkoþeka ja'atagirã Jesúre yi'yurã", ä'ríwa'ri nare nabojaeka. Supa naríka ä'mitiritirã jjimaka najarika.

⁴ Jerusalénrã neyaeka þoto apóstolrãka, supabatirã Jesúre yi'yurã, nare imaruþutarimajaoka jia nare e'etorikarã. Topi mae, Tuparãpi ä'ríwa'ri ritaja nabaaroyika majaroka nare nabojaeka. ⁵ I'supaka napakãä, ð'rãrimarã fariseokaka þupajoairã imariþotojo Jesúre yi'rikarã imarí, æperã Jesúre yi'yurãka jairã nami'miríkaeka.

—Judíotatarimãrã imariþotojo Jesúre yi'yurãteoka circuncisión baarika, supabatirã Moiséte jã'meka upakaja yi'rikarã sime,— naríka.

⁶ Supa imarí apóstolrãka, Jesúre yi'yurãte imaruþutarimajaoka rëríkarã sajaiokaro'si. ⁷ Ñoaka jaiabaraka nimaeka be'erðö, mi'miríkatirã ikupaka Pedrote nare ärika:

—Yupaka imarã, mija ä'mitipe. Bikija mijakakiteje e'etirã, Tuparãte yire þúataeka judíorãkamaríãte Jesús majaroka yibojaerã. Sã'mitiritirã Jesúre nayi'rirü ä'ríwa'ri nare sayibojaeka. I'supaka mijare ñañua õñurã mija ime. ⁸ Tuparã imaki ritaja þo'imajare þupajoaika õñuka. I'supaka imaki imarí "Judíorãkamaríãoka yirirã nimarü", ä'ríwa'ri Espiritu Santore nare kiña'ajãäeka, mare kiña'ajãäeka upakaja. Supa imarí "Judíorãkamaríã nimamaka ba'iaja nabaaika nareka yiye'karibesarãñu", këríberika. Mupakaja Jesúre yi'yurã nima-maka kireyaekapi ä'ríwa'ri ba'iaja nima nareka jöjotatirã jiiþuparã nare kimarüjeka. ¹⁰ I'supaka simako'omakaja "Jjimaka mijaka Tuparãte imaerã mija baarükia jariwa'yua ruþu", Jesúre yi'yurãte mija ä'ríríjaju. I'supaka jã'mebeyuka maekaka Tuparã. I'supaka-maríã simako'omakaja mija þakatayuapi ä'ríwa'ri jia-

maríã mijaka Tuparãte ime. Mia, Moisés imaekakite jã'meka simaja yi'riwãrüberikarã mañekiarãoka. Sanayi'ripatawãrüberika upakajaoka maro'si sime maekaka. ¹¹ Ikuþaka simatíyayu: Jia maipamaki Jesúre mare baaekapi ä'ríwa'ri ba'iaja mabaikareka Tuparãte mare tãäyu. I'supakajaoka judíorãkamaríãro'si sime,— Pedrote nare ärika.

¹² I'supaka Pedrote ärika ä'mitiritirã nimaupatiji nokatarika. I'supaka nimaeka þoto, Tuparãpi ä'ríwa'ri maikoribeyu upaka ima judíorãkamaríãte nabaabeaeka, Pablo, Bernabéþitiyika nare nabojaeka.

¹³ Sabe'erðöjite Santiagote ikupaka ärika:

—Ñañua jia mija ä'mitipe yijeyomarã. ¹⁴ Judíorãkamaríã majaroka Simónre mare bojawayu. Sã'mitiritirã, "Judíotatarimãrãteoka kirirã nimaerã jia Tuparãte baaü'mueka", maríwãrüyü. ¹⁵ I'supakajaoka Tuparãro'si bojaíjirimajare bikija o'oea:

¹⁶ "David wi'ia † þo'imajare riatako'omakaja ñamají ate jia sabaape'aokaro'si yetarãñu.

¹⁷ I'supaka yibaarãñu 'Tuparãte mayi'riye'e', judíorãkamaríã yiwã'maekarãte ññaokaro'si. Yi'i, mija íþamakiji, i'supaka ñañu, bikijarãja yirirãte sõrírüjera'aekaki imarí."

¹⁹ Ika yijaiweaikapi ä'ríwa'ri: Matã'omajamaríã imarã ba'iaja nabaaika ja'atagirã nime Tuparãte yi'riwa'ri. I'supaka simamaka, "Mañekiarãte imara'aeka upakaja baarika sime", nare ä'rírükimaríã sime. ²⁰ I'supaka nare ä'ríbekaja, þæpera nare mapúataye'e ikupaka nare okajããokaro'si: "Wapuju imaja jërãka †† jiyipupaka õríwa'ri sawã'tarã ri'ia napãäeka mija ba'a'si. Römikirã, tímíairã, römímaríã, tímíamaríãoka ba'iaja baabekaja mija imabe. Supabatirãoka wa'iro'sia sawãmua namokoru'ataeka mija ba'a'si, i'supakajaoka sariwea." Jërítarírími rakakaja judíorãkare rëríriwi'iarã i'supaka nabo-jara'aeka nimatapaekarð'ðrã. Supa imarí, i'supaka ñañu, jiyubeyua judíorãkare naka jarikoreka,— Santiagore nare ärika.

Judíorãkamaríãte þæpera napúataeka

²² I'supaka këþakã'ã, apóstolrãka, Jesúre yi'yurãte imaruþutarimaja, supabatirã kire yi'yurã nimaupatiji ikupaka ä'ríkarã: "I'supaka mare kibojaka simamaka, ð'rãrimarã maka imarãte mapúataerã Pablorãkaka ika þæpera ne'ewa'rirã", naríka. Sayi'rikarã imarí Judas (kirejeoka naríka Barsabás) supabatirã Silas nimaeka Antioquiarã Pablorãkaka jeyoariwa'rirükirã. Jesúre yi'yurãte imaruþutarimaja nimamaka i'supaka nare nabaieka. ²³ Ikuþaka sabojaeka i'sia þæpera:

"Apóstolrãka, supabatirã kire yi'yurãte imaruþutarimaja ika þæpera þúatagirã. Antioquia, Siria, Ciliciarð'ðrã imarãro'si oka yija þúatayu. Judíorãkamaríã imariþotojo Jesúre yi'yurã imarí, yija jeyomarã mija ime.

²⁴ Ikuþaka sime, mia: Írãrimarã yijakarã mija þð'irã eyatirã rukubaka nare napupajoarüjerape ä'ríríka majaro-

ka yija ä'mitiyu. I'supaka mijare wärörí nare yija pūataekamarīrā nime. ²⁵ I'supaka simamaka īrīka ta'iarāja pūpajoatirā 'Naka jairimajare maṗūtaye'e', yija āñu. I'supaka pūpajoawa'ri, Judas, Silas, wayuoka moñurā Pablo, Bernabépitiyika mija pō'irā yija pūatarāñu. Pablorāka aṗerāte nare jāārika yapakoṗeko'omakaja Jesúrika bojariroka bojarija'atabeyurā imarā nime īṗarā narupuko'amarā. Mija pō'irā eyatirā ika yija o'oika upakaja mijare bojarimaja nime. ²⁸ Espiritu Santore yijare jeyobaaikapī pūpajoairā imarī, 'Mañekiarāte imara'aeka upakaja yi'ririka sime', mijare yija ārīṗakataribeyu. Supa imarī ika takaja mijare yija āñu: ²⁹ 'Waṗuju imaja jērāka jiyipupaka ōrīwa'ri sawā'tarā ri'ia naṗāāika mija ba'a'si. Supabatirā wa'iro'sia mija jāāika ṗoto sariwea juruikaoka mija ba'a'si. Sawāmua namokoru'ataikaoka ba'abekaja. Mia, rōmikirā, tīmiairā, rōmimarīrā, tīmiamarīrāoka ba'iaja baabekaja mija imabe.' Samija yi'rirākareka, jia mija imarāñu, mijare yija āñu. Jia mija imabe", ārīwa'ri no'oeka.

³⁰ I'supaka nare ārītirā nare sane'ewa'rirūjeka. I'supaka na'pakā'ā Antioquiarā eyatirā Jesúre yi'yurāte narērātaeka. Narērīka ṗoto ṗaṗera nare nijika. ³¹ Nare nijika īatirā jījimaka tokarāre jarika, jia nare sabojaeka simamaka. ³² Supa imarī Judas, Silasoka Tuparāro'si bojarīrimaja imarī, tokarā Jesúre yi'yurā imaekarāte rīkimarāre kirika nabojarōdeka. I'sia majaroka ā'mitiritirā jībajī Jesúre yi'riwa'ri okajājia najarika. ³³ Torā nupaka imaekarāka imatātirā "Yijare pūataraparā pō'irā yija ṗe'rirā baayu mae", narīka. I'supaka naṗakā'ā "Jia nimarū mijare pūataraparā", nare narīka Tuparāte yi'yurā. ³⁴ Topi naṗe'riwa'rika ṗoto Antioquiarā Pablo, Bernabépitiyika natuika Jesúrika bojariroka bojarī aṗerā najeyomarāṗitiyika. †

Pablote Jesúrika bojape'arī a'rika

³⁶ Supa imarī īrārīmi ikupaka Pablote ārīka Bernabére:

—Jesúrika mawārōekarāte īarī ma'rirā, Jesúre yi'yurāte marākā'ā ime ārīwa'ri.—

³⁷ I'supaka kēpakā'ā, "Jee, dajoa, supabatirā Juan Marcove maka ma'ewa'riye'e", Bernabére kire ārīka.

³⁸ I'supaka kērīko'omakaja, Pablote yapaberika, "Panfiliarā yija imaeka ṗoto yijare ja'atatirā Jerusalénrā Juan Marcove yijare ṗe'ritapawa'rika", ārīwa'ri kibojaeka. Supa imarī Pablote kire akariyapaberika ate. ³⁹ I'supaka simamaka ñoaka najaiibu'aeka simako'omakaja īrīka upakaja naṗupajoaberika. I'supaka imawa'ri pībitirā rakaka oyiaja na'rika. Juan Marcos, Bernabéka wārupū, Chīṗre wāmeika jūmurikarā na'rika. ⁴⁰ Pablo jeyomaki Silas imaekaki kika a'rirūkika. Torā na'rirā baeka ruṗu jia Tuparāte nare baarū ārīwa'ri, naro'si kire najēñeka tokarā Jesúre ā'mitiripēairā. I'supaka nabaee-

† Algunos textos antiguos incluyen el versículo 34: "Ō'ōrā yituirāñu", kērīpupajoeka Silas.

ka be'erō'ō kopakaja na'rika mae. ⁴¹ Torā a'ririjarikōrī Siriarā, supabatirā Ciliciarō'ōrāoka Jesúrika bojariroka nabojaeka. Jesúre yi'rikarāka jaitirā jībajī Jesúre yi'ṗaraka okajājia nimaerā i'supaka Pablorākare nare jeyobaaeka.

Pablorākaka Timoteore jeyoariwa'rika

16 Topi Pablorākare Derbewejearā a'ritirā, Litra wāmeika wejearā neyaeka. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaikite niatōṗoeka. Timoteo wāmeiki kimaeka. Kīpako imaekako judiotatoko, Jesúre yi'yuko. Kīpaki ṗuri griegotatoki kimaeka. ² Listrawejearā, supabatirā Iconiowejearā Jesúre ā'mitiripēairā jia pūpajoabaraka najaika Timoteoreka. ³ I'sia ōrīwa'ri Timoteore naka a'ririka Pablote yapaeka. Naka ke'rika ruṗubajī, circuncisión Pablote kire baaeka. "Judiotatamarīki kīpakire imamaka circuncisión Timoteore kibaarūjiberika. I'supaka kireka nimaupatiji noñu", ārīwa'ri i'supaka Pablote kire baaeka judiotatarāte kire īarīṗe'yoa'si ārīwa'ri. ⁴ Listrarā nimaeka be'erō'ō aṗea wejearā na'rika. Supa imarī Timoteore naka jeyoariwa'rika. īrāweje jariwa'ririmarīaja ikupaka Jesúre yi'yurāte nabojarijarika: "Jerusalénrā aṗóstolrāka supabatirā Jesúre yi'yurāte imaruṗutarimajare rēritirā ikupaka mijare narīṗūayu: "Judiotatarā ñekiarāte imara'aeka upakaja yi'ririka sime", mijare yija ārībeyu.' īrāriroka takaja mija yi'rījīñu", aṗóstolrākare ārāṗakakaka nare nabojaeka. ⁵ I'supaka naṗakā'ā ā'mitiriwa'ri, Jesúre yi'rikatatarāre jībajī kire ā'mitiripēamirīrkawa'rika. Supabatirā īrārīmi upakaja rīkimabajī naṗuburijarika.

Makārārūñuroka upakapī Macedoniakakire Pablote īaeka

⁶ Asiaka'iarā Jesúrika bojariroka nabojaritapaarika naṗupajoako'omakaja, topi no'rirūkimarā simaerā Espiritu Santore nare ōrīrūjeka. Supa imarī Frigiaka'ia, Galaciaka'iarā Pablorākare o'ritapawa'rika. ⁷ Topi o'riwa'ritirā Misiaka'ia ta'irō'ōrā neyaeka. Topi Bitiniaka'iarā a'ririka naṗupajoakoṗeka. I'supaka simako'omakaja Espiritu Santore topi nare a'rirūjiberika. ⁸ Misiaka'iaṗi o'riwa'ritirā Tróade wāmeika wejearā natu'aeyaeka. ⁹ I'sia wejearā eyatirā i'sirīmi ñami makārārūñuroka upakapī Macedoniakakire rīkamapakā'ā Pablote īaeka.

—Ō'ōrā Macedoniarā mi'tabe, yijare jeyobaaokaro'si,— Macedoniakakire Pablote ārīka.

¹⁰ "Ikupaka yikarārūrīko'o", Pablote āpakā'ā ā'mitiriwa'ri, "Macedoniarā kirika bojariroka wārōrī Tuparāte mare pūatayu", yija ārāṗe. †† Supa imarī a'yaokaro'si yija ba'irījia yija jierape.

†† El uso de "nosotros" (yija) en los versículos 16.10-17 indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo, Silas y Timoteo en el viaje a Filipos.

Filipos wejearā Pablorākare etaeka

11 Tróade wejeaḗi kŭmujāitirā, wājiaja Samotracia wāmeika jŭmurikarā yija a'raḗe. Aḗerīmi Neápolisrā yija eyarape. 12 Topi Filiposrā yija a'raḗe. Rīkimarāja Romawejeakarāre imarape torā. Macedonia ka'iareka imatiyaiweje simarape. Ņoapañaka yija imarape torā. 13 Jērītarīmi simarapaka ḗoto weje a'riwa'ri imarapaka riakarā yija turape. "I'sia wejearā imarāte Tuḗarāka jairijayurō'ō sime je'e", yija ōrīkoḗerape. Torā eyatirā, yija eyaruparimomerape. Topi ruḗarījī, torā rērībaraka imaraparā rōmijāte Jesúrika bojariroka yija bojarape. 14 Ī'rāko Lidia wāmeiko, Tiatirawejeakako, naka imarapako. Supabatirā sayapāia jía iyayapea ōika waruaka ĩjirirōmo koimarape. Judíorākamarīko imarapotojo Tuḗarāte jiyipupaka ōñuko imarī, Pablote jaimaka Tuḗarāte kore ā'mitiripēarūjerape. 15 Jesúre koā'mitiripēamaka, ruḗuko'a kore yija jūjerape supabatirā kořrāreoka. I'supaka kore yija baarapaka be'erō'ō ikupaka yijare kojairape:

—"Ritaoka Jesúre yi'yuko koime", mija ārye'e, mija i'tabe yiwi'iarā,— jiaḗi yijare kōrāḗe.

I'supaka kōḗakā'ā kowi'iarā tuirī yija a'raḗe.

16 Ī'rārīmi ḗo'imajare Tuḗarāka jairoyikarō'ōrā a'rikōřī bikirirōmore yija ĩatōḗorape. Satanárika ima ña'rījāikako koimarape. I'supaka imarapako imarī, ñamajī wejeareka o'rirūkia kobojarape. Supa imarī kořparimarāre rīkimaka niñerū tōḗorape, i'supaka bojaiko koimamaka. 17 Iko bikirirōmo yija be'erō'ōḗi rīrīra'atirā ikupaka koakasererape:

—Ī'rā ĩmirīja imarā imatiyaiki Tuḗarāte yi'yurā. "Jesúre mija yi'rirākareka, mijare kitāārāñu", ārīwa'ri mijare nabojoyu,— āřtokaika ritaja ḗo'imajare kobojarape.

18 Ī'rārīmi upakaja i'supaka kire koakasererīrika. I'supaka jajua kobaata'amaka ĩawa'ri, ba'iaja simaeka Pabloro'si. Supa imarī jororīkatirā Satanárika ima koreka ña'rījāikakite ikupaka Pablote āřika:

—Jesucristorikaḗi koreka mire yiḗporirūjeyu,— Pablote āřika Satanárika ima.

I'supaka kērīka ḗotojo kore ña'rījāikoḗekakite koreka ḗorika.

19 Koreka kiḗoritapaeka be'erō'ō, ñamajī o'rirūkia kobojawārūberika mae. I'supaka koimamaka ĩatirā, "Aḗekurioka ate niñerū tōḗobesarāñurā maimae mae", kořparimarāre āřipupajoaeka. Supa imarī Pablote, Silareoka naboebarika. Supa baatirā nare ñi'atirā wejeñe'metāji imatiyairō'ō ĩparimarā ḗō'irā nare ne'ewa'rika. 20 ĩparimarā wājītāji nare e'eeyatirā ikupaka narīka:

—Īrā judíotatarā mawejeakarāre rukubaka ḗupa-joarūjerimaja imarā. I'supaka imarā imarī mawejearā oka naḗo'ijiyayu mae. 21 Romatatarāre baaroyika upakamarīa nawārōrijayu. Supa imarī nawārōika upaka mabaaberijīñu,— narīka niḗparimarāre.

22 I'supaka napakā'ā ā'mitiriwa'ri, Pablorākare jimarīa naboebaeka ḗo'imaja. Supa imarī nare napajeū'mueka. Topi jariooka † nare ne'etarūjeka i'sia wejeakarā ĩparimarā. Supabatirā wajoaḗi nare napajerūjeka.

23 I'supaka jājiḗi nare ḗajetirā, wēkomaka imariwi'iarā nare natarūjeka. Supabatirā,

—Jia nare miarīḗe naru'rikoreka,— wēkomaka imariwi'ia ĩarīřrimajire narīka.

24 I'supaka ĩparimarāre āḗakā'ā ā'mitiriwa'ri, wēkomaka imariwi'i tōsibajirā imaeka kurarakarā maḗori-wārūberijirō'ōrā nare kitarika. Supabatirā nu'ḗua yapupāia koḗeru'aika watoḗekarā kiḗiḗeka.

25 I'supaka kibaako'omakaja Pablo, Silasḗitiyika Tuḗarāka jaitirā ñami ḗoto nabayakoyaeka. Aḗerā wēkomaka imariwi'iarā imaekarā nabayakoyamaka ā'mitirikarā. 26 Ikuḗarō'ōḗi ka'ia jājia iyika. Supabatirā wēkomaka imariwi'ia iyika. I'supaka sabaayuju koḗereka wiritapataeka. I'supaka sabaamaka torā imaekarāte ḗerumijia nare naḗiḗeka kutupataeka. 27 I'supaka simamaka wēkomaka imariwi'i ĩarīřrimajire tūrūeka. Ī'rākoḗereka rakakaja wiritapataeka imamaka, ĩawa'ri, "Wēkomaka imariwi'iarā imakoḗeirāte ru'riḗatayu je'e", kērīḗupajoakoḗeka. Supa imarī kisara e'etirā kiōñu upakaja jāřirirā kibaakoḗeka. 28 I'supaka kibaaerā baeka ḗoto ikupaka Pablote kire āřika:

—iMiḗo'ia jāābekaja! Yija imauḗatiji ō'ōrā yija imarapatayu.—

29 Supa imarī yaaboaika wēkomaka imariwi'ia ĩarīřrimajire jēñeka. Supabatirā Pablorāka ḗō'irā rīrīkākawa'ritirā nawājītāji kiñukurupaeka, kiḗiwa'ri tarabaraka. 30 Aḗerō'ōrā nare e'ewa'ritirā, ikupaka nare kijērīaeka:

—¿Marākā'ā yibaajīñu, ba'iaja yibaaikareka Tuḗarāte yire wayuāokaro'si?— kērīka Pablorākare.

31 I'supaka kēḗakā'ā, ikupaka nayi'rika:

—Maiḗamaki Jesucristore mia'mitiripēarākareka, Tuḗarāte mire tāārāñu, supabatirā mirīrāreoka,— kire narīka.

32 Supabatirā maiḗamaki Jesucristorika bojariroka kire nabojaeka. Kiwi'iarā imaekarāteoka nabojapataeka. 33 I'siñamiji nare napajeka kāmia kijūjeka Pablorākareka. I'supaka nare baaweatirā kirupuko'a ki-jūjerūjeka, kirirāreoka. 34 I'sia be'erō'ō kiwi'iarā Pablorākare kiakawa'rika nare ba'ariji'aokaro'si. "Tuḗarāte yi'yurā yija ime mae", ārīwa'ri kiřrāḗitiyika jia jījimaka nimaeka mae.

35 Bikitojo i'sia wejeakarā ĩparimarā surararākare ḗūtaekarā, wēkomaka imariwi'ia ĩarīřrimajire bojarī, —Nare mija'atabe mae, na'yaokaro'si.—

36 Supa imarī wēkomaka imariwi'ia ĩarīřrimajiji ikupaka āřikaki Pablote:

—ĩparimarāre jā'meika upakaja mijare yija'ataerā baayu. Supa imarī dakoa ba'iaja ḗuparibekaja mija a'ḗe mae,— kērīka.

³⁷ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote bojaeka surararākare:

—Dakoa parea yijare imaberiko'omakaja ika wejea ĩparimarā pō'imaja wājitāji yijare napajerūjerape. I'supaka yijare nabaarūjerape ħdakoa ba'iaja nabaako'o? āpekaja. Supabatirā ika wēkomaka imariwi'iarā yijare natarūjerape. Romakarā † upaka yija imako'omakaja najā'meika yi'ribekaja i'supaka yijare nabaarape. Supa imarī maekaka pō'imajare ōrībeyukaji yijare naja'atariyapakōpeyu. I'supakamarīa simarāñu. Noñu upakaja yijare pōarī ni'tarū,— Pablote ārika surararākare.

³⁸ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā ĩparimarāre bojarī surararākare a'rika. I'supaka nabojamaka ā'mitiritirā, Romakarāja Pablōrākare imamaka ōrīwārūtirā ĩparimarāre kīkika. ³⁹ Supa imarī Pablōrāka pō'irā okajerī ĩparimarāre a'rika. I'supaka baaweatirā, nare naja'ataeka. “Apea wejearā mija a'pe ruḡu”, jiaḡi nare narīka.

⁴⁰ Wēkomaka imariwi'iaḡi pōritirā Lidia wi'iarā Pablōrākare a'rika. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaekarāte narērātaeka. Jesúrikakaka nare nabojaeka jibaji Jesúre yi'paraka okajājia nimaerā. I'supaka naka najaika be'erō'ō apea wejearā na'rika mae.

Tesalónica wejearā oka pō'ijirika

17 Filiposwejeapi a'ritirā, Anfípoliswejea, supabatirā Apoloniawejeapi Pablōrākare o'ririjarika. I'sia be'erō'ō Tesalónica wāmeika wejearā neyaeka. I'sia wejearā judíotatarāte rēřiriwi'ia imaeka. ² Pablo, kibaaroyika upaka baarī, judíotatarāte rēřiriwi'iarā a'rikaki. Supabatirā maekarakakuri jērītarirīmi Tuparārika bojariroka torā rēřitirā imaekarāte kibojawapū'ataeka. Tuparāro'si bojaġirimaja imaekarāte o'oeka pūpajoatirā, ikupaka pō'imajare kibojaka:

³ —“Pō'imajare Jā'merūkika, Tuparāte pūatarāñuka ba'iaja jūarāki. Supabatirā kireyarāñu. Reyakōperipotojo ate ōñia kijaripe'rirāñu”, āřiwa'ri Tuparāro'si bojaġirimajare āřio'okakiji kime Jesucristo, mare Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki,— Pablote nare ārika.

⁴ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ĩrārimarā judíotatarā Jesúre yi'rikarā mae. Supa imarī Pablo, Silasḡitiyika ĩrīka upakaja pūpajoaekarā imarī nare najeyoarika. Rīkimarāja judíotatarāřirā imariḡotojo Tuparāte jiyipūpayeekarāte kibojamaka ā'mitiritirā, Jesúreoka na'mitiripēaeka mae. Rīkimarā tokarā rōmijā imatiyairā Jesúre ā'mitiripēaekarā naro'si. ĩrājaoka jeyoarikarā Pablote, Silasḡitiyika. ⁵ Pablōrākare rīkimarāja pō'imajare ā'mitiripēamaka ĩawa'ri, tokarā judíotatarāte Pablōrākare ā'mijātaeka. Supa imarī i'sia wejeareka imaekarā ba'iaja baairāte narērātaeka. “Yijare mija jeyobaabe. Ika wejeareka imarā wājitāji Pablōrākare ba'iaja majairāñu, Pablōrākare nabobayaokaro'si pō'imaja”, judíotatarāte nare āřika. I'supaka baawa'ri, rīkimarāja pō'imajare narērātaeka. Supa imarī Jasón

wi'iarā Pablōrākare mo'arī na'rika, nare e'epoatirā pō'imajare nare ġiriyapawa'ri. ⁶ Nare tōpoberiwa'ri, Jasónre, supabatirā ĩrārimarā Jesúre ā'mitiripēaekarāte ĩparimarā pō'irā ne'ewa'rika. Ikupaka jājirokapi ĩparimarāre nabojaeka:

—Pablo, Silasḡitiyika rīkimakaja wejeareka rukubaka oka baataraparā imarā. Mawejearāoka rukubaka baarī netayu. ⁷ ĩř Jasón kiwi'iarā nare e'etorapaki. ĩrīka Jesús wāmeikireka, “Iki kime ĩpi imatiyaiki”, āřiwa'ri maiḡamakī Césarte jā'meka yi'ribeyurā nime,— niḡamarāre narīka.

⁸ I'sia oka ā'mitiriwa'ri i'sia wejeekarā, niḡarimarāḡitiyika jiamarīa naro'si simaeka. ⁹ “Mijare yija ja'atarika mija yapaye'e, yijare mija wapaġjibe”, narīka Jasónrākare. Supa imarī ĩparimarāre nawapaġjika.

Pablōrākare Bereawejearā imatapaeaka

¹⁰ Sarā'ika be'erō'ō ñami Jesúre ā'mitiripēaekarā Pablōrākare napūataeka Bereawejearā. Torā eyatirā judíotatarāte rēřiriwi'iarā nakākaeka. ¹¹ Bereawejeareka imaekarā Tesalónicawejeekarāre jibaji Pablōrākare ā'mitiriyapaeekarā. Torā Jesúrika bojariroka kibojamaka jia ġġimakapi na'mitirika. Supabatirā kire ā'mitiritirā, “ġYaje Tuparā oka āñu upakaja yijare kibojayu?”, āřiwa'ri Tuparā majaropūñu niarijarika. ¹² “Rita sime kibojaka”, āřiwa'ri rīkimarāja judíorākare Jesúre yi'rika. I'supakajaoka ĩrārimarā judíotatarāřirā imatiyairā ĩmirġja, rōmijāḡitiyika Jesúre yi'rikarā. ¹³ “Berearā Pablote Tuparārika bojarikaroka bojayu”, āřiwa'ri majaroka Tesalónicakarā judíotatarāte ā'mitirika. I'sia ā'mitiriwa'ri naboebarika. Supa imarī Bereawejearā a'ritirā pō'imajare rukubaka napūpajoarūjeka. Supa imarī Bereawejeekarā Pablote boebarikarā. ¹⁴ I'supaka nimaeka ā'mitiriwa'ri, ñojimarġji ĩrārimarā tokarā Jesúre ā'mitiripēairā Pablote riapakirijerā e'ewa'rikarā. Silas, Timoteḡitiyika pūri tuikarā, naka a'ribekaja. ¹⁵ Riapakikarā tu'aeyatirā wapurupi Atenas wāmeika wejearā Pablote ne'ewa'rika. Torā kire taritirā Berearā napē'rika ate. Naka Pablote majaroka pūataeka, “Silas, Timoteḡitiyika ñojimarīpañakaja ni'tarū”, āřiwa'ri.

Atenawejearā Pablote imatapaeaka

¹⁶ Silare, Timoteḡitiyika ta'abaraka Atenawejearā ĩatararī Pablote a'rika. I'sia wejearā rīkimaka wapūju imaja jērāka najiyipūpayeeika ĩawa'ri ba'iaja kipūparitīyaeka. ¹⁷ Supa imarī judíorākare rēřiriwi'iarā Jesúrika Pablote bojaeka judíotatarāte, supabatirā judíotatarāřirā imariḡotojo Tuparāte jiyipūpayeekarāte. I'supakajaoka ĩrāřimi jariwa'ririmarāja wejeñe'metāji †† turitaparāte i'sirokajaoka Pablote bojaeka. ¹⁸ Tokarā epicureoskaka wārūrimaja, supabatirā estoicoskaka wārūrimajaoka Pablōka nokatotoeka. Jesús majaroka, supabatirā reyakōperipotojo ate ōñia kijaripe'rika ma-

† Ciudadanos de Roma

†† En la plaza de la ciudad

imabesarāka. Supa imarī mija ā'mitiririyapabeyua ĩawa'ri, irīmipi judiotatamarīā imarāte Jesúrika bojariroka yibojaũ'muerā baayu,— kērīka.

⁷ Topi þoriwa'ritirā Ticio Justo wi'iarā Þablote a'rika þo'imajare wārōrī. Judiorākamarīki imariþotojo Tuparāte jiyipupaka ōrīkaki kimaeka Ticio Justo. Kiwi'i wā'tarā simaeka judiorākare rērīriwi'ia. ⁸ Crispo wāmeiki imaekekaki judiorākare rērīriwi'i ĩþamaki. Iki, kirīrāoka maipamaki Jesúre ā'mitiripēairā nimaeka. I'supakajao-ka Corintowejeakarā Jesúrika ā'mitiritirā rīkimarāja kire ā'mitiripēaeakarā. Supabatirā ruþuko'a najūjerūjeka. ⁹ ĩrāñami makārūñuroka upakapi Jesúre jaika Þablote,

—Mikaja ñime. Supa imarī mikīkia'si. Aþerā ba'iaja mire baawārūbesarāñurā. Okajājia jaritirā yimajaroka þo'imajare mibojajipabe. Ika wejeareka rīkimarāja yire ā'mitiripēarūkirā imamaka, samibojarija'ata'si,— Þablote kērīka.

¹¹ Supa imarī Corintorā ĩrākuri wejejē'rā aþejē'rā ñe'metājirā þo'imajare Jesúrika bojariroka bojabaraka kimaeka.

¹² I'sia be'erō'ō Galión wāmeiki Acaya ka'iarā ĩpi † kimaeka þoto ĩrīka upaka oyiaja þupajoawa'ri Þablote judiotatarāte ñi'aeka. Supabatirā Galión wājītāji kire ne'ewa'rika. ¹³ Ikuþaka kire nabojaeka:

—“Ikuþaka Tuparāte majiyipupayeeyu”, āriwa'ri Moiséte yijare jā'meka upakamarīa kiwārōtape ĩĩ,— Galiónre narīka.

¹⁴ Þablote jairā baaeka þotojo ikupaka Galiónre nare ārīka:

—Ba'iaja baaiki kimarikareka, supabatirā Romatatarāre jā'meika yi'ribeyuka kimarikareka, mijare ña'mitirijīñu imakoþeyu. ¹⁵ Mija ōñu upakaja mija jā'meika simamaka, mija þupayarīji oka mija jiebe. Yi'i þuri i'sia oka jierimaji marīka imarika yapaiki,— judiotatarāte kērīka.

¹⁶ Supabatirā judiotatarāte Galiónre þoatarūjeka surararākare. ¹⁷ Supabatirā judiorākare rērīriwi'i ĩþamaki Sóstenere nañi'aeka þo'imaja. I'supaka baatirā Galión wājītāji kire naþajeka. I'supaka nabaako'omakaja, “¿Dako baaerā kire mija þajeyu?”, Galiónre ārīberika. “Marā imabeyua yire”, kērīþupajoaeka.

Antioquíarā þe'rieyatirā ate Tuparā oka Þablote bojatapaeka

¹⁸ Corintorā matikuri Þablote imaeka ruþu. I'sia be'erō'ō Jesúre ā'mitiripēaeakarāte kimajaroka kibojae-ka a'yaokaro'si. Supabatirā Aquila, kirūmu Þriscilapitijika Siriaka'iarā a'yaokaro'si, Cencreaswejearā natu'awa'rika. Cencreaswejeapi na'rīrā baaeka ruþu, “Tuparā, miwājītāji mire yibojarapaka upakaja yibaako'o”, āriwa'ri kirupua Þablote wi'epaterūjeka. ¹⁹ Wapuruþi a'ritirā Éfesowejea þapitakarā neyaeka. Torā eyatirā Aquila, kirūmu Þriscilapitijika torā natui-

ka. Pablo þuri marīwa'ritirā, judiorākare rērīriwi'iarā eyatirā, “Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki kime Jesús”, āriwa'ri nare jaiējerī. ²⁰ Matikurīji naka kimarika judiotatarāte yapakopeka. I'supaka simako'omakaja Pablo þuri yapaberikaki. ²¹ Supa imarī ikupaka nare kima-jarobojaeka topi o'yaokaro'si:

—ĩrārīmi Tuparāte yaparākareka, mijare ĩarī yi'tarāñu ate,— nare kērīka.

I'sia be'erō'ō wapuruþi Éfesowejeapi ke'rika. ²² Cesarea þapitakarā eyatirā Jerusalénkarā Jesúre ā'mitiripēaeakarā þō'irā Þablote wi'ituriwa'rika. Naka imatirā Antioquíarā ke'rika ate. ²³ Torā kimatapaeka be'erō'ō ke'riū'mueka ate. Galaciaka'iarā imatirā, topi Frigiacak'iarāoka keyaeka. I'sia ka'iareka Jesúre ā'mitiripēairā imaeakarāte Jesúrika bojariroka kiwārōtapaeka. I'supaka kiwārōmaka ā'mitiriwa'ri, jibaji Jesúre yi'riwa'ri okajājia najarika.

Éfesorā Tuparā oka Aþolore wārōeka

²⁴ I'sia þoto ĩrīka judiotatiki Aþolos wāmeiki Éfesorā eyaekaki. Alejandríawejeakaki kimaeka. Þo'imajare ĩaika wājītāji jia jaiwārūiki kimaeka. Supabatirā Tuparā majaropūñu o'oeka jia kiōrīka. ²⁵ “Jesúre yapaika upakaja maimajīñu”, aþerāte wārōmaka, jia ā'mitiripēaekekaki kimako'omakaja Juanre ruþuko'a þo'imajare jūjekakaka takaja ōñuka kimaeka ruþu. Tērītaka Jesús majaroka ōrīberikoperiþotojo kiōrīkarō'ōjīrā kireka wājīaja okajāābaraka jījimakapi þo'imajare kibojae-ka.

²⁶ ĩrārīmi judiorākare rērīriwi'iarā, dakoa kīkirimarāja jia þo'imajaka kijaika. Aquila kirūmu Þriscilapitijika kijaikama ā'mitirīkarā. Kijaika be'erō'ō kika jaiokaro'si aþeþañarō'ōrā kire ne'ewa'rika. Jesúrika jia kiōrīþūawārūberikakaka jia kire nabojawapu'ataeka.

²⁷ I'sia be'erō'ō Acayaka'iaakarāre Jesúrika bojariroka bojarī ke'ririyaþaeka. “Jia sime. Me'þe”, narīka Éfesokarā Jesúre ā'mitiripēaeakarā. Supa imarī “Aþolore jia mija e'etope”, āriwa'ri þapera no'oeka Acayaka'iaakarāro'si. Torā eyatirā jia nare kijeyobaaeka. “Jesúre mija yi'þe”, Tuparāte ārīkarā nimaeka. ²⁸ Þo'imaja wājītāji, Tuparā majaropūñu o'oekakaka bojabaraka,

—Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki kime,— āriwa'ri judiotatarāre kiwārōeka.

I'supaka jīitaka nare kibojamaka, “I'supakamarīa sime”, judiotatarāte āriwārūberika.

Éfesorā Þablote imatapaeka

19 Aþolore Corintowejearā imañujuju, þusi watoþekarā imaeka ka'ia o'riwa'ritirā Éfesowejearā Þablote eyaeka. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēaeakarā ĩrārimarāre kīatōþoeka. ² Supa imarī ikupaka nare kījērīaeka:

—Jesúre mija ā'mitiripēarapaka þoto zyaje Espiritu Santore mijare ña'rījāirape?— nare kērīka.

I'supaka kēþakā'ā ikupaka kire nayi'rika:

—“Espíritu Santore ima”, maki yijare bojaberapaki,— kire narika.

³ Supa imarī Pablote nare jērīaeka:

—¿Makire yi'riwa'ri ruḡuko'a mija jūjerūjerape?— nare kērīka.

—Juanre wārōeka upakaja ruḡuko'a yijare najūjerape,— narika.

⁴ I'supaka naḡakā'ā ikupaka Pablote nare ārīka:

—Po'imaja ba'iaja nabaaike ja'ataekarāre ruḡuko'a Juanre jūjeka. Supabatirā ikupaka Juanre nare bojaeka: “Yibe'erō'ō etarūkikate mija yi'ririjape”, ārīwa'ri ki-wārōeka. I'supaka kērīkakiji kime Jesús,— Pablote nare ārīka.

⁵ I'supaka ā'mitiritirā, narupuko'a najūjerūjeka “Maipamaki Jesúre yi'yurā yija ime”, ārīwa'ri. ⁶ Supabatirā kipitaka Pablote naḡo'iarā ja'apeaeka poto Espiritu Santore nare nārījāika. I'supaka simamaka norībeyua imakoḡeka oka najaike. Supabatirā Tuparāte nare ḡrīrūjeka nabojaeka. ⁷ Ī'poū'puarāe'earirakamaki rō'ōjīrā nimaeka.

⁸ Maekarakamaki aya jērītarīrīmi rakaka judiorākare rērīriwi'iarā nare kibojaka na'mitiripēaokaro'si ḡo'imajare jaiējeriyapaiki Pablote imaeka. “Ikupaka Jesúre yi'yurāte jā'mebaraka Tuparāte nare imaruputarāñu”, ārīwa'ri kīkirimarāja nare kibojaka. ⁹ I'supaka simako'omakaja ĩrārimarā kijaika ā'mitiripēaberikarā, aḡekurioka sā'mitiririka yaḡaberikarā ate. Po'imaja wājītāji Jesúre ḡo'imajare tāāika majaroka ba'iaja najaike. Supa imarī nare a'ritapatirā Jesúre ā'mitiripēaekarāte kika ke'ewa'rika, Tirano wāmeiki wārōri-wi'iarā. Torā ĩrārīmi jariwa'rīrimarāja nare kiwārōroyika. ¹⁰ Torā ĩ'ḡakuri wejejērāka wārōbaraka kimaeka. Supa imarī Asia wāmeika ka'iakarā, judiotatarā, judiotatamarīrā imaekarāoka maipamaki Jesúrika bojariroka ā'mitiripataekarā. ¹¹ Pablopī ārīwa'rīji rīkimakaja maikoribeyua Tuparāte beaeka. ¹² Supa imarī Pablote rabeka mirāka sayapāia, jariookaoka ḡo'imaja jīñurā ḡō'irā ne'ewa'pakā'ā narisirika o'riroyika. Supabatirā Satanārika ima nārījāikarāteoka ḡorikarā.

¹³ I'sia poto ĩrārimarā judiotatarā ḡo'imajareka Satanārika ima nārījāika imaekarāte naḡoatatapaeaka. Pablote ĩaji'awa'ri, “Jesús, Pablote kireka bojaike wāmeapī nareka mija ḡoḡe', marīū'mukoyeye'e”, narīka. I'supaka baairā upakajaoka Esceva, kurarāka ĩḡamaki makarāte baatapaeaka. Ī'ḡotēñarirakamaki nimaeka. ¹⁵ ĩrārīmi i'supaka narīko'omakaja, ikupaka Satanārika ima nare yi'rika:

—Jesúre ñoñu, supabatirā Pabloteoka yijērāko'ayu. Mijare ḡuri ñiawārūbeyu. ¿Marā je'e mija?— nare kērīka.

¹⁶ Supabatirā Satanārika ima nārījāikite naḡō'irā teritaeka. Tērīrikaja jājiapī ba'iaja nare kibaaeka. Supabatirā najarirookaoka kibaiwa'ruika. Supa imarī riwejuḡaraka wi'iaḡi naru'riwa'rika. ¹⁷ Éfesowejekarā nimaupātiji, judiotatarā supabatirā judiotatamarīrāoka i'sia majaroka ā'mitiripataekarā. Sā'mitiritirā nakīkika.

“Tērīritaki kime Jesús”, ārīwa'ri rīkimarā maipamaki Jesúre jiyiḡupaka ḡrīkarā mae.

¹⁸ I'sia majaroka ā'mitiriwa'ri ba'iaja nabaaike rīkimarāja Jesúre ā'mitiripēaekarāte bojaeka. ¹⁹ Supabatirā ikupaka ye'okirāre baaeka ĩrārimarā ye'oroka koririmajare: Ye'orokakaka bojaika naḡapera, ḡo'imaja wājītāji e'ewa'ritirā najoeka. I'sia ḡapera najoeriatataka cincuenta mil rakato ḡlata rō'ōjīrā waḡajā'rīa ririka.

²⁰ I'supaka simamaka maipamaki Jesús majaroka ĩrākō'riḡmatomarīa saḡibimaka, rīkimarāja Jesúre na'mitiripēaeka.

²¹ I'supaka so'rika be'erō'ō Jerusalénrā ḡe'ririka Pablote ḡupajoeka. “Macedoniaka'ia, supabatirā Acayaka'ia yo'riwa'rīrāñu. Jerusalénrā ñimarāka be'erō'ō, Romawejearā a'ririka ima yiro'si”, kērīḡupajoeka. ²² I'supaka ārīḡupajoatirā Timoteo supabatirā Erastoka kire jeyobaarimajare kirupu kipūataeka Macedoniaka'iarā. Iki ḡuri Asiaka'iarā † matikuriji kituika ruḡu.

Éfesorā rukubaka naḡupajoamaka oka ḡo'ijirika

²³ Pablote Éfesorā imaeka poto, “Jesús ĩrīkaja imaki ḡo'imajare tāārimaji”, ārīwa'ri ḡo'imajare yaḡabepakā'ā jimarāa oka naḡo'ijaeka i'sia wejearā. ²⁴ Demetrio wāmeiki kimaeka i'sia oka bitamataū'muekaki. Artemisare ‡ najiyiḡupayeerūkiwi'i upaka ĩoikarījaka ḡlatakaka baarimaji kimaeka. Aḡerāoka kiupaka baarimaja imarī, aḡerāte sījibaraka rīkimakaja niñerū natōḡoroyika. ²⁵ Supa imarī kire jeyobaarimajare, supabatirā nuḡakajaoka ba'iraberimajareoka kirērātaeka. Supabatirā ikupaka nare kērīka:

—Maa, ika ba'irabeirā ḡuri, rīkimaka niñerū tōḡoirā maime. ²⁶ ¿Pablote ḡo'imajare bojaika ā'mitiriko-ribeyurā mija bai? “Mija ḡñu upakaja baatirā mija jiyiḡupayeeika, jiyiḡupayeerūkimarāa sime”, kēñu. Kijaika ā'mitiritirā rīkimarāja ḡo'imajare kire ā'mitiripēayu. Éfeso wejekarā takajamarāa kire ā'mitiripēairā. Ritaja Asia ka'iarā imarā kire ā'mitiripēairā oyiaja nime.

²⁷ Ba'iaja maro'si simarāñu. Supa imarī mabaapō'ijaika ḡo'imajare waruaribesarāñu. Supa simamaka sawapa matōḡowārūbesarāñu. Supabatirā Artemisare jiyiḡupayeeriwi'iarā ḡo'imajare a'ribesarāñu. Ritaja Asiaka'iarā, supabatirā ritatojo wejearaka Artemisare jiyiḡupaka ḡñurā. I'supaka simako'omakaja, Pablote ā'mitiripēawa'ri “Imatiyaikamarīko Artemisare ime”, ḡo'imajare ārīrāñu,— Demetriere nare ārīka.

²⁸ I'supaka kēḡakā'ā ā'mitiritirā, jimarāa naboobarika. Supabatirā ikupaka āḡaraka nakasereka:

—¿Éfesokarāre jiyiḡupayeerijayuko, Artemisa jīitako koime!— narīka.

²⁹ Nakasereka ā'mitiritirā, rīkimarā ḡo'imajare naḡō'irā a'rika. ĩrāoka boebaritirā, akaserekarā. Supa imarī ritaja wejearaka oka ḡo'ijirika. I'supaka simama-

† Cincuenta mil dracmas. Una dracma (moneda) valía un día de trabajo. †† En Éfeso ‡ Artemisa era la diosa principal de Éfeso. Los Romanos la llamaba Diana. Su templo en Éfeso era magnífico.

ka Gayo, Aristarco Pabloka jeyoariwa'rikarâte nañi'ae-ka. Macedoniakarã nimaeka. Po'imajare rēriwi'iarã nare ne'ewa'rika. ³⁰ Kijeyomarãre jaijeyobaarĩ torã Pablote kãkariyapakopeka. Kãkarika kiyapamaka ãtirã, "Mikãka'si", Jesúre ã'mitiripēaekarãte kire ãrĩka. ³¹ Īrãrimarã i'sia ka'ia ĩparimarãre † torã imaeka. Pablo jeyomarã imarĩ, majaroka kiro'si pũataekarã: "Naka ĩrãtiji baabekaja", ãrĩwa'ri. ³² Rēriũkikõ'rĩmatorã rukubaka nakasereka. Apeupaka, apeupaka nakasere-momeka. Īrĩka upaka pũapajoaberiwa'ri rukubaka pũapajoabaraka nimaeka. "¿Dakoa baaerã yija rēriko'o?", narĩwãrũberika. ³³ Judiotataki naka imaekaki Alejandro pũ'imaja wãjitãji naro'si kire jairũjekarã judiorãka. Torã rēritirã imaekarãte jaiokaro'si, Alejandro kipitaka mi'mataeka "Mija jai'a'si ruðu", ãrĩwa'ri. I'supaka kibaako'omakaja nokata'riberika. "Dakoa oka imabeyua judiorãkaro'si", ãrĩwa'ri nare kibojærã baakopeka. ³⁴ Judiotataki kimaeka õrĩwa'ri judiorãka-marĩrãte tēriwa'ribaji akasereka,

—Īfesokarãre jiyipũpayeerijayuko, Artemisa jiiitako koime!—

Īpakuri aiyajērãdõ'õjĩrã i'supaka ĩrĩka upakaja akaserebaraka nimaeka.

³⁵ Īrĩka tokaki imaruputarimaji pũ'imajare okata'rirũ-jekaki, supabatirã ikupaka nare kērika:

—Mija ã'mitiþe Ēfeso wejeareka imarã. Majiyipũpay-eeiko Artemisa wi'ia ĩarĩĩrimaja maime ika wejeareka imarã. Supabatirã kopõ'ijērãka ĩmipi ña'rĩka maiarĩĩri-jayu. "I'supaka imarã nime", ritaja pũ'imajare ãrĩwãrũpatayu mareka. ³⁶ Nirã pũ'imaja "Pakirika sime", ãrĩbeyurã. Supa imarĩ mija jo'ria'si, i'tõjĩrãja samija ja'atabe. Ba'iaja mija baa'si, jia mija pũapjoabe. ³⁷ Īrã ĩmirĩja mija e'era'airã majiyipũpayeeiko Artemis-rika karee'ebeyurã. Supabatirã ba'iaja koreka jai beyurã nime. ³⁸ Demetriore kika ba'irabeirãpitiyika aþerãte nare okabaajĩkareka, niþarimarã pũ'irã oka jierĩ nare e'ewa'ritirã jia simajĩñu. Oka naro'si ima-jĩkareka, ĩparimarãre nabojajĩñu. Īparimarã, jã'merima-ja nime oka jierimaja. ³⁹ Aþea oka bojarika mija yaþajĩ-ka, Romakarãre jã'meka ãñu upakaja ĩparimarãre rēriřãka poto nawãjitãji mija bojaĩkareka jia simajĩñu.

⁴⁰ Mia, ¿marãkã'ã Romatatarã ĩparimarãte pũpa-joarãñu ruku i'supaka pũ'imajare oka pũ'ijiamaka? Ikupaka napũapjoarãñu je'e aþeyari: "Mare boebari-wa'ri ĩrãpē'rõtorãja mare nabaariyapayu Ēfesokarã", narĩpũapjoarãñu je'e. I'supaka simamaka werika maro'si simajĩñu. Supa imarĩ "¿Marãkã'ã oka imamaka, i'supaka piþebaraka mija ime?", Romatatarãte ãrĩrãkareka, marãkã'ã nare yi'riwãrũberijĩka maime,— torã imaruputarimajite ãrĩka.

⁴¹ Sabe'erõ'õ "I'tõjĩrãja simarũ", ãrĩtirã nare kiþe'rirũ-jeka.

Macedoniarã Pablote a'rika

20 I'supaka oka imaeka be'erõ'õ Jesúre ã'mitir-
ipēaekarãte Pablote akaeka. Ke'rirã baaeka ruðu

"Jesúre yi'ririjariwa'ri jia mija imabe", ãrĩwa'ri naka kijai-ka. I'supaka ãrĩtirã, nare kimajaroka kibojæka a'yaokaro'si. Supabatirã Macedoniaka'iarã ke'rika.

² Macedoniaka'iarã a'ririjaparakã ĩrãweje upakaja Jesúre ã'mitiripēaekarã pũ'irã kituririjarika. Napũ'irã eyatirã "Jia Jesúre ã'mitiripēabaraka okajãja mija imabe", nare kērika. I'sia be'erõ'õ Greciaka'iarã keyae-ka.

³ Maekarakamaki aiya torã kimaeka be'erõ'õ Siria-ka'iarã wapuruþi a'rirã kibaaeka. I'supaka simako'omakaja judiotatarãte kire jãærã nari'kaika majaroka kiã'mitirika. Supa imarĩ "Yi'tarapãrõ'õrã

Macedoniaka'iarã yiþe'riwa'rirãñu bo'ipi", Pablote ãrĩpũapjoaeka. ⁴ Kika jeyoariwa'raparã ikarakamaki yija imarape: Sõpater Bereakaki Þirro maki, Segundo supa-

batirã Aristarco, Tesalõnicawejeakarã, Gayo Derbewe-jeakaki, Timoteo supabatirã Tĩquico, Trõfimo Asia-

ka'iaakarã, supabatirã yi' Lucas. I'siarakamarã Pabloka yija jeyoariwa'rape. ⁵ Filiposwejea eyatirã, yijaka imarapãrãte a'riweirape Trõadewejeearã yijare ta'arĩ.

^{††6} Þan levadura rukebekaja ba'aribayarã yija imarapa-ka be'erõ'õ Filiposþi yija a'rape wapuruþi. Īrãþi-

tarakarĩmi be'erõ'õ Trõadewejeearã yija eyarape. Yija ruðu a'raparã, yija jeyomarãre torã yija eyarape. Torã ĩ'potēnarirakarĩmi yija imarape.

Trõadewejeearã Pablote imatapaeka

⁷ Ba'irabeũ'murirĩmi † yija rērãþe Jesúre yi'yurãpitiyi-ka. Maro'si Jesúre reyaeka pũapjoabaraka kijã'meka upakaja þan piþaba'aerã yija rērãþe. Yija ba'aerã

baarapaka ruðu Pablote yijare bojarape. Aþerĩmi ke'rirã baarapaka simamaka yijare kiwãrõyuju ñami ñe'metãji seyarape. ⁸ I'sia wi'ia maekarakakuku yuraika

ima wi'ireka, piyikukurõ'õrã rēritirã yija imarape. Rĩki-makaja yaaboaike imarapaka i'sia kurarakarã. ⁹ Supa imarĩ ĩrĩka bikirimaji Eutico wãmeiki ĩmirã kurarakapi

yoirũkia kopereka †† imarapãrõ'õrã ruþarapakĩ. Nõoka Pablote jaimaka, kopakaja õõmaka bikirimajite ri-

arapaka. Kopakaja kãrĩtiyawa'ri kiña'rãþe mae. Þori-wa'ritirã kire yija kõae'ekoþerape. Kopakaja reyaekaki kimarape. ¹⁰ Supa imarĩ ruiwa'ritirã, kimajakarã

eyapañaritirã Pablote kire wã'wojĩ'arape. Supabatirã ikupaka yijare kērãþe:

—Mija pũpata'si. Oñia jariþe'yuka kime,— yijare

kērãþe. ¹¹ I'sia be'erõ'õ Pablopitiyika yija mirĩwa'rape ate. Torã mirĩeyatirã þan kiþibarape. Yija ba'arapaka be'erõ'õ jairĩji Pablote wãrãþe. I'sia be'erõ'õ Asowejeearã

turitapãrĩ ke'rape. ¹² Jia jãjika bikirimajite japakã'ã, ki-

†† El uso de "nosotros" (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 21.25 † Domingo † Ven-tana

† Oficiales de la provincia

wi'iarä þo'imajare kire e'ewa'raþe. I'supaka kimamaka jia jïjimaka najaraþe.

Miletowejearä Pablote a'rika

¹³ Pablote ä'räþaka upakaja waþurupi Asowejearä yija a'raþe. Topi waþurupi a'ritirä kire yija ta'araþe, ma'api ke'rapaka simamaka. ¹⁴ Asorä keyaraþaka þoto waþurupi kire yija jãätorape. Kire jãätoritirä Mitilene wãmeika wejearä yija a'raþe mae. ¹⁵ Aþerïmi topi yija a'rapaka be'erö'ö Quío wãmeika jûmurika yija o'raþe. Aþerïmi Samos wãmeika jûmurikarä yija eyaraþe. Topi a'ritirä aþerïmi Miletowejearä yija eyaraþe. ¹⁶ "Asiaka'iarä Jesúre ä'mitiripëairä þö'irä ya'rïjïkareka yiba'ejïñu", Pablote äþakä'ä ä'mitiriwa'ri, Éfesowejea wãjiaja yija o'ritapawa'raþe. "Jerusalén wejearä Pentecostés baya ïaokaro'si wärüaja ma'rïjïkareka jia simajïñu", ä'rïþuþa-joawa'ri, "Jajuaja ma'riye'e", Pablote yijare ä'räþe.

Éfesokarä imaruþutarimajare þiyia jia kiokajääeka Pablo

¹⁷ Miletorä imatirä, Éfesowejearä Jesúre ä'mitiripëairäte imaruþutarimajare Pablote oka þüatarape: "Mija i'tabe ö'örä. Éfesorä a'riberijïka ñime", ä'rïwa'ri nare kibojapüaraþe. ¹⁸ Supa imarï yija þö'irä neyarapaþa þoto ikupaka Pablote nare ä'räþe:

—Mamarï Asiaka'iarä eyatirä jia mijaka ñimaroyiraþaka mija öñu. ¹⁹ Mijaka ñimarapaka þoto Maipa-makiro'si ba'irabejïbaraka, "Mija tärïwa'ribaji öñuka ñime", ä'rïberapaki yi'i. Supabatiräoka þo'imajare Jesúre ä'mitiripëabeyua ïawa'ri yoraþe. Supabatirä judíotataräte ba'iaja baaokaro'si yire nari'kamaka ba'iaja yijüaraþe. ²⁰ Jesúrika bojariroka mijare yibojaraþaka þoto, dakoa jia bojarika mijaro'si ma'räþäþäberapaki yi'i. "Kirika bojariroka ä'mitiritirä jia nimarü", ä'rïwa'ri mijare sayibojapatarape. Rïkimarä wãjitäji, supabatirä mija wi'iaräoka mijare sayibojaroyiraþe. ²¹ "Ba'iaja mija baaika þuþajoariwa'ri samija ja'atabe. I'supaka Tuþaräte yi'ririka yapawa'ri maipamaki Jesucristore mija ä'mitiripëabe", ä'rïwa'ri judíotatarä supabatirä judíotatamarïrä imaräteoka yibojaroyiraþe. ²² Espiritu Santore yire jä'meika upakaja maekaka Jerusalénrä ya'rirä baayu. Torä yire o'rirükia ö'rïbeyuka yi'i. ²³ Ikatakaja mijare yibojawärüyu. Ritaja wejearä ya'ririjayurö'örä ikupaka Tuþaräro'si bojajïrimajare yire bojaju Espiritu Santore nare sö'rïjïjemaka: "Wëkomaka imariwi'iarä mire nataräñu. Supabatirä ba'iaja mijüaräñu", yire nañu. ²⁴ Maipamakiro'si yiba'iraberükia yire kija'ataeka jia simaþatiji yibaawearäka be'erö'ö yire najäjäjïkareka marä imabeyua. "Po'imajare wayüawa'ri Kimakire Tuþaräte reyarüjeka mare tääokaro'si", ä'rïwa'ri þo'imajare yibojarä maipamaki Jesúre yire þüataeka.

²⁵ "Kire ä'mitiripëairäte Tuþaräte jia jä'meräñu", ä'rïwa'ri ritaja mijare yibojaraþe. Mae þuri "Aþekurioka yire niabesaräñu", mijareka ñarïþuþajoayu. ²⁶ Ritaja

Tuþaräte þo'imajare bojariyapaþapaka upakaja mijare yibojaraþe, küþajï ma'räþäþäbekaja. Supa imarï ika mijare yibojayu: Ì'rïka mijakaki Tuþarä þö'irä eyabesaräkareka, kireje oka imaräka, yiremarïa. ²⁸ Supa imarï rakajekaja mija öñu upakaja jia mija þuþajoabe, Jesúre yapaika upakaja mija baari-jayaokaro'si. I'supakajaoka Éfesowejearä þe'riyatirä, Espiritu Santore mijare jä'meika upakaja jia Jesúre ä'mitiripëairäte mija ïarïþe. Maipamaki Jesúre maro'si riwejurubaraka reyaekapi ä'rïwa'rïji, Tuþarärirä maime. Supa simamaka jia nare mija imaruþutabe, oveja ïarïrïrimajare ïarïñu upaka. ²⁹ Yïþuþajoaikareka, ya'ritapaþäka be'erö'ö aþerä, þakirimajaroka bojarimajare etaräñu. Yaia oveja saba'ariataika upaka Jesúre ä'mitiripëairäte þakirimajaroka nawöröräñu, Jesúre nayi'riri-ja'atarü ä'rïwa'ri. ³⁰ Mija watoþeka ï'rärïmarä imarä þari-ji þakirimajaroka Jesúre yi'yuräte wöröräñurä. "Yija þuþajoaika upaka naþuþajoarü naro'sioka", ä'rïwa'ri supa nabaaräñu. ³¹ Supa imarï rakajekaja mija imabe Jesúrika bojariroka imatiyaika mija ä'mitiripëari-ja'atakoreka. Maekarakakuri wejejë'räka, ñami, ïmioka mijare yiwöröräþaka mija ö'rïrijape. Ì'räkurimarïa oþaraka mijare yokajääroyiraþe.

³² Yijeyomarä, mijaro'si Tuþaräka yijairä baayu, mijare kïarïñaokaro'si. "Mare wayüawa'ri ba'iaja mabaai-ka, jibaji kirika bojariroka mija ä'mitiripëaerä Tuþaräte mijare jeyobaaräñu. Supa imarï "Yiriräte jia yibaaräñu", kërïka upakaja Tuþaräte baaräñu. ³³ Aþerä niñerü, najarirokaoka oakiriberapaki yi'i. ³⁴ Ikupaka simaraþe: Ñoñu upakaja ba'irabetirä ba'arika, jariooka yitöþoraþe. Supabatirä yika imaraþaräteoka yitöþojiraþe. I'sia öñurä mija ime. ³⁵ Ritaja yiba'irabeka ïapaþawa'ri, "Pablote baaika upaka, jia maba'irabejïñu sawaþapi wayuoka baairäte majeyobaaokaro'si", mija ä'rïwärüeka. Ikupaka maipamaki Jesúre bojarapaka mija ye'kariria'si: "Se'etoyukate tärïwa'ribaji jïjimaka kime sïjirimaji", Jesúre ä'rïka,— Pablote nare ä'räþe.

³⁶ I'supaka Pablote ä'räþaka be'erö'ö naka ñukuruþatirä Tuþaräka kijairaþe. ³⁷ Tuþaräka kijaiwearapaþa þoto oþaraka kire nawä'ojïaraþe, supabatirä kiyetearä nu'suraþe. ³⁸ "Aþekurioka yire ïabesaräñurä mija mae", Pablote ä'rïka simamaka, jimarïa ba'iaja naþuþaraþe. I'sia be'erö'ö þapitakarä kire najeyoari-wa'raþe.

Jerusalénrä Pablote a'rika

21 Jesúre ä'mitiripëairäte a'rïbojaweatirä waþururä yija jäiraþe. Supabatirä wãjiaja Cos wãmeika jûmurikarä yija a'raþe. Aþerïmi Rodas wãmeika jûmurikarä yija a'raþe. Topi Pátararä yija eyaraþe. ² Supa imarï marïrükirö'örä yija imaraþaka þoto, "Fencia-ka'iarä sa'rirä baayu ika waþuru", naþakä'ä, i'sia waþurupi yija a'raþe. ³ A'ririjari Chipre wãmeika jûmurika yija ïao'raþe. Wejerïrïka þe'rötoþi yija o'raþe i'sia jûmuri-

ka. Siriaka'i wājitāji yija a'ririjarape. Wapuruḡi ne'ewa'rapaka ba'irījia Tirowejeārā namaataerā torā yija pāārape. ⁴ Torā Jesúre ā'mitiripēairāte īatōpotirā ī'pōtēñarirakarīmi naka yija imarape. "Jerusalénrā Pablote ba'iaja jūarāñu", āriwa'ri Espiritu Santore nare ōrīrūjemaka, "Jerusalénrā me'ria'si", kire narīka. ⁵ I'supaka narīko'omakaja ī'pōtēñarirakarīmi be'erō'ō a'rirā yija baaeka ate. Torā Jesúre ā'mitiripēairā imaraparā, narōmia, namakarāoka yijaka wejeapī jeyoariwa'ritirā pāpitakarā eyaraparā. Pō'sirō'ōrā eyatirā ī'rākō'rīmatorāja űukuruḡatirā Tuḡarāka yija jairape. ⁶ I'sia be'erō'ō nare yija majaroka yija bojarape a'yaokaro'si. I'supaka baaweatirā wapururā yija jāirape. Īrā pūri tōpī pē'raparā.

⁷ Tirowejeapī a'ritirā Tolemaidawejeārā yija eyarape. Torā eyatirā Jesúre ā'mitiripēairāte īatōpotirā "¿Yaje mi ja ime?", nare yija ārāpe. Supabatirā ī'rārīmi naka yija imarape. ⁸ Aḡerīmi tōpī a'ritirā Cesarea wāmeika wejeārā yija eyarape. Torā eyatirā Jesúrika bojariroka bojatarimaji Felipe wi'iarā yija a'rape. Iki imaekaki ī'pōtēñarirakarākamārākaki Jerusalénrā Jesúre ā'mitiripēairā apōstolrākare jeyobaarūkika najā'mekaki. ⁹ Botarakorā makarōmiki kimarape. Tīmiamarīrā nimarape. Supabatirā Tuḡarāte nare ōrīrūjeikakaka aḡerāte bojarimaja rōmijā nimarape. ¹⁰ Torā ī'rārīmimarā yija imatirapakarā, Judeaka'iaḡi Tuḡarāro'si bojaījirimaji, Agabo wāmeikite etarape. ¹¹ Yija pō'irā eyatirā Pablo wa'eyoka kiwarerape. Saḡi kiōñu upakaja kiū'pua, kipitaka kipī'perape. Supabatirā ikupaka kibojarape:

—"Jerusalénrā ikupaka judiōtatarāte ika wa'eyoba'ipite pī'perāñu. Kire pī'petirā judiōtatamarīrā imarāte kire nijirāñu", āriwa'ri Espiritu Santore yire bojayu,— Agabote ārāpe.

¹² I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri "Jerusalénrā me'ria'si", āriwa'ri Pablote yija bojarape Cesareakarāḡitiyika. ¹³ I'supaka yija ārīko'omakaja ikupaka Pablote yī'rape:

—Mija oria'si. Mija opakā'ā īawa'ri, yirōmayu. I'supaka simako'omakaja yīpupaka pūri simaupakaja ima. Jerusalénrā yire naḡi'perāka takamarā, yire jāārīka nari'karākareka, "Yire mija jāā'si", űarībesarāñu. Maīpamaki Jesúre jā'meka upakaja baarimaji űime,— Pablote yijare ārāpe.

¹⁴ Yija ārāpaka upaka kiyi'ribepakā'ā, i'tojīrāja kire yija jaiējerija'atarape. Supabatirā ikupaka kire yija ārāpe:

—Maīpamakire yapaika upakaja simarū.—

¹⁵ I'supaka āriweatirā yija ba'irījia jieweatirā Jerusalénrā yija a'rape. ¹⁶ Cesareawejeakarā ī'rārīmaki Jesúre ā'mitiripēairāka yijaka jeyoariwa'raparā. Īrīka Mnasón wāmeiki wi'iarā yijare ne'ewa'rape torā tu-iokaro'si. Chīperekaki mirāki kimarape. Īrājē'rāmarā Jesúre ā'mitiripēatikī kimarape.

Santiago pō'irā wi'turirī Jerusalénrā Pablote eyaeka

¹⁷ Jerusalénrā yija eyarapaka poto jia jījimakaḡi Jesúre ā'mitiripēairāte yijare e'etorape. ¹⁸ Aḡerīmi bikitojo Santiago pō'irā wi'turirī Pablota yija a'rape. Ni-maupatiji Jesúre ā'mitiripēairāte imaruputarimaja imapataraparā Santiago pō'irā. ¹⁹ "¿Yaje mi ja ime?", āriweatirā, "Judīōtatamarīrāte Jesúrika bojariroka yibojamaka, jimarī jia Tuḡarāte baarape", āriwa'ri ritaja o'rikakaka Pablote nare bojarape. ²⁰ I'sia ā'mitiritirā jījimaka imawa'ri, "Jitaka baaiki kime Tuḡarā", narāpe. Supabatirā ikupaka Pablote narāpe:

—Yija jeyomaki, matatarā rīkimarāja imarā Jesúre yī'yurā. Kire ā'mitiripēairā imariḡotojo Moiséte jā'mekapaka oyajaja mabaarijaju ruḡu. I'sia miōñu. ²¹ Aḡerā pūri ō'ōrā imarāte ikupaka bojarā: "Judīōtatamarīrā ka'iarā Pablote imatapapoto 'Moisés imaekakite jā'meroyika mayi'rija'atajīñu", āriwa'ri judiōrāka torā imarāte kibojayu. I'supakajaoka 'Mija makarā circuncisión baarika, supabatirā matatarāte baarijariroyika yī'ririija'atarika sime', kēñu", īrārimarāte āririjayu,— Pablote narāpe.

²² —Metaika norīrāñu. "Kireka pō'imajare bojakopeika majaroka ritamarā sime", nañao'okaro'si ¿marākā'ā mibaarāñu? ²³ Ikupaka mibaaīkareka jia simajīñu. Ō'ōrā maka botarakamaki īmirīja imarā, "Miaika wājitāji ikupaka yija baarāñu", Tuḡarāte ārikarā nime. "Tuḡarāte yija ārīka upakaja, yija baarape", āriwa'ri, Tuḡarāte jiyīpupaka ōrīriwi'iarā narupua wi'epaterūjerī narīrāñu. ²⁴ Mi'io'ka naka me'pe. Ba'iaja nabaakareka jūjerika yapawa'ri judiōtatarāre baaroyika upaka naka mibaabe. Oveja joējio'okaro'si mijaro'si samiwaruape. Tuḡarāro'si sajoējītirā, kurarākare mija ruḡua mija wi'epaterūjebe "Tuḡarāte yija ārīka upakaja, yija baarape", āriwa'ri. I'supaka mibaamaka īawa'ri, "Moiséte jā'meroyika yī'ribeyuka Pablote ime', aḡerāte āñu pūri pakirika sime. Simaupakaja kiyi'yu", matatarāte āri'āñu. ²⁵ Judīōtatamarīrā Jesúre ā'mitiripēairāte pāpera yija pūatarape. Ikupaka bojabaraka naro'si yija o'orape: "Ikatakaja mijare yija bojaḡūayu: Wapuju imaja jērāka jiyīpupaka ōrīwa'ri ri'ia naḡāāikakaka mija ba'a'si. Riweaoka mija ukua'si. I'supakajaoka wa'iro'sia wāmua namokoru'ataeka ri'ia mija ba'a'si. Supabatirā rōmikirā, tīmiakirā, rōmimarīrā, tīmiamarīrāoka ba'iaja baabekaja mija imabe", āriwa'ri yija o'orape,— Pablote narāpe.

Tuḡarāte jiyīpupaka ōrīriwi'iarā Pablote nañi'aeka

²⁶ Supa imarī aḡerīmi botarakamaki imaekarāte Tuḡarāte jiyīpupaka ōrīriwi'iarā Pablote e'ewa'rika. Ba'iaja nabaai'ka najūjeroyika upaka naka kibaaeka. I'supaka baatirā, ikupaka kurarākare kibojaka: "Ikarakarīmi sajariwa'yu ruḡu ba'iaja yija baaika yija jū-jewearūkia. Piyirīmi seyarāka poto Tuḡarāro'si oveja

mija joejirika yija yaɣayu, yija imarakamakiro'si", nare kērīka.

²⁷ Īpoteñnarakarīmi seyaerā baaeka ɓoto Tuɓarāte jiyipupaka ɔrīriwi'iarā Pablote imamaka, ĩrārimarā Asika'ia'akarā judiotatarāte kire ĩatōpoeaka. Jājirokapi ɓo'imaja wājītāji ba'iaja kireka akaserebaraka kire nañi'aeka. ²⁸ Ikuɓaka kire nokabaaeka:

—Yija tā'omaja, Israeltatarā, yijare mija jeyobaabe. Ī ĩmirīji imaki ba'iaja mare jaitaɓarimaji. I'supakajaoka "Moiséte jā'mekakaka mayi'rirūkima'ria sime", āɓaraka ɓo'imajare kibojapibayu. Supabatirā ika Tuɓarāte jiyipupaka ɔrīriwi'ia ba'iaja jaiyuyeiki kime. Judiotatamarīrāte ɓariji Tuɓarāte jiyipupaka ɔrīriwi'iarā ke'eetamaka ba'ia sakimarūjeyu Tuɓarā ñakoareka,— āriwa'ri aɓerāte nabojaeka.

²⁹ (I'sia ruɓubaji ĩrārirīmi wejeñe'metāji Trófimo wāmeikipitiyika Pablote imamaka niaeka. Éfesowejeakaki kimaeka Trófimo. Suɓa imarī, "Kika kime je'e", āriɓupajoakopewa'ri "Judiotatamarīkate Tuɓarāte jiyipupaka ɔrīriwi'iarā ke'ewa'yu", narīkoeaka).

³⁰ Tuɓarāte jiyipupaka ɔrīriwi'iarā oka ɓo'ijirika majaroka ā'mitiriwa'ri, i'sia wejeareka imaekarāte torā rīriwa'rika. Pablote ñi'atirā kire nayieɓoaeka. I'sia wi'iaɓi ɓoritirā, simaɓɓatiji kopereka natāteɓataeka, torā oka ɓo'ijirikoreka. ³¹ I'supaka kire jāāerā nabaaka ɓoto, Jerusalénwejeareka imaekarāte oka ɓo'ijiaeka majaroka Romakaki surararāka ĩɓamakire ā'mitirika.

³² I'sia majaroka ā'mitiritirā kisurararākare, supabatirā kirokajītekarā ĩɓarimarā imaekarāteoka kiakaeka. Supabatirā rīriwa'ritirā rukubaka ɓupajoabaraka ɓo'imajare boebarikarō'ōrā neyaeka. Surara ĩɓamakire kisurararākapitiyika ketamaka ĩawa'ri, Pablote naɓajerija'ataeka. ³³ Suɓa imarī surara ĩɓamaki Pablote ñi'arūjekaki kisurararākare. Kire ñi'atirā, ĩɓamiji ɓerumijiaɓi nare kire kipi'ɓerūjeka. Supabatirā ɓo'imajare kijērīaeaka: "¿Maki kime ĩ? ¿Dakoa kibaako'a?", kērīka. ³⁴ Raka-ka oyiaja ɓupajoawa'ri akasererikapi najaika.

Nakaseretarupamaka ā'mitiriwārūberīwa'ri, "I'supaka oka kireka ime", kērīwārūberika. Suɓa imarī surararāka wi'iarā Pablote ke'ewa'riūjeka surara ĩɓamaki.

³⁵ Surara wi'iarā kire ne'ewa'ɓakā'ā ĩatirā rīkimarāja ɓo'imajare kibe'erō'ō a'rika. "Kire mija jāāɓabe", āɓaraka nakasererīrīka. Surara wi'ia mirīrūkīrō'ōrā neyaeka ɓoto, jājibaji boebarīwa'ri okajājia najarika. Suɓa imarī ɓo'imajare kire jāā'si āriwa'ri Pablote surararākare e'emīawa'rika.

ɓo'imajare ĩaeka wājītāji, "Dakoa oka yire imabeyua", Pablote ārika

³⁷ Surara wi'iarā kire ne'ekākaerā baaeka ɓoto, ikuɓaka niɓamakire Pablote ārika griego okapi:

—Mika jairika yiyapayu,— kērīka.

I'sia ā'mitiritirā,

—¿Yaje griego oka jaiki mime? ³⁸ "Bikitakamarīa Egīptokakite cuatro mil rakamaki ba'iaja baairāka jeyoari-

wa'ritirā ɓo'imajamatorā kimaruɓutaeka. Roma ĩɓarimarāre ĩrāpē'rōtorāja kibaariyaɓakoeaka. I'supaka baarapaki kime", mireka ñarīɓupajoako'o. I'supaka yipupajoakoeako'omakaja griego oka mijaikareka, Egīptokakimarīka mime,— kire kērīka.

³⁹ I'supaka kēɓakā'ā ikuɓaka Pablote kire ārika:

—Jēno'o aɓika ñime. Judiototaki ñime yi'i ɓuri. Tarso wāmeika wejeakaki ñime. Imatiyaiweje Ciliciaka'iarā sime. ¿Yaje ɓo'imajaka yire mijairūjejiñu?— Pablote kire ārika.

⁴⁰ I'supaka kēɓakā'ā,

—Naka mijaiɓe,— kire kērīka.

Suɓa imarī mirīrūkīrō'ōrā rīkamaritirā ɓo'imajare wiriwirijayaokaro'si kīpitaka kimi'mataeka. ɓo'imajare okata'rika be'erō'ō hebreo okapi Pablote jaika:

22 —Yijeyomarā judiorāka, ɓakiarimarāoka mija ā'mitipe ruɓu. "Dakoa oka kire imabeyua", mija āñaokaro'si yimajaroka mijare yibojaerā baayu ruɓu,— Pablote ārika.

² Nokapi kijaimaka ā'mitiriwa'ri, wiriwiri najaritiyaeka. Ikuɓaka Pablote nare bojaeka:

³ —Judiototakiji ñime yiro'si oka. Cilicia ka'ia, Tarso wāmeika wejeareka ɓo'ijirikaki ñime. Supabatirā ɔ'ō Jerusalénrā yipakiarika. Gamaliel wāmeikipi āriwa'riji ɓaɓera yiwārūrāɓe. Mañekiarāte jā'mekakaka jia yiwārūrāɓe. Maekaka Tuɓarāte mija yi'yu upakaja yiririka yiyaparo yirāɓe yiro'si oka. ⁴ "Jia Tuɓarāte yi'yuka ñime", āriwa'ri, Jesúre ā'mitirīpēairāte ba'iaja jūaerā suɓa yibaaraɓe. Aɓerikuri nare yijāārūjerāɓe. ĩmirīja, rōmijāteoka ñi'awa'ritirā wēkomaka imariwi'iarā nare yitarūjerāɓe. ⁵ Kurarāka ĩɓamaki imatiyaiki supabatirā ĩɓarimarā imatiyarimajaoka "I'supaka kibaaraɓe", yireka āriwārūrīrā. ĩrājaoka ɓaɓera yire baaĳirāɓarā, matā'omaja Damascowejeakarāre yibearūkia imakoɓerapaka. I'sia ɓaɓera e'etoritirā, so'oeka yire jā'meika upakaja Jesúre ā'mitirīpēairāte mo'arī ya'rikooɓerāɓe. Jerusalénrā nare e'era'atirā ĩɓarimarāte wēkomaka nare baarūjerā yibaakoɓerāɓe.

"Ikuɓaka Jesúre yiyi'riū'murāɓe", āriwa'ri Pablote bojaeka

(Hch 9.1-19; 26.12-18)

⁶ I'supaka baarī ĩmi ñe'metāji ma'apī ya'rapaka ɓoto, Damascowejewā'tarā ñimarapaka ɓoto, ikuɓarō'ōɓiji wejeɓemaɓi jājia yaaboaike yire yaaraɓaka. ⁷ Suɓa imarī ka'iarā yiña'rāɓe mae. Supabatirā ikuɓaka yire sajaikorapaka ña'mitiraɓe: "Saulo, Saulo, ¿dako baaerā ba'iaja yire mibaarijayu?" ⁸ I'sia ā'mitiriwa'ri ikuɓaka yiyi'raɓe: "¿Ñiɓamaki, maki mime?", ñarāɓe. I'supaka ñaɓakā'ā ikuɓaka kiyi'raɓe: "Yi'iji ñime Jesús, Nazaretkaki. Ba'iaja mibaarijayuki ñime", yire kērāɓe.

⁹ I'supaka sayaaboamaka ĩatirā yika a'raparāre ɓupatarāɓe. I'supaka sayaaboamaka ĩatirā yika a'raparāre ɓupatarāɓe. ĩrā ɓuri i'supaka yaaboaraɓaka ĩakooɓeripotojo yire jairapaki oka na'mitiriberāɓe.

¹⁰ I'supaka yire kijaimaka ā'mitiriwa'ri kire yijērāraɓe:

“¿Marākā'ā yibaarika miyaḡayū Nīḡamaki?”, nīarāḡe. I'suḡaka nīapakā'ā ikuḡaka yire kiyi'raḡe: “Mi'mitirā Damascorā me'ḡe. Torā īrīkate mire bojarāñu ritaja mibaarūkia miro'si yija'ataeka”, yire kērāḡe. ¹¹ I'sia yaaboaika nīarapaka ḡoto yiñakoyarape. Suḡa imarī yika a'raparā Damascorā yire tīteyaraparā.

¹² Torā īrīka Ananías wāmeikite imarape. Moisés imaekakite jā'mekakaka simaupakaja yi'ripataiki kimarape. Tokarā judíotatarā, “Jia baaiki kime”, āriwa'ri kireka najairape. ¹³ I'sia wejearā yeyarapaka be'erō'ō yīḡō'irā Ananías etarape. Yiwā'tarā rīkamaritirā ikuḡaka yire kērāḡe: “Yijeyomaki Saulo, miyoibe ate.” Ikuḡarō'ōḡiji kire nīarape. ¹⁴ Suḡa imarī ikuḡaka yire kērāḡe: “Tuḡarā, mañekiarāte jiyiḡuḡayeeroyiakite wā'maiki mime kiyapaika upakaja mibaarūkia miōñaokaro'si. Suḡabatirā kiḡūataekaki, ba'iaja baakoribeyukate † miaerā, suḡabatirā kijaika mia'mitiyaokaro'si Tuḡarāte miḡō'irā kire ḡūatarape. ¹⁵ Jesús majaroka mibojataparirirāñu. Miaeka mirāka, mia'mitirikaoka ritaja ḡo'imajare mibojataparāñu. ¹⁶ Miba'ea'si. Jesúre ā'mitiripēatirā, ba'iaja mibaaika kījūjerā kire mijēñebe. Suḡabatirā ruḡuko'a mijūjerūjebe”, yire kērāḡe.

¹⁷ Nōapañaka Jerusalénrā imakoḡeka yiḡe'riwa'raḡe. Torā īrārīmi Tuḡarāte jiyiḡuḡaka ōrīriwi'iarā Tuḡarāka jairī ya'raḡe. Tuḡarāka jaikōrī makārārūñuroka upakapi Maipamakire jaimaka nīarape. ¹⁸ Topi ikuḡaka yire kērāḡe: “Nōjimarīji Jerusalén wejeapi me'ḡe. Ō'ōrā imarā ḡo'imaja yimajaroka nare mibojakopemaka ā'mitiripēabesarāñurā”, yire kērāḡe. ¹⁹ I'suḡaka kēpakā'ā ā'mitiritirā ikuḡaka kire yiyi'raḡe: “Maipamaki, ō'ōrā imarā ritaja yibaaeka mirāka ōñurā. Mire ā'mitiripēabaraka judíorākare rēriwi'iarā imarāte e'epoatirā wēkomaka imariwi'iarā nare yitaroyirape. Suḡabatirā nare yiḡajewā'imarīroyirape. ²⁰ Mimajaroka bojarimaji Estebanre najāāmakaka yiyoirīkamarāḡe. Kire jāābaraka jarirooka nawatarapaka īarīrīrimaji nīmarape. Suḡa imarī Estebanre jāāweatirā, I'suḡakaja kire mabaajīka jia sime', nārīḡuḡajoarape yiro'sioka”, Maipamakire nārāḡe. ²¹ I'suḡaka nārīko'omakaja ikuḡaka yire kiyi'raḡe: “Me'ḡe. Yoerā mire yiḡūatayu judíotatarāte miwārōkaro'si”, yire kērāḡe,— āriwa'ri ḡo'imajare Pablote bojaeka.

Surararāka īḡamaki Pablote nī'arūjekaki

²² I'suḡaka judíotatarāreka kērīka ḡoto ḡo'imajare kire ā'mitiritiyika. Ate boebariwa'ri akasererikapi kire narīpeka.

—Kireyaparū. Ōñia imaberijīki kime,— narīka.

²³ Nā'rīyaarīmarāja narīpeka. Suḡabatirā najarirooka pemakato †† waratatarā ka'ia uyuaakaka īmirā nabaremiaruika. “Boebaka yija ime”, ārīrika i'suḡaka nabaaka.

²⁴ I'suḡaka nabaamaka īawa'ri, surara īḡamaki kisurararākare nawī'iarā Pablote ke'ekākawa'rirūjeka.

† Refiere a Cristo, el Mesías †† Mantos

“¿Dakoa oka imamaka, ḡo'imajare mire ā'mijāyu?”, āriwa'ri, “Pablote ajeapi mija ḡajebe”, surara īḡamakire nare ārīka. ²⁵ Kire ḡajerā narī'ḡerīkaweaeaka ḡoto ikuḡaka Pablote jaika tokaki īḡamakire:

—¿Īrīka Romatatakite mija ḡajejīka jia simajīñu ruku? ¿Ba'iaja yibaaika īakoribekaja yire mija ḡajerā baayu bai?— Pablote kire ārīka.

²⁶ I'suḡaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, kīḡamaki ḡō'irā a'ritirā, ikuḡaka kire kibojaeaka:

—Jia mirakajebe, i'suḡaka mibaarūki ruḡu. Ī'īmirīji miḡajerūjeiki Romatataki kime,— kērīka surara īḡamakire.

²⁷ I'suḡaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri surara īḡamakire ikuḡaka Pablote jērīaeka:

—¿Yaje rita sime Romatataki mima?—

—Ikijioka nīme,— Pablote ārīka.

²⁸ —Rīkimaka yiwapaījirape Romatataki imaokaro'si,— surara īḡamakire kire ārīka.

I'suḡaka kēpakā'ā,

—Romatataki ḡo'ijirikakiji nīme,— Pablote ārīka.

²⁹ Suḡa imarī kire ḡajerika yaḡakoḡekarā kīkiwa'ri aḡerō'ōrā kire na'ritapawa'rika. “Ba'iaja Romatatakite yiḡajerūjekoḡeyu”, āriwa'ri surararāka īḡamakioka kīkikaki.

Īḡarimarā imatīyairā wājītāji Pablote jaika

³⁰ “¿Dakoa oka imamaka, ḡo'imajare Pablote ā'mijāeaka?”, āriwa'ri aḡerīmi, kurarāka īḡamarā, judíotatarā īḡarimarā imatīyaitataoka surararāka īḡamakire rērātaeka. Suḡabatirā Pablote ḡerumijia kutetirā, nawājītāji kire e'ewa'ritirā kire kija'arīkaeka.

23 Judíotatarā īḡamarāre īarīkatirā ikuḡaka Pablote ārīka:

—Yitā'omaja, ōñia nīmatiyikuriji Tuḡarāte yaḡaika upaka baarimaji nīme. Suḡa imarī kiwājītāji jajumarāja nīme,— Pablote nare ārīka.

² I'sia ā'mitiritirā kurarāka īḡamaki imatīyaiki, Ananías ‡ wāmeiki Pabla ḡō'irā rīkamarikarāte “Kirijea mija ḡaape”, kērīka. ³ I'suḡaka nabaamaka ikuḡaka Pablote kire ārīka:

—“Jia baaiki nīme”, āñuka imariḡotojo, ba'iaja mibaayu. Suḡa imarī sawapa ba'iaja mijūaerā Tuḡarāte ba'iaja mire baarāñu. “Moiséte jā'meika yi'ribeyuka mime”, yireka merīko'omakaja kijā'meika yi'ribekaja yire miḡemaḡaarūjeyu,— Pablote ārīka kurarāka īḡamaki imatīyaikire.

⁴ I'suḡaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, torā imaekarāte ikuḡaka Pablote ārīka:

—Tuḡarāte wā'maekaki kurarāka īḡamaki imatīyaikite ba'iaja mijaiyu.—

⁵ I'suḡaka napakā'ā ā'mitiritirā, ikuḡaka Pablote ārīka:

—Yitā'omaja, “Kurarāka īḡamaki imatīyaiki kime je'e”, nārīwārūbeyu. “Mija īḡamakire jaiyuyebekaja”, āriwa'ri

‡ El sumo sacerdote de los años 48-58 d.C.

Tuparā majaropūñu bojaika. “Īpamaki imatiyaiki kime”, ñariwārūrikareka, kire yijaiyueberijāāeka,— Pablote ārika.

⁶Judiotatarā ĩparimarā rakaka oyiaja pūpajoairā nimaeka. ĩrārimarā saduceokaka pūpajoaekarā, aperia fariseokaka pūpajoaekarā. I'sia ōriwa'ri ikupaka jājirokapi Pablote jaika:

—Yitā'omaja, fariseokaka pūpajoaiki ñime yiro'sioka. Yirāōka i'supakaja pūpajoairā imarā. “Reyakoperipotojo po'imajare ōña jaripe'rirāñu ate”, āriūpajoaiki ñime. I'supaka pūpajoaiki ñimamaka, mija wājitāji “Oka kire ima”, āriwa'ri i'supaka yire mija jērīayu,— Pablote nare ārika.

⁷I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, saduceokaka pūpajoairā okatotoū'muekarā fariseokaka pūpajoairāka, rakakaja pūpajoaekarā imarā. ⁸(Ikupaka nañu saduceokaka pūpajoairā: “Reyairā po'imaja ate ōña jaripe'ribesarāñurā, āngelrākaoka imabeyurā, supabatirā Satanārika imaoka imabeyua”, narīpūpajoayu. Fariseokaka pūpajoairā puri, i'supaka āriūpajoabeyurā). ⁹Supa imarā rakaka oyiaja pūpajoairā imarā, jājirokapi nokatotoeka ruḡu. Topi mae Moiséte jā'meka wārōrimaja mi'mirīkaekarā jaiokaro'si. Fariseokaka pūpajoairā nimaeka naro'sioka.

—Dika ba'iaja baabeyuka kime ĩi. Damascorā ke'rapaka poto āngelte kire jairape je'e aḡeyari. “I'supakamarā sime”, marīberijīñu,— āriwa'ri najabu'aeka.

¹⁰Jimarā jājirokapi okatotobu'abaraka, boebaitaka nimamaka ĩawa'ri, “Pablote ba'iaja baawā'imarītirā kire najāāriatarāñu je'e”, surara ĩpamakire āriūpajoaeka. Supa imarā kisurararākare akatirā ikupaka nare kijā'meka: “Pablote nawatopekapi e'epoatirā mija wi'iarā kire mija taḡe ate”, nare kērīka.

¹¹I'siñami Pablo pō'irā maipamaki Jesúre pemakotowirika. Kiwā'tarā eyarīkaritirā, ikupaka Jesúre kire ārika:

—Okajājia mimabe Pablo. Jerusalénrā mima poto yimajaroka mibojaika upakajaoka Romawejearā mimarāka poto mibojarāñu,— Pablote kērīka.

Pablote jārika napakatarika

¹²Aperīmi ĩrārimarā judiotatarā takaja kareaja rērītirā, “Pablote majāāñu”, narīpūpajoaeka. “Ōña kimarākarō'ōjirā maba'abesarāñu, supabatirā okoa mukubesarāñuoka. Kire majāābesarākareka, Tuparāte mare jāārū”, natiyiaja narību'aeka. ¹³Īrika upakaja i'supaka jaibu'abaraka imaekarā ĩparāpo'imajarakamarā tērīwa'ribajirō'ōjirā nimaeka. ¹⁴I'sia be'erō'ō kurarāka ĩpamarā, judiorāka ĩparimarāka jairī na'rika. Napō'irā eyatirā ikupaka narīka:

—Yija ĩrika upaka pūpajoawa'ri, “Pablote ōña imarākarō'ōjirā, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimaye'e. Kire majāābesarākareka, Tuparāte mare jāārū”, yija āriko'o. ¹⁵Mija, judiotatarā ĩparimarā

imatiyaitatarāoka ikupaka mija baajīkareka jia simajīñu: Maekakaja surara ĩpamakire oka mija pūatabe, waeroka bikitojo mija pō'irā Pablote ke'era'arū. “Yaje rita oka parea kire imarika yija ōriyapayu. Supa imarā ō'ōrā Pablote me'era'abe”, āriūpakitirā oka kire mija pūatabe. I'supaka mija āriārkareka ō'ōrā Pablote etabeyukajiji kire yija jāātorirāñu,— narīka.

¹⁶Pablo paka'imaki i'supaka oka imamaka ōrikaki. Supa imarā i'sia oka Pablote bojarī, surara wi'iarā kikākaeka. ¹⁷Torā eyatirā Pablote kibojaka. Supa imarā torā imaekaki ĩrika surara ruḡuko'amakite Pablote akaeka.

—Īi bikirimajire miḡamaki pō'irā me'ewa'pe. Oka bojaerā kibaarijyu,— Pablote kire ārika.

¹⁸I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā surararāka ĩpamaki pō'irā kire ke'ewa'rika. Ikupaka kīpamakite kibojaka:

—Yija ĩarīñuka Pablo yire akatirā, “Īire miḡamaki pō'irā me'ewa'pe”, kēpakā'ā kire ye'era'ako'o. Mire oka bojarika kiyaparijyu,— kire kērīka.

¹⁹I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, aḡerō'ō pañakarā kire e'ewa'ritirā kire kijērīaeka,

—¿Dakoa yire bojarika miyapayu?— kērīka.

²⁰Supa imarā ikupaka kire kibojaka:

—Judiotatarā ĩrika upakaja pūpajoawa'ri niḡarimarā wājitāji Pablote mija e'ewa'yaokaro'si oka pūatarāñurā.

“Yaje rita oka kire imarika ōririka yija yapayu”, narīpakirāñu. ²¹I'supaka mijare narīkopemaka miyī'ria'si. Naka imarā ĩparā po'imajarakamarā tērīwa'ribajirō'ōjirā ma'a ñe'metāji Pablote jāāerā nata'arāñu. “Pablote ōña kimarākarō'ōjirā, ba'abekaja, okoa ukubekaja maimarāñu. Kire majāābesarāka, Tuparāte mare jāārū”, āñurā nime. Mire najēñerāka upakaja mijā'merūkia ta'atikaja nime,— surara ĩpamakire kērīka.

²²—Me'pe. Yire mibojaika aḡerāte mibojapiba'si,— surara ĩpamakire kire ārika.

Félix pō'irā Pablote ne'ewa'rirūjeka

²³Supa kibaaeka be'erō'ō surararāka ĩpamaki, kirokajite imaekarā ĩparimarā ĩparāte akatirā ikupaka nare kibojaka:

—Ire ñami nueve rō'ōjirā aiyate eyawa'rirāka poto Cesarearā Pablote mija e'ewa'rirāñu. Ikarakamaki mijaka a'rirāñurā: Dosciorakamarā imarāñurā ū'puapi a'rirāñurā. Supabatirā setenta rakamarā a'rirāñurā kawaru pemaḡi. Supabatirā dosciorakamarā imarāñurā bejoarikawa'rimaja. ²⁴Supabatirā kiḡemaḡi Pablote a'yaokaro'si kawaru tōḡoweitikaja mija imabe. Īpi Félix pō'irā ōñikaja Pablote eyarika yiyapayu,— nare kērīka.

²⁵Ikupaka āriwa'ri naka surara ĩpamakire pāpera pūataeka Félixre:

²⁶“Yi' Claudio Lisias ika pāpera pūataiki. ¿Yaje mime Félix, ĩpi imatiyaiki? ²⁷Judiotatarā ĩi Pablote ñi'atirā kire jāāerā nabaokoperepe. ‘Romatataki kime’, napakā'ā

ā'mitiriwa'ri, kire najāā'si āriwa'ri yisurararākapitiyika a'ritirā kire yija ē'marape nareka. ²⁸ T'siakaka oka kire ima', napakāā ā'mitiyaokaro'si, judiotatarā īparimarā imatiyaitata pō'irā Pablote ye'ewa'rape. ²⁹ Yija űekiarāte jā'mekakaka yi'ribeyuka kime', āriwa'ri kire naboebarape. Pablo puri Romakarā īparimarāre jā'meika yi'ribeyukamarika imarī, wēkomaka imari-wi'iarā imaberijiki, majāāberijikioka. ³⁰ Judiotatarā kire jāārika nari'kaika ōritirā mi'pō'irā kire yipūatayu. Kire okabaarimajareoka yipūatayu. Supa imarī torā na'yu 'Iku'paka sime oka kiro'si', mire na'naokaro'si. I'to'jirāja sime", āriwa'ri Félixre pape'ra kipūataeka.

³¹ Supa imarī surara īpamakire jā'meka upakaja Pablote e'ewa'ritirā Antīpatriswejarā neyaeka.

³² Ape'rimi surararāka ū'puapi a'rikarāte nawi'iarā pe'rieyaeka ate. Cabaru pemapi a'rikarā takaja Pablopitiyika o'rikarā. ³³ Cesarearā eyatirā īpi Félixre pape'ra naja'ataeka. Supabatirā Pablote kipō'irā natari-ka. ³⁴ I'sia pape'ra űaweatirā ikupaka Pablote kijērāka: —¿No'okaki mime?— kire kērīka.

I'supaka kēpakāā,

—Ciliciaka'iakaki űime,— Pablote ārika.

I'supaka kēpakāā ā'mitiriwa'ri,

³⁵ —“Mire parea ima”, āri'ri mire okabaarimajare etarāka poto nare mijairika űa'mitirirā űu ru'pu,— Félixre kire ārika.

Supa imarī, īpi Herodes wāsare baarūjekawi'iarā kisurararākare kire kīarīrūjeka.

Félixre űaeka wājitāji, “Oka imabeyua yiro'si”, Pablote ārika

24 Īrāpitarakarāmi be'erō'ō kurarāka īpamaki imatiyaiki Ananias, supabatirā judiotatarā pakiarimarāpitiyika Cesarearā neyaeka. Nare ja'ijiri Tērbulo wāmeikite naka eyaeka. Cesarearā eyatirā īpi pō'irā na'rika, “Pablote oka ima”, āri'ri. ² Supa imarī īpi Félixre akaeka Pablote. “Oka Pablote ima”, āriwa'ri ikupaka Tértulote ārika Félixre:

—Jia mibaayu űipamaki. Miōñuapi āriwa'rīji, werika imabeyua maro'si. Supabatirā jia mijērāko'aikapī ritaja jibaji simamaka ika ka'iareka imarāte jia mijeyobaayu. ³ I'supaka mibaarijaya ōritirā ritaja pō'imajare jijimaka mika ime. “űipamaki jia yija jiyipupayeeiki, jia mibaayu”, yija āñu. ⁴ Ima a'pea miba'iraberika je'e. Supa imarī űoaka mika yijaiberijī űu miba'iraberika yiri-atakoreka. űojimarīji yijaika mia'mitipe ru'pu. ⁵ Ī'ima-ki, Pablo kiokapi pō'imajare rukubaka pūpajoarūjeiki. Ī'rāwejerāmarā turitirā judiotatarāte rukubaka kipūpajoarūjetape. Jesús Nazaretkakire ā'mitiripēairā ru'puko'amaki kime. ⁶ Tuparāte jiyipupaka ōriwi'ia Tuparā űakoareka ba'iaja baarūjeriyapawa'ri torā kākaberijirā uparāka torā kikākarape. † Supa imarī kire yija űi'arape. Yija űekiarāte jā'meka upaka, “Oka kire ima”,

āri'rika yija yapakoperape. ⁷ I'supaka baarika yija yapako'omakaja surara īpamaki, Lisias yija pō'irā ey-atirā, okajāja baatirā yijareka Pablote kē'marape. ⁸ Iku'paka yijare kērāpe: “ ‘Oka Pablote ima’, āri'rika mija yaparākareka, ika ka' īpamaki Félix pō'irā mija a'pe”, yijare kērāpe. Supa imarī, űipamaki Félix, miōñu upakaja kire jērīakōri je'e parea kire imakaka. I'supaka mijērāra'ka be'erō'ō “Kire nokabaaika rita sime”, merīrāñu,— Tértulote ārika Félixre.

⁹ Torā judiotatarā kika imaekarāoka “Rita sime”, āri'karā. ¹⁰ Supa imarī Félix jērābaaekaki Pablote kipitakapi, “Mijaipe”, āriwa'ri. I'supaka kibaamaka űatirā, Pablote jaiū'mueka,

—űoñu, ika ka'iarā bikija īpi imaū'muekaki mime.

Supa imarī miwājitāji “Dakoa oka imabeyua yiro'si”, āriwa'ri jijimakapi yijairā baayu. ¹¹ Ī'pōū'puarāe'earirakarāmi rō'ōjirāja seyawa'yu ru'pu Jerusalēnrā Tuparāte jiyipupayeerī yituparaka be'erō'ō. “Rita sime je'e”, merīrākareka, ape'rate mijēpe. ¹² Marāpateoka Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iarā rēritirā imarāka yokatotomaka űaberaparā ĩ'rā. Supabatirā simaupatiji judiorākare rēriwi'ia yituroyiraparō'ōrā rērāparare rukubaka pūpajoarūjeberapaki yi'i. Jerusalēn wejeareka oka yipō'ijiberapaka simamaka, “I'supaka Pablote ba'iaja baarapaka poto kire yija űarape”, maki āriwārūberijiki. ¹³ Supa imarī “Pablote yija okabaaika ritataka sime”, narīwārūberijīñu. ¹⁴ Ika mijare yibojawapu'aerā baayu. Tuparā, yi'nekierāte jiyipupayeeakite jiyipupaka űoñu yiro'sioka. I'supaka imari'potojo Jesúre yijare wārōeka upakaja Tuparāte yijiyipupayeyu. Judiotatarā īparimarā puri “Jesúrika bojariroka pakirimajaroka sime”, āñurā. Tuparāte yi'yuka imarī, Moisés imaekakite jā'mekakaka, supabatirā Tuparāro'si bojaijirimajare o'oeakaoka yi'yuka űime. ¹⁵ “űimau'patiji reyairāte ate Tuparāte ōñia jaripe'rirūjerāñu”, ĩ'rārimarā ō'ōrā imarāte āñu upaka āñuka űime yiro'sioka. Ba'iaja baairā reyairāte, jia baarijayurā reyairāteoka i'supaka kibaarāñu. ¹⁶ Supa imarī jia oyiaja yibaariyapayu, Tuparā wājitāji, pō'imaja wājitājioka, yire oka imakoreka.

¹⁷ Ī'rājē'rāmarā, a'pea wejarā turitapatirā, Jerusalēnrā yipe'rietarape. Torā pe'riyatirā wayuoka baairāte ni'nerū yipibarape. Supabatirā Tuparāte jiyipupayeebaraka wa'iro'sia kiro'si torā yijoe'ijirūjerape.

¹⁸ Tuparāte jiyipupaka ōriwi'iareka i'supaka baabarakā űimarapaka poto ĩ'rārimarā judiotatarā yire űatōporaparā. Yija tatarā ba'iaja nabaarijaya najūjeika upakaja yibaawearapaka poto, yire niatōporape. I'sia poto rīkimarā imaberaparā pō'imaja yika, supabatirāoka, oka imaberapaka. ¹⁹ Ape'ra judiotatarā Asia-ka'iakarā puri yire űatōpotirā oka pō'ijiaraparā. I'supaka imarā imarī “Oka kire ima”, āriwa'ri, bojarī ni'tarū maekakaja. ²⁰ Bojarī ni'tabesarākareka, ĩ'rā ō'ōrā imarāja bojarū. Ī'pōū'puarāe'earirakarāmi rō'ōjirāja seyawa'yu ru'pu Jerusalēnrā yija judiotatarā īparimarā imatiyaitata wājitāji yimajaroka nare yibojarapaka

† La segunda parte de la frase es información añadida para ayudar a los lectores a entender a que refiere el abogado Tértulo.

be'erō'ō. Ō'ōrā imarā, sā'mitiraparā imarī "Ikupaka Pablote ba'iaja baarape", āriwa'ri yijare nabojāikareka jia simajīñu. ²¹ Apeyari "Reyaripotojo ate ōñia jar-ipe'rirāñuā po'imaja", ika takaja jājirokapi torā ñarāpaka ā'mitiritirāja "Oka kire ima", mija āñuje'e,— Pablote ārika.

²² Jesúre po'imajare ā'mitiripeaika majaroka ōritikaki Félixre imaeka imarī ikupaka nare kērika:

—I'tojirāja ña'mitirirāñu ruḡu. Surara ipamakiki Lisiare etarāka poto, "Oka kire ima, oka imabeyua kiro'si", ñarirāñu,— Félixre ārika.

²³ Supa imarī ikupaka surara ipamakire kērika:

—Wēkomaka imariwi'iarā Pablote mija iarīpe. Torā tīmarīji kire mija baa'si. Kijeyomarāre etarākareka kire najeyobamaka mija jājibaa'si,— kērika.

²⁴ I'sia wāriwa'ri aperiḡmirō'ōjirā be'erō'ō Félixre etae-ka ate kirūmu Drusilapitiyika. Judiotatoko koimaeka. Torā eyatirā Pablote kiakarūjeka. Ketaeka poto, Jesucristore ā'mitiripearikakaka kibojamaka Félixre ā'mitirika.

²⁵ Ikupaka Pablote kire bojaeka: "Jia tīrātiji pūpa-joawa'ri i'supaka mija imabe', āriwa'ri Tuḡarāte mare bojayu. Ba'iaja baarika mare jitoko'omakaja ba'iaja baabekaja maimajīñu. Īrāriḡmi ba'iaja mabaaika waḡa Tuḡarāte mare jēñerāñu", Pablote ārika. I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, Félixre pūpataeka.

—Me'pe ruḡu. Dakoa baabekaja ñimarāñuḡmi ate mire yakarāñu i'siakaka rikimabaji ña'mitiyaokaro'si,— Pablote kērika.

²⁶ "Niñerū yire kījirākareka, kire yija'atarāñu", āriḡpūpajoawa'ri, ñemeaja Pablote kiakaeka, kika jairā. I'supaka simako'omakaja kiyapaeka upakamarīa Pablote baaeka. ²⁷ I'supaka kibaayukā'āja tīpakuri weje-jē'rāka so'rika. I'sia be'erō'ō ipi kimaekareka Félixre pōrika. Supabatirā Porcio Festo wāmeiki kiō'toarā ipi jāikaki. Félix ipamakiki kimaeka kipōrirā baaeka ruḡu judiotatarāpitiyika jia imarika yaḡawa'ri Pablote kija'ataberika ruḡu.

Festo wājītāji Pablote jaika

25 Festo ipi imarī kikākaeka be'erō'ō maekarakarīmi simaeka poto Cesareapi imatirā Jerusalénrā turirī ke'rika. ² Torā keyaeka poto kurarāka ipamarā supabatirā, judiotatarā iparimarā imatiyairā "Oka ima Pablote", āriwa'ri Festore bojarī netaeka.

³ —Jia yijare mibaabe. Ō'ō Jerusalénrā Pablote etaerā kire miakapūabe,— āriwa'ri Festore naḡakatarika.

Sarupubaji natiyiaja ikupaka najaiika simamaka: "Pablote kiakarāka poto ma'a ñe'metājirō'ōrā kire majāye'e." ⁴ I'supaka naḡakā'ā, ikupaka Festore nare ārika:

—Cesearā wēkomaka imariwi'iarā Pablote ime. "Supa imarī ñojimarīji yipūpayariji torā ya'rirāñu", ñarīpūpajoayu. ⁵ Yika na'rirū tīrārimarā iparimarā mijaka imarā. Oka kire imarākareka pūri, yika a'ritirā, "Oka kire ima", narīrū,— Festore nare ārika.

⁶ Īpapitarakarīmi Jerusalénrā imatirā, Cesearā Festore pe'riwa'rika ate. Aperiḡmi oka jieriwi'iarā ke'rika. Torā eyatirā Pablote kiakaeka. ⁷ Pablote kākaeyaeka poto judiotatarā Jerusalēni i'taekarāte kipō'irā narākutorirīkaeka. "Rīkimakaja oka kire ima", ārikōperipotojo, "I'siakaka oka kire ima", narīwaḡuawārūberika. ⁸ I'supaka naḡakā'ā ā'mitiritirā, "Oka yire imabeyua", āriwa'ri ikupaka Pablote ārika:

—Yija judiotatarāte jā'meika ā'mitiripeabeyukamarīki ñime. Tuḡarāte jiyipūpaka ōrīriwi'iarā ba'iaja baarī kākaberapaki yī'i. Supabatirā Īpi Césarē † yī'ribeyukamarīki yī'i,— Pablote ārika torā ā'mitirirūpaekarāte.

⁹ Judiotatarāka jia imarika yaḡawa'ri, ikupaka Pablote kijērīkaeka Festo:

—¿Yaje Jerusalénrā me'ririyaḡayu? Jerusalénrā po'imajare iarāka wājītāji, "¿Yaje oka mire ima?", āriwa'ri yijērīarika, "¿Yaje miyaḡayu?",— Festore kire ārika.

¹⁰ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote yi'rika:

—Jēno'o. Ō'ōrā miwājītāji yirīkame "Oka mire imabeyua, oka ima miro'si", yire meñaokaro'si. I'supaka ō'ōrā baarimaji Īpi Césarē mire imarūjemaka, ō'ōrāja yire mijērīabe. Judiotatarāte ba'iaja yibaaberapaka jia miōñu. ¹¹ Ba'iaja yibaaeka miōrīrākareka pūri, yire mijāārūjebe. "Yire mijāārūjea'si", āriberījiki yī'i. "Oka kiro'si ima", yireka nokabaaika ritamarīa simarākareka, tīrikaoka judiotatarā pō'irā yire mija pūatawārūberījīñu. Supa imarī, Īpi Césarē kipūpakarāja, "Oka mire ima, oka mire imabeyua", yire kērīrika yiyayayu,— Pablote ārika Festore.

¹² I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, kire jaijeyobaarimajaka Festore jaika. Supabatirā ikupaka Pablote kērika:

—Supa sime, "Īpi Césarē yire āririka yiyayayu", meḡakā'ā ā'mitiriwa'ri, kipō'irā mire yija pūatarāñu,— Festore kire ārika.

Īpi Agripare iaeka wājītāji Pablote jaika

¹³ I'sia wāriwa'ri aperiḡmirō'ōjirā ipi imatiyaiki Agripare wāmeiki kibe'erō'ōkako Berencepitiyika, Cesearā neyaeka. Festore mamaka ipi jāika simamaka, "Jia mimabe", kire āriḡ na'rika. ¹⁴ Ōoapañaka torā imatirā Pabla majaroka Festore bojaeka ipi Agripare.

—Īpi Félixre imaeka poto wēkomaka imariwi'iarā tīrikate kitaeka, ō'ōrāja kime ruḡu. ¹⁵ Jerusalénrā ñimarapaka poto kurarāka ipamarā supabatirā judiorāka iparimarā, "Oka kire imamaka kire majāājikareka jia simajīñu", yire narāpe. ¹⁶ Ikupaka nare yiyī'rape: "Yija Romatatarāte jā'meika ikupaka sime: 'Oka kire ima', āñurā wājītāji rikamaḡaraka, 'Ikupaka simamaka, oka yire imabeyua', nare kērībeyukaji kire jārika imabeyua", nare ñarīka. ¹⁷ Supa imarī ō'ōrā judiotatarāte etarapaka poto, yiba'eberape. Aperiḡmi iparimarāre oka jieiō'ōrā naka eyatirā, Pablote yakarūjer-

† El emperador de Roma

ape. ¹⁸ Yipuparō'ōpi, "I'siakaka ba'iaja baarapaki kime', ō'ōrā etairā judiotatarāte kireka ā'riā'ri'ri je'e", ñarīpupajoakoperape. I'supakamarīa simarape. Apeakaka oyiaja kire nokabaarape. ¹⁹ "Tuparāte yija jiyipupayeerijayu upaka yi'ribeyuka kime", ā'riwa'ri "Oka kire ima", kireka narāpe. Supabatirā ī'rika Jesús wāmeikireka "Reyakoperipotojo ate ō'nia kijaripe'rika", Pablote āpakā'ā kire nokabaarape. I'sia takaja nabojarape. ²⁰ Marākā'ā i'siakaka nare jērīawārūberiwari ikupaka Pablote yijērīarape: "Jerusalénrā, oka kire ima, oka kire imabeyua', ā'riwa'ri, oka najjeirō'ōrā ŷyaje me'ririyaḡayu?", kire ñarīkoperape. ²¹ "Jēno'o, Romakiki īpi César, 'Oka kire ima, oka kire imabeyua', yire kērīrika yiyapayu", Pablote ārāpe. I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, "Romawejearā kipō'irā mire yipūatarākarō'ōjīrā wēkomaka imariwi'iarā mimarā'ñu ruḡu", kire ñarāpe,— Festore ā'rika Agripate.

²² Supa imarī ikupaka Agripate ā'rika Festore: —Yi'ioka Pablote jairika ā'mitiriyaḡaiki.—
—Jee, waeroka bikitojo kijaimaka mia'mitirirā'ñu,— Festore kire ā'rika.

²³ Supa imarī bikitojo Agripa, Berencepitiyika, Pablote jaimaka ā'mitirirī neyaeka. Torā eyatirā "Tērīrikaja imatiyairā nime", ḡo'imajare ā'riḡupajoakaro'si jīa jariroaka wapajā'rīakaka jāātirā, rērīrūki wi'iarā nakākaeka. Surarāka īḡamarāpitiyika, supabatirā i'sia wejeareka īparimarā imatiyairāpitiyika nakākaeka. Nakākamaka īatirā, Festore akarūjeka Pablote. ²⁴ Pablote etamaka īatirā, torā rērītirā imaeakarāte ikupaka Festore ā'rika:

—Ñīḡamaki Agripa, supabatirā yijaka rērītirā imarā, mija īabe, īī kime Pablo. Rīkimarāja judiotatarā "Oka kire imamaka, kireyapajī'ñu", ā'riwa'ri akaserebaraka kire nokabaarijayu yire, Jerusalénrā supabatirā ō'ō Cesarearōoka. ²⁵ Yipupajoaikareka, oka imatiyaika imabeyua kiro'si. Supa imarī "Kireyaparū", ñarīwārūbeyu. "Maiḡamaki César wājītāji, I'siakaka oka mire ima, i'sia oka mire imabeyua', yire kērīrika yiyapayu", kērāpaka upakaja "īpi pō'irā kire yipūatarā'ñu", ñarīpupajoayu. ²⁶ "I'siakaka Pablote oka imatiyaika", ā'riwa'ri ñīḡamakiro'si ḡapera yo'owārūbeyu. Supa imarī Pablote yakako'o, kire mijēñaokaro'si rita bojarikareka ñīḡamaki Agripa. I'supaka mijērīarāka be'erō'ō i'sia oka ā'mitirirā īpi César ro'si yo'orā'ñu. ²⁷ Wapuju "I'siakaka oka kire ima", ā'riwārūberikoperipotojo, Pablote yipūatajīka wapuju ō'rīpūabeyuka upaka yibaajī'ñu,— Festore kire ā'rika.

"Yibojaika mia'mitipe, īpi Agripa", Pablote ā'rika

26 I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, Pablote kijairūjeka Agripa.
—Miōñu upakaja, "Oka yire imabeyua", ā'riwa'ri mi-bojabe,— kērīka.

I'supaka kēpakā'ā ā'mitirirā, Pablote kipitaka mi'mataeka jiyipupaka īpire ō'riwa'ri. Supabatirā ikupaka kijaika mae:

² —Ñīḡamaki Agripa, mia'mitiyaokaro'si jījimakapi yijairā baayu. Yija judiotatarāte baarijayua jia miōñu. Pupajoatirā yija jaikaoka jia miōñu. Supa imarī judiotatarāte, "Oka kire ima", ā'niwakaka mae sayibojaerā baayu. Jia jajumarīaja ritaja yibojaika mia'mitipe,— Pablote kire ā'rika.

⁴ —Yitā'omaja judiotatarā ritaja ñimaeka mirāka ōñurā nime. Yiwejeareka me'rī ñimaeka supabatirā Jerusalénrā ñimataḡaeka mirākaoka jia noñu. "Me'rārīrāja mañekiarāte baaroyika upakaja kiya'rika", yireka nañu ruḡu. ⁵ Yitatarā fariseokaka ḡupajoairā, īrā imarā tērīrikaja Moisés imaekakite jā'meroyikakaka yi'yurā. Me'rī ñimaeka ḡotorāja fariseokaka napupajoaika yipupajoaroyika. "I'supaka kimaroyika", narījīka, rita sime. ⁶ "Reyairāte ate ō'nia yijaripe'rirūjerā'ñu", ā'riwa'ri Tuparāte bojaḡūaeka yija ñekiarāte. Mia, i'supaka yipupajoamaka, "Oka kire ima", ā'riwa'ri ō'ōrā yire ne'era'ayu. ⁷ "Tuparāte ā'rika upakaja kibaarā'ñu", ā'riwa'ri nata'ayu judiorāka ī'ḡoū'ḡuarāe'earirakatata imarā. Supa imarī īmi, ñamioka Tuparāte jiyipupayeebaraka nime. Nupakaja i'siakaka yipupajoako'omakaja "Oka kire ima", yireka nañu. ⁸ "Reyairāte ō'nia Tuparāte jaripe'rirūjerā'ñu", āñurā imariḡotojo ŷdako baaerā "Jesúre ō'nia jaripe'riberika", mija āñu je'e, judiotatarā ō'ōrā imarā?— Pablote ā'rika.

"Jesúre yi'yurāte ba'iaja yibaarape ruḡu", Pablote ā'rika

⁹ Apea ikupaka Pablote jaika:

—"Jesús Nazaretkakire ā'mitiripēairāte ba'iaja yibaaparū", ñarīroyirape ruḡu mamarī. ¹⁰ I'supaka yipupajoarapaka upakaja yibaarape Jerusalénrā. Kurarāka īḡamarāre jā'memaka, Jesúre ā'mitiripēairāte wēkomaka imariwi'iarā yitarūjeroyirape. Jesúre yi'yurāte najāamaka, "I'supaka mabaapajī'ñu", ñarīpupajoarape yiro'si. ¹¹ Ī'rākurimarā Jesúre ā'mitiripēairāte ba'iaja yibaarape, "Jesúre yi'ribeyurā yija ime", narīrū ā'riwa'ri. Ritaja judiorākare rērīriwi'irā nare e'ekākatirā i'supaka ba'iaja nare yibaaroyirape. Supabatirā, jimarā nare boebariwa'ri apewejarā ya'rape ba'iaja nare baaokaro'si.

"Ikupaka Jesúre yiyi'riū'murape", Pablote nare ā'rika
(Hch 9.1-19; 22.6-16)

¹² Kurarāka īḡamarāre jā'meika yi'riwa'ri i'supaka baarī Damascowejarā ya'rape. ¹³ Ñīḡamaki Agripa, ma'api ya'ririJarapaka ḡoto, aiyate tērīwa'ribaji jājia yaaboaike ñiarape īmiñe'metāji seyawa'rapaka ḡoto. I'supaka yaaboarapaka āātika yire jāāta'arapaka supabatirā yika a'raparāteoka. ¹⁴ Supa imarī yija imaraka-marāja yija ña'rāpe ka'iarā. Supabatirā hebreo okapi ikupaka yire sajaimaka ña'mitirape: "Saulo, Saulo, ŷdako baaerā ba'iaja yire mibaarijayu?", ā'riwa'ri sa-

jaikorape ĩmipi. "I'supaka mibaakoꝑeika miꝑo'iaja ba'iaja mibaayu. ꝑota miteruĵikareka, mire sayi'arāñu. I'supaka baariupaka mibaayu", āriwa'ri yire sajaikorape. ¹⁵ I'supaka sajamaka, "¿Maki mime je'e Niꝑamaki?", ñarāꝑe. I'supaka ñapakā'ā ikupaka Maiꝑamakire yire ārāꝑe: "Yi'iji oka ñime, Jesús ba'iaja mibaaiki. ¹⁶ Mimi'miriꝑkabe. 'Yiyapaika upakaja kibaarū', āriwa'ri, miꝑō'irā yipemakotowiyu. Supa imarī yimajaroka ꝑo'imajare mibojapibarāñu. Maekaka miaika, supabatirā ñamajī mire yibearūkiaoka ꝑo'imajare mibojapibarāñu. ¹⁷ Judiotatarā, supabatirā judiotatamarīrā imarāte mire jāārika ri'karāka ꝑoto mika ñimarāñu. 'Ritaja ꝑo'imajare yimajaroka Pablote bojarū', āriwa'ri napō'irā mire yipūatayu. ¹⁸ Napō'irā mire yipūatayu, aꝑeupaka napupajoaokaro'si. Supa imarī ꝑakirimajaroꝑa y'i'ribekaja, rita imakaka no'iwārūrāñu. Supabatirā Satanāre ĩrāꝑē'rōtorāja baatirā, Tuꝑarāte yapaika upakaja nabaarāñu. I'supaka Tuꝑarāte na'mitiripēarāka ba'iaja nabaakoꝑeika kiye'kariarāñu. Supa imarī kirirā nimajiparāñu", āriwa'ri yire sajaikorape,— Pablote ārika Agriꝑate.

"Jesúre jā'merapaka simaupakaja yiyi'rape", Pablote ārika

¹⁹ —Niꝑamaki Agriꝑa, i'supaka ĩmipi kijaimaka ā'mitiriwa'ri, kērāꝑaka upakaja Jesúre yiyi'rape. ²⁰ Kērāꝑaka upakaja Damascokarāre Jesúrika bojariroka yibojau'murape. I'sia be'erō'ō Jerusalénkarā Judea ka'iaakarāre nimaupatiji, supabatirā judiotatamarīrāteoka kimajaroka yibojataparape. "Ba'iaja mija baaika ja'atatarā, Tuꝑarāte yapaika upakaja mija ꝑupajoabe. Supabatirā jia baabaraka mija imabe, 'Tuꝑarāte yiyurā nime', aꝑerāte āriwārūokaro'si", nare ñarāꝑe. ²¹ I'supaka yibojamaka ā'mitiriwa'ri, Tuꝑarāte jiyipupaka ōri'riwi'iarā judiotatarāte yire ñi'arape. Supabatirā yire najāriyaparape. ²² I'supaka nabaariyapako'omakaja, Tuꝑarāte yire jeyobaarape. Maekakaoka Tuꝑarāte yire jeyobaayu ruꝑu. Supa imarī ō'ōrā ꝑo'imaja imatiyari-majare, supabatirā wapuju imabayurāteoka Tuꝑarārika yibojayu. "I'supaka simarāñu", Moisés imaekakite bojatika upakaja, supabatirā Tuꝑarāro'si bojaĵirimajare bojatika upakaja i'siakaka mijare yibojayu. ²³ Moisés supabatirā Tuꝑarāro'si bojaĵirimajaoka ikupaka narīka: "Tuꝑarāte ꝑūatarāñuka ba'iaja jūatirā, reyarūkika. Iki imarāki reyakoꝑeripotojo mamarīji ōñia jariꝑe'rirāki. Ate ōñia jariꝑe'ritirā Judiotatarā, judiotatamarīrāteoka kitāārūkia nare kiōri'ūjerāñu", āriwa'ri no'oeka. Nabojaeka upakaja simarape,— Pablote nare ārika.

Cristore kiā'mitiripēaokaro'si Agriꝑate jaiējeriyapaekaki Pablo

²⁴ I'supaka "Oka yire imabeyua", āriwa'ri Pablote jaiyukā'āja jājirokapi Festore jaita'taeka,

—jWapuju jaiwejabiyuka mime ꝑablo! Tērītaka ꝑapera miwārūeka simamaka rukubaka miꝑupa-joayu,— Festore kire ārika.

²⁵ I'supaka kēꝑakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote yirika:

—Jēno'ō niꝑamaki Festo, wapuju jaiwejabiribeyuka y'i'i. Jia ꝑupajoatirā yijaiyu, supabatirā ritaitaka oyiaja sime. ²⁶ Maiꝑamaki Agriꝑa, yijaikakaka jia ōriꝑūaiki. Supa imarī kikirimarāja i'siakaka kiwāĵitāji yijaiyu. Wāārō'ōrāja Jesúre wārōeka, i'supakajaoka ꝑo'imajare kijeyobaaeka. Supa imarī Jesús majaroka nimaupatiji ꝑo'imajare ā'mitiripataika upakaja, ikioka sā'mitiripatarapaki ñarīꝑupajoayu,— Festore kērīka.

²⁷ —Niꝑamaki Agriꝑa, Tuꝑarāro'si bojaĵirimajare bojaeka ꝑyaje mia'mitiripēayu? "Sā'mitiripēaiki kime", mireka ñarīꝑupajoayu,— Pablote kire ārika.

²⁸ —¿I'supaka yire mijaikajīkapi "Jesúre kiā'mitiripēarāñu", yireka merīꝑupajoayu bai?— Agriꝑate ārika.

²⁹ I'supaka kēꝑakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka Pablote kire ārika:

—Rīkimaka majaroka yijaijīka, kūꝑajī yijaijīkaoka, miro'si Tuꝑarāte yijēñeyu. Supabatirā ō'ō yijaika ā'mitiriyurā ritajaro'si Tuꝑarāte yijēñeyu, Jesúre ña'mitiripēaika upaka mija ā'mitiripēaokaro'si. I'supaka simako'omakaja yupaka ꝑerumijiapī ꝑi'ꝑekarā mija imarika yiyapabeyu,— Pablote nare ārika.

³⁰ I'supaka kērīka be'erō'ō Agriꝑa, Festo, Berenice torā nimaeka upatiji aꝑerō'ōrā na'rika, ikupaka natiyiaja jaiokaro'si:

—Dakoa oka imabeyua kiro'si. Supa imarī "Kireyaparū", maki kireka āriberijīki. I'supakajaoka wēkomaka imariwi'iarāoka kimaberijīñu,— narīka.

³² Supa imarī Agriꝑate ikupaka ārika Festore:

—"Īꝑi César ꝑō'irā oka jierika yiyapayu", kērīberirikareka, maekaka kire maja'atajīñu imakoꝑeyu,— kire kērīka.

Romawejearā Pablote napūataeka

27 Torāĵirā mae, "Pablote, supabatirā kika wēkomaka baariwi'iarā imarāteoka Italiaka'iarā maꝑūatajīñu", ĩparimarāre ārika ꝑoto surara ĩꝑamaki Julio wāmeikite Italiaka'iarā yijare ne'ewa'rirūjerape. [†] Īꝑi César surara wāmeitarā ĩꝑamaki kimarape. ² Supa imarī Adramitio wāmeika wejeapī i'taeka wapuꝑurā jāitirā yija a'riū'murape ate. Asia ka'iareka ima wejea ꝑapitaka turitaparī a'yua simarape i'sia wapuꝑu. ĩrika Aristarco wāmeikite yijaka a'rapape. Macedonia ka'iarā Tesalónica wejeakaki kimarape iki. ³ Cesareapī yija a'rapape. Aꝑerīmi Sidónwejearā yija eyarape. Torā eyatirā jia Pablote ĩawārūwa'ri jia Juliore kire baarape. I'sia wejeareka imarā kijeyomarāre Pablote ĩarika yapamaka jājibaaberapaki Julio, "Kire jariwa'yua, ba'irījia kire niĵirāñu je'e", āriwa'ri. ⁴ Sidónꝑi yija o'rapaka ꝑoto jājia

[†] El uso de "nosotros" (yijare) indica que el autor Lucas estaba presente con Pablo hasta versículo 28.16.

wĩrõa yijare baerapaka. Wājia a'riwārūberiwari Chipre wāmeika jūmurika jājitaka wĩrõa baeberapaka pē'rõ-topi yija o'rape. ⁵ Ciliciaka'ia, Panfiliaka'ia, wājitāji yija o'rape. Topi o'ritirā Liciaka'iarā Mira wāmeika wejearā yija eyarape.

⁶ Torā eyatirā surara ĩpamaki Julio Italiaka'iarā a'yua ĩrākūmu wapuru kīatōporape. Alejandrīakaka simarape i'sia wapuru. Sarā yija jāirape saṗi a'yaokaro'si. ⁷ Jājia wĩrõa baemaka, ĩrārĩmimarĩa a'ritirā, ka'wisi be'erõ'õ Cnido wāmeika wejea ko'apito yija eyarape. Wājitāji sayija o'ritaparape. Yija a'rapaka wājitāji jājia wĩrõa baemaka, wājia yija a'riwārūberape. Wejerĩrika pē'rõtorā tēriwa'ritirā Salmona wāmeika wejearā yija o'rape. Supabatirā Creta wāmeika jūmurika, wĩrõa rārĩta'airõ'õpi yija a'ririjarape. ⁸ Topi rākuwa'ritirā, ka'wisi be'erõ'õ Lasea wāmeika wejewā'tarā, Buenos Puertos nawāmeyeeirõ'õrā yija eyarape.

⁹ ĩrārĩmimarĩa sajaritirape yija a'riū'murapaka be'erõ'õ. Pu'ea koyiaja sajarīwa'rapaka simamaka werika simarape riapakiaka mae. Supa imarĩ ikupaka Pablote nare okajārape:

¹⁰ —Yijeyomarā yipupajoaikareka õ'õpi mo'yua, werika simarāñu maro'si. Wapuru ña'mirāka, supabatirā waruakaoka ña'mipatarāka je'e. Maririrāñu je'e aṗeyari,— Pablote nare ārāpe.

¹¹ I'supaka kēriko'omakaja surara ĩpamakire kire āmitiripēberape. Wapuru ĩpamaki, supabatirā wapuru temarīkarimajire takaja kiā'mitiripēarape. ¹² “Pu'ea simarāka poto marakajepāābesarāñu õ'õrā”, ārĩpupajoawa'ri, i'sia pāpitakarā pu'ea nare o'ririka aṗerate yapaberape, yijaka a'raparā. Supa imarĩ “Fenicewearā Cretajūmurikarā ma'riye'e. Torā pu'ea mareka o'rirū”, narāpe. Ka'arirõ'õ pañaka simamaka wapuru pāārūkirõ'õrā jājia wĩrõa baeberijika simarape.

Werika wejea nare baeka

¹³ Wejerĩrikapi jājimarĩa wĩrõa baemaka ĩawa'ri, “Fenicerā maeyarāñu je'e”, narĩpupajoarape. I'supaka pupajoatirā Creta jūmurika rijepē'rõtopi yija rākuū'murape ate. ¹⁴ I'sia be'erõ'õ no'ojĩrāmarĩaja jājitaka ma'karoka pē'rõtopi wapururā wĩrõa eiū'murapaka. Jājia wĩrõa Nordeste wāmeika simarape. ¹⁵ Jājia wĩrõa wapuru baemaka wājitāji yija a'riwārūberape. Supa simamaka wĩrõa e'ewa'rapaka upakaja yija a'rape mae. ¹⁶ Kūpājika jūmurika Cauda wāmeika rārĩta'aipē'rõtopi jājitaka baetiyabeyurõ'õ yija o'rape. Supa imarĩ ka'wisi be'erõ'õ kūmumakarāka naji'abaawa'rapaka ne'erape. Wapurpleka sayiepāātirā sanāpiperape. ¹⁷ Sanamaajārapaka be'erõ'õ pāukārõapi wapuru napiperape jiyia sañi'aokaro'si, wĩrõa baemaka sañamias'ia ārĩwa'ri. I'sia be'erõ'õ, “Sirte wāmeika pō'sirõ'õrā wĩrõa baepūatarākareka puri saweripañarañu”, ārĩpupajoawa'ri, wĩrõa sarā eirūkia sayapāia naruerape mae, wapuru jājia turikoreka. Supa imarĩ wĩrõa baepūatarapaka upakaja yija a'rape mae. ¹⁸ Supa imarĩ

aṗerĩmi wĩrõa jājia baetēatamaka, wapurpleka imarapaka waruaka riapakiakarā nabareū'murape wi-ibaapañaka sajayaokaro'si. ¹⁹ Aṗerĩmi ate wapurpleka imarapaka pāukārõa, sayapāia, wapuru tuarūkia ba'irĩjia riapakiakarā nabarerape. ²⁰ ĩrārĩmimarĩa jimarĩ okoa ũmakaka imamaka, tā'pia, aiyakaoka õiberapaka. Supabatirā yijare jājia wĩrõa eimaka, “Õñia imaberijika maima”, yija ārĩpupajoarape.

²¹ ĩrārĩmimarĩa ba'abekaja yija imarape. Supa imarĩ i'supaka simamaka ĩawa'ri mi'mirĩkatirā ikupaka Pablote jairape:

—Creta pāpitakarā yijairapaka mija yi'ririkareka, ikupaka ba'iaja majūaberijāārape. Supabatirā wapuru bitamarĩberijāārapaka, waruakaoka ririberijāārapaka.

²² Maekaka puri mija wayupĩria'si. Ika wapuru ririko'omakaja, ĩriikaoka makaki riribesarāñuki.

²³ Ikupaka sime: ĩipamaki Tuparā, kiyapaika upakaja yiyi'ririjayuka, ñami yipõ'irā ángelte kipūatako'o.

²⁴ Yipõ'irā eyatirā, ikupaka yire kibojako'o: “Pablo, mikĩkia'si. Romawejearā eyatirā ĩpi César wājitāji, ‘Oka yire imabeyua’, kire merĩrāñu. Supabatirā Tuparāte mijēñemaka mire kiā'mitirape. Supa imarĩ mika wapuru a'yurā nimaupatiji tāriṗatarāñurā”, ángelte yire ārĩko'o.

²⁵ Supa imarĩ okajājia mija imabe yijeyomarā. Tuparāte yiriwa'ri “Ángelte bojaika upakaja simarāñu”, ñarĩpupajoayu. ²⁶ I'supaka simako'omakaja, jūmurikarā wapuru eirāka poto torā matuirāñu,— Pablote yijare ārāpe.

²⁷ ĩpākuri jēritarika seyawa'rape Adriático wāmeika riapakiakareka sayapairõ'õrāja wĩrõa yijare baepūatarapaka ruṗu. I'siñami ñe'metājirõ'õjĩrā, “Ka'iarā maeyaerā baayu”, wapuru tuarimajare ārāpe.

²⁸ Supabatirā ñutakārõapi āta kārõbaatirā “¿No'ojĩrā ĩki sime?”, ārĩwa'ri najērābaarape. Treinta y seis metros rõ'õjĩrā ĩki simarape. Ñoapañakarā ate najērābaamaka veintisiete metros rõ'õjĩrā ĩki simarape. ²⁹ Ātarā eiwa'ri yija ñamia'si ārĩwa'ri, botarakao wakaika pota pakiaka ñutakārõa ñoakapi kārõbaatirā wapuru itopēpē'rõtopi sanaña'metarape. Wapuru meñamaka sabaiṗarū ārĩwa'ri i'supaka nabaarape. I'supaka baatirā ñojimarĩji sawārĩrika yapawa'ri Tuparāte najēñerape. ³⁰ I'supaka simeje wapuru tuarimajare ru'ririka pupajoarape. Supa imarĩ wapuru pū'earā, wakaika pota pakiaka ña'metaerā nabaayu āñu upakaja kūmumakarāka nayieña'tarape. ³¹ I'supaka nabaamaka ĩawārūwa'ri, surararāka supabatirā ĩpamakireoka ikupaka Pablote bojarape:

—Wapuru tuarimajare rurirākareka, mija tāriwārūbesarāñu,— surararākare kērika.

³² I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, kūmumakarāka pi'pekopeka nayiita'ruirape, “Sõñu upakaja sameñaparū”, ārĩwa'ri.

³³ Bikitojo ñamiji neipupurõ'õ ikupaka Pablote yijare ārāpe:

—Mija ba'abe pañakama kūpajī. Ī'pakuri jērītarika sa-jaritiyu, wayupī'paraka, ba'abekaja mija ima. ³⁴ Mae mija ba'abe pañakama kūpajī. “Jia rikitubaritirā, mija tārīrāñu”, āriwa'ri mijare yiba'arūjeyu. Mija wayupī'ria'si. Ī'rīkaoka mijakarā reyabesarāñurā,— Pablote yijare ārāpe.

³⁵ Supabatirā pañ e'etirā, “Jia mibaayu”, Tuṗarāte kērāpe yija ĩarapaka wājītāji. Supabatirā kūpajī ña'kata'arī e'etirā kiba'arape. ³⁶ I'supaka kibaamaka ĩawa'ri, okajājia yija jarape. Supa imarī yija imarakamakiji sayija ba'arape. ³⁷ Doscientos setenta y seis rakamaki ṗo'imaja yija imarape i'sia waṗurupi a'raparā. ³⁸ Yija ba'ariyaparaparā'ōjīrā yija ba'arape. Ba'aweatirā trigo nabarerape, waṗuru wiibaka jayaokaro'si.

Waṗuru ña'mika

³⁹ Sawārāpaka ṗoto waṗuru tuarimajare jūmurika ĩarikoperipotojo “I'supaka wāmeika sime i'sia jūmurika”, narīwārūberape. I'supaka simako'omakaja jūmuri ritakarā ṗō'sia ōimaka ĩatirā, “Torā maṗāāye'e”, narīṗupajoarape. ⁴⁰ Supa imarī wakaika ṗota ṗakiaka waṗuru ñi'aokaro'si mamarī naña'metaeka nayi-itatarape. Supa imarī ĩkirā okowatoṗekarāja satuika. Supabatirā waṗuru temarīkarūkia sarī'mekoreka napī'ṗekoṗeka nakuteṗaterape ate sanatema'rikaokaro'si. Supabatirā wīrōa eirūkia sayapāia sarupurō'ōṗi imaekato namiatarape. Supa imarī ṗō'siṗē'rōtorā waṗuru waawa'rapaka mae.

⁴¹ Torā sawaawa'rapaka ṗoto koṗakaja waṗuru riarijerā eyaerā baarapaka ṗoto ṗō'siarā waṗuru eitirape. Supa imarī koṗakaja saṗū'erō'ōṗi ṗō'siarā sayairape. Marākā'ā baatirā mo'riberijika simekā'āja waṗuru i'toṗepē'rōtopi jājia saṗa'kumaka sawa'riū'murape.

⁴² I'supaka sabaamaka ĩawa'ri, wēkomarāre najāāerā baarape surararāka. “Nare majāāṗajīñu, nabariru'ria'si āriwa'ri”, narību'arape. ⁴³ I'supaka narīko'omakaja surara ĩpamaki ṗuri Pablote ōña imarika yaṗarapaki. Supa imarī kisurararākare nare kijāārūjeberape.

—Mija bariwārūirā wārūaja bariwa'ritirā riarijerā mija a'ṗe mae,— kērāpe waṗurureka imaraparāte mamarī.

⁴⁴ Supabatirā aṗerā bariwārūbeyurāte,
—Waṗuru ṗāimirākapi mija a'ṗe,— kērāpe. Supa imarī ĩrīkaoka riririmarāja ka'iarā yija eyaṗatarape.

Malta wāmeika jūmurikarā Pablote turitapaeka

28 Riarijerā eyatirā, “Malta wāmeika sime ika jūmurika”, yija āriwārūrape mae. ² I'sia ka'iaokarā jia yijare baaraparā. Okoa jarapaka imarī, jijia simamaka ṗeka naṗē'arape. I'supaka baatirā, “Mija ṗekajūṗe”, yijare narāpe. ³ Supa imarī ṗeka ṗōṗoa Pablote rēarape. I'sia ṗeka kiṗarapaka ṗoto ṗeka jū'rēika ru'riwa'ri saṗi āñaka ṗorapaka. Kiṗitakarā sakā'rījī'arape. ⁴ Āñaka kire kukumaka ĩatirā, i'sia ka'iareka imaraparā ikupaka natiyija najaibu'arape:

—ṗo'imajare jāārimaji kimarijiyu ĩī. Supa imarī ri-aṗakiakarā kiriribepakā'ā jiyiṗupaka moñuko † jia ṗupajoawa'ri ba'iaja kibaaika waṗa kire koriatarūjeyu mae,— narāpe.

⁵ I'supaka narīko'omakaja Pablu ṗuri ṗeka'otoarā āñaka teratarapaki. Dakoaoka kire baaberapaka. ⁶ Ritaja torā imaraparā ṗuri “Kire saṗīṗirāñu je'e, supabatirā ñojimarīji kiṗupaririña'rīrāñu je'e”, narīkoṗerape. I'sia be'erō'ō ñoaka ta'akoṗetirā kijīrībepakā'ā ĩawa'ri, aṗe upaka naṗupajoarape ate: “Majiyiṗupay-eerijayuka ṗo'imaja ṗo'iaṗi ña'rījāitirā ketayu mae”, narāpe.

⁷ Peka ō'towā'tarā simarape ĩrākō'rīmato ka'ia jūmurikarā imarā ĩṗamakirika. Pablu wāmeiki kimarape iki. Kiwi'iarā yijare e'etoritirā maekarakarīmi torā yija imarapaka ṗoto jimarī jia yijare kibaarape. ⁸ Torā yija imarapaka ṗoto Pablu ṗaki, yoyaka, joṗirika ṗitijika kijīrībayurape. Kiṗō'irā ĩarī Pablote a'rapape. Kiṗō'irā eyatirā Tuṗarāte kijēñerape. Supabatirā kiṗitaka wāmarīa imarapaki ṗemarā kija'aṗearapaka ṗoto kijāirape. ⁹ I'supaka kibaamaka ā'mitiriwa'ri, i'sia jūmurikareka aṗerā wāmarīa imaraparāte kiṗō'irā etarape. Supa imarī wāmarīa nima o'rapaka nareoka. ¹⁰ Yijare ā'mitir-iṗēairā imarī, jia yijare nabaarape. Yija a'rirā baarapaka ruṗu ritaja yija ba'awa'rirūkia yijare nijirape dakoa jariwa'ririmarāja.

Romawejearā Pablote eyaeka

¹¹ Maekarakamaki aiyaka i'sia jūmurikarā yija imarapaka be'erō'ō a'yaokaro'si waṗururā yija jāirape ate. Pu'ea o'yaokaro'si torā tuika simarape i'sia waṗuru. Alejandrīa wāmeirō'ōṗi i'taeka simarape. Saṗū'erō'ōṗi, jērāka najiyiṗupayeeika Cástor, supabatirā Pólux ruṗuko'a upaka baaeka simarape. ¹² I'sia waṗurupi a'ritirā Siracusa wāmeika wejea ṗapitakarā yija eyarape. Maekarakarīmi torā yija imarape. ¹³ Topi Regiowejearā yija eyarape. Wejerīrīkapi wīrōa baerapaka jia yijare jeyobaarapaka. Supa imarī aṗerīmiji ṗozzuolirā eyatirā torā yija marāpe. ¹⁴ I'sia wejeareka aṗerā Jesúre yi'yurāte yija ĩatōṗorape. “Yija ṗō'irā ĩrākuri jērītarika mija tuibe”, yijare narāpe. I'sia be'erō'ō ma'api yija a'riū'murape Romawejearā. ¹⁵ Romareka Jesúre yi'yurā yija a'rapaka ōrīweitirā nimarape. Yoe naro'si simako'omakaja ma'arā yijare torirī netarape. ĩrārimarā, Foro de Apio wāmeika wejearā yijare toraparā. Supabatirā aṗerā Tres Tabernas wāmeika wejearā yijare toraparā. Torā nare ĩatōṗotirā, “Jia mibaayu”, Tuṗarāte kērāpe Pablu. Supa imarī jia jījimakapi okajājia kimarape. ¹⁶ Romarā yija eyarapaka be'erō'ō wēkomaka imariwi'iarā Pablote nataberape. Kiyapaika upakaja kiro'siji wi'iarā kire nimarūjerape. Torā ĩrārīmi upakaja ĩrīka surara kire tueroyirape.

† La diosa de justicia

Romarã Pablote imaeka

¹⁷ Keyaeka be'erõ'õ maekarakarĩmireka judíotatarã imatiyarimajare Pablote akarũjeka. Narẽrĩpataeka ðoto ikupaka nare kibojaeka:

—Yijeyomarã, dikaoka ba'iaja judíotatarãte baaberapaki yi'i. Mañekiarãte baaroyikakakaoka ba'iaja jaiberapaki yi'i. I'supaka yibaaberiko'omakaja matatarã Jerusalénrã yire nañi'arape. I'sia be'erõ'õ surara ãpamakite Cesarearã yire pũatarape, “Oka kire ima, oka kire imabeyua”, ãrĩwa'ri Romakarãre yire jẽrĩaokaro'si. ¹⁸ Yire jẽrĩatirã yire ja'atarika nayapakoperape, “Dika oka mire imabeyua. Supa imarĩ mire jãariatarika imabeyuaoka”, ãrĩwa'ri. ¹⁹ I'supaka simako'omakaja matatarã yire ja'atarika yapaberaparã. Supa imarĩ “Ñipamaki Romakaki, ‘Oka miro'si ima, oka mire imabeyua’, yire kẽrĩrika yiyapayu”, ñarãpe. Roma ãpamaki wãjitãji matatarãte yokabaaokaro'simarĩa i'supaka ñarãpe. ²⁰ Supa imarĩ i'sia mijaka jaiokaro'si, mijare yakarũjepũako'o. Judíotatarãte ta'aroyiki Jesucristo kime. Kire ã'mitiripẽaiki ñimamaka, perumijiaipi ði'pekaki ñime,— Pablote ãrĩka.

²¹ I'supaka kẽpakã'ã ikupaka kire narĩka:

—Oka mire imakaka papera Judeaka'iakarãre pũataika e'etoribeyurã yija. Matã'omaja topi i'taraparãoka dakoa mireka ba'iaja jaietaberaparã. ²² “Jiamarĩa sime ðo'imajare Jesúre ã'mitiripẽarika”, ãrĩrikakaka oyiaja yija ã'mitiyu. Supa imarĩ ika mamaka pupajoarikakaka, mi'i puri, ¿marãkã'ã samipupajoayu? I'siakaka yija ã'mitiriyapayu,— kire narĩka.

²³ Supa imarĩ “T'sirĩmi marẽrĩye'e je'e”, narĩka. I'supaka ãrĩweatirã napibika. Najẽ'rãpããekarĩmi seyaeka ðoto rĩkimarãja ðo'imajaka jeyoariwa'ritirã neyaeka Pablote imaekarõ'orã. Narẽpakã'ã ãtatirã, “Ikupaka Jesúre yi'yurãte jã'mebaraka Tuparãte nare imaruputarãñu”, ãrĩwa'ri Pablote bojaeka. Bikitojo ñamiji kibojãũ'mueka, rã'itakarã kibojatiyika. Moisés

imaroyikakite o'oekekaka supabatirã Tuparãro'si bojaĩjirimajare o'oekekakakaoka kibojaeka “Jesúre na'mitiripẽarũ”, ãrĩwa'ri. ²⁴ Īrãrimarã Pablote jaika jia ã'mitirikarã. Aperã puri sã'mitiripẽaberikarã. ²⁵ Supa imarĩ ĩrĩka upakaja pupajoaberiwa'ri nokabojiũ'mueka. Napibirã baaeka ruðu “Īrãrimarã yire ã'mitiriyapabeyurã”, ãrĩpupajoawa'ri, ikupaka Pablote nare bojaeka:

—Isaiaipi ãrĩwa'ri ikupaka wãjia Espiritu Santore bojaeka mañekiarãte:

²⁶ “Ikupaka judíotatarãte yiro'si mija bojape: Īrãkuri-marĩa yibojaika ã'mitirikoperipotojo, samija õrĩpũawãrũbesarãñu. Yibaaroyika ĩakoperipotojo, “I'supaka Tuparãte baayu”, mija ãrĩwãrũbesarãñu.”

²⁷ Ikupakaoka Tuparãte ãrĩka Isaiaare: “Yirika yi'riryapabeyurã imarĩ, sõrĩpũawãrũbeyurã nime. Supa imarĩ na'mukoþea natãteyu. Supabatirã napĩpiyu, dakoa ĩakoreka. Yirika nayi'riyaparikareka, nare ñañua, nare yibojaikaoka norĩpũajããeka. I'supaka imawa'ri, ba'iaja nabaaika naja'atarikareka, nare yitããjããeka”, Tuparãte ãrĩka Isaiaare.

²⁸ Maekakaoka mija judíotatarã Tuparãrika bojariroka ã'mitiriyapabeyurã ruðu. Supa imarĩ Tuparãte ðo'imajare tããrimajaroka, judíotatamarĩã imarãte bojarika simarãñu. Īrã puri sã'mitiritirã jĩimaka sayi'rirãñurã,— Pablote nare ãrĩka.

I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiriwa'ri, natiyiaja okatotobarak judíotatarãte a'rika.

³⁰ Īpakuri wejẽrãka jia Pablote torã imaeka.

Wi'iareka kima wapa wapaĩjibaraka kimaeka. Torã kire ĩarĩ etaroyikarã rakamakiteje jia ke'etoriroyika. ³¹ Kĩkiri-marĩaja, “Ikupaka Jesúre yi'yurãte jã'mebaraka Tuparãte nare imaruputarãñu mae”, ãrĩwa'ri nare kibojaroyika. Supabatirã maipamaki Jesucristorika kiwãrõroyika. I'supaka bojabaraka Pablote imaeka ðoto makioka “Jesús majaroka miwãrõa'si”, kire ãrĩberika.

I'tojĩrãja sime ruðu.

1 Corintios

Pablote p̄p̄era p̄ūataeka Corintoreka Jesúre yi'yurā imaekarō'si

1 ¿Yaje mija ime Corintokarā? Yi'i Pabla, Sóstenes majeyomakika, "Jia nimarū", mijare yija ā'ri'p̄ūayu ika p̄p̄erapi. Kiyapaeka upakaja apóstol ñimaokaro'si Tuparāte yire wā'maeka. Supa imarī Jesucristorika bojariroka wārōtapaiki ñime. ² Mija Corintowejeekarōka Tuparāte jiyipupaka oñurā imarī, jia kire baawa'ri mija rē'ri'rijayu. Jesucristorirā mija imamaka Tuparāte mijare wā'maeka kirirā mija imaokaro'si. I'supaka kibaaka "Ba'iaja baabekaja nimarū", ā'ri'wa'ri. I'supaka oyiaja sime ritaja wejeareka Jesucristore ā'mitirip̄ēairō'si. Mai'pamaki kima upakaja ritajaro'sioka ni'pamaki kime Jesucristo. ³ Mapaki Tuparā, supabatirā mai'pamaki Jesucristoreoka "Jia nare mija baabe", ā'paraka mijaro'si nare yija jē'nerijayu. I'supakaja yija baayu j̄jimaka p̄p̄aparaka mijare nimarūjeokaro'si.

⁴ Jesucristorirā mija imamaka jia Tuparāte mijare jeyobaarijayu. I'supaka kibaamaka, "Jia mibaayu Tuparā", kire ñarīrijayu. Supa imarī kioka jia mija jaiokaro'si, supabatirā kirikakaka jia mija o'ri'wapu'awārūokaro'si mijare kijeyobaayu. I'supakajaoka ritaja kiyapaika upakaja mija baawārūokaro'si kirika Tuparāte mijare ja'atayu Jesúrirā mija imamaka. ⁶ I'supaka mijaro'si kibaaka simamaka, "Jesucristorika bojariroka yijare nabojaeka rita sime", mija ā'ri'wārūeka. ⁷ Supa imarī mai'pamaki Jesucristore etarūki'imi ta'abaraka mija ima poto jia mijare jeyobaarijaparaka Tuparāte ime. I'supaka jia mijare kibaamaka dakoa jariwa'ribeyua mijaro'si, kirika mija ba'irabewārūrijayaokaro'si.

⁸ I'supakajaoka Jesucristore mija ā'mitirip̄ēarija'ata'si ā'ri'wa'ri Tuparāte mijaka imajiparāñu. Supa imarī mai'pamaki Jesucristore p̄erietarāñurīmi "Oka nareka ima", maki mijareka ā'ri'wārūbesarāki. ⁹ Supa imarī "Ikupaka yibaarāñu", kē'rika upakaja Tuparāte mare baarāñu", ā'ri'wārūirā mija ime. Supabatirāoka iki Tuparāja imaki Kimaki Jesucristo Mai'pamakika jia j̄jimaka maimabu'arijarirā mare wā'maekaki.

Corintokarā ĩ'rika ta'iarāja p̄p̄ajoarimarāja narakakaja nap̄p̄ajoaeka

¹⁰ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Jesucristore p̄ūataekaki ñima imarī ikupaka mijare ñañu: ĩ'rikate p̄p̄ajoairokapiji mija imabe, rakaka p̄p̄ajoabekaja. I'supaka mija baarākareka ĩ'rika ta'iarāja mija imarāñu.

¹¹ "Rakakaja p̄p̄ajoabaraka Corintokarāre ime", Cloe tā'omajare yire āñu. "Pablote yija ā'mitirip̄ēayu', 'Yija p̄uri Apolore ā'mitirip̄ēairā.' Supabatirā 'Pedrote ā'mitirip̄ēairā yija ime', āñurā, a'p̄erā 'Jesúre yija ā'mitirip̄ēayu', āñurā nare'sijioka imarā", ā'ri'wa'ri yire nabojayu. ¹³ ¿Dako baaerā i'supaka mija jaibu'ayu je'e? "Cristo ĩ'rikaja kime Mai'pamaki", āñurā imaripotojo "¿Rikimarāja ma'parimarāre ime", āñurā upaka mija ime bai je'e? ¿Yi'i bai yapua tetaekarā mijaro'si reya'ijiekaki? "¿Pablorirā yija imaye'e", ā'paraka rupuko'a mija j̄jerūjeka bai je'e? Jēno'o Jesúrirā imawa'ri rupuko'a mija j̄jerūjeka. ¹⁴ Mija p̄ō'irā imarā, Cris'po supabatirā Gayore rupuko'a yij̄jerape. Sap̄i ā'ri'wa'ri "Kupaka oyiaja p̄p̄ajoairā yija imamaka, Pablote yijare rupuko'a j̄jeka", mija āñaokaro'simarā simarape. Supa imarī ĩ'parāte takaja rupuko'a yij̄jeka simamaka, "Jia sime yiro'si", ñarīp̄p̄ajoayu. ¹⁶ (Ā'ā, mae a'p̄ea ñoñu. Estéfanos r̄rāre rupuko'a yij̄jeka. I'supaka baaekaki ñimako'omakaja a'p̄erā imabeyurā rupuko'a yij̄jekarā ñoñuareka). ¹⁷ "Rupuko'a mij̄jetap̄ape", ā'ri'wa'rimarā Jesúre yire p̄ūataeka. "Po'imajare tā'rimaji kime Cristo", ā'paraka "Yirika bojariroka mibojatap̄ape", ā'ri'wa'ri yire kip̄ūataeka. Jiyurika yoka ā'mitiririjiyuwa'ri p̄o'imajare yire yi'rirū ā'ri'wa'rimarā Jesúrika bojariroka yiwārōyu. Yipupaka yire āñu upaka jiyurika na'mitiyuapitakaja nare yiwārōrikareka "Mare tā'wa'ri yapua tetaekarā Cristore reyaeka", ā'rika o'ribeyurā p̄o'imajare imajāāeka.

Maro'si Jesucristore reyaekapi, ā'ri'wa'ri jia maimarijayu āñua jairō'ō

¹⁸ Supa imarī Jesucristore yapua tetaekarā napatakāekakaka majaroka ā'mitirikopetirā, "Wapuju o'ri'p̄ūamarī oka sime", nañu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirā. Tuparāte yi'riwa'ri kip̄ō'irā a'rirūkirā p̄uri, "Tē'ri'wa'ribaji imaki imarī, ika majarokapi Tuparāte mare tā'āñu", āñurā maima. ¹⁹ Mija ĩ'abe, ikupaka sabojayu mamar̄ji kiro'si o'orimajire Tuparā majarop̄ūñurā o'oeka:

"Jia p̄p̄ajoarika oñurā imarī, j̄itaka sime yija wārōika', nañua dako wapamarā ñamaj̄i nare'si sayijarirūjerāñu. Jia nap̄p̄ajoakopeika ñaripe'yorāñu", Tuparāte ā'rika o'oeka p̄ūñurā.

²⁰ Jesúre reyaekapi ā'ri'wa'ri bikija sabojatika upakaja sajarika. Supa imarī jia p̄p̄ajoarika oñurā, noñuapi Tuparāte o'ri'wārūbeyurā. I'supakajaoka Moisés imaroyikakite jā'meka wārōrimaja, sap̄i natāārūkimarā

sime. Supabaturā napupaka nare āñu upakaja pupa-joaturā jia jaiwārūrijayurāoka, saḥi Tuparā pō'irā eyawārūbesarāñurā. I'supaka pupajoairē dakoa wapamarā napupajoaika jarirūjeiki kime Tuparā. ²¹ Ritaja jērāko'awārūpataiki imarī, "Napupajoaikapi yire ōrībesarāñurā pō'imaja", Tuparāte ārika. I'supaka simamaka ikupaka simarika kiyapaeka: Kirika bojariroka yi'yurāte ba'iaja jūarūkia imakopekareka Tuparāte nare tāāeka, "Wapuju pakiroka sime Jesucristorika bojariroka", kire ā'mitiripēabeyurāte āriko'omakaja.

²² "Karemarā rita ima Pablote yijare bojarikareka, maikoribeyua Tuparāte jeyobaakapi yijare kibaabeajāāeka", judiotatarāte āriḥupajoayu. Judiorākamarīrā pūri, "Yija ōñumijikamarā Jesucristorika bojariroka imamaka, sayija yapabeyu", āriḥupajoairā. ²³ Tuparāte yi'yurā pūri, "Maro'si yapa tetaekarā Jesūre reyaeka", āñua majaroka bojarijayurā maime. Samabojarika ā'mitiriyapabeyurā imarī, judiotatarāte sape'yoyu. Judiotatamarīrāoka sā'mitiritirā, "Wapuju ōriḥūamarī oka sime", nañu naro'si. ²⁴ I'supaka narīko'omakaja īrārimaki judiorāka, supabaturā judiorākamarīrāoka Tuparāte wā'maekarā imarī, Jesūrika bojariroka ā'mitiritirā sayi'yurā maime. Supa imarī "Cristopi āriwa'ri mare tāāekaki imarī, ritaja tērīwa'ribaji kime Tuparā. Supabaturāoka ritaja ōñuka kime", marīḥupajoarijāyu. ²⁵ Tuparā ōriwārūriroka ōriwārūbeyurā imarī, "Kimakire reyaerā Tuparāte pūatamaka wapuju ōriḥūabekaja kibaeka", nañu kire ā'mitiripēabeyurā. "Dika jariwa'ririmarā yija ōñu", narīkopekō'omakaja, norīkopeika tērīwa'ribaji sime Tuparāte ōñua. I'supakajaoka, "Kimakire reyaerā kiḥūatamaka tērīmarīka kimaeka", nañu. I'supaka narīko'omakaja "Tērīribajirā yija ime", narīkopeika i'supakamarā sime. Kimakire pūatawa'ri nare tērīwa'ribaji kimaeka.

²⁶ Mija ā'mitipe yijeyomarā. "Kūpajīkaja ōriḥūairā nime", pō'imajare mijareka āriko'omakaja Tuparāte mijare wā'maeka. Supabaturā kūpajīkajaoka mijakarā pō'imajare jā'merimaja imaeka. I'supakajaoka nimaeka imatimarimaja makarā mija watopekarā. ²⁷ Tuparāte mijare wā'maeka "Jia ōriḥūabeyurā nime", kire ōrībeyurāte mijareka āriko'omakaja. "Jia ōñurā yija ime", ārikopekarāte "Ba'iaja mapupajoayu", narīwārūrū āriwa'ri, i'supaka kibaeka. Supabaturā i'supakajaoka baawa'ri "Imatiyabeyurā nime", narīkarāte Tuparāte wā'maeka kirirā nimaokaro'si. I'supaka kibaeka "Tērīrā yija ime", ārikopekarāte wayupīrirū āriwa'ri. Supabaturā pō'imajare jiyipupaka ōrībeyurāte kiwā'maeka, Tuparāte yi'ribeyurāte jiyipupayeeikakaka "Dako wapamarā sime", pō'imajare āriwārūokaro'si. ²⁹ I'supaka baaiki Tuparāte imamaka, kīaika wājītāji, "Imatiyaiki nīmamaka, yire miwā'maeka", āriḥupajoarika imabeyua. ³⁰ I'supaka simamaka Tuparāpi āriwa'ritakaja Jesūre yi'yurā majāyu. Kimakipi āriwa'ri mare kitāāeka ōñurā imarī, "Ritaja pupaiki kime", marīwārūyu. Cristore reyaekapi āriwa'ri ba'iaja mabaakopeka wapakoyika simamaka jirā maime

kiñakoareka mae. Supa imarī kirirā mare jarirūjekaki imarī, ba'iaja mabaako'omakaja saja'atabaraka jiapīji kika imarijāyu Tuparāte mare imarūjeyu. ³¹ I'supaka maro'si kibaeka simamaka, ikupaka sabojāyu kioka o'beka pūñurā: "Mapupayariji maimakaka jījimaka bojabekaja Tuparāte maro'si baarijāyuakaka takaja jījimakapi mabojarijariye'e", āriwa'ri sabojāyu.

"Yapua tetaekarā Jesūre reyaeka", āriwa'ri samajaroka Pablote bojaeka

2 Mija pō'irā yeyarapaka poto Tuparārika bojariroka, pō'imajare ā'mitirikoribeyua mijare yi-wārōū'murapaka jia mija ōpe yijeyomarā. "Jitaka ōñuka kime", yireka narīrū", āriwa'rimarā mijare sayi-wārōrape. I'supaka jibekaja, jia mija ōriwāpu'airokapī mijare yiwārōrape. ² Mija pō'irā nīmarapaka poto "Yapua tetaekarā Jesūre reyaekakaka takaja nare yibojaye'e", āriwa'ri mijare yibojarape. ³ Mija pō'irā yeyarapaka poto "Nare bojawa'pū'atawārūberijīki nīme", āriwa'ri wājīaja yitararape. ⁴ Cristore reyaekakaka mijare yibojarapaka "Jia ōñurā yija ime", āñurāte jairokapimarā mijare yibojarape. "Pablote jia bojaika simamaka Cristore yija ā'mitiripēayu", narīrū", āriwa'rimarā mijare sayibojarape. I'supaka imabekaja, Espiritu Santorikapī maikoribeyua mijare yibaabearapaka ūawa'ri yibojarapaka mija ā'mitiripēarape. ⁵ I'supaka simamaka jia jērāko'airā upaka jiapī yijaiiroka mija ā'mitiripēarikopakaja Tuparārika ūatōpowa'ri Jesucristore mija yiririka yiyaparape.

Jia Tuparāte mare baaeka morīwārūerā Espiritu Santore mare wārōyu

⁶ Supa simako'omakaja jia pupaka yija wārōyu Jesucristorika jia ōñurāte. Kire ā'mitiripēabeyurā pūri, supabaturā nīparimarā naro'siji, napupamiji tīpikapi najāika upaka yija wārōbeyu. Nīparimarāre reyarāñurīmi nakaja saririrāñu norīkopeika. ⁷ I'supaka simamaka Tuparārikapi mijare yija wārōyu. Ika wejea kiḥū'ijaerā baaeka rupubajirā, "Ikupaka baaturā pō'imajare yitāārāñu, supabaturā jīitakaja nare yibaarāñu", kērītika. Rupu i'siroka pō'imajare Tuparāte ōrīrūjeberika imakopeika nare yija wārōyu. ⁸ Iroka i'sia ni'ī rīkaoka īparimarākaki ōriwāpu'abeyua. Norīwāpu'arikareka Maiḥamaki tērīrikaja imatiyaikite yapua tetaekarā najāāberijāāeka. Iroka norīwāpu'aberiko'omakaja, ikupaka kiro'si bojājīrimajite o'bekakaka morīye'e:

"Jījimakapi kire ōñurāte jia imarūkia Tuparāte jieweiti-ka pō'imajare ūakoribeyuakaka. Supabaturā apēkurioka napupajoabeyua, i'supakajaoka na'mitirikoribeyua", sabojāyu Tuparā majaroka o'beka pūñurā.

¹⁰ I'supaka pō'imajare ōrīberika simako'omakaja, maekaka pūri sayija ōñu Espiritu Santore yijare sōrīrūjemaka. I'supaka Espiritu Santore baayu dakoa jariwa'ririmarā ōñuka imarī. Supa imarī ritaja Tuparāte pupajoaimiji pariḥi ōriḥupataiki kime.

¹¹ Po'imaja matiyajaja, "Iki i'supaka p̄upajoaiki mae", ārīp̄upajoawārūbu'abeyurā maime. I'supaka imarā maimamaka, ĩrīka p̄o'imajire p̄upajoaika, ĩrīkaja kiōrīrūkia sime. I'supakajaoka sime Esp̄iritu Santoro'si ĩrīkaja Tuḡarāte p̄upajoaika ritaja kiōñua. ¹² Jesúre ā'mitirip̄ēabeyurā naro'siji naḡupamiji t̄p̄ikap̄i nabo-jakoḡeika ā'mitirip̄ēabeyurā yija ime. Esp̄iritu Santore wārōika takaja yija ā'mitirip̄ēayu. Jia Tuḡarāte mare ja'ataekakaka morīwārūerā Esp̄iritu Santore maro'si kiḡūataeka. ¹³ I'supaka simamaka Esp̄iritu Santore yijare wārōikap̄i yija jaiyu. Kire ā'mitirip̄ēairā imarī, yijare kijeyobaaikap̄i aḡerā kire ā'mitirip̄ēairāte yija wārōwapu'atayu. Yija p̄upajoaimiji t̄p̄ikap̄imarīa wārōrimaja yija ime.

¹⁴ Tuḡarāte nayi'ribepakā'ā Esp̄iritu Santore nare ña'rījāiberikarā p̄uri, kijeyobaaikap̄i nare yija bojaika ā'mitiriwārūbeyurā. "Wapuju ōrīp̄ūaberi oka sime", narīp̄upajoayu. ¹⁵ Esp̄iritu Santore nare ña'rījāikarā p̄uri p̄o'imajare imarijaya ĩtatirā, "Ikuḡaka sime jia baarika, ika p̄uri ba'iaja baarika ima", ārīp̄upajoawārūirā. Jesúre yi'ribeyurā p̄uri Esp̄iritu Santore ña'rījāiberikarā imarī, "I'supaka ba'iaja nabaayu", ĩrīkaoka ārīberijiki yijareka. ¹⁶ I'supaka mijare yo'op̄ūayu ikup̄aka Tuḡarā oka p̄ūñu o'oeakarā sabojai-ka simamaka: "Maiḡamakī Tuḡarāte p̄upajoaika maki ōrībeyuka. I'supakajaoka maki kire wārōberijiki", ārīwa'ri sabojayu Tuḡarā oka p̄ūñu.

I'supaka simako'omakaja Cristore p̄upajoaimijikakap̄i maḡupajoarijaya Esp̄iritu Santore mare ña'rījāikarā imarī.

Ikuḡaka nime Tuḡarārika ba'iraberimaja

3 Mija ā'mitipe yijeyomarā. Mija p̄ō'irā ñimarap̄aka p̄oto aḡerō'ōkarā Esp̄iritu Santore ña'rījāit̄ikarāte yiwārōrap̄aka up̄akamarīa mijare yiwārōrape. Tuḡarāte jia yi'riwārūbeyukajirā mija imamaka, mijaro'siji mija p̄upamiji ba'ia t̄p̄ikarā mija imarap̄aka imarī me'rāka wārōū'muika up̄aka Cristorika mijare yiwārōrape.

² I'supaka mija imarap̄aka simamaka jia Jesucristore yi'yurāte ōñuakaka mijare yiwārōberape ruḡu. Maekakaoka i'supakaja ka'wisikakaka mijare yiwārōwārūbeyukaji ruḡu. ³ I'supaka mijare ñañu Tuḡarāte ōrībeyurāte baaika up̄akaja baarika yaḡairā mija ime ruḡu ārīwa'ri. Ā'mitirikōrī je'e. Mija tiyaja oak-īparaka mija jaiyuyebu'arijaya. I'supaka mija imamaka, ĩtatirā, "Esp̄iritu Santore ña'rījāiberikarā up̄aka p̄upajoawa'ri nayapaika up̄akaja nabaariyap̄ayu", mijareka ñañu. ⁴ I'supaka imawa'ri, "Pablote ā'mitirip̄ēairā imarā yija p̄uri", ĩrārimarāre āpakā'ā, "Jēno'o, Apolore yi'yurā yija p̄uri", āḡaraka mija ārību'arijaya. I'supaka mija imamaka, Tuḡarāte yi'ribeyurāte baaika up̄akaja mija baarijaya ruḡu.

⁵ Yi'i Pabla, Apolop̄itiyika Tuḡarārika ba'iraberimaja yija ime. I'supaka simamaka, yija wārōrap̄aka yi'riwa'ri Jesúre mija ā'mitirip̄ēarape. "Ikuḡaka rakakaja baari-

maja mija imarāñu", ārīwa'ri Maiḡamakire yijare jā'me-ka up̄akaja yija ba'irabeyu. ⁶ Yi'i mijare mamarī wārōū'murap̄aki. Yibe'erō'ō Apolo i'supakajaoka mijare wārōrijarap̄aki. I'supaka simako'omakaja Tuḡarā ĩrīka-ja imatiyaiki imarī, Jesúre yi'yurā mijare jarirūjetirā, saḡi jia kirika mija ōrīmirīrīkawa'yaokaro'si jia mijare jeyobaarijayuka. I'supaka kimamaka, mamarī kirika bojariroka aḡerāte wārōrimaja, sabe'erō'ōḡi sabo-jawapu'atarimajaoka imatiyabeyurā imarā. ¹⁸ Tuḡarārika bojariroka mamarī wārōrimaja, sabe'erō'ōḡi bo-jawapu'atarimajaka ĩrātijiji ba'irabeirā nime. Kirika naba'irabekamijikaka kiōñua simamaka sawaḡa jia Tuḡarāte nare baarāñu. ⁹ Yi'i, Apolop̄itiyika ĩrīka up̄akaja p̄upajoatirā Tuḡarārika takaja ba'iraberimaja yija ime. Kirirā mija imamaka, mija p̄ō'irā Tuḡarāte yijare p̄ūataeka. ¹⁰ Supa imarī jia yire jeyobaatirā, mamarītaka kirika bojariroka mijare yiwārōū'muerā Tuḡarāte mija p̄ō'irā yire p̄ūataeka. Sabe'erō'ōḡi aḡerā mijare sawārōrimaja imarā mae. Jia wājia p̄upajoabaraka sanawārōrijarirākareka jia simarāñu.

¹¹ I'supaka simamaka ikup̄aka āḡaraka mamarī mijare yiwārōū'mueka: "Jesucristoḡi Tuḡarāte mare tāāyu", āḡaraka mijare yiwārōrape. Aḡeup̄akap̄i Tuḡarāte mare tāārūkia maki mijare wārōberijiki. ¹² I'supaka simako'omakaja ĩrārimarā imarā wājimiji Tuḡarārika bojariroka wārōruḡutairā. Aḡerā p̄uri kirika wārōrimaja imariḡotojo i'supakamarīa baairā. Cristore wā'marāñurīmi, wāārō'ōrāja "Ika jia ima, ika p̄uri jia-marīa ima mirākiyu", āḡaraka kirika maba'irabeka mirāka jia ĩt̄iyarīji sakīarāñu marākā'ā sime ārīwa'ri. ĩakōrī je'e. Wejeje'rākaja simaokaro'si jiyiakaka wi'ia mabaajīñu. Jiamarīakaka samabaajīka p̄uri, wejeje'rākaja simaberijīñu. Wāārō'ōrāja "Jiamarīakaka wi'ia nabaarape", p̄o'imajare ārīrāñu. ¹⁴ Jia p̄o'imajare nawārōeka mirāka kīarākareka p̄uri, "Jia sime", kērīrāñu. Supa imarī sītatirā jia sawaḡa Cristore nare baarāñu. ¹⁵ Po'imajare jia wārōberikarāte ba'irabekoḡeka ĩtatirā p̄uri "Jiamarīa sime", kērīrāñu. Supa imarī naba'iraberiwapa t̄ḡoberirip̄otojo, Cristo-ka imarūkirā nimarāñu imarika. Ā'mitirikōrī je'e: ikup̄aka sime: Wi'iba'ip̄i kiwi'ia oomaka, kiru'yu up̄aka imarā nimarāñu. Ritaja kiwi'iareka ima oop̄atarip̄otojo saba'ip̄i p̄uri ru'riḡorikaki imarī, tāñuka. I'supaka simarāñu wājimijip̄i wārōberikarāro'si.

¹⁶ Esp̄iritu Santore ña'rījāikarā imarī, mija watoḡekarā Tuḡarāte imamaka, jiyip̄upaka kire ōrīriwi'i up̄aka torā mija ime. ¿I'siakaka ōrībeyurā mija ime bai je'e?

† La figura dice que Pablo era como sembrador de semillas y Apolo el que regaba agua al sembrado después. Pero Dios es el que hizo crecer lo sembrado y los creyentes son como su chagra. †† La figura dice que los creyentes eran como la casa de Dios. Pablo y otros maestros ayudaron construir esa casa por medio de enseñar bien a los creyentes para que sean fuertes en fé. ‡ La figura dice que las personas que enseñan correctamente son como los que construyen un edificio con materias buenas (oro, plata y piedras preciosas). Los que no enseñan enfocado en lo que hizo Jesucristo, son como los que construyen con materias que no dura (madera, paja y cañas).

¹⁷ Tuṕarāka imarā maimamaka, ba'iaja baabekaja maimarika kiyapayu. Suṕa imarī ṽrārimarāre rukubaka wārōikapi jiamarīa Jesúre yiyurāre nimabu'arūjeika ṕareaja ba'iaja Tuṕarāte nare jūarūjerāñu.

¹⁸ Mija ṕupakarāja ṕakirimaja mija jaria'si. Tuṕarāte yiripe'yobaraka naro'siji naṕupamiji tīṕikapi imarāte oñua ā'mitiripeātirā "Jia oñurā yija ime", mija ārīa'si. I'suṕaka ṕupakirāre bojaika yiribekaja Tuṕarāte oñu-takaja mija ā'mitiripeājika jia sime. I'suṕaka mija baamaka itatirā "Ōrībeyurā nime", mijareka narīko'omakaja, Tuṕarāte itaika wājītāji ṕuri jia oñurā mija ime.

¹⁹ I'suṕaka Tuṕarāte mijare itaika simamaka kire yiribeyurāte "Jia oñurā yija ime", ārīkoṕeika dakowapa-marīa sime Tuṕarāro'si. Ā'mitirikōrī je'e. Ikuṕaka sabojayu kimajaropūñurā: "Tērīrika oñurā imarī, aṕerāte bo'ibajirā yija ime", narīṕupajoakoṕeikapi jiamarīa Tuṕarāte naro'si sabaarāñu", ārīwa'ri sabojayu. ²⁰ Toṕi aṕea ikuṕaka sabojayu: "Yire yiriripe'yoirāte ṕupajoaika ṽorīṕatayu. "Ritaja oñīṕatairā yija ime", narīko'omakaja, norīkoṕeika dakoa wapa-marīa sime', Tuṕarāte āñu", ārīwa'ri sabojayu. ²¹ Suṕa imarī mijare wārōrimajare itatirā "Itīre yija ā'mitiripeāyay, aṕerā wārōrimajare tērīwa'ribaji oñuka kimamaka", āṕaraka jījimaka mija ṕuparia'si. Jia jījimaka mija imaokaro'si ritaja Tuṕarāte mijare ja'atayu. Yī'i Ṕablo, Aṕolo, Ṕedropītiyika kirika bojariroka mijare yija wārōerā mija ṕo'irā yijare kiṕūataeka. Jia mija imarūkia mijaro'si kibaatika simamaka oñia mija imatiyikuri, reyaekarā mija imarāka ṕotooka jia Tuṕarāka mija imarāñu. Suṕabatirāoka maekaka, ṽamajī mija imarijarirūkia jia mijaro'si simarijarirāñu. Ā'mitirikōrī je'e, ritaja o'ōrā imakaka, jia oyiaja mijaro'si sime. ²³ I'suṕaka mijaro'si simarijayu Cristore yiyurā mija ima simamaka. Suṕa imarī ṕemawa'ribaji mija wārōrimaja ṕupajoabekaja ikuṕaka sime: Mija ruṕuko'amaki kime Cristo. I'suṕaka jaoka Cristo ruṕuko'amaki kime Tuṕarā.

Apóstolrāka ba'iraberika

4 "Jesúrikaitakaja ba'iraberimaja nime", yijareka mija ārīṕupajoabe. I'suṕaka simamaka yijare kiṕūataeka Tuṕarārika bojariroka ṕo'imajare ā'mitiriko-ribeyumiji imakoṕekakaka yija wārōerā. ² Ikuṕaka sime ba'irabejirimaja imarikakaka: Ba'iraberika nare naja'ataekareka jia naba'iraberika ime jījimaka ṽparimarāre naka imaokaro'si. ³ Mija itabe, ikuṕaka sime kirika yiba'iraberikakaka. "Jesúre yapaika upakaja jia Ṕablote ba'irabeyu", mija ārījīka, mija ārīberijīkaoka marākāā imabeyua yiro'si. Suṕabatirāoka ritaja aṕerāte i'suṕaka yire ārīberikoṕejīka marākāā imabeyua. "Yaje ritaitaka jia Jesúrika yiba'irabeyu jee? Jiamarīa yiba'irabeyu je'e aṕeyari", ārīwārūbeyuka ṽime ṽoñu upakaja ṕuri. ⁴ Yīṕupajoaikareka jia Jesúrika yiba'irabeyu. I'suṕaka simako'omakaja, "Oka imabeyua yire", ārīrūkimarīa sime. Maiṕamaki Jesús ṽrīkaja oñuka, "Jia Ṕablote yirika ba'irabeyu", ārīrika.

⁵ Suṕa imarī kiṕe'rietarāñurīmi mabaakoṕeka ṕo'imagare oñibeyua wāārō'ōrāja sakibojarāñu. I'suṕakajaoka kibaarāñu maṕupajoaeka mirākakaka. I'sia ṕoto ṽrīka upakaja kirika maba'irabeka mirāka simamaka itatirā mabaaeka upakaja sawapa mare kibaarāñu. Suṕa simamaka ketarūki ruṕubajirā, aṕerāte baaika itatirā "Ba'iaja baairā mija ime", āṕekaja maimaye'e.

⁶ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Itīka ta'iarāja mija imaokaro'si yirikakaka suṕabatirā Aṕolorika kakaoka mijare yibojayu. Suṕa imarī simara'aeka upakaja mija ṕupajoaerā ikuṕaka sabojayu: "Ṕo'imajareka mija jairā ṕoto Tuṕarā majaropūñu āñu ṕemawa'ribajirā mija baa'si", ārīwa'ri sāñu. Suṕa imarī "Yijare wārōrimaji ṕuri mijariki wārōrimajire tērīwa'ribaji jia oñuka kime", mija ārību'a'si. ⁷ Dakoa aṕea aṕikate tērīwa'ribaji mijare imarūjeika imabeyua. Ritaja mija baawārūika Tuṕarāte mijare ja'ataeka sime. I'suṕaka mijare kija'ataeka simamaka "Yija oñu upakaja jia kirika yija ba'irabewārūyu", mija ārīa'si.

⁸ Suṕabatirā "Maekaka ṕuri ritaja Tuṕarārikakaka oñurā yija ime", mija ārīkoṕeyu. I'suṕakajaoka "Kirika yija ba'irabewārūerā ritaja Espiritu Santore yijare ja'atapataeka", mija ārīṕupajoakoṕeyu, yīṕupajoaikareka. Cristoka jā'mebeyukajirā yija imako'omakaja ṽmija ṕuri kika jā'merimaja jaritirā bai je'e? Karemarītaka mija ṕupajoaika upaka simarikareka, yijaro'sioka jia simajāāeka mija upaka kika jā'merimaja yija imaokaro'si. ⁹ Aṕe upaka sime yīṕupakareka yiro'si ṕuri. "Apóstolrāka yija imako'omakaja jiyīṕupaka ṕo'imajare oñibeyurā upaka Tuṕarāte yijare ṕūataeka", yija ārīwārūyu. Itōrī je'e: Surararākare ṽi'aekarā upaka imawa'ri, niṕamakite jā'meika ṕoto, ṕo'imajare itaika wājītāji reyārūkirā upaka yija ime. I'suṕaka simamaka ni-maupātiji ṕo'imaja, suṕabatirā āngelrākaoka yijaro'si simarāka upakaja itabaraka imarā. ¹⁰ Jesucristore yapaika upakaja yija baamaka "Dako oñibeyuratarā nime", ṕo'imajare yijareka ārīṕupajoayu. "Yija ṕuri, Cristorirā yija imamaka, dika jariwa'ririmarīa yijare kiōrīrūjeyu", mija ārīṕupajoakoṕeyu. "Tuṕarāro'si jia baakoṕeirā nime", ṽrārimarāre yijareka āñu. Mija ṕuri "Tērīwa'ribaji kiro'si baairā Tuṕarāte yijare imarūjeyu", mija ārīṕupajoakoṕeyu. Suṕabatirā jījimaka ṕo'imajare mijaka imako'omakaja yijare jiyīṕupaka norībeyu. ¹¹ Bikija ba'iaja yija jūara'aeka upakaja maekakaoka yija jūarijayu ruṕu. Itīrākurimarīa yija kēsirabarijayu, okoa ukuri-jitokoṕeko'omakaja okoa yijaro'si jia yija tōṕowārūbeyu. I'suṕakajaoka jarirorō'ō, yija o'ajāārūkia imaberirijayua yijaro'si. Ba'iuṕaka yijare baawā'imaparaka ṕo'imajare yijare ṕajewā'imarīrijayu. Suṕabatirā wi'imarīrā yija ime. Tuṕarārika bojariroka yija wārōika simako'omakaja yija imarūkiwapa, yija ba'arūkiwapaoka tōṕoerā jimarīa ba'irabejīṕarijayurā. Ba'iaja ṕo'imajare yijare jaiwā'imarīko'omakaja, ba'irokapi nare yija okae'ebeyu. I'suṕaka baabekaja "Jia nare mijeyobaabe, Tuṕarā", āṕaraka naro'si kire yija jēñerijayu. Ba'iaja yijare nabaata'ako'omakaja nare yija

rupuwapae'ebeyu. ¹³ Ba'iaja yijareka na-jaiyuyeko'omakaja jiaþiji naka yija imarijaju. Burua upaka yijare noririjaju. Bikija niap'e'yora'aeka upakaja maekakaoka i'supakaja niap'e'yoirã yija imarijaju ruþu.

¹⁴ Mijare wapewa'rimarã ikupaka mijaro'si yo'oyu. Mamakarãka mawãtaika upaka mijare yiwãtayau. Supa imarã mijare okajãwa'ri ikupaka mijaro'si yo'oyu.

¹⁵ Diez mil rakamarã Jesúrika bojariroka mijare wãrõri-majare imakoþeko'omakaja yi'i'irãkaja þuri kirika mijare wãrõũ'murapaki. Mijare yibojamaka ã'mitiritirã Jesúrirã mija jarika. I'supaka mijare wãrõũ'murapaki imarã, mijapaki upakaja ñime. ¹⁶ Mijapaki upakaja imaki ñimamaka yibaarapaka upakaja mija baarika yiyapayau.

¹⁷ I'supaka mija imarika yapawa'ri Timoteore jibajijijare wãrõerã torã kire yipũatayau. Yimaki upakaja wãtaka ñoñuki imarã, Maipamakire yapaika upakaja baaike kime Timoteo. Supa imarã mijare yiwãrõtirapaka mirãkaja mijare kiwãrõãñu je'e ate. Supabatirã "Jesúre yi'yuka imarã, ikupaka Pablote imarijaju", ãrãwa'ri mijare kibojarãñu. I'sirokajaoka aþerã Jesúre yi'yurãte yiwãrõtaparijaju. ¹⁸ "Maþõ'irã þuri Pablote etabesarãñu je'e mare kikiwa'ri", ãrãwa'ri irãrimarã mija þõ'ikarãre jiiwariarikoþeyu. ¹⁹ "Tuþarãte yire þũatarãrimi, mijare tarã ya'rirãñu", ñarãþupajoayu. Mija þõ'irã yeyarãñurãmi, marãkãã imawa'ri i'supaka najaiyu ãrãwa'ri naka sayikorirãñu. "Wapuju jairimirãtakaja sanajaiyu je'e aþeyari", ãrãwa'ri nare ñiaeyarãñu. I'supakajaoka karemarãtaka Espiritu Santore nare jeyobaaikapi najaike upakaja kika naba'iraberika jia naro'si simamaka ñiaeyarãñu. ²⁰ Napupajoaika upakaja najairijayuapi takaja Tuþarãrika naba'iraberijarirãkareka dako wapamarã simarãñu. Tuþarãte jã'mekarã þuri kijeyobaaikapi ãrãwa'ri kirika ba'iraberijayurã. ²¹ I'supaka simamaka, ikupaka mijare yijerãyau mae: ¿Marãkãã mija yapayau? "¿Dako baaerã ba'iaja mija baabu'akũ'ñu?", ãrãwa'ri ¿mijare yiwapeeyarika mija yapayau bai? Ba'iaja baarika ja'ataekarã mija imamaka, ¿jijimakapi mija þõ'irã yeyarika mija yapayukãã?

Wapuju rõmitika wã'imarãrika imabeyua

5 Aþea ikupaka ima. Mijakaki majaroka ikupaka ña'mitiyu. "Kipaki rũmuka ba'iaja kiwã'imarãrijaju", ãrãwa'ri sime kimajaroka. I'sia ima ba'itakaja kibaaika. Aþerã þuri Tuþarãte yi'ribeyurã imariþotojo i'supakaitaka baabeyurã. ² I'supaka mija watoþekareka ba'iaja baabaraka imakite imako'omakaja "Aþerã tãrãwa'ribaji jia Jesúre yi'yurã yija ime", aþaraka ¿jijimaka mija imarijaju bai je'e? I'supaka imabekaja ba'iaja kibaamaka i'yopi'riwa'ri mijaka kire mija imarũjea'si. ³ Wããrõ'õrã mijaka imaberiripotojo yipupakapi þuri mija þõ'irã ñimarijaju. Mijaka imaberiripotojo, "Ikupaka ba'iaja kibaaika wapa kiwapakoyirũ", ãrãþupa-joawetikakiji ñime. ⁴ "Ba'iaja baaike kimamaka ikupaka sawapa kijuarãñu", ãñaokaro'si mija rãrãrika yiyapayau.

I'supaka mija baarãka þoto yipupakapi þuri mija þõ'irã imaki upakaja ñimarãñu. Supabatirã i'supakajaoka maipamaki Jesucristore mijare jeyobaaãñu. ⁵ I'supaka simamaka rãrãtirã mija jiarãka be'erõð kire mija ãpãe'si, kiyapaika upakaja Satanãre kire baaokaro'si. I'supaka ba'iaja kijuarãñu kipupape'yaokaro'si. Supa imarã maipamaki Jesucristore þerãrietarãrimi kire kitãããñu.

⁶ I'supaka ba'iaja baaike mija watoþekarã imakoþeko'omakaja, "Aþerã tãrãwa'ribaji jia Jesúre yi'yurã yija ime", aþekaja mija imabe. Mija ãbe. Pan baaokaro'si kũþajiji lewadura marukekoþeko'omakaja, jia koyirika sarukuka upaka sime ba'iaja baarikakaka. Ba'iaja baaike mija watoþekarã imajika ba'iaja baairã upaka oyiaja mija jariþatajijũ. ¿I'supaka simakaka õrãbeyurã bai je'e mija? ⁷ I'supaka mijaro'si simakoreka mija watoþekarã kire mija imarũjea'si, Tuþarãte yapaike upaka oyiaja baairã mija imaokaro'si. Mija ãbe, Pas-cua baya naro'si jãrãta'yu þoto simaupatiji lewadura nawiliarã ima judiorãkare taarijaju. Lewadura bikijaka nawiliarã ima upaka naro'si sime ba'iaja baarika napupajoamaka. Supa imarã "Aþekurioka ba'iaja baarũkimarã maimaye'e", ãrãwa'ri lewadura nawiliarã ima nataarijaju. I'supakajaoka Pascua baya þoto oveja weiwa'yua najããrijaju upaka ba'iaja Jesúre maro'si jũaeka. Ba'iaja mabaika maro'si wapaþiwa'ri kireyaeka õñurã imarã, ba'iaja baarika maja'ataye'e. ⁸ Supabatirã "Jimarã ba'iaja Jesucristore jũaeka mare tããokaro'si", ãrãwa'ri ritaja ba'iaja mabaarijaya ja'atatirã jijimakapi, wãjijimi takaja þupajoabaraka maimarijariye'e, þakiri-marãja.

⁹ Bikija mamarã þapera mijare yipũataũ'murapakapi ikupaka mijare yibojarape: "Rõmijã imirãjaka baari-wã'imarãrijayurã, i'supakajaoka imirãja rõmijãka baari-wã'imarãrijayurãka mija jeyoaria'si", aþaraka o'okapi mijare yibojapũarape bikija. ¹⁰ I'supaka mijare ñarãþe, "Jesúre yi'ribeyurãte mija wapata'ritapabe", ãrãwa'ri-marã. Ikupaka nime Jesúre yi'ribeyurã: Rõmijã imirãja aþerãka wã'imarãrijayurã upaka nime, rãkimakaja niñerũ rikariþotojo rãkimabaji yaparijajayurã. I'supakajaoka karee'erimaja, supabatirã wapuju imaja jãrãka jiyipupayeerijayurã nime Jesúre yi'ribeyurã. I'supaka baarimaja rãkimarãja nima simamaka, naka imarika yapaberiwari'ri þo'imajamatorã mija a'rijijũ. I'supaka simako'omakaja maki i'supakaitaka baaberijiki. ¹¹ "Ikupaka mija baabe", ãrãwa'ri i'supaka mijaro'si yo'opũaeka. "Jesucristore yi'yurã yija ime", ãrãriþotojo rõmijã imirãja aþerãka wã'imarãrijayurãka mija jeyoaria'si. Supabatirãoka rãkimakaja niñerũ rikariþotojo rãkimabaji yaparijajayurã, i'supakajaoka wapuju imaja jãrãka jiyipupayeerijayurã, aþerãte jaiyuyeirã, wejabi-aikaka ukutirã wejabiririjayurã, supabatirã wapuju þakitirã karee'erimajakaoka mija jeyoaria'si. Supa-batirãoka naka mija ba'arijaria'si. ¹² Jesúre yi'ribeyurãte ba'iaja baamaka "Ikupaka nare mabaaye'e", ãñaokaro'simarã maime. Tuþarã irãkaja imaki ba'iaja

nabaaekapi āriwa'ri sareka jiamarīa nare baarūkika. I'supaka simako'omakaja muḡaka Jesucristore yi'yurā imariḡotojo ba'iaja nabaaika ja'atarika yaḡabeyurāka jeyoaribekaja maimaye'e. Ā'mitirikōrī je'e, ikupaka sabojayu Tuḡarārika bojariroka o'oeka ḡūñurā: "Mija ḡō'irā ba'iaja baabaraka imarijayukaka mija jeyoaria'si", āriwa'ri sabojayu.

Jesucristore yi'ribeyurā ḡō'irā okajierī a'ḡekaja, mija tiyiaja oka mija jiebe

6 Aḡea mijare ḡaḡu mae. Mija bojajāābu'arāka be'erō'ō, Jesúre yi'yurā ḡō'irā īrātiji sajierī a'ḡekaja, Jesúre yi'ribeyurā īḡarimarā † ḡō'irā sajierī mija a'yu. ¿I'supaka naḡō'irā mija baaika i'yoḡi'ribeyurā bai je'e mija? ² Jesúre yi'yurā imarī, ḡamaḡī ō'ōrā ate kiḡe'ri-etarāñurīmi ritaja ḡo'imajare baaeka mirāka īabaraka "Ika jiamarīa ima, ika ḡuri jia ima", ārīrūkirā maimē. ¿Yaje sōrīwārūrā mija ime je'e? Ika ka'iareka imarāte wā'marūkirā imariḡotojo ¿maekaka dakomarīḡikaja oka dajaka imakoḡeika mija jiewārūbeyu bai je'e? ³ Āngel-rākare baaeka mirāka ḡariji wā'marūkirā imarī, ō'ōrā dakomarīḡikaja oka mijare imakaka jia īawārūrimaja mija ime. ⁴ I'supaka imarūkirā imariḡotojo ¿dako baaerā oka mijareka ima mija tiyiaja sajiebekaja Cristore yi'ribeyurā ḡō'irā sajierī mija a'ririḡayu je'e? ⁵ Mija i'yoḡi'yaokaro'si i'supaka mijare yibojayu. ¿Ni'i īrīkaoka mija watoḡekakaki jiiḡaḡana ḡrīḡūatirā okajiewārūiki imaberitiyaiḡiki bai je'e? Imakoḡeiki je'e aḡeyari yiḡuḡa-joaikareka. ⁶ Supa simako'omakaja īrārimarā mijaka imarā okajierikoḡakaja, nokatotirijayu. Jā'rībaji sime īḡarimaki Jesúre yi'ribeyurā ḡō'irā a'ritirā, nawājītāji nabojajāābu'aika.

⁷ I'supaka mija tiyiaja mija bojajāābu'ariḡayu, Jesúre yi'yurā baarūkimarīa sime. I'supaka baarikoḡakaja īrārimarāre ba'iaja mijare baakoḡeika samija raka-jepāābe. "Yire jaita'aḡakitirā me'maeka i'supaka simaḡarū", āḡaraka mija imabu'abe. ⁸ I'supaka baarikoḡakaja īrārimarā mija ḡō'irā ḡo'imajare jaita'aḡakitirā karee'erimaja imarijayurā. Najeyomarā Jesúre yi'yurā imariḡotojo i'supaka nare ba'iaja nabaar-ijayu.

⁹ "Ba'iaja yija baariḡayu marā imabeyua Tuḡarāro'si", āḡaraka ḡuḡajoabekaja mija imabe. "Ba'iaja baarimaja imarī, Tuḡarāte jā'meirō'ōrā eyarūkimarīrā ni-marāñu", āñua ¿mija ōrībeyu bai? Mija ā'mitipe, ikupa-ka nabaayu ba'iaja baairā: Rōmijā īmirīḡaka wā'imarīri-jayurā upaka nime, supabatirā wḡuju imaja jērāka jiyiḡuḡayeerijayurā. I'supakajaoka īmirīḡa rōmikirā, rōmi-jā tīmiakirāoka jeyoika jaritikaḡa imariḡotojo aḡerāka yaḡabu'ariḡayurā, supabatirā īmirīḡa natiyiaja yaḡabu'ariḡayurā. Supabatirā karee'erimaja, supabatirā rīkimakaja niñerū rikairā imariḡotojo rīkimabaji niñerū yaḡariḡayurāoka imarā. Aḡerimarā imarā wejabiakaka ukutirā wejabiririjayurā, aḡerāte jaiyuyeirā. Supabatirā

† *Jueces que no eran creyentes*

aḡerā imarā aḡerāte rikaika jaiḡakitirā nare ē'mari-jayurā. I'supaka baarimaja Tuḡarā ḡō'irā eyabesarāñurā. Supa imarī nuḡaka ba'iaja baariḡotojo "Tuḡarā ḡō'irā eyarūkirā maimē", mija ārīḡuḡajoari-jaria'si. ¹¹ Bikija ḡuri nimaupaka baabaraka īrārimaki mija imaeka ruḡu. Maekaka ḡuri i'supaka baabeyurā mija imaokaro'si Espiritu Santore mijare jeyobaayu Jesucristore mijaro'si reyaeka simamaka. Ba'iaja mija baaekareka Tuḡarāte mijare tāēka, supabatirā kirirā mijare kimarūjeka mae. I'supakajaoka "Ba'iaja nabaae-ka wḡa yire wḡariabeyurā nime", Tuḡarāte mijareka āñurā mija ime mae.

¹² Ikupaka īrārimarā mija watoḡekareka imarāre āñu: "Maekaka Jesúre yi'yurā imarī, ritaja yija yaḡaika upakaja baajīrā yija ime", narīkoḡeyu. I'supaka simako'omakaja "Ritaja mabaariyaḡariḡayuareka īrāri-ba'ikaka jiamarīa imariḡayu sime maro'si. Supabatirā īrāriba'i mabaariḡayu, marākāā baatirā ma-ja'atawārūberijīka sime maro'si. Supa imarī i'supaka mabaaberjīñu", ḡaḡu. ¹³ Īrārimarā ikupaka āñurā: "Ba'arika maba'aika ḡa'rījāirūkio'si sime ḡe'mea. I'supakaja mamarīrāja Tuḡarāte ḡo'ijiatikaḡa maimē. I'supaka imarā imarī, imajīḡarūkimarīa sime mañe'mea, ba'arikaoka", narīkoḡeyu. † Kēsia mare baamaka, ba'ariḡayurā maimako'omakaja rōmitika īmirīḡaka ba'iaja wā'imañua baarika mare jitoika naka baarimajamarīrā maimē. Cristore yaḡaika upakaja baairā maimaokaro'si Tuḡarāte mare ḡo'ijiaeka. Kirirā imarī, maḡo'iaḡi i'supaka baarūkirā maimē. ¹⁴ Tuḡarāte kirikaḡi maipamakaki Jesucristore ōñia kijaḡe'rirūjeka upakajaoka mare kibaarāñu.

¹⁵ I'supaka imarā imarī, Jesúpo'iakakaja sime maḡo'ia Tuḡarāte īamaka. I'supaka ima ōñurā mija ime. ¿I'supaka imariḡotojo rōmitika īmirīḡaka wā'imañua niñerūḡi wḡaḡīḡitirā, mija yaḡaika upaka koka mija baaika jia sime bai? ¹⁶ Ikupaka mijare ārīrika ḡarīko'o, īrīka upakaja imarā nime Tuḡarāte īamaka. Ika ḡaḡua ōrīwārūekaja mija imabe. Tuḡarā majaroḡūñurā o'oeka ikupaka bojaika: "Rōmiki kirūmuḡitiyika īrīka upakaja imarā", āriwa'ri sabojayu. ¹⁷ Rōmika imarikakaka sabo-jaika upakaja, Cristorirā maima simamaka kika īrīka upakaja ḡuḡairā maimē Tuḡarāte īamaka.

¹⁸ I'supaka mare kīaika simamaka, ba'iaja baabekaja maimaye'e. I'supaka baairā ḡuri, aḡerāka ba'iaja wā'imarīwa'ri īrīka ḡo'i upakaja naka imarā. Supa imarī naḡo'ia nabitatayu. Aḡea ba'iaja baarika upakamarīa sime rōmitika īmirīḡaka ba'iaja wā'imañuaka baarika. ¹⁹ Espiritu Santore mare ḡa'ajāāiki kime Tuḡarā. I'supa-ka mare kiñarījāika ḡoto maḡo'iaja kiwi'iuḡaka ima kiro'si. ¿Samija ōrīkoḡeyu bai je'e? I'supaka simamaka Tuḡarārika sime maḡo'ia, maro'sitakajamarīa. ²⁰ Mija īabe. Kirirā maimaerā Jesúre reyaīḡiekapi āriwa'ri kirirā

†† *Había una creencia o pensamiento que a Dios no le importa lo que uno hace con el cuerpo. Por pensar así, tener relaciones sexuales con cualquiera cuando uno tenía el deseo es lo mismo que comer cuando uno tiene hambre.*

Tuṗarāte mare imarūjeka. I'suṗaka simamaka, maimarijayuareka kiyapaika uṗaka oyiaja baabaraka jiyiṗuṗaka kire mija ḡpe.

Rōmie'erika

7 Ōrīrika yaṗawa'ri ṗaṗerapi yire mija jaiṗūāika mijare yibojaerā baayu mae. “Tuṗarāte yaṗaika uṗakaja imawa'ri kirūmuka baabekaja kimajīka zyaje jia simajīñu ruku?”, āṗaraka yire mija jērīṗūāika.
² Suṗa imarī ikuṗaka mijare yibojaerā baayu mae: Torā rīkimarāja ba'iaja baabaraka mija ima simamaka, rōmie'ekaki imaki ṗuri dakoa okamirāmarāja kirūmuka imarimaji kime. I'suṗakajaoka sime rōmoro'si.
³ Rōmika imakiro'si koyapaika uṗakaja kiyi'riri-jarirākareka jia simarāñu. I'suṗakajaoka koimarāñu kirūmu koro'si.
⁴ I'suṗaka simamaka “Yiṗuṗajoaika uṗakaja yibaaye'e”, kotīmite kōrīberijīñu. I'suṗakajaoka sime īmirījiro'si.
⁵ Suṗa imarī tīmiaiko tīmite baarika yaṗamaka “Jēno'o, baabekaja imarimajaja maimaye'e”, mija ārīrijayua mija ja'atabe. I'suṗakajaoka sime īmirīji rōmika imakiro'si. “Tuṗarāka jaiokaro'sitakaja mako'apiribu'arijayua maja'ataerā ruṗu”, ārīwa'ri īṗarā wā'tarāja sanayi'ribu'ajīkareka jia sime. Sabe'erō'ōṗi ṗuri nima uṗakaja nimarijarijīñu, Satanāre yaṗaika uṗaka ba'iaja aṗerāka mija baawā'imarību'aa'si ārīwa'ri.

⁶ Mija ko'apiribu'arijayua ja'atarūkimarā mijaro'si simako'omakaja, Tuṗarāka jairā baaeka kūṗajī ja'atatarā i'suṗaka mija imatarijarijīñu mija yaṗajīkareka. “I'suṗaka oyiaja mija baarijape”, ārīwa'ri mijare jā'merimajimarāka ñime.
⁷ Rōmimarīkaja ñimako'omakaja jo'ribekaja ñima uṗaka oyiaja ritaja ṗo'imajare imarikareka jia simajāāeka yireka ṗuri. I'suṗaka simakoṗeko'omakaja īrīka ta'iarāja imabeyurā maime. I'suṗaka maima simamaka marakakaja maimarūkia Tuṗarāte mare ja'ataeka. Suṗabatirā rōmikirāja, rōmimarīkajaoka jia maimaokaro'si mare kijeyobaayu.

Rōmijā natīmirāre reyataṗaekamarā, īmirīja narōmia reyataṗaekarāka ṗablote jaika

⁸ Mae rōmijā natīmirāre reyataṗaekamarā, īmirīja narōmia reyataṗaekarāre ikuṗaka ñañu: “Rōmimarā maekaka ñima uṗaka, īmirīja rōmimarā imarā, i'suṗakajaoka rōmijā tīmiamarā imarā mija imarijarijīka jia sime.
⁹ I'suṗaka simako'omakaja raka-jepāāwārūbeyurā ṗuri ne'ebu'ajīka marā imabeyua, dako okamirāmarāja nimarijayaokaro'si.”

“Tīmiairā, rōmikirākaoka, mija ja'atabu'a'si”, ṗablote ārīka

¹⁰ Mae “Ikuṗaka Maiṗamakire jā'meka”, ārīwa'ri tīmiakirāre, rōmikirāreoka yibojaerā baayu ate: Tīmiakirā imarā mija ja'atabu'a'si. Ñoñu uṗakaja yiṗuṗajoaikapi-marā ikuṗaka mijare yibojayu, i'suṗakaja Maiṗamakire

jā'meka simamaka. ¹¹ Īrāko kotīmite ja'atatarā aṗika īmirījika tīmiaririka imabeyua. Aṗikaka tīmiaribekaja kotīmi imatikakikaja jia imape'rirā kika oka kojiejīka jia sime. I'suṗakajaoka sime īmirījiro'si.

Jesúre yi'yurā kire yi'ribeyurāka e'ebu'arikakaka “Ikuṗaka sime”, ṗablote ārīka

¹² Mae ate Jesúre yi'yuka kire yi'ribeyukoka ne'ebu'aekakaka mijare yibojaerā baayu. Maiṗamakire bojaekamarā sime ika. Yiṗuṗajoaika uṗakaja ikuṗaka mijare yibojayu: Ikuṗaka simarijayu īrārimarāro'si: Jesúre yi'ribeyurā oyiaja imabu'atarā, be'erō'ōṗi ṗuri īrīka kire yi'yuka. I'suṗaka imariṗotojo mija rōmia mijare ja'atarika yaṗabesarāka nare mija ja'ata'si.
¹³ I'suṗakajaoka sime rōmijā Jesúre yi'ribeyurāka tīmiarikarāro'si. Jesúre yi'ribeyurā imariṗotojo mijaka nimariyaṗamaka nare mija ja'ata'si.
¹⁴ Mija tīmiarā Jesucristore yi'ribeyurā nimako'omakaja, īṗarā imariṗotojo īrīka uṗakaja mija ime Tuṗarāte īamaka, kirirā uṗaka mijare kīarīrīrijayua. I'suṗakajaoka īmirīja Jesúre yi'yurāro'si sime. I'suṗakamarā simarikareka, kirirāmarīrā mija makarāte imajāāeka Tuṗarāte īamaka. Kirirā uṗaka mijare kīamaka ṗuri jiaṗi mija makarāte kīarīrīrijayua.
¹⁵ Jesúre yi'yuka rūmu Jesúre yi'ribeyuko imarī, kire ko-ja'atariyaṗajīka, koyapaayu uṗakaja ko'rījīka marā imabeyua. I'suṗakajaoka īmirīji Jesúre yi'ribeyuka kirūmu Jesúre yi'yukote kija'atariyaṗamaka kiyapaayu uṗakaja kibaañu. I'suṗaka nayapaayu uṗakaja “Na'rīṗarū”, ñañua simako'omakaja ja'atabu'abekaja mija imajīkareka jiaṗi simajīñu. I'suṗakaja ṗo'imajaka okamirāmarāja maimarika Tuṗarāte yaṗayu.
¹⁶ “Jia natīmiarāka imawa'ri Jesucristore nayi'rirāñu je'e naro'sioka aṗeyari”, ārīwa'ri i'suṗaka rōmijāro'si ñañu. I'suṗakajaoka sime īmirījaro'si.

¹⁷ Rakakaja maimaokaro'si Tuṗarāte mare ja'ataeka. Suṗa imarī mare kiwā'maeka ṗoto maimara'aeka uṗakaja maimarijarijīkareka jia sime. Jesúre yi'yurāte rēñurō'ōrā yeyaika rakakaja iroka nare yibojarijayua.
¹⁸ Īrārimarā Jesúre nayi'rirā baaeka ruṗubajirā judió-tatarā imarī, circuncisión baatarā imarā. “Mae Jesúre yi'yuka imarī circuncisión kurare yire baakoṗeka yo'arāñu”, ārīrika imabeyua. Īrārimarā Jesúre nayi'rirā baaeka ruṗubajirā judiorākamarīrā imarī, circuncisión baaberikarā imarā. “Jesúre yi'riwa'ri circuncisión yibaaerā judíotatakaki jayaokaro'si”, ārīrika imabeyua.
¹⁹ Circuncisión baaekarā, circuncisión baaberikarā maimajīkaoka marā imabeyua. Tuṗarāte mare jā'meika uṗakaja baarika sime imatiyaika.
²⁰ Suṗa imarī Tuṗarāte mare wā'maeka ṗoto maimara'aeka uṗaka maimarijariye'e.
²¹ Mia, Jesúre yi'yurā imariṗotojo aṗerāte ba'irabejībaraka “Ba'itaka naṗoyarā yija ime”, mija ārīa'si. I'suṗaka simako'omakaja mijare na-ja'atarākareka ṗuri wājiaja mija ṗoṗe.
²² Ikuṗaka sime: Aṗerāro'si ba'irabejīrimaja † mija imakoṗejīka marā

imabeyua. Jesúre yi'yurá mija jarirúki ruþubaji ba'iaja baariroka yi'yurá mija imaeka. Maekaka þuri Jesúrirá mija imamaka, i'suþaka mija imakoþeka kija'ataekará mija ime kiyapaika uþaka baaokaro'si. I'suþakajaoka aþeráte ba'irabéjirimajamaríãoka, kire yi'yaokaro'si mijare kiwámamaka þuri kiro'si ba'irabéjirimaja uþaka mija ime mae. ²³ Ba'iaja Jesúre júaeka wapa kirirá maimaerá Tuþaráte mare wá'maeka. Suþa imarí Tuþará íríkaja kime Maipamaki imatiyaiki. I'suþaka simamaka, "Jia Tuþaráka mija imarijitoye'e yija áñu uþakaja mija imabe", áñuráte mija yi'ria'si. ²⁴ Mija á'mi-tiþe yijeyomará. Tuþaráte mare wá'maeka þoto maimaeka uþakaja maimamirírkawa'rijírkareka jia sime. I'suþaka maimamaka jímimaka Tuþaráte maka imarijariráñu.

²⁵ Mae þaperapi yire mija jéríarþúarapakakaka mijare yibojaerá baayu ate. "Íkuþaka tímiamaríãre, rómimariãreoka Maipamakire nare já'meyu", árwärúbeyuka yi'i. I'suþaka simako'omakaja Jesúre yire jeyobaarijauapi yipuþajoakakaka wájiroka mijare yibojaerá baayu. Suþa imarí yire mija á'mitiripþerika yiyapayu.

²⁶ "Cristore mija yi'yuapi árwá'ri ba'itakaja jiamaríapi mijare nabaata'arijauya simamaka rómimariãa mija ima uþakaja mija imarijarírkareka jia sime", ñaríþuþajoayu.

²⁷ "Rómie'etika imará, mija rómia mija ja'ata'si. Rómimariãa imará rómie'erika þakataþekaja mija imabe", mijare ñañu. ²⁸ I'suþaka ñañua simako'omakaja íríkka ímiríji rómie'erika yapaþíkite rómie'eþjka mará imabeyua. I'suþakajaoka tímiaririyapaiko, ba'iaja baawa'rimariãa kotímiariráñu. Ka'wisika júarijauyurá maima maekaka. I'suþaka simamaka rómika jaritikará, tímiaika jaritikaró'si ka'wisibaji simaráñu. I'suþaka mijaro'si sima'si árwá'ri "Rómimariãaja mija imarijarírkareka jia sime", árwá'ri i'suþaka mijare yibojayu.

²⁹ Mija á'mitiþe yijeyomará. "No'ojíãmaríaja sajarí-wa'yu ó'órã maima þurirúkia. Suþa imarí aþeakaka þuþajoatiyabekaja Cristorika maba'iraberijariye'e", árwá'ri ikuþaka mijare yibojayu: Rómika imará rómimariãá uþakaja kirika mija ba'iraberijape. ³⁰ Ba'iaja þuþayurá, ba'iaja mija þuþayu takaja þuþajoabekaja mija imabe. Jímimaka imaráoka, jímimaka imarikatakaja mija þuþaribekaja mija imabe. I'suþakajaoka waruaka ríkikimaka wapaþírijauyurá, sarekaja þuþaribekaja mija imabe, "Ó'órã ñoaka óñia imarúkimaríãa maima", árwärúþajoawärúirá imarí. ³¹ "Maekaka ritaja mabaarijauya, ritaja ima maikaoka imajiparúkimaríãa sime", áñurá imarí, sareka þuþajoatiyabekaja maimaye'e.

³² Ba'iaja mija þuþaririka yiyapabeyu. Maipamakirika ba'irabeiki þuri rómimariãka imarí, Jesúre yapaikakaka takaja þuþayuka. ³³ Rómika imaki þuri kirúmure jia jímimaka kika imaerá jia koka imarikakaka þuþajoarijauyuka. ³⁴ Íakórfi je'e, ikuþaka sime kiro'si: Tuþaráte yapaika uþaka, suþabatirá kirúmure yapaika uþakajaoka þuþajoarijauyuka kime. I'suþakajaoka sime rómijáro'si. Tímiamaríãa maipamaki Jesucristorika ba'iraberika þuþajoairá, "Ritaja kiro'si yija baarijauya íatirá jímimaka

Cristore imarú", árírika þuþajoarijauyurá. Tímiairá þuri natímiairáte jia jímimaka imaerá nimarúkiakakakoka þuþajoarijauyurá.

³⁵ "Mija tímiairia'si, i'suþakajaoka mija rómie'ea'si", mijare árwébeyuki yi'i. Tuþaráte yapaika uþakaja jia mija imarika yapa'wa'ri i'suþaka mijare ñañu, aþeró'órã mija þuþajoakoreka.

³⁶ Bikijarája kirúmuro'si kijaiþááttikakote íríkate e'ebeyua simamaka, "Kopakaja þakiako kojayu mae, kore ye'eþaye'e", árwärúþajoawa'ri kore ke'eþjka mará imabeyua. ³⁷ Aþika þuri kipuþaka kire áñu uþakaja rómimariãaja kimajíka mará imabeyua. Maki jájiapi kire já'meberijíki imarí, kiyapaika uþakaja jo'ribekaja kimarú árwá'ri. Suþabatiráoka rómimariãaja imarika rakajepáãwárútirá i'suþaka kimajíka jia sime. ³⁸ I'suþaka simamaka kirúmuro'si imatikakore e'eiki þuri jia baaiki. I'suþaka simako'omakaja rómimariãaja imarika þuþajoaiki imaki satéríwa'ribaji jia þuþajoaiki.

³⁹ Tímiaika jaritikako kotímite óñia imañujukáãja aþikaka imaberijíko. Kotímite reyajíka be'eró'óþi þuri, aþika Jesúre yi'yukakajaoka kotímiairírkareka jia sime.

⁴⁰ I'suþaka simako'omakaja aþikate tímiairirika þuþajoabekaja koimajíka jibaji koimajíñu yireka. Yi'loka Esþiritu Santore yire jeyobaaikaþi i'suþaka árwírijyuka.

Aþeráte jia imarúkia þuþajoabekaja, "Dakoa jájibaarika imabeyua yijaro'si", áþaraka ba'iaja aþeráte mija baarújea'si

8 Wapuþu imaja jéráka jiyipuþayeewa'ri wa'iro'si ri'ia sawájitáji jia'ika uþaka naþáãrijauyakaka þaperapi yire mija jéríarþúarapaka mijare yibojaerá baayu mae. "Wapuþu naþuþajoaika uþakaja nabaeka sime", árwärúirá maima. I'suþaka simako'omakaja "Aþeráte térwá'ribaji óñurá yija þuri", áríkoþeirá mija ime. I'suþaka þuþajoabekaja, jia wayuábu'abaraka majeyobaabu'arijariye'e. ² "Jia dakoa jariwa'ririmariãaja órwärúirá jaritikará yija ime", áþaraka wapupuþu jaiirá jia órwärúabeyurá imará ruþu. ³ Aþerá þuri, jímimakaþi Tuþaráte noñua imarí, "Yirirá nime", kéñurá nime.

⁴ "Wapuþu imaja jéráka jiyipuþayeekaraka wa'iro'si ri'ia naji'aekakaka maba'ajíka", mija áñuakaka mijare yibojaerá baayu mae. "Wapuþu imaja jiyipuþaka noñua óñimaríãa sime. Tuþará íríkaja imaki imatiyaiki", árwärúirá maima. ⁵ Wapuþu imaja jiyipuþayeerimaja þuri "Wejeþemará óika, ka'iará ima oka majiyipuþayeerúkia sime", naríþuþajoakoþeyu. Rita nañu, ríkikimaka sime wapupuþu imaja najiyipuþayeekoþeika.

⁶ I'suþaka naþuþajoaika simako'omakaja, "Mapaki Tuþará íríkaja imaki majiyipuþayeetiyarúkika. Ritaja þo'íjiaekaki imarí, kiyapaika uþakaja mabaaerá mare kipo'íjiaeka. I'suþaka simamaka Jesucristo íríkaja kime Maipamaki. Ikiþi árwá'ri ritaja jia wejea Tuþaráte baaeka. Suþabatirá ikiþi árwá'ri óñia imajiparika maro'si ima", árwärúþajoairá maima.

⁷ I'supaka maɸupajoako'omakaja aɸerimarā Jesúre yi'yurā imariɸotojo jia sakaka ɔrīwapu'abeyukajirā. Jesúre yi'yurā nimaerā baaeka ruɸubajirā waɸuju ima-ja jērāka najiyiɸupayeeka. “Po'imaja baarirata sime”, ārīwārūbeyurā nime ruɸu. Supa imarī tuɸarāreka je'awa'ri “Ba'arika napāākoɸeka mirāka yija ba'aika sajiyɸupayeewa'ri yija baayu”, narīɸupajoayu. I'supaka ɸupajoawa'ri sanaba'akoɸeika “Kire yi'riri'ataiki uɸaka yibaayu Tuɸarāte űamaka”, āñurā najayu. ⁸ I'supaka simako'omakaja ba'irījia maba'aika, maba'abeyuaoka imatiyabeyua sime Tuɸarāro'si. “Samaba'abesarākareka Tuɸarāte mare wayuīarāñu”, ārīrika ɸuri imabeyua. I'supakajaoka “Samaba'arākareka jījimaka Tuɸarāte maka imarāñu je'e”, āñao'karosimarīaoka sime. ⁹ “Dakoa mare jājibaabeyua”, āñurā mija imako'omakaja mija yapaika uɸakaja imarika mija rakajebe. I'supaka mija imamaka jia Tuɸarāte yi'riwapu'abeyukajirāte űajīkareka, mija ima uɸakaja nabaajīñu je'e. “Tuɸarāreka jia sime, jiamarīa sime je'e”, ārīwārūbeyurā nima-maka ba'iaja nare mija baaruɸutaika. ¹⁰ Ikuɸaka sime: Jia ɔrīwārūirā imawa'ri “Waɸuju imaja jērākarosiji ri'ia napāākoɸeka mirāka samaba'aye'e”, ārīwa'ri ba'arī sajiyɸupayeeriwi'iarā mija kākayu. I'supaka samija ba'amaka űawa'ri, “Naba'aika uɸakaja sayiba'arāñu yiro'sioka”, jia Tuɸarāte yi'riwapu'abeyukajikate ārīrāñu kiro'si. ¹¹ I'supaka simamaka “Waɸuju imajaro'si ri'ia napāākoɸeka mirāka maba'ajīka marā imabeyua”, ārīwa'ri, mija ba'amaka űatirā, jia Tuɸarāte yi'ri-wapu'abeyukajikate saba'awa'ri ba'iaja kibaaɸe'ayu ate. “Jia ɔrīwārūirā yija”, āñurā imariɸotojo mija jey-omakiro'si ba'iaja kibaaika wapa Cristore reyaījika simako'omakaja ba'iaja kire mija baaruɸatayu. I'supaka baawa'ri Cristore kiyi'rikoɸeika ja'atirā mamarī ki-maeka mijirāja kijayua ba'itakaja sime. ¹² I'supaka baawa'ri ba'iaja Jesucristore yi'yurāte mija baaruɸu-tayu. “I'supaka yija baamaka, ba'iaja yijaro'si simarāñu”, ārīwārūriɸotojo, i'supaka mija baaika űatirā i'supakajaoka aɸerāte baayu. I'supaka mija baaika naro'si takajamarīa ba'iaja ima. “Yirirāte ba'iaja nabaai-ka simamaka, i'supakajaoka yire nabaayu”, mijareka Cristore ārīɸupajoayu. ¹³ Supa imarī ikuɸaka mijare űañu: “Ritaja yibaajīka űaji'atirā yibaaika uɸakaja baawa'ri ba'iaja aɸikate jūaa'si ārīwa'ri i'supaka yibaaberijīñu.”

“Apóstolmarīka Pablote ime”, ārīkarāte “Ikuɸaka sime”, Pablote ārīka

9 Ritaja Tuɸarāte mare jājibaabeyua yibaajīkareka, marā imabeyua. űApóstolmarīka űime bai je'e? űI'supakajaoka maɸamaki Jesúre űaeka mirāmarīka űime bai je'e? I'supakajaoka aɸea, “Pablote wārōmaka ā'mitiritirā Jesúre may'riūmurāɸe”, űmija ārībeyu bai? ^{†2} “Apóstolmarīka Pablote ime”, aɸerāte ārīko'omakaja

[†] Pablo está afirmando que él es apóstol. Algunos en Corinto, por alegar que Pablo no era un apóstol, no prestaron atención a sus instrucciones y enseñanzas.

mijareka ɸuri i'supaka ɸupajoarika imabeyua je'e. Yi-wārōraɸaka ā'mitiritirā Jesúre mija yi'raɸaka simama-ka, “Cristo ɸūatarimaki kime Pablo”, āñurā mija ɸuri.

³ Po'imajare yire kērājaimaka ā'mitiritirā ikuɸaka nare yi'yū: Apóstolrāka yija imakaka mija ɸupajoabe. Mijare wārōrimaja yija imamaka, yijare mija jī'aika, okoa yijare mija sīaika e'etoririmaja yija ima mija ɔñu. ⁵ Mia, apóstolrāka, Pedro, Jesús be'erō'ɔkarā narōmi-aɸitiyika Jesúre yi'yurāte turirijayu ɸoto nare jey-obaarūkirā. Supa imarī ritaja nare mija jeyobaaika uɸakajaoka mija baarūkirā yija ime. Apóstolrāka imarī, mijare yija wārōko'omakaja űyijare ruku mija jey-obaaberijīñu bai je'e? I'supaka simako'omakaja, Bern-abéka ba'irabetirā yija yapaika yija tōɸorijayu. ⁷ Mija ɔɸe. Wapa tōɸoirā nime surararāka. I'supakajaoka, iyaka ɔteiki sarikayu ɸoto űkākaerāmarīa sakiɔteyu bai je'e? Aɸea mia: Oveja űarīrīrimaji sūɸeokoa kibikerijayu ɸoto űsukuberijīki bai je'e mijareka? ⁸ I'supakamarīa sime, maba'irabeikaɸi ārīwa'ri sawapa matōɸoyu. Yija takajamarīa imarā i'supaka āñurā. Tuɸarārika bojariro-ka o'oe'ka ɸūñurāoka i'supakaja sabojayu. Tuɸarā ikuɸaka Moisés imaekakite kio'orūjeka: “Trigo yapea wa'ibikirāwēkoa rī'kati'baaurirāka ‘Sakaka kūɸajī ki-ba'arū’, ārīwa'ri kiōmea mija ɸi'ɸea'si”, ārīwa'ri sabo-jayu Tuɸarā oka ɸūñurā. “Wa'ibikirāwēko takaja jia ki-marū”, ārīwa'rimarīa i'supaka Tuɸarāte bojaeka.

¹⁰ Po'imajaro'si ɸariji ɸupajoawa'ri i'supaka Tuɸarāte bojaeka. Ā'mitirikōrī je'e: Rioa ba'iraberimaja, supa-batirā trigo yapea ka'rerimajaoka “Sakaka kūɸajī yitōɸoye'e yiro'sioka”, ārīɸupajoawa'ri sanaba'irabeyu. ¹¹ Supa imarī Tuɸarārika mijare wārōū'murāɸarā imarī, “Mare najeyobaarū”, mijareka yija ārīɸupajoaika, űjiamarīa sime bai je'e? ¹² Aɸerā Jesucristorika wārōrima-jare “Mare wārōrimaja nimarū”, ārīwa'ri “Nare majey-obaarā”, ārīɸupajoairā mija ime. I'supaka mija ɸupa-joaika simamaka, “Mamarītaka mare wārōū'murāɸarā nime Pablorāka. Supa simamaka nare majey-obaatiyaye'e”, aɸerāte tērīwa'ribaji yijareka mija ārīɸupajoatirākirā yija ime. I'supaka simamaka “Yi-jare mija jeyobaabe”, mijare yija ārījīka, jia simakoɸeyu.

I'supaka simako'omakaja, mijare yija jēñeberaɸe. “Niñerū tōɸoerā Pablorākare Jesúrika bojariroka wārōyu”, ɸo'imajare ārīɸupajoarikareka yija wārōika na'mitiripēaberijāāeka. Supa imarī rīkimakaja yija yapaika imako'omakaja sarakajepāāwa'ri mijare yija jēñeberaɸe. ¹³ Tuɸarāte jiyiɸupaka ɔrīriwi'iarā wa'iro'sia ɸo'imajare kiro'si tarijayu. Sajāātirā kiro'si na-joejirijayua'kakaja torā ba'iraberimajare ba'arijayua jia ɔñurā mija ime. Bikijarāja “Yire najoejirīkakaka na-ba'arāñu”, Tuɸarāte ārītika. ¹⁴ I'supakaja sime Jesúrika bojariroka wārōrimajaro'si. Maɸamaki Jesúre ārīka “Nawārōdeka wapa koɸakaja nare jeyobaarūkirā nime naka wārūekarā.” ¹⁵ “Tuɸarā ɸūatairāre majey-obaaye'e”, ārīka simako'omakaja űrākurioka mijare yi-jēñeberaɸe. Yiwārōriwapa mijare jēñebeyuka imarī,

kësia yijirikoþejika marã imabeyua yiro'si. Ikuþaka mi-jaro'si yo'oika "Yire mija ijibe", arwa'rimarã sayo'oyu. "Wapamarãja Jesurika bojariroka yibojataparjayu", arwa'ri jijimaka ñime.

¹⁶ I'suþaka þuþajoaiki imariþotojo Jesurika bojariroka þo'imajare wãrõiki imarĩ, "Jiitaki ñime", ñarĩþuþa-joabeyu. Kirika yibojatapaerã Jesucristore þuatariki imarĩ, yire kijã'meka uþakaja baarjarirũkika ñime. Þo'imajare kirika yiwãrõberikareka yire kijã'meka uþaka baabeyuka ñimajĩñu. ¹⁷ Ñoñu uþakaja þuþajoat-irã yiwãrõrikareka þuri, "Sawapa yire nijirũ", ñarĩjããe-ka. I'suþakamarã sime. Cristore yire jã'meka uþakaja baaiki imarĩ, aþerãte yiwãrõrijayu. Suþa imarĩ yire na-jeyobaamaka, suþabatirã najeyobaaberikopemakaoka nare yiwãrõrijarirãñu. ¹⁸ Ikuþaka sime yiro'si: Sawapa tõþorikopakaja, "Kire armitiripëairãre Tuþarãte tããrũ", arãraka yiwãrõyu. Suþa imarĩ mijare yiwãrõika wapa yiwapajëñejika simako'omakaja mijare yiwapajëñeber-ape. I'suþaka baaiki imarĩ, jijimaka ñime.

¹⁹ Suþa imarĩ yire nawapañibeyua simamaka marãkãã baatirã þo'imajare yire jã'mewãrũbeyu. I'suþaka simako'omakaja jia þuþaiki imarĩ, "Rĩkimabaji þo'imaja Jesucristore na'mitiripëarjarirũ", arwa'ri i'suþaka yibaayu. ²⁰ Mija ãbe: Judiotatarãka ñima þoto, nima uþakaja ñimarijayu. I'suþaka ñimamaka "Jesurika bojariroka nare yibojarãka þoto yire armitiripe'yori-marãja, sanayi'rirũ", arwa'ri i'suþaka ñimarijayu. I'suþakajaoka Moisés imaekakite jã'meka yiyurãka ñi-ma þoto nuþakaja ñimarijayu. I'siakaka yiriberirũkika imariþotojo Jesure na'mitiripëarika yapawa'ri, i'suþaka yibaayu. ²¹ Judiotatamarã imarĩ Moisére jã'meka õrĩbeyurãte Jesurika bojariroka yibojarijayu. Naka ñi-ma nuþakaja baariþotojo, Tuþarãte ãamaka ba'ia baabekaja, Jesucristore yapaika uþakaja yibaarijayu "Jia Jesucristore nayi'rirũ", arwa'ri. ²² Jia Tuþarãrika õrĩwapu'aberwa'ri "Iroka takapi imawa'ri jia kika maimajĩñu je'e", arũrãka ñima þoto, nuþakaja ñimari-jayu. Ritaja najãjibaikakaka niaika wãjitãji baabeyuka yi'i. Jia naka ñimamaka, yiwãrõika armitiritirã "Jibaji Je-sucristore na'mitiripëarũ", arwa'ri i'suþaka naka ñi-marijayu. Þo'imaja aþetatarãka ñima þoto nuþakaja ñi-marijayu. I'suþaka yibaarijayu "Kire armitiripëairãte Jesure tããrãñu", arwa'ri yiwãrõika armitiritirã rãri-marãre kire yiyao'karosi. ²³ "Kire armitiripëairãte Jesure tããrãñu", arũuakaka þo'imajare armitiripataokaro'si i'siakaka yiba'irabeyu. "Napitiyika yijare jia Tuþarãte baarũ", arwa'ri i'suþaka yibaarijayu.

²⁴ "Tuþarã þõ'irã jia yija tõþorãñu", arwa'ri kiyapaika uþakaja baabaraka mija imarijape. Armitirikõrĩ je'e. Rĩrĩrika þo'imajare koyu þoto, rĩkimarãja nime rĩrĩrima-ja. Nakaki rĩrĩkaja imaki tẽrĩrũkika. Iki imaki jãjia rĩrĩtirã aþerãte ruþubajirã eyaiki imarĩ, sawapa tõþoiki. Ma-marĩ eyaũ'muiki uþaka jia okajãjiapi Tuþarãte yapaika uþakaja baabaraka mija imabe. ²⁵ Narĩrĩrã baaika ruþu "Aþerãte yitẽrĩye'e", arwa'ri rĩrĩrĩmi uþakaja narĩrĩkorir-ijayu. Rĩrĩkoparaka ka'wisitaka najũayu sawapa tõþo-

erã. Suþa imarĩ rĩþaraka tẽñukate þũñuakaka kĩkeka bu'ya nijiyu kiruþuko'arã tuaokaro'si. Þũñuakaka imarĩ, ñoaka imarũkamarã sime. I'suþakamarã sime maro'si þuri. Sawapa imajiparũkia mo'abaraka maimarijayu. ²⁶ "Ikuþaka yibaarika Tuþarãte yapayu", arĩþuþa-joawãrũtirã Tuþarãrika yiba'irabeyu. Irĩka wapuþu rĩrĩkoeiki uþakamarã yibaayu. Aþea ãakõrĩ je'e. Irĩka-ka yitutebu'ajĩka þoto, wapuþu kitorõ'õrãja tuteberijĩki yi'i. "Ikuþaka Tuþarãte yapayu", arwãrũtirã kirika yi-ba'irabeyu. ²⁷ I'suþaka ñimarijayu nare yiwãrõeka be'erõ'õ i'yoa yipõ'ia yibaakoreka. Suþa imarĩ "Jia Tuþarãrika yiba'iraberũ", arwa'ri ka'wisijũariþotojo yi-rakajepããrijayu. Jia kirika yiba'irabeika wapa kipõ'irã yitõþoye'e arwa'ri.

Bikija judiotatarãte baaeka majaroka õñurã imarĩ, nuþakamarã maimaye'e Tuþarãte yiriwa'ri

10 Mija armitipe yija jeyomarã. Bikija judiotatarã ñekiarã imaekarã majaroka mija ye'kariria'si. Ni-maupatiji oko umakakarokapi † Tuþarãte nare ruþutawa'rika. Suþabatirã Egiptoka'iaakarã ru'þaraka Okojũaka wãmeika riapakiaka u'þuapi natẽrĩwaa-ta'yaokaro'si nare kijeyobaaeka. ² I'suþaka Riapakiaka Okojũaka wãmeika tẽrĩwaa'riwa'ri, oko umakakarokapi turitapawa'ri Moiséte bojaeka armitiripëairã najarika. Cristore yiriwa'ri ruþuko'a majũjerũ-jeika uþakaja naro'si simaeka. ³ Suþabatirã imipi Tuþarãte ña'atarijarika manã nimarakamakiji naba'ari-jarika. ⁴ I'sia be'erõ'õ okoa nare jitomaka, arã watoþekapi Tuþarãte okoa jururũjeka sanukuokaro'si. Sukutirã, natãrĩka. Arã watoþekapi okoa juruika takaja-marã nare tããeka. Kire jẽrãko'abeyurã nimako'omaka-ja na'yu uþakaja Cristore nare ãarĩrĩka imarĩ, ikiji i'suþa-ka naro'si baaĩjikaki. Arãkõrĩ je'e: I'sia arã uþaka Cristore imaeka. ⁵ Tuþarã rĩrĩkaja kibaawãrũikapi ba'arika, okoa nare kĩjika simako'omakaja rĩkimarãja Tuþarãte yapaeka uþaka nabaaberika. Ba'iaja nabaarijarika simama-ka, jijimaka Tuþarãte naka imaberika. Suþa imarĩ kire nayi'riberika pi'iwa'ri þo'imajamatorã nareyarjarika.

⁶ "I'suþaka yija ñekiarãre jũaeka", arwãrũriþotojo nabaaka uþaka baabekaja maimaye'e. ⁷ Suþa imarĩ wapuþu imaja jẽrãka rĩrĩmarã yija ñekiarãte jiyipupay-eeke uþaka mija baa'si. Ritaja nimarjarika mirãkakaka Tuþarã majaropũñurã ikuþaka sabojayu: "Wapuþu ima-ja jiyipupayeebaraka, ukurũkia ukuwejabiparaka, ba'abaraka nimaeka. Suþabatirã ba'iaja baawã'imaparaka nabayatããeka", arwa'ri sabojayu. ⁸ I'suþaka baawa'ri imirĩja rõmijãþitiyika ba'iaja baawã'imaparaka nimaeka. Saþi arwa'ri 23,000 raka-marã rĩrĩrĩmiji nareyapataeka. I'suþaka najũaeka õñurã imarĩ nabaaka uþaka baabekaja maimaye'e. ⁹ Ika ruþubajirã, ba'iaja nabaarijarika simako'omakaja "Maipamakite ba'iaja mare baabesarãñu", arwa'ri

† En el desierto Dios guió a los Israelitas durante el día mediante una columna de nube. Véase Éxodo 13.21, 14.19-22

Īrārimarā yija ñekiarāre baaeka upaka mabaaberiyē'e. I'supaka ba'iaja nabaakea ĩawa'ri āñaka napō'irā kipūataeka sapi ĩrārimarāre jīñaokaro'si. ¹⁰ Ikuṣaka sime aṓea ĩakōrī je'e: Niṓamaki kimaerā Tuṓarāte wā'maekakire nakērājaika ĩrārimarā. "Moisere ki-wā'maberiri imakoperape Tuṓarā", āriwa'ri ba'iaja nabaaripareaja ĩrīka ángel Tuṓarāte pūataeka nare kiriatokaro'si. I'supaka najūaeka simamaka nabaakea upaka baabekaja mija imabe.

¹¹ Ritaja yija ñekiarāro'si simaeka upakaja o'oeaka sime Tuṓarā oka pūñurā. Wejetiyia eyaerā baawa'ri i'supakajaoka maro'si sime ika majaroka. I'supaka najūaeka ōrītirā, nabaakea upaka ba'iaja mabaakoreka kiripūñurā o'oeaka sime. ¹² Suṓa imarī "Tuṓarāte yiririkakaka jia ōrītirā imarī, ba'iaja mabaabeyu", āriripotojo ba'iaja baarika marakajejīñu. ¹³ Suṓa imarī "Ba'iaja baarika yijare jitoika upaka jūabeyurā je'e aṓerā", mija āriṓupajoaika, ritamarīa sime. I'supaka-jaoka sime aṓerāro'sioka. Mijare kērīka upakaja jeyobaarūkika kime Tuṓarā. Suṓa imarī "Ba'iaja baarika yijare jitoika", āriṓupajoaripotojo, mija ṓupaka mijare āñu upaka baabekaja mija imawārūrijayu. Ba'iaja baarika mijare jitokoperāka ṓoto kirika Tuṓarāte mijare ja'atarāñu. I'supaka kibaamaka samija raka-jepāārāñu.

¹⁴ Suṓa imarī ikupaka mijare ñañu yijeyomarā. Ba'iaja waṓuju imaja jērāka ṓo'imajare jiyiṓupaka ōñua ĩaṓēabekaja mija imabe. ¹⁵ Jia ōrīṓupakirā imarī, "Rita Pablote mare bojayu", āriṓupajoawārūirā mija ime. ¹⁶ Piya Jesure ba'aekakaka ṓupajoabaraka maba'arāka ṓoto, "Yiriwea sime iyaokoa", āṓaraka maro'si kija'ataeka simamaka iyaokoa maṓibaukurijayu. Suṓa imarī sukuerā baaeka, "Jia mibaayu Jesús. Ba'iaja yija baaika waṓajirā yijaro'si mireyaeka", āñakaro'si marērīrijayu. I'supaka mabaika simamaka "Kirirā maimē", marīrijayu. Suṓabatirā "Yiṓo'ia sime ṓan", āriwa'ri maro'si sakija'ataeka simamaka, sapibaba'aerā baaeka, "Yaṓua tetaekarā Jesure maro'si reyaĳikatarā maimē", mañu. ¹⁷ Jesurirā maima simamaka ĩrātōkakaja ṓan maṓiba-ba'arijayu. I'supaka mabaika simamaka, rīkimarā imaripotojo Tuṓarāka ĩrīka ta'iarāja imarā maimē.

¹⁸ Israel ka'iakarāre baarijayua ṓupajoaikōrī je'e. Wa'iro'si ri'ia Tuṓarāte najoeĳirijayuakakaja kūṓajī naba'arijayu. I'supaka ba'airā imarī ĩrīka upakaja Tuṓarāte jiyiṓupayeirā nime. ¹⁹ I'supaka simako'omakaja "Waṓuju imaja jērāka ṓo'imajare baaeka simamaka, wa'iro'si ri'itakaja sanijirijayua, imatibeyua sime", āriwa'ri i'supaka mijare ñañu. ²⁰ Ikuṣaka simatibeyu mijare yibojaika: Tuṓarāte ōrībeyurā waṓuju imajaro'si ri'ia napāāika ṓoto Satanārika ima jiyiṓupayeewa'ri suṓa nabaayu. Suṓa imarī i'supaka baarāka jeyoṓaraka mija ba'aika ṓoto Tuṓarāte jiyiṓupayerikōpakaja, Satanārika ima jiyiṓupaka mija ōñu. Suṓa imarī i'supaka mija baaika yiyāṓabeyu. ²¹ Maṓamaki Cristore reyaekakaka ṓupajoawa'ri iyaokoa ṓibaukubaraka, ṓan ṓibaba'abaraka

imarijayurā maimē kirirā imarī. I'supaka imarā imarī, waṓuju imaja jiyiṓupayeeriwi'irā ba'arika napāāikakaka ba'abekaja, ukubekajaoka mija imabe Satanārika imapitiyika mija jeyoarikoreka.

²² "Yirirā imaripotojo ba'irāka najeyoarijayu", āriwa'ri Maṓamaki boebarirūjebekaja maimaye'e. Kire tērīwa'ribaji baawārūbeyurā imarī ba'iaja mijare kibaarūkiareka tāriwārūbesarāñurā mija ime.

Aṓerāoka jia nimaokaro'si maro'si wājitāji takaja ṓupajoabekaja maimaye'e

²³ Mia je'e, ikupaka imaja yi'yurā mija ime: "Tuṓarāre-ka marā imabeyua yijaro'si yija yaṓaika upakaja baarika", āriwa'ri mija bojayu. I'supaka maṓupaka mare āñua simako'omakaja ritaja mabaariyaṓaika mare jeyobaabeyua sime. I'supakajaoka Tuṓarāte yaṓaika baarī majayaokaro'si ritaja mabaariyaṓaika mabaajīka ṓoto mare jeyobaabeyua sime. ²⁴ Suṓa imarī jia maimarūkitakaja ṓupajoabekaja aṓerāte jia imakaro'si nare jeyobaarikaoka maṓupajoaye'e.

²⁵ Mia, ika ka'iareka ima ritaja Tuṓarāte ṓo'ijiaeka sima imarī dika jariwa'ririmarīaja kirika oyiaja sime. Sapi āriwa'ri ritaja maba'aika jia oyiaja ima. I'supaka simamaka wa'iro'si ri'ia aṓea ritaja nawaṓajirō'ō "ĴWaṓuju imaja jiyiṓupayeeriwi'ikakamarī bai sime?", āriwa'ri jērīabekaja sawaṓajitirā, mija yo'aba'abe.

²⁷ Jesure yi'ribeyuka, "Yiṓō'irā mija ba'arape", āriwa'ri, mijare kibojarāka, mija a'rirāka, kiruṓutaba'arāka upakaja kire yi'ribi'abekaja mija ba'abe. Suṓabatirā "ĴNo'okaka sime ika ri'ia?", āṓaraka jērīabekaja samija ba'abe. ²⁸ Suṓa simako'omakaja "Waṓuju imaro'si napāāika mirāka simamaka ba'iaja sime je'e aṓeyari", ĩrīkate mijare āriṓākareka, kire wayuñawa'ri, mija ba'a'si. I'supaka mija baamaka kiwayuṓiribesarāñu. ²⁹ "Ritaja ba'arika oyiaja sime", mija āñua simako'omakaja, " 'Samija ba'a'si', āñukate ba'iaja ṓuparia'si", āriwa'ri i'supaka mijare ñañu.

Mija ā'mitiṓe. "Ritaja maba'aika marā imabeyua", āñuka imarī, aṓerāte ba'iaja baawa'rimarīa sayiba'aika imarī, Ĵdako baaerā ĩrārimarā jajairipareaja sayiba'aja'atajīñu je'e? Suṓabatirā ba'aerā baaeka "Jia mibaayu Tuṓarā", ñarīrijayua simamaka ba'iaja yireka jairijaririka imabeyua. ³¹ Ikuṣaka simatibeyu mijare ĩabe. Ritaja maba'aika rakakaja, maba'abeyu ṓotooka, mukurijayu rakakaja, i'supakajaoka ritaja mabaarijayu rakakaja, Tuṓarāte yaṓaika upaka oyiaja mabaarijariye'e ṓo'imajare jiyiṓupaka kire ōñakaro'si. ³² Suṓa imarī "Jia Jesucristore nayi'rirū", āriwa'ri judiotatarā, judiotatamarīrāoka, aṓerā Jesure yi'yurāre ba'iaja mija baaruṓutakoreka, jia mija ṓupajoabe. ³³ Yi'i ṓuri ikupaka ṓupajoaiki: Ritaja yibaika jīimakaṓi ṓo'imajare ĩarika yiyāṓayu. Suṓa imarī ñimarūkia takaja yiyāṓaribeyu. "Jesure ā'mitiripēawa'ri jia ṓo'imajare imarū", āriwa'ri, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā

na'rirũkia imakoꝑeikareka Tuparãte nare tããrika yiyapayau.

11 Jesũre wã'maekaki imarĩ kire ã'mitiripẽawa'ri ki-maeka upakaja yibaayu yiro'si. Supa imarĩ yibaaika upakaja mija baabe mijaro'sioka.

“Marẽrĩrijayu poto ikupaka rãmijãte baajĩka jia sime”, ãñua

² Mija ã'mitipe yijeyomarã. Mijare yiwãrdõrapaka upakaja baarijayurã mija ime. Supa imarĩ samija ye'kariribeyua simamaka jĩjimaka ñime. ³ Apea ikupaka ima mija õrĩrika yiyapayau. Īmirĩja ruꝑuko'amaki kime Jesús. I'supakajaoka rãmijãro'si nime natĩmiarã. I'supakajaoka Jesús ruꝑuko'amaki kime Tuparã.

⁴ Narẽrĩriwi'iarã Tuparãte najaika poto, kirika kiro'si bo-jaĩjibaraka sayapãiaꝑi naruꝑuko'arã ja'aꝑeabekaja ĩmirĩjare jairijayu. Īrĩka puri kiruꝑuko'a kija'aꝑearikareka “Yiruꝑuko'amakimarĩka kime Cristo”, ãñu upaka kire jiyipupayeebeyuka upaka kibaayu. ⁵ Rãmijã puri, Tuparãte jaibaraka, kirika bojariroka kiro'si bo-jaĩjibarakaoka, naruꝑuko'arã sayapãiaꝑi ja'aꝑeaeaka imarũkirã nime. Rõmo koruꝑuko'arã ja'aꝑeabeyuko puri kotĩmite jiyipupaka õrĩbeyuko upaka kobaayu. Koruꝑua wi'epatekako upaka i'yoa imako. ⁶ I'supaka simamaka koruꝑuko'arã ja'aꝑearika yapabeyuko puri, sarekaja koruꝑua kowi'epataparũ. Sapi ãrĩwa'ri “Jia-marĩa yiro'si sime”, ãñuko imarĩ, koruꝑuko'arã ko-ja'aꝑearũ. ⁷ I'supaka simako'omakaja narẽrĩriwi'iarã Tuparãte najairãka poto ĩmirĩja puri naruꝑuko'arã ja'aꝑearũkimarĩrã imarã Tuparãte kirika upakaja kiꝑo'ijiaeka maimamaka. I'supaka mare kibaaeka simamaka “Ritaja jia baaike Tuparã”, mañu. I'supaka-jaoka ĩmirĩjika rũmu imarĩ, koruꝑuko'arã ja'aꝑeaike koime “Kore imaruꝑutarimaji kotĩmite ime”, mañaokaro'si.

⁸ Ikupaka sime: Īmirĩjire Tuparãte po'ijiaeka poto rõmo yatawi'iũ'apimarĩa kire kiꝑo'ijiaeka. Rõmore puri ĩmirĩji yatawi'iũ'a e'etatirã kiꝑo'ijiaeka. ⁹ Supa imarĩ, ĩmirĩjite jeyomarĩa imamaka, ĩawa'ri rõmore Tuparãte po'ijiaeka. Rõmore, jeyomarĩa imamaka, ĩawa'rimarĩa. ¹⁰ Supa imarĩ “Yijare imaruꝑutarimaja imarĩ, yija ruꝑuko'amarã nime yija jeyomarã”, ãrĩwa'ri naruꝑuko'arã ja'aꝑeatirã, narẽrĩriwi'iarã najaika poto jia sime rãmijãro'si. Supabatirã i'supaka nabaamaka ĩawa'ri “Jia sime”, ángelrãkare ãñaokaro'si, naruꝑuko'arã rãmijãre ja'aꝑearũ. ¹¹ I'supaka simako'omakaja, maĩpamaki Jesucristore yi'yurã imarĩ, rãmijã naro'siji, ĩmirĩja naro'sijioka imaberijĩrã. Īrãtiji puꝑariwa'ri jeyoaparakã imarũkirã maima. ¹² Ā'mitirikõrĩ. Īmirĩji yatawi'iũ'apĩ rõmore Tuparãte po'ijiaeka. I'supaka simako'omakaja rãmijãpi po'ijiyurã maima. Īparãwã'taja Tuparãte po'ijiaekarã oyiaja maima.

¹³ Jia puꝑajoaeka mija imabe. Rẽrĩriwi'iarã sayapãia ruꝑuko'arã ja'aꝑeabekaja Tuparãte kojaijĩka zyaje jia simajĩñu je'e mijareka? Jẽno'o jiamarĩa simajĩñu.

¹⁴ Supabatirãoka, “Rupuã jĩtĩbeyurã watoꝑekarã ĩrĩka

ĩmirĩjite ruꝑua jĩtĩjĩka i'yoa simajĩñu kiro'si”, ãrĩpuꝑajoapatairã maima. ¹⁵ Rõmore puꝑari ruꝑua ñoaka ko-jĩtĩmaka jiyuriko kore maiyu. Supa imarĩ ruꝑua ñoaka jĩtĩwa'ri koruꝑuko'arã ja'aꝑeaike koime. ¹⁶ Ika mijare yibojaika ã'mitiririyapaberwa'ri “I'supakamarĩa sime”, ĩrãrĩmarãre ãrĩrãkareka ikupaka nare ñarĩrãñu: Yija upaka apea wejeareka Jesũre ã'mitiripẽabaraka imarã “Nare yija bojarijayua yi'riwa'ri ĩrãtiji oyiaja simaupakaja sabaarijayurã nime”, ãrĩwa'ri yibojayu.

“Jesũre piyia ba'aeka upaka ba'abaraka ba'iaja mija baabu'arijayu”, Pablote nare ãrĩka

¹⁷ Mae ate ika mijaro'si yo'oyu: Tuparãte jiyipupayeeokaro'si rẽrĩtirã jia imarikopakaja ba'iaja mija baabu'arijayua simamaka “Jia oyiaja baairã mija ime”, mijareka ñarĩbeyu. ¹⁸ “Narẽrĩrijayu poto ĩrãtiji puꝑajoaberwa'ri ba'iaja naro'si simarijayu”, nañua mija majaroka ña'mitiyu. “Rita sime je'e aꝑeyari”, ñarĩpuꝑajoayu. ¹⁹ Jia ĩrãtiji imabu'aberwa'ri mija piꝑikoꝑeĩka marã imabeyua je'e. Mija rakakaja mija ãrĩpuꝑajoairoka õrĩwãrũtirã, “Īrã nime wãjia puꝑajoatirã Tuparãte yapaika upakaja baairã”, marĩwãrũyu. ²⁰ Jesũre piyia ba'aeka upaka rẽrĩtirã mija ba'aika poto mija wãjitãji takaja puꝑajoairã imarĩ, Maĩpamakire jiyipupayeebeyurã upaka mija baayu. ²¹ Īaikõrĩ je'e. Ba'arika mija ba'aika poto wayuoka baairãte piꝑabekaja mija ba'ayu “Yijarikaja sime”, ãrĩwa'ri. I'supaka mija baamaka, ba'arimarĩa imarãre kẽsirabarijayu. Aꝑerã puri jia rĩkimaka ba'atirã, jĩjimakaꝑi ukuwejabiririjayurã. ²² Jia sime bai je'e? Mijaro'siji ba'arika mija yapayee mija wi'iarã a'ritirã mija ba'abe. Aꝑerã jia ba'atõpobeyurãte ĩaika wãjitãji mija ba'aika ba'iaja i'yoa nare mija jũarũjeyu. Supabatirã Jesũre ã'mitiripẽairã nimako'omakaja nare ĩariꝑe'yoirã upaka mija baayu. I'supaka mija baai-ka õrĩwa'ri, “Jia baairã mija ime”, jĩmijare ñarĩrãñu bai je'e? Jẽno'o, jiamarĩa sime.

Ikupaka sime piyia Jesũre ba'aekakaka

(Mt 26.26-29; Mr 14.22-25; Lc 22.14-20)

²³ Maĩpamakire yire wãrdõekakaka, kopakaja mijare yiwãrdõtirape. I'supaka simako'omakaja mijare sayibo-jaerã baayu ate. Maĩpamaki Jesũre nañ'aerã Judare bojajããeka ñami, pan Jesũre e'erikaeka. ²⁴ Se'erikatirã, “Jia mibaayu Tuparã”, kẽrĩka. Sañakatarutirã ikupaka kika wãrũrimajare kẽrĩka: “Åja'a, mija ba'abe. Ika sime yiꝑo'ia. Mijaro'si yireyarãñu. Yireyarãka be'erõõ mijaro'si yibaaeka mirãka mija puꝑajoabe. Yire puꝑajoari-ja'ataberiwa'ri ikupakaja rẽrĩbaraka samija ba'arijãpe”, kika wãrũrimajare kẽrĩka. ²⁵ Naba'aeka be'erõõ i'supakajaoka iyaokoko'a Jesũre e'erikaeka. Torãjĩrã ikupaka nare kẽrĩka: “Åja'a, mija ukube. Mijaro'si riwe-jurubaraka yireyarãñu. ‘Kiriweapi ãrĩwa'ri ikupaka jia po'imajare yibaarãñu’, Tuparãte ãrĩka upakaja simari-jarirãñu mae. Yireyarãka be'erõõ mijaro'si yibaaeka mirãka puꝑajoabaraka yire ye'karĩpekaja ikupaka

rēritirā samija ukurijape”, nare kērīka. ²⁶ Pan maba'arāka, iyaokoa mukurāka kopakaja maro'si Jesúre reyaeka. Maipamakire etarākarō'ōjirā jērāika, ikupaka baawa'ri maro'si Jesúre reyaekakaka po'imajare mija baabeayū.

Ikupaka baatirā piyia Maipamakire ba'aekakaka maba'aye'e

²⁷ Ikupaka simatiyayū: Jesúre ā'mitiripēairāte wayuābeyuka imariṗotojo Maipamakire piyia ba'aeka upaka kibaaṗika, jiamarīa baaiki kime. I'supaka baaiki ṗuri maro'sitaka Maipamakire riwejurubaraka reyaeka ōrīwārūberīwa'ri, ba'iaja kibaayū. ²⁸ I'supaka simamaka Maipamakire piyia ba'aekakaka ba'aerā baaeka, ukuerā baaekaoka jia maṗupajoaye'e. “Cristorirāre wayuābekaja ba'itakaja nare yibaayū”, maṗupakapi marīṗikareka, ba'iaja nare mabaarijayua maja'ataṗiñū. ²⁹ Jesúrirāre wayuābeyurā imariṗotojo pan waṗuju maba'amaka, iyaokoa mukumakaoka ba'iaja Tuṗarāte mare jūarūjerāñū. ³⁰ I'supaka simamaka waṗuju sabaa'ekarā rīkimarāja mija rūetaayū. I'supaka imawa'ri ĩrārimarāre reyarijayū. ³¹ Maba'aerā baarāka ruṗu maimakaka ṗupajoatirā aṗerāte mawayuābeyua maja'ataye'e. I'supaka mabaamaka sawaṗa Tuṗarāte mare waṗajēñebesarāñū. ³² Maipamakite ba'iaja mare jūarūjeyū ate ba'iaja mabaape'akoreka. I'supaka baawa'ri kire yi'ribeyurāte ba'iaja baarūkirīmi seyarāka ṗoto naka ba'iaja mare kijūarūjebesarāñū.

³³ Yijeyomarā, Jesúre piyia ba'aekakaka ba'aerā baaeka mija rērīrāka, ĩrīka jariwa'ririmarāja ĩrātiji jaju-marīaja mija ba'abe. ³⁴ Mija wi'iaṗi jia ña'ṗirika ba'atirā rērīriwi'iarā mija a'ṗe kēsia torā mijare baakoreka. Rērīriwi'iarā mija ba'aika ṗuri jia mija ña'ṗiokaro'simarāja ima. I'supaka ĩrātiji jia jajumarāja mija ba'arākareka ba'iaja Tuṗarāte mijare baabesarāñū. Mija ṗō'irā eyatirā aṗeakaka mijare yibojarāñū.

Jia kirika maba'irabewārūerā Espiritu Santore mare ja'ataika

12 Mae aṗea ṗaṗerapi yire mija jērāṗūataeka mijare yibojaerā baayū. Jia ṗupajoabaraka Cristorika maba'irabewārūerā Espiritu Santore mare ja'ataekakaka mija ōrīrika yiyapayū yijeyomarā.

² Jesúre mija yi'rirā baaeka ruṗubajirā, Satanārika ṗakiri-roka yi'rira'aekarā imarī, waṗuju imaja jērāka jiyeka maka jaibeyua mija jiyipupayeeka. ³ Supa imarī ikupaka mijare yibojaū'muyū: “Ba'iaja Jesúre jūarū”, ārībeyuka kime Espiritu Santore kireka ña'rījāikamaki. Supabatirā Espiritu Santore jeyobaaikapī takaja “Maipamakitaki kime Jesús”, ĩrīkate ārīwārūrijayū.

⁴ Cristorika ĩrīka upakaja maba'irabewārūokaro'si kirika Espiritu Santore mare ja'atayū. Rakakaja mabaarūkia mare kija'ataika simako'omakaja Espiritu Santo ĩrīkaja imaki mare saja'atarimaji. ⁵ Tuṗarāte

yapaika upakaja Maipamakirika maba'irabeyū. Rakakaja kirika maba'irabeika simako'omakaja Maipamaki ĩrīkarosiji maba'iraberijayū. ⁶ Kirika Tuṗarāte mare ja'atayū, Jesúre yi'yurāte jia majeyobaaokaro'si. Marakakaja aṗeba'ikaka kija'ataika imako'omakaja, Tuṗarā ĩrīkaja i'supaka baaiki. ⁷ Ikupaka Espiritu Santore rakakaja mare ja'ataeka majeyobaabu'awārūokaro'si: ĩrārimarāre “Jia ṗupajoatirā bojawārūirā nimarū”, ārīwa'ri norīwārūokaro'si Espiritu Santore nare ja'atayū. Aṗerā ṗuri Tuṗarāte kirika jia nare ōrīwaṗu'atarūjeyū, “ṗo'imajare sanabojawārūrū”, ārīwa'ri. ⁹ Aṗerā imarā “Yija jēñeika upakaja Tuṗarāte yi'ririjarirāñū”, āñurā. Jīñurāte natāāwārūerā kirika Espiritu Santore ja'ataekarā nime aṗerā. ¹⁰ Espiritu Santo kirikapī aṗerāte jeyobaaiki maikoribeyua nabaabeawārūerā. Aṗerā “Nare yibojaika ā'mitiritirā yiro'si bojawaṗu'atarimaja nimarū”, ārīwa'ri kirika Espiritu Santore nare ja'atayū. Aṗerā imarā, “Ī ĩ kime Espiritu Santore jā'meikapī jaiki. Ī ĩ ṗuri Satanārika ima kire jā'memaka i'supaka jaiki”, narīwārūokaro'si Espiritu Santore nare jeyobaayū. Na'mitiribeyua aṗerā oka imakoṗeikaja najaiwārūerā Espiritu Santore jeyobaayū aṗerāte. I'supakajaoka na'mitiribeyua simako'omakaja aṗerāte jaika upakaja nabojarikatawārūerā kijeyobaayū aṗerāte. ¹¹ ĩrīkaja kime Espiritu Santo kirikapī mabaarijayū rakakaja mare ja'ataiki. Kiyapaika upaka oyiaja mabaawārūerā i'supaka mare kijeyobaayū.

Īrītijimarīrā imariṗotojo ĩrīka upakaja imarā maimē āñurō'ō

¹² Maṗo'iarā ritaja imariṗotojo ĩrā ṗo'iji sime. Ā'mitirikōrī je'e. Pitaka, ñakoa, ā'mua, ū'ṗua ritaja ima maṗo'iarā. I'supakajaoka maimē Jesucristore ā'mitiripēairā. Rīkimarāja imariṗotojo Cristore oyiaja ā'mitiripēairā imarī, jeyobaabu'abaraka ĩrīka upaka oyiaja imarā maimē. ¹³ Ritaja tatarā maimē. Judiotatarā, judiotatamarīrāoka, supabatirā aṗerāte ba'irabējirā imarī, nayapaika upaka baawārūbeyurā, aṗerā imarā nabaariyapaika upaka baawārūrijayurā. I'supaka maimako'omakaja ruṗuko'a majūjerūjeka ṗoto ĩrīka ta'iarāja Espiritu Santore mare imarūjeka. Jesucristore ā'mitiripēatirā Espiritu Santore ña'rījāikarā oyiaja majarika.

¹⁴ ĩrā ṗo'iji maṗo'ia imariṗotojo ritaja sime sareka. ¹⁵ Ū'ṗua jaika imarikareka, “Pitaka upakamarā ñima simamaka, ṗo'iarekamarā ñime”, ārīkoṗeko'omakaja ṗo'iarekaja ima sime. ¹⁶ I'supakajaoka ā'mua jaika simarikareka, “Ñakomarā ñima simamaka, ṗo'iarekamarā ñime”, ārīriṗotojo ṗo'iarekajaoka ima sime. ¹⁷ Ñakotaojo maṗo'ia imarikareka, dakoapi ma'mitiriberijāāeka. Ā'mutakaja simarikarekaoka dakoapi mawīṗberijāāeka. ¹⁸ Ikupaka sime. Maṗo'ia imarūkia kiyapaika upakaja Tuṗarāte mare ṗo'ijiaeka. I'supakajaoka sime Jesucristore yi'yurāro'si. “Rīkimarāja imar-

ipotojo ƒrātata upaka nimarāñu”, Tuparāte āritika sime. ¹⁹ ƒrāba'ikakaja † maƒo'ia imarikareka ƒo'imarā simajāāeka. ²⁰ Ikuƒaka simatiyayu: Maƒo'iareka ritaja mareka simako'omakaja ƒrāƒo'iji sime maƒo'ia. I'supakajaoka maima Jesúre ā'mitiripēairā. Rīkimarāja imariƒotojo ƒrīka upaka oyiaja ƒupajoawa'ri jey-obaabu'airā maima.

²¹ Ņakoa jaika imarikareka “Yire jeyobaabeyua sime ƒitaka”, sārīberijāāeka. I'supakajaoka ruƒuko'a jaika imarikareka “Yire jeyobaabeyua sime ũ'ƒua”, sārīberijāāeka. ²² Ikuƒaka sime: Maƒo'iakaka ima “Dako waƒa-marā sime yiro'si”, mañurō'ō simakoƒeko'omakaja imatiyaika sime. ²³ Maƒo'iareka ima “Jiyurimarā sime”, ārīƒupajoawa'ri jibaji aƒerāte sayoiokaro'si jia samairīrijayu. I'supakajaoka aƒea maƒo'iareka ima ritaja ƒo'imajare ƒakoreka jariroaka jāātirā oyiaja maima.

²⁴ I'supaka simako'omakaja ƒrārikō'rīmato ima maƒo'iareka sīarīrīmarāja jariroaka rā'ƒi-ta'apatabeyurō'ō. Kiyapaeka upakaja maƒo'ia Tuparāte mare ƒo'ijiaeka. I'supaka kibaaeka simamaka maƒo'iareka ima “Imatiyabeyua sime yiro'si”, mañua simakoƒeko'omakaja jibaji mairīñurō'ō sime.

²⁵ Maƒo'iareka ritaja mareka simako'omakaja ƒrātiji oyiaja sajeyobaabu'ayu. I'supakajaoka maima maro'si. Rīkimarāja maima simako'omakaja ƒrīka upakaja ƒupairā imarī, majeyobaabu'arijayu. ²⁶ ƒrākō'rīmato maƒo'ia mare yiarāka ƒoto mare yiabeyurō'ō ƒariji sayi'apatayu. Supabatirā ƒrākō'rīmato maƒo'ia jiyurika ƒo'imajare ƒaikapi ritaja jījimaka maima. I'supakajaoka maima Jesúre ā'mitiripēairā maro'si. Maka imakite ba'iaja ƒuparirāka, maimaupatiji kika ba'iaja maƒuparipatarāñu. Supabatirāoka maka imakite jījimaka imarāka, maimaupatiji kika jījimaka maimapatarāñu.

²⁷ Ikuƒaka simatiyayu: Jesúrika ba'irabebarakaja jey-obaabu'arijayurā imarī, ƒrīka ta'iarāja Jesús ƒo'iuƒakaja imarā maima. I'supaka simamaka ƒrīka upakaja imatiyairā oyiaja maimarijayu. Maka imaki ƒrīkate maro'si ō'totoirāka maimaupatiji Jesúrika ba'irabeirāro'si jiamarā simarāñu. ²⁸ I'supaka Jesús ƒo'iuƒaka ƒrīka ta'iarāja maimamaka, ƒrīka jariwa'riri-marā kirika ba'iraberika Tuparāte mare ja'atayu majeyobaabu'aokaro'si. Mamarītaka ƒrārimarāre Tuparāte wā'maeka aƒótolrāka nimaokaro'si. I'supaka kibaaeka narokabajirā ƒrārimarāre naƒuparō'ōpi nare kēñua kiro'si bojañirimaja nare kimarūjeyu. Narokajite aƒerā kirika bojariroka wārōrimaja, supabatirāoka aƒerā Tuparā ƒrīkaja kibaawārūika maikoribeyua bearūkirāro'si nare kimarūjeyu. I'supakajaoka aƒerimarā jīñurāte tāārimaja nare kimarūjeyu. Aƒerā imarā aƒerāte jeyobaarūkirā, supabatirā Tuparāte yiyurā jia natiyiaja ba'iraberuputarimaja nimaerā aƒerimarāre kijeyobaarijayu. I'supakajaoka aƒetomaja oka na'mitiribeyua imakoƒeikaja najaiwārūerā kijeyobaayu.

²⁹ ƒrāba'ikakaja takaja kiro'si maba'iraberāmarā

† Por ejemplo, si el cuerpo fuera compuesto solamente de ojos, o de orejas.

Tuparāte ritaja ima mare ja'atayu. Ā'mitirikōrī je'e: ƒrīka ta'iarāja Jesucristorika bojataƒarimaja oyiaja marīrā maima. I'supakajaoka ƒrīka ta'iarāja Tuparāte mare ōrīrūjeika kiro'si bojañirimaja oyiaja marīrā maima. Supabatirā ƒrīka ta'iarāja kirika bojariroka wārōrimaja oyiajamarā maima. I'supakajaoka ƒrīka ta'iarāja Tuparā upaka maikoribeyua baabearūkirāmarīrā maima. ³⁰ ƒrīka ta'iarāja jīrīrimajare tāārimaja oyiaja marīrā, supabatirā ƒrīka ta'iarāja majaiwārūbeyua oka imakoƒeika jaiwārūrimaja oyiaja marīrā maima. Najai-ka ā'mitiritirā, “Ikuƒaka ārīrika nañu”, ārīwārūrimaja oyiaja marīrā maima. ³¹ “Jia jeyobaabu'aokaro'si Es-ƒiritu Santore mare jeyobaaikapi imatiyaika yibaariyapayu”, ārīwa'ri Tuparāte mija jēñebe. I'supaka mija baarākareka jia simarāñu.

I'supaka mija ārīrūkia simako'omakaja tērīwa'ribaji imaroka mijare yiwārōerā baayu mae.

Aƒerāte mawayuñijika, ika sime imatiyaika

13 Ritaja aƒetomaja oka jairā imariƒotojo, supabatirā āngelrākare jaika ƒariji jaiwārūirā imariƒotojo, aƒerāte wayuñabeyurā maimajika, “Dakoa waƒamarāja najaiyu”, ƒo'imajare mareka ārījīñu.

² Tuparāro'si bojañirimaja maimaokaro'si ritaja mare kiōrīrūjerikareka, aƒerāte mawayuñaberijika, dakoa ƒrīwa'ri imatiyairā maimaberijāāeka. I'supaka imarā imarī karerō'ōpi ritaja imarūkiakaka mare kibojarikareka, supabatirā ritaja Tuparāte mare ja'ataika mořrikarekaoka, dako waƒamarā simajāāeka. Supabatirāoka jia Tuparāte yirīwa'ri “Ika ƒusia miwiarīkabe Tuparā”, maƒakā'ā kire mañu upakaja kiyi'rijika simako'omakaja aƒerāte mawayuñaberijika, dakowaƒamarā simajīñu. ³ Wayuoka baairāte jeyobaawa'ri marikaika ritaja ƒiripotojo, aƒerāte mawayuñaberijika, dakoa sawapa Tuparā ƒō'irā matōƒoberijīñu. Tuparārika bojariroka wārōrika maja'atabepakā'ā “Tuparā majamarāre yire joeriataparū”, marījika simako'omakaja aƒerāte mawayuñaberijika, dakoa sawapa jia matōƒoberijīñu.

⁴ Mija ƒabe. Ikuƒaka sime wayuñabu'arikakaka: ƒo'imajare ba'iaja mare baako'omakaja, sarakajepāāekaja maimaye'e. Sarakajepāāirā imarī, nare boebaririka imabeyua. Supabatirā “Aƒerā yijare jibaji imarā”, ārīwa'ri nare ā'mijīabekaja maimaye'e, ritaja imarā rokarā maimaokaro'si. ⁵ ƒo'imajare i'yōpi'rikoreka niaika wājītāji ba'iaja nare mabaabeabesarāñu. Supabatirā maro'si wājītāji takaja jia ƒupajoabekaja jia ƒo'imajare imarikakaka ƒupajoarika sime. I'supakajao-ka ba'ijīkaja mare naƒakā'ā nare boebaririmarā sime. Aƒea i'supakajaoka apikate mare ba'iaja baako'omakaja ñoaka saƒi boebaka imapañarimarā sime. ⁶ ƒo'imajare ba'iaja baaika ƒatirā, “Ba'iaja baairā nime”, āƒaraka jījimaka imarimarā sime. I'supaka imabekaja Tuparāte yapaika upakaja baairā imarāte ƒatirā jījimaka maimarāñu. ⁷ Wayuñariƒupakirā imarī, aƒerāte ba'iaja

mare baako'omakaja nareka majai beyu. Jia nare puþa-
joawa'ri "Örþu arükirä nimamirirükawa'riräñu je'e
rupu", marþupajoayu. Ba'iaja rakajepääbaraka
aperäte wayuñarija'atarika imabeyua.

⁸ Wätaka þo'imajare örrika ja'atarükimarña sime.
Tuþaräte mare äñua kiro'si mabojañjika þuri tiyiräka.
I'supakajaoka simaräñu þo'imaja oka majai beyua
Tuþaräte mare jairüjeika, supabatirä morirä Tuþaräte
mare ja'ataeka. ⁹ Ikuþaka sime: Maekaka örrþu arika
Tuþaräte mare ja'ataika simako'omakaja ritaja
örrþatabeyurä maime. I'supakajaoka mare kiörrüjeika
kiro'si mabojañjirükia morþatabeyuaoka. ¹⁰ I'supaka
maima simako'omakaja kiþö'irä maeyaräka þoto þuri
jia örrwäruñtiyairä Tuþaräte mare jarirüjeräñu. Suþa
imarñ i'sirimi seyaräka þoto maekaka morikopeika
wapamarña jariräka.

¹¹ Mija ñabe: Me'rñ ñimaeka þoto, ritaja jia yijai-
wäruþerika ruþu. Suþabatirä, yipupaka, suþabatirä
örrwäruþu'atarikakakaoka, i'supakaja simaeka ruþu
yiro'si. Pakiariwa'ri yime'rärñ ñimaeka upakamarña ñi-
marijayu mae. ¹² I'supakajaoka maekaka maro'si
simañuju ruþu, ritaja Tuþarärika moriwäruþeyua sima-
maka. Uþeria majakaþi maþema mayaakoþeika
upakaja maime Tuþarärikakaka jia morþesaräka.
I'supaka simako'omakaja ñamajñ Tuþarä þö'irä eyatirä,
kire mairäñu. I'sia þoto mare kiörrþataika upakajaoka
kire moriwäruþataräñu maro'sioka.

¹³ I'supaka simamaka maekarakaba'ikaka ima
maekaka mabaarjarirükia. Ñakörñ je'e: Jia Tuþaräte
ä'mitiripëarijaparaka maimarijariye'e. Suþabatirä
"Kiþö'irä maeyaräka þoto mare këñu upakaja jia mare
kibaaräñu", ärrþupajoabaraka imarijarirükia sime.
I'supakajaoka þo'imajare jia wayuñabaraka maimari-
jariye'e. Maekarakaba'ikaka mabaarjarirükia
imako'omakaja wayuñabu'arikakaka sime tärwa'ribaji
imatiyaika.

Tuþaräte mare jeyobaamaka ikupaka mabaabu'aye'e

14 Suþa imarñ þo'imajare jia mawayuñarijariye'e.
I'supakajaoka "Þo'imajare miro'si yija bojañji-
wäruerä yijare miörrüjeika yijare mija'atabe", äþaraka
Tuþaräte mija jëñebe. ² Ikuþaka sime: Rërritirä ni-
marö'örä oka kiörrþeyuapi jaikite þo'imajare ä'mitiri-
wäruþeyua. Kiþupaka simamaka Tuþarä ñrñkateje saþi
kijaiyu. ³ Apika þuri Tuþaräte kire bojarüjeika þo'ima-
jare bojaiki. Kire ä'mitiritirä, jibaji Tuþaräte nayi'riräñu.
I'supakajaoka jia okajñija imatirä Tuþaräte yaþaika
upaka nabaaokaro'si, suþabatirä jiiþuparä nimaerä
i'supaka kibojayu. ⁴ Oka kiörrþeyuapi Tuþaräte jaiki,
i'supaka kibaaika kiro'si takaja jia sime. Tuþarärika
na'mitiyuapi aperäte bojaikite þuri sä'mitiritirä jia
þo'imajare sörrwäruþu'atarijayu. I'supaka kibaaika sima-
maka jia Jesúre yi'yuräte kiwärrijayu.

⁵ Ñrñka jariwa'ririmarña aþetatarä oka mija örrbeyua
imakopeika mija jaiwäruþerika, jia simajäñeka yiro'si.

I'supaka jia simako'omakaja aþerä oka kiörrþeyua kijai-
ka tärwa'ribaji imatiyaika sime Tuþaräro'si bojañjirika.
Aþerä oka kijaika þo'imajare ä'mitiriwäruþeyua ñrñka
bojarikatarimajite imajñka þuri jia sime. ⁶ Mija ä'mitipe
yijeyomarä. Mija þö'irä eyatirä mija ä'mitiribeyua yijaiñ-
ka, dako wapamarña mijaro'si simajññu. Tuþaräte yire
örrüjeika mijare yibojajñka þuri jia mijaro'si simajññu.
I'supakajaoka sime Tuþarärika mija ä'mitiyurokaþi yi-
wäruþeika.

⁷ Ä'mitirikörñ je'e. Ñrñkate ma'saka jia puþuwäruþeyua
ä'mitiritirä, "I'siroka kiþupuyu", ärrwäruþeyurä maime.
I'supakajaoka arþa wameikaþi bayaoka jia
kibirewäruþepakä'ä, "Tsiakaka kibireyu", mariwäruþeri-
jññu. ⁸ Aþea ima. Surararäkare akarimajire tromþeta
wämeika jia kiþupuwäruþerijñka, namajamaräka jññrä
imatikaja nimawäruþerijññu. ⁹ I'supaka sime, aþetatarä
oka mija örrbeyua mija jaikopeika ä'mitiriwäruþeri-
wa'ri, "I'supaka ärrñka nañu", aþeräte ärrwäruþerijññu.
I'supaka simamaka, wapuju ko'torö'öräja jairä upakaja
mija baajññu. ¹⁰ Rita sime, ika ritatojo wejeareka rita-
jatata þo'imaja rakakaja noka najaiyu. I'supaka
simako'omakaja ñrñtatataja imarä imarñ najaika ä'mi-
tiribu'awäruþirä. ¹¹ I'supaka simako'omakaja majey-
omaräkaki ña'mitiribeyuapi yika kijaiñka ñrñtiji yija
ä'mitiribu'abepakä'ä, "Aþetomaji upaka kime",
ñarñräñu. I'supakajaoka yireka kiþupajoaräñu kiro'sio-
ka. ¹² I'supaka mijaro'si simakoreka, Espiritu Santore
ja'atarijayu yaþairä imarñ, "Jesúre yi'yuräte yija jey-
obaarükia yijare mija'atarika yija yaþayu", kire mija
ärrñjape.

¹³ I'supaka simamaka aþeräte jeyobaarika puþajoairä
imarñ, "Espiritu Santo yire jeyobaaikaþi aþerä oka
ñorþbeyua yijaiko'omakaja aþeräte jia sayibo-
jarikataokaro'si mirikakaka yire mija'atabe", äþaraka
Tuþaräte mija jëñerijape. ¹⁴ Ikuþaka sime: Tuþaräte jiy-
ipupayeebaraka aþerä oka ñorþbeyua yipupakarä yire
ña'rñjajikaþi upakaja kire jairiþotojo, "I'supaka yijaiyu",
ñarñwäruþeyu. ¹⁵ I'supaka simamaka ikupaka
mabaaye'e: Aþerikuri aþerä oka morþbeyua
maþupakarä mare ña'rñjajikaþi upakaja Tuþaräte ma-
jairijariye'e, i'supakajaoka mabayakoyaye'e. Aþerikuri
þuri moriwäruþu'ataikaþi kika majairijariye'e, i'supaka-
jaoka kiro'si mabayakoyarijariräñu. ¹⁶ Ika mijare yibo-
jaika upakaja mija baabe. I'supaka mija baaberijñkare-
ka, sä'mitiriberiwa'ri "Jia mibaayu Tuþarä", mijare ä'mi-
tiririmajare ärrwäruþerijññu. ¹⁷ Kire jiyipupayeebaraka,
"Jia mibaayu Tuþarä", jia mañua simako'omakaja, ma-
jaika ä'mitiriberiwa'ri jibaji kire nayi'riwäruþeyu. ¹⁸ Mi-
jare tärwa'ribaji ñorþbeyua oka imakopeika jaiwäruþeiki
ñime. I'supaka imaki imarñ, "Jia mibaayu Tuþarä", saþi
kire ñañu. ¹⁹ I'supaka simako'omakaja Jesúre yi'yuräka
rërritirä diez mil rakaroka na'mitiribeyuapi nare yijaiñka
dakowapamarñaja simajññu. Na'mitiriwäruþeikaþi þuri
ñrñpitarakarokatakaja nare yibojako'omakaja
sanörrwäruþeika jibaji sime yiro'si.

²⁰ Me'rāka jia ḡrīpūabeyukajirā upaka mija pūpajoa'si yijeyomarā. I'supaka simako'omakaja me'rārijaka ba'iaja baakoribeyurā upaka Tuṡarāte yapaika pūpajoabaraka pakiaiyurā upaka jia mija imabe. ²¹ Mija ūabe, ikupaka Tuṡarā majaroṡūñurā sabojayu: "Judiotatarā ṡḡ'irā aṡetomajare yīpūatarāñu aṡea okapi nare najaiokaro'si yire ā'mitiribeyurā nimamaka. I'supaka nare yibaako'omakaja, yire nayi'ribesarāñu ruṡu", āriwa'ri sabojayu Tuṡarā oka pūñurā. ²² Suṡa imarī i'supaka Tuṡarāte mare jairūjeka "Wēkomaka yijare baarāki Tuṡarā", kire ā'mitiriripe'yoirāte āriwārūokaro'si. Maro'si pūri kirika Tuṡarāte mare ḡrīrūjeika mabojamaka "Maka kime", marīwārūyu. ²³ Ikuṡaka sime: Mija rēñurō'ḡrā aṡerā oka mija ḡrībeyua ūrīka upakaja jaibaraka mija imajīka ṡoto, Jesúre yi'ribeyurāte mija ṡḡ'irā eyajīñu. I'supaka mija jairijayu ṡoto ūakoribeyurā imarī, "Wejabisimajataka ūrāre ime", mijareka narīrāñu. ²⁴ I'supaka baabekaja Tuṡarāro'si bojañjibarakamija imarō'ḡrā ūrīka Jesúre yi'ribeyuka kākatirā, Tuṡarāte mijare ḡrīrūjeikarō'ḡjīrāja mija bojarāka jia sakiḡrīwārūṡatarāñu. Suṡa imarī, "Ba'iaja baatiyaiki ūime. Ya'erḡ'ḡrā yīpūpajoakoṡeika Tuṡarāte ḡñua", kēfirāñu. Suṡabatirā Tuṡarāte jiyīpūpayeewa'ri ūukurūṡatirā, "iMijaka Tuṡarāte ime mirākiyu!", kēfirāñu.

Jesúre yi'yurāka rēritirā, ikupaka Tuṡarāte majiyipūpayeeye'e

²⁶ Mija ā'mitiṡe yijeyomarā. Ikuṡaka mija baarijape mija rēririjarirāka ṡoto: ūrārimarā imarā bayakoyariyapairā. Aṡerā imarā wārḡrika yapairā. Suṡabatirā Tuṡarāte nare ḡrīrūjeika bojariyapairā nime aṡerā. Aṡerimarā imarā norībeyua simako'omakaja aṡea okapi jairika yapairā. Suṡabatirāoka imarā sabojarikariyapairā. Ritaja mija baarijayuapi Jesúre yi'yurāte jībaji kire nayi'yaokaro'si nare mija jeyobaarijarijīka jia sime. ²⁷ Aṡerā oka mija ḡrībeyua mija jairiyapaye'e, ūṡarā, maekarakamaki rō'ḡjīrāja samija jaiṡe. ūrīka mamarī, aṡika kirokajīrā mija jairijape. Ma'mitiribeyurokapi jaikite jairāka be'erḡ'ḡrā aṡika sabojarikatarāñuka, aṡerāte sā'mitiyaokaro'si. ²⁸ Bojarikatarimajire imabesarākareka, mija rēñurō'ḡrā aṡerokapi jaibekaja mija imabe. ūrārimarāja aṡerḡ'ḡrā Tuṡarāka i'supaka mija jairijape. ²⁹ I'supakajaoka, Tuṡarāte mijare ḡrīrūjeika mija bojariyapārāka, ūṡarā, maekarakamaki rō'ḡjīrā mija jaiṡe. ūrīkaja mamarī apika kirokajīrā mija jairijape. I'supaka mija jaimaka aṡerā Jesúre yi'yurā jia sā'mitirirāñurā, "Rita, Espiritu Santore kire ḡrīrūjeikapi kijaiyu", narīwārūrāñu. ³⁰ ūrīkate jaika ṡoto aṡika sā'mitirirūṡakite kijairūkia Tuṡarāte kire ḡrīrūjejīkareka, mamarīji jaiū'muikite okata'rijīñu apikate jaiū'muokaro'si jia sime. ³¹ ūrīkaja mamarī kirokajīrā aṡika Tuṡarāro'si bojañjirimajare jaimaka ūrīkajariwa'ririmarāja mija jaiwārūrījarirāñu. I'supaka mija baarāka, jībaji Tuṡarārika ḡrīwa'ri okajāja pūṡapāraka jia mija imarāñu. ³² Tuṡarāro'si bojañjirima-

ji pūri, sakibojarūkirō'ḡjite ta'awārūiki kipūpayariji. Aṡerāte jairāka ṡoto okamarāja kime ruṡu. ³³ Rukubaka baarika yapabeyuka kime Tuṡarā. Suṡa imarī ritaja jiyīpūpaka ḡrību'abaraka mija rēririjarirāka jia simarāñu.

I'supaka oyiaja aṡerā Jesúre yi'yurāte baarijayua sime narēririjayurō'ḡ rakakaja. ³⁴ Rēritirā mija imarāka ṡoto, jairī wiriwa'ribekaja ūmirījate jaikatakaja ā'mitirirūkirā nime rōmijā. Kotīmite ā'mitirirūkiko koime, i'supakaja Moiséte o'oeka simamaka. ³⁵ Kojēriariyapājīka, nawi'iarā ṡerīeyatirā kotīmite sakojēfirā. Mia, narēriwi'iarā ūrāko rōmore jairāka, "¿Dako baaerā i'yḡpīpekaja kojaiyu?", aṡerāte āriṡupajoarāñu.

³⁶ ¿Marākā'ā mija pūpajoayu je'e? Mamarī Tuṡarārika bojaū'muekamarīrā mija ime. I'supakajaoka mija tarāja kirika bojariroka yi'rikamarīrā mija ime. I'supaka simako'omakaja aṡerā Jesúre yi'yurāte baarijayu upaka baarūkamarīrā mija ime bai je'e? Jēno'o i'supakamarā sime. ³⁷ "Tuṡarāte yijare kiḡrīrūjeika bojañjirimajayija ime", āñurā imarā je'e torā. I'supakajaoka "Kirikapi ba'irabeokaro'si Espiritu Santore yijare ja'atayu", aṡerā āñurā mijakarā. "I'supaka kijeyobaairā yija ime", āñurā nimaye'e, "Maipamakire jā'meika upakaja ṡablote maro'si o'oyu", naro'sioka narīrū. ³⁸ "Maipamakire jā'meka upakamarā ṡablote bojayu", āñukate, "Kipūpajoaika upakaja kijaiyu", Tuṡarāte kireka ārīrāñu.

³⁹ Mija ā'mitiṡe yijeyomarā. Ikuṡaka simatiyayu maimarūkia: "Tuṡarāte yire āñua bojawārūiki ūmaerā yire kijeyobaarika yiyapayu", āṡaraka kire mija jēñeṡe. I'supaka simako'omakaja, aṡerā oka na'mitiribeyua jairāte jājibaarūkamarā sime. ⁴⁰ Mija rēririjayu rakakaja, jia oyiaja mija imabe rukubaka baabekaja.

Jesúre reyaripotojo, ḡñia kijariṡe'rikakaka jībaji ṡablote nare bojajīka ate

15 Yijeyomarā, Jesúrikakaka mijare yiwārḡrapaka jia mija ḡrīrika yiyapayu. Ika majaroka bikija mija yi'riū'mutika sime. Sayi'rikarā imarī, jia Jesúre yi'riri-jayurā mija imarijayu. ² Mijare yiwārḡrapaka ā'mitiripēawa'ri Cristore mija yi'riri'atābesarākareka ba'iaja mija jūrūkia imakoṡeikareka Tuṡarāte mijare wayūfārāñu. I'supaka mija baabesarākareka, dakowapamarā kire mija yi'rikoṡeika jarirāka.

³ Imatiyairoka mijare yiwārḡrape Cristore mamarī yire sawārḡrapaka upakaja. Ikuṡaka sime ūakḡrī je'e: Ba'iaja mabaika wapa Cristore reyaekakaka mijare yibojarape. I'supaka Tuṡarā majaroṡūñurā bojatika upakaja sajarika. ⁴ "Āta wi'iarā kire natako'omakaja, maekarakarāmi be'erḡ'ḡrā Tuṡarāte ḡñia kire jarirūjeka ate", āriwa'ri bikija sabojatika Tuṡarārika o'oeka pūñurā. ⁵ I'supaka simamaka ḡñia kijarika be'erḡ'ḡrā ṡedrote kire ūaeka. I'sia be'erḡ'ḡrā ūṡoū'pūarāe'earirakamaki kika wārūeka mirā rā ṡḡ'irā kipemakotowirika mae. ⁶ I'sia be'erḡ'ḡrā 500 rakamaki bo'ibajirā kire yi'yurā

imaekarā pō'irā keyaeka. I'supaka kibaaeka ūaeka mirārā, rīkimarāja ōñia imarā ruḅu. Ī'rārimarā pūri reyatarā. ⁷ I'supaka simaeka be'erō'ō Santiago pō'irāoka keyaeka. Sabe'erō'ō nimaupatiji kirika bojariroka nabojatapaerā kijā'mekarā pō'irāoka keyaeka.

⁸ Nabe'erō'ōpi yireoka kīpamakotowirape. Aperā apóstolrākare kiwā'maeka upakamarāa apóstol yire kimarūjerape. ⁹ "Yire tērīwa'ribaji imatiyairā aperā apóstolrākare ime", űarīpupajoayu. Mia, Jesúre yi'yurāte ba'iaja baaiki űimaeka ruḅu. I'supaka űimako'omakaja apóstol űimaokaro'si Tuḅarāte yire wā'maeka. ¹⁰ Yire wayuűawa'ri, kirika ba'iraberimaji űimaokaro'si Tuḅarāte yire jā'meka. Jiitaka yire kibaaeka simamaka kirika jia yiba'irabeyu. Sapi āriwa'ri "Yirika bojataparimaji kimarū āriwa'ri kire yipūatakoḅeka", yireka āribeyuka Tuḅarā. Aperā apóstolrāka imarāte pemawa'ribaji Tuḅarārika ba'irabeiki űimaeka jia Tuḅarāte yire jeyobaaeka takapiji. ¹¹ Apóstolrākare Tuḅarārika mijare wārōeka, supabatirā mijare yiwārōrapakaoka, marākā'ā imabeyua űrātiji ima simamaka. Sā'mitiritirā samija yi'rape.

Mareyarāka simako'omakaja ōñia Tuḅarāte mare jaripe'rirūjerāñu

¹² Apóstolrāka űrātiji oyiaja bojairā yija ime. "Kireyae-ka simako'omakaja ōñia Cristore jarika ate", āriwa'ri yija bojarijayu. Mijare sayija bojako'omakaja űdako baaerā "Ōñia jaripe'rirūkimarīrā maimareyarāka be'erō'ō", űrārimarā tokarāre āñu je'e? ¹³ Īakōrī je'e: Reyariḅotojo ōñia jaripe'rirūkimarīrā maimaberirikareka karemarāa Cristore ōñia jaripe'riberijāāeka. ¹⁴ I'supaka simaberirikareka kirika bojariroka yija wārōika jiamarāa imajāāeka. Supabatirāoka dakoa wapamarāaja Cristore mija yi'rijāāeka. ¹⁵ Reyariḅotojo ōñia jaripe'ririka imaberirikareka Tuḅarāreka mijare ḅakirimaja yija imajāāeka, "Ōñia Cristore kijaripe'rirūjeka", āḅaraka.

¹⁶ I'supakajaoka reyarijayurāte ōñia jaripe'ririka imaberirikareka, Cristooka ōñia jaripe'riberijāāekaki. ¹⁷ I'supaka Jesúro'si simaberirikareka wapuju kire mija yi'rijāāeka. I'supakamarāa simarikareka ba'iaja mabaaikareka Tuḅarāte mare wayuűaberijāāeka.

¹⁸ I'supakajaoka ōñia Cristore jariberirikareka, kire yi'rikarā mirārā reyaekarā ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā na'rika. ¹⁹ I'supaka simarikareka, ḅakirika yi'rikope-wa'ri, "Jesucristo upaka, Tuḅarāte ōñia mare jaripe'rirūjerāñu", āriwa'ri ōñia maimatiyikuriji jia kire yi'rikareka jiamarītaka simajāāeka. Ba'iaja jūariḅotojo kire yi'rija'atabeyurā imarī, wapuju kire yi'rikopeirā maimarikareka, ritaja ḅo'imaja pemawa'ribaji mare nawayūājāāeka.

²⁰ I'supakamarāa sime. Cristore reyaeka simako'omakaja Tuḅarāte ōñia kire jarirūjeka. Supa imarī iki imaki mamarī ōñia jaripe'riū'muekaki. I'supakajaoka kire yi'yurā upatiji i'supaka oyiaja jarirāñurā. ²¹ Mamarī imaū'muekakire ba'iaja baaekapi

āriwa'ri reyarika imaū'mueka ḅo'imajaro'si. I'supaka simako'omakaja Jesúre maro'si reyaűiekapi āriwa'ri ōñia jaripe'rirūkia maro'si ḅo'ijirika. ²² Adán imaekaki riparāmerā imarī, reyarūkirāro'si oyiaja maima. I'supaka simako'omakaja Cristore yi'riwa'ri kirirā majarika simamaka Tuḅarāte mare ōñia jarirūjerāñu. ²³ Supa imarī sōrītikaja maimarijayu. Cristo imaki reyaripotojo wārō'ōrāja mamarī ōñia jaripe'riū'muekaki. űamajī ketarāka ḅoto kire yi'rika mirārāte i'supakajaoka naro'si simarāñu. ²⁴ Ritaja Tuḅarāte űaripe'yomijipi jā'meirāte kitērīrāka be'erō'ō wejetiyia seyarāñu. I'supaka nare baatirā "Kopakaja yimajāmarāre yitērītiyu. Mae miyapaika upakaja ritaja mijā'mebe", Kīpaki Tuḅarāte kērīrāñu. I'supaka Cristore baarāñu "Nare mitērītiyarāñurīmi rō'ōjīrāja ritajare jā'merimaji mire űimarūjerāñu", Tuḅarāte kire āḅakā'ā. ²⁶ I'supaka simarāka ḅoto ḅo'imajare reyaika ḅariji Cristore tiyetarāñu. Sapi āriwa'ri ritaja majamarāika maimaoka tiyipatarāka. ²⁷ Mia je'e, ikupaka sabojayu Tuḅarārika o'beka ḅūñurā: "Ritaja űḅamaki imarūkikaro'si Tuḅarāte kire ḅūataeka", āriwa'ri sabojayu. I'supaka simako'omakaja Tuḅarāte pūri jā'mebeyuka kime Cristo, "Ritajate yiro'si mijā'mebe", kire kērīka simamaka. ²⁸ Supa imarī ritaja kimajamarāre Cristore tērīrāka be'erō'ōpi nimaupatireje jā'merimaji kijarirāñu. Supabatirā "Mae űḅamaki mime", Tuḅarāte kērīrāñu. I'supaka kire kēḅakā'ā ritaja dika jariwa'ririmarāa űḅamaki Tuḅarāte jarirāñu.

²⁹ "Reyaripototaka ōñia jaripe'ririka imabeyua", aperāte ārikopeikakaka mijare yibojaerā baayu mae. I'supaka āriḅupajoariḅotojo űdako baaerā aperāteje reyaekarāro'si ruḅuko'a najūjerūjeyu űrārimarā je'e? Reyaekarā ōñia jaripe'ririka imaberirikareka pūri, wapuju dakowapamarāaja ruḅuko'a naro'si najūjeűikopejāāeka. ³⁰ Yijaro'si pūri, Tuḅarārika yija wārōika ḅoto werika sime, rīkimarāja yijare jāārika ri'kairāte imamaka. űMarākā'ā āriwa'ri werika yijaro'si simako'omakaja sayija wārōrija'atabeyu ruḅu bai je'e?

³¹ Rita mijare űañu yijeyomarā. űrārīmi jariwa'ririmarāja yire jāārika nari'kayu. I'supaka yiro'si simako'omakaja mijare yiwārōikapi jia Jesucristore mija yi'yua simamaka jījimaka űimarijayuaoka rita ima. ³² Éfesowejarā yiwārōrapaka ḅoto, yaiwēkoa boebaitaka ima upaka imawa'ri yire jāārika ri'kakoperaparā yire yi'ririyaḅaberaparā. I'supaka yire nabaamaka "Reyaripotojo ōñia majaripe'rirūkia imabeyua", āñuka űimarikareka dako baaerā ba'iaja jūariḅotojo nare wārōka'wisijūaberijāāekaki yi'i. Reyariḅotojo ōñia majaripe'rirūkia imaberirikareka pūri "űoaka ōñia imarūkimarīrā maima. Supa imarī ōñia maimatiyikuriji mayapaika upakaja ukubaraka, ba'abaraka maimaerā", āḅaraka Jesúre yi'ribeyurāte baaika upakaja baairā maimajāāeka maro'si.

³³ I'supaka simamaka wapuju bojapakirimajare mija ā'mitirīḅe'a'si. Ikuḅaka sime: Ba'iaja baairāka mija jeyoarirāka, jia baarijaturā imariḅotojo nuḅaka ba'iaja

baairã mija jarirãñu mijaro'sioka. ³⁴ Jia wãjirokapi mija þupajoape'awa'ri ba'iaja baarika mija ja'atabe. Mija þõ'irã ï'rãrimarã Tuþarãte õrïbeyurã imarã je'e. Mija ï'yoþi'yaokaro'si i'suþaka mijare ñañu.

Ikupaka simarãñu maþo'ia õñia majariþe'rirãka be'erõ'õ

³⁵ "Reyaripotojo õñia reyaekarãte jariþe'rirãñu", ñañua simako'omakaja, ikupaka ï'rãrimarãre jërïajïñu je'e: "¿Marãkã'ã simamaka reyaeka imaripotojo naþo'ia õñia jariþe'rityarãka ruku? I'suþakajaoka ¿marãkã'ã ïoirã nimarãñu ruku kopakaja rabaekarã imaripotojo?", nañu. ³⁶ I'suþaka yire jërïairã jia þupajoabeyurã imarã. Ikupaka sime ïakõrï je'e: Öterikiyapea moteika sajeta-kajaja rabaika. I'suþaka simako'omakaja satõsirõ'õrã imapi saþu'yu. Sajea rababerijïkareka, marãkã'ã baatirã saþu'riberijïñu. ³⁷ ïakõrï je'e: Trigo wãmeika öterikia, sayapeapi motemaka saþu'yu, samoteika upakamarïa. ³⁸ Samoterãka be'erõ'õ þu'ritirã Tuþarãte yapatika upakaja sajayu. Suþa imarï öterikiba'i ima upakaja saþu'ririjayu saro'si. ³⁹ Suþabatirã i'suþakajao-ka sime ika. Ä'mitirikõrï je'e: Wa'ia, wa'iro'sia, wï'ñaka, þo'imajaoka ï'rïka ta'iarã oyajamarïa þo'ikirã maima. ⁴⁰ I'suþakajaoka mabo'ikakurirã imarükïaro'siji Tuþarãte torã þo'ijiaeka. Suþabatirã õ'õrã imarükirã-teoka kibaaeka. ï'rãtïjitakamarïaja imaripotojo ï'þa-ba'iwã'taja jiyurika sime. ⁴¹ Aiyate yaaika upakamarïa kiyabooyu ñamikaki aiya. I'suþakajaoka sime tã'þia saro'si. Tã'þirãka natiyiaja rakaka oyiaja ya'tairã nime.

⁴² I'suþakajaoka maimarãñu maro'si. Reyaekakite mayayerãka be'erõ'õ kiþo'ia rabarãka. I'suþaka simako'omakaja Tuþarãte õñia kire jarirüjerãka be'erõ'õ þuri, imajïþarükikaja imarï, aþekurioka re-yarükimarïka kimarãñu. ⁴³ Reyaekakite mayayeika, jia-marïa ima kiþo'ia mayayeyu. I'suþaka simako'omakaja õñia kijariþe'rirãrõ'õjïrã þuri jia jiyurika, rikitubaka kiþo'ia jarirãka. ⁴⁴ "Jia ika ka'iaureka nimarü", äriwa'ri Tuþarãte mare þo'ijiaeka. I'suþaka simako'omakaja mareyarãka be'erõ'õ õñia mare kijarirüjerãka þoto jï-ibaji kika imarükirã maima. Ö'õrã õñia maima maþo'iaþi. I'suþaka simamaka Tuþarã þõ'irã eyatirão-ka aþeupakakaka þo'iaþi maimarãñu, torã jia imarükia.

⁴⁵ Ikupaka sabojayu Tuþarã majaropüñurã: "Mamarï-taka Adán wãmeiki þo'imajire Tuþarãte þo'ijiaeka. Suþabatirã õñika kire kimarüjeka", äriwa'ri sabojayu. Cristo þuri, Adán upakamarïa imaki, mareyarãka þoto Tuþarã þõ'irã õñia mare imajïþarüjerimaji kime.

⁴⁶ I'suþaka simako'omakaja õ'õrã maþo'ia ima saþiji õñia mabo'ikakurirã kika maimajïþarükimarïa sime ruþu. Mareyarãka be'erõ'õ mare kija'atarãñu þo'i imarãka þuri mabo'ikakurirã kika maimajïþarükia.

⁴⁷ Mamarï imaü'muekakite ka'iaþi Tuþarãte þo'ijiaeka. Sapi äriwa'ri õ'õrã imarükikaro'siji kimaeka. Kibe'erõ'õ Cristo þuri mabo'ikakurikaki imaki. ⁴⁸ Ika ka'iaureka

imarã maimamaka, Adán þo'ia imaeka upakaja sime maþo'ia. ïmirã Tuþarã þõ'irã õñia majarirãka þoto þuri, Jesuþo'ia upakaja maþo'ia imarãka. I'suþaka maro'si simamaka, kiupaka maimarijariye'e mae.

⁵⁰ Ikupaka mijare yibojaerã baayu yijeyomarã: Maekaka ima maþo'ia wejejë'rãkaja imarükimarïa imarï, Tuþarãte ritaja jä'merõ'õrã imabesarãka. ⁵¹ Mija ä'mitipe. Po'imajare örïberika mijare yibojaerã baayu. Cristore þe'rietaerã baarãka ruþu ritaja reyaþataekarã-marïa maimarãñu. I'suþaka simako'omakaja ï'rïka upakaja Tuþarãte maþo'ia o'apatarãñu. ⁵² Ikuparõ'õþiji maþï'rütaika upaka maþo'ia Tuþarãte o'arãñu. Tromþeta wãmeika okaarirãka þoto, "Wejetiyia seyayu mirãkiyu", marïwãrürãñu. Sokaarirãka þoto reyakoþekarãre mamaka naþo'iaþi õñia jariþe'rirãñu. I'sirïmi õñia imarãñurãteoka naþo'ia Tuþarãte o'arãñu. ⁵³ Maekaka maþo'ia ima rabarükia ima simamaka kika õñia maimajïþarükiaþi Tuþarãte mare so'arãñu. I'suþa-ka kibaarãñurã imarï aþekurioka reyarükimarïa maimarãñu. ⁵⁴ I'suþaka Tuþarãte mare baarãñu kima-jaropüñurã sabojaeka upakaja simamaka. Mia je'e: "Maþo'ia mare o'awa'ri þo'imajare reyaika Tuþarãte tiyetamaka, reyarika imabesarãka. Suþa simamaka 'Yi-ja reyarãñu', äriwa'ri kïkirika imabesarãka maro'si", sabojayu. ⁵⁶ Ba'iaja baawa'ri mareyarãñu. Tuþarãte jä'meika yi'ribeyurãte reyarika simamaka i'suþaka mare sariatayu. ⁵⁷ I'suþaka simako'omakaja maïþamaki Jesucristoþi ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã ma'rirükia imakoþekareka mare kitããmaka "Jiitaka mibaayu Tuþarã", jïjimakapi kire marïrijayu.

⁵⁸ I'suþaka simamaka þuparukubekaja, jia Jesucristo ye'þaraka mija imabe yijeyomarã. Suþabatirãoka "Waþuju Tuþarãro'si yija ba'irabekoþeyu", äriþupa-joabekaja, jiaþi kirika mija ba'iraberijape.

Aþerãte jeyobaokaro'si niñerü rëarika

16 Aþerã Jesuë ye'yurãte jeyobaabaraka niñerü mi-ja rëarükïakaka mijare yijaierã baayu mae.

Jesuë ye'yurã Galacia ka'iakarãre yibojaraþaka upakaja mija baajïkareka jia sime mijaro'sioka. ² Ikupaka mija baabe: Domingo rakakaja mija tõþorijayu upaka küþa-jïritirïjaka mija jierijape. I'suþaka mija baarijayua sima-maka, yeyarãñurïmi imatikaja simarãñu. ³ Mija þõ'irã eyatirã, Jerusalénrã niñerü e'ewa'rirükirãte "ïrã nime se'ewa'rirükirã", mija äriñrãñu. Suþa imarï "Jiirã þo'imaja nime. Nare mija e'etope", äriwa'ri þapepa nare yo'oïjirãñu Jerusalénkarãre nabeaeyaerã. ⁴ "Naka ya'riye'e je'e", ñarïþupajoarãkareka, naka ya'rirãñu.

Corintowejarã a'ririka Þablote þupajoaeka

⁵ Ö'õþi a'ritirã Macedonia wejarã yeyarãñu. Toþi tu-ritapabaraka mija wejea Corintorã yeyarãñu.

⁶ Nõapañaka mija þõ'irã ñimarãñu je'e aþeyari.

Þu'ejë'rãkarõ'õjïrã torã ñimarãñu je'e aþeyari. I'sia be'erõ'õ aþea wejea yiyapairõ'õrãja ya'yaokaro'si yire

imabeyuakaka yire mija ĩjijeyobaarākareka jia simarāñu yiro'si. ⁷ Jajuapı mija pō'irā ĩawa'irika yaḅabeyuka yi'i. I'supaka simamaka, karemarĭtaka Maiḅamakire yaḅarāka ḅoto ñoaka mija pō'irā ñimarāñu je'e. ⁸ I'supaka simako'omakaja Ēfeso wejearā yituirāñu Pentecostés baya o'rirāñurō'ōjĭrā. Ō'ōrāja ñimariyaḅayu ruḅu rĭkimarāja yiwārōika ĩaḅe'yoirāte imako'omakaja, rĭkimarājaoka Tuḅarārika yiwārōika jia sana'mitiririyaḅaika simamaka.

¹⁰ Timoteore mija pō'irā eyarāka ḅoto jia kire mija baabe mijare kĭkĭbekaja kimaokaro'si. I'supaka kire mija baabe yuḅakajaoka Maiḅamakirika ba'irabeiki kima-maka. ¹¹ Ba'iaja kire baabekaja kire mija e'etope. Supabaturā jia kire mija jeyobaabe yipō'irā ĩarĭ ketaokaro'si. "I'supaka kire mija baabe", ñañua simamaka ketarika yita'ayu, aḅerā Jesúre yi'yurāḅitiyika.

¹² "¿Marāḅate majeyomaki Aḅolore etarāñu ate?", āḅaraka ḅaḅerapı yire mija jērĭaeka ñiarape. Supa imarĭ aḅerā Jesúre yi'yurāka mija pō'irā turirĭ keyaokaro'si kire yipakatarikoḅerape. I'supaka yibaako'omakaja, "Torā ya'irika Tuḅarāte yaḅayu maekaka", kērĭḅuḅajoabeyu ruḅu. Supa imarĭ "Mae ya'rĭjĭkareka jia sime", kērĭḅuḅajoarāñurĭmi mija pō'irā turirĭ ke'rĭrāñu je'e.

Piyia jia Pablote nare bojatiyaeka

¹³ Jia ḅuḅajoaturā rakajetĭkarāja mija imabe. Supabaturā maiḅamaki Jesucristore yi'ririya'atabekaja, okajĭjiaḅı mija ḅuḅajoabe. ¹⁴ Rakakaja ritaja mija baarijaya aḅerāte wayuĭarikapĭtiyika oyiaja samija baarijape.

¹⁵ Estéfanos imaki, kika imarāḅitiyika Acaya ka'iakarā mamarĭtaka Tuḅarārika yibojarapaka yi'riü'murapara. Supa imarĭ maekaka aḅerā Jesúre yi'yurāte jeyobaari-

maja imarĭ, i'supakajaoka nabaarijaya naro'si. I'supaka simarapaka ōñurā mija ime. ¹⁶ I'supaka simamaka jiapı nare mija yi'ririyaririka yiyapayu. I'supakajaoka naka Tuḅarārika ba'iraberimajaka jia mija imarika yiyapayu.

¹⁷ Mija tā'omaja Estéfanos, Fortunato supabaturā Acaicotatarāre etamaka jia ĩjĭmaka ñime. Mija ḅuri yoḅı imarā imarĭ, yire jeyobaawārübeyurā. I'supaka simamaka mija pō'ikarā yipō'irā etairā tarāja ḅuri yire jeyobaairā. ¹⁸ Okajĭjia mija imaerā mijare najeyobaaika uḅakaja yipō'irā etaturā okajĭjia ñimaerā yire najeyobaayu. I'supaka baairāte majiyiḅuḅayeeĭkareka jia sime.

"Jia nimarü ḅo'imaja", Pablote ārĭḅüaeka

¹⁹ Asia ka'iakarā Jesúre yi'yurā, "Jia nimarü", mijare ārĭḅüairā. Aquila, kirümu Prisca, supabaturā nawĭ'iarā Maiḅamakire yi'riwa'ri rēñurāoka, "Jia nimarü", mijare ārĭḅüairā. ²⁰ Ō'ōkarā muḅaka Jesúre yi'yurāoka, "Jia nimarü", mijare ārĭḅüairā naro'si. Tuḅarāte yi'yurā imarĭ, jia ĩjĭmakapı mija jēñetoribu'abe.

²¹ Yi'i Pabło, ñoñu uḅakaja "Jia nimarü", ārĭwa'ri ikupaka yipĭtakapı mijaro'si yo'opüayu. †

²² Torā maiḅamaki Jesucristore yaḅabeyurāte "Ba'iaja Tuḅarāte nare baarü", ārĭwa'ri i'supaka mijare ñañu. "No'ojĭrāmarĭaja Maiḅamakire ḅe'rietarükirĭmi seyaparü", ārĭwa'ri yaḅatiyaiki ñime.

²³ "Jia maiḅamaki Jesúre mijare baarijarirü", mijare ñarĭḅüayu. ²⁴ I'supakajaoka "Jesucristore ā'mitiripēairā mija imamaka, jimarĭtakaja nare yiwayuĭayu", mijareka ñarĭḅüatayu.

I'tojĭrāja sime ruḅu.

† Después de dictar la carta a otra para escribir, Pablo añade su firma para que los lectores sepan que la carta realmente es de él. (Véase 2 Tesalonicenses 3.17)

2 Corintios

Ate Corintowejeakarāro'si Pablote pæpera pūataeka

1 ¿Yaje mija ime yijeyomarā? Yi'i Pablu, yijeyomaki Timoteopitiyika, “Jia nimarū”, mijareka yija āñu. Tuþarāte yire jā'meikapi āriwa'ri Jesucristorika bojariroka bojataparimaji ñime †. Corintowejeareka suþabatirā Acayaka'iarāoka imarā Tuþarāte jiyipupayeeokaro'si rēririjayurāro'si ika pæpera yipūatayu. ² Maþaki Tuþarā, suþabatirā maipamaki Jesucristopitiyika jia mijare nabaarū. Suþabatirāoka jia puþapara-ka mija imaokaro'si mijare najeyobaarū.

Pablote ba'iaja jūako'omakaja Tuþarāte kire jeyobaeka

³ Maipamaki Jesucristo Pakika jijimaka imawa'ri “Jia mibaayu Tuþarā”, kire yija āririjayu. Maþaki imarī, mare kiwayuñayu. Suþabatirā ba'iaja maþuparirijayu þoto mare jeyobaaokaro'si maka imaki kime Tuþarā. ⁴ Ritaja ka'wisika yijaro'si simako'omakaja ba'iaja yija puþarikoreka yijare jeyobaaerā Tuþarāte yijaka imajipe. Suþa imarī yijare kijeyobaaika upakaja aþerā ka'wisika jūairāte ba'iaja naþuparikoreka nare yija jeyobaawārūyu. ⁵ Cristore yiyurā imarī, ba'iaja kijūaeka upakaja yija jūayu yijaro'sioka. I'supaka simako'omakaja Cristorirā yija imamaka, ba'iaja yija puþarikoreka Tuþarāte yijare jeyobaayu. ⁶ Jesucristorika bojariroka bojaripareaja ba'iaja yija jūarijayu. I'supaka simako'omakaja, sayija rakajepāārijayu jia mijare jeyobaaokaro'si. I'supaka mijaro'si yija imamaka Cristore mija yiyua ja'atabeyurā mija imarijarirāñu. Ba'iaja yija jūarijayu þoto Tuþarāte yijare jeyobaarijayu. I'supaka yija imarijayua oñurā imarī, ba'iaja jūariþotojo okajājia imawa'ri samija rakajepāāyu mijaro'si. ⁷ Yija upakaja Cristore yiyurā imarī, ba'iaja jūarijayurā mija ime. Suþa imarī “Yijare kijeyobaaika upakaja Tuþarāte nare jeyobaarāñu, jia kire nayi'yaokaro'si”, mijareka āriþupajoairā imarī, ba'iaja yija puþaribeyu. ⁸ Mija āmitipe yija jeyomarā. Asia ka'iarā tuþaraka jimarā ba'iaja yija jūarapakakaka mija oñrika yija yaþayu. Jimarītaka ba'iaja jūawa'ri, okajājimarā sarakajepāāwārūbeyurā rōōjirāraja yija jarape. Suþa imarī “Reyarūkirāja yija ime je'e mae”, āriþupajoabara-ka ba'iaja yija puþarape. ⁹ Suþabatirā “Najāārūkirāja yija ime”, yija āriþupajoarape. Suþa imarī yija puþayariji marākāñ yija þo'ia řarirāwārūbeyu. I'supaka

simako'omakaja “Reyaekarā imakoþeirāte þariji oñia jariþe'rirūjeiki imarī, Tuþarā řirāka imaki yijare řarirāwārūiki”, yija āriwārūerā i'supaka yijaro'si simarape. ¹⁰ “Yija reyaerā baayu”, yija āritirapakarā werikareka Tuþarāte yijare o'atarape. Suþa imarī, “Ñamajōka i'supaka oyiaja Tuþarāte werikareka yijare baajiparijarirāñu”, āriþupajoawa'ri ba'iaja yija puþaritiyabeyu. ¹¹ I'supaka yijaro'si simaerā Tuþarāte mija jēñeijirijayuapi āriwa'ri yijare kijeyobaarijayu. Jia Tuþarāte yijare jeyobaamaka řawa'ri, “Jia mibaayu Tuþarā. Mire yija jēñeika upakaja mibaarape Pablora'karosi”, řikimarāja þo'imajare kire āriřañu.

Ikupaka simamaka Corintowejarā Pablote a'riberika

¹² Aþea ikupaka puþajoawa'ri jijimaka yija ime. “Tuþarāte yaþaika upakaja wāārōōrāja þo'imajare jia yija baarijayu, nare þakibekaja”, yija puþarōōþi yija āriþupajoayu. Ika wejeareka imarā wapuþu puþajoatirā nawārōika upaka mijaka yija imawārūbeyu. I'supakamarā sime, Tuþarāte yijare jeyobaamaka jia mijaka yija imawārūrijayu. ¹³ Suþa imarī rukubaka mija puþajoakaro'simarā pæpera o'otirā mijaro'si sayija þutatarijayu. Yija wārōika jia mija oñaaokaro'si mijaro'si sayija o'oyu. ¹⁴ Ika mijare yiboþaika, “Pablu kijeyomarāpitiyika wājia bojairā nime”, jia āriwārūbeyukajirā řarimarāre ime ruþu. řrāřimi jia yijare oñtirā “řrā þuri jitaka yijare wārōekarā”, yijareka nimaupatiji narīrika yija yaþayu. I'supakajaoka maipamaki Jesucristore þerietarāñurimi “Jia yijare āmitiriwa'ri mire nayi'rika”, jijimakapi kire yija āriřañu.

¹⁵ “Jia yika nime je'e. Suþa imarī Macedonia ka'iarā ya'rirāka þoto naþōiþi yo'rirāñu mamarī”, ñarīþupajoakoperape. I'supaka yibaarikareka řpakuri mija þō'irā eyawa'ri jiiþaji mijare yijeyobaajāēka. ¹⁶ “Macedonia ka'iarā ya'rirāka þoto naþōi ñimatawa'rirāñu, suþabatirā yipe'rirāka þotooka i'supakajaoka yibaarāñu ate”, ñarīþupajoakoperape. “Judeaka'iarā yeyawārūokaro'si Corintowejeakarā yire jeyobaarāñurā”, ñarīþupajoarape. ¹⁷ “¿Jia puþajoarimarāja i'supaka yijare kērāþe bai je'e”, yireka mija āriþupajoayu bai? Tuþarāte oñibeyurā þuri nañu upakaja baabeyurā imarī, “Āā, i'supaka yibaarāñu”, āriþotojo ñamajī ate “Jēno'o, aþe upaka yibaarāñu”, āñurā. I'supaka āribeyuka ñime yijā þuri. ¹⁸ Kēñu upakaja baiki kime Tuþarā. I'supakajaoka, “Ikupaka yibaarāñu”, ñañua aþe upaka baabeyuka ñime. ¹⁹ Kēñua upakaja baarijayuka Tuþarā Maki Jesucristo. Suþa imarī “Āā

† Apóstol

ikupaka yibaarãñu", ãrĩripotojo, aþe upaka baabeyuka kime. Kirika bojariroka mijare yija wãrõrijayu, yi'i Pablo, Silvano supabatirã Timoteopitiyika. I'supaka simamaka "Ikupaka yija baarãñu", ãrĩripotojo aþe upaka yija baabeyu yijaoka. ²⁰ "Ikupaka jia yibaarãñu yirirãte", kãrĩka upakaja ritaja Tuparãte baaeka Kimaki Jesucristopi ãrĩwa'ri. Supa imarĩ jia Jesucristopi mare kibaarijaya õñurã imarĩ "Rita, kãrĩka upakaja baaiki kime", ãrĩwa'ri Tuparãte majiyipupayeerijayu. ²¹ Jesucristore mayi'yua maja'atakoreka Tuparãte mare jeyobaayu. Supa imarĩ ikijioka kime Jesucristorirã maimaokaro'si mare wã'maekaki. Supabatirã kirirã maima beaokaro'si Espiritu Santore mapupakarã kiña'ajããeka. I'supaka kibaamaka, "Jia yirirãte yibaarãñu", kãrĩka upakaja Tuparãte mare baarãñu", marĩpupajoayu.

²³ "Mija põ'irã ya'rirãñu", ñarãpaka mijare pakiberapaki yi'i. Okajãjiapi mijare okajããriyapaberwa'ri mija põ'irã ya'riberape ruþu. Tuparãte ãaika wãjitãji ikupaka mijare ñañua rita sime. ²⁴ Mijare okajããtikarã imaripotojo, "Ikupaka mija baabe, ikupaka puri mija baa'si", ãrĩwa'ri mijare jã'meriyapabeyurã yija. Cristore yi'ritikarã mija imamaka, jjiimaka mija imaokaro'si wãrõbaraka mijare jeyobaarika yija yapayu.

2 Bikija mija põ'irã eyatirã, mija pupape'rirã okajãjia mijare yijaimaka ba'iaja mija puparape. I'supaka simako'omakaja, "Tuparãte yapaika upaka baabeyurãte puri yokajããrãñu je'e ruþu", ñarĩpupajoarape. I'supaka simamaka "Ba'iaja napuparia'si ate", ãrĩwa'ri mija põ'irã turirĩ ya'ribeyukaji ruþu. ² Jjiimaka yire imarũjerimaja mija ime. Supa imarĩ okajãjiapi mijare yijajitka ba'iaja pupariwa'ri, marã aþerã jjiimaka yire imarũjerimaja imaberijĩñurã. ³ "I'supaka napuparijĩñu", ãrĩwãrũtirã ba'iaja mija puparirika yapaberwa'ri mija põ'irã ya'ribeyu ruþu. Mija põ'irã yeyarũki ruþu mijaka okajerika yapawa'ri "Ikupaka mija baabe", ãparaka þapera takaja mija põ'irã yipũatarape. Okajietirã ba'iaja pupapekaja jjiimaka yire puparirũjerũkirã mija imaokaro'si mijare sayipũatarape. Supa imarĩ "Napõ'irã yeyarãka þoto jia simamaka ãtirã jjiimaka nimarãñu je'e naro'sioka", ñarĩpupajoayu. ⁴ I'sia þapera mijaro'si yo'orapaka þoto jimarã ba'iaja yipuparape yorapãrõ'õjĩrã. Supa simako'omakaja sãtirã ba'iaja mija pupayaokaro'simarã þapera mijare yipũatarape. "Jia mare wayuãiki kime Pablo", mija ãrĩwãrũokaro'si mijare sayipũatarape.

Ba'iaja mare baakoperapakiteoka mija wayuãibe, Pablote ãrĩka

⁵ Ba'iaja mija watoþekarã baarapakite jia imarika yapawa'ri jãjia kire mija baarapakakaka mijaro'si yo'oerã baayu mae. Ba'iaja kibaarapaka ã'mitiritirã, ba'iaja yipuparapaka simamaka saþemawa'ribaji mija imarape je'e, mijaro'sioka. I'supaka simako'omakaja "Ba'itakaja mijare puparirũjetiyaberapaki kimarape

je'e", ñañu ba'itakaja kijũarika yapaberwa'ri. ⁶ Ba'iaja kibaarapaka simamaka mija rãrãpaka þoto "Ikupaka kire mabaaye'e kipupape'yaokaro'si", mija ima upatipãñakaja ãrĩtirã i'supaka kire mija baarape. I'supaka simamaka maekaka puri pupape'yuka kijayua simamaka kopakaja samija ja'atabe. ⁷ I'supaka kire baabekaja, ba'iaja kibaakopekareka ye'kariritirã jia kire mija jeyoape ate. I'supaka kika mija imabe, tãrĩritakaja ba'iaja pupariwa'ri "Marãkãã baatirã jia naka imawãrũbeyuka yi'i", kãrĩpupajoakoreka. ⁸ Kika mija jeyoapakãã, "Rita yire nawayuãayu ate", kãñaokaro'si i'supaka kika mija imarika yiyapayu. ⁹ Kire yibaarũjerapaka upakaja mija yirirã þapera mijare yipũatarapaka imarĩ, "Maekakaoka nare ñañu upakaja baairã nime", mijareka ãrĩpupajoaiki ñime. ¹⁰ Supa imarĩ ba'iaja baakopekakite ba'iaja baaeka mija ye'karirirãkareka i'supakajaoka simarãñu yiro'sioka. Yire ba'iaja kibaaika imakopejĩka sareka kire yiyayuãajĩñu. I'ĩrĩka upakaja jjiimaka mija imarika yapawa'ri Cristore ãaika wãjitãji i'supaka ñimarijayu. ¹¹ Kire mawayuãaye'e, ba'iaja pupawa'ri Satanãre yapaika upakaja kibaa'si. I'supaka-jaoka maro'si sima'si, majeyomakite mawayuãajĩñu. Satanãre mare þakiriyapaikakaka õñurã maima.

Corintokarã majaroka Pablote ã'mitiriyapapeka

¹² Trõadewejeearã yeyarapaka þoto Maipamakire yire jeyobaaikapĩ ãrĩwa'ri imatikaja þo'imajare imarape yire na'mitiyaokaro'si. Supa imarĩ Jesũrika bojariroka nare yiwãrõmaka jjiimakapĩ tokarãre yire ã'mitirape.

¹³ I'supaka simako'omakaja Trõaderã majeyomaki Titore imabepakãã ba'iaja yipuparape. Torãjĩrã mae, tokarãre yimajaroka bojaweatirã Macedoniaka'iarã ya'rape Titore mo'arĩ.

¹⁴ Ba'iaja yipupariko'omakaja Cristorirã yija imamaka dakoa imabeyua yijare tãrĩrũkia mae. Supa imarĩ "Jiitaka mibaayu Tuparã", ãparaka jia yija puparijayu. Supabatirã Cristorika bojariroka bojapibarimaja yija imaokaro'si Tuparãte yijare pũataeka ritaja þo'imajare sõñaokaro'si. I'supaka simamaka ãrãkõ'rĩmato jarirwa'ririmarãja sayija bojatapamaka ã'mitiritirã, Cristore nayi'yu. ãakõrĩ je'e, ikupaka sime: Mapaõmea majoeika þoto ritaja sajsia þibika ritaja þo'imajare wĩtka upaka simarijayu. ¹⁵ Cristorika bojariroka yija bojapibamaka ãawa'ri jjiimaka Tuparãte yijaka ime. Kirika yija wãrõtaþa, Tuparã põ'irã a'rirũkirã, supabatirãoka ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã a'rirũkirã þariji sã'mitiririjayurã.

¹⁶ Cristore yi'riberirika ima, "Ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã a'ririwapaka", ãrĩwa'ri nare yija bojamaka nayi'ribeyu Cristorika yija wãrõika ã'mitiriyapabeyurã. Tuparã põ'irã a'rirũkirãro'si puri nare yija wãrõika nayi'yu õña nimajiparũkiroka naro'si simamaka. I'supaka Cristorika yija wãrõrijayua þemawa'ribaji imatiyaika simamaka Tuparãte yijare jeyobaaberirikareka, marãkãã baatirã wãjia sayija bojawãrũberijããeka. ¹⁷ I'supaka ñañua simako'omakaja,

rīkimarāja nime niñerū tōpōriyapawa'ri takaja Cristorika bojariroka wārōtāparimaja. Nuṣaka baarijaribeyurā yija pūri. Jesúrīā imarī, kirika bojariroka pakirimarāja pō'imajare wārōerā Tuṣarāte pūatairā yija ime. I'suṣaka puṣajoirā yija ima simamaka kīaika wājītāji wājīrokāpi yija wārōrijayu.

"Mamarī imara'aekakukukaka be'erō'ō mamakukukaka majaroka mayi'ririirirūkia ikuṣaka sime", Pablote ārīka

3 I'suṣaka yo'oko'omakaja "Yija imarā imatīyarimaja", ārīwa'rimarīa i'suṣaka mijare yija bojayu. Aṣerā wārōrimaja pūri "Imatīyarimaja yija ime", ārīkōperijayurā. Mija pō'irā netarijāyū poto pāpera naro'si aṣerāte o'oea mijare nabearijāyū. I'suṣaka mijare nabeaika pāpera ima, "Jia wārōirā nime", ārīwa'ri nawārōirō'ōkarāre no'orūjerijāyū. I'suṣakajaoka aṣerō'ōrā na'yu poto mijare nawārōikakaka pāpera no'orūjerijāyū. Yija pūri, i'suṣaka baabeyurā. ² Mijaja imarā "Jia wārōirā yija ime", āṣaraka pāpera yija bearūkirā uṣaka yijaro'si imarā. Yija wārōika yi'riwa'ri ba'iaja mija baaika ja'atātīrā aṣeuṣaka mija o'amaka ūatīrā, "Jia Cristorika bojariroka Pāblorākare nare wārōyū", ritaja pō'imajare ārīpuṣajoirāyū. I'suṣaka mija baaika yija puṣakarā sayija oñū. ³ Cristo pāpera maika uṣaka imarā mija ime. Kirika bojariroka yija wārōikāpi ārīwa'ri Cristore mija puṣaka jia o'aika ritaja pō'imajare ūawārūpatayū. Aṣerā wārōrimaja pāpera o'oea narikaika uṣakamarīa mija ime. Tuṣarā, oñia imajīparimaji Espīritu Santore mija puṣakarā mijare kiña'ajāāeka simamaka i'suṣaka sime. Moisés imaroyikakiro'si ātapāiarā Tuṣarāte o'oea uṣakamarīa sime mae. I'suṣakamarīa simamaka maṣuṣaka Espīritu Santojo mare o'arijāyūka.

⁴ Jia mijare yija wārōerā Cristore yijare jeyobaayū. I'suṣaka simamaka "Nare yija wārōikāpi ārīwa'ri Cristore yapaika uṣaka baairā nime", Tuṣarāte ūaika wājītāji yija ārīwārūyū. ⁵ I'suṣaka jījimaka yija āñua simako'omakaja yija puṣayariji yija oñuāpi ārīwa'rimarīa jia yija wārōyū. Tuṣarāte yijare jeyobaikāpi ārīwa'ri takaja ritaja yija baawārūyū. ⁶ Tuṣarājaoka imaki kimajaroka mamakukukaka bojājīrimaja yija imaokaro'si yijare jeyobaaiki. Suṣa imarī "Yimakire ā'mitirīpēairāte yitāārāñū", Tuṣarāte āñua bojaika sime mamakukukaka majaroka. Suṣa imarī bikija Moisés imaroyikakite o'oea ārīroyika uṣakamarīa yija wārōyū mae. Espīritu Santopi ārīwa'ri maṣuṣaka o'amaka kire mayi'rirūkiakaka sabojayū mamakukukaka majaroka. Bikija Tuṣarāte jā'meka o'oea yi'rikōpeirā pūri nareyarāka be'erō'ō kika imajīpabesarāñurā. I'suṣakamarīa sime mamakukukaka majaroka yi'yurāro'si pūri. Espīritu Santore nare ūarījāimaka Tuṣarāka oñia nima-jīparāñū ārīwa'ri sabojayū.

⁷ Kijā'meika āta pāiarā o'otirā, Moisés imaroyirekakite mamarī Tuṣarāte kire saja'ataeka. I'sia kire ki-

ja'ataekarīmi Tuṣarāte kīaeka be'erō'ō simamaka jimarī jājia Moisés pema yaaboaeaka. I'suṣaka simamaka Israeltatarā marākā'ā baatīrā sarakajepāāberīwa'ri kīpema niariyapaberika. Bikija Tuṣarāte jā'meka jītaka simaeka. I'suṣaka simaeka kōṣakaja Moisés pema jājia yaaboaeaka. Suṣa imarīpotojo ūrārīmi uṣakaja sarīrīrījarika. Bikija Tuṣarāte jā'meka o'oea jājia yaaboikāpi-tiyika pō'imajaro'si kire sakija'ataeka simako'omakaja sayi'riwārūberīwa'ri, Tuṣarā pō'irā pō'imajare a'riberika ārīwa'ri sabojayū. Mamarī kijā'meroyika yaaboikāpi-tiyika sakija'ataeka simako'omakaja satērīwa'ribaji jia sime ika mamakukukaka majaroka. Suṣa imarī oñia imajīparūkiakaka Espīritu Santore maro'si e'era'aeka. I'suṣaka ima imarī, ūamajī aṣerīkurioka pūrirūkimarīa sime. ⁹ Bikija Moisés imaroyikakite kijā'merūkia Tuṣarāte kire ūjikakaka pūri sayi'riberīwa'ri "Tuṣarāte yapaika uṣaka pō'imajare baabepākā'ā ba'iaja nare kīmarūjerāñū", sāñū. I'suṣaka imarīpotojo jājia yaaboikāpi setaeka. Ika mamakukukaka majaroka pūri Tuṣarāte ūaika wājītāji wājia pō'imajare imarūjerīkakaka mare bojaika. Suṣa imarī bikījakaka jājia yaaboikāpi setako'omakaja mamakukukaka pūri tērīwa'ribaji imatīyaika majaroka sime. ¹⁰ Jia simaroyika mamarī Moiséte jā'meroyika. Suṣa simako'omakaja satērīwa'ribaji imatīyaika sime ika mamakukukaka majaroka. I'suṣaka maṣuṣajoaika simamaka, "Mamarī imara'aeka majaroka imatīyabeyua sime mae", marīpuṣajoyū. ¹¹ ūoaka imarūkimarīa imarīpotojo Moiséte jā'meroyika jājia yaaboika watoṣekāpi etae-ka. I'suṣaka simamaka, ika mamakukukaka majaroka Tuṣarāte mare ja'ataeka pūri imajīparūkia imarī, tērīwa'ribaji imatīyaika sime.

¹² "Imajīparūkia sime", jia ūrīwārūirā imarī, kīkīrimarīaja pō'imajare sayija wārōrijayū. ¹³ Imajīparūkia simamaka, Moisés imaroyirekaki uṣaka yija imabeyū. Kīpema jājia yaaboaeaka yarīrījarika Israēlkarāre ūakore-ka sayapāiāpi kīpema kīrārīta'aroyika. Kīpema jājia yaaboaeaka yarīrījarika ārīrikōṣakaja mamarī Moiséte jā'meroyika tiyirijayū. ¹⁴ I'suṣaka simarījariko'omakaja Israēlkarā pūri satīyirijayū ā'mitirīpēaberīkarā imarī, maekakaoka i'suṣakaja imañūjurā ruṣu. I'suṣaka imarā nimamaka, Moiséte jā'meroyirekakaka nīaika poto, "Kōṣakaja Tuṣarāte satīyetaeka", ārīwārūbeyurā nime. I'suṣaka imabekaja, Cristore takaja yi'yurā nima-jīkareka pūri jia sanorīwārūjīñū. ¹⁵ I'suṣaka imarīpotojo maekaka pāriji Moiséte o'oea wārūripotojo sanorīwārūbeyukaji ruṣu. ¹⁶ I'suṣaka simakoṣeko'omakaja Maīpamakire ūrārīmarāre yi'riū'mumaka ūatīrā nare kījeyobaayū "Sanīawārūrū", ārīwa'ri. ¹⁷ Espīritu Santopi ārīwa'ri Maīpamakire mare jeyobaayū. I'suṣaka mare jeyobaabaraka maka kimarijāyū simamaka, Moiséte jā'meroyika mayi'rikōpeka ja'atātīrā, Cristore yapaika uṣakaja baawārūirā maime mae. ¹⁸ Kōṣakaja jia sōrīwāpu'atīrā jariwa'ri, Maīpamakire puṣajoirājāparaka, tērīwa'ribaji kima morīwārūrijayū mae. I'suṣaka maimāpi ūrārīmi uṣaka-

ja jiiibaji Maipamaki upakaja maimarijarirã Espiritu Santore mapupaka mare o'arijaju.

4 Yijare wayuñawa'ri, yijare wã'matirã kimajaroka mamakukukaka po'imajare wãrõrimaja Tuparãte yijare imarũjeka. I'supaka simamaka, ba'iaja aperikuri yijaro'si simarijayua imako'omakaja, sayija wãrõri-ja'atabeyu. ² Supa imarĩ aperãte kareaja i'yoa baarijaju upaka baabeyurã yija ime. I'supakajaoka "Jia po'ima-jare yijare yi'rirũ", ãrĩwa'ri waþuju nare pakibeyurã yija ime. I'supaka imarã imarĩ, Tuparãrika bojariroka apemijipi so'atirã yija õñu upakaja yija þupajoaika wãrõbeyurã yija ime. Supa imarĩ Tuparãte ãaika wãjitãji jia wãjiroka norĩwaþu'atawãrũirokapi po'imajare Tuparãrika yija wãrõyu. I'supaka yija baamaka "Pak-ibeyurã nime", po'imajare yijareka ãrĩwãrũyu. ³ I'supa-ka yija wãrõika simako'omakaja "Pablorkare wãrõika ãrĩrimarãre õrĩwaþu'atabeyu", ãñurã mija ime ãrĩri-marã. Ikuþaka sime: Maipamakire yi'ririyaþeberiwa'ri, ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã a'rirũkirã imarĩ, yija wãrõika norĩwaþu'atawãrũbeyu. ⁴ Cristore nayi'ribeyuapi ãrĩwa'ri po'imajare kipakika upakaja Sa-tanáre nare imarũjerijaju ruþu. Supa imarĩ Jesúrika tãrĩwa'ribaji imatiyaiki bojariroka õrĩwaþu'atabeyaka nare kimarũjerijaju. I'supaka nimarijayua simamaka, "Tuparãte ima upakaja Jesúre ime", narĩwãrũbeyu. ⁵ Je-sucristore jiyiþupaka õñurã imarĩ, yija baarijayuakaka takaja þupajoabaraka po'imajare wãrõbeyurã yija. "Imatiyairã Pablorkare ime mirãkiyu", mija ãrĩrika yaþeberiwa'ri i'supaka yija baabeyu. I'supaka baabeka-ja "Jesucristo kime Maipamaki", ãþaraka yija wãrõri-jayu. Supa imarĩ mijare ãarĩþaraka yija ba'irabejirã Jesúre yijare þũataeka simamaka, kiyapaeþa upakaja yija baarijaju. ⁶ Tuparã þuri ika wejea rubu'ataeka, neia simakoþekareka saporirũjekaki. I'supakajaoka Cristore yija õrĩberikoþekareka, yijare kire kiõrĩwãrũrũ-jeka. Supa imarĩ Jesucristore yija yi'þakã'ã Tuparãja tãrĩriki kimaoka yija þuparõ'õrã yijare õrĩrũjerapaki.

⁷ Tãrĩtakakaka Tuparãrika bojarĩ kipũataekarã imar-ipoþotojo "Tãrĩrirã yija ime", ãrĩbeyurã yija. ãakõrĩ je'e: Waþajã'rĩmarĩa jotoka'i jototõsiarã waþajã'rĩa jãma upaka imarã yija ime. I'supaka simamaka yija þupakarã Tuparãrika yijareka imarã yija ime. Supa imarĩ "Naþupajoaikapimarĩa wãrõrimaja nime. Tuparã tãrĩrikaja imakite nare jeyobaaikapi jia nabaayu", po'imajare yijareka ãrĩwãrũyu mae. ⁸ Po'imajare Jesúri-ka bojariroka wãrõriþareaja, ãrãkurimarĩa ba'iaja yija jũarijaju. I'supaka simako'omakaja, sarãja sayija ja'atarijaribeyu. I'supakajaoka "¿Marãkã'ã yija baarãñu mae?", ãrĩþupajoako'omakaja "Tuparãte yijare ja'atayu", ãrĩbeyurã yija ime. ⁹ Rĩkimarãja yijare ã'mi-jĩairãte imako'omakaja Tuparã þuri yijare ja'atabeyuka. ãrãkurimarĩa yijare jããrika ri'kakopeirã imarĩ, yijare nakãmibaaeka simako'omakaja Tuparãte yijare jey-obaika simamaka yijare najããwãrũbeyu. ¹⁰ Yija turiri-jayurõ'õ rakakaja nime ãrãrimarã yijare jããrika ri'kari-jayurã. Jesúre najããeka upakajaoka yijare na-

jããriyaþayu. I'supakajaoka ba'iaja kijũaeka upakaja jũariþotojo jia sayija rakajepããmaka ãawa'ri, "Naþupakareka Jesúre imamaka, kirikapi i'supaka nime", po'imajare ãrĩwãrũokaro'si supa yija imarijaju. ¹¹ Jesúrika bojariroka yija wãrõriþareareka, ãrãrĩmi upakaja yijare jããrika nari'kaika watoþekarekaja yija imarijaju. I'supaka yijaro'si simako'omakaja "Jesúre naþupakareka imapi ãrĩwa'ri kiupaka jia sanaraka-jepããrijayu", yijareka po'imajare ãrĩwãrũokaro'si i'supaka yija jũarijaju. ¹² I'supaka ba'iaja yija jũaika simako'omakaja, yija wãrõika ã'mitiritirã samija yi'yuapi ãrĩwa'ri Tuparãka õñia mija imajiparãñu.

¹³ I'supaka simamaka ba'iaja yija þuparibeyu. Mija ãbe, ikuþaka sãñu Tuparã majaropũñu o'oeakarã: "Tuparãte yi'yuka imarĩ, kirika bojariroka po'imajare yi-wãrõyu", ãrĩkate ãrĩka. I'supakajaoka yija þupajoayu yi-jaro'si. Tuparãte ã'mitiripẽairã imarĩ, kirika bojariroka ja'atarimarĩaja yija wãrõrijayu. ¹⁴ I'supaka þupajoairã imarĩ, po'imaja yijare jããrika ri'kakopeika yija kĩkibeyu. Maipamaki Jesucristo reyaekakite õñia Tuparãte jar-ipe'rirũjeka ate. Supa imarĩ Jesúrirã yija imamaka, "Yija reyakoþeko'omakaja õñia Tuparãte yijare jariþe'rirũ-jerãñu ate", yija ãrĩþupajoayu. I'supakajaoka mijare kibaarãñu. Supabatirã kimarõ'õrã Tuparãte mare e'ewa'rirãñu. ¹⁵ Supa simamaka, "Jia mijaro'si simarũ", ãrĩwa'ri ba'iaja jũariþotojo Tuparãrika bojariroka mi-jare yija wãrõrijayu. I'supaka yija baaika simamaka ãrãrĩmi upakaja rĩkimabaji Jesucristore yi'yurã po'ima-jare imarijaju. Kire nayi'yuapi ãrĩwa'ri jia Tuparãte nare baamaka "Mare wayuñaike imarĩ, jia Tuparãte mare baayu", narĩrijayu. Supa imarĩ "Tãrĩrikaja imatiyaiki kime", ãrĩwa'ri po'imajare kire jiyiþupayeerijaju.

¹⁶ I'supaka simamaka ba'iaja þupapækaja Jesúrika bo-jariroka ja'atarimarĩaja yija wãrõrijayu. Yija po'ia ba'iaja jũabaraka rũetaka sajaririjariko'omakaja ãrãrĩmi upakaja yija þupaka okajãja imaokaro'si Tuparãte yi-jare jeyobaarijaju. ¹⁷ Ritaja wejea yija turitaparõ'õ ba'iaja yija jũarijayua þuri wejejẽ'rãkaja imarũkimarĩa sime. Supa yija jũako'omakaja, "Kika õñia yija ima-jiparũkia þuri tãrĩwa'ribaji jia imarũkia sime yijaro'si", ãrĩþupajoawa'ri, maekaka jimarĩ ba'iaja yija jũakoþeika marã imabeyua yijaro'si. ¹⁸ Supa imarĩ ika ka'iareka yija ãarijayua þuri þurirũkia sime. I'supakamarĩa yija ãabeyua þuri imajiparũkia ima. I'supaka simamaka, maekaka yija ãarijayua þupajoatiyabekaja yija ime. Mabo'ikakurirã maimarũkiakaka þuri sãberiripoþotojo sayija þupajoatiyarijaju.

5 Ika mapo'ia wejejẽ'rãkaja õñia imarũkiro'simarĩa sime, ñojimarĩji reyarũkia. I'supaka simako'omakaja "Mareyarãka be'erõ'õ õñia mare jar-ipe'rirũjetirã mapo'ia Tuparãte mare o'arãñu", marĩþupajoayu. I'supaka mare kibaarũki po'ipuri maekaka mapo'ia ima upakamarĩa imarãka, õñia ima-jiparũkia imarĩ. ² Ika ka'iareka imabaraka ka'wisika ma-jũarijaju þoto Tuparã þõ'irã mamaka po'iaþi imarika mapupajoarijaju. ³ Yiaþupaka takapijimarĩa Tuparã

þō'irā maimarāka simamaka i'supaka ñañu. Mamaka þo'ia mare kio'arākapi kþō'irā maimarāñu. ⁴ Ba'iaja imarikareka rūñurā imariþotojo dakoa okamirāmarāja aþekukurā imarika maimariþupajoayu. I'supaka maþupajoaika, "Þo'imarīrā maimariyapayu", āriwa'ri-marīa samapupajoayu. Wāāð'ōrā maima ja'atatarā, re-yariba'ikakamarīa þo'ikirā maimariyapayu. ⁵ Supa imarī mareyarāka be'erō'ōþi, þo'ia mare kija'atarākapi maimaokaro'si Tuþarāte mare þo'ijiaeka. Supa imarī "Tuþarā imaki i'supaka mare baarūkika", marīwārūokaro'si Eþpīritu Santore mare kiña'ajāēka.

⁶ I'tojīteþi āriwa'ri maka kima moñua simamaka, Tuþarāte mayi'yu. Ō'ōrā maima þoto þuri, maiþamaki Jesucristo þō'irā maimabeyua simako'omakaja "Mare-yarāka be'erō'ōþi þuri kika maimarāñu", jījimaka marīrijayu. ⁷ Maekaka wāāð'ōrā kire maibeyukajia simamaka i'supaka mañu. Jesúre yi'yurā imarī, "Mare kērika upakaja maro'si simarāñu", marīþupajoayu samabeyua simako'omakaja. ⁸ Supa imarī "Tuþarāte ārika upaka baaiki imarī maþo'ia mare kio'arāñu", mañu. I'supaka simamaka, reyatarā sarekaja Maiþa-makika maimariyapakopeyu. ⁹ I'supaka þupajoariþotojo ika ka'iareka ðña maimatiyikuriji jījimaka kíajiyuika mabaarijayu. Ō'ōrā maima þoto mabaarijayu upaka-jaoka mareyarāka be'erō'ōþi maimarāñuð'ōrā mabaarāñu. I'supaka imarijarirūkirā maime. ¹⁰ I'supaka simamaka ritaja ika wejeareka kiro'si mabaañjika ĩrārī-mi Cristore ĩarāñu. I'supaka kibaarāñurīmi jia, ba'iaoka kiro'si mabaañjika ko'apitorāja sawaþa matōþorāñu.

Ikupaka sime Tuþarāka jia imarika

¹¹ I'supaka kiro'si yija baañjika "Kīarūkia sime", āriwa'ri Tuþarārika bojariroka þo'imajare yi'yaokaro'si jia oyiaja nare yija wārōrijayu sayija ðriwārūirō'ōjīrāja. I'supaka yija baaika, supabatirāoka kiyapaika upakaja yija imari-jayua ðñuka Tuþarā. I'supaka simamaka samija ðñu je'e mijaro'sioka. ¹² Mija ĩabe. "Jiirā nime", yijareka mija āñaokaro'simarīa i'supaka mijare yija bojayu ate. I'supaka baabekaja "Pablorākare wapuþu mija jaiyuyeyu", yijare jaiyuyeyirāte mija āñaokaro'si mijare sayija bojarijayu. Ikupaka nime yijare jaiyuyeyirā: "Jia wārōrimaja nime", þo'imajare nareka āñaokaro'si nawārōrijayu. I'supaka baariþotojo "¿Yaje yija þuparō'ōþi þuri jia Tuþarāka yija ime?", narīri imakopeyu. ¹³ Tuþarāte yijiyiþupayeetiyariþareaja "Wapuþu wejabiritikakiji kime Pablo", ĩrārimarāre yireka ārikoþeika, marā imabeyua yiro'si. I'supaka narīko'omakaja "Jia ðriþūairā imarī, Tuþarārika bo-jariroka jia yijare nawārōrijayu", yijareka mija āriþupa-joañjika jia sime. Jia mijare jeyobaaokaro'si i'supaka yija baayu. ¹⁴ "Cristore mare wayuīatiyayu", āriþupajoairā imarī, jēřitarimarāja kirika bojariroka yija wārōrijayu. Mare wayuīawa'ri ba'iaja mabaaika wapa maro'si kireyañjika simamaka, kika reyaekarā upakaja maime maro'sioka. ¹⁵ Ritaja þo'imajare wayuīawa'ri ba'iaja

nabaaeka wapa Jesúre naro'si reyañjika. Ikijioaka imaki reyaripotojo ðña jariþe'rikaki. Supa imarī "Jījimaka maimarūkia takaja þupajoabekaja maimaye'e mae", āriþupajoawa'ri kíarijuyika takaja mabaarijariye'e.

¹⁶ Supa imarī þo'imajare řatarā "I'supaka nime", Tuþarāte ðriþeyurāte ārika upaka yija āriþeyu mae. Cristore yi'riþeyukajirā yija imaroyirapaka þoto þuri "Muþakaja imaki kime", kireka āriþupajoairā yija imaroyirape. Maekaka þuri jia Cristore yi'yurā imarī, aþe upaka kireka yija þupajoayu. ¹⁷ Supabatirā Jesu-cristoriki þuri Tuþarāte kþupaka o'aekaki imaki. Bikija kimaroyika mirākareka aþeupaka kþupaka o'aekaki imarī, mamarokapi oyiaja þupajoaiki kime mae.

¹⁸ Tuþarā ĩrīkaja imaki maþupaka o'aiki. Bikija þuri kire jo'ata'arimaja maimaeka simako'omakaja Jesucristore reyaekapi āriwa'ri "Jia yika mija imabe", Tuþarāte mare ārika. Supa imarī i'sia majaroka þo'imajare yija wārōikapi jia kika nimaerā, nare bojarimajaro'si yijare kþūataeka. ¹⁹ Mija ĩabe, ikupaka sime þo'imajare yija wārōika: Ritaja þo'imaja Tuþarāte jo'ata'arimaja upaka nimako'omakaja jia kika nimarika kiyapaeka. Supa imarī ritaja ba'iaja nabaaika wapa Jesucristore naro'si reyañjiookaro'si kire kþūataeka. Supabatirā kire nayi'yuapē āriwa'ri dakoa oka nare imabeyua Tuþarāte řaika wājītāji. Supa imarī jījimakapi kirirā nare kimarū-jeyu. Ika majaroka ritaja þo'imajare yija wārō-tapaokaro'si Tuþarāte yijare þūataeka. ²⁰ I'supaka simamaka Cristoro'si kirika bojariroka bojañjirimaja yija ime. Þo'imajare yija bojaika Tuþarāja etatarā kibojari kopakaja nare sayija bojayu. I'supaka yija ima simama-ka, "Kirika bojariroka yi'riwa'ri jia kika mija imabe", þo'imajare yija āñuapē āriwa'ri Tuþarāte nare okajāāri-jayu. ²¹ Mija ĩabe. ĩrākurioka ba'iaja baakoribeyuka Jesúre imako'omakaja, ba'iaja baarimaji upaka re-yarūkika Tuþarāte kire imarūjeka. I'supaka kibaaekapi ba'iaja mabaaika wapa kiwapakoyika simamaka "Ba'ia-ja nabaaikapitiyika nimabesarāñu mae Yimakirirā imarī", mareka Tuþarāte āñu.

6 Tuþarāte yijare jeyobaamaka kimajaroka wārōri-maja imarī, ikupaka mijare yija āñu: "Mijare wayuīabaraka, jia Tuþarāte mijare baaika simamaka jia kire ā'mitiripēarijaparaka mija imabe. Kire mija yi'riþakiwā'imarā'si." ² Mija ĩabe, kimajaroka o'oeka imapē ikupaka kērika:

"Mijare yijeyobaarūkirīmi seyaeka þoto, mija jēñeri-jayua ā'mitiritirā jia mijare yijeyobaaeka ba'iaja mija jūaekareka mija wapu'yaokaro'si", āriwa'ri sabojayu.

Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Maekaka þuri þo'imajare ā'mitiritikaja, supabatirā ba'iaja nabaaikareka nare tāāerā imatikakiji Tuþarāte imarijayu. Supa imarī maekaka þuri, kire najēñerāka upakaja kibaarāñu.

³ Kirika bojariroka wārōtapabaraka ba'iaja yija baabeyu, "Pakirimajaroka nawārōyu je'e", þo'imajare yijareka āri'a'si āriwa'ri. ⁴ Supa imarī "Rita sime, wājia Tuþarāro'si ba'irabeñjirimaja nime", þo'imajare āñaokaro'si Tuþarāte yapaika upakaja baabaraka yija

imarijayu. Supa imarĩ ĩrřakurimarĩa ba'iaja aƣerãte yijare baako'omakaja nare yija ruƣuwapae'ebeyu. I'supakajaoka ba'iaja yija jũarijayu ƣoto, sarekaja ƣupapækaja Tuƣarãte yapaika upakaja baabaraka yija ime. Mija ĩabe, ikupaka sime ba'iaja yija jũarijaya: ⁵ Yijare napajerijayua, wěkomaka imariwi'iarãoka ĩrřakurimarĩa yijare natatikopēyu. Aƣerikuri boebarã oyiaja rěřĩtirã, ƣiƣerikapi "Nare majããerã", ãƣaraka nakasererijayu. Supabatirã rĩkimakaja ba'iraberika yijaro'si imamaka, jimarĩa aƣerikuri yija rũřirijayu. I'supakajaoka ñamiareka kãƣekaja yija imarijaya, aƣerikuri ba'arika imabeyu ƣotooka yija kěsirabarijayu. ⁶ Ritaja i'supaka ima yija rakajepããrijayua ĩawa'ri, "Rita sime Tuƣarãte yapaika upakaja ƣablorãkare baarijayu", ƣo'imajare yijareka ãñu. I'supaka simamaka, jiiƣuparã imarĩ, jiirokaƣi yija imarijayu. I'supakajaoka jia Tuƣarãrika bojariroka õñurã yija ime. Supabatirã yija yapabeyua ƣo'imajare yijare baako'omakaja sayija rakajepããrijayu. Tuƣarãte yapaika upakaja baairã imarĩ, jia ƣo'imajare wayuĩawa'ri, nare yija jeyobaayu. Espiritu Santore yijareka ña'řĩjãika imarĩ, kirikapi jia yijare kijeyobaarijayu. I'supakajaoka ƣakirimarĩa, ƣo'imajare wayuĩairã imarĩ, jia nare yija baarijayu. ⁷ Tuƣarãte yijare jeyobaakapi kimajaroka bojaika upakaja sayija wãřõrijayu kiyapaika upakaja simaokaro'si. I'supaka kirika bojariroka yija wãřõrijayu ƣoto, jia yija imamaka ĩawa'ri "Jiƣupairã imarĩ, rita yijare nabojoyu", narĩrãñu. ⁸ ĩrřarimarã imarã yijare jiiƣupayeerã, aƣerimarã ƣuri jěno'o. I'supakajaoka ĩrřarimarã "Jia baarijayurã nime", ãñurã imariƣotojo, aƣerã ƣuri i'supaka ãřibeyurã. Tuƣarãte ƣũataekarã yija imako'omakaja "Wapuju ƣakirimaja nime", ĩrřarimarãre yijareka ãřĩkopēyu. ⁹ Rĩkimarãjaoka nime yijare õřirĩƣotojo, "Ba'iratarã nime", yijareka ãñurã. "Reyarũkirãja nime", yijareka narĩko'omakaja, õñia yija ime ruƣu. I'supakajaoka jimarĩa ba'iaja yijare nabaaika simako'omakaja reyabeyukajirã yija ime ruƣu. ¹⁰ I'supaka simamaka aƣerikuri jimarĩa ba'iaja ƣupariƣotojo Maiƣamakire jia yijare baarijayua ƣupajoawa'ri jĩjimaka yija imarijayu. I'supakajaoka wayuoka baairã imariƣotojo Tuƣarãrika bojariroka yija wãřõikaƣi ãřĩwa'ri rĩkimarã jia Tuƣarãte nare baarũkiakaka natõƣoyu. Maekaka dakomarĩrã yija imako'omakaja Jesũrirã yija imamaka, ritaja jia oyiaja kirika Tuƣarãte yijare ja'atayu.

¹¹ Mija ã'mitipe yija jeyomarã, Corintowejeakarã. Ritaja yija ƣupajoaika ya'erimarĩaja mijare yija bojayu, mijare wayuĩatijairã imarĩ. ¹² I'supaka mijaka yija imako'omakaja mija ƣuri rakajerimakiji yijaka imarã. ¹³ ĩrřika kimakarãte wãtawari naka kijaika upaka mijare yija bojarijayu. Supa imarĩ ba'iaja imabekaja mijare yija wayuĩaika upakaja yijare mija wayuĩabe mijaro'sioka.

¹⁴ Cristore yi'ribeyurãka rĩrãkibiritiirã mija ima'si. Tuƣarãte yapaika upaka baairã, ba'iaja baarijayurãƣitijika ĩrřatiji ƣupajoabaraka imawãrũberijĩrã. Mia je'e i'siroka morĩwãrũokaro'si sime neirõ'õ boirõ'õka

rukubaka imaberijĩka ãñua. ¹⁵ I'supakajaoka, Cristo majamaki imarĩ, kika ĩrřatiji ƣupajoawãrũbeyuka kime Satanás. I'supakajaoka Cristore yi'yurã kire yi'ribeyurãka ĩrřatiji ƣupajoabaraka imawãrũbeyurã. ¹⁶ Napupaka nare ãñu upakaja ƣupajoatirã wapuju imaja jěřãka nabaekaka jiiƣupaka noñua Tuƣarãte jiiƣupaka õřiriwi'iarã imaberiri imakopēika. I'supakajaoka sime maro'si. Tuƣarã õñia imajĩƣaki mapupakarã ña'řĩjãitakarã imarĩ, i'supaka wapuju ima jiiƣupayeerãka jeyoaritiyabekaja maimaye'e. Mia, Tuƣarãja ikupaka bojaekaki kimajaropũñurã:

"Yire yi'yurã ƣupakareka ñimajĩƣarãñu. Nimarõ'õƣiji naka ñimarijarirãñu. Supa imarĩ najiiƣupayeerũkika ñimarãñu. I'supakajaoka yirirã nimarãñu naro'si", ãřĩwa'ri sabojayu kimajaropũñurã.

¹⁷ Ikupaka kěñu aƣea:

"Yirika yi'ribeyurãka ĩrřatiji ƣupakirã mija ima'si. Supabatirã nare mija jeyoaritiya'si, yiyapabeyu upaka naka mija baakoreka. Ñañu upakaja mija baarãkareka, yirirã mija imamaka, jĩjimaka mijaka ñimarãñu", mare kěñu.

¹⁸ "I'supaka mijare yibaarãñu Mijapaki upaka imawa'ri. I'supaka mijare yibaamaka yimakarã mija imarãñu", ãřĩwa'ri kibojayu Maiƣamakiri ritaja těřĩwa'ribaji imatiyaiki.

7 Mija ã'mitipe yija jeyomarã. I'supaka Tuƣarãte mare bojaeka maro'siji ima. Supa imarĩ Tuƣarãte ĩaika wãjĩtãji ba'iaja baariyapaberiwari kiyapabeyua, supabatirã mapupajoaika upakaja baabekaja maimaye'e. Ritaja i'supaka imarijaya ja'atatirã, Tuƣarãte oyiaja jiiƣupayeewa'ri, kiyapaika upakaja baabaraka maimaye'e.

Kire nayi'ƣakã'ã, jĩjimaka Corintowejeakarãka ƣablote imaeka

² Yija jeyomarã, yijare mija wayuĩabe. "Ba'iaja baairã nime", ĩrřarimarãre yijareka ãřĩko'omakaja, nirãreoka yija yapaika upaka ba'iaja baaberaparã yija. I'supakajaoka aƣerãte ba'iaja baarũjekoribeyurã yija ime. Supabatirãoka yijaro'si niñerũ tõƣorika yapawa'riji ƣo'imajare wapuju ƣakiberaparã yija. ³ "I'supaka yijareka jairã mija ime", ãřĩwa'rimarĩa mijare sayibojayu. Kopakaja jimarĩa mijare yija wãtatijayu bikija mijare ñarĩtirape. I'supaka simamaka, mijaka yija imarijaya, yija reyaráñu rõ'õjĩrãja mijare yija wayuĩarija'atabesarãñu. ⁴ I'supaka simamaka, "Nare yibojaika upakaja yire nayi'rirãñu", mijareka ñarĩƣupajoayu. "Jia Tuƣarãte yapaika upakaja baairã nime Corintowejeakarã", ãřĩƣupajoawa'ri jĩjimaka mijaka ñime. Supa imarĩ ba'iaja yija jũarijaya simako'omakaja jiiƣakaja yiiƣupayu.

⁵ Trõaderõ'õƣi Macedonia ka'iarã yija etarapaka be'erõ'õ ĩrřakurioka jiiƣañaka jěřĩtakoribeyukajirã yija imarape. I'supakajaoka yija eyairõ'õ rakakaja ba'iaja oka yijare imarijariroyirapaka. I'supaka simamaka, jimarĩa tokarãre yijaka okabojiroyirape. Ba'iaja ƣupariri-ka yijaro'si imarijariroyirape aƣea. ⁶ I'supaka yijaro'si

simarijariroyirapaka simako'omakaja Titore yija pō'irā etamaka jia yija pūparape. Ba'iaja pūparijayurāte okajājia imarūjeiki imarī, Tuparāte yijare jeyobaarape.

⁷ Titore ō'ōrā etarapakapi takaja āriwa'rimarīa jijimaka yija ime. Mija pō'irā kimarapaka poto, jia mija imamaka kīarapaka imarī jijimakapi ō'ōrā ketarape. Sapi āriwa'ri jijimaka yija ime yijaro'sioka. Ikupaka Titore yijare bojaetarape: "Ba'iaja yija ima ā'mitiritirā Pablote ba'iaja pūpayu', āriwa'ri i'supakajaoka Corintokarāre ime naro'si. Supa imarī jimarīa mire niariyapayū. Supabatirāoka mire wātawa'ri miyapaika upakaja nabaarijau", āriwa'ri kibojetarape. Sā'mitiritirā, tēriwa'ribaji jijimaka nime mae.

⁸ Supabatirā bikija pāpera mijare yipūatarapaka itatirā ba'iaja mija pūparapakakaka nā'mitirape. I'supaka simako'omakaja "I'sia pāpera yipūataberiri imakoperape", āri'pūpajoabeyuka yi'i. Pāpera mijare yipūatarapaka poto "Sīatirā ba'iaja napūparirāñu je'e", nāri'pūpajoakoperape. I'supaka simako'omakaja, ba'iaja mija pūparapaka űojimarīji mijareka so'rape. ⁹ Supa imarī sīatirā ba'iaja mija pūpayuapi āriwa'rimarīa jijimaka nime. Ikupaka sime ā'mitirikōrī je'e: "Ba'iaja baarika ja'atitirā Tuparāte yapaika upaka oyiaja nabaarijau mae", kērietarapaka ā'mitiriwa'ri jijimaka nime. I'supaka simarika Tuparāte yapamaka i'supaka mijaro'si simarape. Supa imarī jiaro'si imarapakaja ba'iaja mija pūparika simamaka, "Yija pāperapi ba'iaja nare yija baaberape", yija āri'pūpajoayū. ¹⁰ Ba'iaja mabaaike itatirā ba'iaja Tuparāte mare pūparirūjeyū. I'supaka kibaamaka, saja'atitirā kiyapaika upaka oyiaja mabaakaro'si i'supaka mare kibaayū. I'supaka simamaka ba'iaja mabaaike ye'kariatirā, tīmarīji mare kibaarūkia imareka mare sakitāāyū. Sapi āriwa'ri ba'iaja pūparijaribeyurā maimē. Topi Tuparāte yiribeyurā pūri, ba'iaja nabaaike ba'iaja pūparipotojo "Sayija ja'ataerā yijare miwayūabe", Tuparāte āri'beyurā. Supa imarī kipō'irā arirūkimarīa nime. ¹¹ Ā'mitirikōrī je'e. Tuparāte yapaika upaka mijaro'si yo'orapaka itatirā, ba'iaja mija pūparape. I'supaka imaripotojo jia yijaka imariyapawa'ri űojimarīji ikupaka mija jarape: "I'tojirāja, ba'iaja mibaarijau mija'atabe", mija watopekareka imakite mija ārāpe. Supabatirā "¿Dako baaerā űoaitakaja 'Sareka kimaparū', āri'ūjeirā upaka mabaarape jee?", āparaka i'yopiuyurā mija jarape. "űojimarīji oka yija jieberiripareaja, tīmarīji Tuparāte yijare baarāñu je'e", mija āri'pūpajoarape. I'supaka imarā imarī yire jiyipūpaka ōriwa'ri jimarīa yire mija űariyapayū. Supa imarī mija watopekarā ba'iaja baarapakite tīmarīji mija baarape ki'yopiyaokaro'si. Supa jia baaraparā mija imamaka dakoa oka imabeyua mijaro'si mae. ¹² I'supaka mija baarūkiakaka mijaro'si yo'orapaka simako'omakaja ba'iaja baarapakite, supabatirāoka sajūarimajire takaja pūpajoawa'rimarīa sayo'orape. Tuparāte űaika wājitāji "Rita, jia Pablote majiyipūpayeeyū", āñurā mija jayaokaro'si mijaro'si sayo'ojirape.

¹³ Supa imarī yipāpera itatirā jia yire mija yiyua ā'mitiritirā okajājia yija jayu. Supabatirā, jaibaraka mijaka Titore imarapakaka simamaka, jia pūpayuka kime mae. Jijimaka kimamaka űawa'ri, tēriwa'ribaji jijimaka yija jayu mae. ¹⁴ Mija pō'irā ke'rirā baarapakaka poto "Jia mire e'etoritirā, Corintokarāre mire yirirāñu", Titore nāritirape. Kire nārapaka upakaja mija baarape. Supa imarī dikapi āriwa'ri kirokapi i'yopi'ribeyuka yi'i mae. "Jia mire nabaarāñu", āriwa'ri Titore yija bojarapakaka rita kire yija ārāpe mirākiyu. I'supakajaoka űrākuri upakaja mijare yija bojarapakaka rita simarape. ¹⁵ Jia kika imarika yapawa'ri jiyipūpapakapi kire mija e'etorape. Supabatirā jiajaoka kire mija yirape. Ritaja i'supaka kire mija baeka mirāka pūpajoabaraka jibaji mijare kiwayūarijau mae. ¹⁶ Supa imarī "Tuparāte yapaika upaka oyiaja baabaraka nimarāñu", āparaka jijimaka mijaka nime mae.

Wayuoka baairāte jijimakapi majeyobaaye'e

8 Mija ā'mitipe yija jeyomarā. Ritaja Macedoniakarā [†] Jesūre yiyurā majaroka mijare yija bojaerā baayu. Nare wayūűawa'ri jia Tuparāte nare jeyobaaike upakajaoka apearāte jia oyiaja nabaarijau naro'si. ² Rīkimakaja ba'iaja apearāte nare ka'wisijūarūjeko'omakaja jijimaka nime. Supabatirā wayuokatakaja baairā imaripotojo apearāte jeyobaarika pūpajoawa'ri rīkimarāja niñerū narēarape. ³ I'supaka jijimakapi narēarapakaka yifākoapi niarapakaka simamaka, "Rita sime", nāñu. Nijirūkia imarō'ōjirāja űjiripotojo wayuoka baairāte wayūűawa'ri, narikataka tuikopekakaka pāriji nare nijirape. Nare sayijēñeberiko'omakaja wayuoka baairāte jeyobaawa'ri niñerū yire nijirape napō'irā saye'ewa'yaokaro'si. ⁴ "Jesūre yiyurā wayuoka baairā Jerusalēnreka imarāte yija jeyobaayu. Supa imarī ika niñerū naro'si mija e'ewa'pe", āparaka yijare sanaja'atarape, nare jeyobaatiyawa'ri. "I'supaka nare jeyobaatirā jijimaka yija imarāñu", āriwa'ri i'supaka nabaarape. ⁵ "Ō'ōjirāja najeyobaakoepijka marā imabeyua", yija āri'pūpajoarape sanarēaerā baarapakaka ruṁ. I'supaka yija pūpajoarapakaka simako'omakaja satēriwa'ribaji jia nabaarape. Sanarēaerā baaeka ikupaka narāpe mamarī: "Jesús, yija űpamaki, miyapaike upakaja yija baarāñu." Supabatirāoka Tuparāte yapaika upakaja baairā imarī, "Yijare mija bojarāka upakaja yija yirirāñu", narāpe yijareoka. ⁶ Supa imarī mijaro'sioka jijimakapi niñerū rēabaraka mija ima e'ebaraka Titore imaerā torā kire yija pūatarape. Ikijio-ka imaki mamarītaka niñerū rēarikakaka mijare jaiū'murapakī. I'supakajaoka jijimakapi samija rēaweaeerā "Nare kijeyobaarū", āriwa'ri mija pō'irā kire yija pūatarape. ⁷ Supa imarī tēriwa'ribaji Tuparārikakaka jia ōñurā imarī, i'supaka jia tokarāre mija jeyobaabe. I'supakajaoka "Rita āñuka kime", āriwa'ri, Je-

[†] Corinto se encontró en la provincia de Acaya. Macedonia era una provincia al norte de Acaya. Véase el mapa.

sucristore oyiaja jia mija yi'ririjayu. Supabatirā kirika bojariroka oñurā imarī, jia samija bojawārūyu. I'supāka baabaraka jimarīa po'imajare jeyobaairā mija ime. Supabatirāoka yijare jia wātatiyairā mija ime. Supā imarī wayuoka baairāte tērīrikaja wayuāwa'ri jia nare mija jeyobaabe.

⁸ Mijare jā'merimarīa sime, bojarika simamaka i'supāka ñañu. "Jerusalénreka imarāte yija jeyobaarāñu", ārīwa'ri Macedoniakarāre yijare ārāpaka mija oñrika yapawa'ri mijare sayibojayu. Sā'mitiritirā "Maro'sioka nare majeyobaaerā", mija ārīrika yapawa'ri i'supāka mijare yibojayu. I'supāka nare mija jeyobaa-maka ĩatirā, "Ritaoka apherāte wayuāirā nime", mijareka ñarīwārūrāñu. ⁹ "Jia mare baaiki kime maipamaki Jesucristo", ārīwārūrā imarī, wayuoka baairāte jeyobaarika pupajoairā mija imabe. Tuparāte imarō'orā tērīwa'ribaji imatiyaiki imarihotojo mijare wayuāwa'ri saja'ataturā po'imaji ki'po'ijirika. Ika ka'iarā kimaripareaja wayuoka baaiki upaka kimaeka. I'supāka kimaeka, jia Tuparāka dakoa jariwa'ririmarīaja mija imaokaro'si.

¹⁰ Jia mija imarika yapawa'ri mijare yokajāāerā baayu. Bikija o'rapajērārā mija baaū'murapakarā ate mija pupajoarika yiyapayau. "Wayuoka baairāte majeyobaaerā", ārīwa'ri apherā rupubajirā ĩĳimaka'pi niñerū mija rēaū'murape. ¹¹ Mamarī ĩĳimaka'pi samija baaū'mutirapaka upakajaoka mija rikaikarō'ōjīrāja ĩĳibaraka ĩĳimaka'piji samija rēawearika yiyapayau.

¹² Marikaika ko'apitorāja maijījīka jia sime. Jeyobaarika yapawa'ri sakījīka simamaka ĩrātīji oyiaja sime Tuparāro'si. Marikaika tērīwa'ribaji mare jēñebeyuka kime Tuparā.

¹³ Mija rikaika pemawa'ribajirā apherāte jeyobaatirā wayuoka mija baaerāmarīa i'supāka mijare ñañu. ĩrātījīji mija imaokaro'si i'supāka mijare ñañu. ¹⁴ Mija pūri maekaka wayuoka nabaaika poto rīkimakaja mija rikayu. I'supāka simamaka nare mija jeyobaabe. Ñamajī wayuoka mija baarāka poto ĩrā ate rīkimakaja rikarāñurā je'e apeyari. I'supāka simajīkareka mijare najeyobaarāñu. Supā baawa'ri ĩrātīji rikaokaro'si jia mija jeyobaabu'arāñu. ¹⁵ I'supakajaoka Tuparā majaropūñurā Moisés imaroyikakite bojaeka ikupaka āñua: "Rīkimakaja manā ayeekarā, kūpajī ayeekarāte sanapibaeka. Supā imarī kūpajī ayekopekarāro'si nayapaeka upakaja simaeka, supabatirā rīkimaka ayekarāro'sioka sapīyia tuiberika", ārīwa'ri sabojayu.

"Titorākare jia mija e'etope", Pablote ārīka

¹⁶ Mijare yijeyobaariyapaika upakajaoka Titore mijare jeyobaariyapayau kiro'si. Tuparāte i'supāka kire pupajoarūjeka simamaka "Jia mibaayu Tuparā", kire ñañu.

¹⁷ "Nare jeyobaaokaro'si napō'irā me'pe ate", kire ñapakāā, jia ĩĳimaka'pi Titore yire yi'rape. I'supāka kire ñarībeyukajīkā'āja, jimarīa mija pō'irā a'ririypatikīji kimarape. Supā imarī kiyapaika upakaja mijare ĩarī ke'rirā baayu mae.

¹⁸ Titoka ĩrīka majeyomakite mija pō'irā yija pūatayu. Mija oñuka imarī, Jesucristorika bojariroka jia bojawapu'atawārūiki kimamaka ritaja Jesucristore ā'mitiripēairā jia jiyipupaka kire noñuka kime. ¹⁹ Ñamajī Corintopi niñerū yija e'ewa'rirāka poto, Jerusalénrā yijaka ke'rirā kire napūatarape. Torā eyatirā wayuoka baairāte jeyobaawa'ri niñerū yija ĩjirāñu. I'supāka yija baamaka ĩatirā, "Ritaoka wayuoka baairāte jeyobaairā nime Jesúre yi'yurā", yijareka po'imajare ārīpupa-joarāñu. I'supāka imawa'ri maipamaki Jesucristore najiyipupayeerāñu. ²⁰ "Rīkimakaja niñerū narēarapaka jia naba'iaribeyu", ārīwa'ri yijareka nakērājairika yapabeyurā yija. I'supāka simakoreka ĩrīka yijaka a'rirūkika imatiiki. ²¹ Ba'iaja yijare nakērājairika yapaberiwari jia oyiaja Tuparāte ĩaika wājītāji yija baarāñu. Supabatirā po'imajare ĩaika wājītāji i'supāka-jaoka yija baarāñu.

²² Supabatirā imaki apika majeyomaki mija pō'irā naka yipūataerā baaiki ate. Kire oñurā imarī, "Jia ba'irabeiki kime", yija āñu. ĩrākurimarīa jia jeyobaatiki kimamaka i'supāka yija āñu. "Jia yi'yurā nime Corintowejeekarā", Titore āpakā'ā ā'mitiritirā mijare jeyobaarī ke'ririypatiyayu mae. ²³ Supā imarī Titore, apherā ĩparā majeyomarāpitīyika mija pō'irā yipūatarāñu. Jia Titore oñurā mija ime. Yijeyomaki imarī, yupakaja mijare kiwārōrijayu. Kika ĩparā nime apherā majeyomarā jia Jesúre yi'yurā. "Jia Jesucristore nayi'yu", ārīwa'ri Macedoniakarāre kika pūataekarā nime. I'supāka nimamaka ĩatirā jia Cristore jiyipupaka noñu nimaupatiiji. ²⁴ Mija pō'irā neyarāka poto jia nare mija e'etorika yiyapayau. I'supāka mija baamaka, "Ritaoka nare yapairā nime", Macedoniakarāre ārīpupa-joarāñu. I'supāka simamaka "Corintokarāre jia nare e'etorirāñu", Pablote yijare ārāpaka rita sime", narīpupajoarāñu.

9 "Jesucristore yi'yurā wayuoka baairāte jeyobaaokaro'si ĩapī niñerū narēayu", mijareka āñu-ka imarihotojo mijaro'si sakaka yo'oerā baayu ru'pu. Acayaka'iareka Corintorā imarāte bikija o'rapajērā wayuoka baairāte mija jeyobaarika pupajoaū'murapakakaka ĩĳimaka'pi o'orā Macedoniaka'iakarāre yibojariyayu. I'supāka yibojaike ā'mitiritirā ĩĳimaka jariwa'ri "Maro'sioka i'supakaja wayuoka baairāte majeyobaaeye'e", āparaka rīkimarāja Macedoniaka'iakarāoka ĩĳimaka'pi niñerū ĩjiriypairā. ³ I'supāka mijare ārīrihotojo yirupurō'ō Titorākare mija pō'irā yipūataweiyu niñerū rēaweirika mijare najeyobaaokaro'si. ĩrārimarā Macedoniakarāre yika jeyoariwa'rirāñu je'e apeyari. I'supāka simamaka Titorākare mijare jeyobaarāñu "Rita sime wayuoka baairāte jeyobaaokaro'si niñerū rēaweitarā nimatiyu', yijare merāpaka simako'omakaja, niñerū narēaweabeyu ru'pu", Macedoniakarāre yija eyarāka poto yijare ārīkoreka. "Jia wayuoka baairāte jeyobaarika yapairā nime", apherāte yija āñua simako'omakaja i'supāka mija baabesarākareka nawājītāji i'yoa yija jūarāñu. Supā-

batirā i'supakajaoka mija jūarāñu je'e mijaro'sioka. ⁵ I'supaka simakoreka “Yirupu a'riweitirā nare mija jey-obaaweiape”, āriwa'ri majeyomarā Titorākare mija pō'irā yipūataweiyu. Niñerū mija rēaū'murapaka mija rēaweakaro'si mijare najeyobaarāñu. Supa imarī torā yeyarāka poto, sarēaweatika mija imarāñu. Supa-batirāoka “Nojimarīji samañjirika Pablote pakatayu”, āririka imabesarāka. Jia wayuoka baairāte jey-obaariyapawa'ri jījimakaḡi mija tīrijarirākareka jia simarāñu.

⁶ Nare tījirā baeaka ikupaka mija pūpajoabe: Rīkimaka ba'arika ōtebeyuka kūpajīji ba'arika rikaiki. Rīkimaka ba'arika ōteripūpaiki pūri rīkimakaja ba'arika rikaiki. Ikupaka āririka sime samarījīkareka: Rita jia wayuoka baairāte jeyobaarika yapawa'ri tīrijayukate jia Tuparāte jeyobaarāñu. Kirikaika wātariḡotojo kūpajī tījīkate pūri kūpajī sawapa Tuparāte tījirāñu. ⁷ Supa imarī “Ō'ōjīrāja yija tījirāñu”, mija āriḡupajoairō'ōjīrāja mija tīrijajape. Wātariḡotojo mija tījīkareka pūri jiamarīa simajīñu. Supabatirā mija tīriyapaberiko'omakaja apikate mijare pakatapākā'ā ā'mitiritirā, mija tījīkaoka jiamarīa sime. Mija pūpakarāja tījirika yapawa'ri mija tījīka pūri jia sime. Jījimakaḡi aḡerāte jeyobaarijayurāka jījimaka Tuparāte ime. ⁸ I'supaka simamaka mija yapai-ka pēmawa'ribaji mijare kija'atarāñu jia aḡerāte mija jeyobaarijayaokaro'si. Jia nare mija baamaka tātirā mijare kija'ataika tīrākuri upakaja dakoa jariwa'ribesarāka mijaro'si. ⁹ Mija tabe. Ikupaka sāñu Tuparā majaropūñurā o'oeaka:

“Tuparāte jiyipūpayeeiki imaki kirikaika wātariḡarīaja wayuoka baairāte jeyobaarijayuka. Supa imarī jia kibaaeka mirāka ye'karirimarīaja jia Tuparāte kire baajīparāñu”, āriwa'ri sabojayu.

¹⁰ Tuparā imaki ōterikiyapea moterūkia maro'si imarūjerijayuka. Ikijioaka imaki ōterikiyapeaḡi ba'arika pō'imajare imaokaro'si baarijayuka. I'supaka baaiki imarī, ritaja jia mijare kija'atarijayu, saḡi aḡerāte jia mija jeyobaarijayaokaro'si. I'supaka mija jeyobaarijayuapī āriwa'ri rīkimarāja aḡerāte jia imarūjeiki kime Tuparā.

¹¹ Supabatirā dakoa jariwa'ririmarīaja rikatirā jia aḡerāte tīrākuri upakaja mija jeyobaarūkia mijare kija'atarāñu. Supa imarī torā eyatirā mija jeyobaatika nare yija ja'atarāka poto, “Jia mibaayu Tuparā”, āḡaraka kire najiyipūpayeerāñu.

¹² Ika mija tījīkaḡi jia majeyomarā Jerusalénrā wayuoka baairāte mija imarūjerūkitakajamarīa simarāñu. Supabatirāoka i'supaka mija baaikaḡi āriwa'ri, “Jia mibaayu Tuparā”, āḡaraka jībaji kire najiyipūpayeerāñu. ¹³ I'supaka mija baamaka, “Wapūju pakibekaja ritaitaka Jesurika bojariroka yi'yurā nime”, mijareka narīpūpajoarāñu. Supabatirā nare jeyobaatirā, i'supakajaoka aḡerāte mija jeyobaarāka simamaka, jia Tuparāte najiyipūpayeerāñu. ¹⁴ Supabatirāoka “Mare najeyobaaerā Tuparāte nare jeyobaarapakai, āriwa'ri jia mare nabaayu”, narīrāñu. I'supaka simamaka “Jia yijare nabaayu”, āriwa'ri jia jījimitakajīji Tuparāte mi-

jaro'si najēñēñijiririrāñu. ¹⁵ Jia nare baarūkirā mija ima pūpajoatirā jījimaka nime. I'sia tēriwa'ribaji jia mare baawa'ri Kimakire Tuparāte maro'si pūataeka. Sōñurā imarī, dika aḡea marākā'ā āririka imabeyua maro'si. Supa imarī maimaupatiji “Jiitaka mibaayu Tuparā”, kire marīrijariye'e.

“Tuparāte yire jā'meka upakaja kirika bojariroka yiwārōrijayu”, Pablote āriika

10 Yi'i Pablo, oka mijaka jierika yapaiiki imarī, ika mijare yibojaerā baaika mija ā'mitiritirika yiyapayu. Po'imajare wayuḡarimaji imarī, jiapīji Jesúre nare jairoyika upakaja mijaka yijairiyapayu yiro'si. Tokarā tīrārimarā ikupaka yireka āñurā: “Maka kima poto kīkirimakiji maka Pablote jairijayu. Aḡerō'ōrā imatirā aḡerapī maro'si kio'oika poto pūri okajījīapī maro'si sakio'oyu”, āḡaraka yireka najaiyuyerijayu. ² I'supaka simamaka wapūju ba'iaja yireka jairāte mija ā'mitiritiya'si. Yire mija yi'ritiyabe, saḡi āriwa'ri mija pō'irā eyatirā okajījīa mijare yijaikoreka. I'supaka mijare yijaiberikoperākaoka, “Jesucristore yi'ribeyurā upaka Pablote ime”, āñurāte pūri okajījīapī jairika yipūpajoayu. ³ Rita sime, mija upakajaoka pō'imaja yija ime yijaro'sioka. Jesucristore yi'ribeyurāka yija imarijayua simako'omakaja nimarijayu upakataka baarijaribeyurā yija ime. I'supaka simamaka, noñu upakaja pūpajoatirā pō'imajare okabojirijayu upakamarīa pakirimiji majaroka yija jaita'ruirijayu. ⁴ Tuparāte yi'ribeyurāte jia jaikoḡeika upakamarīaja tēriwa'ribaji Tuparārikapī pō'imajare yija wārōrijayu. I'supaka nare yija wārōmaka, “Wapūju pakirimiji majaroka yija yi'rikopeyu rukuya”, pō'imajare āriwārūrijayu. I'supakajaoka ritaja pakirimiji majaroka yi'yurāte yijare okae'emakaoka nare yija okatēririjayu sanaja'ataokaro'si. ⁵ “Tuparārika jia wājīa imamiji ā'mitiritirā jia kire norīrū”, āñurā imarī, jia naḡupajoakoḡeikaḡi wārōrimajare yija okatēriwārūyu Tuparāte jeyobaikaḡi. Supabatirā “Aḡerā jībaji pūpajoairā yija ime”, āriḡupajoawa'ri, naḡupajoaimiji Tuparāte nare ōriḡūjebeyua sime. Supa imarī yija wārōika yi'riwa'ri, naḡupape'yu. Supabatirā Tuparāte yijare jeyobaamaka, Cristore yapaiika upaka oyiaja pō'imajare yija pūpajoarūjerijayu. ⁶ Mija pō'irā yija eyarāka poto Jesucristore yapaiika upakaja mija yi'rirāka jia simarāñu. Kire yi'ribesarāñurāte pūri sawapa yija yaparāka upakaja yija baarāñu.

⁷ Mija pō'irā ima mija tawārūbe: tīrārimarā mija watoḡekarā “Jesucristore pūataekarā yija ime”, āñurā. I'supaka āñurā imarī, “Pablorāka Jesucristore pūataekarājaoka imarā naro'si”, narīrū. ⁸ “Maipamaki Jesucristore pūataekarā imarī, mijare okajīābaraka yija wārōyu”, ñañu. I'supaka mijare ñapakā'ā “Yire na'mitiripēarū”, āriwa'ri i'supaka mare kēñu”, yireka mija āriḡupajoayu je'e. “Cristore mija yi'yua bitatarikoḡakaja jībaji Cristore mija yi'ririjayaokaro'si mijare yija jeyobaaerā, maipamaki Jesucristore yijare pūatarape”,

ñañu. I'supaka simamaka "Cristore pūataekakimarīka Pablote ime", wapuju yireka añuapi maki yire i'yopi'rirūjewārūbesarāki. ⁹ "Makīkirika yapawa'ri pāperapi okajājia mare kijaiṗūarijaju", mija āñṗupa-joajīkareka i'supakamarīa sime. ¹⁰ Mija ṗabe. Īrārimarā mija watopekareka imarā yire jaiyuyebarakā, ikupaka āñurā: "Pāpera mare kio'oikapi okajājia jairiṗotojo maka kima ṗoto ṗuri wayuoka Pablote baaroyi", nañu. "Supabatirāoka yijare kiwārōroyika ṗoto, ā'mitirijiyubeyua upaka kijaikoperoyi", āparaka yire najaiyuyerijaju. ¹¹ I'supaka yireka jairijayurā: "Maka kimabeyu ṗoto pāperapi okajājia mare kijaika upakajaoka maka kimarāka ṗoto mare kibaarāñu je'e", narīrū.

¹² I'supaka simako'omakaja mija ṗō'irā Īrārimarā "Tērīrirā marākā'ā mabaaberijīka yija ime", naṗuparō'ōpi āñurā. Supabatirā "Aṗerāte tērīwa'ribaji Tuṗarāro'si jairimaja yija ime", āñurā nime, i'supakataka āñirika ṗe'yoiki yi' ṗuri. Natiyajia nima ĩaiyutirā, i'supaka narīrijaju. I'supaka naṗupaka imarā imarī, rukubaka naṗupajoayu. ¹³ I'supakajaoka "Ritaja Īrāweje jariwa'ririmarāja ṗo'imajare yija wārōerā Tuṗarāte yijare pūataeka", āñṗbeyurā yija. Ikupaka sime: Jesucristorika wārōrimajamatorā Tuṗarāte yijare pūataeka imarō'ō watopekareka sime Corintowejea. Supa imarī "Kijā'maikapi mijare yija wārōyu", mijare yija āñrijayua rita ima. ¹⁴ Mijare yija wārōmaka, "¿Dako baaerā Pablorākare mija ā'mitiyu?", mijare narīko'omakaja, nare ruṗubajirā Jesúrika bojariroka mijare yija wārōūmurape. Mija ṗō'irā Tuṗarāte yijare pūataberirikareka ṗuri, "Mijare wārōirā yija ime", mijare yija āñberijāāeka. I'supakamarīa sime. Mijare wārōrimaja yija imaerā Tuṗarāte mija ṗō'irā yijare pūataeka. ¹⁵ Supabatirāoka Īrārimarāre jaikopeika upakamarīa yija jaiyu. Aṗerāte nare wārōmaka Jesucristore ṗo'imajare yi'yua ĩatirā "Nare yija wārōmaka i'supaka nime", āñṗpakirijaribeyurā yija. Ikupaka yija yapayu: Jia Jesucristore yi'yurā mija jarirāka rīkimabaji ṗo'imajare Jesúrika bojariroka yija bojarāñu. ¹⁶ Supa imarī i'supaka simarāka ṗoto mija a'riwa'ribajirā imarāte Jesucristorika bojariroka bojarī a'ririka yija yapayu. Wārōrimajamatorā yija eyarāka, Jesúrika bojariroka ā'mitirikoribeyurāte sayija wārōrāka ṗoto "Ikupaka jia nare yija wārōrape", yija āñjīka jia sime. ¹⁷ I'supaka jījimakaṗi nabaarijajuakaka Īrārimarāre jaikopeko'omakaja, ikupaka sabojayu Tuṗarā majaropūñurā o'oeka: "Maṗupayariji mabaaiakakaka jījimaka bojabekaja Tuṗarāte maro'si baarijajuakaka takaja jījimakaṗi mabojarijariye'e", āñwa'ri sabojayu. ¹⁸ Supa imarī Īrāka "Jia wārōiki nime", kērīkopejīka, dakowapamarīa sime. "Īī kime jia wārōiki", Tuṗarāte āñrijayukate ṗuri, "Jiitaki kime", marīwārūyu maro'sio-ka.

"Pakirimiji majaroka wārōrimaja Tuṗarāte pūataekamarīrā nime", Pablote āñika

11 "Imatiyaiki nime", āparaka aṗerāte bojabarakā ṗō'irā abeyurāte añu upaka yijaiko'omakaja yire mija ā'mitiripēarika yiyapayu ruṗu. I'supaka mija ṗō'irā pakirimiji majaroka wārōirāte ā'mitiparaka mija rakajepāāika upakaja yireoka mija rakajepāābe ruṗu. ² Jesucristore takaja mija ā'mitiripēarijaririka yiyapayu. Ā'mitirikōrī je'e: Īrāko rōmo apikaka baakoribeyuko kotīmi imarukikaka takaja kopupajoayu. I'supaka koima upakajaoka Cristore oyajia ā'mitiripēairā mija ime. Yi'i imaki i'supaka mija imaerā mamarī mijare wārōūmurapaki. Supa imarī Tuṗarāte ṗupajoaika upakajaoka mijare yipupajoayu yiro'si. "Jesúre na'mitiripēarijā'ata'si", āñwa'ri i'supaka nimirijaju. ³ Mía. Bikija Satanāre āñakarā ña'ñjāitirā Eva imaroyikakote jia kijaiṗakika. "I'supakajaoka nare kibaarāñu je'e aṗeyari", mijareka ña'ñṗupajoayu. "Jia Jesucristore ṗō'irā imariṗotojo pakirimiji majaroka ā'mitirirā Cristore jia nayi'ribesarāñu je'e", āparaka ba'iaja mijareka yipupayu. ⁴ Ikupaka sime: Aṗerā wapuju kotorō'ōpi wārōrī netamaka, "Ikupaka Jesúre ime", ñarīka upakamarīa nawārōko'omakaja jījimakaṗi nare mija ā'mitiyu. I'supakajaoka yija wārōika ā'mitiripēawa'ri Espiritu Santore mijare ña'ñjāikarā imariṗotojo, kima upakamarītakaka mijare nabojaṗakā'ā "Rita, i'supaka kimekā'ā", mija añu. Supabatirāoka "Ikupaka ba'iaja mabaaika wapa Jesucristore maro'si wapañjika", ñarīka upakamarīa nawārōko'omakaja nare mija ā'mitiririjaju. ¿Dako baaerā jījimakaṗi naṗakimajaroka mija ā'mitiyu je'e? ⁵ "Tuṗarāte pūataekarā aṗerāte tērīwa'ribaji ṗō'irā yija ime", āparaka nawārōrijarikopeyu. I'supakaja añurā imariṗotojo "Yibo'ibajirā imabeyurā nime", ña'ñṗupajoayu. ⁶ Jia jaiwārūtiyairāte jaika upaka jaiberiripotojo Tuṗarārika bojariroka jia wājia ṗō'irā nime. I'supaka simamaka kimajaroka jia mijare yibojawapu'atawārūrape. Īrākurimarā yire ā'mitirika mirārā imarī, "Jia Tuṗarārika ṗō'irā Pablote ime", yireka āñwārūirā mija ime.

⁷ Tuṗarārika bojariroka mijare yiwārōrapaka ṗoto sawapa mijare jēñeberapaki yi'i. I'supaka yibaamaka, "Imatiyairāte baaika upakamarīa baaiki kime", āparaka yireka mija jaiyuyeyu je'e. "Tuṗarāka jia nimarū", āñwa'ri wapamarīaja jia mijare yijeyobaarape. ¿Yaje jimarītakaja sime je'e i'supaka mijare yibaarapaka? Jēno'o, jia baawa'ri i'supaka mijare yibaarape. ⁸ Aṗerā Jesúre ā'mitiripēairāte niñerū yire pūatarapaka e'etoritirā mijare wārōbaraka nimarape. Mijare jēñebeyuka nīmako'omakaja, aṗetata Cristore yi'yurā yire sapūataraparā. ⁹ Mija ṗō'irā nimarapaka ṗoto wayuoka yibaarape. I'supaka imariṗotojo mija ṗō'irā jia ñimaerā, "Yire mija jeyobaabe", mijare āñberapaki yi'i. Macedonia ka'iakarā Cristore yi'yurā mija ṗō'irā eyatirā jia nīmawārūerā wayuoka yibaaike yire nijirape. Īrāku-

rioka niñerú mijare jēñekoriberapaki yi'i. Maekakaoka i'supakaja ñime ruðu. ¹⁰ Jesúre wājia yipupaka jarirū-jekaki imarī, wājia kibojaeka upakaja mijare yibojayu yiro'sioka. "Mijare sawapa jēñebekaja yiwārōrijayu", ñaņu. I'supaka ñaņuapi jīimaka ñime. I'supaka ñimamaka ĩrārimarā Acayaka'iakarā Corintorā imarāte yire jaiyuyekoþeika marā imabeyua. ¹¹ Mijare jēñebeyuka imarī, ¿mijare wayuñabeyuka ñime bai je'e? Jēno'o i'supakamarīa sime. Jimarīa mijare wayuñaiiki imarī, i'supaka yibaayu. Tuþarāoka jia sōñuka i'supaka mijaka ñima.

¹² Supa imarī mijare wapa jēñerimarīaja yiwārōri-jarirāñu. Wapuju þakirika wārōrimaja þuri sawapa mijare jēñerijayurā. "Tuþarāro'si Þablorākare ba'irabejījika upakaja yija ba'iraberijayu", narīþakika mija ārīwārūokaro'si, wapamarīaja mijare yija wārōrijayu.

¹³ Tuþarāte apóstolrākamarīrā nime i'supaka baairā. Þakirimaja imarī, "Jesúrika bojariroka yija wārōerā kipūataekarāoka yija ime yijaro'si", narīþakirijayu.

¹⁴ I'supaka narīrūkia ōrītikaja ñimarape. Satanásoka ángelrāka jia baairā upaka þemakotowiyuka aþerikuri, þo'imajare þakiokaro'si. ¹⁵ I'supaka kimarijyua simamaka, "Kire yi'yurā þuri kopakaja kiupaka jayurā", mijare ñaņu. Supa imarī "Tuþarāro'si yija jā'meika simamaka ikupaka mija baabe jia kika mija imaokaro'si", naņu Satanáro'si ba'irabejīrimaja þo'imajare þakibarakaka. I'supaka nabaaiþapi "Jia Tuþarāro'si ba'irabejīrā nime", þo'imajare ārīþupajoarika nayapayu. Ba'iaja nabaaiþa wapa tēřrikaja ĩrārīmi ba'iaja jūarūkirā nime.

**"Jesúro'si ba'irabejīrimaji imarī, ba'iaja yijūarape",
Pablote ārīka**

¹⁶ Ikuþaka jairimaji marīka imariþotojo ĩrīka "Ikuþaka jia baaiki ñime", ārīwa'ri bojataþarimaji upaka yijairā baayu. I'supaka yijaikopeko'omakaja, "Jia ōrīþūabeyuka kime Þablo", yireka mija ārīþupajoa'si. I'supaka simaberikopeřakaoka "Jia ōrīþūabeyuka upaka Pablote jaiyu", yireka mija ārīkopeko'omakaja, i'supaka yijairāñu. Kopakaja þakirimajaroka wārōrimajare ā'mitīyurā mija ime. Supa imarī nare mija ā'mitiririjayu upakaja yire mija ā'mitipe ruðu. ¹⁷ Ika mijare yijaika upakamarīa mijare jaijīki maiþamaki Jesucristo þuri. Kiupaka jaibekaja ōrīþūabeyurāte jairijayu upaka yijaiyu. ¹⁸ Ritaja wejeareka imarā upaka "Ikuþaka jia baairā yija ime", āñurā mija watoþekarā ima simamaka nuþakaja mijare yijairā baayu yiro'sioka. ¹⁹ "Jia ōñurā yija ime", āñurā imakopeřipotojo "Tuþarāte þūataekarā yija ime", aþaraka ōrīþūabeyurāte jaikaja mija ā'mitiripearijayu. Supa imarī yireoka mija ā'mitirirāñu je'e. ²⁰ Naþoyarā upaka mijare naba'iariko'omakaja nare mija e'etoririjayu. "Mijare yija wārōika wapa yijare mija wapañibe", mijare narīrijayua akata'abekaja naņu upakaja nare samija ĩirijayu. Supabatarā jia nimari-jarirūkitakaja þupajoatirā nayapaika upakaja mijare

nabaarūjerijayu. Supabatarāoka mija ĩþarimarātarā upaka mijare naba'iaririjayu. I'supakajaoka jia nare mija yiribeyu þareareka mijare naþemaþarijayu. Ritaja i'supaka mijare nabaako'omakaja sarūþekaja nawārōika mija ā'mitiripearijayu. ²¹ "Okajājimarīrā nime", yijareka mija āñurā imarī, mijare nabaarijayu upakaja yija baawārūbeyu. ¿I'supaka mijare yija baabeyua, jiamarīa ruku sime je'e mijaro'si? Mae ate ĩrārimarā "Ikuþaka jia baairā yija ime", aþaraka bojataþarimaja upaka mijare yijairā baayu. I'yorimarīaja i'supaka nañua simamaka, i'supakajaoka yijaiye'e yiro'sioka.

²² Hebreotatarā imarī, "Aþerāte tēřwa'ribaji imatīyairā yija ime", naņu. I'supaka narīkopeika marā imabeyua, hebreotatakijioka ñime yiro'si. Aþea "Israelka'iakarā imarī, Tuþarārīrā yija ime", naņu. Yi'ioka Israelka'iakakiji ñime yiro'si. Supabatarā "Abraham riþarāmerā yija ime", naņu. Abraham rīþarāmiþioka ñime yiro'sioka. ²³ Supabatarāoka "Jia Jesúro'si ba'irabejīrā yija ime", naņu. (I'supakaja ōrīþūabeyuka upaka yijairijayu yiro'si). Nare þemawa'ribaji Jesúro'si ba'irabejīrimaji ñime. Mija ĩabe. "Cistoro'si yija ba'irabejīyū", wapuju nañua simako'omakaja yi'i þuri jimarītakaja kiro'si ba'irabejīrijayuka. Supabatarā nare þemawa'ribaji wēkomaka imariwi'iarā þo'imajare yire tarijayu, Tuþarārika yiwārōriþarea. I'supakajaoka nare tēřwa'ribaji yire naþajeroyirape. Supabatarāoka ĩrākurimarīa yire jāārika nari'kakopeřape. ²⁴ ĩrāþitarakakuri yire nañi'arape. Yire nañi'aroyirapaka rakakaja treinta y nueve rakakuri ajeapi yire naþajeroyirape. ²⁵ Supabatarā maekarakakuri tīmarītakaja yaþuapi yire naþajerape. Supabatarā yire jāāerā ĩrākuri āþapi yire najāābarekopeřape. Saþi ya'rapaka wapuru maekarakakuri ña'mirapaka. ĩrākuri yiña'mirapaka þoto ĩrārīmi supabatarā ĩrā ñami riapakiakareka yaþuarā ñi'ajīřkaki ñimarape. ²⁶ I'supakajaoka jimarītakaja Tuþarārika bojariroka wārōtaþabaraka yituriroyirape. I'supaka turitaþabaraka tēřrikaja werika yijūarijayu. Ā'mitirikōři je'e. Riaka werikirō'ō, kareba'arimajare werika imarō'ō yituriþaroyirape. Supabatarā yitā'omaja imariþotojo werika imarā þō'irā, supabatarāoka aþetatarāte werika imarō'ōrā yituriþaroyirape. I'supakajaoka wejea jo'baka werika imarō'ōrā, wejematō, riapakiaka werika imarō'ōrāoka yituriþarape. Supabatarā wapuju "Jesúre ā'mitiripeairā yija ime", ārīriþotojo werika imarā watoþekarā yituriþarape. ²⁷ Niñerū yiba'ariwapa tōþoerā ka'wisika ba'irabebarakā ĩrākurimarīa kārīrimarīaja yiwārīroyirape. I'supakajaoka ĩrākurimarīa ba'arika, okoa jia yiro'si imaberiroyirapaka imamaka, aþerikuri þuri kē'sitakaja ñimaroyirape. I'supakajaoka rīkimaka jariromarīka ñimarapaka simamaka jimarīa jija yijūaroyirape.

²⁸ I'supaka ñimakaka takajamarīa ba'iaja yipuparape. "¿Marākāā nime ruku aþewejeekarā Jesúre ā'mitiripeairā? ¿Yaje rita jia kire nayi'ririjayu ruku?", ārīþupajoabaraka jimarīa ba'iaja yipuparijayu. ²⁹ Jesucristore

jia ā'mitiripēatiyabeyurā imarī, ba'iaja baabaraka, ba'iaja napupayua űiaika poto, nupakaja ba'iaja pupayuka űime yiro'sioka. Supabatarā Jesúre ā'mitiripēaikite ba'iaja baarūjeirāka puri boebaka űime. ³⁰ Yibaaikakaka jairika yiro'si simajīkareka ritaja ka'wisika yire so'rapakakaka ā'mitiritirā "Okajājimarīki kime", ĩrārimarāre āñuakaka yijairā baayu. ³¹ Ika mijare yibojaika, "Rita Pablote āñu", Tuparāte yireka āñwārūyu. Maipamakiki Jesús Paki majiyipupayeejiparūkika kima-maka, kīaika wājītāji ritaitaka mijare yibojayu. ³² Ikuṣaka yijūarape: Damasco wāmeika wejearā űimarapaka poto, "Pablote űi'atirā wēkomaka nabaarū", āñwa'ri, wejeta'irō'ōrā ima koperekarā surararākare kipūatarape, tokaki ĩpi Aretas rokaĵite jā'merimaji. ³³ Yire wēkomaka nabaarika yapariṣotojo yire nare kiñi'arūjewārūberape. I'sia wejea ta'tekarā kūpaĵika kopereka imaraparō'ō pi'iupakapi yire jāātatarā aṣepē'rōtorā yijeyomarāre yire ruetarape. Okajājimarīka imariṣotojo i'supaka Tuparāte yire jeyobaarapaka simamaka topi yiru'rape.

Makārārūñuroka upakapi Tuparāte imarō'ō Pablote kīarūjerape

12 Napupayariji pupajoatirā pakirimajaroka wārōrimajare mijare bojarika yiyapabeyu. I'supaka simako'omakaja "Tuparāte pūataekaki Pablote ime", yireka āñurā mija jariberiko'omakaja makārārūñuroka upakapi Maipamakire yire beeka mirākakaka mijare yibojaerā baayu mae. ² Bikija mabo'ikakuri piyikuku kimarō'ōrā Tuparāte yire e'eeyarapaka be'erō'ō botarakaoū'puarāe'earirakakuri wejē'rāka seyawa'yu mae. Torā yire ke'eeyaeka, "I'supaka baatirā yire ke'eeyaeka", āñwārūbeyuka yi'i. ŹYaje rita ritikataka yire ke'ewa'rape jee, yipupakatakaja ke'ewa'rape je'e aṣeyari? Tuparā ĩrīkaja sōñuka. Rita sime, "I'supaka baatirā yire ke'eeyaeka", āñwārūberiripotojo "Jiirō'ōrā Tuparāte yire e'eeyaeka", űañu ate. ⁴ Torā yeyarapaka poto ṣo'imaja okapi mabojawārūbeyua űa'mitirape. Torā űa'mitirika mirāka yire bojarūjebeyuka Tuparā. ⁵ I'supaka yiro'si simarapakapi "Ōrīpūatiyaiki űime", āñjīka upaki imakoperipotojo supa űarībeyu. Yipupayariji ṣo'imajare yijaika poto tērīrimarīka űima nare yijairijayu. ⁶ "Ikuṣaka yiro'si simarape", āṣaraka jījimakapi ṣo'imajare yibojatararikareka, pakirimaji upakamarā űimajāēeka pakirimajaromarā bojaiki imawa'ri. I'supaka simako'omakaja, "Ikuṣaka yiro'si simarape", āñwa'ri tērīritaki upaka jījimakapi ṣo'imajare sabojatarabeyuka yi'i, "Aṣerā ṣemawa'ribaji ōrīpūatiyaiki Pablote ime", yireka narīrika yapaberīwa'ri. I'supaka űimaberiko'omakaja jia yibaarijayua ĵatirā, i'supakajauka yiwārōrijayua ā'mitiritirā, yire norīrika puri yiyapayau. ⁷ Makārārūñuroka upakapi Tuparāte yire bearapaka tērīrikaja imatiyaikakaka imarapaka. I'supaka bearipotojo, "Aṣerāte tērīwa'ribaji imatiyaiki űime",

ñarīrika yapaberīwa'ri Satanārikakaka ya'rarika yire rīkarapakareka Tuparāte yire ĩarīrīberape. Supa imarī pota mare ṣaaiika be'erō'ō maka'wisijūarijayu upaka yire simarijayu. ⁸ "Yiya'raika yire mibayabe", āñwa'ri maekarakakuri Maipamakire yijēñekoperape. ⁹ I'supaka kire űapakā'ā, ikuṣaka yire kiyi'rape: "Jēno'o, mire yibayaberiko'omakaja, mire yiwayūaikaṣi āñwa'ri yijeyobaaika takaja miyapayau. Mia, marākā'ā baaberijīka mima poto jibaji mika imawa'ri mire jeyobaarimajiro'siji űime", kērāpe. Supa imarī i'supaka űimakaka jījimakapi yijairijayu. I'supaka simako'omakaja, "Cistorika kire ja'ataikaṣi jia kiro'si Pablote ba'iraberijayu", ṣo'imajare yireka āñwārūyu mae. ¹⁰ I'supaka simamaka Cistoriki imarī, marākā'ā baaberijīki imariṣotojo yipupaka puri jia ima. ĩrākurimarā ba'iaja ṣo'imajare yire jaiwā'imarāpe "Ki'yopī'rīrū", āṣaraka. Supabatarāoka yiyapaika imaberiroyirapaka yiro'si. I'supakajauka ĩrākurimarā jajua ṣo'imajare yire baata'arape. Supabatarā Jesúrika bojariroka yiwārōmaka, ĩrākurimarā ka'wisika yijūarape. I'supaka simako'omakaja jījimaka űime āñpupajoabaraka, "Marākā'ā baawārūberīwa'ri iamarā imarāka Cristore jeyoariyapatiyau." I'supaka simamaka rikitubamarā űimakopeikareka jia Cristore yire jeyobaayu.

Corintowejeakarāre pupajoabaraka, ba'iaja Pablote puparika

¹¹ Kopakaja ōrīpūabeyuka upaka yimajārobojaweyau. "Yija ṣō'irā Tuparāte pūataekaki imarī, mare wārōrimajji Pablote ime", mija āñbeyua simamaka űoñu upakaja i'supaka mijare űañu. "Wapamarīki Pablote ime", Tuparārika wārōkoperāte yireka āñu upakaja űimajāēeka Tuparāte yire jeyobaaberirikareka. I'supaka simako'omakaja "Jiitaka wārōrimaja nime", mija āñkoperā yire ṣemawa'ribajimarīrā nime. Supa imarī "Tuparāte kire jeyobaamaka jia Pablote mare wārōyu", mija āñri imakoperape. ¹² Mia, mija ṣō'irā űimarapaka poto apōstol imarī maikoribeyu upaka ima mijare yibearijarape. ĩrākurimarā samija ĵaeka simamaka "Rita oka, Tuparāte pūataekaki Pablote ime", yireka mija āñri imakoperape. ¹³ "Aṣerā Jesucristore ā'mitiripēairāte jiyipupayeeripotojo, mare puri Pablote jiyipupayeebeyu", mija āñua Źrita sime bai je'e? "Yire mija jeyobaabe jia űimaerā", aṣerāte űarāpaka upaka mijare āñberapaki imariṣotojo ĩrātiji oyija jiyipupaka mijare űoñu. I'supaka simako'omakaja "Aṣerāte kijēñerapaka upakaja, yijare kijēñeri imakoperape", āñwa'ri yireka mija jairijayu. ŹYaje rita ba'iaja mijare yibaarape je'e? Ba'iaja mijare baaberapaki imarī, marākā'ā baatirā "Jiamarā yibaarapakareka yire mija wayūabe", mijare űarīwārūbeyu.

¹⁴ ĩpakuri mija ṣō'irā yitiritika. Supa imarī maekarakakurireka mija ṣō'irā turirī a'yaokaro'si mae puritaka yipupajoau'muyu ate. Āmitirikōrī je'e: Makarāirā puri namakarāte yapaika tōṣoerā niñerū

jierijayurã. Me'rãrĩjaka þuri napakiarãro'si i'supaka baabeyurã. Topi ãrĩwa'ri yimakarã upaka yireka mija imamaka, mija þõ'irã ñimarãka þoto niñerũ mijare jẽñebesarãki yi'i. Mijare þuri jia yika mija imarika yiyaparãñu, jia mijare yiwãrõrimirĩrĩkawa'yaokaro'si. ¹⁵ Mijare wayuãawa'ri mijare yijeyobaariyapayu. "Jesúre na'mitiripẽarũ", ãrĩwa'ri ritaja yibaawãrũika upakaja rũrĩtiyaika rõõjĩrã mijare yijeyobaarijarirãñu. Jia mijare wayuãaiki ñimamaka yire mija wayuãabesarãkareka, ba'iaja yipuparirãñu.

¹⁶ Mijaka ñimarapaka þoto dakoa mijare yijẽñeberapaka õñurã mija ime. I'supaka simako'omakaja, "Ritaja þakirika jia õñuka imarĩ, Pablote mijare þakiyu niñerũ mijare karee'eokaro'si", ãrĩmarãre yireka ãñu je'e. ¹⁷ "Mapõ'irã kipũataraparãpioka Pablote mare þakika", ¿mija ãrĩpupajoayu bai je'e? Jẽno'o mijare þakiberapaki yi'i. ¹⁸ Titore apika Jesúre ã'mitiripẽaikipitiyika mija þõ'irã yipũatarape niñerũ mijare rãawearika najeyobaaokaro'si. ¿Yaje Titore mijare þakirape je'e? Jẽno'o mijare þakikoriberapaki kime. Yupakaja jia pupajoaiki imarĩ, mijare jeyobaariyapawa'ri jia Tuparãrika bojariroka mijare kiwãrõeka, niñerũ mijare jẽñebekaja.

¹⁹ "Ba'iaja baabeyurã nime", yijareka ãrĩwa'ri jĩjimaka yijaka mija imaokaro'si takajamarĩa, i'supaka mijare ñañu. Ikuþaka simatiyayu, ãkõrĩ je'e: Jesúrirã imarĩ, kiyapaika upakaja mijare yija jairijayu Tuparãte ãika wãjitãji. Mija ã'mitipe yija jeyomarã. Ritaja mijare yija bojarijayua, "Jiibaji Jesúre na'mitiripẽarijarirũ", ãrĩwa'ri mijare sayija bojayu. ²⁰ Mijareka pupajoabaraka ba'iaja yipuparijayu. "Mija þõ'irã yeyarãka þoto ba'iaja baabaraka mija imarãka ñiaeyarãñu je'e apeyari", mijareka ñarĩpupajoarijayu. Wapabu'abaraka, supabatirã apẽrãte oakiparaka mija imarãka ñiaeyarãñu je'e. I'supakajaoka boebaparaka, supabatirã rakakaja napupajoaika upakaja baawa'ri jia jeyoaribekaja mija imarijayuaoka ñiarãñu je'e. I'supakajaoka okabaapakibu'abaraka, supabatirã wapuju jajairika baabaraka mija imarãka ñiarãñu je'e. Apẽrãte tẽrĩwa'ribaji pupajoairã upaka baabaraka, supabatirã rakakaja pupajoawa'ri rukubaka mija rẽñua ñiaeyarãñu je'e apeyari. Supabatirã, "Jesúre yapaika upakaja baabekaja nimañuju je'e", ñarĩpupajoaika upaka mija imamaka ãtirã mijaka yiboobarirãñu. I'supakajaoka jĩjimaka yika mija imabesarãñu mijaro'sioka. ²¹ Ate mija þõ'irã yeyarãka þoto ba'iaja baabaraka mija ima ñiaeyarãkareka "Nare yiwãrõrapaka upakaja yiribeyurã nime", ãrĩwa'ri Tuparã wãjitãji yiyopi'rirãñu. Supabatirã "Bikija rĩkimarãja ba'iaja nabaakeka saja'atabekaja dajaka nabaarijayu je'e apeyari. Supabatirãoka ba'iaja rõmijãte nabaariwã'imarĩrijayu. I'supakajaoka napupajoarijayu upakaja wããrõ'õ ba'iaja nabaarijayu ruþu", ãparaka ñiaeyarãka, ba'itakaja yipuparirãñu.

Ika paperaþi piyia jia Pablote nare okajããeka

13 Ika ya'rirã baaikapi maekarakakuri mija þõ'irã yeyarãñu. Torã eyatirã Tuparã majaropũñu o'oeakarã ãñu upakaja yibaarãñu. Mia je'e: "Tĩrĩkate ba'iaja baamaka ãeakarã jajeyobaabaraka ãparã, maekarakamarã 'Rita sime. I'supakatakaoka kibaarape', ãñurãte imajĩkareka, okajierika sime kika", ãrĩwa'ri sabojayu. ² Bikija ãpakuri mija þõ'irã yitupapakareka, ba'iaja baairãte jia yokajããarape "Ba'iaja nabaika naja'atarũ", ãrĩwa'ri. Mae mija þõ'irã imaberiripotojo paperaþi, "Ba'iaja mija baaika mija ja'atabe", ñañu ba'iaja baarijayarãte. Apẽrãpitiyika ba'iaja baabaraka nimamaka ñiaeyarãkareka, ba'iaja nabaika wapa tĩmarĩji nare yibaarãñu. ³ "Rita Cristore õñuapĩ mibojarijayu", yija ãrĩwãrũokaro'si, kirika yijare mibeabe", mija ãñua sime. I'supaka simamaka, kirikapi tĩmarĩji nare yibaamaka ãawa'ri "Cristore jã'meika upakaja kirikapi jairijayuka Pablote ime", yireka mija ãrĩwãrũrãñu je'e. Okajãjimarĩa imabeyuka Cristo mijaka. Ba'iaja baairãte jiamarĩa jũaokaro'si kirika baabearimaji kime. ⁴ Muþaka þo'iki imaripotojo, yapa tetaekarã kire napatakãeaka simamaka, okajãjimarĩki upaka Cristore reyaeka mija õñu. I'supaka kire nabaako'omakaja, Tuparãrikapi ãrĩwa'ri õñia kime mae. Cristorirã imarĩ, kiupakaja okajãjimarĩrã yija ime þo'imajare yijare ãmaka. I'supaka simako'omakaja kirirã imarĩ, Tuparãrikapi ãrĩwa'ri kiyapaika upakaja yija baarijayu. I'supaka imarã imarĩ, sapĩ ãrĩwa'ri mija þõ'irã ba'iaja baairãte tĩmarĩji yija baarãñu, jia nayi'rirũ ãrĩwa'ri.

⁵ Mija ãabe. Cristore mija yiyua pupajoatirã "¿Yaje rita Jesucristore yiyurã maime?", mija ãrĩpupajoabe. "¿Mija pupakareka Cristore ñarĩjãikarã mija ima õrĩbeyurã mija bai je'e?" Topi þuri "Jesúre mapupakarã ñarĩjãiberikarã maime", ãñurã þuri kire yiribeyurã nime. I'supaka simakoþeko'omakaja "Jia kire yiyurã yija ime", ãñurã mija ime", mijareka ñarĩpupajoayu. Supa imarĩ mamarĩtaka kirika bojariroka mijare yija bojarapaka ã'mitiritirã jia kire mija yirapaka simamaka, "Rita, Cristore nare õrĩrũjeikapi Pablorkare yijare bojarijayu", ãrĩwãrũirã mija ime. ⁷ Ba'iaja baabaraka mija ima yija ãeayarãkareka, Cristore yijare sajã'metika simamaka, jiamarĩa mijare yija jũarũjerãñu. I'supaka mijare yija baarãkareka "Cristore nare jã'meikapi i'supaka Pablorkare mare baayu", mija ãrĩwãrũrãñu. I'supaka mijare baariyapaberwa'ri ba'ia mija baakoreka Tuparãte mijaro'si yija jẽñẽjirijayu. Supa imarĩ Tuparãte yapaika upakaja mija baarãkareka þuri, ba'iaja mijare yija baabesarãñu. Supa mijare yija baabepakãã ãtirã "Yaje rukuya Cristore jã'meikapi tĩmarĩji yijare nabaatiyajiñu", yijareka mija ãrĩkoþejĩkao-ka, marã imabeyua yijaro'si. I'supaka simako'omakaja kiyapaika upaka oyiaja mija baaritakaja yija yapayu. ⁸ Supa imarĩ mija þõ'irã yija eyarũki ruþu kiyapaika

uapakaja baatikarã mija imarãkareka þuri kijã'meikapi ba'iaja mijare yija jũarũjebesarãñu. Kiyapaika upakaja Cristore yijare jã'metikarã imarĩ, mijare jeyobaarimaja yija ime, ba'ia upakaja mijare baabekaja. ⁹Supa imarĩ mija þõ'irã eyatirã, jia Cristore yi'yurã mija ima ãawãũtirã okajãjiapi mijare yijaibesarãñu. "Okajãji-marĩrã imarĩ, Cristorikapĩ Pablorãkare beabeyu", yijareka mija ãrĩkoþejĩka, marã imabeyua yijaro'si. Jia mija yi'þakã'ã ãawa'riji, jia jĩjimaka imarũkirãja yija ime. Supabatirã "Mire ã'mitiripẽawa'ri miyapaika upaka oyiaja nabaarũ", ãrĩwa'ri, Tuþarãte mijaro'si yija jẽñerijayu. ¹⁰I'supaka simamaka mija þõ'irã eyatirã, okajãjiapi mijare yijairiyapabeyu. Supa imarĩ ya'rirã baaikaruþu, ika þapera mijare yiþũatayu jiiþaji Jesũre yi'þaraka mija imaokaro'si. I'supaka mijare baarimaji ñimaokaro'si Maipamakite yijare jã'meka. Supa imarĩ kire mija yi'yua bitatarikopakaja jiiþaji kire mija yi'riri-jayaokaro'si mijare yija jeyobaarijayu.

¹¹Õ'õjĩrãja mijaro'si yo'oyu yijeyomarã. Jia mija imabe, Jesũre yapaika upaka oyiaja baabaraka. Ritaja ika þaperaþi mijare yibojaika jia ã'mitiripẽabaraka mija imabe. Ī'rĩka upakaja þuþajoabaraka, oka imari-jarirãkaoka jiaþi sajiebaraka mija imabe. I'supaka mija baamaka, Tuþarã, mare wayuĩarimajire, mijaka imajiparãñu. Supabatirã jĩjimaka mare imarũjeiki kime.

¹²Jesũre ã'mitiripẽairã imarĩ, mija rẽrĩrijayu þoto jia jĩjimakapi jẽñebu'abaraka mija imarijaþe.

¹³Õ'õkarã Jesũre ã'mitiripẽairã, "Jia nimarũ", ãrĩwa'ri oka mijaro'si naþũatayu. ¹⁴"Jia nare mibaabe", ãrĩwa'ri maipamakite Jesucristore mijaro'si yijẽñeyu. "Supabatirã Tuþarãte mijare wayuĩaika jia õñurã mija imaokaro'si, supabatirãoka Espĩritu Santo jia mijaka imajiparijayuka kimarũ", ãrĩwa'ri ritaja mijaro'si yijẽñẽjirijayu yijeyomarã.

I'tojĩrãja sime ruþu.

Filipenses

Pablo, kijeyomaki Timoteopitiyika Filiposwejeakarāro'si papepa napūataeka

1 Yijeyomarā Filiposkarā, Jesucristore jia baikapī kirirā imarijayurā, supabatirā kire yi'yurāte imaruputarimaja, i'supakajaoka nare jeyobaarimaja “Jia mija imabe”, āriwa'ri oka mijaro'si yija pūatayu. Yi'i Pablo, yijeyomaki Timoteopitiyika mijaro'si sayija pūatayu Jesucristoro'si ba'irabejirimaja imarī. ² Supa imarī, Maḩaki Tuḩarā, supabatirā maipamaki Jesucristoreoka “ Jia dako okamirāmarāja nimarū', āriwa'ri jia nare mija jeyobaabe”, āparaka mijaro'si nare yija jēnerijayu.

“Filiposwejeakarā Jesucristore ā'mitiripēairāte jia mibaayu Tuḩarā”, Pablote ārika

³ Mijareka yipupajoarijayu rakakaja “Jia mibaayu”, Tuḩarāte naririjayu. ⁴ Supabatirā Tuḩarāte mijaro'si yijēneika rakakaja jijimakapī kire yijairijayu. Tuḩarāte mija yi'riū'muekarō'ōjitepi, maekakaoka aḩerāte Jesúrika bojariroka bojatapabaraka yire mija jeyobaarijayua simamaka i'supaka yibaarijayu. ⁶ Rita sime, jia Tuḩarāte mija pupaka baaū'mutika simamaka, kiyapai-ka upakaja mija imamirīrikawa'yaokaro'si mijare kijeyobaarijarirāñu, Jesucristore etarāñurīmi rō'ōjirāraja. ⁷ Mijare wātaiki imarī, i'supaka mijareka yipupajoayu. Yire jeyobaariḩupakirā imarī, irākurimarā yiyapaika yire mija pūatarijayu. Mia je'e, wēkomaka imariwi'iarā imariḩotojo Jesúrika bojarirokakaka yapabeyurā wājītāji “Ikupaka sime”, āriwa'ri nare okae'ebaaraka, yibojairijayu. I'supaka yibaayu ḩo'imajare yibojawārōrūkia Tuḩarāte yire ja'ataeka simamaka. I'supaka ḩimarijayua simamaka jia ḩimaokaro'si yire mija pūatarijayu jia sime. ⁸ Jesucristore wātaka mijare ōñuapī āriwa'ri i'supakajaoka mijaka ḩima Tuḩarāte ōñua. I'supaka imaki imarī jimarāa mijare ḩiaripakatayu ate. ⁹ I'supaka imawa'ri, ikupaka Tuḩarāte mijaro'si yijañirijayu. “Jia mire ōririjaparaka miyapaika upakaja imamirīrikawa'yurā imarī jibaji wayuābu'airā nimarū. I'supaka imawa'ri miyapaika upaka imarika najērāko'arū”, āriwa'ri Tuḩarāte mijaro'si yijañirijayu. I'supaka yiyapayu “Jia baarijaririka ja'atabekaja nimarū”, āriwa'ri. Supa mija imamaka itatirā “Dakoa okamirāmarāja jia yika nima nareka ḩoñu”, Cristore ḩerietarāñurīmi mijareka kērika yiyapayu. Supabatirāoka Jesucristore mijare jeyobaikapī “Tuḩarāte

yapaika upakaja baarijayurā nimarū mae”, mijareka ḩañu. Supa imarī mijare kijeyobaamaka itatirā, “Tēriwa'ribaji jia baaiki Tuḩarāte ime”, āparaka aḩerāte kire jiyipupayeeokaro'si naro'sioka kire yijañirijayu.

“Rīkimarāja Jesucristorika bojariroka ā'mitiripēairāte ime”, Pablote ārika

¹² Yijeyomarā, Jesúrika bojariroka yiwārōriḩareareka ba'iaja yijūaika simako'omakaja, ḩo'imajare yibojari-ja'atabeyua sime. I'supaka yiro'si simako'omakaja rīkimarāja aḩerā yibojaika ā'mitiriwārūtirā kire nayi'riri-jayuakaka jia mija ōriwārūbe. ¹³ Mia je'e, “Cristore kiyi'yu ḩi'wa'ri wēkomaka imariwi'iarā kime”, ika wejea irḩamaki wi'ia irāririmaja surararākare yireka āririjayu. Supabatirā ḩo'imaja ritaja ika wejeareka imarāoka i'supaka yireka pupajoarijayurā. ¹⁴ Supa imarī, Cristore yi'riri'ja'ataberiwa'ri wēkomaka imariwi'iarā ḩima ōriwa'ri, rīkimarāja ika wejea Maipamakire yi'yurā jibaji kirika bojarijayurā ba'iaja jūarika kīkibekaja.

¹⁵ I'supaka simako'omakaja, irārimarā ḩuri, “Wēkomaka imariwi'iarā Pablote ima marā imabeyua”, āñurā. I'supaka āñurā imarī, “Pablote bojakakaka ā'mitiriberiwa'ri rīkimabaji yijare ā'mitiripēairāte imarāñu je'e”, nañu yibaarijayuakaka oakiyurā. Aḩerā ḩuri jia yika imawa'ri jiapī Cristorika bojariroka bojarijayurā. ¹⁶ I'supaka yire wayuāirā imarī, “Tuḩarāpī āriwa'ri wēkomaka imariwi'iarā Pablote ime. Supa imarī Romawejeakarā irḩarimarā Cristorika bojariroka bojarika nayapabeyua simako'omakaja Pablote sanajērāamaka, nawājītāji jia yi'riwārūiki kime”, āñurā nime. ¹⁷ Aḩerā imarā yire ḩemawa'ribaji imarika yapakopewa'ri “Cristorika bojariroka yija wārōmaka yijare takaja ā'mitiripēairāte imarāñu je'e. I'supaka simamaka sā'mitiriritirā yijare oakiriwa'ri, wēkomaka imariwi'iarā kimarō'ōpi ba'iaja Pablote puparirāñu”, narīkoyeyu.

¹⁸ I'supaka nabaarijayua marā imabeyua yiro'si. Ritaja Cristorika bojariroka nawārōrijayuapī āriwa'ri jijimaka ḩime. I'supaka imarijayuka imarī, “Tuḩarāte yiro'si mija jēñejimaka, supabatirā Espiritu Santore yire jeyobaamaka ḩariji ritaja yijūaika jia oyiaja yiro'si sawapū'rirāñu”, ḩaripupajoayu. ²⁰ I'supaka pupajoaiki imarī, irḩarimarā wājītāji naka yijairāka ḩoto, “Dakoa iyomarāja jaiki ḩimarijarirāñu”, āñuka ḩime. Supa imawa'ri Cristorika bojariroka jia wāja yibojarijiroyi-ka upakaja nare sayibojariyapayu. Supa imarī yire najērāwearāka ḩoto, yire najāākoḩejika, yire napoatajikaoka, marā imabeyua yiro'si. Ritaja yibaarijayua Cri-

store jiyipupayeerūkiakaka simarika yiyapayū. ²¹ Supa imarī, yire najāābesarākareka ritaja yibaarijayuapī jia Cristore jiyipupayeebaraka pō'imajare imarika yiyapayū. Yire najāākoperākaoka jiiabaji yiro'si simarāñu Cristoka jia imarūkika ñima simamaka. I'supaka simako'omakaja yire napoatarākarekaoka, Cristorika bojariroka yibojamaka rīkimarāja sā'mitir-ipearāñurā. Supa imarī, “¿Dika jiitaka imatiyaika je'e?”, ārwārūbeyuka ñime. ²³ I'supaka simamaka “Ika ũpa-ba'iwā'taja jia yiro'si ima”, ñarwārūbeyu. I'supaka simako'omakaja reyatirā mabo'ikakurirā jiiabaji kika imarika simarāñu je'e yiro'si ñarīpupajoarijayu. ²⁴ I'supaka yipupaka imako'omakaja mijare jey-obaabaraka oñia imarika yiyapayū jiiabaji mijaro'si simaerā. ²⁵ Supa imarī “Jiiabaji Tuparāte yi'paraka jijima-ka kika nimaokaro'si nare wārōbaraka, naka ñimarāñu ate”, ārwārūbeyuka ñime. ²⁶ Topi wēkomaka imariwi'iarā ñima be'erō'ō mija pō'irā yeyarāka poto, “Wēkomaka imariwi'iarā kimaraparō'ōpī Pablote miṗoaeka jiitaka kire mibaayū”, Jesucristore āparaka jia jijimaka mija imarāñu.

²⁷ I'supaka simako'omakaja, wēkomaka imariwi'iarā yiro'si simarāka upakaja simakooperāka marā imabeyua. Jia Cristorika bojariroka yi'yurā imarī, sabojaika upakaja jia baabaraka mija imarijape. I'supaka mija baabe mija pō'irā yeyarāka uparāka, yeyabesarākarekaoka jia ũrātiji pupajoairā imawa'ri, Cristore yi'riri'ia'atabeyurā mija ima ñoñaokaro'si. I'siapi āriwa'ri, apearāte mijare okabaako'omakaja ũrika ta'iarāja imarā imarī, Jesurika bojariroka mijare yi-wārōrapaka upakaja mija imarijayua ñorirāñu. I'supaka imarā imawa'ri ba'iaja mijare baarijayurā rupū wayupī'ribekaja mija imabe. I'siareka mija ima ũatirā “Rita, Tuparāka oñia imajiparūkirā ñime. Yija pūri ba'iaja nare jaiwā'imañurā yija imaripareareka, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirā imarā”, narīpupajoarāñu. Mijare yibojaike upatiji Tuparātakiji imaki ritaja sabaarimaji. ²⁹ I'supaka imaki imarī, jia mijare baawa'ri kirirāro'si Tuparāte mijare wā'maeka, “Yimakire yi'paraka nimarū, supabatirāoka jia kire yi'ri-wa'ri ba'iaja jūabaraka nimarū”, āriwa'ri. Supa imarī kire mija yi'yua ja'atabekaja mija imamaka ũatirā apearāoka Cristore yi'riri'āñurā. ³⁰ Supa imarī mija pō'irā ñimarapaka poto ba'iaja yire nabaarapaka mija ũarapaka upakaja jūairā mija ime mijaro'sioka mae. I'supaka-jaoka o'ō Romawejearā apearāte ba'iaja yire baaika mजारoka mija ā'mitiyu ate.

“Tērīriki imariṗotojo 'Imatiyaiki ñime', āriberikaki Cristo”, Pablote ārika

2 Kirirā mija imamaka, jia pupaparaka mija imako'omakaro'si Cristore mijare jeyobaayu. I'supaka-jaoka mijare kiwātayu iamarīaja mija imakoreka. Supabatirāoka rīrākibiparaka Espiritu Santore mijaka imarijayu. Topi jia Cristore mare wayuāika simamaka jijima-

ka ñimaokaro'si ikupaka mija imarika yiyapayū: Mija jeyomarāka ũrātiji pupakirā mija imabe. I'supakajaoka ritaja mija imaupatiji, jia wayuāibu'abaraka ũrika ta'iarāja imawa'ri, Cristore yapaika upakaja ũrārokarekaja ña'riyaarīji pupajoairā mija imabe.

³ Apearāte pemawa'ribaji imarika yapabekaja mija imarijape. I'supakajaoka “Pō'imajare yijare jiyipupayeerū”, āriwa'ri mija baaikakaka mija jaia'si. I'siroka pupajoaberiwa'ri “Yijare tērīwa'ribaji imatiyairā ñime je'e aṗeyari apearā”, āriwa'ri jiyipupaka nare mija ũriri'jape.

⁴ Mijaro'si takaja jia mija imarūkia pupajoabekaja apearāte jia imarūkiakakaoka mija pupajoarijape.

⁵ I'supaka mijare ñañu Jesucristore imaekarokapīji ũrtirā kiupaka mija imarijayaokaro'si. ũakōrī je'e, ikupaka sime:

⁶ Tuparāka ũrātiji imariṗotojo, “Tērīriki Tuparāte ima upakaja ñima yija'atabesarāñu”, āribeyuka Cristore imaeka.

⁷ I'supaka āri'bekaja, tērīwa'ribaji kima ja'atirā, pō'imaji kiṗo'ijirika. Supabatirā ba'irabejirimaji imatiyabeyuka upaka kijarika.

⁸ Supa imarī ika ka'iarā kimaeka poto, “Yire pemawa'ribajika mime”, āñuka upaka Kipakire kiyi'ririjarika. I'supaka imaekaki imarī, ba'iaja baarimajare najāāroyika upaka yapua tetaekarā kire napatakāeka, sarā kireyaokaro'si pāriji Tuparāte kiyi'rika.

⁹ Supabatirā kireyaeka be'erō'ō oñia kire jariṗe'rirūjetirā, ikupaka Tuparāte kire ārika: “Ritaja ima pemawa'ribajirā jiyipupaka ũrūrūkika mimabe. Supa imarī ritaja imarā pemawa'ribaji ũpi mimarāñu”, kire kērīka.

¹⁰ I'supaka Tuparāte kire ārika seyarāka poto ni-maupatiji kiṗoiji'aekarā: Mabo'ikakurirā imarā, o'ōrā imarāoka, ka'irokareka imarā pāriji Jesure najiyipupayeerāñu.

¹¹ Nawājītāji kimarāka poto “Ritaja imarā ũpamaki Jesucristore ime”, wāāō'ōrāja ritaja imarāte kire āri'āñu. I'supaka baawa'ri Kipaki Tuparāteoka jiyipupaka no'irāñu.

Jesucristore imaekarokapī ũrtirā sapīji mija imarijape kire yi'ribeyurā wājītāji

¹² Yijeyomarā, i'supaka Cristore baaeka pupajoawa'ri i'supakajaoka Tuparāte mija yi'rijīñu. Mija pō'irā ñimarapaka poto jia kire yi'yurā mija imamaka ñiarape. Maekaka pūri mija pō'irā ñimabeyua simamaka torā ñimarapaka poto jia kire mija yi'rapaka upakaja jiiabaji kire yi'paraka mija imarika yiyapayū. Supa imarī ba'iaja mija jūarūkiareka Tuparāte mijare satāāeka simamaka kire kīkibaraka, kiyapaika upakaja mija baarijape.

¹³ I'supaka mijare ñañu “Yiyapaika takaja baari-pupakirā nimarū”, āriwa'ri Tuparāte mijare jeyobaarijayua simamaka.

¹⁴ Āmitirikōrī je'e: Mija baaika upakaja, ba'iaja jaibu'abekaja, jijimakapī mija imarijape. ¹⁵ I'supaka mijare ñañu, oka baabekaja, jia wājiroka oyiaja baari-

jayurã mija imaokaro'si. Supa imarĩ ika wejeareka ba'iaja baarimaja watopekara imaripotojo, "Tuparãte yapaika upaka baairã nime. Dakoa oka imabeyua nareka", mijareka narĩrãñu. I'supaka jia baairã mija imarãkareka, Tuparãte yapauroka nare mija bearãñu. Supa imarĩ Cristore pe'rietarãñurĩmi "Nare yibojaeka upakaja baarijayurã nime", ãparaka jĩjimaka kire say-ibojarãñu. ¹⁷ Tuparãte yapaika upakaja Jesurika bojariroka yibojaripareaja, yire najããrũjerãñu je'e apeyari. † I'supakajaoka sayi'yurã imawa'ri, ba'iaja mija jũarijayua simako'omakaja mijaka jĩjimaka ñime. I'supaka imaki imarĩ i'supakajaoka yika mija imarika yiyapayuyi yiro'si.

Timoteo, Epafroditopitiyika ĩparãte Filiposwejeareã Pablote nare pũataripupajoaeka

¹⁹ Maiþamaki Jesure yaparãka upakaja, ñojimarĩji mija pũ'irã Timoteore yipũatarãñu je'e, yimajaroka mijare kibojamaka jia mija pupayaokaro'si. I'supaka simarãkareka õõrã ate kipe'rietarãka poto mija majaroka yire kibojamaka ãmitiritirã jia yipuparirãñu yiro'sioka. ²⁰ Jia mija imarika pupajoatiyaiki kimamaka, mija pũ'irã kire yipũatariyapayuyi. Maki apika kiupaka pupajoaiki imabeyuka õõrã. ²¹ Apeã pũri narĩmijitakaja nimarũkiakaka pupajoabaraka imarã. I'supaka imawa'ri Jesucristore yapaika upaka baarijaririka pupajoabeyurã nime. ²² I'supaka pupajoairãte ima simako'omakaja, "Timoteo pũri Jesucristore yapaika upakaja baarijayuka", ãrĩwa'ri mija õñuka kime. I'supaka kireka mija õñua imarĩ, "Kimaki upakaja jia Pablote kijeyobaarijayuyi, rĩkimabaji Cristorika bojariroka yiyurãte imarika yapawa'ri", kireka ãñurã mija ime. ²³ Supa imarĩ, "Ikuþaka ĩparimarãre yire baarãñu", ñarĩwãrũrãka poto, Timoteore mija pũ'irã yipũatarãñu yimajaroka mijare kibojarã. ²⁴ Supabatirã "Yi'ioka ñamajĩ napũ'irã ya'rĩrãñu je'e apeyari", ñarĩpupajoayuyi. I'supaka yibaajĩka, ñipamakire yire jeyobaarãkapi ãrĩwa'ri supa simarãñu.

²⁵ Majeyomaki Epafroditore yire jeyobaaerã mija pũatarapaka jia sime. Yijũaika upakaja ba'iaja jũaiki kime kiro'si Cristorika bojariroka wãrõrimaji imarĩ. Supabatirã "Cristorika bojariroka mija boja'si", sã'mitiripe'yoirãte ãñua imako'omakaja, yire jeyobaarimaji kime Epafrodito. Jia yire jeyobaarimaji kimako'omakaja mija pũ'irã kire yipe'ataerã baayu.

²⁶ Ikuþaka sime: "Wãmarĩa yijarapaka majaroka ãmitiritirã, ba'iaja Filiposkarãre pupayuyi je'e", ãrĩwa'ri ba'iaja pupayuka imarĩ, mijare ĩarika kiyapayuyi. ²⁷ Rita simarape, kũþajĩkaro'siji kireyarũkia jarĩwa'rikopeko'omakaja Tuparãte kire wayuĩamaka kitãrãpe. Yire þariji wayuĩawa'ri, "Wẽkomaka imariwi'iarã kima poto ba'iaja kipupayuyi pemawa'ribaji Epafroditore reyamaka ba'iaja Pablote puparia'si",

ãrĩwa'ri, Tuparãte kire tããrape. ²⁸ I'supaka simamaka ñojimarĩji mija pũ'irã kire yipe'ataerã baayu. Supa imarĩ jia dakoa risirika ba'ijũaberikaki upakaja mija pũ'irã keyamaka ĩatirã jĩjimaka mija imarãñu. I'supaka kire yipe'atarãka be'erõõþi pũri, ba'iaja puparitiyabekaja ñimarãñu yi'ioka. ²⁹ Ñoakurirã mija ima simamaka marãkãã baatirã Cristorika bojariroka yiwãrõika yire mija jeyobaawãrũbeyuyi. "Kire kijeyobaarũ", ãrĩwa'ri mija pũatarapaki pũri jia yire jeyobaaki. I'supaka imaki imaripotojo koiteje kireyakoperapaka simamaka jia jiyipupaka kire mija õpe. Jia jãjika mija pũ'irã keyamaka jĩjimaka kire mija e'etope mija upakaja Maiþamakiriki kima simamaka. Supabatirã, i'supakajaoka jia jiyipupaka mija õpe kiupaka imarãte.

Maiþamaki Jesucristore õrĩrika sime ritaja ima pemawa'ribaji imatiyauka

3 Yijeyomarã, jia jĩjimaka mija imabe "Jesucristorirã yija ime", ãrĩwa'ri. Bikija mijaro'si yo'orapakakaka, maekakaoka jiapĩ so'otirã mijare yipũatayuyi ate, sĩatirã wapuþu þakirimajaroka bojarimajare mija yirĩkoreka. ² Werika yaiwẽkoa †† upaka ba'iaja baairã nime. Supa imarĩ þakirikapi sawãrõrimajare rakajekaja mija imabe. Supabatirã "Tuparãrĩrã imaokaro'si circuncisión baarika sime", narĩþakirijayuyi. ³ "Circuncisión baaekarã imarĩ Tuparãrĩrã yija ime", narĩkõpeika. Maa pũri Tuparãrĩrã maima. Cristore yiyurã pũri Espĩritu Santore mare jeyobaamaka Tuparãte jia jiyipupaka mo'rĩrijayuyi. Supabatirã Jesucristore majiyipupayeyuyi "Maro'si kireyaekapi Tuparãte mare wayuĩarijayuyi", ãrĩwa'ri jĩjimaka maimarijayuyi. "Mapo'ia mabaakapi ãrĩwa'ri Tuparãrĩrã majarirãñu", ãrĩbeyurã maima. ⁴ Karemarĩa yĩñekiarãte pupajoaekaroka yipupajoarikareka "Moisere jã'mekakaka apearãte yiyua pemawa'ribajirã jia sayi'yuka ñime", ãñuka ñimajĩñu. ĩakõrĩ je'e, ikuþaka ñimaeka bikija: "Tuparãrĩki kimarũ", ãrĩwa'ri ĩþotẽnarĩrakarĩmi yipõ'ijirika be'erõõ circuncisión yire nabaaeka. Benjamĩn imaekakaki rĩparãmi ñime judiototaki imarĩ. Supabatirã apika yĩñekijioka kimaeka Abraham. ĩrãtomajaja nimaeka yĩñekiarã. I'supaka imaekarã imarĩ, judiototarã tiyaja tĩmiaribu'atirã namakarãrikaki imarĩ, judiototaki takiji ñime. Supa imarĩ fariseokaka pupajoaiki ñimaeka. I'supakajaoka Moises imaroyikate Tuparãte jã'mekakaka jia jiyipupaka sõparaka sayi'yuka ñimakopeka ruþu. ⁶ I'supaka sayi'ri-tiyawa'ri, "Cristore yiyurã pũri Moiseãte jã'mekakaka rĩatarika þakatayurã imarã", ãrĩpupajoakopebaraka jimarĩa ba'iaja nare baawã'imañuka ñimaroyika. I'supaka ñimamaka, "Moiseãte jã'meka yirĩbeyuka Pablote ime", marã yireka ãrĩberiyoyirekarã. ⁷ I'supaka ñimaeka simako'omakaja "Sapi ãrĩwa'ri, jĩjimaka Tuparãte yika ime", ãrĩbeyuka ñime mae. Maekaka pũri Cristore yiyuka ñimamaka bikija ñimakoperoyirapaka wapa-

† Pablo compara su posible muerte con una ofrenda a Dios. También considera la fe de los filipenses como un ofrenda a Dios.

†† Los judíos llamaban a los no judíos perros. Pero Pablo dice que estos maestros judíos realmente son los perros por tratar de imponer la circuncisión y otros ritos a los cristianos.

maría ima. Supabatirãoka maipamaki Jesucristore õríríka ritaja tẽrĩwa'ribaji ima simamaka ritaja imakoþeika wapaþmaría ima yiro'si. Jiibaji kire õrĩriyapaþawa'ri, "Ritaja yibaaroyirapaþa mirãka jia Tuþarãka ñimarũkiro'simarãtaja sime mirãkiyu", ãrĩwãrũiki ñime mae. Supa imarĩ ritaja yiro'si jiiitaka imaeka mirãka ja'ataekaki ñime, Cristorikitakaja jayaokaro'si. ⁹ Kiriki imarĩ, "Moisete jã'meka yi'riwa'ri Tuþarãka jia ñime", ñarĩbeyu. Cristore yi'riwa'ri takaja þuri jia Tuþarãka ñime. Sapi ãrĩwa'ri Tuþarã ñakoreka ba'iaja baabeyuka ñime mae. ¹⁰ Supa imarĩ, ikupaþa simamaka jiibaji Cristore ñorĩriyapaþayu: Reyariþotojo Tuþarãte õña kire jarirũjekapi ãrĩwa'ri kiyapaika upakaja ñimariyapaþayu. Supabatirãoka kika rĩrãkibiyuka imarĩ, ba'iaja Cristore jũaeka upakaja Tuþarãte yi'riwa'ri ba'iaja yijũarãkareka, marã imabeyua. I'supaka imawa'ri Cristore reyaeka upakaja jia Tuþarãte yiyi'ririyaþayu yireyarãka rõ'õjĩrã. ¹¹ I'supaka ñime, "Yireyarãka be'erõ'õþi õña Tuþarãte yire jarirũjerãñu", ãrĩwa'ri.

"Tuþarãte yapaika upaka oyiaja baabaraka maimaye'e", Pablote ãrĩka

¹² Ritaja mijaro'si yo'oika "Yi'ri þuri kopakaja sayi'riþatirã Tuþarãte yapaika upakaja jaritiki mae", ãrĩwa'rimarã ñañu. I'supaka simamaka, Cristore ima upakaja imarika yapaþawa'ri kiyapaþirokapi ñimariyayu, saja'atabekaja. I'supaka yibaariyayu kiupakaja jia baaiki ñimaerã yire kiwã'maeka simamaka. ¹³ Mija ã'mitipe yijeyomarã. "Cristore ima upaka takaja jaritiki ñime", ãrĩbeyuka yi'i. Ikupaþa sime: Jia sareka baabaraka ñimaroyirapaþa þuri þupaþoarija'atarijayuka ñime. Sapaþajoabekaja yirupurõ'õ Cristore yapaika upaka oyiaja yipupaþoariyayu. Kiyapaika upakaja yibaaokarãka rõ'õjĩrãja yibaarãñu. ¹⁴ Cristore imarokapi imaki jaririka yapaþawa'ri, õña ñimatiyikuriji i'supaka baarika ja'atabeyuka ñime. I'supaka baawa'ri, sawapa yitõþorãñu Tuþarã þõ'irã yeyarãka þoto. Supa imarĩ Jesucristore yiro'si reyaeka simamaka mabo'ikakurirã Tuþarãte yire imarũjerãñu õña Jesúka ñimajipaokaro'si.

¹⁵ Supa imarĩ, yipupaþoika upaka oyiaja mija þupaþoabe ritaja jia Cristore yi'yurã upatiji. I'supaka imariþotojo aþerõ'õþaþakarã mija þupaþoika waarĩkajĩkareka jia samija õñaokaro'si Tuþarãte mijare jeyobaarãñu. ¹⁶ Mia je'e: Tuþarãte yapaika morĩwapa'atatika rõ'õjĩrãrãja kiyapaika upakaja maimaye'e.

¹⁷ Yijeyomarã, supa imarĩ, Tuþarãte yapaika upaka ñimara'aeka upakaja mija imarijape mijaro'si. Mija wãjitãji yija baarapaþa upakaja torã imarãte baarijapakã'ã nareka ñaji'abaraka mija imabe. ¹⁸ I'rãrimarã þuri "Cristore yi'yurã yija ime", ãrĩriþotojo, ba'iaja imarijaturã. Supabatirãoka ba'iaja baarika maja'ataokaro'si yapaþa tetaekarã Cristore reyaekakaka wapaþmaría

upakaja naro'si sime. Tuþarãte yapaika upaka baabekaja, napupaþakapi nabaarijitoika upakaja baarijaturã nime. Supabatirãoka, i'yorimarãtaja jĩjimakapi najeyomarãre sanaboarijaturã. I'supaka nabaarijaturã Cristore yi'ribeyurãte baaika takaja þupaþoairã imarĩ. I'simijipi ãrĩwa'ri ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã a'rĩrũkirã nime. I'supaka nimarijaturãkaka i'rãkurimarã mijare yiboþatika upakaja, mijare sayiboþape'ayu ate ba'iaja nareka þupaþariwa'ri. ²⁰ Jesucristore yi'yurã maimamaka, maro'si þuri i'supakamarã sime, mabo'ikakuri maimajipaþurõ'õ maro'si ima simamaka. Supabatirãoka "Mabo'ikakurirõ'õþioka maipamaki Jesucristore i'tarãñu ba'iaja majũarũkia imaekareka mare tããrĩ", ãrĩþupaþoawa'ri jĩjimaka maima. ²¹ Supa imarĩ maþo'ia reyarũkia imakoþeika kio'arãñu jiika kima upaka simaokaro'si. I'supaka mare kibaarãñu ritaja baawãrũþataiki imarĩ.

4 Supa imarĩ, yijeyomarã, jia mija ã'mitipe. Mijare wãtaka õñuka imarĩ, jimarã mijare ñiariyapaþayu. Jĩjimakapi mijareka ñarĩþupaþoariyaturã. I'supaka mijare yo'oika upakaja jia maipamakire Jesucristore jia yi'þaraka mija imarijape.

"Mijare yiwãrõrapaka upakaja jia Cristore yi'þaraka mija imarijape", Pablote ãrĩka

² Jiama mijare ñañu Evodia, Síntiqueþitiyika i'þakorãwã'taja i'rãko upakaja mija þupaþoabe, Maipamakire yi'riwa'ri kirirã mija ima simamaka. ³ Supa imarĩ tokaki, jia yire jeyobaarapaþi, jia Evodia, Síntiqueþitiyika i'þakorãre mijeyobaabe oka najiebu'arũ ãrĩwa'ri. I'supaka ñañu Cristorika boþariroka boþabaraka torã ñimaraþaka þoto jia yire jeyobaarapaþarã nimamaka. I'supaka yika nimaraþaka þoto imaraþakioka Clemente, supabatirã ritaja aþerã yire jeyobaarimaja. Yire jeyobaarapaþarã, "Ikarakamarã nime yika imajipaþurũkirã", ãrĩwa'ri nawãmea kipõ'irã Tuþarãte o'õjĩ'aekarã.

⁴ Mija ñabe. Maipamakirirã mija ima þupaþoawa'ri mija jĩjimaape. Supabatirã i'sirokaoka ate mijare ñarĩþe'ayu jĩjimaitakaja mija imarijape ãrĩwa'ri. ⁵ Supabatirãoka jia oyiaja aþerãte mija baarijape "Jiipupaþarã nime", ritaja mijareka nañaokaro'si. Ikupaþa mija õþe: No'õjĩrãmarãtaja sajariwa'yu õ'õrã Maipamakire etarũkia.

Sapi ãrĩwa'ri wayuþiribekaja mija imabe. Ba'iaja þupaþarikoþakaja mija yapaikareka Tuþarãte jeñebaraka mija imarijape. Mañu upakaja ã'mitiyuka kimamaka, "Jiitaka oyiaja yire mibaayu Tuþarã", kire ãþaraka mija imarijape. ⁷ Ka'wisika jũariþotojo ba'iaja þupaþekaja mija imaerã, Tuþarãte mijare jeyobaarijarirãñu Jesucristorirã mija imamaka. Supa imarĩ ka'wisika jũariþotojo "¿Marãkã'ã simamaka ba'iaja þupaþekaja sareka maima?", ãñurã mija imarãñu.

⁸ Yijeyomarã, ikupaþa sime: Wãjimijikaka oyiaja þupaþoabaraka mija imarijape. I'supakajaoka þo'imajare jiy-

iþupaka õrĩrikakaka, jiiroka takapi oyiaja imarikakakao-ka mija þupajoabe. Supabatirã jiiitakaja ima simamaka jĩjimaka þo'imajare ã'mitiyu oyiaja þupajoabaraka mija imabe.

⁹ Supabatirãoka, mijare yiwãrõrapaka upakaja baabaraka mija imabe. Ritaja yibaarapaka, mijare yijairapakaoka kopakaja õñurã mija ime. I'supaka baabaraka mija imarãkareka okamirãmarĩa mija imarũjebaraka Tuþarãte mijakaja imajiparijarirãñu.

Filiposkarãre kire jeyobaamaka jĩjimaka Pablote imae-ka

¹⁰ Jia yire mija baayu, yire wayuãwa'ri yiyapaika yire mija þũataika. Supa imarĩ, jĩjimakapi "Jiitaka yire mibaayu", Tuþarãte ñañu. Ñoaka yire saþũataerã mija ba'erapaka simako'omakaja "Marãkã'ã saþũataberiwa'ri supa nabaarape je'e", mijareka ñarĩþupajoayu. ¹¹ "Jimarĩtakaja sayiyapakoperape", ãrĩwa'rimarĩa i'supaka ñañu, rĩkimaka yirikajĩka, dakomarĩa ñimakoþeikaoka yiyapaika upakaja jĩjimakapi oyiaja imawãrũtikaki ñime. ¹² I'supaka simamaka yiba'arũkia ima þoto, simabeyu þotooka Cristore yire jeyobaaika simamaka okamirãmarĩa ñimarijaju. Supabatirãoka wayuoka baaiki ñima þoto, yiyapaika yireka ima þotooka jĩjimaka oyiaja ñime. ¹³ Cristore yire jeyobaamaka, ritaja ka'wisika, ka'wisimarĩaoka i'supaka imawãrũtikaki ñime. ¹⁴ I'supaka ñimako'omakaja yire jeyobaawa'ri niñerũ yire mija þũatarapaka jiiitakaja yire mija baarape.

¹⁵ Filiposkarã, yire mija jeyobaarapakapi ãrĩwa'ri mija ka'ia Macedoniapi ya'rape aþerõ'õrã wãrõtaþaokaro'si.

Mamarĩtaka Cristorika bojariroka yi'yurã mija jarapaka be'erõ'õ i'supaka yire mija jeyobaarape. Aþerõ'õkarã þuri nare yiwãrõmaka Cristore ã'mitiripëarapã imaripotojo, i'supaka yire jeyobaaberapã. Mija þuri, Tesalõnicawejarã ñimaraþaka þoto rĩrãkurimarĩa niñerũ yire þũatarapã. ¹⁷ "Ate i'supakajaoka niñerũ yire mija þũatajiparika yiyapayu", ãrĩwa'rimarĩa i'supaka mijare ñañu. Jia yire mija baamaka sawapa jia Tuþarãte mijare ja'atarika þuri yiyapayu. ¹⁸ Yire mija þũatarapaka þuri simaja Epafroditoro yire tĩjarape. Yire sakĩjarapaka þoto sañiamaka yipupajoarapaka þemawa'ribajirã yiro'si mija þũataeka mirãkirape. I'supaka mija baarapakapi ãrĩwa'ri jia jĩjimaka Tuþarãte mijaka ime. ¹⁹ Supabatirã ritaja jia oyiaja ima iþamaki kime Tuþarã. I'supaka imaki imarĩ Jesucristorirã mija imamaka ritaja mija yapaika upakaja mijare tĩjirimaji kime. ²⁰ I'supaka simamaka Mapaki Tuþarãte jĩjimakapi majiyipupayeejipaye'e. I'supaka oyiaja simarijarirũ.

"Jia þo'imajare imarũ", Pablote ãrĩka

²¹ Mae torã imarã, Cristore ã'mitiripëairãro'si "Jia mija imabe", ãrĩwa'ri oka yipũatayu. Supabatirã yika Jesúre yi'þaraka imarãoka i'supakajaoka mijaro'si þũatairã.

²² I'supakajaoka ritaja Cristore yi'yurã õ'õrã imarãte mijareka ãñu. Supabatirã Romakaki iþiro'si ba'iraberimaja Cristore yi'yurã i'supakajaoka ãñurã.

²³ Jia maipamaki Jesucristore mijare baarijarirũkirãro'siji mija imarũ mijareka ñañu. I'tojĩrãja sime ruþu.

1 Tesalonicenses

Tesalónicawejeakarãro'si Pablote pãpera pũataeka

1 ¿Yaje mija ime Tesalónicawejeakarã? Yi'i Pãblo, supabatirã majeyomarã Silvano, Timoteopitiyika ika pãpera mijaro'si yija pũatayu. I'supãka mijaro'si sayija pũatayu Maþaki Tuþarãrirã, supabatirã maipamaki Jesucristorirãoka mija imamaka. I'supãka simamaka Maþaki Tuþarãte jia mijare baarũ, jia mija imaokaro'si.

Tesalónicakarã Jesúrika bojariroka jia ã'mitiripẽaekarã

2 I'supãkajaoka mijaka jĩjimaka imawa'ri, "Jia mibaayyu Tuþarã", mijaro'si kire yija ãrĩrijayu. I'supãka mijaro'si yija baarijayu, mijaka yija imaroyirãpaka poto, Jesucristore yi'yurã imarĩ, jia kiro'si mija baaroyirãpaka yija õñua simamaka. ã'mitirikõrĩ je'e: Wayũfabu'airã imarĩ, jia mija jeyobaabu'aroyirãpe. I'supãkajaoka "Rita sime maipamaki Jesucristore ate pe'rietarũkia", ãñurã imarĩ, ba'iaja jũarika mija rakajepããrijariroyirãpe. I'supãka mija imamaka, ĩrãkurimarĩa Maþaki Tuþarãte mijaro'si yija jẽñẽĩrijayu. 4 Mija ã'mitipe yijeyomarã, Tuþarãte mijare wayũarijayu. I'supãkajaoka "Tuþarãte nare wã'maeka", yija ãrĩpũpajoayu mijareka. 5 Jesucristorika bojariroka mijare yija wãrõu'murãpaka poto okatakãpimarĩa mijare sayija wãrõrape. Espiritu Santore yijare jeyobaarãpakaþi ãrĩwa'ri jia mijare sayija wãrõrape. I'supãka yija baarãpaka simamaka "Rita sime ika majaroka", ãrĩpũpajoawãrũraparã imarĩ, samija ã'mitiripẽatiyarãpe. Supabatirãoka mija põ'irã yija imarãpaka poto jia yija baaroyirãpaka ĩarãparã imarĩ, "Jia maimaokaro'si maþõ'irã netarãpe. Ritaitaka oka namajaroka ma'mitiriroyi mirãkiyu", ãrĩwãrũraparã mija ime. I'supãka pũpajoarãparã mija imamaka, "Tuþarãte wã'maekarã nime", mijareka yija ãrĩpũpajoayu.

6 Tuþarãrika bojariroka mija yi'pakã'ã ĩawa'ri, aþerãte ba'iaja mijare baako'omakaja, Espiritu Santore jeyobaarãpakaþi ãrĩwa'ri jĩjimakaþi samija ã'mitirãpe. "Pãblorãkaro'si, Jesúro'sioka i'supãkaja simaeka", ãrĩwãrũwa'ri, jĩjimakaþi sã'mitiritirã samija yi'rape mijaro'sioka. 7 I'supãka mijaro'si simarãpaka simamaka Macedonia † ka'iareka imarã supabatirã Acaya ka'iarãoka jia mija imaroyirãpaka ĩaji'arãparã imarĩ, mija upãkajaoka tokarã Jesucristore ã'mitiripẽarijaurãte

† Provincia (o departamento) romana en Grecia. Tesalónica se encontró en Macedonia en el norte de Grecia. Acaya fue el departamento al sur de Macedonia.

baaroyirãpe naro'si. 8 Supã imarĩ Maipamakirika bojariroka Macedonia ka'iakarã, Acaya ka'iakarã takajamarĩa imarãparã sã'mitirãparã. Supabatirã "Jesúrika bojariroka jia yi'yurã nime", mijareka narĩpũpajoarijayu. I'supãka simamaka, aþerãte dirokãþi ãrĩwa'ri rĩki-maitakaja yija bojaberĩĩka sime, kopãkaja ritaja sana'mitiriwãrũtiika simamaka. 9 I'supãka simamaka, "Jesucristorika bojariroka nare mija wãrõeka jia Tesalónicakarãre yi'yu", ãrĩwa'ri yijare nabojoyu. "Wãpuju imaja jẽrãka jiyipũpaka norĩkoperoiyirãpaka ja'atarãparã nime, Tuþarã õñia imakite takaja jiyipũpayeewa'ri. Supabatirãoka Tuþarã Maki, Jesús mabo'ikakurirã maekaka imaki õõrã etarũkika kime. Ikiji imaki pø'imajare kire jããeka simakopoko'omakaja õñia Tuþarãte kire jarirũjeka. Supã imarĩ ba'iaja wẽkomakareka maimarũkia imakopẽikareka Jesúre mare tããeka. I'supãka simamaka jia Tuþarãka imarã imarĩ, Jesúre etarũkia jĩjimakaþi ta'abaraka maimaerã', ãþaraka pø'imajare bojabaraka nimarijayu", ãrĩwa'ri yijare nabojoyu.

Tesalónicawejeearã Pablote ba'irabeka

2 Mija ã'mitipe yija jeyomarã. Mija põ'irã eyarĩ yija a'rapaka poto Filiposwejeearã mamarĩ yija eyaũ'murãpe. Torã yija imarãpaka poto yijare jiyipũpayeebekaja jimarĩa ba'iaja yijare nabaarãpe. Mija wejeearã yija eyarãpaka poto rĩkimarãja yijare jo'ata'airãte imako'omakaja okajãjia yija imaokaro'si Tuþarãte yijare jeyobaarãpe. Supã imarĩ, "Ika majaroka mija bojabarika yija yaþabeyu", mija wejeekarãre yijare ãrĩkopoko'omakaja, kirika bojarirokakakaþi kĩkirimarĩaja mijare yija bojarãpe. Supã yija baarãpaka õrĩtirã imarĩ, "Jia maimaerã Pãblorãkare mare wãrõrape. Maþõ'irã nimarãpaka poto rĩkimarãja pø'imaja Jesucristorika bojariroka yi'raparã", yijareka ãñurã mija ime. 3 I'supãka simamaka wãpuju jairimirãkamarĩa mijare yija majaroboyirãpe. Rita imaroka mijare yija wãrõrape. Supabatirã mijare yija pãkiberãpe. Jía yija tõpookaro'si ba'iaja pũparirokãpimarĩa mijare yija bojarãpe. 4 Yijare õrĩwãrũiki imarĩ, "Yiyãpaika upãkaja baairã nime", yijareka ãrĩpũpajoaekaki Tuþarã. Supã imarĩ yijare kipũataeka kirika bojariroka yija wãrõokaro'si. I'supãka simamaka kiyãpaika upãkaja yija baarijayu. ã'mitirikõrĩ je'e: ikupãka sime: Tuþarãte jĩjimaka yijaka imarika takaja yaþarijaurã yija ime. Jĩjimaka pø'imaja yijaka imarũ ãrĩwa'rimarĩa nare yija wãrõyu. 5 Yija wãrõrapaka mija ã'mitirijyuokaro'si

wapuju jia mijaka jaiberaparä yija. I'supakajaoka niñerū sawapa tōpokaro'simarīa mijare sayija wārōrape. Tuṣarāte yijare ūaika wājītāji rita mijare āñurā yija ime. ⁶ Supa imarī “Jiitarā mija ime”, ṗo'ima-jare yijareka āñaokaro'simarīa mijare sayija wārōrape. ⁷ Apóstolrāka yija imako'omakaja, mijare jā'merūkirā uṣarā yija imakoperape. I'supaka baarimarīaja rōmo komakarāte wayūūaiko imarī nare kowātaika upakaja mijare yija baarape. ⁸ Mijare wayūūawa'ri jījimakaṗi Tuṣarārika bojariroka mijare yija wārōriyapariyape. I'siatakajaro'simarīa, ritaja yija baawārūikarō'ōjīrāja mijare yija jeyobaariyapape, mijare wayūūairā imarī. ⁹ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Mija ṗō'irā yija imarapaka ṗoto jājia yija ba'iraberapaka mija oñu. Yija ba'iraberiwatōpekarekaja Tuṣarārika bojariroka mijare yija wārōrape wapamarīaja. Ūami, ūmi ṗariji i'supaka yija baarape yija yaparapaka mijare jēñekoreka.

¹⁰ Mija ṗō'irā yija imarapaka ṗoto jia oyiaja mijaka yija imaroyirape. I'supaka imaroyiraparā imarī, Tuṣarāte yapaika upakatakaja yija baarijariyoyirape. I'supaka yija imamaka ūawa'ri, “Jia oyiaja baarijayurā nime”, yijareka āñurā mija ime. I'supaka simamaka yijare mija ūaika upakajaoka Tuṣarāte yijare ūayu kiro'si. ¹¹ Supa simamaka “Jiitakaja yijare nawārōrape”, yijareka āñurā mija ime. Supa simamaka ūrīka kimakire wayūūaika upakaja jia mijare yija baamaka mija oñu. ¹² I'supaka baaraparā imarī, jia ṗuṣaparaka okājājia mija imaerā “Tuṣarāte yapaika upaka oyiaja mija baarijape jījimaka mijaka kimaokaro'si”, āṗaraka mijare yija bojaroyirape. I'supaka mijare yija bojaroyirape jiitakapī mijare kiwā'mayu kijā'merūkirā mija imaokaro'si. Suṗabatirā mijare kiakayu tērīwa'ribaji kima mija oñuokaro'si.

¹³ Supa imarī, Tuṣarārika bojariroka mijare yija bojarapaka ṗoto, “Naṗuṣaka nare āñua ṗuṗajoapakitirāmarīa yijare nawārōrape. Rita Tuṣarārika bojariroka sime”, āñuṗajoairā mija imarape. Rita mija ṗuṗajoayu, Tuṣarārika bojariroka sime. Sayi'yurā mija imamaka, kiyapaika upaka oyiaja mija baawārūerā mijare kijeyobaariyayu. I'supaka simamaka, mijare ṗuṗajoawa'ri, “Jia mibaayu Tuṣarā”, kire yija āñriyayu. ¹⁴ Yijeyomarā, Judeaka'iakarā, Jesucristore jiyiṗuṣaka oñuokaro'si rērīrijayurā upaka mija jayu mae. Mija wejekarāre ba'iaja mijare baata'amaka ba'iaja mija jūarijayu upakajaoka najūarijayu Judeaka'iarā Jesucristorirā naro'si. ¹⁵ Ā'mitirikōrī je'e: Judīorāka kire yi'riberikatata nimaeka maipamaki Jesucristore jāēkarā. Nañekiarāoka i'supakaja baarijarikarā Tuṣarāro'si bojañirijimaja imaroyirekarāte. I'supaka baara'aekarā upaka imarā maekakaoka ūrākurimarīa nawejeapī yijare ṗoatarijayurā. I'supaka imarā imarī, ritaja ṗo'imajare majamarā nime. Supa imarī ba'iaja Tuṣarāte naka ime. ¹⁶ Ritaja ṗo'imaja majamarā imarī, “Judīotatamarīrāteoka Jesúre tāāriyapayu”, āñwa'ri nare yija bojamaka judīotatarāre yijare sabojarūjebeyu. Rīkimakaja ba'iaja nabaariyayua imatika imako'omakaja ūrārīmi upakaja ba'iaja nabaariyayu. Bikijarāja i'supaka nabaarijarika

ūara'aekaki imarī, “Ba'iaja nabaariyayu wapa ba'iaja nare yijūarūjerūkirīmi no'ōjīrāmarīa sajariwa'yu sarā seyarūkia”, Tuṣarāte āñuṗajoayu.

Tesalónicawejeakarā ṗō'irā turipe'arī Pablote a'riyapapeka

¹⁷ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Mijare yija ṗeritaparapaka be'erō'ōpi no'ōjīrāmarīaja mijareka yija ṗuṗajoarape ate. Mija ṗō'irā imaberiripotojo yija ṗuṣakapī ṗuri mija ṗō'irā imarā upakaja yija imarape. Supa imarī, ate jimarīa mija ṗō'irā a'rirā yija rutukoperape. ¹⁸ Yi'i Pablo ūrākurimarīa mija ṗō'irā a'ririka yirutukoperape. I'supaka ūimako'omakaja, Satanāre yiro'si satā'teroyirape. ¹⁹ I'supaka mijareka ṗuṗajoairā imarī, maipamaki Jesúre etarāka ṗoto, ikupaka kire yija āñrāñu: “Tesalónicakarā mirika bojariroka nare yija wārōrapaka ṗoto, jia sayi'raparā. Supa imarī, ja'atarimarīaja jia sayi'rimirīrīkawa'yurā nime”, āñwa'ri jījimakaṗi kire yija bojarāñu. I'supaka kire bojarūkirā imarī, mijaka yija imariyapayu ate. Aṗerā tērīwa'ribaji mijareka ṗuṗajoawa'ri, jījimaka yija ime. ²⁰ Rita sime, jia mijareka ṗuṗariritirā jījimaka yija oñurā mija ime.

3 I'supaka simamaka mija majaroka ā'mitiririka yapaairā imarī, sarakajepāāwārūberiwari yija jeyomaki Timoteore mija ṗō'irā yija ṗūatarape. Yupakajaoka Tuṣarāte ba'irabeñirijimaji imarī, Jesucristorika bojariroka bojataparimaji kima oñurā mija ime. I'supaka imaki kimamaka, jibaji Jesucristore mija yi'yaokaro'si, suṗabatirā ba'iaja jūariṗotojo, sarakajepāāekaja mija imaokaro'si mija ṗō'irā kire yija ṗūatarape. Yija ūṗarā ṗuri Atenas wāmeika wejearā tuiraparā. ³ Ba'iaja jūawa'ri, ba'iaja naṗuṗaria'si āñwa'ri Jesucristorika bojariroka mija ja'atakoreka mija ṗō'irā kire yija ṗūatarape. Ā'mitirikōrī je'e: Jesúre yi'yurā maimamaka, aṗerāte ba'iaja mare baayu. “I'supakaja yire yi'yurāro'si simarāñu”, Tuṣarāte āñtika simamaka, kire yi'ṗaraka sarakajepāāūkirā maime. ⁴ I'supakajao-ka mijaka yija imarapaka ṗoto “Jesúre yi'yurā mija imamaka, ba'iaja aṗerāte mijare baarāñu”, āñwa'ri mijare yija bojatirape. Mijare yija bojarapaka upakaja mijaro'si simarapaka simamaka, jia sōrīwārūtikarā mija ime mae. ⁵ I'supaka simamaka “Jesucristore na-ja'ataokaro'si Satanāre kopakaja nare ṗakitirape je'e aṗeyari”, āñwa'ri ba'iaja mijareka yiṗuṣarape. I'supakajaoka “Nare kitērīrākreka wapuju wapamarīa nare yija wārōkoperapaka jarirāka je'e aṗeyari”, mijareka ūarīṗuṗajoarape. I'supaka jūairā mija imamaka, mija majaroka ūrīrika rakajepāāwārūberiwari Timoteore mija ṗō'irā yiṗūatarape.

⁶ Mae mija ṗō'irā turapaki Timoteore ū'ōrā ṗerietayu. Supa imarī ū'ōrā etatirā mijamajaroka yijare kibojayu. Ikupaka kēñu: “Jesucristore jia yi'ririayayurā nime ruṗu, āñwa'ri. Suṗabatirā i'supakajaoka wayūūabu'airā nime. ‘Mijareka jia yija ṗuṗajoayu’, nañu”, āñwa'ri yijare kibojatayu. Suṗabatirāoka “ ‘Yijare mija ūariyapariyayu

Jesúre pe'rietarúkia ta'atikaja maimarijariye'e

5 Yijeyomarã, "I'sirími ketarãñu Maipamaki. I'sijë'rã rö'õjite simarãñu", ãrîwa'ri mijaro'si ãrî'o'obeyuka yi'i. ² I'supaka ñañu " I'sirími Jesucristore etarãñu je'e', ãrîwãrûberirika sime", ãrîrika õñurã mija imamaka. "I'tojíte mawi'iarã kareba'arimajire etarãñu", marîwãrûbeyu upaka sime Maipamakire etarúkia. ³ I'sia poto, "Kopakaja dakoa jûarúkimarîrã maimë", ãrîwa'ri pûpajoabaraka pò'imajare imatirãka poto, ikuparõ'õpiji ba'itakaja naro'si simarãñu. I'supaka najûarãka poto, marãkã'ã baatirã ãrîkaoka nakaki ru'riwãrûbesarãki. ã'mitirikõrî je'e: Ikuþarõ'õpiji rõmore makarãrîrã þakatayu upaka simarãñu. Makioka satã'tebesarãki. ⁴ Yijeyomarã mija þuri, ketarúkia õrîtikarã imarî, ikuparõ'õpiji ketarãka poto pûpatabesarãñurã. Jesúre yi'ribeyurãro'si þuri morîbeyu poto, ñami kareba'arimajire etaika upakaja simarãñu. Nima upakamarîa imarã imarî, ketarúkia ta'airã mija. ⁶ I'supaka simamaka, kãrîtikarã upakamarîa, Maipamakire etarúkia ta'atikaja maimaye'e. Supabatirãoka Tuþarãte yaþabeyuakaka rakajekaja maimaye'e. Tuþarãte õrîbeyurã þuri kãrîtikarã upakaja imarã ketarúkia õrîbeyurã imarî. ⁷ ã'mitirikõrî je'e: Tuþarãte yi'ribeyurã, ñami makãñu poto morîbeyu upaka, Jesúre pe'rietarúkia õrîbeyurã nime. I'supakajaoka ñami ukuwejabyurãte rakajebekaja ima upakaja nime. ⁸ Tuþarãte yi'yurã þuri, boirõ'õ simamaka jia ritaja ãirã upaka imarã maimë. I'supaka maima simamaka, kiyapabeyua rakajekaja, jia oyiaja baabaraka maimaye'e. "Këñu upakaja baaiki kime Jesús", ãrîwa'ri jia kire mayi'riye'e. Supabatirãoka jia mawayuñabu'aye'e. "Jesúre yi'yurã maimamaka ba'iaja mabaaika wapa Tuþarãte ba'iaja mare baabesarãñu", ãrîwa'ri pûpajoaweitikaja maimarãñu. I'supaka oyiaja pûpajoabaraka maimarijariye'e Satanãre ba'iaja mare baata'akoþeka mayi'rikoreka. ⁹ "Ba'iaja nabaaika wapa ba'iaja nare yibaarãñu", ãrîwa'rimarîa Tuþarãte mare wã'maeka. Maipamaki Jesucristore reyaekapi ãrîwa'ri mare sawapa kijëñebesarãñu. ¹⁰ Jia mare baawa'ri maro'si kireyaeka kika maimajipaokaro'si. Supa imarî, kipe'rietarãñurîmi õñia imarãte, reyaekarãteoka mare ke'ewa'rirãñu kika maimajipaokaro'si. ¹¹ I'siakaka õrîtirã imarî, jaibu'abaraka, jeyobaabu'abaraka, jiji-makapi rikitubaka mija imarijape.

Þiyiroka Þablote nare okajããeka

¹² Mija ã'mitipe yijeyomarã. Mija pð'irã imarã imaruþutarimaja, "Jesucristore yaþaika upaka mabaarijariye'e", ãrîwa'ri mijare okajããrijayurã. I'supaka jia mijare nimarupuþaika simamaka jiyipupaka nare mija õrîrika yiyapayu. Nare mija wayuñarijape. I'supakajao-ka ritajaka jia mija imabe.

¹⁴ Yijeyomarã, mija pð'irã ba'irabebekaja imarãte, "Þupape'ritirã, mija ba'irabebe", ãrîwa'ri okajãjiapi mija bojabe. Mija pð'irã imarã ba'iaja pûparibaraka imarãte, jia okajãjia naþupajoaokaro'si nare mija jeyobaabe. I'supakajaoka Tuþarãte yaþabeyuakaka rakajebeyurã, supabatirã jia Tuþarãte yi'ribeyukajirãteoka mija jeyobaabe. Jajumarîaja jia jijimakapi ritajaka mija imabe. I'supaka mija imarijaririka yija yaþayu.

¹⁵ Jia mija pûpajoabe. Aþerãte ba'iaja mijare baakoþeko'omakaja nare mija ruþuwapae'ea'si. I'supaka baabekaja jia oyiaja mija imabu'abe. Supabatirã ritaja wejeareka imabayurãkaoka i'supakaja mija imarijape.

¹⁶ Tuþarãte pûpajoabaraka jijimaka mija imarijape. I'supakajaoka kika mija jairijayua mija ja'ata'asi. I'supakajaoka jia, jiamarîaoka mijaro'si simarãka, "Jia mibaayu Tuþarã", kire mija ãrîrijape. Jesucristorirã mija imamaka, i'supaka mija baarika Tuþarãte yaþayu.

¹⁹ Mija watoþekareka Espiritu Santore mijare jeyobaarãka poto kire mija ã'mitiripe'yoa'si. Ìakõrî je'e: i'supaka mija baajika okoapi þekaõ'toa yataika upaka mija baajirîu. ²⁰ I'supakajaoka, "Ikuþaka Espiritu Santore yire õrîrûjeika", ãrîwa'ri Tuþarãro'si bojañirimajare bojaikakaka ã'mitiripe'yobekaja mija imabe. ²¹ Sã'mitiripe'yobekaja "¿Yaje rita Tuþarãrikataka najaiyu? Noñu upakaja pûpajoatirã najaiyu je'e aþeyari", ãrîwa'ri jia mija ã'mitipe ruþu. "Rita Tuþarãrika najaiyu", mija ãrîwãrûrãrõ'õjirã þuri nare mija yi'þe. ²² Ritaja Tuþarãte yaþabeyua mija ã'mitiripe'ea'si.

²³ Tuþarã imaki jia ña'rîyaarîji maimaokaro'si mare jeyobaarimaji. I'supaka simamaka ikupaka mijaro'si kire yija jëñerijayu: " Ba'iaja baabekaja jia oyiaja baabaraka nimarû', ãrîwa'ri nare mijeyobaabe. Supa imarî, mire takaja ã'mitiripeþabaraka nare mimarûjebë", ãrîwa'ri kire yija ãrîrijayu. I'supakajaoka, "Jia oyiaja baabaraka Jesúre na'mitiripeþarû, kiyapaika upakaja pûpajoabaraka nimarû", ãrîwa'ri Tuþarãte yija jëñëñirijayu. Supa imarî, maipamaki Jesucristore pe'rietarãñurîmi dikaoka ba'iaja baabeyurã mija imarika yija yaþayu. ²⁴ I'supaka maimaokaro'si, "Yire takaja mija ã'mitiripeþabe", Tuþarãte ãrîka. I'supaka mare jã'meiki imarî, kiyapaika upakaja mabaawãrûerã jia mare jeyobaarijarirükika kime.

"Õ'õjirãja sime, jia nimarû", Þablote ãrîka

²⁵ Yijeyomarã, yijaro'sioka Tuþarãte mija jëñëñijibe.

²⁶ Mija rëñrãka poto jijimakapi mija jëñabu'abe, Jesúrirã imarî.

²⁷ Tokarã Jesúre ã'mitiripeþairã imarã upatikaja rëñtirã, ika þapera nare mija jaibojabe. Ritaja sã'mitirika Maipamakire yaþamaka i'supaka mijare yijã'meyu.

²⁸ "Maipamaki Jesucristore jia mijare baarû", ãrîwa'ri kire yijëñerijayu.

I'tojirãja sime ruþu.

2 Tesalonicenses

Jesucristore yi'yurã Tesalónicakarãro'si Pablote pãpera pũataeka ate

1 Jesucristore yi'yurã Tesalónicawejeakarã, ¿yaje mija ime? Yi'i Pablu, supabatirã majeyomarã Silvano, Timoteopitiyika ika pãpera mijaro'si yija pũatayu, Mapaki Tuparãrirã, maipamaki Jesucristorirãoka mija imamaka. ² "Jia Tesalónicakarãre mija baabe", ãrĩwa'ri Mapaki Tuparãte, supabatirã maipamaki Jesucristoreoka mijaro'si yija jẽnerijayu. I'supakajaoka yija baayu jia dako okamirãmarãja mijare nimarũjeokaro'si.

³ Mija ã'mitipe yijeyomarã, jibaji Jesucristore yi'riwa'ri, ĩrãrĩmi upakaja jibaji mija wayuĩabu'arijayua simamaka "Jia mibaayu Tuparã", kire yija ãrĩrijayu mijareka yija pũpajoaika rakakaja. Supa imarĩ, i'supaka Tuparãte yija ãrĩrijayu jia sime. ⁴ I'supakajaoka, yija eyarijayurõ'õrã, aperia Jesure yi'yurãte i'supaka mija imakaka jĩjimakapi yija bojarijayu. "Tesalónicawejeakarã jia Tuparãte yi'yurã imarĩ, kire yi'riri-ja'atabeyurã. I'supakajaoka wayuĩ'ribekaja, okajãjia pũpajoairã nime, aperia ba'iaja nare baako'omakaja, sanarakajepããrijayu", ãrĩwa'ri nare yija bojayu.

⁵ Tuparãte yi'yurã mija imamaka, aperia ba'iaja mijare baayu. I'supaka simako'omakaja "Tuparãte ãnu upakaja kibaarãnu", ãnurã imarĩ kire mija yi'riri-ja'atabeyu. Supa imarĩ "Ba'iaja nare imabeyua", mijareka ãrĩwa'ri ritajare kijã'merãka poto kika mijare kimarũjerãnu. I'supaka Tuparãte baarũkia õrĩwa'ri, "Rita, jia oyiaja baaiki kime", ãrĩwãrũirã maime.

⁶ Jia wãjioyiaja baaiki imarĩ, ba'iaja mijare baairãte ba'iaja kibaarãnu. ⁷ Maekaka ba'iaja jũairã imari-potojo i'supaka oyiaja imajiparũkimarĩrã mija ime, ĩrãrĩmi sakitiyetarãka simamaka. I'supakajaoka yijaro'si ba'iaja yija jũakopeika kitiyetarãnu. Maipamaki Jesús, kiãngelrãka tẽritaka baawãrũirãpitiyika ki'tarãka poto i'supaka kibaarãnu. Mabo'ikakuripi ki'tarãnu, poka jũ'rẽika upaka jãjia yaaboaika watopekapi. ⁸ Torãjite Tuparãte õrĩriyapabeyurã imarĩ, Jesurika bojarirokaoka ã'mitiripe'yoirãte ba'iaja kibaarãnu. ⁹ Ba'iaja jũajiparũkirã nimamaka, Maipamakire imarõ'õ tá'teka oyiaja naro'si imajiparãka. Tẽrĩwa'ribaji kirikapi juitaka kiyaaboaika ĩarũkimarĩrãro'si nimarãnu. ¹⁰ I'supaka kibaarãnu Jesure ate etarãnurĩmi. Supa imarĩ jĩjimakapi kirirãte kire e'etorirãnu. Kire ĩatirã "Jiitaki kime. Tẽrĩwa'ribaji jia mare baaiki kime", ãrĩwa'ri kire najiyipũpayeerãnu. Mijare yija wãrõrapaka yi'yurã imarĩ, naka mija imarãnu mijaoka.

¹¹ Ika pũpajoawa'ri Tuparãte mijaro'si yija jẽnejiparijayu. Kiyapãika upakaja baairã mija imaokaro'si mijare kiakaeka. Supa imarĩ, kiyapãika upaka mija baamaka ĩawa'ri "Nare yakaikapi ãrĩwa'ri yirirã najayua jia sime mae", kẽnaokaro'si, kire yija jẽnerijayu. Supabatirã "Simaupatiji jia baarika nayapãika nabaawãrũokaro'si nare mijeyobaabe. Supabatirã mire yi'riwa'ri nabaarijayua jia saweiokaro'si mirikapi nare mijeyobaabe", ãparaka kire yija jẽnerijayu. ¹² I'supaka pũ'imajare ĩarãka wãjitãji jia mija baamaka ĩawa'ri maipamaki Jesucristore najiyipũpayeerãnu. Kirirã mija ima simamaka, i'supakajaoka mijare kibaarãnu. Tuparã, maipamaki Jesucristopitiyika jia mijare nabaamaka i'supaka mijaro'si simarãnu.

Ikupaka simarãnu Jesucristore etaerã baarãka ruðu

2 Mija ã'mitipe yija jeyomarã. Maipamaki Jesucristore etarãnu ate kika maimaokaro'si mare rẽarĩ. I'supaka simarãka simamaka ketarũkirĩmikaka mijare yiwãrõerã baayu mae. ² Ikuparõ'õpiji, "Kopakaja Jesure etarijẽ'raka seyatiyu", ãrĩwa'ri ĩrãrimarãre mijare bo-japakimaka ã'mitiritirã, õrĩpũabeyurã upakataka rukubaka mija pũpajoa'si. Supabatirã "Rita mijare ñãnu. Espiritu Santo yijare sõrĩũjerapaki", narĩpakikopemakaoka nare mija yi'ria'si. I'supakajaoka "Pãperapi Pablote yijare sabojayu", napakãã nare mija ã'mitiripẽa'si. ³ I'supaka mijare ãrĩkõperãte mija bo-japakirũjea'si. Ketaerã baarũki ruðu ikupaka simarãnu: Tuparãte ja'atirã "Kimajamarã yija ime", ãrĩwa'ri pũ'imajare kire yi'ribesarãnu. I'tõjite Ba'iaja baarimijikaka jã'meikite etarãnu. Ikiji kime "Ba'iaja imarika tiyibeyurõ'õrã yipũatarũkika", bikijarãja Tuparãte ãrĩkaki. ⁴ Ikupaka Ba'iaja baarimijikaka jã'meikite baarãnu: Ritaja jiyipũpaka pũ'imajare õrĩrijayu imakõpeika nareka kijãjibaarãnu. Tuparã majamaki kima imarĩ, "Tẽrĩrikiji ñime, yire takaja mija ã'mitiripẽabe", pũ'imajare kẽrĩrãnu. I'supaka kipũpaka ima simamaka Tuparãte jiyipũpaka õrĩriwi'iarã kãkatirã imatiyairõ'õrã eyaruparĩtirã, "Tuparãja yi'i", kẽrĩpakirãnu.

⁵ Mijaka ñimarapaka poto i'supaka imarũkiakaka mijare yibojawãrõtirape. "Ye'kariribeyurã nimirijyu", mijareka ñarĩpũpajoayu. ⁶ Ba'iaja baarimijikaka jã'meiki i'tawãrũbeyukajika maekaka. "Ikupaka simamaka ki'tawãrũbeyu ruðu. Ketarũkirĩmi ruþubajirãja ketakoreka kire satã'teyu ruðu", ãrĩwa'ri mijare yibojarapaka õnurã mija ime. ⁷ Supa simako'omakaja, pũ'imajare õrĩwãrũbeyuapi, ba'iaja wejeareka Satanãre baaũmu-

tiyu. I'supaka baariṗotojo, wäärō'ōrāja etarūkikate etawārūbeyu ruṗu. Kire tá'teikite kire ĩṗēabesarāka ṗoto ṗuri ritaja ṗo'imaja wājītāji Ba'iaja baarimijikaka jā'meikite etarāñu. I'supaka kima imako'omakaja maiṗamaki Jesúre kire tēřirāñu. Ketarāñurīmi tēřiwa'ribaji kibaawārūika beawa'ri, kiṗuritarākaṗiji kire kiriatarāñu. ⁹ Ika yibojaika ruṗubajirā, ikupaka simarāñu: Satanárikapi āřiwa'ri Ba'iaja baarimijikaka jā'meiki ritaja maikoribeyua ṗo'imajare beṗakirī etarāki. ¹⁰ Ritaja ba'iaja baawārūiki imarī, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirāte saṗi kiṗakirāñu. Tuṗarārika bojariroka yi'ririyaṗaberiwa'ri, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā na'rirāñu. Kirika bojariroka nayi'ririkareka ṗuri saṗi natārīrūkia simajāāeka. ¹¹ Sanayi'riberika simamaka, Tuṗarāte rukubaka nare ṗuṗajoarūjerāñu Ba'iaja baarimijikaka jā'meiki ṗakirimajaroka nayi'yaokaro'si. ¹² Tuṗarārika bojariroka ā'mitir-ṗēabekaja, ĩjijimakapi ba'iaja baarijayurāte ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'yaokaro'si i'supaka kibaarāñu.

Ikupaka Jesucristore yi'yurāte ime

¹³ Mija ā'mitipe yija jeyomarā, jia Maiṗamakire wayuāirā. Wejea kiṗo'ijiaeka ṗotorāja kitāārūkirā mija imaokaro'si Tuṗarāte wā'matīkarā mija ime. Supa imarī, Espiritu Santore mijare jeyobaaikapi ba'iaja baarika ja'atātirā, kirika bojariroka yi'riwa'ri ḡñia mija imajīṗaokaro'si i'supaka Tuṗarāte baaeka. I'supaka mijaro'si simaeka ṗuṗajoawa'ri "Jia mibaayu Tuṗarā", mijaro'si yija āřija'atabesarāñu. ¹⁴ Jesucristorika bojariroka mijare yija wārōekapi āřiwa'ri Tuṗarāte mijare wā'maeka. I'supaka simamaka, mabo'ikakurirā mae-yarāka ṗoto ritaja ima tēřiwa'ribaji kirika maiṗamaki Jesucristore bearāñu. I'supakajaoka simarāñu mijaro'sioka kika.

¹⁵ Yijeyomarā, i'supaka imarūkirā imarī, Jesucristore mija yi'yua ja'atarimarāja mija imabe. Ritaja wājīrokakaka mijare yija wārōrapaka, supabatirā ṗaperapi mijare yija o'orapakaoka mija ā'mitiripēarijape. ¹⁶ Jia Maṗaki Tuṗarā mare baaiki, supabatirā mare wayuāika imarī, ĩjijimaka ṗuṗajoabaraka maimaerā mare kijeyobaaeka. "Kika ḡñia maimajīṗarāñu", āřiwa'ri sata'abaraka jia ĩjijimaka mare ṗuṗarirūjeiki kime. Supa imarī, jia oyiaja baabaraka, ba'iaja jairimarāja mija imaokaro'si mijare kijeyobaarū maiṗamaki Jesucristopitiyika.

"Yijaro'si Tuṗarāte mija jēñeĳirijape mijaro'sioka", Pablote āřika

3 Mae ṗiyia mijare yibojaerā baayu yijeyomarā. Ńojimarĳi Maiṗamakirika bojariroka aṗerō'ōrā yija bojapibaokaro'si Tuṗarāte mija jēñebe. Supabatirāoka kirika bojariroka ā'mitiriwa'ri jia ĩjijimaka samija yi'rapaka upakaja aṗerāte sayi'yaokaro'si. ² I'supakajaoka, ba'iaja baairāte ba'iaja yijare baakoreka, Tuṗarāte nare tá'terā yijaro'si kire mija jēñebe. I'supaka mija baabe

rīkimarāja aṗerā Jesucristore ā'mitir-ṗēariyaṗabeyurāte ima simamaka. ³ I'supaka imarijayurāte ima simako'omakaja mare ja'atabeyuka kime Maiṗamaki. I'supaka imaki imarī kire mija yi'riri-ja'atakoreka mijare kijeyobaarāñu. Supabatirā Satanāre ba'iaja mijare baakoreka, mijaro'si kire kitā'terāñu. ⁴ "Kēñu upakaja baaiki kime Maiṗamaki. Supa imarī, kire yi'yurā nimamaka, jia oyiaja Tesalónicakarāre baawārūokaro'si nare kijeyobaarāñu. I'supaka simamaka nare yija āřika upakaja nayi'ririĳarirāñu", mijareka yija āřirijayu. ⁵ Supabatirā "Tuṗarāte nare wayuāika norīwārūrū. Supabatirāoka ba'iaja jūariṗotojo mirakajepāāeka upakaja sanaraka-jepāāwārūokaro'si nare mijeyobaabe", āřiwa'ri maiṗamaki Jesúre mijaro'si yija jēñeĳirijayu.

Maimaupatiji ba'irabebaraka oyiaja maimajīkareka jia sime

⁶ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Maiṗamaki Jesucristore mare jā'memaka, ikupaka mijare yija jā'meyu: ĩřika Jesúre yi'yuka imariṗotojo ba'iraberiyapabeyukaka mija jeyoaria'si. Yija wārōeka upaka baabeyuki kime. ⁷ Mija ṗō'irā yija imarapaka ṗoto ba'irabebekaja imaber-aṗarā yija. I'supaka yija baarapaka mija ĩarapaka simamaka, i'supakajaoka mija baabe mijaro'si. ⁸ Supabatirā mijaba'arika waṗamarāja yija ba'aberape. Mijare takaja jēñebekaja, ĩmiareka, ĩamiarekaoka, jājia yija ba'iraberape yija yaṗarapaka yijare mija ĩjīkoreka. ⁹ Mijare wārōrimaja yija imamaka, yijare mija jeyobaarūkirā imariṗotojo mijare sayija jēñeberape. Yijare ĩatirā "Nuṗakaja mabaaye'e maro'sioka", mija āñāokaro'si supa yija baarape. ¹⁰ Mijaka yija imarapaka ṗoto, "Ba'iraberiyapabeyuka ṗuri ba'abekaja kimarū", mijare yija āřāpe. ¹¹ I'supaka yija āřāpaka simako'omakaja "Maekaka ĩrārimarā nawatoṗekarā ba'irabebekaja imarā. Supabatirāoka aṗerā jia ba'iraberijayurāte najo'ayu're", āřiwa'ri yijare nabojoyu.

¹² "Jia imaokaro'si, aṗerāte jo'arimarāja mija ba'irabebe mijaro'siji, mija ba'iraberiwapaṗiji mija yaṗaika mija waṗaĳiokaro'si", āřiwa'ri nare yija jā'mepūayu, maiṗamaki Jesucristore jā'meka upakaja. ¹³ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Jia mija baarijayua mija rūrīa'si. ¹⁴ ĩrārimarā ika ṗaperā yo'oeka yi'ribeyurā imarā je'e aṗeyari. I'supaka nimamaka "ĩrā imarā Pablote jā'meika yi'ririyaṗabeyurā", āřiwārūtirā naka mija jeyoaria'si. I'supaka nare mija baarākareka ni'yopi'rirāñu. I'supaka mija baabe naṗuṗape'rirū āřiwa'ri. ¹⁵ I'supaka nare baariṗotojo nare mija majamarāria'si. Jesúre yi'yurā nimamaka, nare mija oka-jāābe ba'iaja nabaariĳarikoreka.

"Jia mija imabe", āṗaraka Pablote naro'si o'otiyika

¹⁶ Jia maimaokaro'si mare jeyobaaiki kime Maiṗamaki. I'supaka simamaka, ĩrākuri upakaja ĩjijimakapi jia

mija imaokaro'si mijare kijeyobaarũ. Supabatirã ritaja mijaka kimajiparũ.

¹⁷“Jia nimarũ”, ãparaka yi'i Pablo yipitakapi ika mijaro'si yo'oyu. I'supakaja satiyiyu pãpera yo'oika.

I'supaka o'oiki ñime. Sãawa'ri “Rita oka Pablote pũatae-ka sime”, mija ãrĩwãrũokaro'si. ¹⁸ Ritaja mija imaupatireje jia maipamaki Jesucristore baajiparũ. I'tojĩrãja sime ruðu.

Santiago

Judíforäka Jesucristore yi'yuräro'si päpera o'otirä Santi-
agore pūataeka

1 Yaje mija ime yijeyomarä. Tuparä, supabatirä
maipamaki Jesucristore yapaika upakaja baari-
jayuka Santiago ñime ika päpera mijaro'si pūataiki.
Ba'iaja jūawa'ri pibikarä, apetomaja watopekarä
ṽpoū'puaräe'earirakatata judíforäka imaräro'si ika
yo'oyu.

Kire majēñemaka öřiwärürika Tuparäte mare ja'atayu

2 Mija ä'mitipe yijeyomarä. Ba'iaja jūarijayurä imar-
ipotojo "Jia oyiaja yijaro'si simaräñu", jñimaka äřipupa-
joairä mija imabe. **3** Supa imarī ba'iaja mijaro'si simari-
jariko'omakaja jii'baji Tuparäte ä'mitiripēairä mija jariri-
jaju. I'supakajaoka "Kire mayi'rija'ataberiye'e",
äřiwärürä mija ime. Supa imarī ba'iaja mijaro'si simari-
jariko'omakaja, wayupei'ribekaja kire yi'riwa'ri samija
rakajepääräñu. I'supaka imawa'ri jii'baji Tuparäte
yapaika upakaja imarä mija japakä'ä dakoa mijaro'si
jariwa'ribesaräka.

5 Supa imarī "Ba'iaja yijūaika poto, ikupaka ñimari-
Tuparäte yapayu", mija äřiwärüberiye'e, kire samija
jēñebe. I'supaka mija baamaka jia'pi mijare sakiöřirü-
jeräñu, ritaja nayapaika upaka po'imajare jeyobaari-
maji imarī. **6** Topi puri kire jēñebaraka, "Yijare sakiöřirü-
jebesaräñu je'e apēyari", mija äřipupajoa'si. Öřiköř
je'e: Rukubaka pupajoabaraka imarijayurä ṽřärokapiji
ña'řiyaarñi imawärübeyurä. Sapi äřiwa'ri, "Tuparäte yija
jēñeika upakaja yijare sakija'atabesaräñu je'e", äñurä
nimamaka, dakoa nare kiöřirüjebesaräñu.

9 Mija ä'mitipe apēroka: "Wayuoka baairä imari'poto-
jo, Jesucristore yija ä'mitiripēaika simamaka, Tuparä
ñakoareka imatiyairä yija ime", äñurä puri jñimaka
imarijayurä. **10** Mia, ba'irñija řikimakaja rikairäoka, ñoa-
ka nare imarüjerükimarä simamaka, Jesucristore
yi'yurä jariwa'ri "Imatiyarimajamarñä yija imaroyikä'ä",
äñurä puri jñimaka imarijayurä. **11** Öřiköř je'e: Ñoaka
ijia yaamaka taya jññua. I'supakajaoka sö'örika jñiwa'ri
jñjika saro'si. Supa imarī jiyurika söibeyu. Maeje mijare
yibojaweika upaka nime řikimaka ba'irñija rikairä.
"Řikimabaji mayaparijayua matöpoerä", äparaka
sawapa niñerü mo'arñi reyarükirä nime.

"Ka'wisika jūari'potojo yire yi'riwa'ri sarakajepäari-
jayuräte jia yibaaräñu", Tuparäte äñu

12 Ka'wisika jūarijayurä imari'potojo okajäñirä imarī,
samarakajepäarijayua řatirä "Jia yire nayi'yu", Tuparäte
mareka äřiräñu. Supa imarī "Yika řřäkibiriwa'ri yire
yi'ririjayuräte öñia imajiparika yija'ataräñu", Tuparäte
äřika simamaka jia mare kibaaräñu. **13** Supa imarī
ba'iaja mija baarijitoika, "Tuparä yire sajä'meiki",
äpekaja mija imabe. Tuparä imaki, ba'iaja baarijito-
beyuka, supabatirä, ba'iaja mare baarüjebeyuka.
14 I'supaka simako'omakaja, mapupakaräja ba'iaja
baarika pupajoatirä, "Jia simapajññu je'e yiro'si", marri-
jaju. I'supaka mapupajoaikapi äřiwa'ri ba'iaja mabaari-
jaju. Supabatiräoka ba'ioyiaja baarijayurä maimari-
jariräka, ba'iaja imarika tiyibeyurö'öřä a'rirükirä
maimaräñu.

Tuparätaki puri ba'iaja mare baarüjebeyuka

16 I'supaka simamaka, "Tuparäja yijare sajä'meiki
ba'iaja yija baaokaro'si", äřiwa'ri pakirika mija pupa-
joa'si yijeyomarä. **17** I'supaka mare imarüjebeyuka
imarī, jia Mapaki Tuparäte mare baayu, kiyapaika
upakaja maimamirñikawa'yaokaro'si. I'supaka baari-
maji Tuparäjaoka kime, aiyaka, tä'pia ritaja po'ijiaekaki.
Kipö'ijiaeka puri sarä'řärika, sayaaboikaoka o'arijayua
simako'omakaja Tuparä puri kimarijayuareka o'abeyu-
ka imarī, jia ima oyiaja mare ja'atajiparimaji kime.

18 Supa imarī kiyapairokapi kirika rita bojariroka
mayi'pakä'ä öñia kika maimajiparükia Tuparäte mare
ja'atatika. Supa imarī "Yirä nimarü", mareka kēřitika
simamaka ritaja kipö'ijiaekareka mamarñiji kire
yi'riü'muekarä maima.

**Tuparärika bojariroka ä'mitiritirä sima upakaja
mayi'ririjariye'e**

19 Yijeyomarä, ika mijare yibojarä baaika mija
ye'kariritiya'si. Tuparärika rita bojariroka mijare jaibo-
jaräñuräte jia'pi mija ä'mitiripēabe. I'supakajaoka mija
pupakareka ima ñojimarñitaka nare bojabekaja mija
imabe. Supabatirä ñojimarñi nare mija boebaria'si.
20 Topi puri wapuju boebayurä maimaräkareka, ji-
irokapi maimarika Tuparäte yapaika upaka ma-
jaribesaräñu. **21** I'supakajaoka ritaja ba'iaja baarika
imakaka mija ja'atabe. Supabatiräoka "Tēřiriki ñime",
äřikopekite pupajoaika upaka pupajoabekaja mija

¹⁸ Yijaika yi'riberiwari ikupaka ĩrřarimaräre yire řřĩĩñu je'e apeyari: “¿Yaje Tuparäte miyiritiyayu je'e mi'ioaka?”, yire narĩĩñu. I'supaka napakãã, “Äã, Tuparãro'si jia yibaarijayuapi kire yi'yuka ñima mijare yibeayú”, nare ñarĩřãñu. I'supaka imaki imarĩ, jia nabaarijayua yire nabeabepakãã, “Jia Tuparäte yi'yurã nime”, nareka řřĩwãrũbeyuka yi'i. Yire puri ritaja jia yibaarijayua řãtirã, “Rita, jia Tuparäte yi'yuka kime”, narĩwãrũřãñu. ¹⁹ Napupajoaikapi puri “Īřřikaja kime Tuparã”, řřĩřupa-joirã nime. Rita sime. I'supaka rita ima najaiika simako'omakaja aperedate wayuřãbeyurã nimamaka, “Tuparäte yi'yurã nime”, nareka marĩwãrũbeyu. Īakõřĩ je'e: “Īřřikaja kime Tuparã”, řřĩřupa-joirã nime Satanãrika ima naro'si. Sõñurã imariřotojo tararikapi kire nakĩkirijayu nare kiwẽkomabaarũkirã imarĩ. ²⁰ Jia mija ã'mitipe õřĩřuparĩřã. Aperedate jeyobaabeyurã mija imamaka, dako wapamarĩa sime Tuparäte yi'yu upaka mija imako'eika. Sõñurã mija imaerã mañeki Abraham imaroyikaki majarokakaka mijare yibojaerã baayu mae. Jia Tuparäte yi'yuka imawa'ri kimakireje kiro'si kijoeřĩřã baako'eika. I'supaka kibaamaka řãwari, “Jiitakaja yi'yuka kime Abraham”, Tuparäte kireka řřika. ²² Tuparäte jiitakarãja yiritiyaiiki imarĩ kiyapaeka upakaja Abrahamre baaeka. I'supaka kibaekapi “Jiitakaja Tuparäte yirimirĩkawa'yuki kijarika”, kireka řřĩwãrũřã mija ime. Bikjarã ikupaka Tuparã majaroka bojařĩřimajire o'oeaka: “Jia Tuparäte yi'yuka Abrahamre imaeka. Supa imarĩ ‘Dako okamirãmarĩaja jia yika kima ñoñu’, Tuparäte řřika”, sãñu. I'supaka kireka kẽřika be'erõ'õ Tuparäte yiritiyawa'ri kimakireje kiro'si kijããerã baako'eika simamaka Tuparã majaropũñurã o'oeaka rita ima. † Supabatirãoka “Yijeyomaki mime’, Abrahamre kẽřika”, sãñu.

²⁴ I'supaka Abrahamre baaeka õñurã imarĩ, “Tuparäte yija yi'yu’, mañuřĩkatakapiimarĩa jia kika majayu”, řřĩwãrũřã maime. Kire yi'riwari, kiyapaika upakaja baabaraka maimarãkareka “Dakoa okamirãmarĩřãja jia yika nima ñoñu”, Tuparäte mareka řřĩřãñu. ²⁵ Ikupaka sime apea: Niñerũ e'eokaro'si ĩmirĩřãja ba'iaja wã'imarĩřĩřõmo imariřotojo ikupaka Rahab imaroyikakote baaeka Tuparäte yi'riwari. Judĩorãka řřãmarãre pũataekarãre etamaka řãtirã, “Mija majamarãre mijare jãã'si, yiwi'iarã mija ru'rikãkabe. Supabatirã ma'a mija ru'riwari'ũkirõ'õ mijare yibojarãñu”, nare kõřĩka jia nare baawa'ri. †† I'supaka kobaamaka řãtirã, “Jiitaka baaiko koime”, Tuparäte koreka řřika. ²⁶ Őřĩkõřĩ je'e: Mapo'ia õñĩmakimarĩa simajĩka dakoapi řřĩwari õñia imaberĩřĩka. I'supaka imarika upakajaoka sime, Tuparäte yapaika upakaja baaberiko'eriřotojo, “Kire yi'yurã yija ime”, marĩko'eřĩka.

Ba'iaja jairikapi řřĩwari řřĩkimakaja ba'iaja mabaarijayu

3 Yijeyomarã, řřĩka upakaja Tuparãrika bojariroka wãřõrimaja oyiaja imarika mija řupaajoa'si. Īřãri-

† Véase Génesis 15.1-6; 22.10-12. †† Véase Josué 2.1-21.

marãja sawãřõrimaja mija imajĩkareka jia simajĩñu. Ikupaka mija õñu: Tuparãrika nare nawãřõika upakaja nayi'riberĩřĩkareka, aperedate pemawa'ribaji sawapa nare Tuparäte jẽñerãñu. ² Řřĩkimakaja sime ba'iaja mabaai-ka. I'supaka simako'omakaja, sarakajepããtirã jia jaibaraka imarã tarãja nime ritaja Tuparäte yapaika upakaja baawãrũrijayurã. ³ Kũpajĩka marẽřõkaka imako'omakaja, sapĩ jaibaraka řřĩkimaka ba'iaja mapoa-jiyeyu. Ā'mitirikõřĩ je'e: ikupaka sime ba'iaja majaiika: Jo'baki kawarute imako'eiko'omakaja kũpajĩka pẽrumi-jia kirijoko'pearã mapĩ'peikapi řřĩwari kire mabaarũjei-ka upakaja yi'yuka kime. ⁴ I'supakajaoka sime jo'baka kũmua saro'si. Wĩřõa jãjia baeko'omakaja kũpajĩka wẽrũpãiaapi samatemařĩkawãrũyu, ma'riřiyapãĩřõ'õrã sa'riřika yapawa'ri. ⁵ I'supakajaoka sime marẽřõkaka. Kũpajĩka simako'omakaja sapĩ řřĩwari aperedate ba'iaja majaiyu, “Imatiyairã imarĩ, aperedate pemawa'ribajirã yija ime”, řřĩřupaajoawa'ri. Mia, i'supakajaoka sime pẽka saro'si. Kũpajĩtakajĩkapi mawããika imariřotojo jo'baka riopakiaka sajoeyu. ⁶ I'supaka sime marẽřõka-ka. Sapĩ ba'iaja jaibaraka řřĩkimarã aperedate ba'iaja majũarũjeyu. Majaiika ã'mitiritirã “Ritaoka ba'iaja baairã nime”, aperedate mareka řřĩwãrũrijayu. Ba'iaja jaiwari maimarika mabitatarijayu. Supabatirã aperedate ba'iaja baairã majarirũjeyu. Satanãre ba'iaja mare jairũjemaka, i'supaka maro'si simarijayu. ⁷ Mia. Ritaja ba'irĩřia ima, wĩřãka, ãñaka, supabatirã riakakakaoka põ'ima-jarũjewãrũřã maime. ⁸ I'supaka simako'omakaja ba'iaja majaiika poto, “I'supaka jaibekaja maimaye'e”, řřĩwãrũbeyurã maime, sarakajepããwãrũberiwari. I'supakajaoka ãñaka mare kukuika poto sayi'aika upaka majaiikapi ba'iaja aperedate maimarũjeyu. ⁹ I'supaka simamaka “Jia yijare mibaayu”, Mapaki Tuparäte ãñurã imariřotojo, “Ba'iaja najũarũ”, řřĩwari aperedate majairijayu. Yijeyomarã, i'supaka jaiyuyebu'abekaja maimaye'e, “Ñima upakaja nimarũ”, řřĩwari Tuparäte põ'ijiaekarã maimamaka. ¹¹ Őřĩkõřĩ je'e: ¿Okoko'epea jia waria okoa põataika, jũ'akapĩtiyika rukubaka põriřĩka rukuya mijareka? ¹² I'supakajaoka higuerařũki imariřotojo olivo wãmeika õterikirika upaka ruiberĩřĩka. I'supakajaoka iyaka, higuerařĩka upaka rikariberĩřĩka. Supa imarĩ okoa rukubaka imabeyu upaka aperedate ba'iaja jaibekaja maimaye'e yijeyomarã.

Tuparäte mare jeyobaamaka õřĩřupairã maimarãñu

¹³ Īřřika mija põ'irã “Tuparäte yapaikakaka õřĩřupaiki ñime”, ãñukate imajĩkareka jia oyiaja kibaajĩñu. I'supakajaoka aperedate pemawa'ribaji imabekaja, jia nare kijeyobaarijariřĩñu. I'supaka kibaamaka řãtirã, “Jia õřĩřupaiki imawa'ri, jia baawãrũiki kime”, aperedate kireka řřĩřãñu. ¹⁴ Aperedate oakiriwari nare mija ã'mijĩřãka, supabatirã aperedate pemawa'ribaji imarika mijaro'si takajĩkaja řupaajoariřotojo, “Jia õřĩřupairã yija ime”, ãparaka řřĩmakapi aperedate mija jaiko'epeyu. I'supaka imawa'ri jia wãjia imako'eikakaka mija ã'mitiri'pe'yori-

jayu. ¹⁵ I'supaka imarā Tuparāte yapaika upakamarīa pūpajoawa'ri, ōrīpupakirāmarīā nime. Wejeareka imarāte pūpajoairokapi nimarījaju. Supabatirāoka Espiritu Santore ā'mitiripēabekaja, ba'iaja napupaka nare āñua Satanārikapi i'taika sime. ¹⁶ I'supakajaoka nare oakiparaka aperedate na'mijārāka, supabatirā "Nare pemawa'ribaji ōñurā yija ime", narīrāka rukubaka pūpajoairā jariwa'ri, i'supakajaoka ritaja nayapaika upakaja ba'iaja baairā najarirāñu. ¹⁷ I'supaka mare simakoreka, ikupaka sime Tuparāte yapaika upaka imarikakaka: Jia oyiaja baabaraka, supabatirāoka jia aperedate imariyapawa'ri oka naka jiebaraka maimarijarirāñu. I'supaka simamaka aperedate āñua ā'mitiritirā, mayapaikatakaja pūpajoabekaja, jia nare mawayuīarāñu. Supabatirāoka wayuīabu'awa'ri jia īrātiji jeyobaabu'abaraka maimarijariye'e. I'supakajao-ka wapuju pakibu'abekaja, mañu upakaja baabaraka maimaye'e. ¹⁸ Supabatirā aperedate jia imarijariwa'ri, oka jiebaraka jia natiyiaja nimaerā aperedate jeyobaarimaja pūri jiiatakaja baairā imarā. I'supaka imarā nimamaka, najeyobaairāoka jia imarā jarirāñurā naro'si.

Ba'iapupakirāre ima upaka imarika yapaberīwa'ri Tuparāte yapaika upaka maimaye'e

4 I'supaka yi'ribu'abeyurā imarī mija tiyiaja jājirokapi ba'iaja jaibu'arika imarijajuyua mijaro'si. Īakōrī je'e: Mija pūpaka mijare āñu upakaja baariyapawa'ri Tuparāte yapaika upaka mija baabeyu. ² I'supaka imarā imarī mija yapaika upaka mijare imarūjebeyurāte mija ri'kakopeyu. Nayapaika upaka ima tōpōwārūrāte ĩatirā nare mija oakiririjayu nupaka satōpōwārūrāte imarī. Marākā'ā baatirā satōpōwārūrāte imarī, boebariwa'ri okajājiapi mija pūpabu'arijaju. I'supaka mijaro'si sime mija yapaika Tuparāte mija jēñerijaribeyua simamaka. ³ Kire mija jēñekopeika poto ba'iapiji kire mija jēñeika simamaka mijare sakija'atabeyu. Mia je'e: Mijaro'sitakaja pūpajoabaraka Tuparāte mija jēñekopeyu, jījimaka mija imarūkitakaja pūpajoarijajuyurā imarī. ⁴ I'supaka imawa'ri Tuparāte yapabeyurāte ima upaka mija ime mijaro'si. Tuparāte yi'ribeyurā pūri, ōñia nimatiyikuriji nayapaika takaja pūpajoawa'ri ba'iaja baarijajuyurā nime. Nupaka pūpajoawa'ri ba'iapupakaja Tuparāte baawā'imarīrimaja upaka mija jayu. ⁵ Rita sime, ĩakōrī je'e. Iku'paka sabojayu Tuparā majaropūñurā kire bo-jajirijamajire o'oeke: Mare kipō'ijiaeka simamaka, "Yire oyiaja ā'mitiripēatiyairā nimarū", āriwa'ri Tuparāte mare wayuīayu. ⁶ I'supaka simamaka "Jia pō'imajare yire ā'mitiripēarū", āriwa'ri nare jeyobaarika pūpajoarijajuyuka kime Tuparā. Rita ñañu ĩakōrī je'e: "Napupaka nare pakimakaja 'Ōrītiyairā yija ime', āñurāte jeyobaabeyuka kime Tuparā. 'Aperedate pemawa'ribaji imabeyurā yija ime', āñurāte pūri jia kijeyobaayu", āriwa'ri sabojayu kimajaropūñurā. ⁷ I'supaka ima pūpajoawa'ri "Tuparā, ñipamaki mime", āriwa'ri

kiyapaika upaka oyiaja baabaraka mija imabe. Sapī mija imarākareka Satanāre mija pē'yomaka mijare ba'iaja baarūjewārūberīwa'ri mijareka kiru'rīrāñu. ⁸ Tuparāka jii'baji rīrākibiparaka mija imarākareka jii'baji mijare kiwayuīarāñu. Mija ā'mitipe ba'iaja baairā. I'supaka mijare baai'ki kimamaka ba'iaja mija baai'ka ja'atitirā, jia oyiaja mija imarijape. I'supakajaoka ba'iaja pūpajoabekaja "Tuparāte yapaika takaja yija baarāñu", āriwa'ri īrārokapi ña'riyaarīji mija imabe. ⁹ Mia je'e: Ba'iaja baari'potojo jījimaka mija imarijaju. I'supaka imabekaja, "Ba'itakaja baairā yija ime", āparaka rīo-marītirā mija pūpape'pe. ¹⁰ Topi mae kireka pemawa'ribaji mija pūpaka baabeyurā mija ima ĩatirā "Imatiyairā nimajiparū", Tuparāte mijareka āri'arāñu.

Majeyomarāre ba'iaja jaiwā'imarībekaja maimaye'e

¹¹ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Ba'iaja jaiwā'imarību'abekaja mija imabe. Supabatirā "Ba'iaja imawa'ri ba'iaja jūarūkirā nime", nareka mija āri'ri-jaria'si. Ika mijare ñañua yi'pekaja ba'iaja mija jeyomarāreka jaiwā'imañurā mija imarākareka pūri, "Mija pō'ia mija wātaika upakaja aperedate mija wātabe", āriwa'ri Tuparāte jā'meika yi'ribeyurā mija imarāñu. "Tuparāte jā'meika yi'rīrūkimarīa sime", āñurā upaka "Ba'iaja jūarūkirā nime", mija āri'kopoyu. ¹² I'supaka simako'omakaja Tuparā rīrīkaja imaki "Iku'paka jia mija baabe", āriwa'ri mare jā'mewārūiki. Supa imarī Tuparā-jaoka imaki ritaja pō'imajare baai'ka ĩawārūtīrā, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā na'rīrūkia imaekareka nare jeyobaai'ki. I'supakajaoka, ikijioke imaki ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā pō'imajare pūatarimaji. ĩTuparā rīrīkaja i'supaka baarimajire imako'omakaja mija jeyomarāre-ka "Ba'iaja baarimaja nime", āriwārūrā mija ime bai je'e?

Tuparāte jērīabekaja kibo'ibajirā upaka mapupayariji majērāko'aberijīñu

¹³ Mia je'e. "Ireje ma'riberīye'e, waeroka a'pea wejearā a'ritirā rīrākuri wejejerākareka mawaruaka jīpatatirā rīkimakaja niñerū matōpoari", āparaka jījimaka mija imarijaju īrārimarā. I'supaka āñurāte yokajāāerā baayu mae. ¹⁴ "Waeroka i'supaka yijaro'si simarāñu", mija āriwārūrāte yija sime. Ōoaka ōñia imarūkimarīrā maimē. Īakōrī je'e: Bikitojo namasika ruika ñojimarīji riripataika upaka maimē. ¹⁵ "Tuparāte yapajīkareka, ōñia yija imatiyikuri ikupaka yija baarāñu, isiaoka yija baajīñu", mija āri'rāka jia simarāñu mijaro'si. ¹⁶ I'supaka simako'omakaja Tuparāte yapaika pūpajoabekaja mija mapupayariji mija baarūkitakaja bojarijaparaka jījimaka mija ime. I'supaka mija bojakopeika yapabeyuka Tuparā. ¹⁷ Supa imarī ika mijaro'si yo'orijajuyua ĩatirā, "Iku'paka maimarika Tuparāte yapayure", āriwārūrīpotojo samija baabesarākareka, ba'iaja baairā mija imarāñu.

“Aperāte ba'iaja baawa'ri, wayuoka baabeyurā ba'iaja jūarāñurā”, Santiagore ārika

5 Dakoa wayuoka baabeyurā imariḡotojo Tuḡarāte yi'ribeyurā, yire mija ā'mitiritiyabe. Namajī ba'iaja jūarūkirā imarī ba'itakaja ḡuḡaribaraka mija imabe. ² Mia je'e, ritaja mija rikaika rabaika uḡaka sime. Suḡabatirā, jia jariroaka mija rikakoḡeikaoka butu ba'arikaro'siji sime. ³ Suḡabatirā mija oro, i'suḡakajao-ka mija niñerū rīkimakaja tōḡotirā samija jietaruḡama-ka bitamarīka uḡaka sajayu. I'suḡaka simamaka ūawa'ri “Wayuoka baairāte saḡi najeyobaari imakoḡeyu”, aḡerāte mijareka āriñāñu. No'oḡirāmarīaja wejetiya seyarūkia jariwa'riko'omakaja rīkimabaji niñerū mija mo'arijaju. Saḡi āriwa'ri ba'iaja baarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirāja mija ime. ⁴ Aḡea, mija oteriki rioa ba'iraber-imagare waḡaḡibeyurā mija ime. I'suḡaka mija baai-ka ūaiki kime Tuḡarā. Suḡabatirā “Jia naro'si yija ba'irabeko'omakaja, yijare nawaḡaḡibeyu”, mijareka nañua ā'mitiyuka kime. ⁵ Suḡabatirā ba'iaja baabeyurāteje mija okabaarijaju iḡarimarā wājitāji. I'suḡaka nare mija baariḡareareka iḡarimarā wayuoka baairāteje najāāroyika. I'suḡaka ba'iaja nare mija baamaka, marākā'ā mabaaberijika naro'si simamaka ba'iaja nare mija baaeka narakajepāāeka. Dika jariwa'riri-marīaja rikairā imarī oñia mija imatikurijīkaja mija baariyapaika uḡakaja baarijajurā mija ime. Ikuḡaka sime ā'mitirikōrī je'e: Wa'ibikirāwēkoa najāāerā baai-ka ruḡu rīkimakaja sanajī'ayu jia ūkirika sajarirāka ḡoto sajāāokaro'si. I'suḡarā mija imamaka “Oñia ni-marō'ōḡitejika takaja jia nimakoḡeyu, ba'iaja jūarūkirā imariḡotojo”, Tuḡarāte mijareka āñu.

Ba'iaja jūariḡotojo Tuḡarāte yi'riwa'ri samaraka-jepāāye'e

⁷ Yijeyomarā wātaka ñoñurā, mae aḡea ate mijare yi-bojaerā baayu. Ā'mitirikōrī je'e: Aḡerāte ba'iaja mijare baariwā'imarīko'omakaja Maiḡamakire i'tarūkia ḡuḡajoabaraka kiyapaika uḡakaja baabaraka mija imarijape. Mia aḡea, ikuḡaka oterikia oterimajire ime: Sakioḡerāka be'erō'ō ḡu'erō'ō seyarāka ḡoto “Jājia yiro'si jariwa'ri jia saruirāñu je'e”, āriwa'ri jajumarīaja saki-ta'ayu. ⁸ I'suḡakajao-ka mija imarijape mijaoka, Maiḡamakire ḡerietarūkia ta'abaraka kiyapaika uḡaka baarija'atabekaja. “No'oḡirāmarīaja sajarīwa'yu ḡo'imajare baai-ka mirāka ūarī ketarūkia”, āriwa'ri i'suḡaka mija imabe.

⁹ Yijeyomarā, “Ba'iaja baarimajarata nime”, āḡaraka Tuḡarāte yi'yurāreka jaibu'abekaja mija imabe, sawaḡa Maiḡamakite ba'iaja mijare jūarūjekoreka. “No'oḡirāmarīaja sajarīwa'yu kipe'rietarūkia”, āriwa'ri i'suḡaka mijare ñañu. ¹⁰ Yijeyomarā, ā'mitirikōrī je'e. Ikuḡaka nimaeka Tuḡarāro'si bojaḡirimaja: Ba'iaja ḡo'imajare nare baako'omakaja, sarakajepāābaraka Tuḡarāro'si

bojaḡirijaparaka nimaeka. I'suḡaka nimaeka simamaka nimaeka uḡakaja mija imabe mijaro'si. ¹¹ Ōriko'rī je'e: Ba'iaja jūariḡotojo Tuḡarāte yi'riwa'ri sarakajepāāri-jajurāreka “Jiirā nime Tuḡarā ñakoareka”, āñurā maime. I'suḡaka kimaeka Job imaroyikaki kiro'si. Īrā-ba'imarīa ba'iaja jūariḡotojo Tuḡarāte yi'ririya'atabeyu-ka kimaeka. Suḡa imarī ba'iaja kijūaeka be'erō'ōḡi ḡuri jia imarika kitōḡoeka oñurā mija ime. Suḡa simamaka “Mare wayuātiyaiki imarī, jia Tuḡarāte mare baarūkirā maime”, āñurā mija ime.

¹² Yijeyomarā ikuḡaka sime aḡea imatiyaikakaka: “Ikuḡaka yija baarāñu”, mija āñu be'erō'ō simauḡakaja mija baarijape. Rita mija āñua, “Tuḡarā ḡariji oñuka yija āñua”, mija āriā'si. Suḡa imarī rita āriḡijajurā mija imamaka, “Jee”, mija āriḡāka, “Jēno'o”, mija āriḡākaoka, mijare nayi'rirāñu. I'suḡaka imarā mija imamaka, sawaḡa Tuḡarāte mijare jēñebesarāñu.

Ikuḡaka sime Tuḡarāte yi'riwa'ri kire jēñerika

¹³ Aḡea mia. Ka'wisika mija jūaika ḡoto, “Tuḡarā, yire mijeyobaabe”, kire mija āriḡijape. I'suḡakajao-ka jījima-ka mija imarāka ḡoto Tuḡarāte jiyiḡuḡayeebaraka mija bayakoyabe. ¹⁴ I'suḡakajao-ka iḡrikate wāmarīa jarirāka ḡoto Cristorika yi'yurāte imaruḡutarimajare mija akabe. Nare mija akamaka wāmarīa imaki ḡo'irā etatirā kūḡajī iyebaka kiḡo'iarā nabu'arāñu. Suḡabatirā “Marākā'ā baawārūberīwa'ri Tuḡarā ḡuri kire tāārāki”, āriwa'ri kire najēñemaka, wāmarīa imakite jājirāñu. Suḡabatirā ba'iaja kibaaeka kireka imajīkarekaoka sareka kire kiwayuāñu. ¹⁶ I'suḡaka wayuāiki Tuḡarāte imamaka ba'iaja mija baai-ka mija bojabu'abe. Samija bojabu'arāka be'erō'ōḡi mija tiyiaja Tuḡarāte mija jēñebe sareka mijare kijieokaro'si. Tuḡarāte yapaika uḡakaja jiiḡuḡarā maimarākareka, kire majēñeika uḡakaja jiaḡi mare ā'mitiritirā tēriwa'ribaji mare jeyobaarūkika kime. ¹⁷ Tuḡarāro'si bojaḡirimaji, Elías imaroyirekaki, muḡaka ḡo'imajiji imaekaki kiro'si. I'suḡaka imariḡotojo, Israel ka'iarā okoa jaririka yaḡaberīwa'ri Tuḡarāte kijēñeka uḡakaja, maekarakakuri wejejē'rā aḡejē'rā ñe'metājirō'ōḡirā okoa jariberika. ¹⁸ I'suḡaka simaeka be'erō'ō, torā okoa jaririka yaḡawa'ri Tuḡarāte kijēñemaka okoa jarika ate. I'suḡaka sabaaeka be'erō'ōḡi jia oterikia ruika mae.

¹⁹ Mija ā'mitiḡe yijeyomarā. Mija watoḡekarā iḡrika Tuḡarāte yapaika uḡaka imarika oḡriḡotojo saja'atawa'ri ba'iaja baarimaji jariḡikite, mija jeyobaabe. Jia Jesucristore yi'yuka kijariḡe'aokaro'si kire jeyobaai-ki ḡuri jia kire baarāki. Ika jia mija oḡe: I'suḡaka jia kire kijeyobaamaka, rīkimaka ba'iaja kibaaikareka Tuḡarāte kire saye'kariarāñu. I'suḡaka simamaka kireyarāka ḡoto ba'iaja jūarika tiyibeyurō'ōrā ke'rirūkia imakoḡeikareka kire kitāārāñu.

I'toḡirāja sime ruḡu.

1 San Juan

Jesucristore yi'yuräro'si Juanre o'oeke

1 Yijeyomarä, "Ikuþaka Jesucristore ime", äriwa'ri mijaro'si yo'oerä baayu mae. Ä'mitirikörfi je'e: Tuþaräte äñu upakaja mare baabeaiki imarfi, imajjarükirä mare imarüjerimaji kime. Suþabatiräoka wejea þo'ijirirä baaeka ruþubajirä imatikaki kime. Yija öñu upakaja kire yija ä'mitirika, kire yija ãeaka, suþabatirä kire raberoyikarä imarfi, i'suþaka mijare sayibojayu. ² Kika yija imaroyika þoto kire yija ãeaka simamaka, "Rita sime", äriwa'ri mijare sayiboaerä baayu. Ä'mitirikörfi je'e: Iki Jesucristojo imaki mareyaräka þoto öñia kika mare imajjarükirä. Suþabatiräoka, Kipaki Tuþaräka imajjaroyikaki kimaeka. I'suþaka simamaka, Tuþaräte yija þö'irä kire þüataeka kire yija ãaokaro'si. ³ I'suþaka simamaka yija ãeaka, yija ä'mitirika miräkaoka mijare yibojayu yijaka ãrika upakaja mija þuþajoakaro'si. Maþaki Tuþaräte, Kimaki Jesucristoþitiyika ãrika upakaja naþuþaka ima upakaja þuþajoairä yija ime yijaro'si. Suþa imarfi, i'suþakajaoka mija imarika yaþawa'ri ikuþaka mijaro'si yo'oyu. ⁴ Ikuþaka mijare sayibojayu ãrika upaka oyiaja þuþajoatirä jjimaka maimaerä.

Jia Tuþaräka maimarjarirä, ba'iaja baabekaja maimaye'e

⁵ Mija ä'mitipe. "Ba'iaja baariroka imabeyua Tuþaräreka", äþaraka Jesúre yijare bojarape. Ikuþaka sime: Ba'iaja baarijayurä imariþotojo "Tuþaräte þuþajoaika upakajaoka þuþakirä yija ime yijaro'si", äñurä þuri jairimiräkatakaja sajjairiwä'imañurä. I'suþaka imawa'ri, wäjiroka ima yi'ribeyurä nime. ⁷ I'suþaka baabekaja Tuþaräte þuþajoaika upaka jia oyiaja baabaraka maimaräka þuri, ãrika upakaja maimarjariräñu. I'suþaka simamaka Kimaki Jesucristore maro'si riwejurubaraka reyañjikapi äriwa'ri ritaja ba'iaja mabaarijayua mareka kiye'kariarijayu.

⁸ "Ba'iaja baabeyurä yija ime", äñurä þuri, waþuju imaja yi'yurä imariþotojo noñu upakaja naþo'iaja þarebaarijayurä. ãräjaoka imarä wäjiroka þuþajoarika yaþaberirijayurä. ⁹ I'suþaka baabekaja "Ikuþaka ba'iaja yibaayu", äþaraka wäörööräja Tuþaräte samabojaräkareka, sakiye'kariarjariräñu. I'suþaka mare baatirä "Oka nare imabeyua mae", mare këriñu. I'suþaka jia mare kibaaräñu wäjirokapi këñu upaka oyiaja baaike imarfi. ¹⁰ "Ba'iaja baairä oyiaja þo'imajare

ime", Tuþaräte äritika sime. I'suþaka simako'omakaja "Ba'iaja baakoribeyurä yija ime", äñurä þuri "Tuþaräte äñua þakirika sime", äñurä upaka nime.

Tuþaräka maro'si maimakaka jaiñjirimaji kime Jesucristo

2 Ä'mitirikörfi je'e. Yimakarä upakaja wätaka ñoñurä mija ime. Suþa imarfi, ba'iaja mija baakoreka, ikuþaka mijaro'si yo'oyu. Aþerikuri ba'iaja mabaarijayua simako'omakaja, Jesucristore maro'si Maþaki Tuþaräka jaiñjirijayu. Tuþaräte ãarijiyuika oyiaja baaike imarfi, i'suþaka maro'si baawärüiki kime. ² I'suþaka baaike imarfi, ba'iaja mabaaike waþa maro'si kireyaeka, saþi äriwa'ri ba'iaja mabaaike Tuþaräte mare ye'karirükia simamaka. Maro'si takajamarä, ritaja þo'imaþaro'si þariji i'suþaka simaokaro'si suþa kibaaeka.

³ Ikuþaka sime: Tuþaräte jä'meika upakaja yi'riwa'ri, "Kire öñurä maima", mariwärüyu. ⁴ "Tuþaräte öñurä yija ime", äñiripotojo, kijä'meika yi'ribeyurä þuri, waþuju þakirimaja nime. I'suþaka nabaarijayu Tuþarärikakaka wäja ima upaka imarijaribeyurä. ⁵ Tuþaräte jä'meika upakaja baarijayuka þuri, kire yaþatiyarñi yaþaiki. I'suþaka imawa'ri, "Tuþaräka ãrätiji þuþaika maima", mariwärüñu. ⁶ Suþa imarfi, "Tuþaräka ãrätiji þuþakirä maima", mañaokaro'si Jesucristore imaroyika upakaja imarijaririka sime.

Bikijakaka jä'merika simako'omakaja mamaka upakaja jä'meika

⁷ Yijeyomarä, ika þaþerapi maekaka jä'merikakaka þo'ijiyumarä mijare yibojayu. Bikijaräja mawayuñabu'arükia mija ä'mitiriü'mura'atikaja sime. ⁸ Maejekakamarä simako'omakaja, þo'imajare wayuñabaraka Jesucristore imaroyika þuþajoatirä "Mamamiji yi'rimirükawa'rirükio'si sime", mariwärüyu mae. Mijaoka sä'mitiripeairä imawa'ri aþeräte wayuñairä mija imarijayu mae. Suþa imarfi, "Ba'iaja baarika ja'atagirä, mamaka jia imarükia yijare beairä nime", þo'imajare mijareka äñu.

⁹ ãrika, "Ba'iaja baabekaja Tuþaräka ãrätiji þuþajoabaraka ñime", äñiripotojo, Cristore yi'yukate ãriþe'yoiki Tuþaräka jia imabeyuka ruþu. ¹⁰ Cristore yi'riri-jayuräte wayuñaike þuri, Tuþaräte þuþajoaika upaka jia oyiaja baarijayuka kime. I'suþaka imaki imarfi, ba'ia þuþajoaberirä jia oyiaja Tuþaräka kimarijayu.

¹¹ Suþabatirä Cristore yi'yuräte ãariþe'yoiki þuri Tuþarä-

ka ƒrātiji ɸuɸajoabeyuka kime. I'suɸaka baarijari, Tuɸarārikakaka yi'ririyaɸabeyuka imarī, ba'iaja kibaari-jarirāñu. Ōrīkōrī je'e: Neirō'ōrā mawejapayu uɸaka imaki kime.

¹² Yimakarā uɸakaja wātaka ñoñurā, “Jesucrestore reyaekapi ārīwa'riji ba'iaja mabaaike Tuɸarāte mare saye'kariaeka”, āñurā mija imamaka, ika ɸaɸera mijaro'si yo'oyu.

¹³ Pakiarimarā, jia Cristore yi'yurā imarī, mija ā'mitipe mijaro'sioka. Wejea ɸo'ijirirā baaeka ruɸubajirā imaũ'muekakite oñurā mija imamaka, ika ɸaɸera mijaro'si yo'opūayu. Mija ā'mitipe bikirimaja, kire yi'rim-irīrkawa'yurā. Satanás, ba'iaja baarimajite ƒrāpē'rōtorāja taairā mija ime. I'suɸaka imarā mija imamaka, ika ɸaɸera mijaro'si yo'oyu.

¹⁴ Yimakarā uɸaka wātaka ñoñurāro'si sayo'oyu ika, Maɸaki Tuɸarāte oñurā mija imamaka. Mija ɸakiarimarā, wejea ɸo'ijirirā baaeka ruɸubajirā imaũ'muekakite oñurā mija imamaka, ika ɸaɸera mijaro'si yo'opūayu. Mija bikirimaja, okajājirā imawa'ri, Tuɸarārika bojariroka jia yi'ririjayurā mija ime. Suɸa imarī, Satanás, ba'iaja baarimajite ƒrāpē'rōtorāja taairā mija ime. I'suɸaka mija imamaka, ika ɸaɸera mijare yipūatayu.

¹⁵ Ika wejeareka ba'iaja baarimajare baarijayuakaka baarika ɸuɸaɸekaja mija imabe. Suɸabatirāoka ba'irījia mija yaɸaikareka takaja mija ɸuɸaria'si. Wejeareka ba'iaja imakoɸeika yaɸatiyaiki ɸuri, Maɸaki Tuɸarāte yaɸabeyuka kime. ¹⁶ Ika wejeareka ba'iaja baarimajare ɸuɸajoairokapi mija ɸuɸajoa'si. Ā'mitirikōrī, ikuɸaka ɸuɸajoairā nime: Ba'iaja baaritakaja yaɸawa'ri, naɸuɸaka nare āñu uɸaka ba'iaja nabaarijaju. Suɸabatirā ritaja ima jiyurika ƒawa'ri, ritaja rikarika nayapayu. I'suɸakajaoka “Mia. Dakoareka wayuoka baabeyuka ñime”, ārīwa'ri jījimaka nare simaɸakirūjeyu. I'suɸaka ba'iaja nabaarijayua ika wejeakarā ɸo'imajajiji ɸo'ijiyua imarī, Maɸakirikamarā sime.

¹⁷ Ika wejeareka Tuɸarāte yi'ribeyurā, suɸabatirā ba'iaja nabaarijitoikaoka ɸurirāka. Tuɸarāte yaɸaika uɸaka oyiaja baairā ɸuri oñia imajiparāñurā.

Rīkimarāja Cristore yaɸabeyurā imarā

¹⁸ Mija ā'mitipe yijeyomarā. Kūɸajīji sajariwa'yu wejetiyarā seyarūkia. I'suɸaka simaerā baarāka ruɸu “Cristore Jo'ata'aikite † i'tarāñu”, ārīwārūtikarā mija ime. I'suɸaka simarāka simako'omakaja, aɸerā rīkimarāja Cristore jo'ata'airā imatirijayurā maekakaoka. I'suɸaka simamaka, “Koyiaja sajariwa'yu wejetiyarā maeyarūkia”, marīɸuɸajoawārūrijayu. ¹⁹ Ikuɸaka nime, ā'mitirikōrī je'e: “Maka imakoɸeraparā Jesucrestore mayi'yurokamarā yi'rikopeirā nimarape”, nareka ārīwārūirā maima. I'suɸaka imawa'ri mare nakōrōtapaɸe. I'suɸaka Jesucrestore mayi'yu uɸakaja nimarikareka ɸuri mare nakōrōtapaɸerijāēka. Suɸa

† *El Anticristo*

nabaamaka, “Jesucrestorirāmarirā nime”, marīwārūrijayu.

²⁰ Mija ɸuri jia rita wājimijikaka Tuɸarārika oñurā imarā. I'suɸaka mija ime Espiritu Santore mijareka Jesúre ña'ajāēka simamaka. I'suɸaka mijare kibaaeka simamaka, “Ika nawārōika rita sime, ika ɸuri ɸakirika ima”, ārīwārūirā mija ime. ²¹ Rita ima oñibeyurā mija imamakamarā ikuɸaka mijaro'si yo'oyu. Rita ima mija oñiwārūyu. I'suɸakajaoka rita wājimijikakamarā ƒrārimarāre wārōraɸaka ā'mitiritirā, “Pakirimaja nime”, ārīwārūirā mija imamaka, ika ɸaɸerapi mijare sayibojayu. ²² Ikuɸaka nañu ɸakirimaja: “Jā'merūkika Tuɸarāte wā'maekakimarāka kime Jesús.” I'suɸaka ɸakirimaja Cristore jo'ata'airā nime. Suɸa imawa'ri “Jesús ɸakimarāka Tuɸarāte ime, suɸabatirā Kimakimarāka kime Jesús”, āñurā nime ɸakirimaja. ²³ “Tuɸarāmakimarāka kime Jesús”, āñuka ɸuri, Tuɸarārikimarāka kime. “Tuɸarā Makitaki Jesúre ime”, āñuka ɸuri Jesús ɸakika ƒrātijiji ɸuɸaiki kime.

²⁴ Cristorika bojariroka ā'mitiparaka mija imara'aeka ā'mitiripeabaraka mija imabe. I'suɸaka mija baarijarirākareka Jesús, Kīɸakika ƒrātiji ɸuɸaɸaraka rīrāk-ibiritiirā mija imarijarirāñu. ²⁵ I'suɸaka simarāñu, “Yire ā'mitiripeairā oñia imajiparāñurā”, Jesucrestore mare ārītika simamaka.

²⁶ Ā'mitirikōrī je'e: ƒrārimarā naɸuɸajoaika uɸakaja waɸuju ɸakirika mijare wārōriyaɸairā. I'suɸaka oñurā imarī, rakajekaja mija imaokaro'si ika ɸaɸera mijaro'si yo'opūayu. ²⁷ Jesucrestore mijareka Espiritu Santo ña'ajāēkarā imarā mija ɸuri. Mijaka imaki imarī, mijare wārōrimaji Espiritu Santore imarijaju. I'suɸaka imarā imarī, aɸerāte mijare wārōrika yaɸabeyurā mija ime. Dika jariwa'ririmarā, ɸakirimarāja Espiritu Santore mijare wārōrijayurā imarī, rita imatiyaika mijare kiwārōrijayu uɸakaja mija imarijape. I'suɸaka imawa'ri Jesucrestoka ƒrātiji ɸuɸaɸaraka jia mija imarijape.

²⁸ Yimakarā uɸakaja wātaka ñoñurā, ika jia mija ā'mitipe. Jesúka ƒrātijiji ɸuɸaɸaraka, kiyapaika uɸakaja jia mija imarijape. I'suɸaka mija baarijarirākareka, ate ketarāñurīmi kiñakoareka i'yopi'ribekaja mija imarāñu.

²⁹ “Tuɸarāte ƒarijyuike oyiaja baaiki kime Jesús”, mija ārīwārūika simamaka, “Jia oyiaja baarijayurā nime Tuɸarā makarā”, ārīwārūirā mija ime.

Tuɸarārirā maimakaka

3 Mija ā'mitipe. Maɸaki Tuɸarā imaki mare wayuatiyaiki. I'suɸaka maka imawa'ri, “Yimakarā mija ime”, mare kēñu. Rita sime i'suɸaka mare kēñua, kimakarā tarājaoka maima. I'suɸaka simako'omakaja, rīkimarāja nime ɸo'imaja i'suɸaka maima ƒawārūbeyurā. Tuɸarāte oñibeyurā imarī, kimakarā maima niawārūbeyu. ² Mija ā'mitipe yijeyomarā. Tuɸarā makarā maima mae. I'suɸaka simako'omakaja kimakarā maimamaka, ñamajī aɸeuɸaka mare kimarūjerūkia ɸuri, mare kiōrīrūjebeyua sime. Maekaka

sõribeyurã imariþotojo “Jesúre etarãñurĩmi þuri, kire ãawa'ri kima upakaja maimarãñu”, ãrĩwãrũirã maime. ³ “Rita, kima yija ãarãñu”, ãñurã ba'iaja baabekaja ni-marijaju, “Cristore ba'iaja baakoribeyu upaka yija imariyapayu”, ãrĩwa'ri.

⁴ Ba'iaja baarijaturã þuri Tuparãte jã'meika yi'ribeyurã imarã. Mia, kijã'meika yi'riberirika sime ba'iaja baarika. ⁵ I'supaka simamaka, ba'iaja baakoribeyuka Jesucristore ima õñurã mija ime. I'supaka imaki imawa'ri, “Ba'iaja nabaaike yiwapakoyimaka, ba'iaja baape'abekaja nimarũ, ãrĩwa'ri, ika ka'iarã ke-taeka”, ãrĩwãrũirã mija ime. ⁶ Jesúka rĩrãkibiritiirã imarã, ba'iaja baarijaribekaja nime. Ba'iaja baarijaturã þuri Jesucristore jẽrãkoaberiwa'ri kika rĩrãtiji þuparibeyurã imarã. ⁷ Yimakarã upakaja wãtaka ñoñurã, “Ba'iaja mabaajika marã imabeyua”, mijare bo-jaturãte mija ã'mitiripe'a'si. Tuparãte yapaika upakaja baarijaturã mija imajikareka, Cristo jia oyiaja baaike upaka mija ime. ⁸ Ba'ioyiaja baarijaturã þuri Satanãre kire jã'meika upakaja baarijaturã imaki. I'supaka ñañu, wejea þo'ijirã baaeka ruþubajirã ba'iaja baari-majiji imara'ækaki Satanãre imatika simamaka. I'supaka imara'ækaki imarĩ ba'iaja þo'imajare kibaarũjeri-jayua riataokaro'si õ'õrã Tuparã Makire etaeka.

⁹ Ba'iaja baabeyuka Tuparãte imamaka, i'supakajao-ka nime kimakarã naro'si. Jia oyiaja imarũkirã Tuparãte nare jarirũjeika simamaka ba'iaja baarũkimarĩrã nime. ¹⁰ Ikuþaka nime Tuparãrirã, supabatirã Satanãrirã. Mia je'e: “Jesucristore yi'yurã yija ime”, ãrĩriþotojo, Tuparãte ãjijubeyua baairã kirirãmarĩrã nime. Supabatirã Tuparãte yi'yurãte ba'iuþakaja õñurãoka kirirãmarĩrã-oka imarã.

Ĩrãtiji wayuãabu'abaraka maimarijariye'e

¹¹ Bikijarãja Cristore mija yi'riũ'muekarõ'õjĩteþi “Matiyiaja jia mawayuãabu'arijariye'e”, ãñua õrĩtirã mija ime. ¹² Caĩn imaekakite baaeka upaka mabaaberijĩñu. Satanãre yi'riwa'ri jiiþupaki kibe'erõ'õkaki imaekakite kijããeka. Ikuþaka ãrĩwa'ri kire kijããeka. ã'mitirikõrĩ je'e: Ba'ika imarĩ, “Jiika kime yirĩ”, ãþaraka kire ã'mijĩawa'ri i'supaka kire kibaaeka.

¹³ Mija ã'mitipe yijeyomarã. Ika wejeareka ba'iaja baarimaja imarãte mijare ã'mijĩamaka, “Aya, ¿dako baaerã yijare na'mijĩayu?”, ãrĩþupajoabekaja mija imabe. ¹⁴ Cristore yi'ribeyukajirã maimaroyika þoto rey-atikarã upakaja maimaeka ruþu Tuparãte ñakoareka. Maekaka þuri õña imajiparũkirã imarĩ, aþeupaka maþupaka mare o'aekarã maime. I'supaka maima õñurã maime aþerã kire yi'yurãte mawayuãarijaturã simamaka. Nare wayuãabeyurã þuri reyatika upakaja imarã. ¹⁵ I'supaka simamaka Cristore yi'yukate ã'mijĩai-ki þuri kire jãarimaji upakaja kime, Tuparãte ãmaka. Supabatirã “Po'imajare jãarimaji õña imajiparũki-marĩkaja kime”, ãrĩwãrũirã mija ime. ¹⁶ Ikuþaka sime: Jesucristore maro'si reyaekakaka õñurã imarĩ, “Mare

wayuãaiki kime”, ãrĩwãrũirã maime. Sõñurã imarĩ, i'supakajao-ka aþerã kire yi'yurãte wayuãawa'ri mare-yarãka rõ'õjĩrã jẽrãika nare jeyobaabaraka maimari-jariye'e. ¹⁷ Aþeroka, kikoyiaja ba'irĩjia rikaiki, “Tuparãka rĩrãkibiritiiki ñime”, ãrĩriþotojo Jesúre yi'yurã wayuoka baairãte jeyobaabeyuka kima simamaka i'supaka kẽrĩkoþeika þakirika oyiaja kiro'si jayua. ¹⁸ Wãtaka ñoñurã, rita jia aþerãte wayuãariþupakirã imawa'ri nare majeyobaarijariye'e. Moka mirãkapi takaja nare mawayuãakoþejika þuri jiamarã sime.

Jesúre yi'yurã imarĩ Tuparãte kĩkibekaja imarika

¹⁹ I'supaka nare wayuãariþupakirã imarĩ, nare jey-obaarijaturã nime. Supa imarĩ “Tuparãte rita wãjia bo-jaika yi'ririaturã maime”, marĩwãrũrijaju. I'supaka simamaka Tuparãte ãika wãjĩtãji kĩkirimarãja maimari-jaju. ²⁰ “Tuparãrika bojariroka jia yi'ribeyurã yija ime je'e”, maþupaka ãñuaja ba'iaja maþuparirãkareka, “Jia Tuparãka maimabesarãñu je'e”, marĩþupajoarijaju. Ba'iaja maþupayuua simako'omakaja, saþemawa'ribaji mare wayuãaiki Tuparãte ime. Supabatirãoka maimari-jayuakaka ritaja õñuka kime. I'supaka imaki imarĩ, ba'iaja maþupayuareka mare jeyobaawãrũiki kime. ²¹ Yijeyomarã, mija ã'mitipe. Moñu upakaja ba'iaja maþuparibesarãkareka, kĩkibekaja maimarijarĩrãñu Tuparãte ãika wãjĩtãji. ²² Supabatirãoka Tuparãte ãñua yi'riwa'ri kiyapaika upakaja baairã maimamaka, kire majẽñeika þoto mayapaika upakaja mare kiyi'rirãñu. ²³ Mija ã'mitipe, ikuþaka Tuparãte mare jã'meka: “Yima-ki Jesucristore yi'þaraka mija imarijape. Supabatirã mi-jare kijã'meka upakaja wayuãabu'abaraka mija imabe.” ²⁴ I'supaka kẽrĩka jiyiþupaka õrĩrijaturã þuri Tuparãte yapaika upakaja kika rĩrãtiji þupajoairã imarĩ rĩrãkibiriti-irã imarã. Espĩritu Santore mare kiña'ajããeka simama-ka, i'supaka maima moñu.

“¿Yaje rita Espĩritu Santore jeyobaaikapitaka nawãrõtiyayu je'e?”, ãrĩwa'ri jia mija ã'mitirijape

4 Mija ã'mitipe yijeyomarã. “Tuparã oka bojaĩjirima-ja yija ime Espĩritu Santore yijare jeyobaamaka”, ãñurãte mija þõ'irã etarãñu. I'supaka naþakãã “¿Yaje rita oka Espĩritu Santore nare jeyobaaikapi nawãrõtiyayu je'e?”, ãrĩwa'ri jia nare mija ã'mitipe. “Þakirimaja nimarãkareka nare mayi'riberiyee”, ãrĩwa'ri i'supaka mijare ñañu. Ika wejea sareka maima ritatojoreka rĩkimarãja þakiriwãrõrimajare ime. ² “Maþo'ia upaka kiþo'ijirã ika wejeareka Tuparãte þũataekaki kime Jesucristo”, ãñua wãrõrãñurãte þuri “Rita oka, Espĩritu Santore jeyobaaikapitaka jairã nime”, nareka mija ãrĩwãrũrãñu. ³ Aþerimarã þuri i'sirokapi wãrõbeyurã imarĩ, Espĩritu Santore jey-obaaikapimarã wãrõirã nime. I'supaka nabaayu, Cri-store Jo'ata'aikirikakaka wãrõrimaja imarĩ. I'supaka simamaka “I'supaka ima wãrõrimajare imarãñu”, ãñua õrĩtikarã mija ime. Maekakaoka “Ika wejea ritatorekaja

nimatiyu i'supaka ima wārōrimaja", āriwa'ri mijare yi-bojaju.

⁴ Mija ā'mitipe wātaka ñoñurā. Tuṡarārirā mija ime. Suṡabatirā ṡakimajaroka nawārōika mija ā'mitiripe'yoyu. Satanāre ṡakirika wārōrimajare jey-obaako'omakaja ṡrāṡṡē'rōtorāja nare mija baayu Satanāre tērīwa'ribaji oñuka kimamaka Tuṡarā.

⁵ Tuṡarāte yaṡabeyumiji wārōrimaja ṡuri ṡo'imajare waṡuju ṡuṡajoairokaṡiji wārōirā. I'supaka nawārōmaka, ika ritatojo wejeareka imarāte nare ā'mitiripeāyu Tuṡarāte oñberiwari. ⁶ Maa ṡuri, Tuṡarārirā maima. I'supaka simamaka mawārōrijayua ā'mitiripeairā nime Tuṡarāte yi'yurā ṡuri. Tuṡarāte yi'ribeyurā ṡuri, mawārōrijayua ā'mitiripe'yoirā. Suṡa imarī nawārōika ā'mitiritirā, "Ika rita bojariroka sime. I'sia ṡuri waṡuju ṡakirimajaroka sime", āriwārūirā maima.

Mare wayuārimaji Tuṡarāte ime

⁷ Mija ā'mitipe yijeyomarā, mawayuābu'arijariye'e, aṡerāte mare wayuāriṡerijayuki Tuṡarāte ima simamaka. Suṡa imarī wayuābu'arijayurā nime Tuṡarā makarā, suṡabatirā jia kire oñurā nime. ⁸ ṡo'imajare wayuārimaji Tuṡarāte imamaka, wayuābu'abeyurā ṡuri kire oñbeyurā nime. ⁹ Ikuṡaka Tuṡarāte maro'si baaeka mare wayuāwari: Kimaki ṡrīkaja imakiteje maro'si kiṡūataeka oñia maimajṡarū āriwa'ri. ¹⁰ Ikuṡaka sime aṡerāte wayuārika: Tuṡarāte mayāpaika uṡakamarā sime. Ikuṡaka sime, ṡakōrī je'e: Tērīrikaja mare wayuāwari Kimakire maro'si Tuṡarāte ṡūataeka kireyaekapi āriwa'ri ba'iaja mabaaika ye'kariaokaro'si.

¹¹ Mija ā'mitipe yijeyomarā, i'supaka Tuṡarāte jimarā mare wayuātiyaeka simamaka, mawayuābu'ajīñu maaoka. ¹² Maki imabeyuka Tuṡarāte ṡaiki. I'supaka simako'omakaja mawayuābu'ajīkareka kika ṡrātiji ṡuṡakirā maima. Suṡabatirā kiupakaja mare kijarirūjeyu. Suṡa imarī kire yaṡatijarīji yaṡairā majayu.

¹³ Tuṡarāte Espiritu Santore mare ña'ajāēka simamaka, "Kika ṡrātiji ṡuṡakirā maima, suṡabatirā kiupakaja mare kijarirūjeyu", āriwārūirā maima. ¹⁴ Suṡabatirā yija ṡaeka mirāka mijare yija bojaerā baayu. Ritatojo wejeareka imarāte tāārimaji imarūkikaro'si Kimakire maro'si ṡūataekaki Maṡaki. ¹⁵ "Tuṡarā Maki kime Jesús", āñurā ṡuri, Tuṡarāka ṡrātiji ṡuṡakirā nime. I'supakajaoka naka kime kiro'si.

¹⁶ Tuṡarāte mare wātaika koritiirā imarī, mare kiwayuāikakaka yi'ririjayurā maima.

Mija ṡabe: ṡo'imajare wayuārijayuka kime Tuṡarā. Suṡa imarī, kiupakaja aṡerāte wayuārijayurā ṡuri, Tuṡarāka ṡrātiji ṡuṡakirā nime, suṡabatirā kiupakaja nare kijarirūjeyu. ¹⁷ I'supaka imarā imarī, Tuṡarāte yaṡaika uṡakaja ṡo'imajare wayuāirā majayu. Suṡa simamaka ṡo'imajare kiwā'marāñurīmi seyarāka ṡoto "Ba'iaja mare kibaarāñu je'e", āriwa'ri kīkibekaja maimarāñu, Jesucristore imarijarka uṡakaja o'ōrā maimarijayua simamaka. ¹⁸ Tuṡarāte yaṡatijarīji

yaṡairā imarī kire makīkibesarāñu. I'supaka imawa'ri kire makīkirūkia imakopeika ṡrāṡṡē'rōtorāja mataayu. "Ba'iaja yibaaika waṡa ba'iaja Tuṡarāte yire baarāñu je'e", āriṡuṡajoairā ṡuri saruṡu kīkibaraka ba'iaja ṡuṡayurā. "I'supaka nimamaka jia kire yaṡatijarīji yaṡabeyukajirā nime ruṡu", nareka marīwārūyu.

¹⁹ Mamarīji Tuṡarāte mare wayuāu'mutika simamaka, kire, suṡabatirā ṡo'imajareoka yaṡatijarīji yaṡarijayurā maima maaoka. ²⁰ "Tuṡarāka rīrākibiritiiki ñime", āriṡiṡotojo, aṡika kire yi'yukate ṡariṡe'yoiiki ṡuri ṡakirimaji kime. Wāārō'ōrā imarāte wayuābeyuka ṡuri, wāārō'ōrāja imabeyuka Tuṡarāteoka yaṡawārūbeyuka kime. ²¹ Ikuṡaka Tuṡarāte mare jā'meka: "Yire mija yaṡarākareka Jesúre yi'yurāteoka mija wayuābe."

Tuṡarā makarā imarī, kiyaṡaika uṡakaja baarijarirūkirā maima

5 "Mare kitāāerā Tuṡarāte wā'maekaki kime Jesús", āriwa'ri sayi'yurā ṡuri Tuṡarā makarā nime. Suṡabatirā Maṡaki Tuṡarāte yaṡatijarīji yaṡairā imarī, kire yi'yurāteoka nawayuāyu. ² I'supaka simamaka Tuṡarāte yaṡawa'ri i'supakajaoka kijā'meika āñu uṡakaja yi'riwa'ri "Kire yi'yurāte wayuāriṡkirā maima", marīwārūrijayū. ³ Tuṡarāte jā'meika yi'yurā imarī, "Tuṡarāte yaṡatijarīji yaṡarijayurā maima", marīwārūyu. Suṡabatirāoka "Kijā'meika ka'wisitakamarāja sime", marīwārūyu. ⁴ I'supaka mañu Tuṡarā makarā imawa'ri, wejaritatorāja ima ba'iaja baarimijikaka ṡrāṡṡē'rōtorāja mataarijayu. I'supaka ba'iaja baarimijikaka nabaaika uṡakaja mabaabeyu Jesucristore yi'riwa'ri. ⁵ Suṡabatirā "Tuṡarā Maki kime Jesús", āriṡrijayurā imarā, wejeareka ima ba'iaja baabeyurā.

"Yimaki Jesúre ime", Tuṡarāte ārika

⁶ O'ōrā kimaeka ṡoto maekarakaba'ikaka kireka oñwa'ri "Tuṡarāte ṡūataekaki kime Jesucristo", mañu. Mamarī, okoāpi Jesucristore kiruṡuko'a jūjerūjeka. Suṡabatirāoka sabe'erō'ōpi yaṡua tetaekareka riwejurubaraka kireyaeka. I'supakajaoka rita āñuka imarī, "Tuṡarā Maki kime Jesucristo", Espiritu Santore mare āriṡrijayū. Ika maekarakaba'i oñurā imawa'ri, "Tuṡarā Maki kime Jesucristo", marīwārūyu. Jesúre kiruṡuko'a jūjerūjeka, suṡabatirā yaṡua tetaekareka kiriwejurueka, Espiritu Santore mare bojarijayua maekarakawāme imariṡotojo ṡrātiji oyiaja sabojayu. ⁹ ṡo'imajare mare āñua yi'rirūkia oyiaja sime. I'supaka simako'omakaja "Yimaki kime ṡrī", Tuṡarāte ārikaroka takaja ima saṡemawa'ribajirā mayi'rirūkia. ¹⁰ Tuṡarā Makire yi'yurā ṡuri, "Kimakireka Tuṡarāte bojaeka rita sime", āriwa'ri naṡuṡakarā sōñurā nime. "Tuṡarā Makimarāka Jesúre ime", āñurā ṡuri Tuṡarāte kireka bojaeka yi'ribeyurā nime. I'supaka āñurā imarī, "Waṡuju ṡakirika sime 'Yimaki Jesúre ime', Tuṡarāte āñua", narīrijayū. ¹¹ Mija ā'mitipe, ikuṡaka sime Tuṡarāte kireka bojaekakaka:

Kimakipi āriwa'ri ōñia mare kimajiparūjeka. ¹² Tuparā Makika ĩrātiji pūpakirā, ōñia kika imajipatiirā imarā. Kika ĩrātiji pūpamarīrā pūri kika ōñia imajipabeyurā.

Bojajibaraka piyia Juanre naro'si o'oeka

¹³ Tuparā Makire yi'yurā imarī, kika ōñia imajiparā mija ime. I'sia jia mija ōñaokaro'si ika pāpera o'otirā mijaro'si yipūatayu.

¹⁴ I'supaka simamaka jia kika ĩrātiji pūpakirā imarī “Tuparāte yapaikokapi kire majēñerākareka, mare kiā'mitiripēarāñu”, āñurā maimē. ¹⁵ “Mare ā'mitiripēaiki kime Tuparā”, āñurā imarī, “Kire majēñeika upakaja mare ja'ataiki kime”, āñipūpajoirāoka maimē.

¹⁶ Ikuṗaka sime aṗea: ĩrīka Jesúre yi'yuka, mija watoṗekakaki imariṗotojo ba'iaja kibaaika mija ĩarākareka, Tuparāte kiro'si mija jēñeĩjibe. Ba'iaja jūarūkiwāṗa imakoṗeikareka Tuparāte ye'kariariba'ikaka simaye'e i'supaka kiro'si mija baarāka. I'supaka kiro'si mija baa-maka ba'iaja kibaaikareka Tuparāte kire wayuĩarāñu ate jia kika kimaokaro'si. Aṗeba'i ba'iaja baarika ima, sawāṗa ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkia. I'supaka ĩrīkate baarākareka, “Kiro'si Tuparāte mija jēñeibe”,

mijare āribeyuka yi'i. ¹⁷ Ritaja ba'iaja mabaaika jiamarīa oyiaya ima Tuparāte ĩaika wājitāji. I'supaka simako'omakaja, ba'iaja mabaaika simaupatimarīa sime Maiṗamakire imarō'ō mare tá'terūkia.

¹⁸ Ikuṗaka moñu: Tuparāmakarā imarī ba'iaja baari-jaribeyurā maimē, Tuparā Makire mare ĩarīñua simamaka. Supa imarī Satanāre ba'iaja mare baarūjew-ārūbeyu. ¹⁹ “Tuparā makarā maimē”, āñiwārūrā maimē. Kire yi'ribeyurā ika wejearitatorjoreka imarāte pūri ba'iaja Satanāre baarūjerijayu. ²⁰ Mia je'e, ikuṗakaoka moñua sime: Ika maima ka'iarā Tuparā Makire ṗo'ijirika. Supabatirā Tuparā imatiyaikite moñaokaro'si mare kiōrīwārūrūjeka. Supabatirā Kima-ki Jesucristoka ĩrātiji upakaja pūpakirā imarijayurā imarī, Tuparārirāoka maimē. Ikiji Tuparā kime, supabatirā ikijioka kime mare ōñia imajiparūjeiki. ²¹ Yijey-omarā, i'supaka kima ōñurā imarī, wāṗuju ṗo'imajare baṗo'ijiaeka mija yi'ririjaria'si. †

I'tojirāja sime ruṗu.

† *Juan quería que los creyentes rechazen las enseñanzas falsas que no dicen la verdad de como es Jesucristo. Lo mismo como los ídolos de dioses falsos no muestran la verdad de como es Dios.*

Apocalipsis

Makārārũuroka upakapi Jesucristore Juanre bojaeka

1 Ika pæperareka o'oeka bojaika ikuparõ'õpiji imarũkiakaka. I'supaka imarũkia kiyapaika upaka baarijayuräte sõñaokaro'si Kimaki Jesucristore saki-ja'ataeka Tuparã, nare sakibojaokaro'si. Supa imarĩ ángelte yipõ'irã kipũataeka yire sakiõrĩwãrũrũjeokaro'si. Juan, kiyapaika upaka baarijayuka ñime. ² Yi'i Juan, yire pemakotowiritirã ángelte ritaja yire bearapakarõ'õjĩrã-ja yibojayu, sapemawa'ribaji pañakarãja peawa'ri pak-ibekaja. I'supaka yiro'si simarape Tuparãrika bojariroka Jesucristore yire õrĩrũjemaka.

³ I'supaka ima ikuparõ'õpiji etararirãka simamaka ikupaka mijare ñaņu mae. Supa imarĩ ika ñaņua bojarimaja, supabatirã sayi'rĩrãñurãoka jia jĩimaka imari-jarirãñurã.

Ī'potẽnarirakaweje Jesũre yi'yurã imaekarãro'si Juanre o'oeka

⁴ Mae, Asia ka'iarã ĩ'potẽnarirakawejeareka Jesũre yi'rĩrijaparaka imarãro'si ika yo'oyu yi'i Juan. Supa imarĩ Tuparã, Jesucristo, Espĩritu Santopĩtiyika maekaraka-marã jia mijare najeyobaarũ, jia naka mijare imarũje-wa'ri. Bikija imara'aekaki imariþotojo maekakaoka imarijayuka Tuparãte ime. I'supakajaoka ñamajĩ imajjarãki kime. I'supakajaoka Tuparãte jã'merupã wãjitãji imarijayurã ĩ'potẽnarirakamarã imarã †. Espĩritu Santo ritaja õrĩpataiki kime ãrĩrikopakaja i'supaka kiwãjitãji nimarijayu. Supabatirã Jesucristo imaki Kipakire añua upakatakaja bojarimaji. I'supaka imaki imarĩ, reyaripotojo õña kijariþe'rika ate. I'supaka kibaaũ'muekapi ãrĩwa'ri rĩkimarãja reyaripotojo sabe'erõ'õ õña jariþearãñurã ate. Supa imarĩ ritatojo wejeareka ĩ'pamarãre jã'meiki kime. I'supakajaoka mare wãtawari maro'si riwejurubaraka kireyaekapi ba'iaja mabaaika kiwapakoyika. ⁶ I'supaka mare kibaaeka simamaka, kijã'merũkirãro'siji maimarãñu. Supabatirã kurarãka upakajaoka Kipaki Tuparãte yapaika upakaja baarimaja maime. Supa imarĩ, "Ritaja ĩ'pamaki imarĩ dika jariwa'rĩrimarãja jã'mewãrũpataiki kime. I'supaka kimamaka aþea ima pemawa'ribaji jĩ-itakaja jiyiþupaka morĩrũkika kime", ãþaraka jĩimaka kika maimarijarirãñu. I'supaka oyiaja imari-jarirũkikaro'si simarũ.

⁷ Ikuþaka imarũkiaoka jia mija õrĩrijape, ĩakõrĩ je'e:

† Siete espĩritus

Oko ũmaka watoþekapi Cristore i'tarãñu. Ritatojo we-jeareka imarã, supabatirã kire jããekarã þarijioka ĩ'patarãñurã i'supaka imarãka. "Ba'iaja yijare kijũarũ-jerãñu", ãrĩwa'ri orirãñurã. I'supaka simarũ.

⁸ Ikuþaka kibojayu: "Alfa, †† Omega upaka imaki ñime. Alfa ñime ñaņu ritaja þo'ijiaekaki imarĩ. Supabatirã Omega ñaņua 'Ñamajĩ wejea tiyirũjerũkika ñime', ãrĩri-ka sime. Ritaja ima tẽrĩwa'ribaji imaki ñime. Bikija imara'aekaki imariþotojo maekakaoka imarijayuka ñime. Supabatirã yi'ljioka imaki imajjarĩjarirũkika", ãrĩwa'ri Tuparãte bojayu.

Juan, makārārũuroka upakapi Cristore kĩaeka

⁹ Yi'i Juan, Jesucristore yi'yuka ñime mija jeyomaki imarĩ. Mija upakaja Tuparãte yire jã'merũkikaoka ñime yiro'si. I'supaka imaki imarĩ, mija upakajaoka þo'ima-jare yire ba'iaja jũarũjerijayu, Maiþamakirirã upatiji i'supaka oyiaja jũarũkirã maima simamaka. I'supaka jũariþotojo Jesucristore ã'mitirĩþeaike imarĩ, sayiraka-jepãayu. Supa imarĩ Patmos wãmeirõ'õ jũmurikarã yire nataarape Tuparãrika bojariroka yibojarapaka þareaja wẽkomakareka ñimaokaro'si. ¹⁰ Domingorĩmi Tuparãte jiyiþupayeebaraka ñimarapaka þoto, Espĩritu San-torikapi yire ña'ajããekaki. Ikuþarõ'õpiji makārãrũuroka upakapi yire Kĩarũjerape. I'supaka ñimarapaka þoto yipẽterõ'õþi tromþeta napuþuika jãjia okaayurõ'õjĩrã jãjirokaþi ĩ'rĩkate jaimaka ña'mitirape. ¹¹ Toþi mae ikupaka yire kẽrĩkorape:

—Maekaka mire yibeaike pæperarã samio'obe. Supa-batirã Asiaka'iarã Jesũre yi'yurã ĩ'potẽnarirakawejeare-ka imarãro'si samĩþũatabe. Ikuþaka wãmeika sime we-jea samĩþũatarũkirõ'õ: Éfeso, Esmirna, Þergamo, Tiati-ra, Sardes, Filadelfia, supabatirã Laodiceakarã nime,—kẽrĩkorape.

¹² Torãjĩrã mae "¿Maki torã yire jaiki?", ãþaraka jorowa'ri yiyoirape kire ĩarika yapawa'ri. Yoirã baakõrĩ ĩ'potẽnarirakabi þeritẽrĩa yaaboaike orokaka baaeka imamaka ñiarape. ¹³ Supabatirã sawatoþekarã ĩ'rĩka þo'imaji upaka ĩoikite imarape. Kijarirooka saya upaka ima kiũþusikarõ'õjĩrã ñoaka jãiki kimarape. I'supaka-jaoka orokaka baaeka kikãrĩmaki wãjitãji jããþiaekaki kimarape. ¹⁴ Supabatirã kiruþuko'a kiruþua boitaka sõirape. Kiñakoa þuri þeka jũ'rẽika upaka õirapaka. ¹⁵ I'supakajaoka kiũ'þua bronze najoeika þoto ya'taika upaka sõirape. Kijaika ãta jãjia we'rĩrĩkaika upaka

†† En el alfabeto griego, alfa es la primera letra y omega es la última.

okaarapaka. ¹⁶ Supabatirā kipitaka ritapē'rōtopi ĩ'potēñarirakamaki tā'pia kirikarape. Kirijokopeapi ĩ'papē'rōtowā'taja opijieka sara wararapaka. Kipema jikitakaja aiyate yaaika upaka ðirapaka.

¹⁷ Torājīrā mae kire ĩakopekaja kiwājītāji ña'rītīrā, jaiberijika, rī'meberijika yijarape. I'supaka yibaamaka kipitaka ritapē'rōtopi yire rabetirā, ikupaka yire kērāpe:

—Mikīkia'si. Ritaja pō'ijiaekaki imarī, supabatirā ñamajī wejea tiyirūjerūkika ñime. ¹⁸ Ōñia imajiparūkika ñime, reyaripotojo ðñia yijaripe'rika be'erō'ō apekurioka reyarūkimarīka ñima simamaka. I'supaka imaki imarī, nareyaikareka pō'imajare e'etorirūkika ñime ðñia nimajipaokaro'si. Supabatirāoka topi nare ja'ajiyerūkimarīka ñime. Supa imarī reyaeka mirārāte imarō'ō kopereka wierimajiji ñime,— yire kērāpe makārārūñuroka upakapi yipō'irā pemakotowiritirā.

¹⁹ I'supaka yire ārīweatirā ikupaka yire kērāpe ate: —Maekaka, ñamajī imarūkiaro'si samiaika simamaka ika miaika upakaja samio'obe. ²⁰ Mia, ritapē'rōto ĩ'potēñarirakamaki tā'pia yirikaika ĩariipotojo, "I'supakaro'si simekā'ā", ārīwārūbeyuka mime. Ikupaka imarūkiaro'si i'supaka sime: ĩ'potēñarirakamarā tā'pia miaika ima ĩ'potēñarirakawejekarā yire ā'mitiripēarimajare imaruputarimaja ārīrikopakaja. I'supakajaoka sime peritēria yaaboika miaika. ĩ'potēñarirakawejerā yire yiyurāte ime ārīrikopakaja sime,— yire kērāpe.

Éfeso wāmeika wejeareka imaekarāro'si pāpera o'otirā Juanre pūataeka

2 I'tojīrā, yire pemakotowirapakire ikupaka yire ārāpe ate:

—Éfesoreka imaki yire ā'mitiripēarimajare imaruputarimajiro'si ikupaka mio'obe: "ĩ'potēñarirakamarā tā'pia rikaiki, i'siariatēřtōka peritēři watopekarā turitapaki imarī ikupaka yibojayu: ² Ā'mitirikōři je'e. Ritaja mija baarijayua ðñuka ñime. I'supaka simamaka, pō'imajare yire yiririka yapawa'ri mija ka'wisijūayu. I'supakajaoka aperedate ba'iaja mijare baako'omakaja yire mija yiririja'atabeyua jia ñoñua sime. I'supakajao-ka 'Cristorika bojariroka bojarimaja yija ime', ĩrārimarāre ārīpakiko'omakaja, '¿Yaje rita nañu?', āñurā mija ime. Supa imarī nabaarijayua jia ĩawārūtīrā, i'supakajaoka nawārōika ā'mitiritirā, 'Wapuju pakibara-ka ba'iaja baairā nime', mija āñua ñorīpataika sime.

³ I'supaka imarijayurā imarī, aperedate ba'iaja mijare baako'omakaja yire ā'mitiripēarija'atabeyurā mija ime. Ka'wisika imarijayuareka wayupī'pekaja sarakajepāarijayurā imarī, yire mija yiyua ja'atabeyurā mija ime.

⁴ I'supaka simako'omakaja mamarītaka yire yiriū'mubaraka yika mija rīrākibirapaka upakamarīa imarā mija jayu mae. I'supaka simamaka mijaka jia ĩjima imabeyukajika rupū yī'i. ⁵ Supa imarī, yika rīrākibiriwa'ri jia yire mija yiriū'muraparō'ō pūpape'ritirā,

'Jia mika yija imarapaka upakamarīa yija jayua ba'itaka sime', āñurā mija jape. Supa āparaka mamarī yika jia imatiyawa'ri jia mija baarapaka upakaja mija baabe ate. I'supaka mija baabesarāka no'oĳrāmarīaja mija peritēria yaaboobaraka imakopekika mijareka se'marī yetarāñu. I'supaka yibaarākareka yire jiyipūpayeerimajare rēřirjaribesarāñu torā mae. ⁶ Mae mijare ñañu, jia yika mija imarapaka upakamarīa jayurā imariipotojo ĩrāba'i jia mija baayu ñiamaka. Nicolaitas tatarāte ba'iaja baaika mija ĩaripe'yoika jia sime. I'supakajaoka sime yiro'si. ⁷ Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yiparaka imarijayurā. Jia samija ðrīpūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikapi yibojauka jia mija ā'mitipe. Ba'iaja nabaakopekaja naja'atayu Satanāre ĩrāpē'rōtorāja baairā. I'supaka baarāñurāte Tuparā ri-oñe'metāji ðñioyapūrika nare yiji'arāñu", ārīwa'ri mio'obe,— yire kērāpe makārārūñuroka upakapi yire pemakotowirapakire.

Esmirna wāmeika wejeareka imaekarāro'si pāpera o'otirā Juanre pūataeka

⁸ Sapemajīrā ikupaka yire kērāpe ate:

—Esmirna wejearā yire ā'mitiripēarimajare imaruputarimajiro'si ikupaka mio'obe: "Ritaja pō'ijiaekaki imarī, supabatirā ñamajī wejea tiyirūjerūkika ñime. Yī'ijioka imaki reyaripotojo ðñia jaripe'rikaki. I'supaka jarikaki imarī ikupaka mire ñañu: ⁹ Mia je'e. Ba'iaja mijare nabaamaka, jiamarīa mija jūarijayua ðñuka ñime. Supabatirā wayuoka baairā mija imaoka ñorīpataika sime. I'supaka mija ima simako'omakaja Tuparāte mijare saja'ataekapi ārīwa'ri, imatiyaika rikairā mija ime. I'supakajaoka 'Judiorāka imarī, Tuparārirātakaja yija ime', āparaka, 'Ba'iaja baarimaja nime', āparaka mijareka kē'rājairimajareoka ðñuka ñime. I'supaka nabaayu Tuparāte yiriberiwa'ri Satanāre yapaika upaka baarijayurā imarī. ¹⁰ Wēkomaka imariwi'iarā ba'iaja mija jūarijarirāka kīkibekaja mija imabe. I'supaka Satanāre nare pūpajoarūjemaka ĩrārimarāre torā natarāñu. Yire mija ā'mitiripēaika mija ja'atarika yapakopewa'ri i'supaka mijare kibaata'arāñu ĩ'papitarakarīmirō'ōĳrā. I'supaka jūariipotojo mijare najāārākarō'ōĳrāoka, yire mija ā'mitiripēarija'ata'si. I'supaka samija rakajepāārākareka, 'Ōñia imajiparūkīrā nimarū', mijareka ñarīrāñu. ¹¹ Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yiparaka imarijayurā. Jia samija ðrīpūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikapi yibojauka jia mija ā'mitipe. Ba'iaja jūariipotojo yire ā'mitiripēabaraka imarijayurā pūri, ba'iaja jūarika tiyibeyurō'ōrā yipūatarāñurāka a'rīrūki-marīrā nime", ārīwa'ri mio'obe,— yire pemakotowirapakire mijare bojayu.

Pérgamo wāmeika wejeareka imaekarāro'si pāpera o'otirā Juanre pūataeka

¹² Torājīrā ate yire pemakotowirapakire ikupaka yire ārāpe:

† La traducción en español dice: "Yo soy el primero y el último." También en Apocalipsis 2.8 y 22.13, y Isaías 41.4; 44.6; 48.12

—Pérgamo wejearä yire ä'mitiripëarimajare imaruputarimajiro'si ikupaka mio'obe: "Mia je'e ikupaka ñañu ñ'pape'rōto opika sara rikaiki imarī. ¹³ Ritaja mija imarijaya ñiaika simamaka, Satanäre jā'meirō'ōrā mija imaoka ñorīpatayu. Torā imarihotojo yire yi'riwa'ri Satanäre ä'mitiripëabeyurā mija ime. Mia je'e, torā jia yire yi'riwa'ri Antipas wāmeikite yirika bojariroka bojaja'atabeyuka kimamaka, kire najāāeka. I'supaka tokaräre kire baako'omakaja yire mija yi'yua ja'atabeyurā mija imarape. ¹⁴ I'supaka simako'omakaja Balaam imaroyirekaki, Balac imaroyikate kiwārōekamijikaka yi'yurāte ä'mitiripëarijayurā nime ñ'rārimarā mija pō'irā. Supa imarī jīmimaka mijaka imabeyukajika yi'i. Mia je'e, ikupaka sime Balaamre wārōekamijikaka: 'Israelkaräre ikupaka mibojabe ba'iaja nabaakaro'si: "Jērāka jiyeka jiyipupaka ōrīwa'ri, wa'iro'si ri'ia yija pāārijayua mija ba'arāka marā imabeyua. I'supakajao-ka yija tā'omaja rōmitikaka mija yapaika upakaja mija wā'imarīkōpebe", ārīwa'ri Balaamre kire wārōeka. Biki-ja Israelkaräre Balaamre wārōeka yi'riwa'ri ba'iaja nabaakea. I'supakajaoka ñ'rārimaräre mija watopekarā ba'iaja baarijaya Nicolaftas tatarāte wārōika yi'riwa'ri. ¹⁶ I'supaka simamaka 'Pakirimajaro-ka ä'mitiripëawa'ri ba'iaja mija baa'si', nare āribeyurā mija imarākareka no'ōjīrāmarāja mija pō'irā yeyarāka poto yirijokōpearā sara imape ba'iaja nare yibaarāñu sana'mitiripëari-ja'atabepakā'ā. ¹⁷ Mija ä'mitipe ritaja wejeareka yire yi'paraka imarijayurā. Jia samija ōrīpūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikape yibojaika jia mija ä'mitipe. Ba'iaja nabaika ja'ataeka imarāte puri ba'arika maikoribeyua manā wāmeika yiji'arāñu. Supabatirā āta boia mamaka wāmea sarā o'oeke ima nare ñijirāñu, so'oeke marāoka ñawārūbeyua simarāñu. I'supaka simako'omakaja se'etorirāki ñ'rīkaja sīawārūrāki", ārīwa'ri mio'obe,— makārārūñuroka upakape yire pemakotowirapakire bojarape.

**Tiatira wāmeika wejeareka imaekarāro'si pape-
ra o'tirā Juanre pūataeka**

¹⁸ Topi ikupaka makārārūñuroka upakape pemakotowirapakire yire ārāpe ate:

—Tiatirarā yire ä'mitiripëarimajare imaruputarimajiro'si ikupaka o'tirā miṣūatabe: " 'Peka jūrēika upaka yifñakoa ya'taiki ñime. I'supakajaoka, bronze najoemaka saya'taika upaka saya'tayu ñu'pua', yi'i Tuparā Maki-ji mijare yibojayu. ¹⁹ Ritaja mija baaika ōrīpataiki ñime. Supa imarī 'Po'imajare wayuñarimaja, supabatirā yire ä'mitiripëairā nime', mijareka ñarīrijayu. I'supakajaoka ritaja apearāte mija jeyobaaika ōrīpataiki ñime. Yire ä'mitiripëairā mija imamaka, ba'iaja apearāte mijare baarijaya. I'supaka mijare nabaako'omakaja yire mija ä'mitiripëaika ja'atabeyurā mija ime. I'supaka simamaka 'Mamarī yire nayi'riū'murapaka pemawa'ribaji jia baairā nime', mijareka ñañu. ²⁰ I'supaka simako'omakaja ikupaka mija baarijaya: ñ'rāko rōmo Jezabel

wāmeikote ba'iaja jaiko'omakaja 'Kōpakaja, mijaitiyibe mae', kore āpekaja wiriwirikā'āja kore mija ä'mitirikōpeyu. Supa imarī mijaka jīitakaja jīmimaka ñimabeyukaji ruṣu. Mia je'e ikupaka kōrīrijayu: 'Tuparāro'si jāñjirirōmojo ñime.' I'supaka imako imarī 'Aperāka mija yapaika upakaja mija wā'imarīkōpebe. I'supakajaoka jērāka jiyipupayeewa'ri sapō'irā wa'iro'si ri'ia napāāika mija ba'akōpejīka', āparaka kobojapakirijayu. I'supaka kōpakā'ā ä'mitirirā, rukubaka pūpa-joairā jariwa'ri, yire yi'yurāte ba'iaja baayu. ²¹ I'supaka simamaka ba'iaja kobaaika ja'atarika yapaawa'ri, yita'akōperape ruṣu. I'supaka simako'omakaja, ba'iaja kowā'imarīrijayua ja'atariyapabeyuko koime. ²² Mia, i'supaka koima simamaka, 'Jimarā wāmarā jaritirā, kokārīpeyurūkiareka ba'iaja kojūapeyurāñu', koreka ñañu. Supabatirā koka wā'imarīrijayurā upatireje i'supakajaoka yibaarāñu i'supaka ima ja'atabekaja nimarākareka. ²³ Supabatirā kowārōika ä'mitiripëawa'ri i'sirokape imarijayurāteoka yiriatapatarāñu. I'supaka yibaarāka ñatirā, 'Ritaja mapupajoaika ōrīpataiki kime', yireka narīwārūrāñu ika wejeareka yire yi'yurā upatiji. Supabatirāoka 'Maimarijaya upakaja, tērīrika ima, pemakapañakaja imaoka mare sakiwapajaiyu', mija ārīwārūrāñu. ²⁴ Tiatirareka imarā ñ'rārimarā puri kowārōika ä'mitiripëabeyurā. 'Ikuṣaka sime imatiyaika bojariroka makioka ōrībeyua', ārīwa'ri pakirirōmore wārōika ä'mitiripëarimajare mijare bojako'omakaja samija ä'mitiriripe'yoyu. 'Imatiyaika bojariroka sime', narīpakiyu Satanārika simako'omakaja. I'supaka ima ä'mitiriripe'yoirā mija imamaka aṣea mijare jā'mebesarāki yi'i. Mae mijare ñarīrā baaika upakatakaja mija imarijape. Mia je'e: Yipe'rietarūkia ta'abaraka jia yire ä'mitiripëarija'atabekaja mija imarijape. ²⁶ Yire ä'mitiripëarija'atabekaja, supabatirā ōñia nimatiyikuri yiyapaika upaka baarija'atabeyurāte ikupaka ñarīrāñu: 'Ritaja wejeakaräre mijā'mebe', Yipakire yire ārīka upakaja, 'Ritaja wejeakaräre jā'meirā mija imarāñu', nare ñarīrāñu. I'supaka simamaka Tuparāte yi'ririapabeyurā ritatojo ika wejeareka imarāte wā'imakaja mija riatarāñu. Supabatirā yire ä'mitiripëarija'atabeyurā mija imamaka, wārīrika ru'ara'aerā baaika poto tā'pia ōaika mijare yija'atarāñu 'Ba'iaja baarika tēñurā nime', ārīwa'ri. ²⁹ Mija ä'mitipe ritaja wejeareka yire yi'paraka imarijayurā. Jia samija ōrīpūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikape yibojaika jia mija ä'mitipe", ārīwa'ri mio'obe,— yire kibojarape.

**Sardes wāmeika wejeareka imaekarāro'si pape-
ra o'tirā Juanre pūataeka**

3 I'sia pemajirā ikupaka yire kērāpe ate:

—Sardes wejeareka yire ä'mitiripëairāte imaruputarimajiro'si ikupaka mio'ōjībe: "Ī'potēñari-rakamarā upaka tērīwa'ribaji imatiyaiki Espiritu Santo pūpakape baarijayuka ñime. Supabatirā Ī'potēñarirakamarā tā'pia † rikaiki ñime. Mia je'e: Ritaja mija baaika

ōrīpataiki ñime. Mijare ĩatirā 'Cristore jia yi'yurā nime', pō'imajare mijareka ārīko'omakaja yireka pūri yiyapāika upaka baabeyurā imarī, yire ā'mitiripēabeyurā upakaja mija ime. ² Jia mija pūpajoabe! Yire yi'ribeyurā upakaja mija jayua simamaka, jia pūpape'ritirā yire mija ā'mitiripēabe ate, yire mija yi'yua mija ja'atakoreka. Tuparā ñakoarekaoka kiyapaika upakataka baabeyurā mija ime ruḡu. ³ Supabatirā mamarī yirika bojariroka mija wārūū'murapakakaka jia mija pūpajoape'abe. I'supaka jia sōrīwapu'ape'atirā, ba'iaja mija baaika mija ja'atabe. I'supaka mija baabesarākareka, ikuparō'ōpīji karee'erimajire etaika upakaja mija ōrībeyurō'ōpīji mija pō'irā etatirā mijare sayiwapajairāñu. ⁴ I'supaka simako'omakaja, ĩrārimarā takaja imarā Sardereka ba'iaja baabeyurā. I'supaka imarā pūri jariroaka ka'imarā jāāirā upaka imarā. Supa imarī 'Ba'iaja baaripe'yoirā imarī, jia boia jariroaka jāātirā yika nimarāñu', ñañua jia sime. ⁵ I'supaka simamaka imarāreje Satanāre ĩrāpē'rōtorāja baairāte jariroaka jia boia yijāārūjerāñu. Supa imarī 'Ikarakamarā nime yika imajiparūkirā', pāpera pūñurā āñua yirū'rēbesarāñu. I'supakajaoka, Yipakire ĩarāka wājītāji, supabatirāoka kiāngelrākare ĩarāka wājītāji 'Yire yi'yurā nime', nareka ñarīrāñu. ⁶ Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yi'paraka imarijayurā. Jia samija ōrīpūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikapi yibojaika jia mija ā'mitipe", ārīwa'ri mio'obe,— yire kibojarape.

Filadelfia wāmeika wejeareka imaekarāro'si pāpera o'otirā Juanre pūataeka

⁷ —Topi ate Filadelfia wejeareka yire ā'mitiripēairāte imaruḡutarimajiro'si ikupaka mio'oījibe: "Tuparāpi imarijayuka imarī ñañu upakaja baarijayuka ñime. Supabatirā ĩpi David imaroyikaki riḡarāmi imarī, ki-upakajaoka Tuparārirāre jā'merimaji ñime. I'supaka simamaka ĩrīkate yijā'merūkirō'ōrā kākaokaro'si kopereka yiwierāka, maki satātewārūberijiki. Supabatirāoka ĩrīkate sarā kākakoreka kopereka yitāterāka maki wieberijiki. ⁸ Ritaja mija baarijayua ōñuka ñime. Pō'imajare mijare ĩaikareka pūri 'Imatimarimaja nime', mijareka ārībeyurā. I'supaka mijareka nañua simako'omakaja yiwārōeka jia yi'ririayurā mija ime. Supabatirāoka aḡerāte kikiwa'ri 'Jesucristore yi'ribeyurā yija', ārībeyurā mija ime. Mija ĩabe, maki mijare jājibaakoreka, kopereka mijaro'si yiwieyu, yibojariroka mija wārōrijayaokaro'si. ⁹ Mija ā'mitipe. Torā imarā pakirika jaibaraka 'Tuparārirā yija ime', ārīripotojo Satanāre yapaika upaka baarijayurā. I'supaka imarā nimamaka ñamajī mija wājītāji nare yīñukurupūjerāñu mijare najiyipupayeekaro'si. I'supaka nare yibaarāñu 'Jesucristore wātairā nime', mijareka nañao'omakaja. ¹⁰ 'Ba'iaja aḡerāte mijare baako'omakaja, yire ā'mitiripēabaraka mija imabe', mijare ñarāpaka upakaja yi'yurā mija ime. Supa imarī ritaja pō'imajare

ba'iaja jūarijē'rāka seyarāka poto mijare ĩarīparaka ñimarijarirāñu. I'tojite ritatojo wejeareka imarāte ĩatirā ĩrā imarā ba'iaja jūawa'ri pūpape'ritirā yire ā'mitiripēairā, aḡerimarā pūri jēno'o bajijayurā', ñarīwārūrāñu. ¹¹ Mia, no'ojīrāmarā ikuparō'ōpīji eyarūkika ñime. I'supaka simamaka yire mija ā'mitiripēarijayua ja'atabekaja mija imabe. I'supaka mija imamaka, ñamajī jībaji Tuparāte mijare baarāñu. Supa imarī ba'iaja baairāte mija ā'mitiripēa'si. ¹² Yire ā'mitiripēarija'atabesarāñurāte, Yipaki pō'irā yeyarūjerāñu. Supa imarī Yipaki Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā bota ima upaka torā imajiparūkirāro'si nimarāñu, topi pōrirūkimarīrā. I'supaka nimamaka, maekarakawāme nare yiwāmejīrāñu. Ikuḡaka sime i'sia: Yipaki Tuparā wāmea, mamaka Jerusalén wāmea, supabatirā mama-ka yiwāmea nareka yo'oe'karā nimarāñu. Ikuḡaka sime: ĩmipi Yipakire wejea mamaka ruetarāñu. ¹³ Mija ā'mitipe ritaja wejeareka yire yi'paraka imarijayurā. Jia samija ōrīpūariyapaye'e, Espiritu Santore yire jeyobaaikapi yibojaika jia mija ā'mitipe", ārīwa'ri mio'obe.—

Laodicea wāmeika wejeareka imaekarāro'si pāpera o'otirā Juanre pūataeka

¹⁴ Torājīrā yire pēmakotowirapakire ikupaka yire jairape ate:

—Laodiceawejeareka yire ā'mitiripēairāte imaruḡutarimajiro'si ikupaka mio'oījibe: "Yi'ipi ārīwa'ri Tuparāte pūpajoaika upakaja simaokaro'si baarimaji ñime. Ritaja ñarīka upakaja baawa'ri, wājiroka Tuparāte ima bojarijayuka ñime. Supabatirā yi'ipi ārīwa'rījio'ka ritatojo ika wejeareka ima Tuparāte pō'ijiaeka. I'supaka imaki kime, ika mijare bojaiki', ārīwa'ri naro'si mio'obe. ¹⁵ Ritaja mija baaika ōrīpataiki ñime. Yire yi'ririya'atabeyurā mija imako'omakaja, 'jībaji kika marīrākibipakā'ā jia sime', yireka ārībeyurā mija ime. I'supaka imarā imarī, ukurūkia ijitakamaria, supabatirā jijitakamarā upaka mija ime. I'supaka mija imarika yapabeyuka yi'i. ¹⁶ I'supaka yika imarā mija imamaka, jiamarā imawa'ri, kopakaja mijare yija'ataerā baayu mae. ¹⁷ Mia, 'Ritaja Tuparārikakaka ōrīwārūirā maimae. Supa imarī rīkimakaja ba'irījia rikairā upaka imawa'ri, dakoa mare jariwa'ribeyua', mija āñu. I'supaka mija ārīko'omakaja, yīñakoareka imatiyaika ōrīpūabeyurā mija ime jia yire ā'mitiripēabeyurā imarī. Ba'irījimarirā, supabatirā jariromarīrā, yobeyurā upaka mija ime mijare ñiaikareka. ¹⁸ I'supaka mija imamaka, ikupaka mijare yibojaerā baayu mae. Mija ā'mitipe, yire yi'ripēawa'ri jia okajājia mija imariyapaye'e, ba'iaja mija pūpaka ima ja'atatirā, yire mija jēñebe. I'supaka mija baamaka 'Tuparāte yapaika upakaja maimaye'e', āñurā mijare ñimarūjerāñu. ĩakōrī je'e: I'supaka mija imamaka, oro rukuberika yireka waruayurā upaka yirika imatiyaikakaka mija ōrīwapu'arāñu. Jariromarīrā imarī i'yoa jūarikopakaja jariroaka boia yire jēñetirā saajāirā

† Véase versículo 1.20. Los siete líderes de las siete iglesias

upaka mija imabe yiñakoareka ba'iaja baabeyurã mija imaokaro'si. I'supakajaoka jia ñaokaro'si ñakoïkoa yapairã upaka kikirimarĩa yire mija jêñebe yipupajoai-ka õñurã mija imaokaro'si. ¹⁹ Mija ã'mitipe. Wãtaka ñoñurã upatata yokajãmakaka, ba'iaja mija baaika mija ja'atabe. Saja'atitirã yire takaja ã'mitiripëairã mija imabe. ²⁰ Mija ñabe, 'Naka rĩrãkibiparaka ñimarũ', ãrĩwa'ri mijare yakayu. I'supaka simamaka yoka ã'mitiripëatirã, 'Ãã, i'supakaja mika yija imarũ', yire ãñurã-ka jia ñimarãñu. ²¹ Supa imarĩ ba'iaja jũariþotojo yire ã'mitiripëarija'atabekaja imarijayurãte, mabo'ikakurirõ'õrã yire jã'mejeyobaarimaja ñimarũ-jerãñu. Yipakire yi'ririya'atabeyuka imarĩ, kire jã'mejeyobaarimaji ñima upakaja nimarãñu yika naro'si. ²² Mija ã'mitipe ritaja wejeareka yire yi'paraka imarijayurã. Jia samija õrĩþuriyapaye'e, Espiritu Santore yire jey-obaakapi yibojaika jia mija ã'mitipe", ãrĩwa'ri mio'obe,— yire kibojarape.

Ikupaka mabo'ikakurirã Tuparãte jiyipupayeebaraka nimamaka Juanre ñaeka

4 I'supaka simarapaka be'erõ'õ ikupaka simarape ate: Mabo'ikakurirã kopereka wieka imamaka ñiarape. Sañiarapaka þoto tromþeta jãjia okaayu upakapi yire jaiũ'murapakite ikupaka yire ãrãpe ate: —Õ'õrã mi'tabe, ñamajĩ imarũkiakaka mire yibeakaro'si,— yire kërĩkorape.

² Topi mae makãrãũñuroka upakapi ñimarapaka þoto mabo'ikakurirã Espiritu Santore yire eyarũjerape. Torã eyatirã ñpi ruparikũmuareka † rĩrĩkate rupamaka ñiarape. ³ Åta jaspe, supabatirã cornalina ya'tarika ima upaka ya'taiki kimarape torã ruparapaki. Torã ruparapaki wã'tarã ne'epurea, esmeralda wãmeika åta upaka ya'taika imarapaka. ⁴ Supabatirã kirupaparõ'õrã rĩrika þo'imaji baatirã botarakamaki þakiarimarã saya boia jããtiirã kiwã'tarã narãku-ruparape ruparikũmuapitiyika. Ñparimarãro'si simarape ruparikũmua. Supabatirã orokaka baaeka bu'ya tuaekarã nimarape. ⁵ Supabatirã nañe'metãji nipamakire ruparapakũmupi wĩþoa yaajiyeyika upaka sabaarape. I'supaka baawa'ri jãjitaka wĩþoa jaika upaka sokaarape. Kiruparapaka wãjitãji rĩpotëñarirakabi þeka jũ'rëika imarapaka. I'supaka þeka jũ'rërapaka Espiritu Santo kopakaja ima simarape. ⁶ I'supakajaoka Tuparã ruparikũmuwãjitãji riapakiaka jia waria okoika imarapaka.

Supabatirã, botarakamarã maikoribeyu upaka ñoirã watoþekarã kiruparape. Napemape'rõtopi, napëterõ'õþioka rĩkimakaja ñakokirã nimarape. ⁷ Mamarĩ õiũ'murapaki yaia león upaka ñoika imarapaki. Apika imarapaki wa'ibikirãwëko upaka ñoiki. Kibe'erõ'õjite kimarape þo'imaja þema upakaja þemai-ki. Þiyika imarapaki awapakiaka wiyu upaka imaki.

† *En la Biblia el trono de un rey es un simbolo de autoridad y poder.*

⁸ Maikoribeyurã upaka ñoirã nimarapaka imarĩ, rĩrõteñarirakato kajekirã nimarape. Napo'iareka rĩki-makaja ñakoirã nimarape, nakajerokarõ'õþioka. Ñmi, ñami þariji Tuparãte jiyipupayeebaraka ikupaka nabayakoyariyayu:

—Ba'iaja baakoribeyuka mime. Ba'iaja baakoribeyuka mime. Ba'iaja baakoribeyuka mime. I'supakajaoka rita-ja ima tërĩwa'ribaji imaki mime. I'supakajaoka bikija imara'aekaki imariþotojo, maekakaoka imariyayuka mime. Supabatirã mi'ijioka imaki imajiparijarirũkika,— ãþaraka nabayakoyarape.

⁹ Ñpire kiruparikũmuarã rupamaka ñatirã kire jiyipupayeebaraka ikupaka narĩrijayu:

—Ritaja ima þemawa'ribajirã jiiitakiji mime. Supa imarĩ mi'i rĩrikaja tërĩrikaja jiyipupaka õrĩrũkika mimariyayu. Jiiitaka mibaayu,— ãþaraka reyariba'imarĩka imakite najiyipupayeeyu.

¹⁰ Ñrãkurimarã i'supaka baabaraka nima þoto veinticuatro rakamarã þakiarimarã kiwãjitãji mo'ipãñawa'yurã reyariba'imarĩka imakite jiyipupayeebaraka. Supabatirã nabu'ya orokaka baaeka e'etatirã kiwã'tarã þããjiiyetirã ikupaka kire narĩrijayu ate:

¹¹ —Yija ñpamaki Tuparã, mi'i rĩrikaja imaki jiyipupaka yija õrĩrũkika. Supabatirã mi'ijioka imaki ritaja þo'ijiaekaki, miyapaeaka upakaja miþo'ijiaeka ritaja imañu-juu ruþu. I'supaka simamaka ikupaka þo'imajare mire ãrĩrijarirũkika mime: "Ritaja ima þemawa'ribajirã jiiitakiji imarĩ, mi'i rĩrikaja tërĩrikaja jiyipupaka õrĩrũkika mime. I'supakajaoka ritaja jã'merimaji mime",— kire narãpe.

Papera buþeka wierimaji

5 I'supaka simarapaka be'erõ'õ ñpire kiruparikũmuarã ruparapaki þitaka ritapë'rõtopi papera buþeka kirikamaka ñiarape. Sapemarã, sarokapioka o'oeaka, supabatirã rĩpotëñarirakaba'i þapatãteka simarape sareka. ² Topi mae ángel tërĩwa'ribaji imatiyaiki þemakotowiritirã ikupaka ãrãþaki:

—¿Maki imaki Tuparã ñakoareka, ika papera buþeka þapatãteka bebetirã sawierũkika?— ãrĩwa'ri jãjirokapi kijërĩakoperape.

³ I'supaka kërĩko'omakaja ni'ioka, ñmirã imaki, ika wejeareka imakioka, supabatirã marokakakurikakioka sawierũkika Tuparã ñakoareka imaberapaki. Ñrĩka sñatirã jairimajire imabepakã'ã ñawa'ri jimarã yorape. ⁵ I'supaka ñimamaka ñatirã, rĩrika þakiaki ikupaka yire bojarapaki:

—I'tojrãja mioritiyibe. Ñ'õrã miyoibe mae. Ñ'õrã rĩrĩkate ime Satanãre tërĩkaki. León jãjika upaka ñpi marãkã'ã mabaaberijiki Judãtatarãkaki, supabatirã David ñpi imaroyirekaki riparãmi imarĩ, rĩpotëñarirakakuku papera þapatãteka wierũkika kime,— ãrĩwa'ri yire kibojarape.

⁶ I'supaka simarapaka þoto, þakiarimarã watoþeka, supabatirã botarakamarã maikoribeyu upaka

imaraparã watopekarã, ïpi रुपारिकुमुा imaraparã ò'òrà ï'rika Oveja weiwa'yua upaka ïoikite † imarape. Po'imajare kire jãëka kãmia kire imako'omakaja òñia imakite ñiarape. Supabatirã ï'potëñarirakabi wakaiki kimarape okajãjiki imarï. Topi i'sirakaojoka ñakoika kimarape. Espiritu Santo, tãriritakire ika ka'ia ï'rãkò'rïmatomaria Tuparãte pũatayu ãrïrikopakaja simarape kiñakoa.

⁷ Topi mae Tuparã रुपारिकुमुò'òrà ke'rape pãpera bupeka e'erï. Sarã keyarapaka poto kipitaka ritapë'rõ-topi Tuparãte kire sïjirape. ⁸ I'supakajaoka botarakamarã maikoribeyu upaka imaraparã, supabatirã veinticuatro rakamarã pakiarimarã, kiwãjitãji namo'ipãñawa'rape kire jiyipupayeewa'ri. Nimarakamarãja baya koyabaraka nabirerijayua arpa rikatirã, i'supakajaoka orokaka seroa narikarape. Sareka sajãitarape samajoemaka jia jiijsia ooika. Sanajoeika ùmakaka miriwa'yua, Tuparãte yi'yurã kire najëñerijayu upakaja imarapaka. ⁹ Supabatirã kiwãjitãji mo'ipãñawa'raparã ikupaka mamaroka ma'mitirikoribeyua bayakoyaraparã:

—Po'imajare mire jãëka. I'supaka mire nabaako'omakaja ritaja wejeareka imarã po'imajaro'si, i'supakajaoka ritaja po'imajatarãte imabayu upakaja, supabatirã noka ima upakaja jaibaraka imarãte mireyaeka riweapi ãrïwa'ri ba'iaja nabaaika miwapakoyika, Tuparãrãrã nimaokaro'si. I'supaka mibaaeka simamaka kurarãka upakaja, Miçaki Tuparãte yapaika upakaja baairã nime naro'si. Supabatirãoka mi'ïpi ãrïwa'ri ritatojo wejeareka imarãte jã'mewãrũrũkirã nime. I'supaka simamaka mi'ïjioka imaki pãpera bupeka wierũkika,— ãparaka nabayakoyarape.

¹¹ Torãjãrã ate, Tuparã रुपारिकुमु wã'tarã botarakamarã maikoribeyu upaka imaraparã, supabatirã veinticuatro rakamarã pakiarimarãre ima pëterõ'õpi, narupurõ'õpioka rikimarãja ãngelrãka imaraparãre bayakoyarape. Rikimarãja majoapataberijãrũ nima-maka ñiarape. ¹² Topi mae jãjïrokapi ikupaka nabayakoyarape:

—Po'imajare ba'iaja baaikareka nare tããwa'ri, Oveja weiwa'yua upaka imakite reyaeka. I'supaka baaekaki imarï tãrïriki, supabatirãoka jia wãjia òñuka kime. I'supakajaoka dika jariwa'rïrïmarã jã'mewãrũiki kima-maka, ritaja kirika oyiaja sime. I'supakaja imaki imarï kire oyiaja jiyipupayeerũkika kime. Supabatirã “Ritaja ima tãrïwa'ribaji jiiitakiji kime”, po'imajare ãrïrũkika Oveja weiwa'yua upaka imakite ime,— ãparaka jiyipupakapi ãngelrãkare kireka bayakoyarape.

¹³ Supabatirã ritaja òñirã Tuparãte po'ijiaekarã mabo'ikakurirã imarã, ò'òrà imarãoka jaimaka ña'mitirape. I'supakajaoka ka'ia watopekarã imarã, okowatopekareka ima pãriji jaimaka ña'mitirape. Supabatirãoka Tuparã, Oveja weiwa'yua upaka imakite pãriji jiyipupayeabaraka ikupakã ñabayakoyarape:

† El cordero representa a Jesucristo.

—Ïpi kiruparikumuareka rupakite, kiwã'tarã Oveja weiwa'yua upaka imakiteoka majiyipupayeerũkirã nime. Jiyipupaka mijare òrïrïjariwa'ri, “Jiitarã mija ime”, ritaja mijare narïrïjarirũ. Ritaja ima pëmawa'ribajirã jitarãja, supabatirã ritaja jã'merimaja imarijayurã mija ime. I'supaka oyiaja simarijarirũ,— nareka najaikopakã'ã ña'mitirape.

¹⁴ Topi mae,

—I'supaka oyiaja baarijarirũkia simarũ,— botarakamarã maikoribeyu upaka imaraparãte ãrïkorape.

Supa imarï i'tojãteje, ïpiruparikumuãruparapakite, supabatirã Oveja weiwa'yua upaka imakite jiyipupayeewa'ri veinticuatro rakamarã pakiarimarãre nawãjitãji mo'ipãñawa'rape.

Ïrõtëñarirakaba'i sapapatãteka ima pãpera bupeka

6 I'supaka simarapaka be'erõ'õ Oveja weiwa'yua upaka imakite, mamañkakuku pãpera bupeka pãpatãteka kiwiemaka ñiarape. Torãjãrã mae, botarakamarã maikoribeyu upaka imaraparãkaki wïpoa jãjitaka jã'mitaika upaka jaibaraka ikupaka ãrãpaki:

—Mi'tabe.—

² I'supaka kãpakã'ã ïapũataerã baakõrï, ï'rika kawaru boikate i'tarijapakã'ã ñiarape. Kipemarã tuyurapaki tãmuþãia rikatirã, kirupuko'arã bu'ya Tuparãte kire tuaekaki kimamaka ñiarape. Sapi ãrïwa'ri tãrïrimaji imarï, apëka'iarã imarãte tãrïrïjari ke'rape mae.

³ Supabatirã Oveja weiwa'yua upaka imaki ate apëkuku pãpera bupeka pãpatãteka kiwierapaka poto ikupaka apika maikoribeyu upaka imarapakite ãrïkorape:

—Mi'tabe.—

⁴ I'supaka kãpakã'ã kawaru jũ'akite i'tarijapakã'ã ñiarape. Kipemarã tuyurapakite sara po'imajare jããrũkia Tuparãte ïjikakite imamaka ñiarape. Po'imajare jããbu'abaraka imaokaro'si Tuparãte jã'mekaki kimarape.

⁵ I'kire a'ritaparapaka be'erõ'õ Oveja weiwa'yua upaka imaki apëkuku pãpera bupeka pãpatãteka kiwierape. I'tojãte ate apika maikoribeyu upaka imarapakite ãrïkorape,

—Mi'tabe.—

Torãjãrã yoirã baakõrï kawaru neikate ñiarape. Kipemarã tuyurapaki no'ojãrã rïkia jãrãbaarũkia rikaiki kimarape. ⁶ Supabatirã maikoribeyurã upaka imaraparã watopekapi ikupaka sãrïkorape kawaru pëmarã tuyurapakite:

—Trigo, supabatirã cebada ïjãtirã kũpãjãrãti niñerũ sawapa e'erũkia samijarirũjebe. I'supaka simamaka ï'rãrïmi ba'iraberiwapa ï'rãwajojãkaja trigo tõporika simarãñu. I'supakajaoka simarãñu ï'rãrïmi ba'iraberiwapa maekarakawajojãka cebada tõporika simarãñu. I'supaka simako'omakaja, olivopitiyika, iyaka ï'paba'i õterikia mirũetarirũjebesarãñu. Iyaokoa, olivo iyebaka

yo'arũkiaoka wapa'jã'rĩmarĩa mijarirũjerãñu,— ãparaka sajaikorape kawaru pamarã tuyurapakite.

⁷ I'kire a'rapaka be'erõ'õ, apekuku pãpera bupeka pãpatãteka Oveja weiwa'yua upaka imakite wierape. I'supaka kibaarapaka be'erõ'õjĩte ikupaka piyika maikoribeyu upaka imarapaki ãrĩkorapaki:

—Mi'tabe.—

⁸ Supã kërãpaka be'erõ'õjĩte, po'ibosirika jũaiki upaka ũoika poyaike kawarute ñiarape. Kipemareka tuyurapaki reyarika jã'merimaji wãmeiki kimarape. Kibe'erõ'õ imarapaki, “Reyaeka mirãrãte imarõ'õ”, wãmeiki kimarape. I'supaka nimarapaka poto ikupaka Tuparãte nare ãrĩkorape:

—Ika wejeareka imarã po'imaja pitã'muapi, kesiapi, risirikapi, makapoyamajakapioka mija jããpatabe. I'supaka baawa'ri ritaja po'imajare botarakario'ro pibatirã ũrão'ro purirãñu,— kërĩkorape.

⁹ Torãjĩrã ate apekuku pãpera bupeka pãpatãteka Oveja weiwa'yua upaka imakite wierape. Supã kibaarapaka poto joejĩiritẽrĩ wã'tarã najããekarãte imamaka ñiarape. I'supaka torã nimamaka ñiaraparã õña nimaeka poto Tuparã majaroka wãrõbaraka “Jesũre yiyurã yija ime”, nañua ja'atabeyurã nimamaka Tuparãte ã'mitiripẽabeyurãre jããekarã nimarape. ¹⁰ ũrã mae jãjirokapi ikupaka ãrãparã:

—Ritaja jã'merimaji, ũrãkuri ba'iaja baakoribeyuka mime, supabatirã wãjia bojarijayuka imarĩ, meñu upakaja baaike mime. I'supaka simamaka, yijare jããraparãte ba'iaja baamaka ãtirã, “Ba'iaja imarika tiyibesarãka mijaro'si”, nare merĩũkia, ¿no'õjĩrã yaje sarã seyarũkia jariwa'yua?— kire narãpe.

¹¹ I'supaka napakã'ã saya upaka jariroaka jia boia nare kĩjirape. Nare sũjĩtirã,

—Jajua baabekaja mija imabe. Aperã imañujurã ruwu mija upakaja yimajaroka bojarimaja. Sapi'iwa'ri ba'iaja baarimajare nare jããũkirã nime,— Tuparãte ãrãpe.

¹² Torãjĩrã ate, apekuku pãpera bupeka pãpatãteka Oveja weiwa'yua upaka imakite wierape. I'supaka kibaarapakarõ'õjĩte jãjia ka'ia iyirapaka. I'supaka sabaarapaka poto imikaki aiyate ta'sikã'ãja ririwa'rapape. Supabatirã ñamikaki jũ'aitakaja riwerõ'õjĩrã jarapaki kiro'si. ¹³ Supabatirã tã'pia ka'iarã jũjirapaka, rĩkimaka higerarika wĩrõa baepatemaka jũjika upaka.

¹⁴ Torãjĩrã mae wejepema ñe'metãjirã ta'ritatirã sarirape. I'tojĩteje pusia, jũmurika imakopeikaoka aperõ'õrã oyiaja Tuparãte wiatapatarape. ¹⁵ I'supaka simamaka ãta wi'iarã, pusiareka ãta watopekarã po'imajare ru'rapape. ĩparimarã, supabatirã jã'merimaja, imatimarimaja, imatiyabeyurãoka, supabatirã aperãro'si ba'iraberimaja, aperãro'si ba'irabejĩbeyurãoka, sareka naru'rikãkarape. I'supaka jaoka rĩkimaka niñerũ rikairã, wayuoka baairãpitiyika ritaja po'imajare sarã ru'rapape. ¹⁶ Supabatirã ikupaka pusia narãpe mae:

—Yijare mika'ratãtebe ĩpi ruarĩkũmuarã ruarapakite yijare ãatõpokoreka. Supabatirãoka Oveja

weiwa'yua upaka imakite ba'iaja yijare jũarũjekoreka. Kopakaja i'supaka po'imajaro'si imarũkirĩmi yijare seyayu mae. I'supaka simamaka ni'ioaka sareka ru'riwãrũbesarãki,— ãparaka pusia najairape.

144,000 rakamarã Israel ka'iakarãre Tuparãte ãrĩrĩrãñu

7 Torãjĩrã mae botarakamarã ángelrãkare ñiarape. ũrĩka jã'ãtipẽ'rõtopi rĩkamarapaki. Apika wayerupi-tikapĩ, apika rĩkamarapaki wejerĩrĩkapĩ. Supabatirã apika aperẽ'rõto wejerĩrĩkapĩ rĩkamarapaki. I'supaka rĩkamaritirã wĩrõa riabo'i, yapubo'irã, ka'iarã baekopeikao-ka nabaetiyirũjerape. ² Torãjĩrã apika ángel jã'ãtikapĩ i'tamaka ñiarape, Tuparã, õña imajiparimaji wãmea kio'õjĩ'arũkia † rikatirã. Supabatirã aperã ángelrãka riapakiaka, ka'ia Tuparãte ba'iaja baarũjekarã põ'irã etatirã jãjirokapi ikupaka nare kërãpe:

³ —Yapua, riaka, ka'ia mija bitata'si, Tuparãte yapaike upakaja baarimaja kũ'arã kiwãmea yija o'õjĩ'arãñu ruwu. I'supaka nare yija baarãka be'erõ'õpi puri, samija bitatapuarãñu,— nare kërãpe.

⁴ Torãjĩrã mae,

—Nimaupatiji puri 144,000 rakamarã nime Israelkarã Tuparã wãmea yija o'õjĩ'arũkirã,— sãrĩkorapaka ña'mitirape.

Ã'mitirĩkõrĩ je'e: ikupaka wãmeirã nimarape ĩ'põũ'puarãe'earirakatata imaraparã: Judã imaroyireka-ki tatarã doce mil rakamarã imaraparã. Topi aperã i'siarakamarã oyiaja nimarape ikupaka wãmeirã:

Rubén,
Gad,
Aser,
Neftalí,
Manasés,
Simeón,
Leví,
Isacar,
Zabulón,
José,
Benjamín

ĩ'põũ'puarãe'earirakatata nimarape. ĩ'rãtata upakaja doce mil rakamarã nimarape.

Rĩkimarãja saya boia jããirã Tuparãte jiyipupayeebaraka imaraparã

⁹ I'sia be'erõ'õ Tuparã ruarĩkũmu wãjĩtãji, supabatirã Oveja weiwa'yua upaka imaki wãjĩtãji rĩkimarãja po'imajare rĩkamapakã'ã ñiarape. ũrãka'ikarãmarĩrã, ĩrãwejekarãmarĩrã, ritaja po'imaja oka jairã, supabatirãoka ritaja po'imajatata upatĩkarã nimarape. Supã imarĩ marãkã'ã baatirã majoapuberĩjĩñurã nimarape. Nimaupatiji saya boia jããtirã ne'ejĩjoa ũoika rikabaraka nimarape. ¹⁰ Topi mae jĩjimaka imawa'ri jãjirokapi ikupaka narãpe:

† El sello de Dios

—Aya, ba'itakaja ritatojo wejeareka imarāte jūaerā baayu. Maekarakamarā ángelrāka trompeta pūpūbeyukajirā imarāte saṗūpūrāñu poto i'supaka simarāñu,— kērīkorapaka ña'mitirape.

Koṗea tiyibeyuakaka

9 Torājīrā apika saṗūpūrāpaki. I'kire saṗūpūrāpakarō'ōjīte tā'pi upaka ōika ña'rāpaka ate. I'ki imarāpaki koṗea tiyibeyua wierūkia Tuparā kire ōjikaki. ² Supa imarī, saṗi mae koṗea kiwierape. Sakiwierapaka poto, pēka jājia jū'rēwa'ri ūmakapūyu upaka saṗi pōrapaka. I'sia ritatojo wejeṗemarā koyimaka aiyate neiñamita'rape. ³ I'supakajaoka ūmaka watoṗekapi rīkimakaja ñimia kārīpōrapaka no'ojariwa'ririmarā ritatojo wejeareka simarape. Ñimia imako'omakaja kūaparāka upaka tuteika Tuparāte nare imarūjerape. ⁴ Supa imarī “Taya, yaṗua, ōterikia pūri mija bitata'si”, āriwa'ri Tuparāte okajāāeka simarape. “Tuparāriki kime ōō, āñua wāmea nakū'areka o'ojī'abeyurāte oyiaja ba'iaja mija baabe”, Tuparāte āritikarā simarape. ⁵ “Ba'iaja pō'imajare mija jūarūjebe”, Tuparāte ārikarā nimako'omakaja, “Pō'imajare mija jāābe”, kērīberikarā nimarape. Supa imarī ōrāpitarakamarā aiyarō'ōjīrā pō'imajare tutebaraka nare kimarūjerape. I'supaka kijā'merapakapi āriwa'ri nare satuteka kūaparāka tuteika yi'aika upaka nare sayi'amaka jimarā ba'iaja najūarape.

⁶ I'supaka simarāka poto jimarā pō'imajare reyariṗakata'rikoperāñu. I'sia yaṗariṗotojo reyawārūbeyurā nimarāñu.

⁷ Ñiarapakareka ñimi upaka imakoperaparā kawarurāka jīñakarō'si imatikarā upakaja nimarape. Supabatirā pō'imapema upaka pēmakirā, orokaka baaeka bu'ya narupuko'arā tuaekarā, supabatirā rōmitirupua upaka rupukirā nimarape. Nopia pūri yaioṗia upaka ōika imarapaka. ⁹ I'supaka imaraparā imarī peruakaka baaeka wa'ititia ōika jāāirā nimarape. Nawirapaka poto jimarī sokaarikorape, ka'iaṗi tūrūrūkia yiewa'paraka rīkimaka kawaru rīñua okaayu upaka. ¹⁰ ōrājaoka ñimia imariṗotojo kūaparāka upaka pīkokirā imaraparā. I'supaka imaraparā imarī ōrāpitarakamarā aiyarō'ōjīrā pō'imajare tutebaraka nimarape. ¹¹ Supabatirā niṗamaki ángel mirāki imaroyikaki, koṗea tiyibeyua ōpamaki kimarape. Hebreo okapi kiwāmea imarapaka Abadón. Supabatirā griego okapi pūri Apolión wāmeiki kimarape. Riatari-maji āririka simarape i'supaka kiwāmea imarapaka.

¹² I'supaka simarape mamarītaka ba'iaja jūaū'murūkia. Mija ōabe, i'sia be'erō'ōpi ōpākuriakaja jariwa'riñujurapaka ruṗu.

¹³ I'supaka simarapaka be'erō'ō apika trompeta pūpūrāpaki. Kipūpūrāpakarō'ōjīte Tuparā wājītāji kire jōeijiritērā orokaka baaeka botarakaba'i wakaika imarapaka watoṗekapi sajaikorape. ¹⁴ Supabatirā torā

trompeta pūpūrāpaki ángelte ikupaka sārāpaka ña'mitirape:

—Riapakiaka Éufrates wāmeiriarijerā botarakamarā ángelrāka jī'apairāte mikototabe,— sārāpāñā ña'mitirape.

¹⁵ I'supaka sārīkorapaka poto botarakamarā ángelrākate kikototarape. Ritatojo wejeareka imarā pō'imajare ñe'metāji rokajīrā † najāāpuaokaro'si, “I'siweje-jē'rāreka, i'ki aiyareka, i'sirīmireka, i'tojīrā aiyajēraka imarāka poto nare mija jāābe”, āriwa'ri kijā'metikarā nimarape. ¹⁶ Nare kikototarapaka be'erō'ō rīkimarāja surararāka kawaru pēmarā tuyumaka ñiarape. I'supaka nimarapaka poto, “Doscientos millones rakamarā nime”, sārīkorapaka ña'mitirape.

¹⁷ Supa imarī makārārūñuroka upakapi naro'si oyiaja peruakaka baaeka jāāirā nimamaka ñiarape. Jū'apañaka ya'tarika, supabatirā neiṗañakarāja jī'mia, supabatirā aṗea azufre upaka jū'siṗoa simarape najīrīriko'a. I'supakajaoka kawaru imariṗotojo yaia león ruṗuko'a upaka ruṗuko'akirā nimarape. Narijokoṗeapī pēka, ūmakaka pōrapaka, supabatirā dajaka jīsia azufre saṗi-jioka pōrapaka. ¹⁸ I'siarakaba'i kawaru rijokoṗeareka pōrapakapi āriwa'ri, ritatojo wejeareka imarā pō'imajare ñe'metāji rokajīrā pūajiyerapaka. ¹⁹ Supabatirā āñarupuko'a upaka pīkoika imatiirā, narijokoṗeapī, naṗīkorō'ōpioka pō'imajare jāārika ōñurā nimarape.

²⁰ Rīkimarāja pō'imajare najāārapaka ōariṗotojo, ba'iaja nabaarijayua ja'ataberaparā aṗerimarā ruṗu. Supabatirāoka Satanārika ima jiyiṗupayeerimaja imarī, waṗuju imaja jērāka oro, plata, bronce, ātakaka, yaṗuakakaoka baabaraka nimaroyirape jiyiṗupaka noñakarō'si. Nabaarapaka yoibeyua, turibeyua, ā'mitiribeyua simako'omakaja jiyiṗupaka sōrīrijaparaka nimarajarape ruṗu. ²¹ Supabatirā pō'imajare jāārika, ye'ōapī aṗerāte nabitarijayua, rōmitika nawā'imañua, nakaree'erijayuaoka ja'atabeyurā nimarape.

Ángel pāpera buṗeka rikaekakite imaekarō'ō

10 I'supaka simamaka ñiarapaka be'erō'ō, ōrīka ángel jājika ūmakakapi butekaki, mabo'ikakuriṗi ruira'amaka ñiarape. Mae mia, kirupuko'a bo'i ne'epurea imarapaka. Kipema aiyaka upaka yaarīkaiki imatirā kiñika pēka jū'rēika upaka kimarape. Ikijioka pāpera buṗekajīka wietikaja rikarapaki. Kiū'pua ritapē'rōto riapakiakarā rī'karipotojo, aṗepē'rōtopi pūri bo'irā kirī'karape. ³ Supabatirā yaia león akaika upaka jājirokapi kiakaseremaka, ōpōtēñarirakakuri wīpōa kire yi'rikorapaka. ⁴ Wīpōa jaikorapaka upaka yo'ōerā baamaka, mabo'ikakurirō'ōpi ikupaka yire sārīkorape:

—Wīpōa jairapaka aṗerāte miboja'si. Supabatirā samio'oa'si,— yire sārīkorape.

⁵ Torājīrā ate ōrāpē'rōto kiū'pua riapakiakarā rīkamarītirā aṗepē'rōto ka'iarā rīkamañukate ritapē'rōto kipitaka ōmirā mi'matatirā, ikupaka kērāpe:

† La tercera parte de la humanidad

—Tuparā ōñia imajipaki wejepeema, ka'ia, riapakiaka supabatirā ritaja sareka ima po'ijiaekaki. I'supaka simamaka, rita sime kīaika wājītāji ikupaka ñañua: Kopakaja i'tojirāja sime mae, dakoa mata'arūkia imabeyua apea. Piyika ángelte pūpurāka poto "Ikupaka yibaarāñu", kērīka upakaja Tuparāte baarāñu. Bikija pūri ritaja po'imajare kibojaberika ruḡu. I'supaka simako'omakaja kiro'si bojañirimajare takaja sakibojae-ka. I'supaka simamaka nare kibojaeaka upakaja simarāñu piyikate saḡupurāka poto,— kērāpe.

⁸ Topi ate ĩmipi ikupaka yire sārīkorape:

—Ángel, ĩrāpē'rōto kiū'pua riapakiakarā rīkamarītirā, aḡepē'rōto bo'irā rīkamañuka pō'irā me'pe. Kipō'irā a'ritirā papea bupeka kirikaika me'ebe,— yire sārīkorapaka ña'mitirape.

⁹ I'supaka sārīkorapaka ā'mitiritirā kipō'irā ya'rape. Kipō'irā eyatirā papea bupeka kireka yijēnerape. Topi ikupaka yire kērāpe:

—Ája'a, samiba'abe. Samiba'arāka poto mumioko upaka mirijokopearā sajariko'omakaja mise'kurarirāñu,— yire kērāpe.

¹⁰ I'supaka kēpakā'ā, se'etirā, yiba'arape. Sayiba'arapaka be'erō'ō mumiokoa mukuika upaka yirijokopearā sajarape. I'supaka simako'omakaja sayiba'arapaka be'erō'ō yiñe'meā yire yi'arapaka. ¹¹ Topi ikupaka yire kērāpe ate:

—Po'imatata imaupatiji, naka'iareka noka jaibaraka imarā upatiro'si, supabatirā ritaja ĩparimarāre, "Ikupaka mijare simaerā baayu", Tuparāro'si bojañirika ima mire ate,— ángelte yire ārāpe.

Ī'parā rita ima jaiwapu'atañirimaja

11 I'sia be'erō'ō jērābaarūkia ángelte yire ĩjirape. Sijitirā ikupaka Tuparāte añua ángelte yire ārāpe:

—Ikapi yire jiyipupaka ōrīriwi'ia mijērābaape, supabatirāoka sareka joēñiritērīa mijērābaabe. I'supakajao-ka yiwi'iarā dikarakamarā yire jiyipupayeerimajare imarika mijoabe. ² Yiwi'ipēte ĩrākō'rīmato pūri mijērābaa'si, yire yi'ribeyurāte imarūkirō'ō simarū āriwa'ri nare ñijikarō'ō simamaka. Ī'rā imarā maekarakakuri wejejē'rāka aḡejē'rā ñe'metājirā Jerusalénwejeakarāre ba'iaja baatarajarirāñurā. ³ Supa simako'omakaja ĩ'parā yire jaiwapu'atañirimajare yipūatarāñu. Jariromajaka kīkeka najāāmaka ĩatirā "Ba'iaja yija baaikareka yija pūpape'riri imakoḡeyu", po'imajare ārīrū āriwa'ri. Maekarakakuri wejejē'rāka aḡejē'rā ñe'metājirō'ōjirā nare ñoñrūjeika po'imajare bojabaraka imarāñurā,— Tuparāro'si ángelte yire ārāpe.

⁴ Ika ĩ'paba'i upaka imarā nime Tuparāte jaiwapu'atañirimaja, ĩakōrī je'e: Wejeñpamaki Tuparā wājītāji olivo ĩ'pajūki, supabatirā i'siarakabijioka peritērīa yaaboaike upaka nime. ¹⁵ Supa imarā namajamarāre ba'iaja nare baakopebaka, narijokopeapi

jū'rēḡoyua. I'supaka ima simamaka saḡi nare najoeri-atapatayu. ⁶ Supabatirā okoa najarirūjebepakā'ā, jaribesarāka. Supa imarā "Tuparāro'si jaibaraka yija imarāka wejejē'rārō'ōjirā okoa jaribesarāka", nañu. I'supakajao-ka okoa riwearo'si jarirāka, supabatirā ika wejeareka imarāteoka ba'iaja najūaerā nayapaika upakaja ^{††} baarimaja nime.

⁷ Torājirā, Tuparāte jaiwapu'atañibaraka nima pūyarirāka poto werikapakiaki koḡea tiyibeyurō'okakite naka ĩrī mirīyarañu. I'supaka baawa'ri, nare kījāārāñu. ⁸ I'supaka nare baatirā ma'a ñe'metājirā nare kipāñijyerāñu, wejeareka bikija yaḡua tetaekarā ñipa-makire naḡatakāekarō'ōrā. Torā imatiyaika wejeareka imarā ba'iaja baairā imarī, Sodoma, supabatirā Egipto-ka'iaakarāre ba'iaja baaroyika upaka baairā nime.

⁹ Maekarakarīmi imaeka aḡerīmi wājītāji aiyarō'ōjirā namajaka torā imarāka. Torājirā ritaja po'imatatarāte namajaka ĩarāñu. Namajaka ĩaripotojo nare ā'mijāekarā imarī, nare nayayerūjebesarāñu. ¹⁰ Torājirā mae, jaiwapu'atarimajare reyamaka, rīkimarāja po'imajare ĩñimaka jarirāñu. I'supaka imawa'ri "Maekaka kopakaja ĩ'parā ba'iaja mare baata'arimajare riyu", āḡaraka rērītirā ĩñimakapi ba'irñija pibabu'abaraka nimarāñu.

¹¹ Supa nimarapaka poto maekarakarīmi be'erō'ō aḡerīmi ĩmi ñe'metājirō'ōjirā simarapaka poto, ōñia Tuparāte nare jarirūjerape ate. I'supaka nare kibaamaka, nami'mirīkarāka ĩatirā, jimarā po'imajare nare kīkirape. ¹² Topiji mabo'ikakuripi,

—Ō'ōrā mija i'tabe,— jājirokapi nare sārīkorape.

Sā'mitiritirā, nare ā'mijarimaja ñakoarekaja, oko ūmaka watopekapi na'rape. ¹³ Mabo'ikakurirā na'rapakarō'ōjite jimarī jājia ka'ia iyirapaka. I'supaka sabaamaka rīkimaitakaja wi'ia imarapakakaka kūḡajī sakuyupaterape [‡]. I'supaka baawa'ri siete mil rakamarā po'imajare sariatarape. Ōñia jariwa'raparā pūri sīatirā pūpatawa'ri "Tērīritakaji mabo'ikakurirā imakite ime", narāpe Tuparāreka.

¹⁴ Mamarīrokajītekaka ba'iaja jūarūkia ima kopakaja yibojaweayu. Sabe'erō'ōjite no'ojirāmarāja ba'iaja najūarika jariwa'rapaka.

Piyika ángelte trompeta pūpeka

¹⁵ Ka'ia jimarī jājia iyirapaka be'erō'ō, piyika ángelte trompeta pūpurape. Sakipūpurapaka poto mabo'ikakurirō'ōpi rīkimarāja jājirokapi ikupaka narīkorape:

—Ritatojo wejeareka imarāte najā'meika kopakaja Tuparāte tiyetayu mae. Maiḡamaki Tuparā, supabatirā Cristopitiyika, po'imaja ĩḡamarā najayu. Supa imarī ritatojo wejeareka imarāte jā'mejiparimaji kimarāñu,— narīkorape.

† Véase el libro de Zacarías 4.1-4, 11-14

†† Hacerles sufrir con toda clase de plagas. ‡ Se derrumbó la décima parte

¹⁶ I'supaka simekã'ája veinticuatro rakamarã þakiarimarã Tuparã wãjitãji iþarimarãre ruþarũkiareka naruparape. Sapi mi'mitirã ka'iareka namo'ipãñawa'rape, Tuparãte jiyipupayeewa'ri. Topi ikupaka narãpe:

—Yija iþamaki Tuparã, ritaja ima þemawa'ribaji imaki mime. Supa imarĩ bikija imara'aekaki imariþotojo, maekakaoka imaki mime. Jia mibaayu yija iþamaki, tẽrĩriki imarĩ, maekaka ritatojo wejeareka imarã þo'imajare jã'merimaji mijayu.

¹⁸ Mia je'e, nimaupatiji þo'imatatata mire yi'ribeyurã jimarĩa mire nape'yorijarika. I'supaka itatirã, nare miboebaritiyaeka. Supa imarĩ reyaeka mirãrã ba'iaja nabaeka þareareka nare ba'iaja mibaarũkirĩmi kopakaja seyayu mae. Simako'omakaja mire yi'yurãte ikupaka mibaarãñu: Miro'si bojawaþu'atarimaja, iþarimarã, supabatirã imatiyabeyurãoka, mire yi'riwa'ri jia nabaeka mirãka simamaka sawapa jia nare mibaarãñu mae. Ika wejeareka þo'imajare riatarijayurã þuri, nare miriatarãñurĩmi seyayu mae,— narãpe.

¹⁹ I'sia be'erõ'õ mabo'ikakurirã Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'ia wieka ñiarape. Satõsuarã imatiyaikoto imarapaka. I'sikoto tõsuarã "Ikupaka yire yi'yurãro'si yibaarãñu", ãñua o'oeka imarapaka. Sañiarapaka þoto ikuparõ'õþiji jãjia wĩþoa þaarapakarõ'õjite ka'iaoka iyirapaka. Supabatirã okojyia werikitaka jũjirapaka.

Rõmo þõ'irã kajuyaiþakiaka upaka ðoika eyaeka

12 Sabe'erõ'õ mabo'ikakurirã imatiyaika þemakotowipakãã ñiarape. Mia, aiyate yaaika upaka saya jããekako koimarape. Ñamikakirã rĩkamañukoreka iþoũ'þuarãe'earirakamaki tã'þia kobu'yareka imarapaka. Yataarikako imawa'ri sarikarika þakataparaka ba'iaja kojũarape. ³ Be'erõ'õjite ate ñiarape: Kowã'tarã kajuyaiþakiaka upaka ðoika jũ'apakiaka, iþotẽñarirakao iþarimarã bu'yakaka tuaeka ruþuko'aika simarape. Supabatirãoka iþapitarakabi sawaka imarapaka.

⁴ Tã'þia ñe'metãji rokajirã † kipĩkoapi kipaña'ruirape. Supabatirã rõmo wã'tarã keyarĩkarape, komakarãka þo'ijipakã'ã ba'aokaro'si. ⁵ I'supaka kimekã'ája ritaja þo'imaja iþamaki imarũkikate korikarape. Tuparãte þũataekaki imarĩ, jia jã'mewãrũrũkika kimarape. Kajuyaiþakiaka upaka ðoika kire ba'ariyapamaka kire korikarapaka be'erõ'õ Tuparãte ruþarõ'õrã kire kija'apearape, kika jã'merimaji kimaokaro'si. ⁶ I'supaka kibaarapaka þotojo þo'imajamatorã kipako mirãkote ru'rape. "Õ'õrã jia kore ñiarĩrĩrãñu", Tuparãte ãrĩtikarõ'õrã ko'rape. Torã koimarapaka þoto maekarakakuri wejejẽ'rã aþejẽ'rã ñe'metãjirõ'õjirã kore iariþaraka Tuparãte imarape.

⁷ I'supaka kore kibaarapaka be'erõ'õ mabo'ikakurirõ'õrã þitã'muareka imarãte ñiarape. Miguelirã ángelrãka, kajuyaiþakiaka upaka ðoikirirãka najirãpe. ⁸ I'supaka simako'omakaja Miguelrãkare

natẽrĩwãrũberape. Supa imarĩ mabo'ikakuri Tuparãte imarõ'õrã imarũkimarĩrã najarape. ⁹ I'supaka nare baatirã kajuyaiþakiaka upaka ðoikire kirirãþitiyika Tuparãte þoatarape ika ka'iarã takaja nimaokaro'si. Tuparãte þoatarapakiji kime Satanás wãmeiki. Ikiþioka imaki bikija ãñakarã ña'rĩjãiroyikaki. Supabatirã ritatojo wejeareka imarãte þakirimaji kime. I'supakajaoka Diablo wãmeika kime ba'iaja jaita'arimaji ãrĩrirokapi.

¹⁰ Torãjirã mae jãjirokapi ikupaka sãrĩkorape:

—Kopakaja Tuparãte yi'ririþaraka imarã þo'imajare tãrũkirĩmi seyayu. Supabatirã ritaja ima tẽrĩwa'ribaji imaki imarĩ, ritaja wejeareka þo'imajare ki-jã'meũ'muyu. Supabatirã "Yiro'si ritaja wejeareka imarãte mijã'mebe", Tuparãte kire ãñua simamaka, nare jã'merimaji Cristore ime kiro'si. I'supaka kime Tuparã, Satanãre þoataekaki imarĩ. Kipõataekaki imaki Jesúre yi'yurãte ba'iaja baata'arimaji. Īmi, ñami þariþi Tuparãte ðaika wãjitãji muþaka Cristore yi'yurãte jaita'rubaraka, "Ba'irã nime", Tuparãte ãrĩrijarikopeiki.

¹¹ I'supaka nare kijaipakiko'omakaja, Oveja weiwa'yua upaka imakite reyaeka riweapi ba'iaja nabaarijayua kijiþjemaka, Satanãre tẽrĩkarã majeyomarã. " Jesúrika bojariroka mawãrõmaka õrĩwãrũbeyurãte mare jããrãñu je'e, marĩko'omakaja okajãjiapi rakajebekaja maimaye'e. Supa imarĩ samabojarija'ata'si", narĩþuþajoeka. I'supaka imawa'ri ba'ikate natẽrĩka.

¹² Satanãre õ'õrã imawãrũbeþakã'ã, jia jĩjimaka maimae mae. Mija ka'iareka imarã þuri, supabatirã wapurupi riapakiakareka imarijayurãteoka ba'iaja sabaarãñu. I'supaka mijaro'si simarãñu mija þõ'irã Satanãre ruiwa'yua simamaka. "Ñojimarĩji Tuparãte wẽkomaka yire baarũkia jariwa'yua", ãrĩwa'ri jimarĩa kiboeþayu mae. Supa imarĩ ba'iaja mijare jũarũjebaraka kimarijayu,— sãrĩkorape.

¹³ "Mabo'ikakurireka ñimapi kopakaja ka'iarã Tuparãte yire þoatayu", ãrĩwa'ri makarããrapako mirãko rõmore sarĩrãpe kajuyaiþakiaka upaka ðoika.

¹⁴ Kore kirĩrĩko'omakaja awapakikajea iþato jo'barito Tuparãte kore iþirape kowiyaokaro'si. Supa imarĩ þo'imajamatorã eyaerã kajuyaiþakiaka upaka ðoika kowiritapawa'rape. Torã maekarakakuri wejejẽ'rãka aþejẽ'rã ñe'metãjirã ba'arika kore ji'abaraka Tuparãte kore iariþrãpe. ¹⁵ Koru'þakã'ã itatirã, kore jããrika kirĩ'kakoperape. Supa imarĩ kirijokopeapi rĩkimakaja okoa kipoatarape kore ña'metarika yapakopewa'ri.

¹⁶ I'supaka kibaako'omakaja Tuparãte kore jeyobaamaka, ka'ia ru'ritaraparõ'õrã okoa kipoatakoperapaka ririwa'rapaka. ¹⁷ I'supaka simamaka itatirã, jimarĩa rõmore kiboeþarape. Kore jããwãrũberiwa'ri koriparãmerãka jĩrĩrĩ ke'rape. Īrã nimarape, Tuparãte jã'meika yi'yurã, supabatirã ritaja Jesucristore nare bojaekakaka ja'atabeyurã. ¹⁸ Topi mae riapakirijerã kajuyaiþakiaka upaka ðoikite tuiĩrĩkarape.

† La tercera parte de las estrellas

Īrīka werika maikoribeyu upaka ūoiki riapakiakakaki

13 I'sia be'erō'ō Īrīka werikapakiaki maiko-ribeyukate riapakiakapi marīra'arape. Ī'potēñari-rakao rupuko'a, supabaturā Ī'papitarakabi bu'ya tuaeka wakaiki kimarape. † Supabaturā jiamarīa Tuparāreka jai-ka kirupuko'a upatikaja o'ojī'aeka kimarape. Yaiupaka ūoiki imariṗotojo oso wāmeika upaka jo'baka ū'puiki kimarape. Supabaturā león rijokope upaka simarape kiri-jokopea. Kajuyaiṗakiaka upaka ūoiki kiōñua kire ja'ataekaki kimarape. Supa imarī, "Yiruparikūmuarā ĩpi upaka mirupabe. Tērītaka ñima upaka mire ñimarū-jeyu. Supabaturā ritaja wejeareka imarā ṗo'imajare yijā'meika upaka nare mijā'mebe", kajuyaiṗakiaka upaka ūoikite kire ārāpe. † Īrō kirupuko'arā matārīberijīkarō'ōjīrā jo'baka kāmimirāka yayaeka sareka imarapaka. I'supaka imariṗotojo "¿Dako baaerā kirey-atyaberika jee?", āparaka rīkimarāja ritatojo wejeareka imarā kire yiririjayurāte imarape. † Supabaturāoka, kajuyaiṗakiaka upaka ūoikite jiyiṗupayeebaraka ṗo'imajare imarape, werikapakiakite kijā'merūkia kija'atamaka. I'supakajaoka werikapakiakite jiyiṗupayeebaraka ikupaka narāpe:

—Maki apika ĩrō'ōjīrā imaki imabeyuka, supa imarī marā ṗitā'muareka kire tērīwārūberijīrā,— āparaka nimarape.

† "Yi'ī Īrīkaja imaki tērīwa'ribaji imatiyaiki. Maki apika ñima upaka imabeyuka", werikapakiakite ārāpe. I'supaka āparaka, "Tuparāte ima upaka imaki yi'ī", ba'iaja āparaka kimarape, "I'supaka jibekaja mimabe", Tuparāte kire ārībepakā'ā. Supa imarī maekarakakuri wejejērāka aṗejērā ñe'metājirō'ōjīrā "Tuparā, kika imarā, kimarō'ō oka wapamarīa ima", āparaka ba'iaja ṗo'imajare jairuputabaraka kimarape. † I'supakajaoka Tuparāte ā'mitiripēairāte tērāṗaki kimarape. Supabaturā ritatojo wejeareka imabayurāte jā'merimaji kijarape, "Jēno'o, ba'iaja nare mibaa'si", Tuparāte kire ārībeyukaji simamaka ruṗu. † Ritatojo wejeareka imaraparā ima upatipañakaja kire jiyiṗupayeeirā oyiaja jaraparā. Oveja weiwa'yua upaka imaki, najāāekakite rikarapapūñurā nawāmea o'oberikarā nimarape. Ika wejea Tuparāte ṗo'ijiaerā baaeka ruṗubajirā "Īrā nimarāñu yire yi'riwa'ri ōñia imajiparūkirā", ārīwa'ri nawāmea kīṗapera pūñurā Jesūre o'otikarā nime.

† Tuparāte bojaika mija ōrīwāpu'atariyapaye'e jia samija ā'mitipe:

† "Yirirā imawa'ri Cristore na'mitiripēamaka wēkoma-ka imariwi'iarā Īrārimarāre ne'ewa'rirāñu", Tuparāte āñua upakaja naro'si simarāñu. I'supakajaoka "Aṗerimarā najāārūkirā nime", kēñu upakaja naro'si simarāñu.

Supa simamaka yirirā imarī, i'supaka jūariṗotojo, raka-jepāāeka mija imabe. Supabaturā, yire mija yi'yua ja'atabekaja mija imabe.

Apika weriki maikoribeyu upaka ūoiki ka'iakaki

† I'sia be'erō'ō apika weriki wāpuju ko'torō'ōpiji ka'iaṗi kiwararīkamaka ñiarape. Ī'ṗabi waka yabirījaka oveja weiwa'yua waka upaka wakaiki imariṗotojo, kajuyaiṗakiaka jairapaka upaka kijairape kiro'si. † Mamarīkaki werikapakiaka kāmimirāka yayaekakite jā'merapaka upakaja kibaarape. Supa imarī jiyiṗupaka ritaja ṗo'imajare kire yi'yaokaro'si kibe'erō'ōjī etarapakite kiro'si ba'iraberape. † I'supaka mamarīkakiro'si ba'irabewa'ri maikoribeyua upaka kibaaroyirape. Ā'mitirikōrī je'e, ikupaka ṗariji kibaaroyirape: ṗo'imajare ĩaika wājītāji ṗeka jūrēika ĩmipi kiña'aroyirape. † I'supaka mamarīkakite jey-obaairokapi ba'irabewa'ri ritatojo wejeareka imarā ṗo'imajare kīṗakirape. I'supaka nare kīṗakimaka, "Tuparā upakaja imaki kime", mamarīkakireka ārīṗupajoairā najarape. Mamarīkaki matārīberijīka upaka kāmia yayaeka mirāki jērāka ṗo'imajare kibaapō'ijiarūjerape. I'supaka kibaarape "Ba'itakaja ṗo'imajare ṗakibekaja mimabe", Tuparāte kire ārībepakā'ā. † I'supaka Tuparāte kire ārīberapaka simamaka, mamarīkaki jērāka kiyiatarūjerape. ṗo'imaja upaka jaika sakijarirūjerape. I'supaka imawa'ri, "Yire jiyiṗupaka ōrībeyurā, jāārūkirā oyiaja imarāñurā", ārīwa'ri sajairape. † Topi imaraparā upatireje mamarīkaki wāmea kio'ojī'arūjerape. Īrārimarā napitaka ritapē'rōtorā, aṗerimarā nakū'arā kiwāmea o'ojī'aekarā nimarape. Imatiyarimaja, imatiyabeyurāoka, rīkimakaja niñerū rikairā, wayuoka baairā, jia napupayariji imarāteoka, aṗerāte napoyarā upakaja ba'irabejīrimajareoka ni'ioka jariwa'riri-marīaja mamarīkaki werikapakiaki wāmea kio'ojī'arūjerape. † Sawapa wapañjirika nari'kako'omakaja kiwāmea o'ojī'aberikarāte nayapakoperapaka ĩjirika kījājibaarape. I'supakajaoka simarape kiwāmea o'ojī'abeyurā niñerū tōṗoerā ba'irījia ĩjirika imaberapaka. Kire ĩawārūrūkia kopakaja kiwāmea, supabaturā kinúmero simarape.

† Kiwāme kopakaja simarape 666. ṗo'imaja wāmea ārīrika simarape samarījīkareka. "I'supaka ārīrikopakaja sime", ārīwārūokaro'si jia samija ĩawārūbe.

Oveja weiwa'yua upaka imaki, kirirā ciento cuarenta y cuatro mil rakamarāṗitiyika imarapaki

14 I'supaka simarapaka be'erō'ō Sión wāmeika ṗusipemarā Oveja weiwa'yua upaka imakite rīkamapakā'ā ñiarape. Ciento cuarenta y cuatro mil rakamarā ṗo'imajare kika imarape. Nakū'arā kiwāmea, Kīṗaki wāmeaoka nareka o'ojī'amo'mekarā nimarape. † Sabe'erō'ōjīte mabo'ikakurirō'ōpi ikupaka sokaarikorape ate. Āta jājia okaayu upaka, wīṗoa jājia ṗaaika upaka, supabaturā rīkimarāja arṗa birebaraka nimarō'ō

† Los diez cuernos coronados representan diez reyes.

upaka sokarīkamarāpe. ³ Botarakamarā maikoribeyu uparā, supabatirā veinticuatro rakamarā pakiarimarā ipire ruḡarapaka wājītāji imaraparā. Nawājītāji ciento cuarenta y cuatro mil rakamarā mamaka baya koy-abaraka imaraparā. Nirā aḡerā imaberaparā nabayakoyarapaka oñurā. Ritatojo wejeareka imarāte Satanāre jā'merūkiareka waḡu'rikarā nimarape. ⁴ Waḡuju rōmitika baariwā'imarībeyurā upaka imarika ḡuḡajoirā, waḡuju ima jiyiḡuḡayeebeyurā imarī, Tuḡarāte takaja jiyiḡuḡayeeirā nimarape. Supabatirāoka Oveja weiwa'yua upaka imakite a'yu upakaja, kika a'ririḡayurā. Ritatojo wejeareka imaraparāre itirā kirirā, Tuḡarārirāoka nimaerā ba'irokareka mamarī kitāāekarā nimarape. ⁵ Supa imarī tīrīkaoka pakirimaji imaberapaki naka, Tuḡarāte itaika wājītāji ḡaremarirā nimarape.

Maekarakamarā ángelrāka Tuḡarāte bojawaḡu'ataḡiri-maja

⁶ Sabe'erō'ō tīrīka ángelte mabo'ikakurirō'ōrā wipakā'ā ḡiarape. Iki imarapaki, “Kimakipi āriwa'ri ḡo'imajare oñia imajiparūkia Tuḡarā ja'ataikaki”, majaroka o'ariba'imarā āñua bojarimaji. Ritaja ka'iareka dikaoka jariwa'ririmarā, supabatirā ḡo'imajatata jariwa'ririmarā, noka imabayu upakaja jairā, supabatirā ritaja wejeareka imarāte sabojarimaji kimarape. ⁷ Supa imarī ikupaka jājirokapi kijaikorape:

—Ritaja ima tēriwa'ribaji imaki Tuḡarāte imamaka, sapi āriwa'ri kire mija jiyiḡuḡayeebe. I'supaka ḡañu ḡo'imajare ba'iaja baaika waḡa jēñerūkirīmi seyaika simamaka. Tuḡarā imaki wejeḡema, ka'ia, riaka, okoa juruḡoajiyekaoka baaekaki. I'supaka baaekaki kima-maka jiyiḡuḡapaka kire oñrūkirā mija ime,— ángelte ārikorape.

⁸ Sabe'erō'ō apika ángelte wirapaka ḡiarape. Ikupaka kijaikorape:

—Babiloniawejea, supabatirā sareka imarāte ba'iaja baariḡareareka Tuḡarāte sariatarape. Babiloniakarā ba'iaja ritatojo wejeareka imarā Tuḡarāte na-ja'ataokaro'si baata'airā imaraparā,— ángelte ārikorape.

⁹ I'sia be'erō'ō apika ángelte ḡiarape. I'kioka ikupaka jājirokapi jaikorapaki:

—Werikapakiakite jiyiḡuḡayeeirā, supabatirā kijērāka nabaapō'ijiarapakite jiyiḡuḡayeeirāoka, kiwāmea napitakarā, nakū'arā o'ojī'arūjekarāte boebariwa'ri Tuḡarāte ba'iaja nare jūarūjerāñu. Mia je'e, i'supaka nimamaka sawaḡa azufre ḡeka jū'rēirō'ōrā ba'iaja jūarī na'rirāñu. Tuḡarārirā ángelrākare itarāka wājītāji, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakite itarāka wājītājio-ka, ba'iaja najūarāñu. ¹¹ Ba'iaja nabaaeka ḡareaja nare joerāka ūmakaka ḡuri tiyirūkimarā imarāka. I'supaka werikapakiakite upaka imarapakite jiyiḡuḡapaka oñurā, supabatirā kijērāka baaekaoka jiyiḡuḡayeeewa'ri kiwāmea o'ojī'aeakarā ba'iaja jūajiparāñurā,— kērikorape.

¹² I'supaka simamaka, Tuḡarārirā, kijā'meika yi'ḡara-ka Jesúreoka yi'ririḡayurā imarī, kire yi'ririḡa'atarimarā sime naro'si. †

¹³ I'sia be'erō'ō mabo'ikakuripi ikupaka yire sāriko-rape:

—Mire yibojaika mio'obe. Maipamaki Jesúre yi'riri-ja'atabekaja reyaekarā, jījimaka mija imabe,— yire sārikorape.

I'supaka sārikorapaka ā'mitiritirā, ikupaka Espiritu Santore ārikorape:

—Rita sime, i'supakatakajaoka simarū. Ka'wisi be'erō'ō naba'iraberijayua ja'atitirā, najērītarāñu. Mabo'ikakurirā neyarāka ḡoto, ba'iaja jūaeakarā imaripotojo kiyapaika upakaja jia nabaaeka oñuka imarī, jia sawaḡa Tuḡarāte nare baarāñu,— Espiritu Santore ārikorape.

“Ritatojo wejeareka imarāte ba'iaja baaeka itirā, wēkomaka nare mibaabe”, ángelte ārikorape

¹⁴ I'tojirā oko ūmakaka boia ima ḡemarā ḡo'imaji upaka imakite ruḡamaka ḡiarape. Orokaka baaeka bu'ya tuaekaki sara opika rikaiki kimarape. ¹⁵ Torājirā mae, apika ángel Tuḡarāte jiyiḡuḡapaka oñriwi'iaḡi kipopakā'ā ḡiarape. Oko ūmakapemarā ruḡarapakite jājirokapi ikupaka ārikorape:

—Kopakaja ka'iareka ima oterikia rabaerā baaika mae, supa imarī sata'tepatetirā same'eḡatabe,— kire kērikorape. ††

¹⁶ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ta'tepatetirā oko ūmakaka ḡemarā ruḡarapakite se'erape.

¹⁷ I'sia be'erō'ō, tīmirā Tuḡarāte jiyiḡuḡapaka oñriwi'iaḡi apika ángelte ḡorape ate. I'kioka sara opika rikarapaki kiro'si. ¹⁸ I'sia be'erō'ō, apika ángel, joejiritērā itarīrimaji, apika ḡo'irā ke'ḡakā'ā ḡiarape. Toḡi mae opika sara rikarapakite jājirokapi ikupaka kērikorape:

—Ka'iareka ima iyaka rēñua mae. Supa imarī misara opikapi sata'tetirā same'ebe,— kire kērikopakā'āja ḡa'mitirape. (Kire na'mitiripēaberika waḡa Jesúre nare jēñerāñu āririkopakaja simarape i'supaka baarika). ‡

¹⁹ I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, kisarapi ka'iareka imarapaka oterikia ta'tepatetirā ke'erape. Se'etirā, soko bikerūkirō'ōrā sakitaarape. “ḡo'imajare ba'iaja baaika itirā jimarā ba'iaja Tuḡarāte nare jūarū-jerāñu”, āririka upaka sime i'sia. ²⁰ Supa imarī weje a'riwa'rirā iyaka narī'kapa'serape. Sanarī'kapa'semaka riaka upaka sajururape riwea. Supabatirā trescientos kilómetro rō'ōjirā yoerā sajuruwa'rape. I'supaka baawa'ri kawaru wāmujā'ārō'ōjirā tīkiria saarape.

† Posiblemente este versículo es un comentario de Juan al oír lo que dijo el ángel. †† La primera cosecha puede ser la recogida de la gente rebelde para castigarla, o posiblemente es la recogida de los creyentes para rescatarlos. ‡ Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la figura.

Ī'poteñnarirakamarā ángelrāka ba'iaja þo'imajare
jūarūkia rikarimaja

15 I'sia be'erō'ō mabo'ikakurirō'ōrā aþea maiko-
ribeyua imatiyaikakaka ñiarape. Ángelrāka
Ī'poteñnarirakamarā narakakaja ba'iaja þo'imajare
jūarūkiakaka narikarape. Jimarīa þo'imajare boebari-
wa'ri, saþi þiyia ba'iaja Tuþarāte nare jūarūjerāñu,
"Ba'iaja nabaarjayua naja'atarū", āriwa'ri.

² Suþabatirā riapakiaka jia waria okoika þeka jū'rēika
uþaka ima rukubaka imaria simamaka ñiarape. I'siriari-
jerā rīkimakaja þo'imajare rīkajiyerape. Werikapakiaki
uþaka imaki, suþabatirā kijērāka þo'imajare baaeka jiyi-
þuþayeebeyurā, suþabatirāoka kinúmero jī'tabeyurā
imarī werikapakiakite tērīkarā nimarape. Suþabatirāoka
arþa Tuþarāte nare ĩjika þariji narīkajiyerape. ³ Saþi
Tuþarāro'si kiþo'imajare imaruþutarimaji imaroyireka-
ki, Moiséte bayakoyaroyireka mirāka bayakoyabaraka
nimarape. I'suþakajaoka Oveja weiwa'yua uþaka
imakite jiyiþuþayeeþo'arō'si ikuþaka nabayakoyarape:

—Tuþarā, ritaja ima tērīwa'ribaji imaki imarī, ritaja
ima þemawa'ribaji jiiitaka mibaaiika ime. Jia wājirokapi
meñu uþakaja jia oyiaja baaiki mime. Ī'rākō'rīmato
ka'iareka jariwa'ririmarīa þo'imaja ritaja ĩþamaki ima-
jjiþarijayuka mime.

⁴ Yija ĩþamaki, marā mire kīkibekaja, suþabatirāoka
mire jiyiþuþayeebekaja imabesarāñurā. Mi'i ĩ'rīkaja
Ī'rākurioka ba'iaja baakoribeyuka mimamaka, i'suþaka
nimarāñu. Ritatojo wejeareka mire yi'ribeyurāte jiaþi
miwēkomabaarāka þoto ritaja þo'imaja ima uþatataja
miþō'irā rērīrāñurā mire jiyiþuþayeeþo'arō'si,—
bayakoyabaraka narāþe.

⁵ I'suþaka bayakoyabaraka nimarapaka be'erō'ō
mabo'ikakurirō'ōrā Tuþarāte jiyiþuþaka ōrīriwi'iarā ki-
ma kuraraka wiritamaka ñiarape. ⁶ Torā Tuþarāte jiyi-
þuþaka ōrīriwi'iaþi ĩ'poteñnarirakamarā ángelrāka
ba'iaja þo'imajare jūarūkia rikairāte þopakā'ā ñiarape.
Jariroaka jia boia ka'imarīa jāātirā, wa'eyoka orokaka
ōñimaki wājitiþjirō'ōjīrā jērāyua naji'arape. ⁷ Torājīrā
mae ĩ'poteñnarirakato seroa orokaka baaeka botaraka-
marā maikoribeyu uþaka imaraparakakite rikarape.
Suþa imarī ĩ'poteñnarirakamarā ángelrākare nimaraka-
makireje sakījimaka ñiarape. Kire yi'ribeyurā rīkimarāja
þo'imajare imamaka, Tuþarā, ōñia imajiparimajire boe-
bayuakaka ōñijīrika þururapaka sareka. ⁸ Seroa nare
kījirapaka þoto Tuþarāte jiyiþuþaka ōrīriwi'iarā ūmaka-
ka þururapaka. I'suþaka sabaarape ritaja ima þe-
mawa'ribajirā jiiitakiji Tuþarāte ima beawa'ri. Tērīritakiji
imakite torā imarapaka simamaka, i'suþaka simarape.
Ī'poteñnarirakamarā ángelrākare ba'iaja þo'imajare
jūarūkia rikairāte saba'irabetiyibeyukaji ūmakaka torā
þurumaka, makioka kākaberijīrō'ō simarape.

Tuþarāte boebayuakaka ōñijīrika þururika seroareka
ima

16 Sabe'erō'ō Tuþarāte jiyiþuþaka ōrīriwi'iaþi
ikuþaka ĩ'poteñnarirakamarā jājirokapi ángel-
rākare sārīkorapaka ña'mitirape ate:

—Tuþarāte ĩariþe'yoirā þo'imajare ba'iaja jūaerā,
seroareka mija rikaika ōñijīrika ka'iarā mija
we'aña'tabe. I'suþaka samija baabe, Tuþarāte boe-
bayuakaka sarā ima simamaka,— sārīkorape.

² Toþi mae mamarīkaki ángelte seroareka kirikarapa-
ka ka'iarā kiwe'aña'tarape. I'suþaka kibaarapaka þoto
werikapakiaki jērāka nabaekakite jiyiþuþayeeirā,
suþabatirā kiwāmea o'ojī'aekarāte naþo'iarā dajaka
ā'mika kāmia nare þo'ijirapaka.

³ Kibe'erō'ōjī imarapaki ángelte seroaþi kirikarapaka
riapakiakarā kiwe'aña'tarape. Sakiwe'aña'tarapaka þo-
to, reyaekarā riweuþakaja okoa jararapaka mae.
I'suþaka sabaamaka, riapakiakareka ima, ba'irījiaka ri-
taja jīrīþatarapaka.

⁴ Ī'þarā be'erō'ōjīkaki ángel seroaþi kirikarapaka ri-
akarā, suþabatirā okokopeaþi þoyurō'ōrā saki-
we'aña'tarape. I'suþaka kibaarapaka þoto riwearo'si
okoa jarapaka saro'si mae. ⁵ Ángel okoa ĩarīrīrimajire
ikuþaka jaikorape:

—Tuþarā, jia wājirokapi meñu uþakaja jia oyiaja baai-
ki mime. I'suþakajaoka bikija imara'aekaki imariþotojo,
maekakaoka imarijayuka mime. I'suþaka simamaka
þo'imajare ba'iaja baaika ĩakoþeka boebariwa'ri, ikuþa-
ka nare mibaayu:

⁶ Miyi'yurāte najāāmaka, jimarīa nariwea jururapaka.
Suþabatirā miro'si bojaĳirimajare i'suþakajaoka
nabaarape. I'suþaka baarapārā nimamaka okoa
naro'si imabepakā'ā, "Riwearo'si jayuaja nukurū",
meñua jia sime,— kērīkorape ángel okoa ĩarīrīrimaji.

⁷ I'suþaka kērīkorapaka be'erō'ō joeĳiritērīa imarō'ōþi
ikuþaka kire sayi'rikorape:

—Rita sime Tuþarā, i'suþakatakaoka sime. Yija ĩþama-
ki, ritaja ima tērīwa'ribaji imatiyaikiji mime. Ritaja
ĳawārūiki imarī, þo'imajare ba'iaja baaeka imarō'ōjīrāja
jiirokapi nare sawapa jēñeiki mime,— sārīkorape toþi.

⁸ Maekarakamarā be'erō'ōjīkaki ángel seroaþi
kirikarapaka aiyakarā sakiwe'aña'tarape. I'suþaka
kibaarapaka þoto aiyapeka jāja þo'imajare joerapaka.
⁹ I'suþaka kibaarapakapi oobaraka ba'itakaja þo'ima-
jare jūarape. I'suþaka nare sabaako'omakaja, ba'iaja
nabaaiika ja'atabekaja nimarape. Suþabatirā kijā'mer-
apakaþi ritaja ba'iaja jūawa'ri Tuþarāte jiyiþuþayeerika
þo'imajare yaþaberape. I'suþaka imawa'ri kire jiyi-
þuþayeerikopakaja ba'iaja Tuþarāreka jaibaraka ni-
marape.

¹⁰ Botarakamarā be'erō'ōjī imarapaki ángelte, ikuþa-
ka baarape: Werikapakiaki jā'meruparikūmu þemarā
seroareka kirikarapaka kiwe'aña'tarape. I'suþaka
kibaarapaka þoto jā'mebaraka kimarapārō'ō neiñami-

ta'rapaka. I'supaka imawa'ri ritaja nare sayi'amaka marā baaberwa'ri narērōkaka p̄ariji nakukurijarape. I'supaka imariḡotojo ba'iaja nabaaiika ja'atabekaja, Tuparā, mabo'ikakurirō'ōrā jā'merimajireka ba'iaja jaibaraka nimarape.

¹² Ī'rāpitarakamarā be'erō'ōjite imarapaki ángelte seroapi kirikarapaka riapakiaka Éufrates wāmeiriarā sakiwe'aña'tarape. I'supaka kibaamaka riaka sarekaja p̄ōporapaka. I'supaka sajarape jā'atika p̄ērōtopi i'taraparā ĩparimarāre nasurararākapitijika nawaata'yaokaro'si.

¹³ I'supaka simarapaka be'erō'ō Satanárika ima maekarakamarā ĩparuka upaka ĩoika ĩiarape. Ī'rīka imarapaki kajuyaiḡakiaka upaka ĩoiki rijokopeapi p̄orapaki. Apika ĩparuka p̄orapaki werikapakiaki rijokopeapi. Apika ĩparuka imarapaki weriki wapuḡu pakibaraka, "Tuparāro'si bojaĳirimaji ĩime", ārāpaki rijokopeapi p̄orapaki. ¹⁴ Ī'rā maekarakamarā Satanárika ima ĩparuka upaka ĩoirā imaraparā maikoribeyua baabearimaja. I'supaka simamaka ritatojo wejeareka imarā ĩparimarāte, nasurararākapitijika ĩ'rīka jariwa'ririmarā narērīrūjerape. Tuparā, ritaja ima tērīwa'ribaji imaki, piyia p̄o'imajare ba'iaja baaika wapa kijēnerārīmi seyarāka p̄oto p̄itā'mua p̄o'ijiatookaro'si torā na'rape. ¹⁵ "Yire mija ā'mitipe", Jesucristore ārīkorape: " Ī'tojite mawi'iarā kareba'arimajire etarāñu", mija ārīwārūbeyu mijaro'si ima upaka sime yetarūkia saro'si. Yetarūkia ta'abaraka yiyapaika upakaja baabaraka imatikaja imarāñurā p̄uri ĳĳimaka imarāñurā. I'supaka imarā imarī, rakajetikaja najariroaka jāātikarāja imarā upaka nimarāñu. I'supaka imarāñurā p̄uri jariroma'ia imawa'ri ap̄erā wāĳitāji i'yopi'ribeyurā upaka nimarāñu", kērīkorape.

¹⁶ Supa imarī Satanárika ima ka'iareka imarā ĩparimarāre narērīrūjerārō'ō Harmagedón wāmeika sime boarikarō'ō Hebreo okapi.

¹⁷ Piyika ángel seroapi kirikarapaka wapuḡo'torō'ōrā sakiwe'aña'tarape. I'supaka kibaarapaka p̄oto Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā kiruparikūmua imarō'ōpi ikupaka jāĳirokapi sajaikorape:

—Kopakaja satiyiyu mae,— sārīriokaabayurape.

¹⁸ I'supaka sārīkorapaka tiyiwa'raparō'ōjite wīpoa yaataira'katirā, paarapaka. Supabatirā werika okaribaraka ka'ia jāĳia iyirapaka, sareka p̄o'imajare imaeka p̄oto siyika p̄emawa'ribajirā. ¹⁹ Siyirapakaka ĩ'rātiji Babiloniawejea imakoperapaka maekarakaweje upaka sajarirīkarape. I'supakajaoka ritaja wejeareka imakopeika wejea riripatarapaka. Babiloniakarā ba'iaja nabaaiika ye'kariribeyuka imarī, nare boebariwa'ri ba'itakaja napareareka Tuparāte nare jūarūjerape.

²⁰ I'supakajaoka ka'ia iyimaka jūmurika, supabatirā p̄usia riripatarapaka. ²¹ Supabatirā ĩmipi okojijia cuarenta y cinco kilos rō'ōjirā ima jūjirapaka. I'supaka jūjirapaka nare pa'semaka jimarāia ba'iaja Tuparāreka jaibaraka p̄o'imajare imarape.

Werikapakiakite, rōmoka imaeka

17 Supabatirā ĩḡotēñarirakamarā ángelrāka seroa rikaraparākakite yipō'irā etarape. Topi mae ikupaka yire kērāpe:

—Ō'ōrā mi'tabe, rīkimaka riamakairō'ōrā ima ba'iaja baariwejea, sakaka mire yibojaerā baayu. Mia je'e: Ritaja ĩmirīĳjaka wā'imarītiyaiko upaka sareka imarā nimamaka, Tuparāte ba'iaja nare jūarūjerāñu. ² I'supaka i'sia wejeakarāre ba'iaja nare baaruḡutamaka, ritatojo wejeareka imarā ĩparimarāre ba'iaja naka baarape. ĩmirīĳjaka wā'imarīrirōmote ba'iaja nare baaruḡutaeka imarī, ikupaka nimarape i'sia wejeakarā: Wapuḡu imaja jiyipupaka ōñurā imarī, ritatojo wejeareka imarāte jiyipupaka sanoñaokaro'si maerumajaka upaka nare nimarūjerape,— ángelte yire ārāpe.

³ I'supaka yire kērāpaka p̄oto Espiritu Santore jeyobaaikap̄i ārīwa'ri ikupaka yire sabaarape: Ī'rīka ángel p̄o'imajamatorā yire e'ewa'rapaki. Torā eyatirā werikapakiaki jū'aka imarapaki p̄emarā rōmore ropamaka ĩiarape. Tuparāte jaiyuyerikakaka wāmea o'oeka kireka ĳĳījyerapaka. Supabatirā ĩḡotēñarirakao ruḡuko'a, ĩḡapitarakabi wakaiki kimarape. ⁴ Kosaya iyayapea upaka ĩoika, supabatirā jū'aka imarapaka. Supabatirā rīkimakaja, orokaka, supabatirā āta wapa-jā'rīakaka, p̄erlas wameikakaka baaekaoka kojiioika kop̄o'iareka imarapaka. Supabatirāoka ikupaka seroa orokaka baaeka p̄ururika: Noñu upakaja p̄upajoatirā dajaitakaja nabaaeka wapuḡu imaja kojijipupayeerijayua, supabatirāoka ba'itakaja kowā'imañua korikarape. ⁵ Ikupaka ārīrikopakaja kokū'arā majērāko'abeyua wāmea o'oĳĳ'aeka imarapaka. Ā'mitirikōrī je'e: "Babiloniawejea", āñua simarape kowāmea. "Ritajaka ba'iaja baawā'imarīrimajare wārōrimajo imarī, napako upaka koime. Supabatirā ritaja ba'ia Tuparāte yapabeyuakaka p̄o'imajare wārōrimaja Babiloniawejeakarāre ime", ārīrika simarape kokū'arā o'oĳĳ'aeka. ⁶ Kore ĩiawārūmaka, ikupaka koimarape: Iyaokoa ukutirā wejabiyuko upaka koimarape. Tuparārirā, supabatirā kirika bojariroka yi'riwa'ri bojarimajare najāārapaka riwea kopakaja simarape i'sia iyaokoa. I'supaka koimamaka marākā'ā ārīberijīka yijarape.

⁷ I'supaka ĩimamaka, ikupaka ángelte yire bojarape:

—ĳDako baaerā i'supaka mime? Rōmo miako'oko, "Ikupakaro'si simekā'ā", merīwārūokaro'si mire sayibojawapu'ataerā baayu. Supabatirā werikapakiaki ĩḡotēñarirakao ruḡuko'aiki, ĩḡapitarakabi wakaiki kore e'ewa'pakā'ā miako'oki, "Ikupakaro'si simekā'ā", ĳia merīwārūerā ĩḡaba'iwā'taja mire sayibojawapu'ataerā baayu. ⁸ Werikapakiaki miako'oka bikija ōñia kimarape ruḡu. Imariḡotojo maekaka p̄uri kimabeyu. I'supaka simako'omakaja torā kime morībeyu p̄oto kopea tiyibeyurō'ōpi p̄orira'atirā kimarāñu. I'supaka kibaamaka ĳatirā, jimarāia ritatojo wejeareka imarāte p̄upatarāñu. I'supaka imariḡotojo sabe'erō'ōpi p̄uri Tuparāte kire ri-

atarükirö'örä ke'riräñu. Kipæpera pũñurä Tuparäte nawämea o'oberikarä nime werikapakiaki upaka imakite itatirä pupatarükirä. Ika wejea kipo'ijiaerä baee-ka rupubajirä kipæpera pũñurä Tuparäte o'oeka, "Ikarakamarä nime öñia imajiparükirä", äriwa'ri sakio'oeka.

⁹ Sarekaja ä'mitiriwärikiro'si puri öriükia sime. İpotëñarirakao rupuko'aiki miako'a İpotëñarirakabi þusi upaka sime. I'supakajaoka koime römo sapemarä ropako'oko. Aþeroka İpotëñarirakamarä İparimarä upaka sime kirupuko'a. ¹⁰ I'supaka simako'omakaja İræpitarakamarä nime İparimarä bikija reyaekarä. Nabe'erö'ö tuikaki imaki maekaka þo'imajare jä'merijayuka. Kibe'erö'öjİ imarükika puri öibeyukajika ruþu. Namajİ puri matikurijİkaja þo'imajare kijä'mekoperäñu. I'supaka imariþotojo Tuparäte äriäräka upakaja kiro'si simaräñu. ¹¹ Werikapakiaki imaroyirekaki, maekaka þuri öñia imaberiripotojo namajİ puri nabe'erö'ö þiyia jä'merimaji kimaräñu. İpotëñarirakamarä jä'meka miräräte jä'meka upakaja jä'merimaji kimaräñu. I'supaka ba'iaja kibaaräka be'erö'öþi puri Tuparäte ritarükikaro'siji kime.

¹² İþapitarakabi waka miako'a, İþapitarakamaki İparimarä upaka ima. I'supaka simako'omakaja, þo'imajare jä'meu'mubeyukajirä nime ruþu. Namajİ werikapakiakika jä'merükiräro'si nime. I'supaka baari-
maja imariþotojo ñoaka jä'mebaraka nimabesaräñu. ¹³ İþapitarakamarä imariþotojo İrika ta'iaräja pupa-
joairä nimaräñu. I'supaka imarä imarİ, "Miyapaika upakaja mibaarika yapawa'ri mikaja mire jeyobaabara-
ka yija imaräñu", werikapakiakite nariräñu. ¹⁴ I'supaka imawa'ri Oveja weiwa'yua upaka imakika najiriräñu. Supa simako'omakaja nare kitëriräñu. Supa imarİ aþerä imatiyarimaja tëriwa'ribaji imaki imarİ supa kibaaräñu. Supabatirä İparimarätarä imarä İþamaki kime. Oveja weiwa'yua upaka imakika imarä Tuparäte wä'maekarä imarİ, kire ye'kariribekaja kiyapaika upakaja baarijayurä nime,— ängelte yire äräþe.

¹⁵ Ikuþaka aþea ängelte yire bojarape:

—Römore ruþairö'örä, rikimakaja ima riamaka miako'a, þo'imaja kopakaja riamaka ime. Supa imarİ İræ wejekarä jariwa'ririmarä, İrätata þo'imaja þääwa'rimarä, supabatirä naka'iareka imabayurä upatataja sime miako'a. ¹⁶ İþapitarakamaki İparimarä werikapakiaki upaka imakika miako'orä, römore İar-
ipe'yorimaja nime. Supa imarİ ba'iaja kore baawa'ri, ritaja koba'irİja ë'matirä jariromarİko kore naja'ataräñu. Supa imarİ kore jäätirä, kori'ia ba'apuaturä, kou'a puri þekarä najoeriataräka. Iko römore ima upaka ima weje simamaka i'supaka sanariataräñu. ¹⁷ I'supaka i'sia we-
jeekarä nabaaräñu kipuþajoaika upakaja Tuparäte nare baarüjemaka. Supabatirä İrika ta'iaräja pupa-
joawa'ri werikapakiakite niþamaki nimarüjeräñu. Supa imarİ kiyapaika upakaja kire najeyobaaräñu, "Kopakaja

sajë'räka ñarİkarä seyayu mae", Tuparäte äriäräñu rö'öjite. ¹⁸ I'ko römo miako'oko ba'itaka wejea kopakaja koime. I'supaka simamaka tokarä İparimarä aþea we-
jeekarä İparimaräte jä'merimaja imarä,— ängelte yire äräþe.

Babiloniareka imaekaräte ba'iaja jüaeka

18 I'supaka simarapaka be'erö'ö mabo'ikakurirö'öþi ängel jä'merimajite ruira'amaka ñiarape. Jäja ya'tariki imarİ, ka'ia ritatojo kiyaboarape. ² I'tojirä mae, jäjirokapi ikupaka kërİko-
rape:

—Babiloniawejea ririrükio'ro'si sime. I'supakajaoka sareka imakoþeiräte þuriräñu. I'supaka baawa'ri Sa-
tanärika ima wejea, supabatirä ritaja wiriba'ia, ba'irİji dajaka wejearo'si sajariräñu.

³ Mia, ikupaka baarijayurä nimarape: Babiloniakarä ba'iaja baarirömo upaka imarİ, ritatojo wejeareka imaräte wapuþu imaja jiyiþupaka öñurä najayaokaro'si nare sİawejabiarijayuko koime. Supa imarİ ritatojo we-
jeareka imarä İparimarä ba'iaja koka nabaarape. I'supakajaoka aþerö'ökaräreka ba'irİjia wapajä'rİakaja yapatiyawa'ri, sanawapañirape. Supa imarİ ritatojo we-
jeareka waruomaräre rikimakaja niþerü tþoairä na-
jarape,— ängelte äräþe.

⁴ I'supaka këräþaka be'erö'ö mabo'ikakurirö'öþi ikupaka Tuparäro'si särİkorape:

—Yire ä'mitiripëarijayurä, i'sia wejearä mija ima'si. I'supakajaoka ba'iaja nabaarapaka upaka baabekaja mija imabe, ba'iaja najüarapaka upaka mija jüakoreka.

⁵ Tokaräre ba'itakaja baariþaraka ima kopakaja ñiarüñaayu,— kiro'si särİkorape.

⁶ I'supaka simamaka boebariwa'ri ba'iaja baarima-
jare ritarükiräte ikupaka särİkorape:

—Aþeräte ba'iaja nabaarapaka simamaka, saþe-
mawa'ribaji ba'iaja nare mija baaräñu.

⁷ Mia je'e, rikimakaja dakoa jariwa'ririmarİaja rikairä nime. "Imatiyairä maima", äriþupajoairä imarİ, nayapaika upakaja nabaarijayu. I'supaka nabaarijayu ko'apitorö'öjiräja ba'iaja nare mija jüarüjebe. "Jä'merimaja römijä maima. Natimiarä nare reyatapamaka ba'iaja pupayurä upakamarä maima", äriþupajoairä nimako'omakaja, İrärİmi tokaräre ba'iaja jüaräñu. Supa imarİ reyairä, kësia jüarükirä, supabatirä aþerä ba'iaja þuparirikarekaja imaräñurä riomaka imawa'ri. Supabatirä nawejea ooräka. Ika ñaþu ritaja i'sia we-
jeareka imaräte yijoeriataräka simamaka. I'supaka ñaþu ritaja ima tëriwa'ribaji yirikapi sayibaaräka sima-
maka,— Tuparäro'si särİkopakä'ä ña'mitirape.

⁹ —I'sia wejea ooripakä'ä itatirä, jimarä aþea ka'iare-
ka imarä İparimaräre ba'iaja þupariräñu, "Nimamaka dako jariwa'ririmarİaja yija yapaika upakaja naka yija baakoperoyirape", äþaraka. I'supaka İparimaräre äriäräñu Babiloniakaräka ba'iaja baarijeyoarika mirärä.

¹⁰ I'supaka simako'omakaja Babiloniakaräka ba'iaja

† Esta frase es información añadida para ayudar a los lectores entender la figura.

jūarika yaḡaberwa'ri ñoakurirāja natuirāñu. Topi oḡaraka ikupaka narirāñu:

“¡Aya! Jimarīa jo'baka wejeḡakiaka imariḡotojo sooriyu. Ritaja ima aḡeriweje bo'ibajirā imatiyairō'ō simakoḡerape. I'supaka simako'omakaja tokarāre ba'iaja baariḡareareka ikuparō'ōḡiji i'supaka Tuḡarāte sabaayu”, nawejeareka imabayurā ḡparimarāre ārirāñu.

¹¹ I'supakajaoka oro, ḡlata, āta waḡajā'rīa, ḡerlas, sayapāia waḡajā'rīakaka †, supabatirā jia jiiḡisia jīaikakaka yaḡua waḡajā'rīa ima, marḡilkaka nabaaeka, ḡeruakaka, supabatirā broncekakaka nabaekakaka, ayabaka, supabatirā jiiḡisia naḡo'ia imaerā iyebaka naḡukerūkia, supabatirā canela, ba'irījia ba'arika rukerūkia jiiḡaji jīisika, iyaokoa, iyebaka yo'aba'arūkia, trigo, trigo jīa oyeka, naḡoyarā, wa'ibikirāwēkoa, oveja, kawaru, supabatirāoka kawarupi tūrūrūki upaka na'ririḡjayuaoka, ritaja ḡō'ōrā yija bojaekarakaba'i Babiloniakarāre e'etoparaka imakoḡeroyirape. I'supaka simamaka ḡakoḡeka ritaja waruaka nare ḡjirimaja mirārā oribaraka nimarāñu. I'supaka nimarāñu ritaja narikakoḡeika ḡupajoawa'ri,

“No'orā aḡekurioka sayija ḡjibesarāñu mae. Jīakaka nayapakoḡeroyirapaka, supabatirā ritaja ba'irījia waḡajā'rīa narikakoḡeroyirapaka ḡitiyika naririwa'yu mae, aḡekurioka sanarikaerāmarīa”, narirāñu.

¹⁵ Supa imarī Babiloniarā ba'irījia ḡjitiḡā rīkimakaja niñerū tōḡokoḡeka mirārā, soorāñurīmi yoḡepi oribaraka nimarāñu, “Naka ḡrātiji ba'iaja torā yija jūaa'si”, āriwa'ri. ¹⁶ Topi imatirā ikupaka ba'iaja ḡuparibaraka narirāñu:

“¡Aya! Ba'itakaja sabaayu Babiloniawejea. Rōmo jiyuritaka imakote ima upaka imaweje simakoḡeroyirape. Supabatirā sayapāia waḡajā'rīa iyayapea ḡoika supabatirā jū'aka jāātirā, rīkimakaja kojiioka koḡo'ireka imarapaka, orokaka baaeka, supabatirā āta waḡajā'rīakaka baaeka, ḡerlas wameikakaka baaeka upaka imaweje simakoḡeroyirape.

¹⁷ Supabatirāoka ritaja narikakoḡeroyirapaka ḡojimarīji oḡpataika”, ba'irījia torā ḡjikoḡeroyikarāte ārirāñu.

Waḡuru ḡparimarā, naro'si ba'iraberimaja, supabatirā waḡurupi waruaka e'ewa'ritirā ḡjirimaja ñoakuripi i'supaka imarāka ḡañumarāñurā. ¹⁸ I'supakajaoka ate, Babilonia oobaraka jimarīa sūmakapupakā'ā ḡawa'ri ḡañebaabaraka ikupaka nakasererāñu: “I'siweje imaroyiraparō'ōjirā ima weje imabeyua mae”, narirāñu. ¹⁹ Tērīrikaja ba'iaja ḡupariwa'ri narupuko'areka ka'ia naḡearāñu. I'supaka baatirā ḡañebaabaraka ikupaka narirāñu:

“¡Aya! Ba'itakaja sabaayu Babiloniawejea imakoḡeroyirapaka. Waḡuru jo'baka rikairā saḡi waruaka torā e'ewa'paraka nare ḡjitiḡā, rīkimakaja niñerū tōḡokoḡeroyiraparā. ḡojimarīji soḡpatayu mae”,

† *Telas de lino fino, seda, de color púrpura y rojo*

narirāñu waḡurureka imarā,— mabo'ikakurirō'ōḡi Tuḡarāro'si sārīkorape.

²⁰ Torājirā ikupaka sajaikopakā'ā ña'mitirape ate: —I'sia wejea oḡpatamaka ḡatirā, ḡjīmaka mija imabe mabo'ikakurirō'ōreka imarā. Kirika bojariroka mija bojaerā Cristore ḡūataekarā, Tuḡarāte nare āñua bojaḡjiri-majaoka, supabatirā Tuḡarāte yi'yurā upatiji ḡjīmaka mija jape. I'supaka mija imabe torā imaroyiraparāte ba'iaja mijare baawā'imarīka waḡa ba'iaja najūaika simamaka,— sārīkorape.

²¹ Torājirā ate aḡika ángel jājicate ñiarape. Supa imarī, jo'baka āta trigo mukerūkia upaka ima e'etirā rikakarā kiyiatarape. I'supaka sabaatirā, ikupaka kērāpe:

—Āta yiyiataika upakaja, Babilonia Tuḡarāte riatapatarāñu. Supa imarī aḡekurioka ḡo'imajare ḡape'arūkimarīa simarāñu.

²² I'supaka simamaka torā arḡa birebaraka nabayakoyariḡayua, supabatirā ma'saka naḡupuriḡayua, tromḡeta naḡupuriḡayua, aḡekurioka ā'mitirirūkimarīa sajarirāñu. Supa imarī i'sia wejeareka jia oyiaja ba'irījia baarika ḡñurā aḡekurioka sarā ba'irabebarakā imabesarāñurā. I'supakajaoka simarāñu trigo oyerimajaro'sioka.

²³ I'supakajaoka jia yaaboabaraka torā ima aḡekurioka yaaboabaraka imabesarāka. Supabatirā ḡjīmaka ḡitani'awa'ri nimarīḡayua imabesarāka mae. Mija ā'mitipe Babiloniawejeakarā. Ritatojo wejeareka imabayurā bo'ibajirā waruamarā mijakarā imakoḡerape. Mija ye'oapi ritatojo wejeareka imarāte mija ḡakirape mija waruaka takaja nayapatiyaokaro'si. Supa imarī Tuḡarāte jiyiḡupayeebeyurā najarape.

²⁴ Tuḡarāte nare āñua bojaḡjirimajare, supabatirā kire yi'yurāte, i'supakajaoka ritaja ḡo'imajatatarāre jāābaraka mija imaroyirape. I'supaka mija baaroyirapaka waḡa ba'itakaja mija jūayu mae,— āta jo'baka rikakarā yiatarapakite ārāpe.

19 I'supaka simarapaka be'erō'ō rīkimarā mabo'ikakuripi najaimaka ña'mitirape. Ikupaka jājirokaḡi narīkorape:

—“Aleluya. Tērīrikaja jiiika maḡpamaki Tuḡarāte ime”, kireka marīriḡariye'e. I'ki Tuḡarāja imaki ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā ma'rirūkia imakoḡekareka mare tāāekaki. Ritaja ima bo'ibajirā imaki kime, supabatirā ritaja ima ḡemawa'ribajirā jiiitakiji kime.

² “Ba'iaja ritajaka wā'imarītiyaikote yi-wēkomabaarāñu”, rita āñuka imarī, waḡujumarīa ba'iaja kore kibaayu. Ba'iaja kobaekapi ritatojo wejeareka imaekarāte ba'iaja koimaruputaeka. I'supaka simamaka Tuḡarāte yaḡaika baaroyiraparāte jāāekakote, i'supaka kobaaroyirapaka ḡarapaki imarī, kore kiriatarape mae,— narīriokabayurape mabo'ikakurirō'ōḡi.

Ba'iaja ritajaka wā'imarītiyaiko upaka ḡo'imajare Babiloniawejeakarā ba'iaja imaruputairā imamaka i'supaka narāpe.

³ Supabatirā ikupaka narīriokabayurape ḡrājaoka ate:

—“Tērīrikaja jiika maipamaki Tuparāte ime”, kireka marīrijariye'e, Babiloniawejea ooea ūmakaḡuri-tiyirūkimarīa ima simamaka,— narīkorape.

⁴I'supaka narīkorapaka ḡoto, Tuparā ruḡarikūmu wājītāji veinticuatro rakamarā ḡakiarimarā, supabatirā botarakamarā maikoribeyu upaka imaraparāte mo'ipāñawa'rape. Topi imatirā ikupaka narāpe:

—I'supaka nañua rita sime. Tērīrikaja jiika maipamaki Tuparāte ime,— narāpe kire jiyipupayeewa'ri.

⁵I'supaka simarapaka be'erō'ō Tuparā ruḡarikūmu imarō'ōpi ikupaka sajaikorape:

—“Tērīrikaja jiika mime”, āparaka jījimaka Tuparāka maimaye'e. Po'imajare ūaika wājītāji imatiyarimaja, imatiyabeyurā upaka imakoḡeirāoka, ritaja kiyapaika upakaja kiro'si baarijayurā kire jiyipupayeabaraka jīji-maka maimarijariye'e,— sārīkorape.

Jesús, Oveja weiwa'yua upaka imakiro'si nabayakoyae-ka

⁶I'supaka simarapaka be'erō'ō, rīkimarāja jairiok-abayurā, supabatirā āta okaayu upaka, supabatirā wīḡoa jaika upaka baatirā ikupaka narīkorape:

—Aleluya. I'supaka imaki imarī, ritajare kijā'merijayu. Supa imarī “Ritaja imabo'ibajirā tērīrikiji imaki kime”, āparaka kire majiyipupayeerijariye'e.

⁷Oveja weiwa'yua upaka imakite ḡitañi'airā upaka mi-ja imarīmi seyayu mae. I'supaka simamaka Tuparāte jījimakaḡi jiyipupaka ḡparaka maimaye'e, kika maima-jiparāka imarī. Oveja weiwa'yua upaka imaki jey-omakore † ketarūkia jījimakaḡi ta'atikaja koima upaka kirupu nimarijaju.

⁸Jīakaka boia ka'imarā jariroaka najāārūkia Tuparāte nare jīirape,— sārīkorape.

Najāāika ka'imarā ima, “Ba'iaja baabekaja Tuparāte yi'yurā”, ārīrikopakaja simarape.

⁹Sarokajite ikupaka ángelte yire ārāpe ate:

—Mae mire ñarīrā baaika jia samio'obe: “Oveja weiwa'yua upaka imakite ḡitañi'aika upaka baarāka baya niaerā kioyibojaekarāre jījimaka jarirāñu jītaka Tuparāte nare baamaka”, āñua mio'obe,— ángelte yire ārāpe.

Supabatirā,

—Rita sime ika mire yibojaika, Tuparārika bojariroka imatiyaika simamaka,— yire kērāpe.

¹⁰I'supaka kēḡakā'ā, jiyipupaka kire ḡrīwa'ri kiwājītāji yimo'ipāñarape.

—Mimo'ipāñā'si yiwājītāji. Mima upakaja, supabatirā mijeyomarā Jesúre yi'yurā upakajaoka Tuparāte yapai-ka baaiki ñime yiro'si. Supabatirā “Ikupaka kime Tuparā”, ārīwa'ri Jesúre wārōekakaka bojarijayurā maimae. I'supaka īrātiji bojarijayurā maimamaka, Tuparāte takaja mijiyipupayeetiyabe,— ángelte yire ārāpe.

Kawaru boika ḡemarā tuyuki tērīritakaja imarimaji

¹¹I'supaka kērāḡaka be'erō'ō, mabo'ikakurirā koḡere-ka upaka wiritamaka ñiarape. Sawiritarapaka ḡoto kawaru boika torā rīkamarapaki ḡemarā, īrīka ḡo'ima-jire tuyurape. “Kērīrijayu upakaja baaiki, wājimiji bo-jarimaji”, wāmeiki kimarape kireka tuyurapaki. Wājia ḡo'imajare jā'meiki, supabatirā kimajamarāre ba'iaja baaeka ḡi'iwa'ri ḡitā'mua ḡo'ijiaiki kimarape. ¹²Kiñakoa ḡeka jūrēika upaka yaaboarapaka. Kirupu'areka rīki-makaja niḡarimarā mirārā bu'ya tuaekaki kimarape. Wāmea kireka o'ojīaeka, i'ki īrīkaja kiḡñua simarape.

¹³Riwearā ñu'aeka saya upaka jariroaka jāāiki ki-marape. “Tuparāte nare āñu upakaja ḡo'imajare baabeaiki ñime”, āñua wāmeiki kimarape. ¹⁴Supa imarī kisurararāka mabo'ikakurirā jariro boia ka'imarā jāāekarā imaraparā. Supabatirā kawaru boirā ḡemarā tuyutirā kibe'erō'ō na'ririjarape. ¹⁵Naruḡurō'ō a'riri-jarapaki rijokoḡeareka sara oḡika imarapaka. Sara koḡakaja kioka imarāñu. I'supaka kiokapi kimaja-marāre īrāḡērōtorāja kibaarāka simamaka. I'supaka imawa'ri ritaja jā'mewārūiki imarī, ba'iaja baarimajare baaika ūariḡe'yowa'ri nare kiwēkomabaarāñu. Ritaja ima tērīwa'ribaji imaki Tuparāte nare boebapakā'ā ba'itakaja nare baarimaji kimarāñu kiro'si. ¹⁶Ki-jariroakarā supabatirā kirijoarāoka ikupaka āñua o'be-ka jīītatarapaka: “īī kime ritaja īparimarā īḡamaki, supa-batirāoka ritaja imatiyarimajare jā'merimaji”, āñua simarape.

¹⁷I'supaka simarapaka be'erō'ō īrīka ángelte aiyakareka rīkamapakā'ā ñiarape. Wejeḡemareka wiyua wayurika rabarika ba'arimajaka simamaka ikupaka jājirokapi nare kērāpe:

—Tuparāte mijaro'si baaweirāka mija ūara'abe.

Kawaru boiareka tuyukate jāḡpaterākakaka rērīra'atirā ḡo'imaja rabarika mija ba'arape. īparimarā, supabatirā jājirā, kawarurāka, naḡemapi a'ririjayurāteoka supa-batirā surararāka īparimarā, naḡupayariji imarijayurā, topi i'supakajaoka aḡerāte ba'irabejīrimaja, imatiyari-maja, imatiyarimajamarīrāoka nari'ia mija ba'arape,— ángelte nare ārāpe.

¹⁹I'supaka simarapaka be'erō'ō werikapakiaki upaka imarapaki ritaja īparimarā nasurararākaḡitiyika nare kirēamaka ñiarape. Supabatirā torā imarapaki kijey-omakioka “Yi'i imaki Tuparāro'si bojājīrimaji”, ārīkoḡe-baraka werikapakiakite ūaika wājītāji maikoribeyua baabeawa'ri, werikapakiaki jērāka jiyipupaka ḡrāḡarā ḡo'imajare, supabatirā kiwāmea o'ojīaraparāre kiḡaki-rape. I'supaka imaraparāte rērāpe, kawaru ḡemarā tuyurapaki, supabatirā kisurararākaḡitiyika ḡitā'mua ko'api'yaokaro'si. Kawaru boika ḡemarā tuyurapaki na-ka jīparaka īḡarā ba'iaja baarimajare kiñi'arape. Supa imarī werikapakiaki, supabatirā, “Tuparāro'si bojājīri-maji ñime”, ārīroyirapakiteoka ḡñirāja ḡeka azufreḡi jūrēiritarā nare kitaarape. ²¹Supabatirā īparimarā, na-

† La esposa del Cordero representa los creyentes en Jesucristo.

surararākāpitiyika etaraparāte pūri kawaru boika pēmarā tuyurapaki kirijokopearā sara imarapakapi ba'upakaja nare jāāpaterapaki. I'supaka simamaka da-jaka ima ba'aika wayurika kopakaja űa'pirapaka ki-jāāpateraparā ri'ia ba'abaraka.

Mil rakakuri wejejē'rāka jā'mebaraka Jesúre imarūkia

20 I'sia be'erō'ō, mabo'ikakurirō'ōpi pērumijia jo'baka, kajuyai'pakiaka upaka űoikite kipi'pērūkia rikatirā ángelte ruira'amaka űiarape. Supabaturā kopea tiyibeyua ima kiwierūkiaoka kirikarape. ² Ruetatirā kajuyai'pakiaka upaka űoikite kiűi'arape. Mia je'e mae, i'supaka kibaarapaki kime Satanás, bikija āñaka upaka űoiki pō'ijiritirā pakiroyirekaki. Kire űi'atirā pērumijiaapi ángelte kire pi'perape, űoaka mil rakakuri wejejē'rā rō'ōjirā kopea tiyibeyurō'ōrā kimaokaro'si. Supabaturā sareka kire kitāterape űoaka pō'imajare pakibekaja kimaokaro'si. I'sia be'erō'ōpi pūri matikuriji kimaerā kire kija'ataerā baarape.

⁴ Topi mae jā'mebaraka narupairō'ōrā rupajiyeraparāte űiarape. Mia je'e mae, Jesúre ye'kaririberiwa'ri, kimajaroka ja'atabeyurā, werikapakiakire kijērākapitiyika jiyipupayeeberiwari kiwāmea nakū'arā, supabaturā napitakarā o'ojī'aberika mirārā nimarape. Supa imarī wāmua natoata'ruekarā imaripotojo, űōnia jaripe'ritirā mil rakakuri wejejē'rāka Cristoka jā'merimaja nimarape. ⁵ Aperā reyaekarā pūri mil rakakuri wejejē'rāka kijā'merāka be'erō'ōrā űōnia jaripe'rirūkirā imaraparā. ⁶ Supa imarī wāmua natoata'ruekarāte marīji űōnia Tuparāte jaripe'rirūjemaka jijimaka nimarāñu. Kire ā'mitiripēairā imarī, apēkurioka nareyabesarāñu. Supa imarī Tuparāte yapaika kurarākare baaika upaka baarimaja nimarāñu. I'supakaja Cristoro'sioka baarimaja imarī, mil rakakuri wejejē'rāka kika najā'merāñu.

Piyia Satanāre nakutekōpeka

⁷ Mil rakakuri wejejē'rāka o'rirāka be'erō'ō ja'atarūkika kime Satanás. ⁸ Topi poritirā Gog wāmeirā, supabaturā Magog wāmeirāte kiyapaika upakaja baarūjebaraka kimarāñu ate. Gog, supabaturā Magog kopakaja ritatojo wejeareka Tuparāte yapabeyutatarā nimarāñu.

I'sirokapi nare kipakirāka ā'mitiritirā ritaja ka'iaapi narērīrāñu, pitā'mua Tuparārirāka ko'api'yaokaro'si. Tērīrikaja rīkimarā nimarāñu ritaja tatarakā pō'imaja. Supa imarī, Tuparāte wātaka űñurāre imaweje namorape. I'supaka nabaako'omakaja űmipi peka Tuparāte kimajamarāre űa'atarāñu, nimaupatiji nooriyaokaro'si. ¹⁰ I'supakajaoka peka azufrepi jū'rēritarā Satanāre, pō'imajare pakirimajire, kitaarāñu. I'sia rupubaji sarekajaoka werikapakiaki, supabaturā "Tuparāte bojajirimaji űime", ārīpakiroyikakite kittaekarō'ōrā simarape. I'supaka nare kibaamaka űmiareka, űamiarekaoka ba'iaja jūarīji torā nimarāñu.

Pō'imajare imaeka mirāka upakaja űatirā piyitaka sawapa Tuparāte nare jēñerūkia

¹¹ I'supaka simarapaka be'erō'ō jo'baka tērīriki ruparikūmua boitaka imarapakarā űrīkate rupamaka űiarape. Ritaja ima bo'ibajirā tērīrikiji kimamaka, kīarapaka wājitāji ritatojo wejea rirapaka. I'supaka baawa'ri apēkurioka maiberijika sajarape. ¹² Riapakiakarā űa'mirirakarā pūpamirāka supabaturā reyaekarā pūpamirāka tuikarō'ōrā ima pōatirā űōnia kijaripe'rirūjerape ate. Reyaeka mirārā űōnia jaripe'ritirā, torā ruparapaki wājitāji narīkajiyemaka űiarape. Imatiyarimaja, imatiyabeyurāoka nimarape. Torā narīkajiyerapaka poto pāpera pūñu Tuparāte wierape. I'sipūñurā ritaja pō'imajare baaeka mirāka o'oeka imarapaka. I'supaka simamaka sareka űatirā, "Ikupaka baaeka mirārā mija ime", torā ruparapakite nare ārāpe. Supabaturā "Ikarakamarā nime yika imarūkirā", ārīwa'ri kio'oeka pūñuoka kiwierape. ¹⁴ I'sia be'erō'ō reyaeka mirārāte imaeka mirārō'ō rērārī e'etirā peka azufrepi jū'rēritarā Tuparāte sataarape. Supabaturā pāpera pūñurā "Ikarakamarā nime yika imajiparūkirā", āñua kirikarapapūñurā nawāmea o'ojī'aberikarāte űatirā peka jū'rēritarā nare kitaarape. I'supaka baawa'ri apēkurioka nare kīabesarāñu.

Wejea mamaka, wejepema mamaka imarūkia

21 Ritatajo ka'ia, riapakiaka, wejepema rirapaka be'erō'ō, mamaka ate Tuparāte ka'ia, wejepema pō'ijiamaka űiarape. ² I'supaka simamaka jia oyiaja baabaraka nimarūkirō'ō mamaka Jerusalén Tuparā pō'ipi ruira'atirā saña'rīpañamaka űiarape. Īakōrī je'e: Rōmo pitañi'aerā baaeka kotīmite kore űajiyuokaro'si saya jia jāāweitirā koima upaka jiyurika imarō'ō simarape. ³ I'supaka sabaarapaka be'erō'ōjite, Tuparā ruparikūmua imarō'ōpi ikupaka jājirokapi sārīkorape: —Mija űabe. jPō'imajaka Tuparāte ime mae! I'supaka simamaka, "Mabo'ikakurireka Tuparāte ime", ārīrika imabeyua. Pō'imajaka Tuparāte ima simamaka, i'supakajaoka nime naro'si, "Yija űpamaki mime", kire āparaka. ⁴ Tuparāka imarimaja nimamaka reyarika, ba'iaja pūparirika, oririka, ā'mika najūakōpekaoka imabesarāka mae. Supabaturā nare kijiyipupayeerāñu ate norikoreka. I'supaka simarāñu bikija ba'iaja jūarika imakōpeka imabepakā'ā,— sārīkorape mabo'ikakurirō'ōpi.

⁵ Torājirā kiruparikūmuarā rupatiirā ikupaka Tuparāte yire ārīkorape:

—Miabe, ritaja bikija imakōperoyireka, mamaka oyiaja sō'toarā yo'ayu mae,— kērīkorape.

I'supakajaoka,

—Ika mire yibojaika upakaja samio'obe. Mire pakibeyuka yi'i. Mire yibojaika upakaja űamajī simarāñu,— yire kērīkorape.

⁶ I'supaka yire āriweatirā, ikupaka yire kibojakorape ate:

—Kopakaja ritaja yijieyu mae. I'supaka simamaka Alfa, Omega upaka imaki ñime. Alfa ñime ñañu ritaja ðo'ijiaekaki imarī. I'supakajaoka Omega ñañu “Ñamajī wejea tiyirūjerūkika ñime”, āririka sime. Okoa ukurika mare jitotiyaika upaka yire pūpajoatirā, yire jēñeirāte ba'iaja najūaeka be'erō'ō yipō'irā netarāka poto ōñio okoa wəpamarīaja nare yisīarāñu nima-jipaoakaro'si. ⁷ I'supakajaoka yibaarāñu yire ā'mitiripēarija'atabesarāñurāte. Yire takaja jiyipupaka ōrīrāñurā pūri, yimakarā upakaja yika imarāñurā. ⁸ Jesúre ā'mitiripēabeyurā pūri ikupaka baarijayurā: “Po'imajare mare ā'mijā'si”, āriwa'ri kire ā'mitiripēabeyurā, i'supakajaoka yiyapabeyua baairā, ðo'ima-ja jāārimaja, nayapaika upakaja rōmitikaka wā'imarīri-jayurā, supabatirā ðo'imajare bitarijayurāteoka wēkomaka yibaarāñu. I'supakajaoka wəpuju imaja jērāka jiyipupayeerā, supabatirā ðakirimajareoka ðeka jū'rēiritarā nare yitaarāñu apekurioka nare ĩakoreka,— yire kērikorape.

Mamaka Jerusalén wāmeika

⁹ I'supaka simarapaka be'erō'ō ĩriika ángelte yipō'irā etarape. Iki imarapaki ĩ'potēñarirakamarākaki ba'iaja ðo'imajare jūarūkia seroarā rikaeka mirāki. Mae, ikupaka yire kērāpe:

—Dajoa, Oveja weiwa'yua upaka imaki rūmuro'si imarūkikote mire yibeaeerā,— yire kērāpe.

¹⁰ I'supaka yire kērāpaka be'erō'ō, Espiritu Santore yire jeyobaamaka ikupaka yire sabearape: Pusia jo'baka ĩmitakarāja ima rupututuarā yire ke'ewarape. Torā kika yeyarapaka poto ba'iaja baarūkimato, mamaka Jerusalénwejea Tuparā ðō'ipi ruira'atirā saña'ripañarapaka yire kibearape. ¹¹ Mia je'e, i'siwejea pūri Tuparāte yaaboaikepiji yaaboaiweje imarapaka. I'supaka imawa'ri āta jaspe wāmeika jia waria mayoi-wapu'ataika upaka ōirō'ō simarape. ¹² I'sia wejerijerā jia ĩmirā jaarākueka simarape. Supabatirā ĩ'poū'puarāe'earirakao koperekaika simarape. Jā'ātipē'rōtopi maekaraka kopereka, wayerupitipē'rōtopi i'siaraka koperekajaoka. Supabatirā wejerīrika ðē'rōtopioka i'siraka kopereka, ma'karoka ðē'rōtopi i'tojirājaoka koperekaika simarape. Israelkarā ĩ'poū'puarāe'earirakatatarā imarā wāmea ĩ'rāba'iji kopereka rakakaja o'ojī'aeka imarapaka. I'supakajaoka kopereka rakakaja ĩrārimaki ángelrākare sareka rīkarape. ¹⁴ I'supaka simamaka, āta pāātateka ōrīa'si āriwa'ri ĩ'poū'puarāe'earirakao sajā'ārā āta jo'bari'okapi turirupamo'meka simarape. ĩ'pawājoū'puarāe'earirakamakī Oveja weiwa'yua upaka imakite pūataekarā, apóstolrāka wāmea jīitarapaka, nimarapaka upatiji āta imarapaka simamaka.

¹⁵ Ángel yika jairapaki wejea kijērābaarūkia orokaka baaeka rikarapaki, kopereka, supabatirā āta pāātateka

jērābaarūkiaro'si. ¹⁶ Supa imarī sakijērābaamaka, dos mil doscientorakakuri kilómetro rō'ōjirā oyiaja sajērāka simarape, sajo'baka, sañoakaoka. ¹⁷ Āta pāātateka ðo'imajare jērābaaikapi sakijērābaamaka, sesenta y cinco metros rō'ōjirā mo'rīa simarape.

¹⁸ Jaspe wāmeika ātakaka baaeka simarape wejea āta pāātateka. Supabatirā apeapi rukebekaja orotakakaka baaekaweje simarape. ¹⁹ Supabatirā āta pāātateka rokarā ĩ'poū'puarāe'earirakao āta ima, jia jiyurika āta wəpajā'rīakaka baaeka simarape. Mamarīkao, jaspe, jia waria ya'tarikakaka imarapaka. Rokajīkao zafiro wejepema jī'mia upaka imarapaka. ĩ'porokajīkao wāmea ágata pūñu upaka jī'mia imarapaka.

Maekarakaorokajīkao esmeralda imarapaka. ²⁰ Supabatirā botarakaorokajīkao āta ónice jū'aka boiapitiyika yariraka imarapaka. ĩ'rāpitarakaorokajīkao jia jū'aka cornalina imarapaka. ĩ'rōtēñarirakaorokajīkao jū'si'poa crisólito imarapaka. ĩ'potēñarirakaorokajīkao jī'mia berilo imarapaka. Maekarakaotēñarirokajīkao jū'si'poa topacio imarapaka. Botarakaotēñarirokajīkao crisoprasa jī'miajaoka imarapaka. Piyo bo'io wejepema upaka jī'mia āta jacinto imarapaka. Piyo imarapaka amatista arebosiakaka. ²¹ ĩ'poū'puarāe'earirakato kopereka ñiarape. Sarakakaja ĩ'rō ðerlakaka baaeka simarape. Supabatirāoka wejeñe'metāji imarapaka ma'a apeapitiyika rukubekaja orotakakaka baaeka imarapaka.

²² I'sia wejeareka Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia ĩatōpoberapaki yi'i. Maipamakī Tuparā ritaja ima bo'ibajirā tēririkaja imaki, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakiteoka napō'irāja nimamaka nayapairō'ōrāja ðo'imajare nare jiyipupayeerape. I'supaka simamaka nare jiyipupayeerūki wi'ia imabeyurō'ō simarape.

²³ I'supakajaoka ritaja ima ðemawa'ribajirā jīitakiji Tuparāte imaraparō'ō imarī, ikiji torā yaaboarapaki. Supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imakioka i'supakajaoka kiyaaboarape. Supa imarī aiyate yaaika, ñamikakite yaaboakaoka yapabeyurō'ō simarape.

²⁴ I'sia wejea yaaboaikepi ritatojo wejeareka imarāte jia imarijarirāñu. Niparimarā narikarijayua wəpajā'rīa imatiyaikakaka e'era'atirā Tuparāte nijirāñu kire jiyipupaka ōrīwa'ri. ²⁵ I'supaka nabaarūkirō'ō imarī, wiekaja kopereka imajiparirirūkirō'ō simarāñu. I'supaka simarāñu ñamia imabesarāñurō'ō imarī.

²⁶ Torā ritaja wəpajā'rīa imatiyaikakaka ritatojo wejeareka imarāoka narikaika e'era'atirā Tuparāte nijirāñu kire jiyipupayeewa'ri. ²⁷ I'supaka simamaka Tuparāte yapabeyua imarūkimarīrō'ō imarī ba'iaja baarimaja, ðakirimajareoka sakākabesarāñu. Oveja weiwa'yua upaka imaki pəpera pūñurā, “Ikarakamarā nime yika imarūkirā”, āriwa'ri nawāmea sareka o'ojī'aekarā takaja kākarūkirō'ō simarāñu.

22 I'supaka yire kibearapaka be'erō'ō, jia waria imariaka ōñio okoraka imajiparūkiria ángelte yire bearape. Tuparā ruarikūmua, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki ruarikūmua sarupaka imaria

simarape. ² Wejeñe'metāji ma'a imarapakarā sañe'metājite juruteparia simarape. Supabatirā i'siriar-ijereka ī'pape'rōto wā'tarāja oñio yapa rīkajiyerapaka. Ī'rīka aiya o'atarimarāja ruirijayua simamaka, Ī'rākuri wejejē'rākareka ī'poū'puarāe'earirakakuri ruirijayua simarape. Ritatojo wejeareka imarāte jiokarō'si oñioka simarape sapūñua. ³ Supabatirā Tuparāte ĩaripe'yoika imabeyurō'ō simamaka, "Ba'iaja simarū", kērīrūkimato simarāñu. Torā Tuparārika, supabatirā Oveja wei-wa'yua upaka imaki ru'parikūmua imarāka. I'supaka simamaka ritaja torā imarāñurā Tuparāte yapaika upaka oyiaja baabaraka kire najiyipupayeerijarirāñu. ⁴ Maekaka maki Tuparāte ĩabeyua simako'omakaja, wejea mamaka kipo'ijiarāñurō'ōrā puri kire ĩarika imarāka. Supabatirā kiwāmea nakū'areka kio'ojī'arāñu. ⁵ Supabatirā maipamaki Tuparāja nare kiyaboarāñurō'ō imarī, aiyaka, yaaboika yapabeyurō'ō simarāñu. Supabatirāoka ñamia imabeyurō'ō simarāñu. I'supakajaoka torā kika jā'mebaraka nimajiparāñu.

Jesucristore etarūkia koyiaja jariwa'yua

⁶ I'sia be'erō'ō ikupaka ángelte yire ārāpe ate: —Ritaja makārāñuroka upakapi Tuparāte mire ĩarūjeika, mire kiā'mitirirūjeikaoka rita ima. I'supaka simamaka ritaja mire yibojaika upakaja simarāñu. Maipamaki Tuparā imaki kiro'si bojāñirimajare jia jai-wārūerā nare jeyobaarijyuka. I'supaka imaki imarī, iki-ijioka imaki ika ritaja mire yibojaerā yire pūatarapa-ki,— yire kērāpe.

⁷ Supabatirā ikupaka yire kērāpe ate: —Ikupaka Jesúre āñu: "Mija ā'mitiipe. Ńojimarīji mija pō'irā ya'rirāñu ate. I'supaka simamaka, ika majaroka 'Ikupaka simarāñu', ārīwa'ri Tuparāte bojaekakaka o'oeka pūñurā yī'yurā jījimakapi imarāñurā", kērībo-jayu,— ángelte yire ārāpe.

⁸ Juan ñime ika ritaja ĩatirā, sā'mitirirāoka so'oiki. Ángelte yire sabearapaka poto jiyipupaka kire o'riwa'ri kiwājitāji yimo'ipāñarape. ⁹ Ikupaka puri yire kērāpe: —Mimo'ipāñā'si. Miupakaja Tuparāte yapaika upakaja baaiki ñime yiro'sioka. Tuparāro'si bojāñirimaja, supabatirā ika papepa pūñu o'oeka yī'yurā upakaja imaki ñime. I'supaka simamaka, Tuparāte takaja mijiyipupayeebe,— ángelte yire ārāpe.

¹⁰ Torājirā ate ikupaka yire kērāpe: —Ika majaroka mio'oika, pō'imajare miōrīrūjebe, samio'oika upakaja simarūkia koyiaja jariwa'yua simamaka. ¹¹ Koyiaja sajariwa'pakā'ā, ba'iaja baarimaja puri nima upakaja nabaarijariyapaye'e nayapaika upakaja nimaparū. I'supakajaoka ba'iaja pupajoairā napupaka nare āñu upakaja napupajoaparū. Supabatirā "Jia baairā nime", Tuparāte nare āñurā puri jījimaka

kiyapaika baabaraka nimarū. I'supakajaoka Tuparāte jiyipupaka o'riwa'ri ba'iaja baarika ja'atarika yapairāja sanaja'atarijarirū,— ángelte yire ārāpe.

¹² Ikupaka Jesúre ārāpe: —Mija ĩabe. Ńojimarīji mija pō'irā ya'rirāñu ate. Mija pō'irā eyatirā pō'imajare baaeka upakaja jia baaekarāte, i'supakajaoka ba'iaja baaekarāte simaupakaja sawapa nare yibaarāñu. ¹³ I'supaka yibaarāñu Alfa, Omega upaka imaki imarī. Yī'ipi ārīwa'riji ritaja simaū'mueka. Supabatirā yī'ipi ārīwa'ri-jioka ritaja ima tiyirāka.

¹⁴ Ba'iaja nabaaike jūjerūjekarā saya upaka ima jariooka ka'imarā jāāirā upaka imarā. Ī'rātarāja imarā wejea mamaka Tuparāte pō'ijiarāñurō'ōrā kākārūkirā. Supabatirāoka torā eyatirā oñio yapurika ba'arūkirā. I'supaka imarāñurā imawa'ri, jījimaka torā nimari-jarirāñu. ¹⁵ Mia je'e: Ape'rate bitarijyurā, nare sajitoika upakaja ape'arāka wā'imarīrijayurā, pō'imajare jāāri-jayurā, wapuju imaja jērāka jiyipupayeirā, supabatirā pakirikapiji imarijyurā, Tuparāte yapabeyua baawa'ri, kipo'irā apekurioka eyabesarāñurā.

¹⁶ I'supaka simamaka yī'i, Jesús, i'sia majaroka mijare ángelte bojaerā kire yipūataeka, yire yī'riwa'ri rērīri-japaraka jījimakapi sōrīwārūrijayurā mija imamaka. David imaroyikaki riparāmi mirāki ñime. Yireka pupa-joaweitirā "Wārīrika ru'ara'aerā baaika ru'ujite warara'aiki tā'pia jo'baki upaka Tuparāte pūatarāki kimarāñu", Moisés imaekakite o'oeka,— Jesúre ārāpe.

¹⁷ Espiritu Santo, supabatirā Oveja weiwa'yua upaka imaki jeyomako † ĩrātiji oyiaja jairā.

—Mija i'tabe Cristore yī'yurā mija jayaokaro'si,— pō'imajare nañu.

I'supakajaoka ape'rate narīrū sā'mitiyurā naro'si.

—Oñio okoa ukurika mijare jitomaka, wapamarāja sukurī mija i'tabe,— nañu.

¹⁸ —Ika papepa jaiika ā'mitirirāñurāte, yī'i, Jesús ikupaka nare sabojarijyuka: Ika papepa pūñurā o'oeka ima pemawa'ribaji noñu upakaja pupajoatirā o'orāñurāte ba'iaja Tuparāte baarāñu ika papepa pūñurā āñu upakaja. ¹⁹ Supabatirā ika ñañua wapuju pakibaraka ĩrāriba'i e'etairā oñio yapurika ba'arūki-marīrā nimarāñu. I'supaka imarāñurā imarī, wejea mamaka Tuparāte pō'ijiarāñurō'ōrā eyarūkimarīrā ñime. ĩpūñurā ñañu upakaja simarāñu ba'iaja baarimajaro'si.

²⁰ "Rita ipūñurā sāñu", āñuka imarī, "Ńojimarīji mija pō'irā ya'rirāñu ate",— Jesúre āñu.

—Meñu upakaja simarū. Mi'tabe Ńipamaki Jesús,— mire ñañu.

²¹ Maipamaki Jesús ritaja jia oyiaja Tuparārirāte kibaarū. I'supaka oyiaja simarijarirū.

I'tojirāja sime ru'pu.

† La esposa del Cordero representa los creyentes en Jesucristo.